WILLIAM STEVENSON

i se spunea

Temerarul

Editura politică

William Stevenson
I Se Spunea Temerarul
Prefață

Un pseudonim, mai bine-zis un nume conspirativ, cu rezonanță de un romantic eroism: *Intrepid* – cu alte cuvinte, „Temerarul”, sau „Îndrăznețul”, sau „Cutezătorul”. În spatele lui, un prenume şi un nume de familie – ambele dintre cele mai banale pentru onomastica anglo-saxonă: William Stephenson. În sfârşit, trei inițiale – B.S.C., care înseamnă *British Security Coordination* ceea ce s-ar putea traduce prin Biroul britanic de coordonare a securității, dar ceea ce a fost, de fapt, cea mai mare rețea plurinațională de informații din istoria universală a războiului din umbră.

Un bărbat – căruia i se cunoaşte şi numele autentic, şi numele de cod – şi o organizație implantată în țări europene şi extraeuropene, alcătuită din mii, multe mii de bărbați şi femei, ale căror nume reale nu le-a cunoscut niciodată decât o mână de inițiați şi ale căror nume de cod au rămas îngropate în dosare acoperite de praf şi îngălbenite de scurgerea vremii. Acestea sunt elementele constitutive principale ale uneia dintre cele mai pasionante (şi, până acum, cele mai ignorate) aventuri colective din cursul celui de-al doilea război mondial. Acestea sunt, în acelaşi

timp, ingredientele principale ale unui *best-seller,* care a fost tipărit şi retipărit în nenumărate ediții, atât în versiunea lui originală – apărută simultan în Statele Unite şi Marea Britanie –, cât şi în cele peste douăzeci în care a fost tradus până în clipa de față. Într-o amplă recenzie pe care i-a consacrat-o, în 1930, săptămânalul londonez *Sunday Times* apreciază că „A Man Called Intrepid aduce o contribuție dintre cele mai importante la istoria globală, de ansamblu, a marii conflagrații din 1939–1945, furnizându-ne noi şi surprinzătoare explicații ale unor evenimente şi fenomene altfel greu sau chiar imposibil de înțeles". La rândul său, revista americană *Newsweek* insistă asupra aceleiaşi calități: „Citind lucrarea de față, am constatat cu stupoare cât de considerabil este plusul de documentație pe care ni-l oferă ea, nu numai pe tărâmul spionajului şi contraspionajului, ci şi în domeniile politic, diplomatic şi militar propriu-zis din aria celui de-ai doilea război mondial".

Autorul atât de elogiatului volum, William Stevenson (în ciuda cvasiomonimiei, între el şi eroul titular al cărții nu există vreo legătură de rudenie, cei doi fiind doar colegi la un moment dat), a cheltuit ani mulți de cercetare în arhivele engleze. O primă piedică de care s-a izbit a fost aceea că Legea secretului oficial de stat. Adoptată de Parlamentul de la Londra în 1945 şi modificată ulterior în două rânduri, a pus sub obroc

documentele confidențiale, făcându-le total sau parțial inaccesibile, vreme de mai bine de două decenii după sfârşitul conflagrației.

Cea de-a doua mare dificultate peste care a trebuit să treacă a constituit-o enorma cantitate de material pe care l-a avut de parcurs şi triat. În mod inevitabil, volumul nu a putut reflecta decât fragmente, mai mult sau mai puțin izolate, din vasta şi multilaterala activitate pe care au desfăşurat-o – trecând prin cele mai grave primejdii, asumându-şi cele mai mari riscuri şi plătind adesea eu Libertatea şi viața – miile de ostaşi anonimi din armata de civili a *Temerarului.*

Cine este William Stephenson, alias *Temerarul?* Un canadian, născut la Winnipeg, în provincia Manitoba, la 11 ianuarie 1896, şi rămas orfan la vârsta de cinci ani. Încă din fragedă copilărie, micul Bill a făcut o veritabilă pasiune pentru aparatele electronice, pentru locomotivele cu aburi şi mai ales, pentru acele minunate zburătoare mecanice, înălțate în tăriile cerului şi botezate aeroplane. Dar visul lui de a deveni inginer-constructor de avioane s-a frânt, pe neaşteptate, în 1914: izbucnirea primului război mondial nu i-a mai permis să-şi termine liceul şi direct de pe băncile şcolii, a ajuns pe frontul din Franța. Douăzeci de luni a petrecut Stephenson în tranşeele Flandrei, interval în care a suferit două atacuri germane cu gaze asfixiante. După cel de-al doilea, medicii l-au declarat „inapt pe viață" şi l-

au expediat în Anglia. Acolo Stephenson, refuzând să se dea bătut, s-a înrolat în *Royal Flying Corps,* aviația militară britanică din acea epocă. După. Numai cinci ore de instrucție, proaspătul pilot de vânătoare s-a înapoiat pe front, unde a devenit repede unul dintre aşii forțelor aeriene aliate.

Decorat cu Legiunea de onoare franceză şi cu cele mai înalte ordine şi medalii britanice şi canadiene, Stephenson a reintrat în viața civilă ca profesor de matematică şi fizică la Universitatea din Manitoba. Cariera lui din perioada interbelică a mers pe căi multiple, variate şi complexe. Pionier al radioului, televiziunii, radarului şi laserului, campion amator de box la categoria uşoară, industriaş şi om de afaceri milionar, făcând mereu naveta între America de Nord, Anglia şi țările Europei occidentale, inclusiv şi mai ales, Germania, adversar declarat al fascismului şi nazismului pe atunci în plină ascensiune – iată numai câteva din ipostazele lui Stephenson. La toate acestea trebuie adăugată calitatea de colaborator voluntar, permanent şi benevol al *Intelligence Service*-ului.

O activitate spre care l-au împins tocmai ura şi dezgustul față de regimurile totalitare fasciste, cât şi convingerea că politica de conciliere cu Hitler, practicată de Neville Chamberlain şi susținătorii săi, nu putea să aibă decât urmări catastrofale. O activitate care l-a dus repede în intimitatea lui Winston Churchill, aşa cum avea să-l aducă, mai

târziu, în cea a lui Franklin Delano Roosevelt. O activitate pe care a desfăşurat-o de ambele părți ale Atlanticului şi care avea să-l metamorfozeze pe William Stephenson în *Temerarul,* şeful B.S.C.-ului.

Biografia aşa-numitului Birou britanic de coordonare a securității debutează, practic, din primele zile ale lunii septembrie 1939, adică din primele zile ale celui de-al doilea război mondial. Țelul său inițial şi oficios a fost de a servi ca trăsătură de unire între Roosevelt şi Churchill, pe atunci Prim Lord al Amiralității şi adversar ireductibil al Germaniei naziste. Cei doi oameni de stat au simțit nevoia să schimbe informații şi opinii confidențiale. Confidențiale nu numai față de inamicul cu svastică, ci şi față de propriul lor anturaj – conciliatorii din Anglia, izolaționiştii din Statele Unite şi admiratorii lui Hitler din ambele țări.

De îndată ce Churchill a devenit prim-ministru, B.S.C. S-a transformat într-un centru al serviciilor secrete anglo-americane, cu sediul la New York şi sub conducerea *Temerarului.* Acesta se afla în subordinea directă a lui Churchill şi Roosevelt şi pe picior de egalitate cu Ministerul de Interne britanic şi cu *Foreign Office,* forurile tutelare ale agențiilor de contraspionaj *(M.I.-5)* şi, respectiv, spionaj *(M.I.-6)* din *Intelligence Service.* Situat pe această foarte înaltă treaptă ierarhică, B.S.C. Şi, implicit, *Temerarul* au jucat un rol hotărâtor în

cele mai răsunătoare succese obținute de Aliați în războiul secret împotriva celui de-al treilea Reich: descifrarea codului german prin intermediul maşinii *Enigma,* depistarea şi scufundarea cuirasatului *Bismarck,* sabotarea rampelor de lansare a „bombei zburătoare“ V-l şi a rachetei V-2, cursa pentru construirea armei atomice etc. Etc.

Unele dintre aceste acțiuni sunt relatate pentru prima oară. Altele sunt cunoscute din studii şi prezentări anterioare. Meritul volumului „I se spunea *Temerarul”* este că le pune pe toate într-o lumină, aducând adesea rectificări fundamentale unor povestiri transformate în poveşti, fie din lipsă de informație autorizată, fie din fantezie lacomă de senzațional, fie şi dintr-un motiv şi din celălalt. Colaborând direct şi necontenit cu Stephenson la elaborarea lucrării, supunându-i spre lectură şi aprobare manuscrisul final, Stevenson a putut restitui contururi precise şi corecte unor evenimente estompate până acum de nebulozitățile ignoranței şi ficțiunii.

Cât de mare a fost rolul jucat de serviciile secrete ale puterilor occidentale în cursul celui de-al doilea război mondial? Iată o întrebare legitimă pentru cel ce citeşte lucrarea lui William Stevenson, „I se spunea *Temerarul”.* Judecând după semnatarul volumului, ca şi după alți confrați ai săi. Am putea crede că importanța lui *British Security Coordination* şi a altor rețele

similare a fost hotărâtoare. Alți autori, dimpotrivă, neagă aproape cu desăvârşire rolul organizațiilor de spionaj şi contraspionaj în ultima conflagrație, afirmând că factorii decisivi au fost dezvoltarea tehnicii militare, resursele materiale şi nivelul moral volițional al combatanților. În sfârşit, o a treia categorie de autori se situează la jumătatea drumului dintre cele două extreme amintite mai sus, fără să nege contribuția serviciilor secrete, dar fără să facă din acestea pivotul esențial al războiului.

Ne-am adresat câtorva lucrări apărute în Marea Britanie, Statele Unite, Franța şi Germania, având aceeaşi temă ca şi cea a lui Stevenson, dar tratând-o mai nuanțat, cu o doză ceva mai mare de scepticism şi cu o informație ale cărei izvoare depăşesc arhivele B.S.C.-ului [1] . Am găsit în paginile lor confirmări nu numai ale episoadelor evocate în „I se spunea *Temerarul*", ci şi ale tezelor

---

[1] În afara lucrărilor şi articolelor menționate în text, am mai consultat în acest scop : David Kahn : *The Codebreakers : the Story of Secret Writing,* New York, 1987, şi *Hitler's Spies : German Militari/ Intelligence in World War II,* New York. 1970 ; Brian Johnson : *The Secret War,* Londra, 1978 ; Wilhelm F. Flicke : *War Secrets in the Ether,* Washington, 1953 ; Heinz Bonatz : *Die deutsche Marine-Funkaufklärung 1914—1945.* Darmstadt, 1970 ; Chester W. Nimitz şi E. B. Potter : *The Great Sea War — the Story of Naval Action in World War II,* New Jersey, 1960 ; Gustav Nertrand : *Enigma ou le plus grand enigme de la guèrre 1939—1945,* Paris, 1973 : Ronald Lewin : *Ultra Goes to War,* New York, 1978 ; Patrick Beesly : *Very Special Intelligence,* Londra, 1977 ; Leo Hepp : *Das grösste Geheimnis des Zweiten Weltkrieges ?,* Hamburg, 1976 ; Alan S. Milward ; War, *Economy and Society 1939—1945,* Berkeley, 1977.

cu caracter generalizator pe care le îmbrățișează Stevenson pe baza faptelor respective. Am găsit, însă, şi elemente care demonstrează că serviciile secrete occidentale au avut numeroase limite în activitatea pe care au desfăşurat-o şi că au vădit adesea deficiențe, au comis uneori greşeli şi s-au făcut vinovate, din când în când, de gafe monumentale.

Aşa de pildă, în anii care au precedat declanşarea ostilităților, *Secret Intelligence Service* (S.I.S.) s-a lăsat obsedat de ideea că inamicii potențiali ai Marii Britanii – şi în special Germania hitleristă – ar putea să ajungă în posesia aşa-numitei „raze a morții" – o radiație capabilă să oprească motoarele avioanelor şi ale tancurilor, să străbată cuirasele cele mai groase şi să ucidă, în calea ei, orice ființă vie.

În ajunul războiului, *Secret Intelligence Service* se mai afla sub conducerea amiralului Sinclair, pe care avea să-l înlocuiască, în noiembrie 1939, Stewart Menzies, fostul şef al secției IV din *M.I.-6.* În câteva rânduri, amiralul se lăsase convins de agenții săi din cel de-al treilea Reich şi din alte țări ale Europei occidentale că „raza morții" reprezenta o realitate concretă. Din păcate, de fiecare dată, planurile acestei arme secrete – planuri procurate cu mari eforturi şi cu enorme cheltuieli – nu rezistaseră la examenul atent al oamenilor de ştiință şi tehnicienilor de la Londra, dovedindu-se cu regularitate nişte simple ficțiuni. Ministerele

britanice, mai ales cele care dispuneau de specialişti competenți, ajunseseră să-l ia pe bietul Sinclair peste picior, interpelându-l ori de câte ori îl întâlneau cu o întrebare devenită stereotipă: „Ce se mai aude cu raza morții?”

În primăvara anului 1939, amiralul a crezut că sosise, în sfârşit, clipa când putea să se răzbune pe cei ce-l ironizau cu atâta cruzime. Un agent al său, staționat la Amsterdam, l-a informat că un olandez care aderase la partidul nazist lucra pentru Wehrmacht la perfecționarea faimoasei radiații. Rapoartele lui au fost atât de amănunțite, încât *Secret Intelligence Service* le-a acordat un credit nelimitat, ferindu-se să le arate specialiştilor din alte departamente. Mai mult decât atât. La un moment dat, când agentul de la Amsterdam a dat de veste că omul lui se poticnise în ultimul stadiu al lucrărilor din… lipsă de fonduri, *M.I.-6* nu a ezitat nicio clipă să furnizeze presupusului inventator sumele necesare pentru a-şi duce la bun sfârşit opera. Cu alte cuvinte, serviciul secret al Marii Britanii a subvenționat construirea prototipului unei arme noi şi extrem de periculoase, care urma să servească inamicului într-un viitor foarte apropiat, numai şi numai de dragul de a-şi restabili prestigiul în ochii guvernului de la Londra.

Ghinionul lui Sinclair, pe de o parte, stadiul de dezvoltare a ştiinței şi tehnicii la acea epocă, pe de altă parte, au făcut ca nici de data aceasta *Secret*

Intelligence Service să nu se poată înapoia de la vânătoare cu o tolbă plină. Inventatorul de la Amsterdam s-a dovedit un escroc, agentul amiralului – un credul, analfabet pe plan ştiinţific, iar „raza morţii" – aceeaşi eternă ficţiune. Ce e drept, agentul secret britanic s-a simţit dator să propună o utilizare sui-generis a aparaturii construite în capitala Olandei, recomandând şefilor săi să o folosească în vederea… conservării fructelor şi legumelor.

Aşa cum reiese din literatura de specialitate, *Office of Strategic Services* (O.S.S.), condus de W. Donovan, nu a fost nici el scutit de greşeli, confuzii şi gafe. Cea pe care am ales-o spre exemplificare are aparent un caracter minor, dar ilustrează de minune, mai ales prin implicaţiile sale, vulnerabilitatea serviciilor secrete. Cazul este tratat de istoricul american Robert Graham, în lucrarea sa *The Vatican in the World War II,* apărută în 1980.

Eroul întâmplării se numeşte Virgilio Scattolini. El a început să lucreze pentru O.S.S. Pe la mijlocul anului 1944, fiind plătit cu un salariu de 500 de dolari pe lună. Sub acoperirea unei mărunte slujbe la Vatican, Scattolini a furnizat Washingtonului rapoarte numeroase şi detaliate asupra întrevederilor avute de papa Pius al XII-lea şi de alţi înalţi ierarhi ai Sfântului Scaun cu diverşi diplomaţi străini acreditaţi în Cetatea sfântă.

Graţie lui, O.S.S.-ul a aflat, de exemplu, că

populația Germaniei hitleriste pregătea răscoale la München, Düsseldorf şi Hamburg încă din iunie 1944, că în Japonia se formase o „partidă a păcii”, având în frunte industriaşi care se opuneau „partidei războiului” condusă de militarişti, că ambasadorul nipon în Sfântul Scaun îl rugase pe papă să facă sondaje în vederea încheierii unui armistițiu etc., etc.

În total, Scattolini a trimis în Statele Unite, prin intermediul omului său de legătură de la O.S.S., James Angleton, peste 1700 de telegrame şi scrisori. Multe dintre ele erau atât de interesante încât au ajuns pe biroul preşedintelui Roosevelt. La un moment dat, secretara acestuia, Grace Tully, i-a trimis lui Donovan o notă cu următorul conținut: „Vă rog să continuați expedierea depeşelor provenite de la Vatican. Preşedintele le găseşte de-a dreptul senzaționale şi citeşte cu mare atenție fiecare rând”.

Recitindu-le astăzi, nimeni nu contestă că depeşele erau într-adevăr senzaționale. Singurul, dar marele lor cusur consta în aceea că fuseseră pe de-a-ntregul născocite, fiind rodul unei imaginații fertile şi neavând nici cea mai mică contingență cu realitatea.

Scattolini pretindea că izbutise să aibă acces la arhiva Vaticanului şi că putuse astfel copia procesele verbale ale întrevederilor diplomatice avute de papa Pius al XII-lea şi de principalii săi colaboratori. Or, asemenea minute nu au existat

niciodată şi nu intră în tradițiile şi uzanțele Vaticanului. Ceea ce nu l-a împiedicat pe Scattolini să relateze, într-una din misivele sale: „Procedura audiențelor papale este următoarea: după fiecare convorbire, monseniorul Pio Rossignani, secretarul particular al papei, aşterne pe hârtie cele discutate şi prezintă şefului său ciorna minutei. Papa o corectează, după care textul se dactilografiază în redactare definitivă şi se îndosariază în arhivele Vaticanului".

Autor de piese şi romane pornografice înainte de a deveni agent secret, Scattolini a oferit O.S.S.-ului douăzeci şi mai bine de procese verbale fictive. Ele priveau convorbiri ale papei nu numai cu diplomați străini, ci – culmea! — şi cu reprezentanți ai Statelor Unite, printre care generalul Dwight Eisenhower. Consilierul personal al preşedintelui, Harry Hopkins, comandantul Armatei a VIII-a, generalul Mark Clark, ambasadorul Myron Taylor şi alții.

Implicarea lui Myron Taylor avea să se dovedească fatală pseudoagentului. Acesta a mers cu îndrăzneala atât de departe încât a născocit o întrevedere între ambasadorul american şi cel al Japoniei, Ken Harada, bineînțeles tot la Vatican. După spusele lui, cu acest prilej s-ar fi dezbătut posibilitatea încheierii unui armistițiu între cele două țări. Deoarece era vorba de prima întâlnire personală între reprezentanții diplomatici ai S.U.A. Şi Japoniei după atacul de la Pearl Harbor,

ştirea a stârnit o mare agitație la Washington şi Taylor a fost invitat de urgență să facă cât mai multe precizări.

Răspunsul ambasadorului a fost prompt şi laconic. Cablograma sa glăsuia:

„Nu l-am văzut şi nu am stat de vorbă cu Ken Harada. Întâmplarea face ca nici măcar să nu-l fi văzut vreodată la față, aşa că nu ştiu nici măcar cum arată".

Oricât de neverosimil ar părea, această telegramă nu a avut darul să determine O.S.S.-ul să renunțe la serviciile lui Scattolini. Americanii au continuat să-l plătească cu cei 500 de dolari pe lună, până la sfârşitul războiului din Pacific. Nu a survenit decât o singură modificare: rapoartele sale nu au mai fost trimise la Casa Albă. În treacăt fie spus însă, atât Roosevelt cât şi Truman au murit fără a avea habar că prețiosul lor spion fusese de fapt un vulgar escroc.

După încheierea păcii cu Japonia, *Office of Strategic Services* a curmat legătura sa cu Scattolini. Mai precis, a curmat-o pe jumătate, prin ramura sa de informații din străinătate. În schimb, sectorul de contraspionaj, avându-l acum în frunte tocmai pe James Angleton (care avea să rămână în acest post vreme de peste un sfert de secol), a continuat să urmărească, în mod discret, destinele fostului său colaborator. Rămas acum fără remunerația care-i prinsese atât de bine în timpul războiului, Scattolini s-a gândit să

folosească aceeaşi „documentație“ în alte scopuri şi a oferit presei italiene copii ale proceselor verbale întocmite de el însuşi.

Era prea mult până şi pentru *Office of Strategic Services.* În vara anului 1948, doi membri ai conducerii C.I.A., succesoarea O.S.S.-ului, au plecat cu avionul la Roma şi au solicitat o audiență papei, căruia i-au arătat documentele plăsmuite de Scattolini. Papa s-a plâns poliției şi aceasta l-a arestat pe escroc, conform prevederilor unei legi italiene care interzice cetățenilor acestei țări să aducă prejudicii relațiilor cu Vaticanul.

La interogatoriu, Scattolini şi-a recunoscut toate vinile. Judecat de un tribunal, el a fost condamnat la doi ani închisoare. Dar nici presa din Italia, nici cea din Statele Unite nu au aflat nimic despre proces şi sentință, C.I.A. A îngropat dosarul Scattolini în seifurile subterane ale unei „ferme“ din Maryland. Până în 1980, festa jucată de aventurierul italian serviciilor secrete americane a rămas învăluită în taină. Abia când a intrat în vigoare noua lege cu privire la accesul publicului la documentele de arhivă, au putut istoricii să cunoască acest episod.

Nici *Abwehr*-ul nu a fost scutit de greşeli şi de eşecuri dintre cele mai usturătoare în cursul celui de-al doilea război mondial. Un exemplu în această privință îl găsim în lucrarea istoricului american, prof. Douglas Wheeler, *When Friends Were Few* („Când prietenii erau puțini”), apărută

la New York, în 1981. Autorul îşi concentrează atenția asupra activității rețelei de spionaj naziste din Portugalia. În fruntea ei se afla un anume Kuno Weltzien, reprezentant al. Firmei Krupp, care se căsătorise cu fiica unui exportator de vinuri din Oporto.

„Misiunea lui Weltzien era de a urmări traficul maritim al Aliaților, scrie Wheeler. Pentru a căpăta informațiile necesare el îi folosea fie pe marinarii de naționalitate spaniolă şi portugheză, angajați pe navele comerciale ale Angliei şi Statelor Unite, fie chiar pe cetățenii acestor țări care făceau parte din echipajele respective şi pe care îi ademenea în cârciumile şi bordelurile Lisabonei. Datele astfel obținute erau transmise prin radio submarinelor germane, care pândeau în afara apelor teritoriale portugheze şi care se năpusteau asupra cargoboturilor aliate de îndată ce ieşeau din rada portului Lisabona".

Departe de a fi un înflăcărat patriot, Weltzien practica spionajul doar pentru a-şi spori sursele de venituri. De aceea, el menținea pe „statul de salarii" un număr de peste 60 de agenți, dintre care mai bine de jumătate erau fictivi. Când au aflat acest lucru, oamenii *Secret Intelligence Service*-ului, postați în capitala Portugaliei, l-au contactat pe lacomul rezident al *Abwehr-ului* şi l-au anunțat că, dacă nu va lucra pentru ei, îi vor pune la curent pe superiorii săi de la Berlin cu frauda comisă. Weltzien nu a trebuit să fie rugat

de două ori: din acea zi, el a început să transmită *U-Boot*-urilor datele furnizate de britanici.

Grație lui, Londra a descoperit că cele mai numeroase şi mai importante informații dobândite de hitlerişti proveneau de la un tânăr ofițer din marina comercială britanică, care le vindea pe sume derizorii. Era vorba de Alexander Croall Scott-Ford, în vârstă de 21 de ani, fiul unui comandant de distrugător care fusese decorat pentru eroismul său în primul război mondial. Înhățat într-o noapte de agenții S.I.S.-ului pe o stradă din Lisabona, Scott-Ford a fost transportat la Londra, judecat, condamnat la moarte şi spânzurat în ziua de 2 noiembrie 1942.

Odată cu şeful lor, 28 de agenți ai lui Weltzien au trecut de partea britanicilor. Doi fanatici nazişti au refuzat să facă acest lucru. Nu s-a scurs nicio săptămână de la discuția purtată cu ei şi o echipă a S.I.S.-ului i-a expediat pe cei doi refractari la fundul mării.

Tot despre eficiența şi limitele serviciilor de spionaj ale celui de-al treilea Reich se ocupă profesorul David Kahn. În articolul *Codebreaking in World Wars I and II*; *The Major Successes and Failures, Their Causes and Their Effects* („Decriptarea codurilor în cele două războaie mondiale: principalele succese şi eşecuri, cauzele şi efectele lor"), publicat în revista britanică *The Historical Journal.* Nr. 3/1980.

Khan arată că *Abwehr*-ul a repurtat anumite

succese în materie de transmisiuni, unele dintre ele chiar spectaculoase. Cel mai frapant exemplu îl reprezintă interceptarea şi descifrarea convorbirilor radiotelefonice peste Oceanul Atlantic între preşedintele Roosevelt şi primul ministru Churchill. Această remarcabilă realizare pe plan tehnic nu a dat însă prea multe roade substanțiale, deoarece cei doi oameni de stat se fereau să abordeze probleme deosebit de delicate în frecventele lor discuții.

Autorul articolului înscrie la activul *Abwehr*-ului captarea mesajelor colonelului Bonner Fellers, ataşatul militar american de la Cairo, despre care Stevenson se ocupă pe larg în lucrarea sa. Kahn adaugă două amănunte: mai întâi că Hitler însuşi era încântat de această mană cu adevărat cerească, exprimându-şi speranța că ataşatul militar „va continua să ne informeze la fel de bine asupra proiectelor englezeşti, prin intermediul codului său atât de defectuos"; în al doilea rând că, încă înainte de îndepărtarea lui Bonner Fellers, americanii au introdus un nou cod la Departamentul de Stat. Pe care naziştii nu au mai fost în stare să-l decripteze.

În prima parte a războiului, aşa-numitul *B.*

— *Dienst* (de la *Beobachtungs-Dienst,* serviciul de observație) al amiralului Karl Dönitz, a izbutit să pătrundă în tainele tuturor codurilor navale folosite de britanici. Aceasta a dat posibilitate submarinelor să se plaseze pe ruta convoaielor şi

să facă ravagii în rândurile lor. La 30 august 1940, de exemplu, *B.*

— *Dienst*-ul a captat şi descifrat un mesaj din care reieşea că convoiul S.C.-2, plecat din Canada, se va afla la amiaza zilei de 6 septembrie la 50° latitudine nordică şi 19 50' longitudine vestică. Cu acel prilej. *U-Boot*-urile au scufundat 15 cargoboturi.

În 1943, cei ce lucrau la *B.*

— *Dienst* au bătut toate recordurile, interceptând 3101831 de mesaje şi descifrând cea mai mare parte a lor, cu ajutorul unor maşini de calcul deosebit de perfecționate pentru epoca respectivă – tabulatoarele Hollerith. Mecanismul acestora era atât de complicat şi construcția lor atât de dificilă, încât, pe tot cuprinsul celui de-al treilea Reich, nu au funcționat decât nouă asemenea aparate, dintre care şase erau puse la dispoziția amiralului Dönitz.

Totuşi. Începând cu cea de-a doua jumătate a anului 1943. *Abwehr*-ul şi celelalte servicii de informații naziste au intrat într-o perioadă de declin. Cifrurile britanice şi americane nu au mai putut fi decriptate. În mai 1944, când a adresat *B.*

— *Dienst*-ului întrebarea care anume coduri ale Angliei sunt accesibile, Hitler a primit un răspuns laconic şi concludent: niciunul.

Stabilind bilanțul global al activității spionajului nazist, David Kahn ajunge la concluzia că până şi succesele acestuia nu au avut decât un caracter

tactic şi operativ. Din punct de vedere strategic, nici *Abwehr*-ul, nici numeroşii săi confraţi de sub tutela S.S.-ului. Poştei, marinei de război sau a altor organisme naziste nu au înregistrat vreo izbândă notorie. Incapacitatea lor a mers atât de departe, încât, în ultimii doi ani ai războiului, naziştii nici măcar nu au mai încercat să descifreze mesajele guvernamentale sau ale înaltelor comandamente aliate.

Şi mai catastrofal se prezintă bilanţul Japoniei militariste în anii 1940–1945. Se ştie că, încă din primele şase luni care au urmat intrării în război, invazia niponă a ocupat o zecime din suprafaţa globului. În tot cursul acestei gigantice expansiuni, marina militară japoneză a folosit, pentru mai bine de jumătate din numărul mesajelor sale, un cod format din două părţi şi din aproximativ 45 000 de grupări de cuvinte. Decriptorii americani l-au botezat *J.N.25 b*: J. N. Pentru *Japanese Navy,* 25 pentru că acesta era cel de-al 25-lea cod la care lucrau ei şi b pentru că era vorba de cea de-a doua ediţie a lui. Încă de la mijlocul lunii ianuarie 1942, lungi fragmente ale mesajelor nipone au putut fi descifrate, iar în săptămânile ulterioare s-a progresat cu paşi repezi spre o decriptare totală.

Acest succes a jucat un mare rol în victoria dobândită de americani în bătălia pentru insula Midway (4–7 iunie 1942). După cum se ştie, amiralul Isoroku Yamamoto, comandantul

suprem al tuturor forțelor navale nipone şi unul dintre cei mai competenți strategi ai celei de-a doua conflagrații mondiale, plănuise să captureze insula, pentru a controla zona centrală a Oceanului Pacific şi a stăvili orice tentativă americană de a se apropia de Japonia. În acelaşi timp, atacul de la Midway era menit să ademenească flota Statelor Unite într-o capcană, unde urma să fie zdrobită de enorma superioritate numerică a inamicului său.

La 1 iunie 1942, după declanşarea operațiunii, japonezii au schimbat, în sfârşit, codul pe care îl foloseau. Dar era prea târziu. Amiralul Chester Nimitz îşi dislocase portavioanele din Pacificul de sud-vest şi le postase în flancul flotei nipone, sperând să nu fie descoperit. Speranța i-a fost împlinită, căci japonezii nu se aşteptau la un atac american din acea direcție. Bătălia aeronavală care a urmat s-a soldat cu scufundarea a 4 portavioane şi a altor 12 nave de război japoneze, marcând o înfrângere decisivă pentru forțele maritime nipone.

În cadrul războiului criptologie, americanii au mai înregistrat succese şi în alte două domenii: grație decriptării mesajelor navale japoneze, submarinele lor au putut scufunda aproximativ o treime din vasele comerciale nipone, ceea ce, după însăşi mărturisirea fostului prim-ministru Hideki Tojo, a constituit unul dintre factorii fundamentali ai capitulării Japoniei; de asemenea, decriptorilor

li se datorează în principal atacarea şi doborârea, în 1943, a avionului în care se afla amiralul Yamamoto.

Criptanaliştii americani au reuşit să descifreze şi cripto-sistemele diplomatice ale Japoniei. Cel mai important dintre acestea era realizat de mecanismul cunoscut sub numele de „Maşina de scris alfabetică 97“ la Tokio şi de *Purple* (Purpura”) la Washington. Spre deosebire de *Enigma,* care utiliza rotoarele, *Purple* folosea un circuit electric asemănător celui dintr-o centrală telefonică. Interesant este că, încă din 1934, japonezii cumpăraseră un exemplar din *Enigma,* dar nu s-au gândit niciodată să-l întrebuinţeze în scopuri militare. Criptografii americani au abordat descifrarea codului nipon la începutul lui 1939, rezolvându-l complet după douăzeci de luni de muncă încordată, în august 1940.

Ironia istoriei face ca dezlegarea misterelor maşinii *Purple* să nu fi prevenit cu nimic atacul de la Pearl Harbor şi să nu fi adus vreo contribuţie prea mare de partea Statelor Unite, în cadrul războiului din Pacific. În mod paradoxal, descifrarea codului nipon şi-a dovedit întreaga sa valoare în Europa, deoarece a permis Aliaţilor să citească mesajele trimise de ambasadorul şi de ataşatul militar al Japoniei la Berlin. Naziştii îi ţineau la curent pe aliaţii lor în Extremul Orient cu multe din planurile şi proiectele lor, dar mai ales cu ceea ce Reich-ul înfăptuia în domeniul

tehnicii militare. Depeşele celor doi diplomaţi japonezi furnizau astfel anglo-americanilor preţioase informaţii cu privire la viitoarele operaţiuni de pe fronturi şi la capacitatea de luptă a Wehrmachtului.

La 9 octombrie 1943, de exemplu, baronul Hiroshi Oshima, ambasadorul guvernului imperial la Berlin, relata că făcuse o vizită führerului la cartierul său general din Prusia Orientală. Printre multe şi diverse alte subiecte pe care le abordase, Hitler îi spusese că era înclinat să creadă că americanii şi britanicii vor debarca în Peninsula Balcanică, renunţând să-şi continue înaintarea spre nordul Italiei. Vorbind despre frontul de est, führerul declarase: „Vom rezista pe râul Soj, dar, dacă sovieticii vor relua ofensiva, s-ar putea să ne repliem pe un aliniament pe care l-am pregătit pe Nipru. În sectorul de nord, în cazul cel mai rău, putem să ne retragem pe o a doua linie de apărare, pe care am pregătit-o din timp de-a curmezişul fâşiei înguste de pământ din vecinătatea lacului Peipus".

Discutând despre modul cum îşi propunea să ducă lupta pe două fronturi, Hitler declarase ambasadorului: „Cred că cea mai bună strategie este să zdrobim forţele anglo-americane de îndată ce vom avea prilejul, pentru ca apoi să tăbărâm asupra ruşilor".

Într-un articol, David Kahn ajunge la concluzia că, pe arena serviciilor de informaţii occidentale,

britanicii şi americanii au fost superiori naziştilor. Iată câteva dintre argumentele prin care îşi justifică această teză.

În primul rând, de o mare însemnătate a fost faptul că Aliații cunoşteau *Enigma,* aşa cum vom vedea în volumul de față. Era un avantaj de ordin criptanalitic, dar şi unul de ordin psihologic. Hitleriştii nu ştiau nimic despre mecanismele corespunzătoare ale Aliaților – maşinile *Type-X* britanică şi *Sigaba* americană.

În al doilea rând, naziştii nu au utilizat decât o singură maşină, în vreme ce criptografii aliați, din două țări diferite, au folosit mai multe. Totodată, neavând de-a face decât cu o unică aparatură, decriptorii anglo-americani au putut concentra forțe mai mari pentru rezolvarea acestei unice probleme. Pe de altă parte existența unui singur sistem de cifrare presupunea transmiterea de către nazişti a unui volum mult mai mare de mesaje transcrise în codul respectiv, ceea ce facilita descifrarea lor.

În al treilea rând, au intervenit motive de ordin tehnic: superioritatea rotorului american asupra celui german, numărul mai mare de rotoare existente în interiorul fiecărei instalații etc.

În al patrulea rând, metoda de cifrare a naziştilor în anii antebelici şi în prima perioadă a războiului a fost vulnerabilă, deoarece necesita repetarea grupurilor de câte trei litere. Naziştii adoptaseră această practică pentru a da posibilitate

operatorilor lor să citească corect un text, chiar dacă una dintre litere s-ar fi întâmplat să fie transmisă greşit. Dar repetarea crea un avantaj deloc neglijabil şi decriptorilor, avantaj de care polonezii şi mai apoi britanicii s-au grăbit să profite. De asemenea, hitleriştilor le-a fost dăunătoare uzanța de a trimite în mod sistematic mesaje stereotipe, alcătuite din cuvinte ori frânturi de frază care reveneau mereu sau din texte întru totul identice. Adesea Aliații au reuşit să găsească cheia pentru o nouă combinație a rotoarelor *Enigmei* numai pentru că o unitate militară a Wehrmachtului, din cine ştie ce colț pierdut al Europei, se încăpățâna să transmită, în coduri succesive: „Pe ziua de… nimic de semnalat!”. E drept că, şi de partea Aliaților exista o asemenea practică, mai ales în traficul radio cu destinația convoaielor maritime sau provenind de la ele. Dar operatorii englezi şi americani aveau grijă să-şi „împăneze” textele cu cuvinte sau fraze fără niciun înțeles, mai ales la începutul şi sfârşitul emisiunii, pentru a deruta pe eventualii interceptori.

Pe lângă aceste motive de natură intrinsecă ale inferiorității hitleriste în materie de criptologie, Kahn citează şi câteva rațiuni de ordin extrinsec. Printre ele se numără, de exemplu, fărâmițarea şi risipirea aparatului de decriptare al celui de-al treilea Reich. Înaltul comandament al Wehrmachtului dispunea de o secție intitulată *Chiffrierabteilung.* În fruntea Ministerului de

Externe, Ribbentrop îşi avea propriii săi specialişti, încadrați în organismul *Pers Z*; la rândul său Göring obținuse, pentru aviația sa militară, aşa-numitul *Forschungsant;* S.S.-ul, prin intermediul agenturii sale, *Sicherheitsdienst,* se ocupa şi el de decriptare… ş.a.m.d. Dimpotrivă, englezii şi-au adunat toate „mințile istețe" la Bletchley Park, iar americanii au obligat secțiile respective din armata de uscat şi marina militară să colaboreze foarte îndeaproape.

Faptul că Aliații duceau un război de apărare, în timp ce hitleriştii purtau unul de agresiune, a fost de asemenea, în favoarea celor dintâi. Căci eficiența serviciilor de informații este vitală pentru cei aflați în defensivă şi nu prezintă decât un interes secundar pentru cei ce declanşează atacul. Clausewitz definea „aşteptarea loviturii" drept o trăsătură caracteristică a apărării. Or, o armată nu poate aştepta lovitura decât atunci când ştie că o asemenea lovitură este în curs de pregătire şi nu poate afla acest lucru decât dobândind informații de la inamic. Pe de altă parte, tot Clausewitz spune că ofensiva este „completă prin ea însăşi": o armată care atacă nu trebuie neapărat să ştie nici măcar unde se află grosul forțelor inamice, ci se poate mulțumi să mărşăluiască, impunându-şi voința, până ce îşi va întâlni vrăjmaşul. O astfel de armată va investi mai mulți bani, mai multă inteligență şi mai multă energie în efective, tancuri, avioane şi artilerie decât în serviciile de

informații şi contrainformații. Este exact ceea ce au făcut hitleriştii.

Aliații au aruncat în focul războiului secret oameni cu calități morale şi intelectuale mult superioare celor din tabăra duşmană. „La Bletchley Park lucra o adevărată galaxie de talente şi chiar genii, scrie Kahn. Americanii supuneau pe toți recruții unor țeste de inteligență şi trimiteau la serviciile de cifrare şi decriptare pe cei ce obțineau calificativele cele mai înalte. După cât se pare, numai personalul serviciului criptologie al armatei de uscat a Statelor Unite ar fi putut furniza cadrele didactice pentru toate facultățile unei universități de mâna întâi".

În criptologie, ca şi în celelalte sectoare ale informațiilor şi contrainformațiilor, naziştii au dat prioritate nu competenței, ci criteriilor politice şi rasiale. Un fanatic adept al führerului, chiar mediocru sau imbecil, era preferat unui specialist de înaltă clasă, dacă acesta din urmă lăsa de dorit din punct de vedere al „entuziasmului" fascist sau nu avea antecedente ariene de o desăvârşită puritate.

Metodele înseşi de instruire, curente în cel de-al treilea Reich, s-au dovedit sensibil inferioare celor ale Aliaților. Criptologii de la *B.*

— *Dienst* dispuneau de un singur manual – şi acela, o traducere destul de proastă a unei lucrări franceze datând din anii primului război mondial. Pe alt plan, germanii nu au ştiut să utilizeze decât

mecanisme electromecanice pentru cifrarea şi decriptarea mesajelor, în vreme ce Aliații au introdus în acest domeniu electronica. Multe dintre „mințile istețe” de la Bletchley veneau de la Universitatea din Cambridge, unde, în deceniul al patrulea, fizicianul C. E. Wynn-Williams realizase un contor electronic pentru a înregistra fenomenele extrem de rapide din lumea subatomică. Colegii şi studenții lui i-au folosit invenția pentru a multiplica considerabil ritmul de decriptare şi interpretare a mesajelor cifrate.

În sfârşit, după părerea lui David Kahn, un mare handicap pentru naziști l-a constituit ceea ce el numeşte „refuzul lor de a privi în față realitatea”. Această trăsătură s-a manifestat pe două planuri. Pe de o parte, chiar atunci când reuşeau să decripteze mesaje ale Aliaților, statele majore ale armatei de uscat, marinei militare şi aviației de război se codeau să le transmită la cartierul general al führerului, dacă conținutul lor nu corespundea cu ideile, pronosticurile sau speculațiile lui Hitler. Iată de ce numeroase informații de incontestabilă valoare pentru comandamentul Wehrmachtului s-au oprit la trepte intermediare sau au fost îngropate în sertarele birourilor feldmareşalilor Keitel şi Jodl.

Pe de altă parte, serviciile de informații și contrainformații ale celui de-al treilea Reich s-au ferit ca de foc să-şi recunoască slăbiciunile, vulnerabilitatea sau incapacitatea în fața

führerului. În câteva rânduri, Dönitz a avut ferma convingere că britanicii descifrează codurile utilizate de *Kriegsmarine.* În mod caracteristic însă, el şi-a mărturisit această convingere numai inferiorilor săi şi nu a împărtăşit-o niciodată celor de deasupra lui, cu atât mai puțin führerului. Teama de răspundere, de represaliile care ar fi urmat i-a determinat pe comandanții nazişti să ignoreze cu premeditare fisurile ivite în sistemele lor de cifrare şi decriptare.

La capătul lungului său studiu, David Kahn îşi pune întrebarea: Care a fost importanța serviciilor de informații şi contrainformații în cel de-al doilea război mondial şi, în mod special, ce rol au jucat posibilitățile şi capacitățile celor două tabere în materie de criptologie?

Poate fi oare cuantificată valoarea criptologiei? De pildă, poate un istoric să spună că succesele din acest domeniu ale Aliaților au scurtat războiul cu atâta sau atâtea luni? Răspunsul pe care-l dă Kahn – şi cu care e greu să nu fii de acord – este negativ. Unii istorici s-au încumetat să afirme că, grație serviciilor de spionaj şi contraspionaj ale Aliaților, conflagrația a putut fi redusă cu unul sau chiar doi ani. Aliații însă protestează cu vehemență împotriva acestei evaluări. Pe bună dreptate, unul dintre contestatarii tezei demonstrează: „Din momentul în care se porneşte la o astfel de apreciere, nu mai există niciun punct de oprire. La fel de bine, armata de uscat poate

pretinde că, grație ei, războiul s-a scurtat cu o anumită perioadă. La fel are dreptul să susțină aviația, la fel are dreptul să susțină marina de război, la fel au dreptul să susțină serviciile. Şi ne pomenim, satisfăcând toate aceste pretenții, că cel de-al doilea război mondial ar fi trebuit să se încheie cu douăzeci şi cinci de ani înainte de a izbucni!".

Aceasta nu înseamnă că eforturile şi lupta celor de pe frontul invizibil au fost inutile. Contribuția lor e greu de măsurat, dar şi mai greu de contestat.

— Adevărul este că nici serviciile de informații şi contrainformații în general, nici secțiile de criptologie în special nu au câştigat şi nu au pierdut niciodată un război. Războaiele se câştigă prin oameni şi prin voința lor de a învinge, prin încrederea în dreptatea cauzei lor, prin tehnica militară, prin patriotismul popoarelor, prin dorința lor de libertate şi independență.

Cel de-al doilea război mondial a fost câştigat de popoarele statelor din coaliția antihitleristă – care au dat cele mai mari jertfe pentru salvarea omenirii de ciuma brună hitleristă –, de alte popoare, printre care şi poporul român, de mişcările de Rezistență şi partizani, de ostaşii fără uniformă de pe frontul secret, de milioanele şi milioanele de luptători antifascişti de pretutindeni.

Ştefan Dumitrescu

Punct de plecare
Cuvânt înainte al Temerarului

Timp de doi ani de zile, de-a lungul cărora Statele Unite au fost, din punct de vedere formal, în stare de pace, preşedintele Franklin Delano Roosevelt a sprijinit un război secret împotriva tiraniei. Pe urmă, atacate fără avertisment prealabil, Statele Unite au schimbat costumul cuviincios al diplomatului cu uniforma soldățească de război. Inamicul – Germania nazistă, Japonia imperialistă, Italia fascistă şi marionetele lor – ieşise în cele din urmă la luptă deschisă. Dar războiul secret a continuat în taină.

Din motive bine întemeiate, faptele de bază ale acestei activități ascunse nu au fost niciodată date la iveală pe deplin. În totalitatea lor, evenimentele au fost cunoscute doar de către puțini oameni; unele dintre ele nu au fost aşternute nicicând pe hârtie; documentele scrise au fost complet inaccesibile şi, vreme de treizeci şi cinci de ani, s-au aflat sub riguroasa reglementare a legii actelor secrete oficiale din Marea Britanie. Până şi astăzi, anumite aspecte trebuie să rămână nedestăinuite din rațiuni care, bineînțeles, *nu* vor fi evidente pentru oricine. Dar. Pe tărâmul istoriei – ce s-a întâmplat cu adevărat şi de ce s-a întâmplat aşa – nimic semnificativ nu mai trebuie ascuns acum.

În 1940, dispunând aproape zi de zi de noi dovezi că planul lui Hitler de dominație mondială, prin

teroare, înşelăciune şi cotropiri, era incontestabil în curs de aplicare, Roosevelt şi-a dat seama cu înfrângerea Angliei asaltate va fi prologul unui atac final împotriva Statelor Unite. Informațiile i-au fost transmise preşedintelui de către mine sau prin intermediul meu, în calitate de trimis secret al lui Winston Churchill şi de şef al organizației *British Security Coordination* (Biroul britanic de coordonare a securității). Sub un nume nevinovat, această organizație, care îşi avea cartierul general la New York, reprezenta de fapt o placă turnantă pentru toate serviciile de informații ale Marii Britanii. Roosevelt era perfect conştient că America – izolată pe plan psihologic de la primul război mondial încoace şi punându-şi speranțele în caracterul său de insularitate geografică – se afla într-o jalnică stare de lipsă de pregătire, ceea ce o făcea incapabilă să reziste sau să riposteze noilor tehnici în domeniul militar, propagandistic şi al spionajului. Preşedintele avea nevoie disperată de un răgaz în care să-şi pună în alarmă poporul şi să se înarmeze, fără a intra în vârtejul războiului. Churchill resimțea o mult mai disperată nevoie de arme şi provizii pentru a oferi Angliei asediate cu brutalitate fie măcar şi o modestă speranță de rezistență şi o mică şansă de supraviețuire. Numai un conducător care putea să-şi lărgească viziunea despre interesul național până la convingerea că o alianță între țările libere este singura protecție reală împotriva agresorilor

fascişti ar fi putut miza pe tabloul Marii Britanii, într-un moment atât de defavorabil ei. Roosevelt era un astfel de jucător.

Odată cu atacul japonez asupra bazei de la Pearl Harbor şi, câteva zile mai târziu, cu declarația de război a lui Hitler împotriva Statelor Unite, toate simulacrele diplomatice au încetat în mod brusc. Oricât de tăinuite ar fi fost planificarea şi declanşarea lor, operațiile militare terestre şi navale deveneau dramatic de publice de îndată ce erau executate şi corespondenți de război temerari le relatau adesea. În calitate de martori oculari. Războiul secret însă, căpătând proporții imense şi având nenumărate obiective, a rămas, prin însăşi natura sa, obscur şi necunoscut. Cu rare excepții, evenimentele cruciale s-au păstrat în întuneric până în ziua de astăzi.

După atâția ani, de ce să le readucem acum în discuție? După părerea mea, există argumente puternice pentru a le dezvălui.

Într-un sens extrem de personal, consider relatarea de față un omagiu adus vitejiei femeilor şi bărbaților din multe țări, care s-au oferit, în mod voluntar, să lupte într-un mod neconvențional. Ei şi-au asumat riscuri înspăimântătoare, nu s-au bucurat de protecția sau privilegiile uniformei, au avut responsabilitatea a nenumărate vieți în cadrul misiunilor solitare pe care le-au acceptat fără să crâcnească şi adesea s-au văzut siliți să ia, de unul singur, hotărâri care puteau aduce o

moarte necruțătoare familiilor şi compatrioților lor. Mulți dintre aceşti agenți secreți şi luptători în Rezistență zac în morminte necunoscute de nimeni. Relativ puțini dintre ei au dobândit o recunoaştere care să treacă dincolo de menționarea lor în arhive confidențiale. În marea lor majoritate, supraviețuitorii s-au înapoiat la îndeletniciri paşnice, fără a fi în măsură să primească onoruri sau răsplăți. Cei ale căror nume se regăsesc în povestirea de față nu sunt decât o părticică dintr-o uriaşă armată tainică, căreia lumea liberă îi datorează mai mult decât îi va putea plăti vreodată.

Dar există motive mai puțin personale, cu un caracter mai acut, pentru dezvăluirile cuprinse în această carte.

După capitularea în 1945 a puterilor Axei, nimicite de Aliați, *British Security Coordination* (B.S.C.) şi-a dizolvat aparatul său extrem de complex şi, pe tăcute, a încetat să mai existe. În cursul vieții sale zbuciumate, organizația a asistat la cotitura care a marcat trecerea de la o înfrângere aproape fatală la o zdrobitoare victorie. În crâncena înfruntare, Marea Alianță a ieşit învingătoare. Holocaustul a făcut ca unsprezece milioane de voci să se ridice cu hotărâre, dincolo de mormânt, împotriva sceleratei barbarii moderne. Prăpădul abătut asupra Londrei, Berlinului, Hiroshimei şi altor pietre de hotar ale civilizației umane serveşte drept un memento de

proporții uriaşe, denunțând monstruozitatea noii concepții despre război, care nu a cruțat nici pe necombatanți sau pe prunci, nici pe infirmi sau pe cei lipsiți de apărare. Totuşi, crearea Organizației Națiunilor Unite făgăduia o angajare internațională pe calea bunei înțelegeri şi a rațiunii. Iar anunțarea procesului de la Nürnberg părea să semnifice trezirea într-un târziu a conştiinței mondiale şi recunoaşterea răspunderii pentru crime împotriva umanității. În 1945, ne uitam cu încredere la o planetă aflată în primăvara coexistenței paşnice.

Armele cumplit de eficiente ale războiului secret, făurite din necesitate în toiul luptei, nu aveau ce să caute pe ogoarele păcii. Spre marea mea uşurare, *Intrepid* („Temerarul") a încetat să mai fie un nume de cod pentru şeful unei rețele de informații. Am închis dosarele B.S.C.-ului, cu speranța că nu va mai trebui să le redeschid niciodată.

Era poate o nesăbuință să-mi închipui că, în realitate, eram în stare să desfacem ceea ce făcusem, să uităm ceea ce aflasem despre forțele răului, să dezinventăm armele pe care le făurisem şi să le îngrămădim pe cele rămase într-o magazie bine zăvorâtă. Deşi ravagiile celui de-al doilea război mondial se mai vedeau încă, deşi duhoarea cadavrelor abia se risipise din văzduh, comunitatea de popoare a început să se dezintegreze, iar membrii ei s-au divizat în facțiuni

care au recurs la amenințări şi, până la urmă, la violențe şi războaie. Certitudinea păcii s-a dovedit a nu fi altceva decât un vis trecător. Winston Churchill avea să scrie mai târziu: „Şi astfel, marile democrații au ieşit biruitoare. Şi astfel, ele au putut să ia de la capăt nechibzuințele pe care fuseseră cât pe-aci să le plătească cu viața".

Oricât de profetic ar fi fost, Churchill nu putea să anticipeze înfricoşătoarele extreme până la care aveau să ajungă aceste nechibzuință: negocieri diplomatice în cadrul unui echilibru al terorii nucleare; tactici ale mişcării de rezistență pervertite în metode de agresiune ale unor fanatici şi terorişti; agenții de spionaj ajungând la un nivel tehnologic de unde ar putea reprezenta o amenințare pentru înseşi principiile de bază ale popoarelor pe care au menirea de a le apăra. Într-un fel sau altul, asemenea dinți de balaur i-au semănat acțiunile secrete din cursul celui de-al doilea război mondial. S-au născut întrebări de o gravitate maximă: oare grupuri de putere ale unor elite manipulează cumva din umbră evenimente de o însemnătate crucială? Oare carierişti ambițioşi sunt pe cale să înlăture, cu cinism, orice principialitate în rândurile celor cărora li s-a încredințat munca de culegere a informațiilor? Ce s-o fi petrecut, de-a lungul a trei decenii, cu acea forță altruistă care jucase un rol atât de hotărâtor în salvarea lumii libere de la anihilare sau înrobire? În numele rațiunii, trecutul trebuia

acum privit cu luciditate. Sosise momentul ca dosarele să fie redeschise.

În calea unei sarcini atât de simple în aparență se ridicau însă piedici. În deceniile ce s-au scurs de la război încoace, s-a adunat o imensă cantitate de informații eronate, care au căpătat o largă difuzare. Multe din ele provin de la profitori interesați, care şi-au căutat o popularitate ieftină, în detrimentul oricărei urme de adevăr. Pe de altă parte, multe strădanii serioase, sprijinite pe o cercetare exhaustivă (deşi nu tocmai istovitoare) au dat la iveală relatări incomplete, care astfel, fără rea intenție, sunt inexacte. Fireşte, taine păstrate cu strășnicie au pus bețe în roate şi celor mai sârguincioşi istorici. Şi – culmea ironiei – unele dintre falsurile pe care le pusesem la cale noi înşine, cu premeditare, pentru a-l înşela pe inamic, treceau în continuare drept autentice (lucru de pe urma căruia nu avea de câştigat adevărul, în schimb măgulea amorul nostru propriu!). Adeseori, se inoculau aventurism şi senzaționalism în narațiuni care ar fi fost infinit mai dramatice, dacă s-ar fi cunoscut faptele reale. O tăcere obligatorie ne împiedică să rectificăm sau măcar să comentăm, oricât de blând, asemenea denaturări. S-ar putea oare să lichidăm acum toate aceste interpretări greşite dar general acceptate, toate aceste speculații rămase necombătute?

Arhivele B.S.C.-ului acoperă un enorm şi

complex registru de evenimente. Solicitat să reflecteze la redactarea unei cronici a războiului secret, ziaristul şi istoricul Cornelius Ryan a consultat dosarele Oficiului de servicii strategice ale S.U.A. (O.S.S.). Echivalentul american al B.S.C.-ului. Ryan scria la 17 septembrie 1972. În *„New York Times”*: „Făcând doar câțiva paşi în această misterioasă lume, m-am convins de copleşitoarea misiune care-i revine istoricului… Din cauza multiplelor fațete pe care le are spionajul, pentru a ajunge la adevăr, pentru a deosebi faptele de ficțiuni, s-ar putea ca istoricul să aibă nevoie de concursul a tot atâția cercetători câți agenți lucrau în O.S.S.”

Din fericire, istoricii B.S.C.-ului şi-au sistematizat arhiva, alcătuindu-i sumarul „care să fie consultat”, după cum scriam eu pe atunci, „dacă se va ivi nevoia, în viitor, pentru astfel de activități secrete”. Arhiva consta din nenumărate volume groase şi piese auxiliare, reprezentând cinci ani de activitate intensă şi mii de operații efectuate de-a lungul şi de-a latul globului.

Deşi a uşurat întrucâtva misiunea ce i-a revenit prietenului şi fostului meu coleg. William Stevenson, acest sumar nu l-a scutit de strivitoarea povară a compulsării unor dosare atât de voluminoase şi a selectării materialului. Stevenson este un neobosit cercetător şi s-a inspirat din multe alte izvoare. Preocupările noastre comune au făcut inevitabilă scrierea

acestei cronici. Dar Stevenson este prea independent şi prea personal pentru a-mi împărtăşi întru totul părerile. (în ciuda asemănării de nume. Între noi nu există nicio legătură de rudenie.) Eu nu am jucat niciun rol în modul cum şi-a ales materialul. Am citit manuscrisul şi garantez autenticitatea lui. Am răspuns, fără rezerve, tuturor întrebărilor puse de autor, oricât de multe şi de minuțioase au fost, deoarece ele fac parte dintr-o întrebare mai amplă, căreia trebuie să i se răspundă acum şi în viitor: *vor consimți democrațiile să supraviețuiască?*

Înainte de 1939 nu ne-am pus făţiş această întrebare. Niciuna dintre țările democratice nu a înfruntat direct amenințările manifeste la adresa supraviețuirii ei. Aceste țări nu s-au unit, şi nu au luat suficient în considerare sacrificiile necesare securității lor individuale sau colective. Au existat unii care au susținut că astfel de sacrificii nu erau necesare. Astăzi, se aud argumente similare, se dau răspunsuri similare.

Pe drept cuvânt, activitățile secrete ne repugnă, căci ele sunt o primejdie esențială pentru principiile democratice şi pentru guvernele libere. Totuşi, ne-am amăgi singuri dacă am uita că, într-o vreme, activitatea secretă a fost practic singurul nostru mijloc de apărare. Ea a servit nu numai la dobândirea victoriei, ci şi la cruțarea de vieți omeneşti în atingerea acestui periculos țel.

Într-o lume ideală, armele luptei secrete nu-şi au

locul. Dar noi trăim într-o lume de ostilități nedeclarate, în care asemenea arme sunt sistematic folosite împotriva noastră şi, dacă nu le-am contracara, ne-ar putea lăsa la discreția unui asalt de proporții inimaginabile. Şi – chiar dacă pare inutil să subliniem un lucru atât de evident – arsenalul luptei secrete devine ineficient atunci când eliminăm secretul. Una dintre condițiile democrației este libertatea informației. Ar fi incomparabil mai bine dacă am şti cum, de ce şi unde funcționează agențiile noastre de spionaj. Dar, din momentul în care devine publică, o astfel de informație ne lasă dezarmați.

Aici este problema. Cum să mânuim armele luptei secrete, fără a ne răni noi înşine cu ele? Cum să păstrăm secretul, fără a periclita prevederile constituționale şi garanțiile libertăților individuale?

Poate că istoria B.S.C.-ului poate fi de ajutor în această privință. Se ştie îndeobşte că cifrurile inamice au fost decodate; că au fost trimişi agenți secreți în tabăra vrăjmaşă; că la dispoziția lor şi a luptătorilor din Rezistență s-a pus o tehnologie nouă. La fel de valabilă, deşi poate că nu la fel de evidentă, e o importantă caracteristică a B.S.C.-ului: această organizație a fost formată din voluntari civili, convinşi că libertatea individuală stă la rădăcina progresului uman. Am fost nişte amatori, crescuți în tradițiile omului care gândeşte liber. Uneori mă întreb cum de am reuşit să ieşim

învingători, date fiind conflictele de opinie din rândurile noastre. Şi atunci conchid că succesul a fost posibil tocmai pentru că aveam minți sănătoase, independente. Am luat hotărâri grele, cu prețul unor mari frământări; Roosevelt şi-a scurtat cu siguranță viața în cursul acestui proces, iar agenți acționând izolat au trebuit să cântărească ce valoare avea o inițiativă de-a lor în comparație cu represaliile ce se puteau exercita împotriva propriilor lor familii. Am câştigat bătălii, deoarece cunoşteam dinainte planurile inamicului, puteam influența aceste planuri şi eram în stare să anticipăm, prin metode nedezvăluite până în prezent, cum va proceda duşmanul. Alte lupte, cu nimic mai puțin hotărâtoare, au fost câştigate de oştile Rezistenței, formate din cetățeni ai țărilor ocupate, care iubeau libertatea şi, pur şi simplu, erau gata să se bată pentru ea în orice condiții.

Când istoria celui de-al doilea război mondial va fi revăzută în lumina războiului secret, elementul cel mai frapant îl va constitui următorul lucru: nu marile maşinării de distrugere au determinat modul cum s-a sfârşit conflagrația, ci invincibilitatea oamenilor liberi şi ingeniozitatea minților libere. Cred în aceasta, aşa cum cred astăzi că spiritul de împotrivire a omului refuză să se lase strivit de tehnologie.

Poate că va veni o zi când tiranii nu vor mai putea primejdui libertatea nici unui popor, când

țelul tuturor statelor, oricât de diferite ar fi ideologiile lor, va fi de a da imbold vieții, nu de a o controla. Perspectiva este prea îndepărtată pentru a şti dacă o asemenea situație va fi posibilă. Până în ziua aceea mai bună şi mai sigură, democrațiile nu vor evita dezastrul, poate chiar nimicirea completă, decât păstrându-şi mijloacele de apărare.

În arsenalele din ce în ce mai complexe de pe cuprinsul lumii, spionajul este o armă care poate fi considerată importantă. Dar, fiind o armă secretă, e şi extrem de periculoasă. Măsuri de securitate pentru a preveni abuzul de spionaj trebuie mereu concepute, revizuite şi aplicate cu strictețe. Dar, ca în orice întreprindere, decisive vor fi caracterul şi înțelepciunea celor ce conduc această activitate. De integritatea paznicului depinde speranța celor liberi de a rezista şi de a fi mai puternici.

S-a afirmat că progresul uman se datorează competiției; că indivizii şi popoarele simt nevoia să creadă într-o cauză şi să lupte pentru ea. Unii teoreticieni au extins aria de aplicare a comportării instinctive, pentru a explica periodicele măceluri pe care le numim „războaie”. Meritul unor astfel de concepții oferă obiect de studiu psihologilor şi istoricilor. Ceea ce mi se pare de o pregnantă evidență este că omenirea are, şi aşa, vrăjmaşi crânceni cu care să se bată – ca, de pildă, sărăcia, bolile şi ignoranța – şi că lupta pentru o astfel de

cauză comună oferă tuturor satisfacții şi glorie.

Bermuda
Sir William Stephenson

Date semnificative

1911 - 25 octombrie. Winston Churchill e numit Prim Lord al Amiralității britanice.

1913 - 17martie. Franklin D. Roosevelt e numit secretar adjunct al Departamentului Marinei militare a S.U.A.

1914 – 4 august. William Stephenson se înrolează în Corpul regal de genişti canadieni, după izbucnirea primului război mondial.

1916 - Martie. William Donovan e trimis de Comisia americană pentru ajutoare de război, aparținând Fundației Rockefeller, să facă o anchetă în legătură cu condițiile de viață în Europa devastată de prima conflagrație mondială. Aprilie-mai. Prima întâlnire dintre Stephenson şi Donovan în Europa. Septembrie. Stephenson luptă în Franța, ca pilot de vânătoare în escadrila 73, din Corpul aerian regal.

1917 – 6 aprilie. Statele Unite intră în primul război mondial.

1918 - 11 noiembrie. Germania se prăbuşeşte. Încep „cei treizeci de ani de armistițiu”, după cum îi va defini Churchill.

1933 - 30 ianuarie. Adolf Hitler e numit cancelar al Germaniei. 20 mai. Stephenson asistă la

arderea în public a cărților de către naziști. August. Churchill e luat în derâdere când avertizează asupra reînarmării Germaniei.

1934 – 1 aprilie. Hitler începe persecutarea sistematică a evreilor.

1935 – 2 octombrie. Forțele fasciste italiene ale lui Benito Mussolini invadează Etiopia.

1936 – 7 martie. Germania ocupă Renania. 25 octombrie. Se constituie axa Roma-Berlin.

1937 - Noiembrie. Stephenson obține un rezumat al instructajului secret făcut de Hitler înaltului comandament german în vederea cuceririi Europei şi a preluării controlului asupra Imperiului britanic.

1938 - 11 martie. Naziştii invadează Austria. Aprilie. Stephenson obține planurile operației *Verde,* concepută de Hitler pentru cotropirea Cehoslovaciei. 30 septembrie. Neville Chamberlain semnează acordul de la München, declarând că a obținut „pacea pentru vremea noastră“ şi anume „pacea în onoare”. 1 octombrie. Trupele germane intră în regiunea sudetă din Cehoslovacia.

1939 – 15 martie. Trupele germane intră în Praga. Aprilie. Apelul lui Roosevelt către Hitler în favoarea păcii este respins. Colin Gubbins, viitorul şef al „haiducilor de pe Baker Street”, e trimis în Polonia, într-o misiune de spionaj pentru britanici. 7 aprilie. Trupele italiene invadează Albania. 23 august. *Enigma,* maşina de cifrat a naziştilor, e scoasă pe ascuns din Polonia. 23 august.

Germania şi U.R.S.S. Semnează un pact de neagresiune. 25 august. Marea Britanie şi Polonia semnează un tratat de asistență mutuală. 1 septembrie. Germania invadează Polonia. 3 septembrie. Marea Britanie şi Franța declară război Germaniei. 3 septembrie. Chamberlain îl numeşte pe Churchill Prim Lord al Amiralității. 15 septembrie. Roosevelt (sub numele de cod *Potus)* îi propune lui Churchill (sub numele de cod *Persoană navală)* să facă un schimb confidențial de informații. Octombrie. Stephenson identifică uzina Norsk Hydro drept sursa de apă grea a naziştilor pentru experiențe atomice. Noiembrie. Stephenson pleacă în misiune, pentru a realiza operația *Strike Ox.* 30 noiembrie. Churchill recomandă întreruperea, pe căi care să nu fie „nici diplomatice, nici militare", a transporturilor de minereu din Norvegia şi Suedia spre Germania.

1940 - Ianuarie-februarie. Mergând pe urmele savanților hitlerişti, Stephenson pleacă în Norvegia, pentru a vedea uzina de apă grea. Martie. Stephenson îl informează pe Churchill despre un raport ştiințific ultrasecret, care arată că se poate construi o bombă atomică. Aprilie. Stephenson şi Roosevelt discută un plan de cooperare între F.B.I. Şi serviciile secrete britanice. 9 aprilie. Germania invadează Danemarca şi Norvegia. 10–14 mai. Germania invadează Belgia, Olanda, Luxemburg şi, în cele din urmă, Franța. 10mai. Churchill formează un

guvern de coaliție. 13 mai. Churchill ține cea dintâi cuvântare ca prim-ministru, făgăduind poporului său doar „sânge, trudă, lacrimi şi sudoare”. 15 mai. Churchill apelează la Roosevelt, cerând să împrumute distrugătoare Angliei. 15 mai. Pe baza interceptărilor obținute prin *Ultra,* britanicii pregătesc evacuarea de la Dunkerque. 25 mai-4 iunie. Are loc evacuarea de la Dunkerque. 10–14 iunie. Germanii intră în Paris. Italia declară război Franței şi Angliei. 16 iunie. În cadrul unei călătorii, întreprinsă de mare urgență în Franța, Churchill oferă acesteia o uniune federală cu Anglia, în speranța că o va determina să continue lupta împotriva naziştilor, Iunie. Stephenson *(Temerarul)* pleacă la New York, pentru a înființă *British Security Coordination. 3* iulie. Churchill ordonă bombardarea escadrei franceze de la Oran, în Africa de Nord. 4 iulie. Ambasadorul american la Londra, Joseph Kennedy, îl previne pe Roosevelt „să nu se bage într-un război în care Aliații vor fi probabil înfrânți”. 14 iulie. Donovan vine cu avionul la Londra, ca reprezentant personal al lui Roosevelt, pentru a investiga pregătirile britanice în vederea războiului secret. 14 iulie. Încep raidurile aeriene germane, care formează preludiul la Bătălia Angliei. Iulie. Donovan află de planurile naziste de invadare a Angliei – operația *Leul de mare.* 10 august. Începe Bătălia Angliei. 5 septembrie. Donovan se întoarce la Washington, după ce şi-a

format imaginea unei viitoare agenții de informații a Statelor Unite. 27 septembrie. Germania, Italia şi Japonia semnează pactul tripartit. 12 octombrie. Hitler amână declanşarea operației *Leul de mare. 5* noiembrie. Roosevelt este ales preşedinte al S.U.A. Pentru a treia oară. 11–12 noiembrie. Portavioanele britanice provoacă mari pierderi flotei italiene la Taranto. 14–15 noiembrie. Raid aerian terorist împotriva oraşului Coventry. Decembrie. Donovan se întoarce în Anglia, oprindu-se pe drum în insulele Bermude, pentru a studia unele aspecte speciale ale operațiilor întreprinse de britanici împotriva naziştilor.

1941 - Ianuarie. Stephenson, Donovan şi Churchill discută posibilitatea de a întinde o cursă lui Hitler în Europa de est, pe baza interceptărilor *Ultra.* Ianuarie-februarie. Statele Unite şi Marea Britanie concep o strategie globală, în cadrul planului. Februarie-martie. În cadrul unui voiaj în Balcani, Donovan îşi dă seama că Hitler vrea să-şi asigure flancurile înainte de a ataca Uniunea Sovietică. 17 martie. După plecarea lui Donovan, are loc un puci militar în Iugoslavia. 6 aprilie. Germania invadează Iugoslavia. 20–27 mai. Operații împotriva cuirasatului german *Bismarck.* 22 iunie. Germania atacă Uniunea Sovietică. 11 iulie. Roosevelt îl numeşte pe Donovan în fruntea primei agenții centralizate americane de informații, dându-i titlul de „coordonator al informațiilor”. 28 iulie. Japonezii debarcă în

Indochina franceză. 10–11 august. Churchill şi Roosevelt se întâlnesc la bordul cuirasatului *Prince of Wales* şi semnează Charta Atlanticului. 7 decembrie. Japonezii atacă Pearl Harbor şi Singapore. 7 decembrie. Hitler promulgă decretul *Nacht und Nebel* pentru țările ocupate. 11 decembrie. Germania declară război Statelor Unite. 22 decembrie. Prima vizită a lui Churchill la Washington în timp de război.

1942 - Februarie. Stephenson obține detalii despre planul lui Hitler şi Heydrich cu privire la „soluția finală" a problemei evreieşti. 27 mai. Uciderea lui Reinhard Heydrich. 13 iunie. Agenția lui Donovan capătă denumirea de *Office of Strategic Services.* 17 iunie. Churchill pleacă cu avionul la Washington, pentru a discuta cererile sovietice în vederea deschiderii unui al doilea front în Europa şi proiectul anglo-american *Torch,* de debarcare în Africa de Nord. 25 iunie. Numirea lut Dwight Eisenhower în calitate de comandant-şef al forțelor anglo-americane în Europa. 19 august. Raidul de la Dieppe (operația *Jubilee)* sondează fortificațiile hitleriste de pe coasta Atlanticului („fortăreața Europa"). 8 noiembrie. Aliații debarcă în Africa de Nord (operația *Torch).*

1943 - Februarie. Încep acțiunile de distrugere a surselor germane de apă grea pentru cercetări atomice. 7 octombrie. Savantul atomist Niels Bohr e adus cu un avion în Marea Britanie, pentru a se încadra în programul de cercetări anglo-americane

cu privire la bomba atomică.

1944 - 6 iunie. Aliații debarcă în Normandia. Iunie-septembrie. Rachete germane cad asupra Londrei.

1945 - 12 aprilie. Moartea lui Roosevelt. 30 aprilie. Sinuciderea lui Hitler. 8 mai. Germania capitulează necondiționat în fața coaliției antihitleriste. 6 august. Bomba atomică e lansată asupra Hiroshimei. 14 august. Capitularea Japoniei. August-decembrie. *Temerarul* şi B.S.C.-ul părăsesc cartierul lor general de la New York. 20 septembrie. Preşedintele Harry Truman desființează O.S.S.-ul.

Partea întâi
În Vreme De Pace

1

La începutul acestui secol, un tânăr îndrăzneț, pe nume Winston Churchill, făcea un turneu de conferințe în America de Nord, povestind despre luptele de gherilă din războiul cu burii din Africa de Sud şi vorbind despre propria sa evadare dintr-unul din „lagărele de concentrare“ ale acestora. Îl asculta un public dezolant de restrâns. Nimeni nu avea cum să prevadă că Churchill contura trăsături dintre cele mai sinistre ale viitoarei conflagrații: războiul neconvențional, terorismul politic şi lagărele de concentrare.

În ianuarie 1901, el a trecut din Statele Unite în Canada. La 22 ale lunii, a ajuns la Winnipeg şi a găsit oraşul drapat în doliu. Murise regina Victoria. Imperiul britanic trecuse de o cumpănă a apelor. Scriind acasă, în Anglia, mamei sale, de obârşie americană, Churchill spunea că „această aşezare, pierdută în depărtări înzăpezite... stătea cu capul plecat".

În mulțimea care jelea moartea suveranei de peste ocean, se afla şi un băieţaş de cinci ani, Billy Stephenson. Cu câteva zile înainte, exact când îşi sărbătorea aniversarea, aflase că tatăl lui căzuse în Africa de Sud. În ziua sosirii lui Churchill la Winnipeg, tremurând de frig pe trotuarele întroienite ale oraşului, băiatul îşi spunea că tatăl lui trebuie să fi fost un mare erou, de vreme ce i se acordau asemenea onoruri.

Copilăria lui Stephenson a fost cât se poate de deosebită de aceea a celor doi parteneri cu care avea să conlucreze într-un alt moment critic al istoriei: Winston Churchill şi Franklin Delano Roosevelt, Avea mai multe în comun cu viitorul său tovarăş de luptă pe tărâmul războiului secret, William J. Donovan, care pe atunci locuia de cealaltă parte a frontierei, în Statele Unite.

Încă de mic, Stephenson a trebuit să se bizuie pe el însuşi. Avea trei ani atunci când tatăl său a plecat la război în Africa de Sud, împreună cu contingentul Manitoba Transvaal. Băiatul a crescut pe preriile din vestul Canadei, unde iernile

lungi şi aspre dăltuiau şi finisau caracterul pionierilor. Propria sa familie avea sânge de pionier, care îi curgea în vine de câteva generații.

Străbunicul Donald venise ca imigrant în 1870, din oraşul scoțian Dundee, şi se însurase tot cu o scoțiană, Jean Campbell. Fiul lor, William Victor, s-a căsătorit cu Christine Breakman, ai cărei strămoşi veniseră din Norvegia. Billy s-a născut la 11 ianuarie 1896, cea mai friguroasă zi din istoria acestui colț posomorât al continentului american.

Billy citea cu nesaț. Una dintre amintirile sale cele mai vechi o constituie lectura cuvintelor „Dumnezeu a făptuit“ – cuvinte transmise în 1844 de Samuel F.B. Morse, inventatorul primului telegraf eficient din Statele Unite şi al celui mai răspândit cod telegrafic. De altfel, cel de-al doilea nume al lui Billy era Samuel, în cinstea marelui Morse. Acesta l-a influențat nu numai pe Billy Stephenson, ci – într-un fel pe care micuțul nu avea cum să şi-l închipuie – şi pe bărbatul în care avea el să se transforme.

Băiatul a crescut la Point Douglas, lângă Winnipeg, împărțindu-şi timpul între liceul Argyle şi fabrica de cherestea, întemeiată de tatăl său.

„Era veşnic neastâmpărat şi doritor să învețe”, îşi aminteşte Jean Moffat, profesoara lui la Argyle. „Îl consideram un şoarece de bibliotecă, numai că-i plăcea boxul. Un flăcău pirpiriu, dar foarte aprig la o încăierare. Vedeți, era şi firesc, doar se simțea cap de familie de pe vremea când abia se ținea pe

picioare”.

Ca adolescent, Stephenson a făcut tot felul de experienţe cu electricitate, cu maşini cu abur, cu zmee şi cu avioane rudimentare. Şi-a înjghebat un telegraf Morse – cu emiţător şi receptor – şi a transmis mesaje vaselor de pe Manie Lacuri. Ştia indicativele tuturor staţiilor din apropiere şi şi-a alcătuit propriul său cod, o ediţie îmbunătăţită a volumului *Vocabular secret, adaptat pentru telegraful electromagnetic al lui Morse.* Volumul fusese publicat pe la jumătatea secolului al XIX-lea de către Francis O.J. Smith, reprezentantul legal al lui Morse, pentru cei ce foloseau telegraful în scopuri comerciale. Când îl întreba cineva mai târziu în legătură cu educaţia sa, Stephenson lua o figură fără expresie şi răspundea: „Am învăţat ca toată lumea. Din cărţi”.

Din liceu, a intrat direct în primul război mondial. Ultima sa caracterizare la şcoală glăsuia: „Mare putere de concentrare, atunci când ceva îi stârneşte interesul. Viguros simţ al datoriei. Bun camarad. Ne va lipsi foarte mult”.

Hotărârea Angliei de a declara război Germaniei în 1914 a adus în rândurile armatei britanice voluntari din Canada şi Statele Unite, pe care îi atrăgea adesea perspectiva unei vieţi aventuroase. Stephenson a fost trimis imediat în tranşeele din Franţa, în rândurile Corpului regal de genişti canadieni. Încă înainte de a împlini 19 ani, a fost ridicat la gradul de ofiţer pe câmpul de luptă.

Pierderile în oameni erau atât de mari, încât, în mai puțin de un an, a fost avansat căpitan. A trecut prin drama unui atac cu gaze toxice, văzând în jurul lui ostaşi care-şi pierdeau vederea şi mințile. Timp de douăzeci de luni, a îndurat toate necazurile infanteristului. Apoi, intoxicat de pe urma unui alt atac cu gaze, a fost trimis înapoi în Anglia, ca „invalid pe viață”.

S-a ivit atunci un semn premonitor al viitorului îndepărtat. În cea de-a treia vară a războiului, William Donovan întreprindea o anchetă a conflictului în numele Comisiei pentru ajutoare de război, subvenționată de Rockefeller, în speranța că va limita masacrul. În vârstă de 33 de ani, Donovan era un prosper avocat din New York şi un abil anchetator. Ceea ce a constatat l-a umplut de spaimă. Oştiri uriaşe se luaseră la trântă, opintindu-se din greu, fără a se mişca din loc, într-o încleştare de moarte.

„Unul dintre veteranii acestui coşmar era un canadian de 22 de ani”, avea să scrie mai târziu Donovan în notele încredințate unui biograf al său. „Mă simțeam un bătrân ruşinos de bine hrănit, în comparație cu acest băiețandru numai piele şi oase. Dar, când a început să vorbească, l-am ascultat cu atenție. Îi pusesem două-trei întrebări de rutină. Mi-a răspuns concis şi inteligent. La prima noastră întâlnire, în 1916, am descoperit amândoi că aveam ceva în comun care arunca o punte peste prăpastia ce-i despărțea pe

cei ce luptau deja în război de noi, americanii, care ne țineam încă de o parte. Fusesem membru al unor cluburi de canotaj canadiene, din apropierea oraşului meu natal, Buffalo. În fiecare săptămână, la clubul de canotaj Crystal din Ontario, mă angajam în controverse cu canadienii, pe o temă istorică: Statele Unite se declaraseră republică şi aboliseră monarhia, în vreme ce Canada avea un rege britanic, fără a primi însă ordine de la Londra.

Stephenson înțelegea stilul nostru american, pe care englezii, scăldați într-o baie de sânge, îl considerau vulgar, iar eu înțelegeam întrucâtva de ce englezii care supraviețuiseră luptelor din prima linie erau atât de zgârciți la vorbă. Stephenson se arăta dispus să-mi traducă, în fapte şi cifre, ororile războiului.

Evaluând slăbiciunile militare şi psihologice ale Germaniei, el dovedea şi compasiune, şi subtilitate. Mi-a spus că Germania trebuie să piardă până la urmă războiul, deoarece luptă pentru țeluri nedrepte. Părea nemaipomenit de tânăr pentru un căpitan, dar impresia mi s-a schimbat când i-am auzit argumentele. Stephenson nu vedea războiul ca pe un accident al istoriei, provocat de nişte cârmuitori nebuni. Fără doar şi poate, nu avea nicio simpatie pentru război şi spunea că trebuie luptat împotriva acestui flagel. Dar refuza să considere drept simplă propagandă relatările despre atrocitățile comise de germani. Voia să se întoarcă pe front,

dar medicii spuneau că plămânii săi nu vor mai fi în stare să reziste luptelor din tranşee.

În consecință, Stephenson s-a hotărât să devină aviator. A reuşit să smulgă o detaşare în Corpul aerian, unde nu i s-a pus nicio întrebare. Acolo, piloții piereau într-un ritm atât de rapid, încât noii veniți abia mai pridideau să-i înlocuiască, Stephenson a ascuns adevărul cu privire la starea sănătății sale şi nimeni nu l-a controlat prea îndeaproape. După o instrucție de cinci ore, a primit brevet de pilot calificat – dovadă cât de disperată era nevoia de piloți a Aliaților".

Stephenson s-a prezentat la datorie la escadrila 73 a Corpului aerian, unde a primit ca adjutant pe un alt canadian, Thomas Drew-Brook, care avea să colaboreze cu el şi cu Donovan în cel de-al doilea război mondial. Drew-Brook s-a speriat când l-a văzut la față pe noul pilot, care avea paloarea unui om bolnav. Stephenson refuzase un post comod dar onorabil, de căpitan la un stat-major, pentru a lua temporar gradul de sublocotenent într-o unitate poreclită de toți „escadrila sinucigaşilor". El n-a vrut să țină seama de obiecțiile lui Drew-Brook, care i-a spus că era prea bolnav pentru serviciul activ. „Dacă e să intru de timpuriu în groapă, măcar să mi-o sap singur", a replicat Stephenson. Dar el n-a murit, ci a dobândit ordinul *Distinguished Flying Cross,* pentru „marea vitejie şi măiestrie cu care a atacat trupele inamice, de la mică înălțime". A devenit

celebru pentru „informațiile valoroase şi precise aduse cu privire la mişcările de trupe ale duşmanului”. Palmaresul său în materie de avioane inamice doborâte a crescut necontenit. I s-a decernat şi *Military Cross,* pentru bombardarea unor transporturi germane, pentru nimicirea avioanelor de observație vrăjmaşe şi pentru faptul că, „pe când zbura la mică înălțime, a văzut o maşină a statului major german şi a atacat-o cu atâta succes încât automobilul s-a răsturnat într-un şanț”. Citarea pe ordin de zi cuprindea cel mai înalt omagiu ce i se putea aduce unui aviator în acea vreme, când războiul era purtat de infanterişti: „Este totdeauna acolo unde ostaşii au nevoie de el”.

Gustul pentru lupta de unul singur şi talentul de a înregistra în memorie tot ceea ce îi trecea prin fața ochilor alcătuiau o îmbinare foarte rar întâlnită. Fiind unul dintre comandanții de zbor ai escadrilei 73, nu-şi putea permite să întreprindă misiuni solitare în orele când trebuia să conducă patrule. De aceea, pornea în astfel de zboruri singuratice în timpul său liber – şi atunci căuta lupta cu orice preț. Unul dintre obiectivele fireşti ar fi fost doborârea lui Manfred von Richtofen, supranumit „Baronul roşu”. Dar Stephenson a analizat strategia inamicului şi a ajuns la concluzia că Lothar Richtofen, fratele lui Manfred, era mai primejdios decât faimosul baron. Acesta din urmă umbla după victorii spectaculoase, dar

adesea facile. Pe Lothar îl interesau mai curând rezultatele efective, decât propria lui glorie. Pentru fiecare două victime ale „Baronului roşu”, Lothar dobora una singură, cu mai puțin dramatism, dar în mod mai eficient – de exemplu, un periculos balon captiv de observație. Stephenson şi-a aşternut această părere în scris, aducând-o ca argument în favoarea concentrării eforturilor aliate asupra unor piloți de tipul lui Lothar.

Pledoaria sa a căzut sub ochii unui om de un dinamism fără seamăn, care pe atunci domina serviciile de informații britanice. Amiralul Reginal Hall, supranumit *Blinker* („Clipici”), făcuse să progreseze arta războiului secret în cel de-al doilea deceniu al secolului nostru. Porecla i se trăgea de la un tic, de pe urma căruia unul din ochi clipea, din când în când, de câteva ori la rând, ca un reflector de semnalizare de pe o navă. Hall nu voia să țină seama de limitele pe care i le impunea funcția sa de director al serviciului de informații şi acționa mult dincolo de orizonturile marinei. Înainte de izbucnirea războiului, lucrase sub ordinele unui alt rebel împotriva ortodoxismului, Winston Churchill, pe vremea când acesta era Prim Lord al Amiralității. Încăpățânarea îl dusese pe Churchill la un conflict făţiş cu colegii săi, politicieni mai abili, şi îl silise să demisioneze în 1915. La acea dată, Hall nu mai avea nevoie de un protector, amestecându-se în toate domeniile care aveau de-a face cu spionajul. Când anchetau

vreun spion la Londra, inspectorii *Scotland Yard*-ului dădeau peste amiral, care se ocupa de acelaşi caz. *Secret Intelligence Service* afla cu resemnare că un agent pe care spera să-l racoleze în cine ştie ce port îndepărtat era de mult omul lui Hall. Nimeni nu-l acuza pe amiral de braconaj, căci prea mulți îi erau îndatorați până peste cap. Drept paravan, el invoca pretextul că personalul său – care lucra într-o modestă încăpere din subsolurile Amiralității, cunoscută sub numele de Camera 40 – se ocupa exclusiv de urmărirea mişcărilor de nave ale inamicului.

În 1917 Hall a stârnit admirație până şi în rândurile criticilor săi, interceptând şi descifrând o telegramă care, după convingerea lui, avea să antreneze Statele Unite în război: aşa-numita depeşă Zimmermann, trimisă din Berlin ministrului german din Mexic. Ani de-a rândul după aceea avea să se spună că nicio analiză criptografică nu provocase consecințe atât de uriaşe. Decriptorii lui Hall luaseră istoria în mâinile lor, şi amintirea acestei epoci avea să-l susțină pe amiral în momente de demoralizare.

Lui Hall i-a plăcut lucida evaluare pe care Stephenson o făcuse aviației inamice, într-o vreme când luptele în văzduh erau socotite drept nişte turniruri între tineri neînfricați. Amiralul cu pielea tăbăcită a studiat dosarul imberbului aviator, remarcând că Stephenson se pricepea deja într-un domeniu pe care Hall îl considera drept nucleul

viitoarelor acțiuni secrete – transmisiile prin radio.

Stephenson propusese de asemenea să se fişeze deficiențele aviației inamice în materie de aparate şi efective, pentru a se putea trage concluzii rapide. După părerea lui, germanii prezentau slăbiciuni de caracter ce meritau să fie valorificate. De exemplu, canadianul recomanda folosirea de „momeli“ pentru a atrage piloții duşmani în interior, departe de linia frontului, şi a-i face astfel să lupte cu teama că vor rămâne fără carburant. O asemenea idee nu prea corespundea regulilor cavalereşti, şi-a spus Hall, care nici el nu exagera cu sportivitatea, atunci când era vorba de război.

Preconizând eliminarea celor mai pricepuți piloți inamici, Stephenson a pus în practică ceea ce propovăduia. S-a ținut scai de Lothar von Richtofen, lucru care era cât pe-aci să-l aducă pe lista roşie (a celor „probabil decedați”) din fişierul amiralului Hall.

Lothar se afla într-un sector al frontului de Vest unde operau bombardiere britanice în timpul ofensivei germane, declanşată la 21 martie 1918. Stephenson comanda toate trei grupurile escadrilei 73, care făceau parte din escorta bombardierelor. Mai târziu, el avea să-şi amintească:

— Când am ajuns la o înălțime de peste 5 000 m, ni s-au alăturat avioane de vânătoare *Bristol,* din escadrilele 62 şi 22. Tommy Drew-Brook a fost atacat de un *Fokker* roşu-sângeriu, cu dungi

negre, late de vreo 10 cm care ondulau pe ambele laturi ale fuzelajului. Tommy era dedesubtul meu, la babord. Am coborât în viraj şi am deschis focul de la vreo 70 m.

Fokker-ul s-a răsucit într-un „Immelmann", câştigând altitudine şi inversându-şi direcția. Stephenson a recunoscut stilul lui Lothar.

— Ne-am dat peste cap, am coborât în picaj, am făcut lupinguri şi am încercat amândoi toate stratagemele pentru a ajunge în poziția din care să tragem rafala hotărâtoare. Avionul meu *Camei* avea două mitraliere *Vickers,* care trăgeau printre paletele elicei, şi era mai uşor de manevrat. Aşa că nu Lothar a fost de vină atunci când l-am silit să coboare razant cu solul şi să nimerească într-un pâlc de copaci. Nu şi-a pierdut viața, dar nu a mai zburat niciodată, decât în calitate de pasager.

Un camarad care a participat la această operație, scriitorul american Arch Whitehouse, îşi aminteşte de Stephenson ca de un as al aviației:

— Războiul aerian, care a început în văzduhul Flandrei, era ceva nou şi a dat naştere unui nou tip de luptător. Niciun aviator nu a contribuit atât de mult la cauza popoarelor de limbă engleză ca Stephenson.

Whitehouse a avut un prilej rar să arunce o privire asupra eului interior al lui Stephenson – un prilej pe care l-au avut puțini alți observatori de-a lungul anilor –, atunci când Bill i-a trimis câteva versuri, care să-i mai descrețească fruntea într-o

perioadă grea:

De ce, zburătorule ce spinteci straturile înalte ale văzduhului,
Cunoscând fiorul unei viteze pe care nicio pasăre n-o ştie,
De ce, când tot oceanul elastic al aerului e al tău,
Să te mai pleci, pentru a te uita la pământul cel crispat?
Mai bine urmăreşte cu sânge rece şi fără să-ți pierzi cumpătul.
Cum țâşnesc, ca nişte ciuperci plesnite,
Flăcările sălbatice şi norii de fum
Care spurcă podeaua carlingei tale.
Şi aminteşte că numai tu
Poți scăpa prin uşița strâmtă
Care dă spre Cer.

Versurile se încheiau cu o remarcă făcută lui Whitehouse: „Cu alte cuvinte, nu te lăsa doborât de tristețe! Trăim cu toții de pe o zi pe alta”.

La 28 iulie 1918, pe când patrula de unul singur, Stephenson a zărit un greoi avion francez de observație, încolțit de şapte aparate inamice *Fokker D-VII,* care se pregăteau să-l atace. Canadianul a dispersat formația germană, dar, în confuzia ce a urmat, mitraliorul francez a tras o rafală în *Camel*-ul lui Bill. Acesta a fost rănit la picior şi s-a prăbuşit în spatele liniilor inamice. Rănit pentru a doua oară la acelaşi picior, de un

tunar german, el a căzut prizonier.

Câteva tentative de evadare au dat greş: „Nu le planificasem bine”, îşi amintea el ulterior. „Dar voiam să mă întorc neapărat la escadrila mea. Războiul aerian mi se părea de o importanță hotărâtoare. Nemții se aflau la marginea prăpastiei, dar încă mai dispuneau de avioane bune şi aveau piloți de rezervă. Era nevoie de fiecare dintre noi, cei ce-l cunoşteam pe inamic din proprie experiență”.

Germanii îşi dădeau şi ei seama că fiecare pilot aliat cu vechi state de serviciu făcea cât o duzină de avioane noi britanice sau americane. La Holzminden, un lagăr extrem de strict, în care erau internați prizonieri importanți, Stephenson a fost pus sub o pază foarte severă. Comandantul lagărului. Hans Niemayer. Îşi manifesta ura împotriva anglo-saxonilor, bătând prizonierii pe ascuns şi sfidându-i în public.

— Era un neamț care, înainte de război, locuise în Milwaukee, înapoindu-se în patrie, ca să lupte pentru Kaiser, îşi aminteşte Stephenson. Era mândru de americanismele cu care-şi împestrița frazele. Într-o zi, ne-a adunat pe toți în careu, deoarece descoperise un plan de evadare. „Credeți că nu ştiu ce se întâmplă pe aici!” a zbierat el. „Aflați de la mine că nimic nu-mi scapă!”

Stephenson îşi îngrijea piciorul, exagerând dinadins suferințele pe care i le provocau rănile, pentru a convinge santinelele că nu era în stare să

evadeze. La o săptămână după sosirea în lagăr cunoştea perfect planul acestuia. Ştia care erau punctele slabe ale gardului de sârmă ghimpată, la ce distanță se afla cel mai apropiat sat, unde putea să găsească adăpost şi să-şi schimbe îmbrăcămintea şi câți kilometri erau până la liniile aliate. Dobândise toate aceste informații ascunzându-şi disprețul față de paznicii săi şi smulgând cât mai multe date cu prilejul celui mai mărunt contact, chiar dacă asta implica necesitatea de a-l asculta pe Niemayer într-o tăcere aparent prietenoasă. În octombrie 1918, la mai puțin de trei luni după căderea şa în captivitate, era gata pentru încercarea finală.

Căpătând permisiunea de a lucra la bucătărie, Stephenson şi-a înjghebat bucată cu bucată, din ustensilele culinare, o foarfecă pentru sârma ghimpată, un cuțit improvizat şi un compas rudimentar. Cu puțin înainte de a evada, a şterpelit fotografia de familie care atârna în biroul lui Niemayer, „pentru ca acesta să nu-şi facă vreo iluzie cu privire la relațiile dintre noi". Ascunzând fotografia sub o manta soldățească germană pe care o furase, Bill s-a strecurat afară din lagăr cu o oră înainte de revărsatul zorilor.

I-au trebuit trei zile ca să ajungă la tranşeele aliate, unde – lucru caracteristic pentru el – a redactat o informare despre lagărele inamice de prizonieri.

O copie a informării a poposit în Camera 40,

unde amiralul Hall se străduia să evalueze micul grup de tineri pe care voia să-i pregătească pentru lumea cea nouă a informațiilor secrete. Se punea însă problema că Stephenson era prea cunoscut. În palmaresul lui figurau 26 de avioane doborâte în intervalul relativ scurt al carierei sale de pilot, care urmase experienței de luptă în tranşee. Pe lângă celelalte distincții, i se decernaseră Legiunea de Onoare şi Crucea de război franceză cu lauri. Pe ringul de box i se spunea „Căpitanul Mitralieră": devenise campion mondial militar la categoria uşoară, într-un concurs la care Gene Tunney cucerise titlul la categoria pentru puşcaşii marini ai S.U.A. Tunney a devenit ulterior profesionist şi a ajuns campion mondial la toate categoriile, fără sa cunoască înfrângerea. El s-a bucurat de o mare influență, care i-a fost de ajutor lui Stephenson în cel de-al doilea război mondial, căci cei doi au stabilit legături de afaceri şi s-au împrietenit la cataramă. În 1918, Hall se pregătea să se retragă în culise, de unde avea să conducă lupta pe frontul secret în următorii 25 de ani. El a considerat că cel mai nimerit lucru era să-l transfere pe Stephenson în zona mai apărată a pilotajului de încercare pentru avioanele militare de fabricație străină. „Ca pilot-şef de încercare la centrul de refacere al Corpului aerian", i-a scris el mai târziu lui Bill, „ai zburat pe mai multe tipuri de avioane internaționale decât orice alt pilot pe care l-am cunoscut".

Stephenson nu împărtăşea atitudinea dezinvoltă a zburătorilor sportivi, care aureolau cu un nimb romantic războiul aerian. În cronica scrisă de el, special pentru Hall, despre luptele purtate în văzduh între 1914 şi 1918, el sublinia că Corpul aerian intrase în foc cu mai puțin de 50 de avioane, sub comanda unui general de cavalerie, care abia se dăduse jos de pe cal şi învățase pilotajul la vârsta de 49 de ani. Şeful lui de stat-major era un veteran din războiul cu burii, care a plutit literalmente în baloane ani de-a rândul. Fiecare pilot trebuia să-şi transporte propriul avion cu vaporul în Franța, cărând totodată cu el o sobiță, cuburi de supă concentrată şi binoclul de campanie. Hărțile erau furnizate de domnul Michelin, a cărui fabrică de cauciucuri distribuia gratuit ghiduri automobilistice. De la toate avioanele se împrumutau piese: trenul de aterizare al unui *Morane Parasol* era răsucit în aşa fel încât să se potrivească unui *B.E.8;* motorul destinat unui Formari era vârât cu de-a sila în fuzelajul unui *R.E.2.* Oricine era apt să devină mitralior, dacă ştia să încarce o carabină de cavalerie, dacă era dispus să arunce săgeți de metal în capul nemților şi dacă nu avea nimic împotrivă să-şi umple încăpătoarele buzunare ale scurtei cu pietre pe care să le zvârle în avioanele inamice. Sub presiunea războiului, tehnologia progresase, dar Stephenson se temea că, în lunga perioadă de pace de după încheierea ostilităților, Aliații vor

rămâne din nou în urmă şi se vor trezi nepregătiți atunci când vor avea de înfruntat un duşman mai avansat din punct de vedere militar.

Aşa cum bănuise Hall că se va întâmpla, încă pe când mai făcea zboruri de încercare Stephenson a fost fascinat de imensul registru al noilor posibilități pe care le deschidea aviația. Mintea lui matematică se reflecta în felul cum pilota. Aplicarea lucidă a principiilor de bază putea scoate din încurcătură pe orice aviator. Un adevăr pe care-l recunoştea până şi aparent aiuritul Corp aerian, după cum dovedeşte requiemul cântat la petrecerile de la popotă.

A murit într-o oră şi un sfert.
Ştim cu toții de ce a pățit-o:
A virat într-un unghi cam incert
Şi cu-o iotă mai sus a cârmit-o.

Stephenson ştia perfect că erai pierdut dacă ridicai botul avionului cu o iotă mai sus de unghiul de planare, atunci când trebuia să aterizezi cu un motor calat. Mai mult, el a recomandat o nouă schemă de aripă, care ameliora unghiul de planare. Zurbagiii săi camarazi, care socoteau că încheiaseră deja un pact cu moartea, aveau tendința de a se gândi numai de la o zi la alta. Ofițerii activi, aparținând armelor mai demult constituite, îi priveau de sus, lucru pe care amiralul Hall nu-l făcea. El a ales un pilot mai

vârstnic, William Wiseman, gazat în cursul aceleiaşi ofensive germane care îl scosese din luptă pe Stephenson, şi l-a trimis la Washington, ca şef al serviciului secret britanic în Statele Unite, pentru anii care mai rămăseseră din primul război mondial.

Pe acea vreme, despre *Secret Intelligence Service* nu se vorbea în public. Bugetul acestei organizații era ținut în mare taină. Legea secretului de stat se aplica cu atâta străşnicie încât Sir Compton MacKenzie, persoană onorabilă şi autor de mare succes, a fost criticat şi pedepsit cu severitate pentru vaga relatare pe care a publicat-o după război despre activitatea lui în S.I.S. O astfel de atitudine dura de secole. Numai arareori se menționau nume de prestigiu, ai căror purtători avuseseră de a face cu serviciile secrete ale câte unui suveran: cardinalul Wolsey, Walsingham. Thurloe sau Rudyard Kipling. Numele lui Wiseman a apărut în presă doar pentru că funcționase în Statele Unite, unde asemenea lucruri erau greu de ținut sub obroc. S-au făcut multe ironii la adresa unor şefi ai serviciilor secrete, care îşi ascundeau identitatea sub nişte inițiale. S-a pus un mare accent pe caracterul exclusivist al unei agenții, despre care se spunea că îşi recrutează oamenii din sânul unei mici clase privilegiate şi din mafia vechilor colegi de liceu. Ridicolul constituia o perdea de fum binevenită. Stephenson nu corespundea nici unuia dintre criteriile fictive, în

schimb corespundea celor reale, având curajul unui om dotat cu imaginație, care poate să conceapă consecințele tragice şi sângeroase ale propriilor sale acțiuni.

2

„Doamne, cât de neobişnuite sunt făpturile pe care le poți găsi aci, printre cei ce se ocupă cu imensele şi înspăimântătoarele treburi ale războiului! Oameni despre care strănepoții noştri vor învăța în cărțile lor de şcoală. Dar dintre ei toți, cel mai extraordinar este acest ofițer de marină, despre care nu se va auzi probabil nimic niciodată". Iată ce scria, în 1916, ambasadorul Statelor Unite la Londra, Walter H. Page, preşedintelui Woodrow Wilson, referindu-se la amiralul Hall. Acesta nu era de părere că sfârşitul războiului înseamnă şi sfârşitul primejdiilor. Armele moderne şi mijloacele noi de comunicare în masă ofereau noi posibilități tiranilor. Dar avertismentele lui Hall, ca şi ale altora, au trecut neluate în seamă de valul postbelic de repulsie față de război şi de neîncredere în comandanții militari.

La New York, mulțimile au aclamat Regimentul 69, care defila pe Fifth Avenue, cu colonelul William Donovan mărşăluind în fruntea ostaşilor săi. Aceştia fuseseră supranumiți „Irlandezii bătăioşi", iar comandantul lor dobândise porecla

de „Bill dezlănțuitul”. Explicând de ce se hotărâse să nu defileze călare, aşa cum cerea tradiția, el a declarat: „Dacă s-a cuvenit să umblu pe jos prin Europa, se cuvine să umblu pe jos şi acum”. Seara, în tăcerea pustie de la Camp Mills, unde fusese încartiruit regimentul înainte de a pleca pe front, colonelul a izbucnit în plâns. „Nu pot să-i uit pe cei ce i-am lăsat acolo”, i-a spus el fratelui său, părintele Vincent Donovan.

„Lucrul cel mai tragic în legătură cu războiul este nu că a ucis atâția oameni, ci că a nimicit însăşi tragedia morții, scrie poetul american John Peale Bishop. „Nu numai tinerii soldați au suferit; au suferit şi toate națiunile care ar fi oferit fundament şi demnitate suferințelor lor”.

Un viitor prim-ministru al Marii Britanii. Harold Macmillan, înapoindu-se în oraşul universitar Oxford, l-a găsit cutreierat de năluci şi mai târziu vorbind în numele unei generații pierdute, a scris: „Inimile ni se umpleau de amărăciune văzând uşurința cu care mulți vârstnici începeau din nou să se joace, cu un elan la fel de mare ca totdeauna, de-a politica”.

Jocul de-a politica cerea ca maşina de război să fie demontată. Aşa dorea opinia publică. Bugetele militare au fost amputate. Aviația engleză a revenit întreprinderilor particulare. Piloții de încercare rămâneau şomeri. Stephenson a studiat la Oxford şi la colegiul aeronautic Cranwell, unde s-a specializat în radiocomunicații, domeniul favorit al

amiralului Hall. Apoi s-a înapoiat în Canada, cu imaginea pe care şi-o făcuse despre o nouă lume, unde ştiința va aduce pace şi rânduială.

Ideile lui au fost întâmpinate cu răceală. A căutat sprijin financiar canadian pentru a înființa o stație de radio destinată marelui public. O asemenea inițiativă părea o consecință inevitabilă a progreselor realizate, în anii războiului, pe acest tărâm. Dar Stephenson era un tinerel de abia 23 de ani. Pe frontul de acasă, trebuia să-şi ia locul la coadă, deşi supraviețuise grelelor încercări ale unui război în care fiecare zi trăită dincolo de vârsta de 20 de ani era un dar ceresc. Universitatea din Manitoba l-a angajat ca profesor de matematică. În acelaşi timp, el urmărea emisiunile experimentale de radio făcute în această provincie. „Aveam un sentiment de vinovăție că nu murisem laolaltă cu ceilalți", îşi aminteşte Stephenson. „Fiind încă în viață, mă simțeam dator să-mi justific supraviețuirea".

În notele sale zilnice, apar versuri răzlețe. Câteva, împrumutate de la Wordsworth, vădesc starea lui de spirit:

Cine e minunatul ostaş
La care visează cel ce-i trimis la luptă?
E cel cu suflet generos…
Cel ce sortit să ştie ce-i durerea
Şi teama şi sângele vărsat…
Îşi face datoria cu cugetul curat

Şi-şi stăpâneşte-n suflet vrerea…
El nu se pleacă şi nici nu aşteaptă
Să fie răsplătit, să urce-o treaptă…
În focul luptei, legea o cinsteşte,
Căci tot ce-a prevăzut se împlineşte.

În viața lui, Stephenson nu şi-a manifestat niciodată romantismul. Dar sentimentele lui erau caracteristice pentru starea de spirit a celor care scăpaseră teferi dintr-un anume fel de înfruntare individuală. Printre oamenii mai bătrâni, unii înțelegeau aceste sentimente şi voiau să valorifice energiile pe care ele le declanşau.

La începutul deceniului 1920–1930, amiralul Hall i-a trimis vorbă lui Stephenson să se întoarcă la Londra. Hall se pensionase. Serviciul britanic de informații fusese redus în mod drastic şi amiralul se străduia să-l mai țină în viață, cu sprijinul unor cercuri civile care se bucurau de prestigiu în arena politică, în relațiile internaționale şi în cercetarea ştiințifică. El îl considera pe Stephenson „un strălucit matematician, care, asemenea pionierilor americani, are orizonturi fără limite… o îmbinare extrem de rară între omul de acțiune şi cel imaginativ". Apreciind că intercepția comunicațiilor inamice şi criptanaliza constituie bazele unui bun serviciu modern de informații, Hall a stabilit contacte în mediile industriale, comerciale şi universitare, unde putea găsi resurse intelectuale nefolosite. Ştiința modernă a

criptologiei se dezvoltase pornind de la începuturi modeste: inventarea telegrafului. Stephenson îşi demonstrase propriul lui geniu inventiv în acest domeniu. Acum, el a aflat că, în vreme ce se bătea în Franța, alte lupte fuseseră purtate de savanți care puneau în joc disciplina şi logica lor academică pentru a descifra codurile germane. Captând ordinele transmise prin eter, ei puteau indica exact dispozitivul submarinelor şi al zeppelinurilor. Alții analizau comunicațiile radiofonice în general, pentru a căpăta o idee despre felul cum raționa duşmanul. Era o artă în sine, de aceea Hall socotea pe specialiştii în „analiza comunicațiilor" drept mult prea prețioşi pentru a se putea renunța la ei, în cadrul reducerii postbelice a bugetelor militare. Nu exista încă o meserie numită „criptanaliză", şi pe cei ce se pricepeau la rezolvarea misterelor din coduri îi puteai găsi ca profesori de istorie veche, matematică şi chiar limbi moarte. Aceştia formau un minuscul nucleu neplătit şi, în jurul lor, Hall a adunat tineri dotați, care reuşiseră în lumea afacerilor.

Stephenson s-a apucat să discute cu fabricanții de aparate de radio din Anglia, relatându-le despre tentativele făcute în Canada pentru a organiza emisiuni tutelate de guvern. El era convins că programele radiofonice destinate marelui public puteau deveni o armă importantă în slujba fie a binelui, fie a răului. Vederile sale erau împărtăşite

şi de un fost camarad al lui într-ale pilotajului, Gladstone Murray, un as al aerului în primul război mondial, care devenise corespondent în probleme de aviație la ziarul *Daily Express,* al cărui proprietar era un alt canadian, lordul Beaverbrook. Toți trei laolaltă au reuşit să pună bazele B.B.C.-ului *(British Broadcasting Corporation),* subvenționat de guvern, ca şi stația din Winnipeg. Ulterior, B.B.C.-ul a devenit o companie independentă, ceea ce i-a dat posibilitatea să funcționeze fără ca partidul aflat la putere să se amestece în treburile lui. Drept urmare, s-a format un public alcătuit din câteva milioane de ascultători şi a apărut o piață pentru constructorii de aparatură radio. S-a asigurat astfel şi mersul înainte al cercetărilor în domeniul care-l interesa pe amiralul Hall. Totodată, au găsit de lucru o seamă de oameni înzestrați ca Murray, care a devenit directorul publicității la B.B.C. — post ce avea să se dovedească extrem de util în războiul din 1939–1945.

„Pe atunci nu prea erau bani disponibili", îşi aminteşte Stephenson. „Ceea ce conta era să găseşti sprijin moral şi colaboratori entuziaşti. Mai presus de toate lecțiile despre supraviețuirea individuală pe care le învățasem în timpul războiului, se afla convingerea că societatea noastră trebuia să ştie cum să se apere în eventualitatea unui atac pe neaşteptate, altfel riscam să ne pomenim cu un nou război mondial.

Am legat o strânsă prietenie cu H.G. Wells, care mi-a devenit un bun sfetnic. Lumea îl ştia ca istoric şi ca profet al literaturii ştiințifico-fantastice. Puțini erau cei ce cunoşteau ferma lui convingere că, în viitorul război, prima noastră linie de apărare va fi informația transmisă rapid. Nici el, nici eu nu mai aveam încredere în clasa conducătoare, care îşi arogase dreptul de a ne guverna în vremuri liniştite, împingând apoi poporul într-o catastrofă şi lăsându-l să se zbată singur pentru a ieşi din ea".

Stephenson a scris câteva articole despre ceea ce el numea „televiziune". Metoda de a transmite imagini mişcătoare prin undele hertziene. Era ceva ce putea deveni o realitate practică. Stephenson a elaborat ecuații matematice, care dovedeau că imaginile puteau fi transmise la fel de uşor ca şi sunetele. El a devenit partener la două întreprinderi electronice din Anglia, aducând, în locul capitalului care-i lipsea, munca şi ideile lui. Aceste firme, *General Radio* şi *Cox-Cavendish,* se aflau în primele rânduri ale cercetării în materie de aparatură electrică şi radiofonică. La vârsta de 26 de ani, Stephenson furniza pieței mii de mici receptoare radio pentru ascultătorii B.B.C.-ului de pe insulele britanice. Muncea de dimineața până seara într-o încăpere lipsită de orice confort. Lordul Northeliffe, proprietarul cotidianului *Daily Mail*, îl sprijinea în experiențele pe care le făcea în scopul de a transforma undele luminoase în

curent electric. În decembrie 1922, ziarul a publicat prima fotografie transmisă prin radio, salutând-o ca pe „o revoluție în sfera comunicațiilor”, iar pe inventator ca pe „un tânăr savant strălucit”.

Stephenson a intrat într-un cerc de oameni de ştiință, strânşi de Winston Churchill – grație forței sale de caracter – în jurul profesorului Frederick Lindemann (ulterior lordul Cherwell, dar căruia Churchill şi Stephenson i-au spus totdeauna „praful”). Lindemann a fost cel care a tras primul semnal de alarmă în legătură cu reînvierea militarismului german într-o atmosferă de rasism pseudoştiințific. Germania făcea, de asemenea, progrese importante în ştiință şi în tehnica militară. Ideile lui Stephenson au găsit un stimulent în teoria revoluționară conform căreia gravitația curbează lumina. Teoria aparținea lui Albert Einstein, exponent al elitei intelectuale din Germania renăscută. „Proful” şi un comitet secret de apărare din Marea Britanie au păstrat contactul cu marele fizician, încurajând totodată cercetările făcute în Anglia pe tărâmul dezintegrării atomice. Problema ce se punea veşnic era cea a fondurilor. Domnea o largă ostilitate împotriva oricăror subvenții ale guvernului destinate producției de armament. Oameni ca Churchill erau ostracizați pe pian politic, deoarece îndrăzneau să afirme că singura garanție împotriva unui alt „război inutil” era o pregătire

adecvată.

Comitetul secret de apărare, creat de Churchill, avea drept liant un țel comun tuturor membrilor săi – de a ține la respect pe tirani printr-o dotare urmată bine pusă la punct. În anii ’20, unul dintre succesele nedezvăluite ale acestui grup a fost conceperea unei „bombe catapultate”, *Larynx* – de fapt, un proiectil teleghidat, precursor al rachetelor pe care Hitler avea să le trimită mai târziu deasupra Londrei. Tot ce se realiza, însă, depindea de colaborarea dintre savanții specializați în probleme industriale. Lor li se adresau oamenii de ştiință refugiați din Germania, iar cei mai buni dintre aceştia din urmă se bucurau de sprijinul moral al adepților lui Churchill.

Stephenson a atras alături de el pe un astfel de om. Charles Proteus Steinmetz era un savant evreu nutrind convingeri socialiste atât de puternice, încât fusese nevoit să părăsească Germania cu ani în urmă. Jumătate de veac mai târziu, Stephenson îşi amintea: „Steinmetz era un geniu al matematicii. El a elaborat legi noi, dovedind posibilitatea de a se pune în practică invenții care, până şi astăzi, par prea îndrăznețe. Încă înainte de sfârşitul secolului al XIX-lea se ocupase de o largă arie a electronicii. La vârsta de 57 de ani lucra în Statele Unite, pentru o mare corporație, a cărei politică îi înăbuşea forțele creatoare. Eu îi cunoşteam activitatea, auzisem de

nemulțumirile lui şi i-am oferit libertatea în laboratoarele mele”.

Prima lor întâlnire este descrisă astfel de publicistul Roald Dahl: „Prima impresie pe care ți-o făcea Stephenson era cea a unui bărbat de o imensă putere, deşi nu era prea înalt. La el nimic nu lăsa să se vadă nehotărârea. În prezența lui aveai o senzație de trepidație şi te trecea un fior de teamă, căci te aflai chiar în vizuina leului. După ce apucai însă să-l cunoşti mai bine, îți dădeai seama de imensele lui capacități. Muncea din greu, dar jongla cu preocupările sale în materie de afaceri şi de ştiință, îmbinându-le şi câştigând o groază de bani, fără a face parcă niciun efort. Nici măcar Steinmetz nu a reuşit să dea de capătul posibilităților intelectuale ale acestui om. Stephenson accepta orice idee nouă, digera totul şi crea ceva nou din ceea ce asimilase”.

Stephenson continua să fie un om de acțiune. Până la retragerea sa din sport, în 1928, şi-a păstrat titlul de campion de box amator la categoria uşoară, fără a cunoaşte înfrângerea. Apoi a devenit conducătorul Clubului național sportiv al Marii Britanii. Steinmetz l-a pus în fața unui alt gen de solicitare, care-i cerea zile şi nopți de trudă intelectuală concentrată. Într-un rând, pe când studia razele laser, cu o jumătate de secol înainte de aplicarea lor practică, zorile l-au surprins pe Stephenson încă lucrând. „Steinmetz s-a uitat la filele mele, acoperite cu cifre, şi mi-a

spus: «Biiil, te-ai lăsat pe tânjeală”» Apoi mi-a verificat calculele şi a declarat că lucrasem prost din cauză că fumam prea mult. Nu pentru că nu dormeam destul. Prea multe ţigări! Drept care, am aruncat ultima mea ţigară şi, de atunci, n-am mai fumat niciodată”.

În cercul lui Stephenson a intrat şi un alt savant refugiat, Haim Weizmann. Acest individ înalt, cu alură de prinţ, a apărut pe scena Angliei în 1903. În 1916 Weizmann a pus la punct un nou procedeu pentru fabricarea acetonei, ceea ce a scos Marea Britanie dintr-o penurie de explozive. Aceasta l-a adus în contact cu Churchill şi cu alţi oameni de stat englezi.

Stephenson a învăţat de la Steinmetz şi Weizmann mai mult decât ceea ce înseamnă o inovaţie ştiinţifică. „Ei mi-au deschis capul spre noi concepte. Steinmetz m-a învăţat limba germană, cu un accent ebraic gutural. Weizmann a prevăzut epoca unor ţări mici şi independente, având ca primă linie de apărare cunoştinţele ştiinţifice. Erau amândoi convinşi că ştiinţa va da naştere unor arme capabile să ofere unor popoare mici o apărare inexpugnabilă, ori de câte ori le va ameninţa vreo primejdie – aşa cum ariciul îşi zbârleşte ţepii. Şi totul va depinde de aflarea la timp a pericolului”.

Stephenson vedea această posibilitate de prevenire la timp într-un serviciu coordonat de informaţii. Amiralul Hall era cel care putea să-l

pună pe picioare. Hall era actualmente şeful serviciului personal de informaţii al lui Churchill. Dar situaţia politică a acestuia din urmă era acum în declin. Nu exista niciun serviciu britanic de informaţii care să aducă, cât de cât, cu dramaticele imagini ale romanelor de senzaţie. În schimb, existau câţiva profesionişti subapreciaţi şi câţiva amatori care începuseră să se strângă în jurul lui Stephenson. Şi mai era şi micul *Secret Intelligence Service,* cu un personal prost plătit, suprasolicitat şi văzut cu ochi răi, care, în afara unei recunoaşteri oficiale, nu se bucura de nicio altă prerogativă.

3

În Statele Unite nu exista niciun echivalent al serviciului secret britanic. Funcţiona doar un serviciu de informaţii al transmisioniştilor din armata de uscat, având ca sarcină interceptarea şi decodarea mesajelor inamice în vreme de război; mai exista şi acea rămăşiţă din 1918, un serviciu care se ocupa cu interceptarea. Corespondenţei din străinătate, cunoscută sub numele de „Camera neagră". În principiu, era „un serviciu menit să cerceteze şi să rezolve probleme de cifruri şi coduri". Dar vremurile erau ciudate. Cei care avertizau despre primejdiile unui viitor război erau socotiţi aţâţători de război. Cei care presimţeau cât

de fatale puteau fi secretele noilor regimuri totalitare şi încercau să le dea de capăt erau tratați ca nişte nemernici denunțători. Cei care cercetau prea îndeaproape aceste regimuri erau priviți ca nişte indiscreți care se uită pe gaura cheii. „Un gentleman nu citeşte scrisorile adresate altui gentleman", pontifica Henry L. Stimson în 1929, după numirea sa ca secretar al Departamentului de Stat. „Camera neagră" şi-a mutat sediul din elegantul imobil de pe strada 38, nr. 3, din New York City, într-o clădire veche şi dărăpănată de pe strada 37, nr. 141, asemenea unei familii bune căreia acum îi merge prost.

Bill Donovan, care, ca şi amiralul Hall, era de părere că o societate liberă nu poate supraviețui dacă nu dispune de un eficient serviciu de informații, a fost trimis în Siberia, în 1919, pentru a aprecia ce şanse mai aveau ruşii albi, încolțiți din toate părțile. El a aplicat regula unui bun agent de informații: cele raportate trebuiau să fie lipsite de orice prejudecată personală. Din Rusia angrenată în revoluție, Donovan a relatat că forțele anticomuniste erau corupte şi divizate. „Nu putem preveni un război fățiş", scria el, „decât dacă luăm inițiative de a câştiga războiul subversiv".

În 1920 Donovan s-a înapoiat în Europa, în cadrul unei misiuni particulare de anchetă, finanțată de fundația Rockefeller, şi din nou a trimis rapoarte care nu confirmau iluziile nutrite de multă lume. Observațiile sale despre Germania,

minuțios documentate, scoteau în relief primejdiosul spirit de autocompătimire generat de faptul că şefii militari ai Germaniei nu capitulaseră cu adevărat niciodată şi că se considerau în continuare neînfrânți, Acest punct de vedere contrazicea o părere larg răspândită în Statele Unite şi pe care William Wiseman o rezuma foarte bine, spre sfârşitul sejurului său la Washington, ca şef al serviciului britanic de informații în S.U.A. El scria Londrei: „Trebuie să fim circumspecți față de tendința americanilor de a arunca răspunderea războiului exclusiv pe seama Kaiserului şi aşa-numitei partide militare. Americanilor li se pare că marea majoritate a germanilor nu a fost decât o unealtă refractară în mâinile căpeteniilor militare. Dacă Germania îl va alunga pe Kaiser şi va deveni republică, va avea loc în America o reacție enormă în favoarea ei şi s-ar prea putea să fie din nou îmbrățişată la sân, asemenea fiului risipitor", Donovan a remarcat popularitatea castei militare germane, hotărârea ei de a se reînarma şi avantajele pe care le creau promisiunile demagogice ale unor politicieni de a scoate țara din haosul economic în care se cufundase. Biograful lui Donovan. Corey Ford, scrie că rapoartele lui „anticipau. Într-un mod aproape nefiresc, funcțiile unui viitor serviciu american de informații". Donovan l-a precedat şi pe Churchill, care avea să spună curând în public ceea ce Donovan spusese în particular câtorva

americani preocupați de aceste probleme. „Pe mine mă obsedează crâncena Germanie, pe care am văzut-o şi am simțit-o acționând din 1914 până în 1918“, spunea Churchill. „Acum, văd Germania ajunsă din nou în posesia forței ei militare, în vreme ce noi, Aliații, care abia am supraviețuit, ne complăcem în trândăvie şi buimăceală”.

În fortăreața-închisoare de la Landsberg, un nou „erou” german prezida şedințe ale mişcării național-socialiste şi dicta textul unei cărți care a aruncat o umbră neagră peste anii ce aveau să vină. Autobiografia lui Hitler colcăia de ură împotriva evreilor, denunța comunismul şi furniza o tulburător de vicleană mostră a propagandei de masă. Cartea se numea *Mein Kampf!* („Lupta mea”). Hitler a început-o în 1922. Doi ani mai târziu, după ce nu reuşise să ia puterea în urma unui puci, el a ispăşit o condamnare la recluziune pentru înaltă trădare şi şi-a dus la capăt testamentul politic. Acesta a dat naştere unui nou tip de om – *der Führer* –, care avea să se pună în fruntea unui nou val de barbarie.

Când intrau în celula lui Hitler, gardienii strigau: „Heil Hitler”. Complicii principali ai lui Hitler ocupau alte celule. La dispoziția lui se aflau un valet şi câțiva secretari. Masa o lua într-o sală comună, împreună cu alți fârtați nazişti. Şi astfel şi-a terminat *Mein Kampf,* planul pentru nimicirea societății existente şi instaurarea dominației

mondiale.

În acelaşi timp, Stephenson a traversat din nou Atlanticul, în căutarea unor parteneri de afaceri, a unor minți ştiințifice şi a unor posibilități de a-şi extinde activitatea. De la radio, a trecut la discuri de patefon, apoi la cinematografie, unde studia şi el, asemeni altora, minunățiile „sunetului imprimat pe pelicula" şi ale filmelor vorbitoare. Era dispus să se angajeze în industria automobilelor, unde Henry Ford îşi văzuse monopolul rău zdruncinat de vestea că un concurent, Chevrolet, depăşise cifra vânzărilor realizate de modelul T. Lumea se îmbulzea să cumpere aparate de radio şi primele produse ale unei industrii electronice embrionare. Cei pasionați de jazz cheltuiau bani cu nemiluita pentru discurile lui George Gershwin şi Paul Whiteman. Stephenson a văzut posibilități în toate aceste domenii. El a plecat la New York în 1924, anul în care s-a descoperit că John D. Rockefeller-Senior plătise un impozit de numai 124.266 de dolari, pe când fiul său achitase 7.435.169 de dolari. Era de asemenea anul în care Charles Dawes a prezentat Germaniei factura unor despăgubiri de război care aveau să ducă la pierzanie tânăra republică şi să paveze drumul lui Hitler spre putere.

Stephenson a descoperit uriaşele posibilități pe care le deschidea introducerea tehnologiei americane în Europa relativ înapoiată, precum şi mijloacele pentru a crea în Statele Unite piețe mari

de desfacere pentru produsele inventivității britanice. O Europă unită putea oferi şi ea acea piață capabilă să prilejuiască vânzări masive şi să furnizeze fondurile necesare pentru a finanța idei noi.

În călătoria de înapoiere în Anglia, Stephenson a făcut cunoştință cu o tânără şi frumoasă fată din statul Tennessee: Mary French Simmons. Ea nu mai voiajase niciodată atât de departe de casă, dar ştia multe despre viață. Remarcând că micuțul şi neastâmpăratul canadian se ținea la o parte de ceilalți pasageri, Mary a dedus că era timid. Părea cufundat în lectura unor tratate plicticoase, dar a răspuns politicos la întrebările ei despre Europa.

— Acest domn Churchill vorbeşte despre o Europă unită care ar putea realiza ceea ce Statele Unite au realizat pe tărâm industrial, i-a spus Mary. E cu putință?

Stephenson a zâmbit şi ea a remarcat că surâsul îi schimba cu totul înfățişarea.

— Acum vreo doi sau trei ani. Era întrucâtva posibil, i-a răspuns el. Acum... nu mai sunt atât de sigur.

— De ce?

— În primul rând, pentru că domnul Churchill trăieşte în tihnă la țară, zugrăvind pe pânză ce-i trece prin minte. Oamenii politici care ar putea aduce laolaltă Statele Unite şi o Europă unită nu prea se bucură de mare popularitate.

— Cine e acest Mussolini?

Stephenson a capitulat în fața cuviinciosului ei interogatoriu. La sfârşitul călătoriei, el nu a avut de pus decât o singură întrebare în schimbul tuturor celorlalte: dacă Mary vrea să-l ia de bărbat. Duminică, 31 august 1924, *New York Times* a publicat fotografia unei fete neobişnuit de frumoase, sub titlul: „O tânără americană se căsătoreşte cu un savant canadian".

În Germania, primele capitole din *Mein Kampf* erau scoase pe furiş din celula luxos mobilată a lui Hitler. Spre sfârşitul anului, viitorul dictator nazist a fost eliberat înainte de termen, „pentru bună purtare". Cotidianul *Berliner Tageblatt* scria: „Nicicând înainte un tribunal nu a lovit mai fățiş în însăşi temelia pe care se sprijină şi pe care s-a clădit orice stat modern". Tâlharii ciomăgiseră justiția. Europa unită era un vis care avea să devină un coşmar.

4

În acelaşi an 1924 Stephenson a primit de la firma *Cipher Machines,* din Berlin, Steglitserstrasse 2, oferta „unui mecanism secret, destinat să zădărnicească orice tentativă a concurenților indiscreți". Era vorba de *Enigma,* care, în versiunea sa comercială, destul de nevinovată, arăta ca o maşină de scris, mare şi greoaie. Tot ce se bătea pe claviatură trecea printr-

un sistem de cifrare, de unde ieşea un text bruiat, pe care nu-l putea înțelege niciun cititor neavertizat.

Stephenson a fost de părere că *Enigma* putea fi electrificată şi redusă ca dimensiuni. Fără ca el să ştie, serviciul german de spionaj a ajuns la aceeaşi concluzie. La data când Hitler a acaparat puterea, în centrul sistemelor germane de cifrare se afla o *Enigma* diferită, al cărei mecanism era ținut într-un secret foarte strict.

Stephenson s-a ocupat un timp cu schema de construcție a primei *Enigma,* apoi a dat-o uitării. În anii frământați dintre 1924 şi 1933, când Hitler a devenit cancelarul unei Germanii noi, s-au petrecut multe evenimente de natură să distragă pe tânărul canadian, care câştigase primul său milion de dolari înainte de a împlini 30 de ani. Prietenia sa cu „proful" Frederick Lindemann i-a permis să-l scoată pe Churchill dintr-o lungă perioadă de depresiune. „Proful" se temea că Germania este pe cale de a fabrica arme noi şi că, atunci când Hitler se va considera pregătit pentru aşa ceva, va ataca şi va nimici pe foştii săi inamici. Stephenson furniza dovezi concrete pentru aceste temeri.

În 1933 Churchill părea „mort pe plan politic", pentru a folosi cuvintele lui Harold Nicolson. „Din el n-a mai rămas decât un chip alb, mare, şi rotund… neverosimil de îmbătrânit… Starea lui de spirit este de asemenea în declin şi mereu suspină

că şi-a pierdut vechea combativitate”.

Dar Churchill nu părăsise câmpul de luptă. Petrecuse douăzeci de ani din viață în guverne formate de ambele mari partide politice din Anglia. Detractorii săi vedeau în aceasta o dovadă de instabilitate. Admiratorii se înclinau în fața nesecatei sale energii. Ocupase mai multe posturi ministeriale decât oricare altul în Marea Britanie. Acum relatările pe care Stephenson le făcea ca martor ocular despre cele ce se întâmplau în Germania l-au îmboldit pe Churchill la acțiune. Însoțit de „prof”, cel ce părea un bătrân întreprinsese o călătorie despre care nu s-a aflat mai nimic. Ea l-a purtat prin mai toate ungherele Germaniei, de unde s-a înapoiat alarmat şi furios. Acest voiaj aproape uitat în Germania avea să explice mai târziu îndârjirea cu care Churchill a perseverat în distrugerea lui Hitler şi hotărârea cu care Lindemann a mobilizat aviația britanică pentru a nimici baza industrială a nazismului. În 1933 cei doi prieteni întrevăzuseră posibilitatea ca Germania să fabrice o bombă atomică şi ca dictatura hitleristă să facă uz de ea.

În acelaşi an, la universitatea din Berlin s-au ars cărți pe rug. Stephenson i-a văzut pe studenții nazişti aruncând în flăcări operele lui Freud, Mann, H.G. Wells, Proust şi Einstein. Încă de pe atunci. Hitler dicta modul cum trebuie să gândească cel de-al treilea Reich. „Partidul național-socialist”, decreta el, „este singurul

partid politic". În arderea cărților Stephenson a văzut făurirea unei arme greu de definit: controlul exercitat asupra minții omului. Churchill îi ceruse să procure şi mai multe date şi fapte despre armele secrete ale Germaniei, în speranța că aceste amănunte vor spulbera mulțumirea de sine a englezilor şi a americanilor. Controlul asupra minții sfida însă orice analiză, deşi H. G. Wells încercase ceva în acest domeniu. „Hitler a inventat Minciuna cea Mare", spunea el, „care, dacă va fi repetată destul de des, va ajunge să fie crezută". Minciuna cea Mare s-a răspândit ca un gaz, care a otrăvit mințile observatorilor străini, ca şi pe cele ale germanilor dispuşi să creadă în infailibilitatea unui om.

„Minciuna cea Mare îmbracă multe forme", îi scria Stephenson lui Churchill. „Ea poate aduce Germaniei multe victorii fără vărsare de sânge, dacă conducătorii noştri nu sunt destul de fermi. Hitler vrea să cucerească lumea. Dar el nu-şi va ataca viitoarea victimă decât după ce o va submina în prealabil şi după ce îşi va fi digerat victima precedentă. Europa este mâncată de indecizie şi coruptă de speranțele unora de a încheia târguri separate cu naziştii. Ultimii inamici ai Germaniei naziste sunt în America de Nord. Hitler va încerca mai întâi să ne submineze moralul, câştigându-şi acolo prieteni".

Pe vremea şederii sale în Reich, Stephenson a fost asediat de Alfred Rosenberg, fanaticul cu

figură puhavă, care învește intențiile criminale ale lui Hitler într-un travesti pseudoștiințific. Avea să vină o zi când Rosenberg va simți că se înăbuşă, auzind de la Hitler cum îi va extermina pe evrei. Dar, în 1933, Rosenberg era încă teoreticianul nazismului, care propovăduia cu toată seriozitatea oaspeților străini o evanghelie anticomunistă.

Rosenberg nu înțelegea oroarea lui Stephenson față de violența încă de pe atunci vizibilă în Germania. O primejdioasă aroganță orbea căpeteniile naziste, împiedicându-le să sesizeze reacțiile unui astfel de vizitator străin. În schimb, Rosenberg şi-a dat seama că Stephenson avea sub control cele mai mari case de discuri şi studiouri de film din afara Hollywoodului şi că se bucura de o mare influență în mediul artistic – unul din principalele obiective ale propagandei naziste.

În plus, Stephenson făcea afaceri pretutindeni în lume, modernizând mine de cărbuni în Balcani, uzine siderurgice în Scandinavia şi rafinării de petrol în România. Conducea delegații tehnice, care veneau în ajutorul unor țări ca India. Companiile sale producătoare de oțel şi ciment erau cele mai mari din lume. Cu excepția Statelor Unite. Cartelurile germane doreau din tot sufletul să se conecteze la o asemenea rețea.

Intrigile urzite de naziști au dus la redescoperirea *Enigmei.* Maşina de cifrat, modernizată şi folosită într-o măsură limitată de

către germani, fusese remarcată de inginerii americani ai companiei *Internațional Telephone and Telegraph* (I.T.T.). Aceasta începuse să participe la fabricarea de armament în Germania, după convorbiri purtate cu Hitler, în 1933. Fondatorul I.T.T.-ului, colonelul Sosthenes Behn, a înființat sucursale locale, pentru a beneficia de promisiunile naziştilor că firmele străine care vor investi capitaluri în Germania se vor bucura de un tratament preferențial şi, ulterior, de garantarea unor piețe globale foarte mari.

O informare despre aceşti termeni avantajoşi a ajuns la Stephenson. Una dintre companiile sale fabrica echipament pentru filiala britanică a I.T.T.-ului. El a căutat un prilej să stea de vorbă cu inginerii I.T.T.-ului. Care se aflau acum în situația privilegiată de a putea investiga sistemul de telecomunicații din Germania. Ei au relevat că o mare parte din trafic se efectua în cod, după cât se pare ca urmare a folosirii de către Hitler a unei maşini de cifrare pentru tot ce privea treburile partidului nazist.

Sucursala germană a I.T.T.-ului era condusă de dr. Gerhard Alois Westrick, iar bancherul german Kurt von Schröder intrase şi el în consiliul de administrație. Stephenson şi-a concentrat atenția asupra acestor două personaje, care aveau să i-o rețină multă vreme şi din alte motive. Schröder era pe cale să devină trezorierul Gestapoului şi general în serviciul de securitate al S.S.-ului. Westrick era

partener de afaceri cu Heinrich Albert, un propagandist al nazismului în Statele Unite, şi avea să devină adversarul lui Stephenson atunci când acesta s-a străduit să destrame cartelurile hitleriste din emisfera occidentală. Uneori, era mai nimerit ca aceste carteluri să fie lăsate în pace. În cazul I.T.T.-ului, oricât de mari beneficii ar fi recoltat naziştii de pe urma competenței americane, ele se compensau prin informațiile obținute de tehnicienii companiei. În mod paradoxal, la epoca respectivă, aceste informații au trezit un interes mai mare față de *Enigma* printre colegii lui Stephenson din Anglia decât la Washington.

După toate probabilitățile, un număr de observatori, din diferite părți ale lumii trebuie să fi ghicit, cam în acelaşi timp, importanța *Enigmei.* În Statele Unite, secția de informații radio a Comisiei federale de telecomunicații urmărea emisiunile secrete ale naziştilor. Această secție era omologul american al serviciului britanic de securitate radio. Şi una, şi cealaltă se loveau, în operațiile lor, de ostilitatea oficialităților. Pentru a-şi justifica activitatea, ele pretindeau că nu fac decât să combată stațiile-pirat, care călcau legea emițând fără a avea, de obicei, autorizație guvernamentală.

În 1934, pe când Stephenson discuta despre *Enigma* cu prietenii săi americani, s-a adoptat Legea federală a telecomunicațiilor, care, la paragraful 605, interzicea captarea telegramelor

suspecte şi interceptarea mesajelor dintre Statele Unite şi țările străine. Interdicția reflecta starea de spirit a autorităților din S.U.A. Şi Marea Britanie, creând mari dificultăți celor ce ar fi vrut să facă un schimb de informații între cele două țări – mai ales de informații vitale pentru viitorul lor.

Enigma a strălucit o vreme pe firmament, apoi a dispărut din nou. În rândul forțelor armate din Statele Unite şi din Marea Britanie lucrau specialişti prost plătiți, care s-ar fi putut ocupa mai îndeaproape de secretele acestei maşini, dacă ar fi existat canale oficiale ce le-ar fi permis să-şi compare observațiile. Existau însă doar grupuri neoficiale de femei şi bărbați care nutreau convingerea că războiul e iminent. Dar a afirma acest lucru era „nepatriotic". Niciun om cu mintea întreagă nu dorea război într-o perioadă de gravă criză economică. În Anglia şi S.U.A. Domnea părerea, larg răspândită, că producția de armament se afla în mâinile „neguțătorilor de moarte". Pentru a evita această etichetă, Stephenson şi prietenii săi, de pe ambele țărmuri ale Atlanticului, trebuiau să recurgă la procedee aproape conspirative. Fără voia lor, ei se transformau în detectivi, nevoiți să adune dovezi despre reînarmarea Germaniei, pentru a putea să pregătească apărarea propriilor lor popoare.

Nu exista niciun stimulent financiar pentru Stephenson, în vânătoarea lui de năluci ca *Enigma* sau în investigarea altor secrete ale naziştilor. Şi

totuşi, nu numai că reuşea în tot ce întreprindea, dar succesele sale duceau la progrese tehnice care aveau să transforme războiul însuşi. El construia avioane într-o epocă în care niciun guvern britanic nu voia să acorde alocații aviației militare. Un fost camarad al său de la escadrila 73, comandantul A. H. Orlebar, a câştigat râvnitul trofeu aeronautic Cupa Schneider, pilotând un aparat care era precursorul *Spitfire*-ului. Proiectantul lui, Reginald Mitchell, era pe moarte; Stephenson l-a sprijinit în aşa măsură încât el şi-a biruit durerea şi deznădejdea, desăvârşind grațiosul avion de vânătoare tocmai la timp pentru a putea apăra Anglia de invazie. Frank Whittle, inventatorul avionului cu reacție, îşi amintea cu câtă bucurie a dat peste Stephenson, după ce *Royal Air Force* îi respinsese revoluționarul său concept de zbor fără elice. Din fericire, Stephenson putea finanța asemenea proiecte, grație companiei sale, *Electric and General Industrial Trust.* El l-a ascultat pe Whittle expunându-şi planurile, a păstrat tăcerea timp de câteva minute, apoi a pus degetul pe rană cu obişnuitul său laconism.

— Mi-a spus că ne va trebui un nou aliaj pentru paletele de mare viteză ale turbinelor, povestea Whittle. Apoi a creat aliajul.

Existau şi voci precaute, care aveau o influență mai subtilă asupra lui Stephenson: George Bernard Shaw.

George Orwell şi corespondenții de presă în

străinătate, ale căror reportaje despre ororile din Germania erau adesea suprimate de propriii lor redactori-şefi. Stephenson l-a pierdut pe prietenul lui cel mai drag, Steinmetz, care a murit subit, dar al cărui glas a continuat să se facă auzit într-o perioadă de confuzie. În călătoriile lui Stephenson în Germania, „Îl simțeam pe Steinmetz alături de mine, călăuzindu-mă. Tot ce făceam izvora din convingerea că va trebui să ne luptăm cu Hitler şi cu ideologia sa, care reprezenta o pervertire a teoriei lui Darwin despre supraviețuirea celor mai puternici".

În cele din urmă, lupta împotriva lui Hitler a început acasă. În Anglia şi America de Nord, mici grupări politice s-au opus unor noi compromisuri cu dictatorul. La Londra, „activiştii lui Churchill", proveneau din toate păturile societății. Purtătorul lor de cuvânt în parlament era Churchill, dar marele public nu ținea seama de avertismentele sale. Era perioada pe care el a numit-o „anii în pustiu". Era învinuit că ațâță la război pentru că scria: „Atunci când a debutat Hitler, Germania zăcea învinsă la picioarele Aliaților. S-ar prea putea să vină ziua când Hitler să vadă ceea ce a mai rămas din Europa zăcând învinsă la picioarele sale". Treptat însă. Churchill a învățat să se exprime altfel în articolele publicate în puținele ziare care se mai arătau îngăduitoare cu opiniile sale. „Ne va merge şi mai rău dacă o vom lua prea mult înaintea opiniei publice", declara el celor din

grupul Focus, anticipând cuvintele pe care avea să le spună un preşedinte american consilierilor săi, atunci când aceştia îl presau să combată nazismul.

Focus era una dintre grupările create de amiralul „Clipici" Hall şi alcătuite din bărbaţi şi femei care considerau războiul inevitabil, dar ale căror păreri contraveneau politicii oficiale a Angliei. Unii dintre participanţi aparţineau chiar serviciului secret britanic, ai cărui lucrători erau datori să dea ascultare guvernului de atunci. Dacă activitatea guvernului găsea de cuviinţă să diminueze primejdia unui război, ce-i mai rămânea de făcut unui loial agent secret? Era un delict să menţionezi până şi iniţialele unui serviciu de informaţii, dar să te plângi ziarelor. Problema a rezolvat-o parţial un personaj destul de şters, care făcea naveta între Directoratul informaţiilor militare şi aceste grupări de civili şi profesionişti, care se întâlneau în cluburi şi în sălile consiliilor de administraţie. Numele lui era Desmond Morton, un modest maior care, până la urmă, avea să organizeze un Comitet aliat al rezistenţei, pentru a sprijini pe cei ce luptau împotriva lui Hitler pe teritoriile cotropite de nazişti. Experienţa maiorului Morton în organizarea rezistenţei pe cuprinsul Marii Britanii, pe la mijlocul anilor '30, a servit drept lecţie pentru anii ce aveau să vină.

O relatare a lui Morton evocă de minune atmosfera epocii: „Agentul nostru din Dublin a

ajuns la concluzia că şeful spionajului german din Irlanda de Sud era un cuțitar care locuia la Bray. Într-o noapte, câțiva dintre oamenii noştri l-au pocnit cu un baston de cauciuc, l-au suit într-o barcă şi l-au dus la bordul unui submarin britanic. Când acesta a ajuns în Anglia, cu cine ne pomenim că iese din chesonul unde fusese întemnițat? Nici mai mult, nici mai puțin decât cu şeful biroului pentru Irlanda de Sud al serviciului britanic de informații navale…"

În calitatea sa de „asistent special" al lui Churchill, Morton avea ca sarcină „să descopere fabricile şi depozitele de armament din străinătate". De asemenea, el trebuia să pună pe picioare o organizație secretă care, în eventualitatea unei conflagrații, urma să poarte titlul de Minister al Războiului Economic, dar care urma să se ocupe în realitate de sabotaje şi asasinate. Nici Churchill, nici Morton nu se bucurau de autoritate în parlament. Sprijinul lor venea din partea regelui, acea înaltă autoritate a cărei intervenție era acceptabilă în perioada de criză, deşi putea fi şi atunci contestată. Acest aranjament tradițional – prin care monarhia şi fondurile rezervate îndeplinirii funcțiilor regale pot servi la protejarea celor ce acționează în secret pentru apărarea intereselor naționale – nu a fost şi nu este nici acum pe deplin înțeles. El avea să joace un rol vital în războiul secret. Până una-alta, îi permitea lui Morton să navigheze între grupări

ca Focus, Electra şi Comitetul XYZ, alcătuite din oameni care aveau motive respectabile să călătorească în străinătate. Printre ei se numărau aventurieri şi exploratori, ca Ian şi Peter Fleming. Peter tocmai străbătuse pe jos Tibetul, din China până în India, şi se străduia să născocească noi metode de „înşelătorie strategică" în eventualitatea izbucnirii unui nou război cu Germania.

Biroul de afaceri al lui Stephenson, de pe strada St. James's, în apropiere de piața Piccadilly. Devenise baza londoneză a unei alianțe cu Washingtonul, unde acționau oameni cu aceeaşi mentalitate. Prin acest canal, a sosit, în 1935, vestea că marina militară japoneză şi Ministerul de Externe nipon foloseau o versiune proprie a *Enigmei.*

Grație lui Stephenson, a luat naştere o cooperare neoficială. Serviciul de informații al transmisioniştilor din armata de uscat americană şi omologul său din marina militară a Statelor Unite nu aveau voie să facă schimb de informații cu englezii. Dar multe se puteau realiza pe cale verbală. Invocând motive de afaceri pentru a discuta cu personalități proeminente, Stephenson a organizat o conlucrare în care nimic nu se aşternea pe hârtie, pentru a nu provoca niciun inconvenient. Pentru mulți ofițeri superiori şi pentru câțiva oameni politici era limpede că Germania şi Japonia intraseră în etapa de rău augur care precede de obicei agresiunea –

camuflajul. Corespondența lor diplomatică şi militară se ascundea sub cifruri de nepătruns. Pentru a le putea înțelege, trebuiau mai întâi adunate cât mai multe mesaje în cod: cu cât era mai mare volumul lor, cu atât era mai mare şansa de a descoperi o structură care putea duce la o soluție. Cu ajutorul Canadei, care făcea parte din emisfera occidentală dar era şi o confidentă a Angliei, vechii aliați au putut strânge laolaltă rezultatele investigațiilor lor neoficiale. Metoda lor de conlucrare s-a dovedit o experiență utilă pentru vremurile grele ce aveau să vină.

Deşi. Nu avea câtuşi de puțin un temperament de conspirație, Stephenson s-a văzut nevoit să caute anonimatul. O lege nescrisă spune că „cu cât se ştie mai puțin despre viața personală a unui şef de agenție secretă, cu atât e mai bine". Stephenson era pe cale să devină şeful unei agenții secrete particulare. Începând cu 1935, orice mențiune a activităților sale a dispărut din ziare. Au început să dispară şi tăieturile de presă cu referire la el din arhivele cotidienelor.

Totuşi, Stephenson continua să se afle în centrul atenției publice. Această contradicție aparentă avea un scop bine definit. În cazul unui război, personalități asemenea lui urmau să fie atent examinate de spionii străini aparținând unor filiere diferite, dar bazându-se în mare măsură pe arhivele ziarelor. Activitatea lui Stephenson se încadra în procesul de stabilire a unor contacte în

străinătate, pentru a pregăti războiul secret. Presa a încetat să se mai ocupe de el curând după ce câştigase prestigiosul concurs aerian dotat cu Cupa Regelui Angliei. Victoria a dobândit-o cu un avion proiectat şi construit în propria sa fabrică, *General Aircraft.* Aceasta a atras atenția căpeteniilor aviației militare a lui Hitler. Ei făcuseră curte şi altor aviatori britanici şi americani, invocând drept pretexte sportivitatea şi pasiunea comună pentru zbor.

Din nou, Stephenson asculta. Trebuie să fi fost un spectacol ciudat. La Londra, prietenii săi se trudeau să-i anihileze trecutul. În Germania, el punea întrebări oamenilor lui Hitler, permițându-şi doar câte un zâmbet sau o înălțare din sprâncene.

— La o întrevedere, povesteşte el, ni s-a făcut o descriere a Blitzkrieg-ului… În avangarda oricărei ofensive se vor afla bombardiere în picaj şi tancuri, urmate de trupe mecanizate. Maşina de război nazistă se va bizui pe victorii-fulger, dependente, la rândul lor, de o rapidă redirecționare a unităților mecanizate prin radio. Rezultă că Blitzkrieg-ul nu poate izbândi decât grație transmiterii unor ordine ultrasecrete prin eter, într-un limbaj de cod indescifrabil.

Căpeteniile germane vorbeau atât de deschis deoarece resimțeau o mândrie profesională față de propria lor eficiență. Unii dintre ei sperau să înfricoşeze orice adversar potențial. Alții foloseau

perfidul pretext că Germania era menită să distrugă inamicul universal cel mai de temut – Rusia sovietică.

Intenționa oare încă de pe atunci Germania nazistă să invadeze Rusia? Dacă este să dăm crezare lui Albert Kesserling, răspunsul e da. Cel care avea să dirijeze bombardamentele asupra Londrei i-a spus lui Stephenson cum vor pătrunde diviziile blindate în Rusia. „Secretul va fi viteza… viteza… viteza!" Kesserling izbea în masă, pentru a sublinia fiecare cuvânt. „Repede ca fulgerul! Blitzkrieg! Război-fulger!"

— Cum va fi sprijinită aviația dumneavoastră la o distanță atât de mare de trupele terestre? l-a întrebat Stephenson pe Erhard Milch, secretarul de stat al Aerului.

— Bombardierele în picaj vor constitui o artilerie zburătoare, i-a replicat acesta, şi ea va fi îndrumată să conlucreze strâns cu forțele de uscat, prin comunicații radio. Dumneavoastră, care sunteți un specialist în radiofonie, vă dați seama că pentru prima oară în istorie este posibilă o asemenea coordonare a forțelor. Aviația nu va avea nevoie de sprijin pe pământ, aşa cum unitățile blindate nu vor necesita ateliere de reparații. Tancurile şi avioanele defecte vor fi abandonate. Adevăratul secret este viteza – viteza atacului, datorită vitezei telecomunicațiilor.

Stephenson l-a informat pe Churchill că punctul vulnerabil din armura nazistă va fi rețeaua de

telecomunicații. „Dacă putem să le descifrăm mesajele, putem să le anticipăm acțiunile”.

Fără să-şi dea seama, Stephenson se lansase în căutarea versiunii modernizate a maşinii de cifrat *Enigma.*

5

Ori de câte ori venea de la Berlin la Londra, Stephenson îşi dădea seama cu mânie că avionul oficial german cu care călătorea ducea piloți şi navigatori ai forțelor militare aeriene naziste, aflate încă în clandestinitate, care se familiarizau cu viitoarele lor obiective. La Londra, parlamentul somnola, fără să-i pese de mârşăviile care se pregăteau în văzduh, preocupat doar de a-l potoli pe Hitler. Ce-i ce vedeau primejdia puteau fi găsiți la ministerul-fantomă al războiului economic, care nu avea caracter oficial şi funcționa în secret, fără ca nimeni să-i recunoască existența. Ce dramatică era diferența dintre acest „minister” britanic clandestin şi aviația militară germană clandestină! Echipajele bombardierelor se bucurau de sprijin oficial hitlerist şi aproape că nu-şi mai dădeau osteneala să-şi ascundă pregătirile. Dimpotrivă, nu numai că „ministerul” lui Churchill contrazicea politica oficială britanică, dar Churchill însuşi era socotit un paria politic.

Sprijinul trebuia să vină din afară. Şi de unde

putea el să vină, şi-a spus Stephenson, dacă nu din Statele Unite? Marina militară americană înființase o rețea strategică de radiolocație în zona centrală a Pacificului, având ca obiectiv detectarea unităților navale japoneze, prin interceptarea comunicațiilor lor radiofonice. Se captau astfel mesajele cifrate ale niponilor, care se adăugau materialelor recoltate de monitoarele britanice din India şi din restul Asiei. Japonezii foloseau, din ce în ce mai intens, propriile lor versiuni ale *Enigmei,* iar americanii se străduiau să decodeze cifrurile realizate pe cale mecanică de către japonezi.

Oricât de neînsemnate erau aceste preparative ale Statelor Unite, ele îşi aveau obârşia într-un mare adevăr. Churchill era plin de curaj, dar nu dispunea de putere efectivă. La Casa Albă se afla de asemenea un om plin de curaj – de curajul care lipsea atât de mult celor din Camera Comunelor. Acest om era Franklin Delano Roosevelt.

Câtva timp mai târziu, Hitler a spus în batjocură că Roosevelt devenise preşedinte „atunci când eu am devenit cancelar… Acest evreu perfid s-a născut într-o familie putred de bogată. Eu am cunoscut numai lipsurile şi mizeria". Roosevelt nu era evreu şi nu cerşise niciodată compasiune. Era admirat pentru capul său frumos şi pentru zâmbetul lui atât de încrezător. Inspira un asemenea devotament personal, încât, de exemplu, fotoreporterii evitau cu grijă să prindă în imaginile lor protezele grele care îi strângeau

picioarele paralizate. În 1933 preşedintele Roosevelt scrisese primului ministru laburist al Mari Britanii, Ramsay Macdonald: „Mă preocupă evenimentele din Germania. Cursa nebunească a înarmărilor este infinit mai primejdioasă decât conflictele mărunte, oricât de numeroase ar fi ele”.

Roosevelt nu era câtuşi de puțin un aţâţător la război. Dar, ca şi Churchill, el era nevoit să privească pericolul drept în față. În materie de informații obiective despre primejdiile ce veneau din afară, preşedintele se bizuia pe Bill Donovan, care călătorea în străinătate folosind drept pretext vagi interese de natură juridică. După o scurtă incursiune în politică, Donovan îşi reluase profesia de, avocat, deschizând un cabinet pe Wall Street, numărul 2. La o reuniune a absolvenților Facultății de drept a Universității Columbia, Roosevelt declara: „Dacă Bill Donovan ar fi fost membru al partidului democrat, astăzi s-ar fi găsit el în locul meu la Casa Albă”.

Donovan stabilise aceleaşi relații cu preşedintele ca Stephenson cu Churchill. Între ei domneau respectul şi încrederea reciprocă. Bill ura războiul, pentru că îl cunoştea bine. După investigația întreprinsă în Rusia sovietică, făcuse câteva vizite discrete lui Hitler. În Statele Unite, ca jurisconsult al Departamentului Justiției, el aplica în aşa fel legislația antritrust încât marile corporații îi respectau corectitudinea şi incoruptibilitatea. Drept urmare, era la curent cu multe amănunte

privind structura marilor companii internaționale, controlate sau influențate de naziști. Era inevitabil ca Stephenson să reînnoiască scurta prietenie care-l legase de Donovan în primul război mondial. Donovan era americanul cel mai potrivit cu care se putea discuta modul cum spionajul nazist își propunea să folosească, în propriile sale scopuri, paravanul unor false sucursale ale firmelor germane în Statele Unite. De asemenea, Donovan era prieten cu directorul serviciului american de informații navale, contraamiralul Walter S. Anderson, iar Stephenson era protejatul unui amiral britanic – „Clipici“ Hall. Deşi colaborarea dintre marinele de război ale Angliei şi S.U.A. Era limitată din considerente politice şi deşi guvernul de la Washington, din motive morale, continua să condamne interceptarea telecomunicațiilor, unii americani nu se puteau împiedica să nu se intereseze de problemele tot mai complexe ale codurilor secrete şi ale criptologiei. Roosevelt nu avea intenția să le pună bețe în roate. Domeniul criptanalizei era aureolat pe atunci de un nimb vrăjitoresc, dar se sprijinea pe o temelie riguros ştiințifică. Pe Stephenson îl atrăgea în mod firesc, ca savant cu experiență încă din adolescență în materie de radio-transmisii şi cu un talent pentru matematici abstracte care avea să se dovedească necesar în înfruntarea cu *Enigma.* Despre existența acestei maşini de cifrat, în noile ei veşminte naziste şi japoneze, se ştia câte ceva în

mod vag. Cunoştinţele lui Stephenson erau binevenite şi de o parte şi de cealaltă a Atlanticului. Preocuparea faţă de *Enigma* nu constituia decât o notă minoră în preludiul la marea calamitate.

Donovan era şi el de părere că necesitatea secretului face vulnerabil un regim dictatorial. „Punctul slab al unui stat totalitar este sistemul de securitate", spunea el. „Atât de multe lucruri trebuie ţinute în taină, încât mecanismul de prelucrare a informaţiilor devine foarte greoi. Un dictator are tendinţa să creadă cu timpul că se află în afara oricărui pericol şi atunci devine neglijent". Germania nazistă îşi făurea o maşină de război care se bizuia pe telecomunicaţii secrete – veriga slabă din armura lui Hitler.

„Am fost încântat când am aflat că cineva din Statele Unite ajunsese la această concluzie", îşi aminteşte Stephenson. „Aşa s-a pus temelia conlucrării noastre şi aşa a ieşit în evidenţă cât de vitală este problema războiului secret: Nu se va putea vorbi despre munca de informaţii în cel de-al doilea război mondial fără a se vorbi şi despre Donovan, despre activitatea sa de dinainte de izbucnirea conflagraţiei. Fără ca nimeni s-o spună deschis, a fost limpede că el era agentul personal al preşedintelui".

Cei doi Bill priveau lumea cu aceiaşi ochi. Niciunul din ei nu se dădea în vânt după militărie. Donovan nu s-a considerat niciodată un erou

militar, deşi generalul Douglas Macarthur îl definea drept „cel mai hotărât, mai ingenios şi mai brav ostaş pe care l-am cunoscut vreodată”. La aceasta, Donovan a replicat: „Cunosc prea bine războiul pentru a-mi trage glorie de pe urma lui. Dar războaiele sunt făcute de oameni politici care neglijează să se pregătească de luptă”.

În timp ce americanii bâjbâiau după secretele versiunii japoneze a *Enigmei,* englezii strângeau dovezi despre variantele acestei maşini în Germania nazistă. În 1937, grație contactelor sale cu industria germană de telecomunicații, Stephenson a aflat că partidul lui Hitler utiliza *Enigma* pentru a transmite informațiile sale secrete. Maşina lucra sub controlul câtorva oameni, care deținеau toate pârghiile în materie de spionaj, interogatorii polițieneşti şi execuții capitale. Unul dintre ei era Reinhardt Tristan Eugen Heydrich.

„La dispoziția propagandei şi terorii naziste se află cea mai perfecționată aparatură pentru transmiterea ordinelor strict secrete”, nota Stephenson. „Căci forța unui regim totalitar se bazează pe propagandă şi teroare”.

Mare meşter în tertipuri şi stratageme, Heydrich era adversarul direct al lui Stephenson într-o bătălie a intelectelor, din ce în ce mai înverşunată. Era înalt, blond, frumuşel, cu ochii de un albastru deschis. Căutând să-şi ascundă originea în parte evreiască, el era mânat de o nelimitată dorință

personală de răzbunare, care nu izvora numai din ideologia hitleristă. Walter Schellenberg, unul dintre rivalii lui Heydrich pe tărâmul spionajului, relata: „Ochii săi reci străluceau glacial ori de câte ori ordona asasinarea prin biciuire sau prin strangulare a unei familii de comercianți evrei, pe care Gestapoul o prinsese cu o măruntă încălcare a legii. Ura schizofrenică față de propria sa obârşie evreiască îl ducea la acțiuni monstruoase împotriva evreilor în general. Era duplicitar până şi în problemele sexuale. Numai de dragul de a avansa pe scara ierarhică, se căsătorise cu fiica unui susținător în secret al reînarmării Germaniei, care era şi prieten apropiat al amiralului Wilhelm Canaris".

Numele lui Canaris răsuna imediat în mintea oricui atunci când era vorba de operații ale spionajului german în străinătate. Ca şi amiralul Hall în Anglia, ca şi amiralul Anderson în Statele Unite, el dispunea de resursele marinei militare, care puteau fi folosite pe tărâm politic internațional, fără niciun amestec din partea civililor. Deşi Heydrich fusese dat afară încă de tânăr din marină, pentru „comportare dezonorantă", Canaris a continuat să-l pregătească pentru o carieră în lumea spionajului.

Stephenson a avut un şoc când a înțeles pe deplin importanța acestui spion nazist, pe care Hitler îl utilizase până atunci mai cu seamă pentru a trage pe sfoară pe cei ce verificau modul cum

erau aplicate prevederile Tratatului de la Versailles. Atunci când Comisia aliată de control se pregătea să inspecteze vreo fabrică germană, pentru a vedea dacă se respectă limitele impuse de tratat înarmărilor. Heydrich era cel care îi prevenea pe directori. Ori de câte ori la uzinele *Krupp,* din Essen, de exemplu, soseau reprezentanții Comisiei, ei vedeau pe banda de montaj ustensile de gospodărie, în locul tunurilor şi al munițiilor care se aflaseră acolo cu câteva ore mai înainte.

Stephenson a putut detecta aceste stratageme, deoarece avea acces la arhivele întreprinderilor, în calitatea sa de om de afaceri care se ocupa, printre altele, cu noile ramuri industriale create de descoperirea materialelor sintetice, de metodele de construcție cu prefabricate şi de tehnologia propulsiei. Ca proprietar al companiei siderurgice *Steel Company* din Anglia, el trata cu filiala germană a trustului american *United Steel* şi astfel a constatat că acolo se produceau nu numai ace de păr, ci şi aruncătoare. Stephenson a dibuit tancurile ascunse printre proiectele de tractoare. În Finlanda, Olanda şi Spania se produceau ansambluri detaşate pentru submarinele germane, care nu puteau fi identificate ca atare.

Heydrich avea un amestec direct în producția tuturor acestor arme, inclusiv una tipic nazistă, *Stuka,* bombardierul în picaj, care semăna teroarea în rândurile victimelor sale atunci când

plonja vertiginos deasupra lor. Urletul acestui avion era menit să distrugă definitiv moralul deja subminat de bombe al celor atacați. În mod caracteristic, Stuka îmbina propaganda cu teroarea. Una avea nevoie de cealaltă. Dar Stuka părea ceva de neconceput şi cei care ar fi trebuit să-i reziste lui Hitler preferau să nici nu se gândească la ea. Informările redactate de Stephenson nu au avut darul să-i convingă pe liderii politici ai Angliei, care preferau să creadă că uzinele unde se asambla Stuka fabricau maşini de tuns iarba.

Unii germani au confirmat cele constatate de Stephenson. Printre ei se număra şi Fritz Thyssen. Regele oțelului din Germania vărsase sume fabuloase în seifurile partidului nazist, dar, în 1938, îl scăpase pe Hitler de sub controlul lui. În speranța că va reuşi să desprindă mişcarea nazistă de führer, Thyssen a căutat sprijin în afară şi, fără voia lui, a dat la iveală date cruciale, inclusiv o indicație dintre cele mai importante: o fabrică de lângă Berlin producea sute de maşini de cifrat, în versiune nouă, portativă, conform indicațiilor lui Heydrich. Maşina s-a dovedit a fi noul tip de *Enigma,* care urma să transmită mesaje ultrasecrete pentru forțele armate naziste. Ea avea să devină astfel veritabilul sistem nervos al Blitzkrieg-ului.

De producția *Enigmei* răspundea Heydrich. În domeniul războiului secret, ponderea lui avea să o

depăşească pe cea a tuturor rivalilor săi din clica nazistă. Faptul că acest lucru s-a ştiut din vreme a creat posibilitatea ca Heydrich, unul din călăii-şefi ai lui Hitler şi poate cel mai feroce practicant al politicii de teroare, să fie studiat îndeaproape. O astfel de cunoaştere aprofundată a personalității sale era la fel de valoroasă ca şi descoperirea că noua *Enigmă* portativă se deosebea considerabil de modelul original. Aparatul avea o claviatură similară cu cea a unei maşini de scris. Clapele erau conectate electric la un sistem de tambururi. Poziția tambururilor putea fi modificată rapid şi în nenumărate feluri. Trimițătorul mesajului apăsa pe clape, ca şi cum ar fi dactilografiat un text oarecare. Tambururile înlocuiau fiecare literă cu o alta. Operatorul apăsa pe clapa A, dar se transmitea litera Z. La rândul ei, *Enigma* aflată pe recepție avea tambururile dispuse conform aceleiaşi scheme şi Z se convertea din nou în A. Oricine ar fi interceptat un mesaj între cele două stații, nu s-ar fi ales decât cu o succesiune haotică de litere. Complexitatea sistemului părea să-i asigure infailibilitate. Nu numai că modelul portativ de *Enigmă* era un mister în sine, dar la fel de misterioase erau şi schemele după care se aranjau tambururile.

Captarea şi descifrarea mesajelor secrete aduce totdeauna avantaje incalculabile. În războaiele rapide, cu mişcări prin surprindere, aşa cum le concepeau germanii, puhoaiele de avioane,

tancuri şi trupe urmau să atace fără avertisment prealabil. Ținta lor primordială era de a ocupa zone cât mai întinse, înainte ca adversarul să poată opune o rezistență eficientă. De îndată ce era ocupată o porțiune de teritoriu sau o țară întreagă, lupta trebuia să înceteze şi Hitler îşi dicta condițiile. Invadatorii îşi impuneau astfel voința. Succesul Blitzkrieg-ului depindea de păstrarea unui secret desăvârşit şi de realizarea unor telecomunicații rapide. Dacă mesajele cifrate nu puteau fi interceptate şi decodate, nu mai exista nicio posibilitate reală de apărare împotriva Blitzkrieg-ului.

Stephenson a calculat că o echipă de matematicieni străluciți va avea nevoie de o lună întreagă pentru a rezolva o singură combinație de tambururi. În greaca veche, *enigma* înseamnă ghicitoare. Niciodată nu se pomenise vreo ghicitoare mai complicată. Problema de a pune mâna pe o maşină nu era decât începutul. După aceea, un număr imens de specialişti trebuia să trudească, zi şi noapte, pentru a determina dispozitivul inițial al tambururilor de cifrare.

Stephenson s-a înapoiat la Londra, deziluzionat şi copleşit de disperare. Nu se făcea mai nimic pentru elucidarea acestor secrete ale naziştilor. Doar grupul de voluntari al lui Hall se mai străduia să deprindă arta decodării. Luptând cu mai mult succes împotriva unor greutăți similare, marina militară a Statelor Unite înregistrase unele

progrese în analizarea versiunii japoneze a *Enigmei* şi în perfecționarea unor maşini de cifrat, instalate la bordul navelor americane.

În ianuarie 1938, căpitanul R.E. Ingersoll, directorul secției de planificare a operațiilor din marina S.U.A., a fost trimis la Londra pentru a coordona o activitate comună de decodare a cifrurilor unui inamic potențial. Dar primul ministru de atunci al Marii Britanii, Neville Chamberlain, nu împărtăşea îngrijorările americanilor. El a întâmpinat cu răceală misiunea secretă a lui Ingersoll. În plus, amicilor lui Chamberlain din marina militară britanică nu le-a surâs propunerea americanilor de a instala maşini de cifrat la bordul navelor de război. Lipsa lor de interes a făcut ca *Royal Navy* să între în cel de-al doilea război mondial fără o dotare care era deja curentă pentru marina militară americană. Dar partea cea mai proastă a fost că presa britanică, comentând vizita lui Ingersoll, a lăsat impresia că ea constituie o abatere de la interdicția pusă în calea cooperării anglo-americane. Oricât ar părea de neverosimil, Ingersoll s-a înapoiat la Washington fără a fi realizat nimic tocmai în acel domeniu care ar fi putut salva Anglia de la o cvasicatastrofă. Ce-i drept însă, el a realizat multe pe căi neoficiale şi a fost numit, într-o perioadă critică, comandant-şef al flotei militare americane din Atlantic, mulțumită faptului că ofițerii de marină de pe ambele țărmuri ale oceanului au fost

oameni de bun simț, care şi-au luat riscul de a ține piept stăpânilor lor politici.

În septembrie 1938, la München, lui Hitler i s-a concedat o nouă victorie fără vărsare de sânge. Pentru a-l teroriza pe Chamberlain nici nu a fost nevoie de Stukas-uri urlătoare. Plin de ironie, Hitler a schițat simbolul târgului încheiat: o sabie germană care retează umbrela închisă a lui Chamberlain. München a devenit răspântia istorică unde cuvintele „Chamberlain" şi „conciliere" au căpătat unul şi acelaşi sens. Iar independența Cehoslovaciei a fost spulberată.

Alfred Duff Cooper, un om modest şi de o onestitate fără margini, a studiat atent textul acordului semnat de Adolf Hitler şi Neville Chamberlain. Prim Lord al Amiralității, Duff Cooper era fidel primului ministru, incapabil să mintă şi reprezenta tipul de englez pe al cărui simț de corectitudine contase führerul în politica sa de înşelătorii. Duff Cooper a luat cunoştință de condițiile acordului de la München. Ulterior, el avea să scrie: „Mi-am spus că, dacă le acceptăm, punem capăt oricărei bune cuviințe în felul cum se conduc treburile publice în lume".

După care, a demisionat.

Atitudinea lui Duff Cooper era ceva străin pentru experiența lui Hitler. În cercurile naziste nimeni nu demisiona în semn de protest, căci risca să piardă tot şi nu avea nimic de câştigat. Cei cu scaun la cap în Germania îşi țineau gura şi îşi

păstrau posturile. În Anglia nu se întâmpla totdeauna aşa. Act mai avut loc şi alte demisii în acea perioadă – niciuna însă atât de semnificativă ca cea a lui Duff Cooper. El era prieten intim cu amiralul Hall. Nu a trecut mult şi funcţia pe care o părăsise, de Prim Lord al Amiralităţii, a fost preluată de Churchill. Între timp Duff Cooper s-a apucat să organizeze grupuri de bărbaţi şi femei, care erau diletanţi în materie de spionaj, dar profesionişti pe tărâmul afacerilor, ştiinţei şi al artei. Cu ajutorul lui Hall, el a făcut astfel posibilă declanşarea operaţiilor secrete ale britanicilor după izbucnirea războiului.

„Am renunţat la o funcţie ce îmi era dragă, la o activitate care mă pasiona şi la nişte colaboratori de care oricine ar fi fost mândru", spunea Duff Cooper în 1938. „Am renunţat la privilegiul de a sluji un prim-ministru pe care şi astăzi îl privesc cu cea mai profundă admiraţie şi afecţiune. Mi-am ruinat, poate, întreaga carieră politică. Dar nimic din toate acestea nu are prea mare importanţă. Mi-am păstrat ceva care, pentru mine, este de o valoare fără seamăn – dreptul de a umbla printre oameni cu capul sus".

Multe s-au pierdut la München. Germania dispunea acum de unul dintre cele mai mari arsenale din Europa, iar industria chimică a Cehoslovaciei constituia o pradă gigantică. Stephenson a luat cuvântul la unul dintre dejunurile pe care le prezida în fiecare săptămână

Churchill, înşirând victoriile economice repurtate de naziști. Churchill asculta cu capul plecat. După aceea, l-a luat pe Stephenson la o parte:

— Nu numai că i-am trădat pe prietenii noştri cehi, a bodogănit el, dar i-am dăruit derbedeului ăla alte praştii.

Stephenson a dat din cap:

— Hitler are acum mijloacele de a dezlănțui un Blitzkrieg.

— Te referi la aportul inventatorilor cehi?

— Da, naziştii din Cehoslovacia vor dota Germania cu maşini de cifrat scoase pe bandă rulantă.

— Putem pune şi noi mâna pe una? s-a interesat Churchill.

— Am auzit că se fabrică la uzinele *Skoda.*

— Şi astfel, firele nervoase ale războiului au devenit acum nişte şoapte în eter, a spus Churchill, luându-l de braț pe Stephenson. Dacă dumneata vei reuşi să interceptezi şoaptele, eu voi găsi interpreții care să le traducă.

Un profesor de matematică a strâns laolaltă pe cei capabili să se descurce în fața *Enigmei,* atunci când vor avea de-a face cu ea. Profesorul participa şi el la dejunul intim, unde fuseseră invitați civilii care aveau să formeze nucleul organizației secrete a lui Stephenson. Uneori asemenea reuniuni atrăgeau simpatizanți din Statele Unite. Printre ei se număra şi „bătrânul sfetnic" al lui Roosevelt, Bernard Baruch. Multimilionarul american era un

aliat puternic, deoarece nu punea nicio bază pe argumentele naziştilor. Iată cum şi-l aminteşte el pe Stephenson la asemenea reuniuni: „Era extrem de serios, înfricoşător de serios chiar. Mintea lui lucra de şapte ori mai repede decât a ta. Te apuca spaima când te uitai la el. Atunci când asculta pe cineva care-i furniza date noi, pe față nu i se clintea niciun muşchi şi ochii nu-i umblau de colo-colo, aşa cum se întâmplă cu cei care reflectează. Privea țintă înainte, ca un campion de şah care vede trei posibilități de mat în cinci mutări şi se întreabă pe care din ele s-o aleagă. Când vorbea, intra direct în subiect. Nu rostea niciodată un cuvânt de prisos".

După dezastrul cehoslovac, Stephenson i-a spus lui Baruch că războiul era iminent, că Statele Unite vor intra în conflict şi că „ar fi bine să conlucrați cu noi, încă de pe acum".

La sugestia lui Baruch, Roosevelt a ales Canada pentru a ține o cuvântare care a avut un răsunet destul de limitat. Vorbind la Queens University, din oraşul Kingston, provincia Ontario, preşedintele a declarat: „Noi, cei din America, nu ne mai aflăm pe un continent îndepărtat, pe care furtunile de dincolo de ocean îl pot lăsa indiferent şi nevătămat... Cu voia sau fără voia noastră, imensul belşug al resurselor noastre, vigoarea comerțului nostru şi forța bărbaților noştri au făcut din noi un factor vital pentru pacea lumii". La începutul anului 1939, adresându-se în

particular primului ministru al Canadei, Mackenzie King, Roosevelt a adăugat: „Frontiera noastră este pe Rin”.

Stephenson a aflat la Ottawa despre acest angajament implicit pe care şi-l lua preşedintele Statelor Unite şi i-a spus lui Churchill: „Roosevelt vede în Oceanul Atlantic nu o barieră, ci mai curând o şosea largă”.

Sosise momentul ca această puternică influență de peste ocean să se mobilizeze în sprijinul lui Churchill. Acesta era mai izolat ca oricând în propria sa țară, mai nepopular ca oricând, mai departe ca oricând de izvoarele ortodoxe ale puterii politice. În mod paradoxal, nimeni altul decât preşedintele Statelor Unite îi oferea brațul vânjos de care avea atâta nevoie.

În aprilie 1939 Roosevelt a apelat la Hitler şi Mussolini, cerându-le să acorde garanții de neagresiune unui număr de treizeci şi una de țări pe o durată de zece ani. Hitler a răspuns printr-un discurs sarcastic, ținut în Reichstag:

— Domnule Roosevelt! Înțeleg pe deplin, că enorma întindere a țării dumneavoastră şi colosalele bogății ale poporului dumneavoastră vă îndrituiesc să vă considerați răspunzător pentru istoria întregii omeniri. Eu, stimate domn, mă găsesc într-un cadru mult mai restrâns şi mai modest. Eu am restabilit unitatea istorică a spațiului vital pentru poporul german şi, domnule Roosevelt, m-am străduit să ating acest țel fără a

vărsa sânge”. Joachim Fest, biograful lui Hitler, defineşte acest discurs drept „o declarație morală de război”.

Stephenson avea să spună, ceva mai târziu: „Era exact ceea ce-i trebuia lui Roosevelt pentru a se convinge cât de moral era să-i sprijine pe cei ce se împotriveau fascismului. Preşedintele făcuse un gest, iar Hitler îl tratase cu ironia delirantă a unui nebun. Din clipa aceea, preşedintele a fost de-ai noştri”.

6

Sprijinul lui Roosevelt pentru „rebelii lui Churchill” a început probabil prin a se manifesta aproape pe nesimțite. Hitler luase o orientare monstruoasă, care nu putea să nu ducă la catastrofă, totuşi, mulți cetățeni ai Statelor Unite, luptând din greu cu criza economică şi sătui până peste cap de gâlcevile europenilor, nu remarcau decât succesele economice ale Germaniei hitleriste, nu şi otrăvitele lor rădăcini.

„Germania trebuie să dobândească piețe pentru produsele ei sau să moară”, scria un ataşat militar american la Berlin. „Şi Germania nu va muri”. Acestui diplomat i se părea firesc ca noul şi dinamicul Reich să ceară mai mult spațiu. Dar sensul pe care-l dădea Hitler spațiului vital – *Lebensraum* – era mai puțin nevinovat decât

credeau admiratorii lui din străinătate. Intențiile sale reale au ieşit la iveală într-o tiradă de patru ore pe care führerul a ținut-o în fața comandanților săi militari şi a miniştrilor de război şi de externe. Un arhivar german, colonelul Friedrich Hossbach, a transcris – pare-se cuvânt cu cuvânt – acest discurs.

Hitler a vorbit despre „solidul nucleu rasial" al arienilor germani, care trebuie să se înmulțească în mod selectiv şi să prospere pe baza resurselor deținute actualmente de „triburi inferioare". Imperiul german este un concept „coerent din punct de vedere spațial", pentru o lume dirijată de supraoamenii naziști. Va avea loc o serie de campanii militare fulger. Fiecare expansiune a dominației germane va crea necesitatea unei noi expansiuni. Imperiul britanic are 450 milioane de locuitori, „guvernați de 45 milioane de oameni care vor trebui înlocuiți". Ultimul obstacol îl vor constitui Statele Unite, conduse de „Roosevelt, iubitorul de evrei".

Hossbach, care era şi unul din aghiotanții militari ai führerului, a rezumat acest „program" într-un text de 50 000 de cuvinte. Textul i-a parvenit lui Stephenson prin intermediul unor germani pe care îi îngrozea rețeaua agențiilor secrete dirijate de Heydrich şi create în teorie pentru securitatea statului, dar în practică pentru a nimici pe cei ce se opuneau lui Hitler.

Informarea a ajuns în mâinile lui Churchill şi

Roosvelt cam la o lună după discursul lui Hitler, ținut la 5 noiembrie 1937. Sursele trebuiau protejate, aşa că nici Churchill, nici preşedintele nu au putut să dezvăluie că erau la curent cu intențiile dictatorului. În schimb, Roosevelt a dispus, în mod discret, transferarea de la Praga la Berlin a lui Sam Edison Woods, un texan de 45 de ani, fost inginer, actualmente diplomat. Woods avea aceleaşi daruri ca şi Stephenson: o amplă cunoaştere a tehnologiei industriale şi a finanțelor, capacitatea de a asculta pe alții, o simpatie plină de înțelegere față de oameni din diferite straturi sociale şi o credință neabătută în vechile virtuți umane. După o activitate de trei ani ca ataşat comercial în Cehoslovacia, el s-a mutat, în aceeaşi calitate, la Berlin, de unde a început să-l informeze direct pe preşedinte în probleme cu totul nediplomatice şi necomerciale. Ca de exemplu realizările germane pe tărâmul ştiinței atomice şi al submarinelor militare.

Woods a confirmat că Heydrich era principalul client al noilor maşini de cifrat *Enigma,* produse în masă nu departe de frontiera dintre Cehoslovacia şi Polonia. În 1938, câteva fabrici se ocupau cu asamblarea de piese pentru maşina cunoscută acum sub porecla de *Heydrich-Enigma.* Grație contactelor pe care un scoțian numit Gubbins le întreținea cu serviciul secret polonez, englezii au dat peste un inginer, de asemenea polonez, care lucra la una din aceste fabrici şi care era dispus

să reconstruiască, din memorie, o maşină de cifrat. Omul a fost adus la Paris, unde câțiva dintre cei mai buni criptografi din lume lucrau pentru serviciul de informații francez. Doi agenți ai lui Stephenson au examinat macheta *Enigmei*, reconstituită de inginerul polonez. Ei s-au înapoiat la Londra cu vestea uluitoare că *Enigma* semăna cu o maşină înregistrată la Washington, sub brevetul american nr. 1657411. Dar aceasta se baza pe modelul originar, construit cu paisprezece ani în urmă. Polonezul nu îşi amintea decât de subansamblurile care erau comune tuturor tipurilor şi nu cunoştea nicio caracteristică de natură să-i ajute pe specialiştii în cifruri. Nu rămânea decât o singură soluție: procurarea prin furt a unui model curent.

În 1939 o misiune secretă britanică a plecat la Varşovia. Ea a rămas până în zaua de azi învăluită în mister. Ca multe altele asemenea ei, operația s-a desfăşurat în contradicție cu politica oficială britanică de conciliere. În fruntea misiunii la Varşovia se afla un ostaş, scoțianul amintit mai sus, pe numele lui complet Colin Gubbins, colonel de artilerie, care lucra de câtva timp într-un birou prăpădit, la doi paşi de sediul lui Stephenson de pe St. James's Street. Gubbins se îmbrăca impecabil, purtând veşnic o garoafă roşie la butonieră şi mănuşi din piele de căprioară. O cunoştință şi-l aminteşte ca pe „un tip amabil, destul de zăpăcit, fără niciun talent deosebit şi cu

o slujbă sedentară la Ministerul de Război". Cel de-al doilea nume al lui Gubbins era McVeagh, iar de la strămoşii săi îndepărtați moştenise instinctele unui pirat. După ani de practică, se deprinsese să-şi ascundă această trăsătură, ca şi uşurința cu care vorbea câteva limbi slave şi palmaresul extrem de curios al călătoriilor sale, care nu se potriveau deloc cu ceea ce face de obicei un ofițer activ din armata terestră. Gubbins publica şi manuale pentru o eventuală mişcare britanică de rezistență. Unele erau tipărite pe hârtie de orez, ca să poată fi mestecate şi înghițite în cazul când posesorii lor ar fi fost prinşi de trupele de ocupație germane, pe care colonelul se aştepta să le vadă mărşăluind prin Londra oricând, dacă cei de la putere nu dădeau atenție avertismentelor lud Churchill. Trei dintre aceste manuale le scrisese Gubbins însuşi: „Arta războiului de gherilă", „Ghidul comandantului de partizani", şi „Abecedarul gospodinei pentru explozive confecționate la domiciliu".

Într-un memoriu adresat Ministerului de Război, Gubbins scria în 1938: „În viitorul război cu Germania, forțele neregulate şi cele de gherilă vor trebui să lupte pretutindeni unde le va fi cu putință". Era un punct de vedere revoluționar, care contravenea modului de gândire al multor militari de carieră. Aceştia se jucau de-a războiul conform regulilor jocului. Şi în reguli nu se pomenea nimic despre folosirea femeilor şi a

copiilor pentru confecționarea de arme din articole de uz casnic sau despre formarea unor unități de partizani, care să lupte în spatele liniilor inamice, aşa cum propunea Gubbins. În Rusia sovietică şi în Asia, el văzuse cât de mare putea fi forța țăranilor, atunci când se uneau în jurul unui ideal şi când se băteau pentru libertate. Mai târziu, sovieticii au adoptat ideea lui Gubbins de a arunca în aer tancurile inamice cu ajutorul unor sticle umplute cu benzină şi având o cârpă drept fitil. Născocind astfel de jucării explozive, colonelul făcea praf din concepțiile tradiționale şi pline de respect, conform cărora războiul era treaba profesioniştilor. Un alt rebel împotriva conformismului, Basil Liddell Hart, a avut amărăciunea să-şi vadă ideile respinse de camarazii din armata britanică, dar adoptate de germani, care le-au pus la baza Blitzkrieg-ului. Liddell Hart s-a alăturat unuia dintre grupurile secrete ale lui Stephenson, în vreme ce caricaturiştii continuau să înfățişeze pe ofițerul britanic tipic ca pe un fel de Moş Teacă ruginit.

Dar, oricât de neconformist ar fi fost, Gubbins făcea totuşi parte din Directoratul britanic al informațiilor şi se afla în subordinea directă a primului ministru. Chamberlain îşi închipuia că-l va satisface pe Hitler dacă va ceda pretențiilor lui. Gubbins nutrea însă convingerea că nicio concesie nu va potoli agresivitatea naziştilor, ci, dimpotrivă, o va ațâța. Conflictul s-a rezolvat datorită faptului

că directorii serviciilor secrete britanice erau confirmați în posturile lor de Coroană. Potrivit unei vechi tradiții, aceste funcții erau la discreția suveranului. Era o combinație britanică nu tocmai clară, care îi nedumerea pe americani, obişnuiți cu o strictă legalitate constituțională. Pentru a fi se explica şefilor serviciilor de informații de la Washington în ce constau excentricitățile englezilor, li se povesteşte şi astăzi o istorioară. Într-un rând, regele George al VI-lea a cerut „şefului serviciilor secrete" să-i împărtăşească câteva date confidențiale.

— Sire, trebuie să vă răspund că buzele mele sunt pecetluite, a răspuns şeful.

— Şi dacă aş porunci să vi se taie capul?

— În acest caz, Sire, mi-aş pierde capul cu buzele tot pecetluite.

Această atmosferă de familie, instaurată de secole, conferea monarhilor britanici privilegiile unor capi de familie. Dar şi aceste privilegii pot fi contestate. În 1938 atmosfera depindea de încrederea reciprocă care domnea în rândul membrilor mai de frunte ai familiei. Pe atunci poate că părea o rămăşiță medievală, dar ea s-a dovedit viabilă în comparație cu conflictele ideologice de astăzi, când, în materie de loialitate, domneşte confuzia.

Cei ce-l sprijineau pe Gubbins erau excentrici, dar reprezentau o forță demnă de luat în seamă. Aveau ochi care nu dădeau greş, o largă experiență

căpătată pe meleaguri îndepărtate şi atât de mult bun simț, încât părea nebunesc. Prin prietenii lor de la Scotland Yard, unii din ei făcuseră cunoştință şi cu indivizi aparținând lumii interlope – iluzionişti care interpretau toate rolurile comediei umane, folosindu-se de măşti, de machiaje, de hipnotism şi de trucurile prestidigitatorilor –, oameni care puteau fi utili în vremuri grele. „Rebelii lui Churchill" reuşeau de asemenea să treacă drept ofițeri de modă veche, cam slabi de minte, gata să poarte viitorul război pe baza lecțiilor învățate în războiul trecut. După părerea lor, Polonia era acum victima potențială a lăcomiei lui Hitler.

La începutul anului 1939, când s-a dus la Varşovia, Gubbins a discutat probleme de rezistență cu vechii săi camarazi din serviciul secret polonez. Se ştia că Heydrich pavase drumul lui Hitler pentru invazia Austriei şi Cehoslovaciei, iar acum se auzea că pregătea înscenări şi mai rafinate pentru a justifica o cotropire a Poloniei.

La 22 august, echipa lui Gubbins s-a înapoiat cu avionul la Londra, ducând cu ea o persoană şi o pradă care aveau să rămână secrete încă treizeci şi cinci de ani. A doua zi, Gubbins era din nou în drum spre Varşovia. Unul dintre colegii săi, Eric Bailey, el însuşi un agent secret legendar, i-a spus mai târziu lui Stephenson: „Era nebunie curată!". Numai Stephenson şi câțiva tovarăşi de luptă ştiau că, nebunie sau nu, Gubbins trebuia să-şi ducă la

capăt misiunea. S-ar fi putut ca soarta războiului să depindă de ea.

„Cel de-al doilea război mondial a început prin nişte informaţii transmise prin radio", arată Stephenson. Heydrich era geniul cel rău. E semnificativ că Blitzkrieg-ul nazist a fost declarat ca urmare a unor ordine emise în cifru şi bazate pe o înşelătorie pe care noi nu o puteam demasca şi pe care o urzise Heydrich. Ordinele sale au fost transmise de noile modele ale *Enigmei*. Dacă am fi fost în stare să descifrăm aceste ordine, poate că guvernanţii noştri ar fi înţeles cât de profundă era ticăloşia naziştilor.

Ei au simulat un atac al forţelor poloneze împotriva unei staţii de radio germane, în zorii zilei de 1 septembrie 1939. După care, trupele germane au deschis focul asupra punctelor ocupate de polonezi în oraşul liber Gdańsk, sub pretext că era vorba de «autoapărare».

Aşa-zişii agresori polonezi erau de fapt deţinuţi din lagărele de concentrare naziste, recrutaţi de Heydrich şi îmbrăcaţi în uniforme poloneze, pentru a fi apoi ucişi prin injectarea unor substanţe toxice. Câţiva dintre ei au supravieţuit, relatând cele întâmplate. Înţeleseseră că soarta, le era pecetluită din clipa când li s-a spus să-şi pună uniformele străine – căci e greu să îmbraci nişte cadavre. Au fost transportaţi cu camioane până la graniţa cu Polonia şi li s-a injectat Skophedal, o

otravă mortală. Apoi, au fost aruncați unul lângă celălalt şi ciuruiți de gloanțe.

Numele de cod dat acestor oameni era «Carne conservată». Aici se simțea amestecul lui Heydrich care, până la moarte, s-a lăudat că el dezlănțuise cel de-al doilea război mondial".

Stratagema lui Heydrich a reuşit. *New York Times* relata că trupe ale armatei terestre poloneze atacaseră poziții germane şi că acesta era semnalul pentru o ofensivă generală a polonezilor. Şi în rândurile britanicilor – pe care un tratat îi obliga să ajute Polonia în eventualitatea că ar fi fost atacată – minciuna a semănat confuzie pe o durată suficient de lungă pentru ca intervenția lor să se producă prea târziu. Rolul lui Heydrich şi al armelor sale – minciuna şi teroarea – a fost de a da forțelor armate germane răgazul să-şi consolideze pozițiile pe care le cuceriseră ca urmare a atacului prin surprindere.

În noaptea aceea, la Londra, Churchill îşi lua cina la restaurantul hotelului Savoy. „Arăta obosit şi bătrân", povesteşte Stephenson. „Toate avertismentele sale se dovediseră întemeiate. Dar părea să fie prea târziu pentru acest singuratec, ocolit de o mare parte din înalta societate şi copleşit de durere".

La acelaşi restaurant ducele de Westminster petrecea, împreună cu nişte prieteni filonazişti. Cele două grupuri au dat nas în nas. Ducele era bogat, antisemit şi îi admira pe cei puternici, mai

ales pe Hitler. El s-a năpustit ca o potaie întărâtată la bătrânul om politic, pe care-l considera un paria al unei societăți pe cale de dispariție, şi i-a strigat că e un iubitor de evrei, care a complotat împotriva Germaniei, şi că acum Anglia are de tras ponoasele.

Churchill a stat cu capul plecat, până ce tirada beţivanului a luat sfârşit. În cele din urmă, ducele a plecat ca o furtună. Sprijinindu-se de braţul fiicei sale, Mary, Churchill a murmurat un citat din George Orwell:

— Ţara aceasta e ca o familie, numai că o conduc membrii ei nevrednici.

Exact în clipa când Churchill vorbea, alţi membri ai acestei bezmetice familii trudeau în jurul prăzii aduse din Polonia – o maşină *Heydrich-Enigma* furată –, pe un câmp de argilă din inima Angliei.

7

Marea Britanie nu avea posibilitatea să-l oprească pe Hitler. În mod paradoxal, după ce ratase împrejurări mai favorabile pentru a pune stavilă nazismului, Neville Chamberlain a ales tocmai acest moment pentru a soma fiara pe care-o îndopase cu victorii ieftine, de-a lungul atâtor ani irosiți în zadar. „Dacă trupele germane nu se vor retrage din Polonia”, i-a declarat el lui Hitler,

„ne vom găsi în stare de război”.

Anglia îşi onora obligațiile luate față de Polonia doar cu câteva zile mai înainte, dar țara era departe de a fi pregătită. Churchill scria: „Hotărârea a fost în sfârşit luată, dar în cel mai prost moment cu putință şi pe terenul cel mai puțin favorabil nouă, ceea ce va duce, cu siguranță, la măcelărirea a zeci de milioane de oameni”. Până şi vestea invaziei germane în Polonia ajunsese la urechile englezilor prin intermediul americanilor, scria ambasadorul Statelor Unite la Londra, Joseph P. Kennedy, într-un mesaj adresat secretarului de stat, Cordell Hull.

Înzestrații diletanți pe tărâmul războiului secret aveau posibilitatea – şi deocamdată doar atât – de a descifra coduri germane foarte complicate. Analizând mesajele redactate în codul diplomatic de bază al Reich-ului, câțiva criptografi pasionați din Anglia reuşiseră să ghicească intențiile lui Hitler înainte ca el să le aducă la îndeplinire. Dar oamenii aceştia nu se bucurau de nicio atenție serioasă din partea clicii lui Chamberlain.

Amatorii veneau de asemenea în ajutorul puținilor profesionişti, ținuți în umbră şi prost plătiți, de la Şcoala de coduri şi cifruri. La două zile după scandalul făcut de ducele de Westminster unui Churchill abătut şi înfrânt, acelaşi Churchill a reuşit să revină la Amiralitate, în realitate de Prim Lord, după o absență de

douăzeci şi cinci de ani. Unităţile flotei metropolitane şi-au transmis una alteia semnalul: „Winston s-a întors!”. Deşi trebuia să slujească încă nişte cârmuitori nehotărâţi, Churchill avea acum posibilitatea de a deplasa escadre mari pe cuprinsul oceanelor. El comanda şi un alt câmp de luptă, pentru care Anglia era pregătită din punct de vedere spiritual – frontul secret. Locul pe care îl ocupa la Amiralitate îi punea la dispoziţie armele spionajului.

Ca secondant îl avea pe amiralul Sir Hugh Sinclair, cunoscut sub iniţiala C, şeful serviciului secret de informaţii, aflat în nomenclatura regelui, Churchill şi Sinclair erau conştienţi de faptul că trebuiau să-l ajute pe suveran să-şi apere ţara, la nevoie chiar împotriva politicii promovate de guvern, deşi conflictele se puteau evita neglijându-se pur şi simplu să se menţioneze ceea ce se întreprindea. Astfel, ei au omis să pomenească despre ciudata Şcoală de coduri şi cifruri.

Aceasta capta mesajele schimbate de unităţile germane, pe care marea lor mobilitate le obliga să prefere comunicaţiile prin radio celor prin cablu. Era evident că mesajele erau transmise într-un cod care se schimba mereu, prin intermediul unor staţii de voltaj mic. De aceea, radiocomunicaţiile trebuiau interceptate de „urechi” extrem de sensibile, tălmăcite din limbaj cifrat în germană, apoi traduse în engleză şi analizate.

Trebuia alcătuită o mică armată de „creiere” – o

armată care era totuşi prea numeroasă pentru a fi ținută la Londra, unde ar fi devenit vulnerabilă atât față de bombele inamice, cât şi față de curiozitatea publicului. Nucleul exista demult – câțiva oameni inteligenți, care lucraseră odinioară în Camera 40, unde descifraseră „telegrama Zimmermann". De-a lungul celor douăzeci de ani de armistițiu, amiralul „Clipici" Hall îi ținuse pe lângă sine, cu complicitatea lui C. Acesta era un om care purta pe cap o pălărie melon prea strâmtă şi despre care se spunea că se întoarce cu fața la perete ori de câte ori se apropie vreun străin de sărăcăciosul lud birou. Amiralul Sinclair a avut mult de furcă pentru a se obişnui cu şotiile şi poznele noilor veniți la Şcoala de coduri şi cifruri. În august 1939, ei au fost împachetați, cu bagaje cu tot, şi trimişi într-o localitate la fel de urâtă ca şi numele ei: Bletchley.

Mutarea aceasta subită nu avea niciun motiv aparent, în afară de dorința lui Sinclair de a se ține cât mai la distanță de savanți, de specialişti în cuvinte încrucişate, de matematicieni, de lingvişti şi de profesori de literatură clasică. Bletchley era cunoscut doar prin cuptoarele sale de cărămizi şi prin faptul că avea cele mai murdare depouri de cale ferată de pe insulele britanice. Localitatea era situată într-o vale puțin adâncă din comitatul Buckinghamshire. Se spunea că e punctul cel mai depărtat de mare din toată Anglia – aproape o sută de kilometri de cel mai apropiat țărm pe care ar fi

putut debarca naziştii. O mostră a maşinii *Heydrich-Enigma* se ana acolo de câteva zile când şi-a făcut apariția grupul de cercetători – bărbați în pantaloni de flanel şi femei în fuste ecosez –, uimind pe locuitorii târgului care, de atunci, a devenit centrul războiului secret.

De unde venea maşina de cifrat hitleristă? Şi de ce sosise ea la Bletchley?

În 1933, când Stephenson s-a întors din Germania cu dovezi de netăgăduit despre existența unui nou tip de *Enigma,* sarcina de a construi o copie a ei a revenit unui scoțian scund şi taciturn, care fusese profesor de limba germană înainte de a începe să lucreze în Camera 40. El se numea Alastair Denniston şi era tipic pentru veteranii serviciului de informații navale din primul război mondial, care rămăseseră credincioşi vocației lor în perioada postbelică, când spionii din romanele senzaționale trăiau ca nişte regi, dar autenticii agenți britanici abia o duceau de azi pe mâine, pentru a-şi sluji țara. Puținii agenți stabiliți permanent în străinătate erau ofițeri activi, funcționari ai companiilor de transporturi maritime, exploratori, directori de bancă. În ciuda legendelor care circulau pe seama lor. Doar o mică parte din ei dispunea de avere personală sau absolvise şcoli „de bon ton". De exemplu, australianul C.H. (Dick) Ellis începuse ca muzician, îşi făcuse studiile ca bursier şi

terminase ca ofițer (fără uniformă). Iar Eric Bailey, care pătrunsese în Tibet cu prima expediție occidentală întreprinsă în această țară, explorase de unul singur zonele de frontieră din India şi din Asia Centrală şi îşi dăduse numele unei celebre varietăți de mac albastru din Himalaia.

Denniston era mai curând un aventurier al intelectului. În 1938, fără a avea prea multe elemente la îndemână, el a încercat ascensiunea unui Everest al minții: reconstruirea unui sistem nazist ultrasecret de cifrare, bazat poate pe anumite modificări necunoscute aduse unui vechi mecanism comercial de cifrare. După eşecul simulatorului elaborat de inginerul polonez, Stephenson – valorificându-şi cunoştințele în materie de transmisiuni electronice şi de maşini de cifrat – a furnizat unele date suplimentare. Totodată, el a reperat o unitate SS care opera în zona portului polonez Gdańsk şi de la care serviciul secret polonez spera să facă rost de nişte coduri. Unităților germane de graniță li se livrau acum noile tipuri de *Enigma.* La începutul anului 1939, un camion care transporta o astfel de maşină a căzut într-o ambuscadă. Agenții polonezi au înscenat un accident, provocând un incendiu care a mistuit orice probă posibilă a atacului. După anchetă, germanii au conchis că arcurile, resorturile şi rotoarele carbonizate erau rămăşițele *Enigmei.* Culmea era că lada în care se transporta maşina portativă fusese confecționată dinadins

din lemn, pentru ca radiotelegrafistul să poată distruge uşor *Enigma,* nelăsând-o să cadă în mâini străine. Atacatorilor le-a venit astfel lesne să-şi aducă planul la îndeplinire.

Enigma transportată la Varşovia era ceva mai mare decât o maşină de scris portativă *Underwood* de modă veche. În timpul şederii lui Colin Gubbins în capitala Poloniei, la începutul lui 1939, ea a fost plasată într-un geamantan încăpător de piele, de un fel foarte răspândit pe atunci printre cei ce cutreierau lumea: o cogeamite valiză, cu închizători de alamă şi cu chingi de piele, împodobită cu etichete vechi de la hotelurile şi pacheboturile prin care circulase. Acest impresionant ambalaj a fost lăsat lângă vraful de geamantane din holul bătrânului hotel Bristol de la Varşovia, popasul preferat al coloneilor ursuzi şi al cucoanelor lor. Printre oaspeții hotelului se afla şi Alastair Denniston, pe atunci în vârstă de vreo cincizeci de ani. Venise la Varşovia cu avionul, aducând cu el o valiză identică cu cea care adăpostea *Enigma* furată. Valizele au fost schimbate între ele şi Denniston a plecat imediat acasă cu captura lui, lăsând în schimb câteva cămăşi murdare şi nişte cărți care cântăreau greu, dar care nu prezentau nicio importanță.

Era cu o săptămână înainte de declanşarea agresiunii germane împotriva Poloniei şi prada lui Denniston constituia cel mai mare dar pe care un popor putea să-l facă altuia. Serviciul secret

polonez contribuise la capturarea *Enigmei* şi elucidase câteva dintre procedeele de cifrare ale naziştilor. Gestul de a încredința britanicilor maşina şi cunoştințele legate de ea era gestul unui luptător rănit, care aruncă sabia sa unui aliat, înainte de a se prăbuşi. Aceasta compensa din plin faptul că, trei zile mai târziu. La 25 august, Anglia a semnat un tratat cu Polonia, obligându-se să declare război Germaniei în cazul că va ataca Polonia. Istoricii postbelici apreciază că angajamentul luat atunci de Anglia era absurd, inoportun şi nepractic.

Valiza şi misteriosul ei conținut au sosit cu avionul la Londra, iar de aici au fost transportați la moşia ducelui de Bedford, la vreo nouăzeci şi ceva de kilometri distanță. Strânsele legături ale lui Gubbins cu serviciul secret polonez făcuseră posibilă această realizare extraordinară.

Atât de puternic era sentimentul de camaraderie al colonelului, încât el a pornit din nou spre Varşovia, în fruntea unei echipe de treizeci de oameni – „o călătorie întreprinsă în ciuda unor considerabile dificultăți diplomatice", după cum avea să scrie Carton de Wiart, un coleg al lui Gubbins din serviciul secret. De fapt, Ministerul de Externe britanic, care îşi lua aere foarte virtuoase şi dezaproba spionajul, a refuzat să colaboreze. După declanşarea agresiunii naziste, Gubbins şi echipa sa s-au trezit prinşi în capcană în Polonia. Pentru a evita orice alte complicații

birocratice, *Enigma* a fost transportată pe furiş la moşia ducelui de Bedford. În apropiere se afla Bletchley Park, odinioară o tabără romană, dăruită de William Cuceritorul episcopului Geoffrey, după bătălia de la Hastings. Conacul de pe acest istoric petec de pământ nu avea decât şaizeci de ani: era un monstruos imobil de cărămidă roşie, construit pe vremea reginei Victoria, dar era totodată ultimul loc în care cineva şi-ar fi putut închipui că se ascunde cheia cu care urma să se descifreze hotărârile de zi cu zi ale lui Hitler şi să se pătrundă în cele mai ascunse secrete ale inamicului.

Pe colinele acoperite cu vegetație din jurul târguşorului se ascundea păienjenişul de antene, montate pentru a capta slabele murmure ale emițătoarelor duşmanului. În centrul fiecărei rețele se găseau grupuri de radiotelegrafişti care lucraseră la bordul navelor şi care veniseră pentru a se adăuga celor puțini pe care îi folosea amiralul Sinclair. Pentru Stephenson – care nu uitase niciodată schimburile de mesaje făcute, pe când era elev, cu cargoboturile de pe Marile Lacuri –, radiotelegrafiştii din marina comercială erau cei mai buni de pe lume. Ei se deprinseseră cu lipsa de confort şi cu munca solitară, în cabine strâmte. Ştiau cum să se agațe de slabele semnale ale unei stațiuni mobile, înecate în zgomotele altor transmisiuni şi lunecând de pe o bandă de unde pe alta. Pe mare, ei trebuiau să recunoască

imediat tuşeul colegului pe care îl căutau, să identifice subtilele caracteristici ale felului cum apasă fiecare pe manipulator, punându-şi astfel un soi de semnătură personală. Aveau şi simțul pericolului, care a devenit important ulterior, când transmisiunile lor călăuzeau oştiri secrete în Europa ocupată de naziști. În perioada dintre cele două războaie mondiale, mii şi mii de astfel de radiotelegrafişti au fost înscrişi pe o listă specială de rezervă, în anticiparea unui conflict care se va duce în beznă. Amiralul Hall pusese demult la punct un plan de mobilizare a lor, în aşa fel încât inamicul să nu prindă de veste.

Maşina *Heydrich-Enigma* furată în Polonia era probabil secretul cel mai bine păzit în Anglia. Grupul tot mai numeros de luptători din umbră îşi propunea să acționeze într-un mod şocant pentru cei aflați la putere, care împărtăşeau părerea lui Henry L. Stimson că „un gentleman nu citeşte scrisorile adresate unui alt gentleman”. Sarcina care stătea în fața echipei de la Bletchley era şi aşa destul de complicată, fără să mai aibă nevoie şi de şicane din partea Londrei. Unii urmau să capteze din eter cele mai slabe şoapte ale inamicului. Alții se concentrau asupra unor şiruri fără nicio noimă de litere şi cifre. Alții, în sfârşit, încercau toate combinațiile posibile pentru tamburile *Enigmei,* ştiind că germanii le modificau poziția la fiecare opt ore şi sperând că, la un moment dat, fluxul de mesaje va căpăta un sens.

S-a iscat şi o scurtă panică atunci când naziştii au dat de înțeles că sunt la curent cu cele ce se petreceau la Bletchley. Într-o emisiune de propagandă, trădătorul poreclit lordul Ham-Ham, William Joyce, după anunțul de deschidere – „Aici Germania" – a făcut o descriere a orăşelului. Englezii au ripostat, răspândind zvonul că B.B.C.-ul îşi instalează acolo noi antene. Dar şi mai de temut decât riscul ca naziştii să prindă ceva de veste era mentalitatea guvernanților britanici. Aceştia au refuzat să bombardeze Germania în perioada când aviația militară hitleristă era angajată în Polonia. În zadar Gubbins şi „misiunea agricolă" pe care o conducea el într-o țară sfârtecată de agresiune au încercat să demonstreze Londrei că hitleriştii terorizau cu premeditare pe polonezi, bombardându-le copiii şi bisericile. Clica lui Chamberlain era fascinată de vagile aluzii la pace şi la compromisuri care veneau de la Berlin. Pe urmă, cortina tăcerii a coborât asupra Poloniei. S-a pierdut orice contact cu Gubbins şi cu serviciul secret polonez, care rătăceau acum pe un teritoriu cotropit de nazişti. La Bletchley s-a impus atunci necesitatea de a se crea o rețea clandestină de comunicații în Europa şi de a se intercepta transmisiile inamicului.

În conacul de la Bletchley Park, o congregație de savanți roboteau pe lângă *Heydrich-Enigma.* Dacă reuşeau, succesul lor putea fi cu mult mai important decât interceptarea „telegramei

Zimmermann". Cu perseverență şi şansă, ei sperau să poată descifra ordinele lui Hitler către generalii săi, răspunsurile acestora, ordinele lor către subalterni, rapoartele comandanților despre capacitatea de luptă a fiecărei unități în viitorul apropiat, pozițiile navelor de război inamice, numele ofițerilor şi funcțiile pe care le aveau, cererile de oameni şi materiale – o imagine de aproape ceas cu ceas a posibilităților inamicului de a lovi, unde, când şi cum. Dar cei de la Bletchley nu aveau de unde să ştie că le rămăseseră doar o sută cincizeci de zile pentru a rezolva problema, înainte ca Hitler să-şi deschidă drum cu forța spre Canalul Mânecii.

8

„Într-un mod cu totul de neînțeles, cârmuitorii francezi şi britanici se aşteptau ca Hitler să se epuizeze pe câmpiile Poloniei", îşi aminteşte Stephenson. „Neville Chamberlain a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a nu-l irita pe inamic. Preşedintele Roosevelt se temea că primul ministru britanic se va angaja în tratative de pace. Roosevelt nu prea avea la îndemână mijloacele de a-i sprijini pe cei ce se împotriveau atât lui Chamberlain cât şi lui Hitler. Opinia publică din America era ținta tunurilor propagandistice ale naziştilor, aşa cum Varşovia fusese ținta bombelor

naziste. Iar opinia publică americană era împotriva noastră".

De aceea, Roosevelt i-a trimis lui Churchill uimitoarea invitație de a-i spune tot ce are pe suflet, în cuprinsul unor mesaje personale şi confidențiale. La 11 septembrie 1939 a debutat o corespondență unică în felul ei, între şeful unui stat neutru şi un om politic care nu se afla la conducerea țării sale. Preşedintele recunoştea în felul acesta că, deşi lipsit de putere în parlament, Churchill, în calitate de Prim Lord al Amiralității, era conducătorul luptătorilor din umbră. În următoarele o sută cincizeci de zile, în cursul „războiului ciudat", scrisorile pe care şi le-au trimis cei doi oameni de stat au purtat semnăturile „Persoană navală" şi *Potus* – preşedintele Statelor Unite.

Perioada a rămas cunoscută ca „războiul ciudat", deoarece aliații anglo-francezi evitau orice angajament efectiv cu inamicul, în vreme ce, în culise, circulau zvonuri îngrijorătoare despre tratative de pace cu Hitler. Cei care erau de părere că naziştii se foloseau de propunerile de pace pentru a câştiga timp se vedeau nevoiți să se comporte ca nişte conspiratori în pregătirile lor pentru inevitabilul asalt german. Pentru ca preşedintele Statelor Unite să li se poată alătura, era necesar să i se ofere muniție împotriva hitleriştilor şi a influenței izolaționiştilor din S.U.A. Iată un alt motiv pentru ca Bletchley să

obțină cât mai curând rezultate. Pe când britanicii aveau nevoie să ştie din timp ce mişcări militare va face führerul, Roosevelt avea nevoie de informații confidențiale pentru a-i convinge pe scepticii săi şefi de state majore că Reich-ul nutrea ambiții mari şi că Anglia era un aliat valoros.

De aceea, Churchill a vrut, de la bun început, să-l pună pe Stephenson în contact nemijlocit cu Roosevelt, în calitate de şef al serviciului secret de informații şi de reprezentant diplomatic neoficial. În felul acesta, Stephenson putea să creeze în Statele Unite o bază pentru un comandament general al războiului secret, în eventualitatea că Anglia s-ar fi prăbuşit, lucru ce părea verosimil dacă conciliatorii continuau să rămână la putere. Dar Stephenson avea propria sa ordine de prioritate. Pe primul loc se afla rezolvarea problemelor puse de *Enigma.* Dacă se obțineau rezultate la timp în această privință, existau şanse ca, pe teritoriul Marii Britanii, să nu mai fie necesar un război de gherilă.

O femeie frumoasă şi rezervată i-a furnizat o sugestie prețioasă. Greta Garbo era una dintre numeroasele personalități artistice care lucraseră în studiourile sale şi se împrieteniseră cu el. Actrița suedeză l-a informat că, la Stockholm, existau filonazişti care ocupau posturi înalte. Capitala Suediei, port neutru, era un loc ideal pentru operațiile secrete ale germanilor. Să fi folosit ei maşinile *Heydrich-Enigma* şi în

străinătate?

Stephenson împletea acum preocupările lui comerciale cu cele ale războiului secret. Ultraconfidențialul Comitet pentru presiuni economice asupra Germaniei ştiuse dintotdeauna că interesele financiare ale canadianului vor fi la dispoziția englezilor care luptau împotriva lui Hitler. În plus, toate beneficiile realizate urmau să fie vărsate pentru apărarea Marii Britanii. Reprezentanții comerciali în străinătate puteau fi folosiți ca surse de informații. Secretele de fabricație erau împărtăşite fără nicio rezervă. Aceasta îi dădea lui Stephenson un şi mai mare prestigiu în culise. El şi l-a valorificat punând la cale prima operație secretă de un tip nou. Comitetul pentru presiuni economice asupra Germaniei era precursorul Ministerului britanic din anii următori, consacrat distrugerii, inundării, dezorganizării, avarierii şi, în general, neutralizării sau capturării resurselor inamice. Churchill îl poreclise „ministerul pentru războiul necavaleresc". Germenele său se găsea în ministerul-fantomă de război economic, condus de Desmond Morton şi organizat în cei patru ani precedenți, când Churchill părea un om terminat pe plan politic.

„În misiunea pe care Stephenson a îndeplinit-o pentru Comitet realitatea a depăşit aparențele", scria Ian Fleming, gazetar şi om de afaceri, recrutat în serviciul secret de informații navale.

Viitorul părinte spiritual al lui James Bond era cunoscut pe atunci doar sub indicativul *17 F,* pe care îl alesese la întâmplare, pentru a-şi camufla activitatea. Fleming povesteşte mai departe: „Stephenson a pretins că pleacă în Suedia pentru a încheia nişte afaceri, deoarece avea anumite interese comerciale în acea țară. Dar mai exista şi un al doilea paravan, destinat tipilor din serviciile secrete care ar fi vrut să-i urmărească mişcările – şi anume că intenționa să distrugă zăcămintele şi căile de comunicații ale minereului de fier de care depindea industria siderurgică germană".

Între Churchill şi alți şefi ai serviciului secret s-a purtat o lungă dezbatere pe tema cât era de cuminte ca Stephenson să se expună într-o asemenea misiune. Dar, în octombrie 1939, Colin Gubbins a reuşit să scape din Polonia ocupată, strecurându-se în România şi de aci, prin Balcani, să ajungă în Orientul Mijlociu. Îl însoțea nucleul unei armate secrete poloneze, dar în rest nu aducea decât veşti proaste. Exista pericolul ca hitleriştii să fabrice o bombă atomică.

Stephenson a subliniat că cercetările atomice au nevoie de apă grea, denumirea bizară şi sinistră a unei substanțe cu nucleu dublu de hidrogen, care reduce viteza neutronilor în procesul de dezintegrare a uraniului. Pentru experiențele naziste, sursa de apă grea o reprezenta Norvegia.

— Dacă-i privăm pe nemți de apă grea, îi punem în imposibilitatea de a mai avansa în domeniul

atomic, i-a spus Stephenson lui Churchill.

— Şi atunci?…

— Unul dintre cei mai mari savanți atomişti, Niels Bohr, se găseşte practic la cheremul lui Hitler. Bohr a dezintegrat nucleul atomului, dezvoltând o energie de un milion de ori mai mare decât cea a unei cantități echivalente de exploziv de înaltă calitate. A realizat acest lucru în laboratorul lui din Copenhaga.

În iarna anului 1939, pe când Stephenson se pregătea să-şi ducă la capăt operațiile secrete în Scandinavia, țările nordice constituiau un mare punct de atracție. „Stephenson a procedat foarte abil", îşi aminteşte Ian Fleming. „Ştia că Churchill îl întrebase pe secretarul de stat de la Ministerul Aerului ce şanse există ca bombele atomice să cadă deasupra Londrei. Primul Lord al Amiralității punea totdeauna întrebări scurte şi îndrăznețe, la care răspunsurile trebuiau să vină cu promptitudine. Li se spunea «rugăciunile lui Churchill» şi ele îi puneau în defensivă pe cei slabi de înger. Lui Bill Stephenson i-au servit pentru a declanşa ofensiva.

Bill ştia de asemenea că, în aceeaşi lună – octombrie 1939 –, colegul său american, financiarul şi matematicianul newyorkez Alexander Sachs, se dusese la preşedintele Roosevelt eu o scrisoare prin care Albert Einstein şi alți savanți atomişti îl avertizau că s-ar putea ca dictatorii fascişti să construiască bombe de un tip

nou. Roosevelt luase măsuri corespunzătoare, informându-i despre aceasta pe Churchill.

Aşa că Bill avea anumite atuuri în mână. După părerea lui, fabrica de apă grea din Norvegia trebuia distrusă de «aventurierii cu pantaloni scurți», crescuți de Churchill, sau «companiile de şoc», cum li se mai spunea. Stephenson putea să organizeze o operație secretă cu caracter ofensiv, capabilă să demonstreze că englezii voiau să lupte împotriva lui Hitler, în ciuda poziției lui Chamberlain. Ținea cu orice preț să-i împiedice pe nazişti să pună mâna pe savantul atomist Niels Bohr. Şi avea bănuieli destul de precise asupra locului unde putea găsi codurile care să-i ajute pe cei de la Bletchley să rezolve problemele *Enigmei.* Obiectivul său era Stockholm, capitala Suediei neutre. De acolo, putea să se mişte în orice direcție şi să creeze o rețea secretă, care să nu se afle sub controlul birocratic al Londrei".

La 16 decembrie 1939 Churchill a făcut o nouă „rugăciune", cerând serviciului secret de informații navale să sprijine operația *Strike Ox.* El sublinia că furnizarea de materii prime vitale pentru Germania hitleristă „trebuie să fie împiedicată prin metode care să nu aibă nici caracter diplomatic, nici militar".

Numele *Strike Ox* provenea de la Oxeloesund, un port care nu îngheța niciodată, la o sută şi ceva de kilometri sud-vest de Stockholm. Furniturile pentru cel de-al treilea Reich constau în tone de

minereu de fier din Suedia. Sistarea transporturilor ar fi lăsat industria siderurgică a lui Hitler din regiunea Ruhr-ului cu un stoc de minereu doar pentru nouă luni. În aparență, era un argument suficient de puternic pentru a sabota macaralele şi rampele de încărcare ale portului. Spionajul nazist avea toate motivele să dea crezare unui astfel de proiect, dacă îi ajungea la ureche. Dar, vorbind despre oprirea anumitor furnituri vitale, Churchill şi un mic grup de oameni de ştiință aveau în vedere şi faptul că apa grea din Norvegia circula şi ea pe aceeaşi rută spre Germania.

Crăciunul anului 1939 a copleşit Anglia cu presimțirea unei catastrofe, deşi în Statele Unite continuau să se formuleze critici şi ironii la adresa guvernului Chamberlain, care nu făcea altceva decât să se joace de-a războiul. Regele George al VI-lea a transmis la radio un straniu mesaj de sărbători, care se încheia astfel:

— Am spus celui ce stă la porțile anului: „Luminează-mi calea, ca să pot păşi cu încredere spre necunoscut". Iar el mi-a răspuns: „Porneşte-o în întuneric şi pune-ți mâna în mâna Domnului. Aşa o să vezi mai bine decât cu lumină şi o să păşeşti mai cu încredere decât pe o cale ştiută"... Fie ca mâna Atotputernicului să ne călăuzească şi să ne susțină pe toți!

Stephenson a petrecut primul Crăciun al războiului la Stockholm, aşteptând să i se livreze

explozivele plastice ambalate în pachete de câte 20 de kilograme. Noul material semăna cu lutul de modelat şi urma să fie trimis pe adresa unui sculptor suedez. Serviciul de contraspionaj al Suediei a prins de veste că Stephenson venise într-o misiune de sabotaj. Walter Lindquist, şeful acestui serviciu, a redactat un raport care a fost adus, în timp util, la cunoştința agenților germani: industriaşul canadian, în vârstă de 43 de ani, intenționa să distrugă instalațiile portuare aparținând prietenului său Axel Axelson Johnson. Acesta era acționar principal al minelor de fier şi proprietar al căilor ferate care legau minele de portul Oxeloesund, ale cărui docuri şi instalații de încărcare erau de asemenea proprietatea lui. Agenților nazişti li s-a părut improbabil ca Johnson, oricâte simpatii ar fi nutrit el față de Marea Britanie, să contribuie la distrugerea propriei sale averi.

Adevărul era că Johnson, după cum îi spusese lui Stephenson, „considera că are dreptul să-şi lichideze bunurile aşa cum va crede de cuviință". Zăcămintele sale produceau un minereu de fier bogat în fosfor, însuşire esențială pentru procedeul Bessemer, utilizat de germani pentru obținerea unui oțel de înaltă calitate. Stephenson studiase sistemul german de producție cu prilejul vizitelor la uzinele *United Steel,* al căror preşedinte era fostul sprijinitor financiar al lui Hitler, dezamăgitul Fritz Thyssen.

Motivul invocat li s-a părut suficient agenților germani pentru a justifica prezența în Suedia a lui Stephenson. Distrugerea instalațiilor de la Oxeloesund însemna o lovitură dată punctului nevralgic al industriei de armament naziste. O astfel de lovitură putea da de gândit tuturor celor de seama lui Fritz Thyssen, a căror fidelitate față de führer începuse deja să se clatine. De altfel, Thyssen se afla în Elveția şi cocheta cu ideea de a trece în tabăra cealaltă.

Cea de-a doua perdea de camuflaj a operației *Strike Ox* s-a difuzat, de la om la om, prin rețeaua de servicii secrete. Ea s-a dovedit atât de reuşită ca paravan încât mai circulă, până în ziua de astăzi, în povestirile de spionaj. I s-au mai adăugat şi înfloriturі: de exemplu, că un agent secret britanic, având misiunea de a-l păzi pe Stephenson, a apăsat din greşeală pe trăgaciul revolverului, în camera lui de hotel, sau că unele explozive erau depozitate într-un beci, sub clădirea ambasadei britanice la Stockholm.

Totul nu era decât o stratagemă. Melodrama a ajuns, aşa cum se intenționa, la punctul ei culminant. Speriat, regele Gustav al V-lea al Suediei s-a adresat regelui George al VI-lea al Angliei, implorându-l „să pună capăt acestei acțiuni nebuneşti”. La Londra, ştirea a parvenit lordului Halifax, pe atunci ministru de externe. Sperând că pacea va putea fi negociată dacă Anglia nu va face nimic care să-l înfurie pe Hitler,

Halifax a tunat şi fulgerat, afirmând că *Strike Ox* era „o încălcare fără precedent a legilor internaționale”.

Regele George a păstrat tăcerea. Acest om cu înfățișare înşelător de modestă, care şovăise îndelung înainte de a lua locul fratelui său, fostul rege Eduard al VIII-lea, participa activ la războiul clandestin dus de Marea Britanie. El purta o corespondență secreta cu un alt monarh scandinav, om de mare curaj, regele Christian al X-lea al Danemarcei. Christian era protectorul lui Niels Bohr, savantul care refuzase să plece în Anglia, cu toate că acolo dobândise multe dintre cunoştințele sale în domeniul fizicii nucleare.

După ce misiunea sa de sabotaj a fost anulată cu zarvă, Stephenson a fost lăsat în pace. Acum putea să se întâlnească în linişte cu partenerii săi suedezi de afaceri şi cu prietenii Gretei Garbo. Ca membră a grupării Stephenson-Churchill, actrița îi furnizase scrisori de recomandare şi dusese ea însăşi o serie de mesaje. Stephenson i-a vizitat pe admiratorii ei, pentru a pune la punct anumite rute de evadare, una din ele destinată special profesorului Bohr. Acesta nu avea de unde să ştie de amenințarea care plana deasupra Copenhagăi, care peste trei luni avea să fie sub ocupație nazistă.

Germanii şi agenții filonazişti ai serviciului secret suedez s-au bucurat de eşecul operațiilor lui Stephenson. Ei au continuat să-l țină sub o

strictă supraveghere pe Alexander Rickman, specialistul britanic în sabotaje, care venise la Stockholm cu Stephenson şi ale cărui indiscreţii voite convinseseră inamicul că Stephenson nu se mai ocupa decât de afaceri, până la înapoierea sa acasă.

Axel Axelson Johnson a născocit şi alte piste false. Pe lângă mine, căi ferate şi instalaţii portuare, el mai avea şi un cotidian: redactorii lui au difuzat tot soiul de ştiri mincinoase printre poliţiştii cu care aveau legături.

Învăluit în acest nor de dezinformaţie, Stephenson a dispărut pe nesimţite.

9

Operaţia *Strike Ox* a abătut atenţia germanilor, permiţând lui Stephenson să pună bazele unei reţele de colaboratori suedezi. Aceştia dispuneau de un birou criptologic, care izbutea să descifreze sistematic codurile tuturor ţarilor vecine. Unele succese ale lor pe planul telecomunicaţiilor germane prezentau importanţă pentru Bletchley, unde se depuneau eforturi frenetice pentru rezolvarea misterelor *Enigmei.*

Pe urmă, Stephenson a pornit spre fabrica de apă grea din Norvegia, sursa experimentelor germane în cercetarea atomică. Pe drum, s-a oprit la minele de fier din Gallivare. Dorind să menajeze

neutralitatea Suediei, el a discutat cu prudență despre modul cum puteau fi sabotate aceste mine.

— Nu voi vorbi decât despre accidente de producție, a declarat dânsul suedezilor cu care stabilise contactul. Intrați în arhivele companiilor de asigurări şi veți vedea că acolo există studii amănunțite pe marginea punctelor vulnerabile ale oricărui proces de fabricație sau de minerit. Companiile de asigurări riscă să piardă sume enorme de pe urma unui accident. De aceea, ele angajează experți pentru a anticipa orice catastrofă posibilă. Previziunile lor constituie veritabile manuale pentru sabotori.

Apoi, în trenul care-l ducea spre portul norvegian Narvik, Stephenson s-a întâlnit cu profesorul Leif Trostad, inginerul chimist care cunoştea pe dinafară planul general al uzinelor electrice *Norsk Hydro.* Aceasta era singura producătoare din lume de apă grea, la scară comercială. Întreaga ei producție era achiziționată de *I. G. Farben,* colosul industrial german, care fabrica de la gaze asfixiante până la bombe cu explozie întârziată. I.G. *Farben* investise capitaluri uriaşe în uzina norvegiană. Stephenson i-a împărtăşit lui Tronstad – a cărui viitoare colaborare era esențială pentru proiectele lui – constatarea „verosimilă şi înspăimântătoare", făcută cu două luni mai înainte de Comitetul britanic al uraniului: energia atomică putea fi utilizată ca exploziv. Canadianul a adăugat,

precaut, că Norvegia, țară neutră şi suverană, nu avea niciun interes să fie implicată în război.

— Nemții au pus ochii pe *Norsk Hydro,* i-a confirmat Tronstad. Dar de unde ştim noi că industriaşii englezi nu vor profita de pe urma acestor…

Şi norvegianul a arătat spre schițele pe care le ducea într-o servietă.

— Vă dau cuvântul meu că nu riscați nimic, i-a răspuns Stephenson, privindu-l drept în ochi.

Tronstad era cu vreo zece ani mai tânăr ca el. S-a uitat cu atenție la canadian şi, aşa cum avea să mărturisească mai târziu, acesta i-a făcut impresia „unui om scund şi dârz, cu capul cam mare şi cu ochii care îşi schimbau culoarea după cum cădea lumina. Când îți strângea mâna, ți-o prindea parcă într-o menghină de fier. În rest, n-ai fi bănuit că are şi forță fizică. Părea un intelectual care a nimerit întâmplător într-o poveste ca asta".

Tronstad i-a încredințat o copie a planului general al uzinei *Norsk Hydro.* Ea producea oxid de deuterium, apa grea care cântărea cu 11 la sută mai mult decât apa obişnuită şi care era „moderatorul" preferat pentru a ține sub control o reacție atomică.

— Dacă nemții pun mâna pe uzină, s-ar putea să fim nevoiți s-o distrugem, a spus Tronstad.

— Până atunci…

— Ah! a suspinat norvegianul.

— Până atunci, untura de peşte norvegiană are un efect purgativ. O ceşcuță de untură, turnată într-un tub electrolitic, nu poate fi detectată decât în Germania, după ce apa grea intră în reacție. Prezența unturii va fi atribuită unui accident, dar, bineînțeles, datorită ei, apa grea nu va mai servi ca moderator.

Inginerul chimist a coborât din tren înainte ca acesta să ajungă la Narvik. Cei doi aveau să se întâlnească din nou în Scoția, în ajunul unei expediții sinucigaşe împotriva savanților atomişti germani.

Stephenson s-a înapoiat în Anglia la bordul unui submarin, care l-a luat de lângă Narvik, cu puțin înainte ca Germania să atace Norvegia. Invazia lui Hitler a fost atribuită atitudinii agresive a marinei militare britanice în apele norvegiene, din ordinul lui Churchill, care se afla tot în fruntea Amiralității. E adevărat că apele teritoriale norvegiene erau utilizate de navele de aprovizionare germane, care evitau astfel blocada britanică. Dar Churchill ordonase minarea acestei zone, deoarece ştia un lucru pe care nu putea să-l facă cunoscut – că apa grea din Norvegia era vitală pentru germani în vederea fabricării unei bombe atomice. Tentativa sa de a dezorienta transporturile a fost maximum ce se putea face, în condițiile existenței unui guvern britanic fricos, care tot se mai ferea să-l provoace pe inamic.

În noaptea de 8 aprilie 1940, înaltul

comandament german, care aflase că Churchill trecuse la punerea minelor, a trimis nave care să servească drept momeală pentru flota metropolitană şi pentru escadrele de crucişătoare 1 şi 2 ale britanicilor. Aceştia au suferit mari pierderi în bătăliile care s-au desfăşurat departe de zonele principale de debarcare ale hitleriştilor. Norvegia a fost cucerită aproape înainte ca englezii să-şi vină în fire. În cele din urmă, acest dezastru a dat o puternică lovitură sprijinului de care se bucura Chamberlain în parlament şi a deschis calea spre venirea la putere a unui guvern mult mai energic. Invazia hitleristă în Norvegia a marcat începutul sfârşitului pentru „războiul ciudat".

Urmând îndeaproape trupele cotropitoare, savanții germani s-au instalat la uzina de apă grea *Norsk Hydro,* în vreme ce colegii lor au pus sub stare de asediu laboratoarele nucleare din Copenhaga şi au limitat libertatea de mişcare, a lui Niels Bohr. Doar cu câteva zile mai înainte acesta fusese pus în contact cu rețeaua secretă britanică din Suedia.

10

„E mai bine să pierdem o bătălie, decât să pierdem o sursă de informații secrete", i-a spus Stephenson lui Churchill în crepuscularele luni dintre invazia nazistă în Polonia şi ziua când s-a

pus capăt conciliatorismului britanic. Această zi nu mai era departe. La Londra, pierderea Danemarcei şi Norvegiei declanşase o criză politică.

La Bletchley Park, pregătirile hitleriste de cotropire a celor două țări nu scăpaseră nedetectate. Creşterea volumului şi a numărului surselor de telecomunicații cifrate i-a făcut pe criptografii adăpostiți în conacul victorian să simtă că se produce o schimbare de direcție la germani. „Eram ca nişte pitici lângă o fiară uriaşă", spunea după aceea un şef de secție de la Bletchley. „Simțeam cum tremură un nerv, cum se încordează un muşchi şi apoi cum începe să se îndrepte capul spre o pradă nouă".

Dar astfel de deducții nu erau suficiente pentru a-i determina pe comandanții militari britanici să ia măsuri corespunzătoare. Churchill înțelegea perfect intuițiile celor de la Bletchley, dar nu era încă prim-ministru. Maşina *Heydrich-Enigma* furată era învăluită în mister şi nu oferea deocamdată informații precise.

Starea de spirit a lui Churchill reiese din notele sale de serviciu, care au devenit accesibile cercetătorilor abia după mai bine de treizeci de ani. Churchill se temea de cozile de topor care se travesteau în „mediatori neutri pentru pace". Unul era businessman-ul suedez Birgerr Dahlerus, care zburase de nenumărate ori de la Londra la Berlin şi înapoi, cu puțin înainte de invadarea Poloniei,

în calitate de reprezentant neoficial al lui Herman Göring, comandantul şef al aviației militare naziste. Dahlerus a întârziat cu două zile declarația de război a Marii Britanii, transmițând din partea Ministerului Aerului de la Berlin informația falsă că polonezii îi vor trăda pe britanici în ultimul moment. Göring aducea ca argument în favoarea acestei minciuni copii ale telegramelor diplomatice poloneze, pe care hitleriştii le interceptaseră şi le decodaseră. Introducând aici o frază, suprimând dincolo un pasaj, căpetenia nazistă măsluise documentele în aşa fel încât ele să demonstreze că Polonia refuza orice ofertă de pace a Germaniei. Dahlerus a adus aceste plăsmuiri la *Foreign Office,* care, oricât de curios ar părea, le-a acordat o atenție serioasă. Clica conciliatoare a lui Chamberlain saluta orice pretext pentru a amâna „baia de sânge". Dar mult după prăbuşirea Poloniei. Churchill şi simpatizanții săi au trebuit să constate că la Londra încă mai foiau „mediatorii de pace". La începutul anului 1940 ei tot mai aveau acces la Chamberlain şi la consilierii săi, putând astfel să afle oricând că cifrurile secrete germane erau pe cale de a fi decodate. Într-una din notele sale confidențiale Churchill învinuia pe cei ce se dădeau drept „aducători de pace" că transmit mai departe informații vitale pentru apărarea Angliei, țară angajată în conflict şi slab înarmată. „Amestecul regelui Suediei ca mediator de pace",

scria el, „este cu atât mai respingător cu cât acest monarh se află cu desăvârşire în mâinile nemților în schimb, alți suedezi au adus contribuții valoroase activității care se desfăşura la Bletchley. Ei au pus mâna pe coduri germane, care ofereau noi indicii asupra modului cum funcționa *Enigma.* Pe măsură ce misterul se limpezea, creştea şi numărul locatarilor de la conac. Pajiştile din jur se acoperiseră cu barăci de tablă ondulată, semănând cu segmentele unui vierme uriaş. În interiorul lor trăiau şi lucrau tineri cu minți agere, recrutați din şcoli, muzee, bănci şi universități. Vârsta celor mai mulți dintre ei varia între 17 şi 30 de ani. Mai erau şi câțiva mai bătrâiori, care investigau mecanismul *Enigmei.* Monitoarele din vecinătate le ofereau date din ce în ce mai precise despre radioemițătoarele germane. Dar nu se ştia când şi cum îşi potrivea inamicul tambururile pe maşinile sale de cifrat. Se căuta să se găsească la Bletchley o metodă pentru a se reproduce modul cum hitleriştii îşi reajustau mereu aceste tambururi. Amploarea sarcinii era copleşitoare, deoarece funcționau mai multe rețele germane de *Enigma* şi fiecare rețea opera după o schemă aparte.

Până prin aprilie 1940 se ajunsese la un oarecare progres pe planul examinării sistematice a radiocomunicațiilor cifrate germane. S-au construit şi alte modele de *Enigma* în laboratoarele electronice ale lui Stephenson, aşa că echipele de

criptografi puteau lucra separat, pe fiecare din duplicate. Munca cerea minți care să gândească matematic. Una dintre femeile care lucra la Bletchley, o profesoară, avea tendința de a se concentra asupra câte unei probleme şi de a ajunge, pe neaşteptate, la soluționarea ei. În consecință, s-a mutat în baraca cea mai apropiată de conac, astfel încât, dacă se trezea în toiul nopții – ceea ce i se întâmpla din ce în ce mai des –, putea să dea o fugă până la ofițerul de serviciu şi să-i comunice ultima ei inspirație. Viteza era un factor esențial. Când a avut prima sa revelație, doamna respectivă a pornit prin bezna peisajului rural şi s-a poticnit de un pârleaz. A nimerit chiar într-un iaz cu rațe din apropiere, a ieşit de acolo şi şi-a făcut o dramatică apariție la conac, răsărind în fața ofițerului de serviciu leoarcă de apă şi cu buruieni agățate în păr, ca o stafie pradă disperării. Şoptea, ca într-o transă, magica incantație care o trezise din somn – indicativul decodat al unei stații germane de radioemisie. Identificarea acestui indicativ le-a permis colegilor ei să facă un pas înainte în decriptare, pornind de la premisa că anumite expresii tehnice vor reveni frecvent în textele transmise. Între baraca unde locuia matematiciană şi conac s-au trasat nişte linii fosforescente, pentru a marca o cărare în eventualitatea că profesoara va mai avea şi alte inspirații nocturne. Iar ei i s-a spus de atunci „nimfa lacului”.

Churchill a ordonat mobilizarea generală a tuturor resurselor umane. Sistemul *Enigma* furniza din tabăra inamică un torent de mesaje, în majoritatea lor de neînțeles. Totuşi, deducțiile la care se ajungea la Bletchley erau adesea suficiente pentru a se ghici intențiile hitleriştilor. A devenit evident că avea loc o masivă reorientare a forțelor armate de şoc ale germanilor, având ca obiectiv Anglia, pe direcția Franța, Belgia şi Olanda. În postul de şef al serviciului secret britanic, locul amiralului Sinclair îl luase Stewart Menzies, fost ofițer din garda călare şi veteran al războiului din umbră. El a ajuns la concluzia că ceea ce se realiza la Bletchley, oricât de imperfect ar fi fost, merita să devină obiectul unei politici speciale, asupra căreia toată lumea trebuia să se pună de acord. Dacă exista vreun risc de a se periclita activitatea de la conac, trecându-se la acțiune pe baza cunoaşterii prealabile a intențiilor inamicului, informația trebuia să fie ținută în secret. Descifrarea codurilor, prin analiza textelor şi căutarea de vocabule care se repetau, nu constituia decât o parte din arta decriptorilor. Era o treabă care se preta procedeelor de calcul mecanic. Totuşi, până ce se putea inventa un calculator corespunzător, munca continua să fie făcut de minți omeneşti.

Primului ministru Neville Chamberlain nu i s-a spus niciodată ce urmăreau cei de la Bletchley, aşa cum nu i s-a explicat niciodată sinistra

semnificație a apei grele din Norvegia. Nu pentru că nu se avea încredere într-însul. Chamberlain era un om de onoare, dar dovedise, o dată mai mult, incapacitatea sa de a evalua o situație atunci când declarase că „Hitler a pierdut trenul", cu numai cinci zile înainte ca naziştii să înregistreze fulgerătoarele lor victorii în Norvegia şi Danemarca. Până în ziua când a murit, el nu a ştiut nimic despre sabia atomică a lui Damocles, care atârna deasupra capului său – o sabie aflată exact în țara în care Hitler nu numai că nu pierduse trenul, dar se afla la cârma acestuia.

Între timp Churchill a discutat cu Stephenson despre oportunitatea de a-i pune la curent pe americani. El a ordonat să nu se cruțe niciun efort pentru a se aduce celor de la Bletchley personalul şi echipamentul de care aveau nevoie. Pe această temă, a circulat ulterior o istorioară. Se povestea că, în cursul unei vizite făcute la conac, contemplând cu oarecare stupoare ciudata adunătură de civili care lucrau acolo, Churchill a declarat:

— V-am promis că voi dispune să se scotocească prin toate văgăunile ca să vi se găsească oamenii care vă trebuie. Dar nu-mi închipuiam că voi fi interpretat chiar atât de textual.

Churchill nu reuşise să facă uz de Bletchley pentru a preveni invazia germană în Scandinavia. Nici măcar acum nu putea face mare lucru, în legătură cu iminenta ofensivă a naziştilor în

Europa occidentală. Pentru a se valorifica pe deplin posibilitățile existente la Bletchley, trebuia să se apeleze la ajutorul americanilor, pe plan atât uman, cât şi al tehnologiei. Asta însemna abordarea directă a preşedintelui Roosevelt, în care Churchill avea deplină încredere. Şi iată de ce primul ministru al Marii Britanii, atâta vreme cât el s-a numit Neville Chamberlain. Politicianul cu tendințe conciliatoare, nu a ştiut nimic despre diversele echipe secrete, formate din oameni înzestrați, cărora li se spunea îndeobşte „haiducii de pe Baker Street", în amintirea diletanților care îl ajutau pe Sherlock Holmes. Ca şi marele detectiv, ei au recurs la metode neconformiste, manifestând reticențe față de propriul lor prim-ministru, dar acceptând să dezvăluie totul preşedintelui S.U.A.

— Când am luat această hotărâre, am pus soarta Marii Britanii în mâinile lui Roosevelt, spunea Stephenson mai târziu.

Preşedintele Roosevelt a deschis el însuşi drumul spre această hotărâre crucială. În vara care a precedat izbucnirea războiului îi invitase la Washington pe regele şi regina Angliei. Aşa cum nota Eleanor Roosevelt, în jurnalul ei intim, la originea invitației se afla convingerea soțului ei că „nu peste multă vreme s-ar putea să fim cu toții angajați într-o luptă pe viață şi pe moarte, în care Anglia va reprezenta prima noastră linie de

apărare”.

George al VI-lea a lăsat însemnări despre convorbirile purtate cu Roosevelt, şi notele lui, citite astăzi, par şi mai semnificative decât atunci când au căzut sub ochii lui Stephenson. Aceste însemnări îşi aveau locul într-o casetă de care suveranul nu s-a despărțit niciodată în cursul războiului, fiind după aceea depusă la arhivele curții regale. Iată cum rezuma regele discuția avută cu preşedintele Statelor Unite la 12 iunie 1939, cu puțin înainte de izbucnirea războiului în Europa: „Preşedintele a fost foarte sincer… Mi-a dat toate informațiile care figurează în însemnările de față, fie ca răspuns la întrebările puse de mine, fie din proprie inițiativă…”

George al VI-lea prezintă apoi „concepțiile lui Roosevelt în eventualitatea unui război”. Preşedintele îşi propunea să explice opiniei publice din Statele Unite cât de scump vor plăti americanii, pe plan economic, o eventuală victorie a lui Hitler în Europa. Roosevelt i-a furnizat apoi regelui amănunte precise în legătură cu proiectele americane de apărare a coastelor. „Mi-a vorbit, în cele mai mici detalii, despre patrulele navale, dovedind cât de mult îl preocupă problema”, notează George al VI-lea. „Va ordona ca orice submarin german să fie scufundat imediat, indiferent de consecințe. Iar dacă Londra va fi bombardată, Statele Unite vor intra în război”.

Regele punea atât de mult temei pe declarațiile

preşedintelui, încât şefii serviciilor secrete britanice au primit indicația să plece de la premisa că Roosevelt „este de-ai noştri”. Dacă George al VI-lea nu ar fi făcut scurta lui vizită la Casa Albă, oare preşedintele s-ar fi comportat în alt mod? George era o persoană foarte blajină, care nu căuta să se impună cu orice preț, dar Roosevelt a sesizat la el o mândrie şi o tenacitate caracteristice pentru locuitorii insulelor britanice. Aceste calități au ieşit la iveală în felul cum a pledat suveranul pentru Anglia în fața ambasadorului american, Joseph P. Kennedy, la câteva zile după declarația de război adresată Germaniei. La 9 septembrie 1939 Kennedy l-a prevenit pe rege că Anglia se va ruina în conflict şi că ar trebui să iasă din el cât mai repede. Peste trei zile, suveranul a trimis ambasadorului o scrisoare remarcabil de sinceră, în care spunea, printre altele: „Anglia, țara mea... face parte din Europa... Suntem în pragul unor evenimente despre care nu ştim nimic. Cunoaştem mizeria şi suferințele războiului. Dar cum va arăta viitorul? Britanicii au luat o hotărâre. Cu aceasta, am pus punct!”.

11

Dacă primele texte interceptate la Bletchley erau confuze, sensul lor a devenit tot mai clar pe zi ce trecea. Vara anului 1940 se anunța sângeroasă.

Stephenson urma să transmită, prin viu grai, preşedintelui Roosevelt motivele de alarmă ale englezilor şi necesitatea ca americanii să colaboreze cu ei la perfecționarea reproducerii de maşini *Enigma* şi la înțelegerea sistemului lor de funcționare.

În posomorâta primăvară a lui 1940, pentru a căpăta împuternicirile necesare, Stephenson, prin intermediul lui Churchill, a trecut peste capul primului ministru Chamberlain şi s-a adresat direct regelui George al VI-lea, care era autoritatea supremă în materie de informații secrete şi numea în funcție pe conducătorii serviciilor respective. Englezii creaseră un întreg sistem de control şi echilibru, pentru a-l împiedica pe monarh să abuzeze de privilegiile sale şi pentru a nu permite partidului aflat la putere să folosească agenți secreți în propriile sale scopuri.

— Dacă naziştii instaurează un guvern de marionete în Anglia, i-a spus Churchill regelui atunci când i-a explicat de ce îi cere încuviințarea personală, voi putea fi acuzat că am dezvăluit date confidențiale unei puteri străine, deoarece m-am adresat domnului Roosevelt.

— Atunci îmi voi pierde şi eu capul la Turnul Londrei, i-a răspuns George al VI-lea.

Regele voia de asemenea să nu existe nicio îndoială asupra faptului că, în eventualitatea unei invazii germane, familia sa nu va pleca în Statele Unite. El respingea atât ideea refugiului, cât şi cea

a unei colaborări cu ocupantul. Era o hotărâre importantă. Un guvern nazist la Londra putea condamna şi executa, ca trădători, pe englezii care ar fi purtat un război de gherilă – iar organizarea lor începuse deja în cadrul „unităților auxiliare". Dar, dacă ei se declarau credincioşi unui rege care refuza să colaboreze şi nu unui guvern care făcea jocul cotropitorilor, aceşti englezi puteau apela la sprijinul general al populației, pentru a se împotrivi în acelaşi timp şi hitleriştilor, şi guvernului lor de marionete.

„Dacă această problemă a loialității s-ar fi clarificat în țările ocupate", scria mai târziu Stephenson, „ar fi existat mai puțini colaboratori. Birocrația locală, funcționarii publici dintr-o țară ocupată erau necesari naziştilor pentru rezolvarea problemelor de zi cu zi. Pretutindeni unde năvăleau trupele germane, Hitler cerea ca micii funcționari să se supună automat oricărei fantoşe care deținea ştampilele autorității. Regele Angliei, căruia îi datorau credință toți cetățenii, putea îngădui supuşilor săi să reziste inamicului şi să conlucreze cu un stat străin – adică cu S.U.A. –, fără a risca să fie socotiți trădători. *Desigur, naziştii aveau să-i împuşte ca trădători în orice caz. Dar important era ca ei să nu se simtă trădători".*

Antipatizat în continuare de numeroşi membri ai clasei aşa-zise conducătoare, Churchill avea nevoie de aprobarea regelui şi a obținut-o. El a putut astfel să-i asigure pe cei ce se îndeletniceau

cu pregătirea războiului secret că autoritatea supremă pe acest tărâm se afla la Palat – o precauție împotriva unei trădări din partea oricărui guvern aflat la putere.

Grupările alcătuite în vederea războiului secret purtau acum tot felul de nume. Printre cunoscători, intrase în uz formula generală „haiducii de pe Baker Street". Nume de cod şi termeni de argou camuflau adevărul față de inamicii din țară şi din străinătate. Un conducător al „haiducilor" era Colin Gubbins, veteranul operațiilor de gherilă. După evadarea sa din Polonia, el făcuse o încercare disperată de a organiza o rezistență armată împotriva naziştilor în Norvegia. În aprilie 1940 se înapoiase la Londra, decis să împiedice măcar trădarea Angliei.

Colonelul fusese crescut în tradiția dictonului *noblesse oblige.* În ochii lui, Anglia avea datoria de a-şi respecta cuvântul dat, de a face sacrificii, de a îndura suferințe şi de a pieri la nevoie, pentru a întinde o mână de ajutor celor mai puțin norocoşi. Marea Britanie trebuia mai curând să se ruineze decât să-şi trădeze aliații. Pe Gubbins îl îngrozea orice perspectivă de a asista la abandonarea acestor idealuri.

Pentru el, spiritul de rezistență putea deveni forța cea mai de neînfrânt în Europa, dacă era însuflețită şi îndrumată aşa cum se cuvenea. La Londra, în acea lună de aprilie, el a simțit mirosul fricii, care se răspândea ca negura peste Canalul

Mâneci, o frică intrată deja în oasele politicienilor slabi de înger, dacă nu cumva chiar trădători şi gata să colaboreze cu năvălitorii barbari. Colonelul ştia ce înseamnă să te afli dezarmat în faţa unor ticăloşi, să asişti la torturarea şi împuşcarea ostaticilor şi la alte metode de a impune dominaţia prin teroare. Mai important decât armele şi explozivele era să ajuţi victimele să nu se încovoaie şi Gubbins era hotărât să creeze organizaţii ale luptătorilor din rezistenţă în ţările ocupate. În urma lui, atât în Polonia, cât şi în Norvegia, lăsase nucleele unor oştiri secrete, care se întemeiau pe curajul şi tenacitatea oamenilor de rând. Ceea ce-i lipsea erau mijloacele de a coordona acţiunile lor şi de a le oferi sprijin moral şi material.

În scurtul răgaz care s-a scurs de la cotropirea nazistă a Norvegiei şi până la ofensiva lui Hitler de-a curmezişul Europei occidentale, silueta elegantă a lui Gubbins a putut fi văzută trecând prin faţa clădirilor protejate cu saci de nisip din distinsele cartiere Mayfair şi Piccadilly. Urca scări şubrede, care duceau la birouri soioase, sau se strecura printre portalurile luxoaselor cluburi londoneze din vecinătatea palatului St. James, la intrările căruia stătuseră odinioară de sentinelă soldaţi din garda regală, ca nişte jucării, în tunicile lor purpurii şi cu căciuli din blană de urs.

Acum, în locul dichisurilor regale, forfoteau bătrânei optimişti, purtând banderole cu inscripţia „Inspector de alarmă aeriană” şi cărând

lopeți şi căldăruşe cu nisip, pentru înăbuşirea bombelor incendiare. Doamne în vârstă fierbeau ceai la porțile Hyde Park-ului, pentru artriticii babalâci care făceau instrucție pe Rotten Row, folosind cozi de mătură în chip de puşti. Pe malul Tamisei, cercetaşi cu genunchii goi şi cu plase de pescuit în mână, pândeau minele; plutitoare experimentale, în cadrul unui exercițiu de gherilă asupra căruia juraseră să păstreze secretul.

Secretul era cuvântul de ordine al zilei. Chamberlain lâncezea în Parlament, la o aruncătură de piatră de sediul temporar al lui Gubbins, de la hotelul St. Ermin, pe Caxton Street. „Acel prim-ministru", scria Iain McCleod, om politic de curaj şi fost redactor-şef al săptămânalului *Spectator,* „ar fi trebuit să demisioneze cu luni înainte. Neville Chamberlain a silit pe patrioții clarvăzători să-şi *ascundă* pregătirile pe care le făceau pentru a-şi apăra căminele şi a-i sili pe nazişti să simtă şi ei gustul războiului". Randolph Churchill, fiul lui Winston, destinat să fie paraşutat ulterior în cadrul unor operații secrete speciale, scria şi el: „Ajunsesem în situația de a urmări conversațiile telefonice ale trădătorilor şi inamicilor potențiali. Joseph Kennedy, ambasadorul american, era pus sub supraveghere electronică".

Scotland Yard primise sesizări că ambasada Statelor Unite lăsa să se strecoare în afară informații confidențiale. Totuşi, Kennedy era

foarte apreciat de prietenii intimi ai primului ministru. Dovada că ceva nu era în regulă provenea din corespondența diplomatică interceptată, dar era încă prea devreme pentru a se trece la măsuri.

În această atmosferă de confuzie şi suspiciuni, Stephenson se mişca cu prudență. „Mi-era greu să-l condamn pe Roosevelt, în cazul când şi-ar fi pus întrebarea dacă Anglia este în stare să reziste ei înseşi, dar încă duşmanului".

Mânat de acelaşi sentiment de îngrijorare şi de revoltă, Colin Gubbins a ajuns în fruntea „haiducilor de pe Baker Street". Împreună cu Stephenson, el a participat la un banchet oferit de oamenii de stat polonezi în exil la Londra. Era de față şi Hugh Dalton, cel ce avea să răspundă, în fața parlamentului, pentru acțiunile întreprinse de încă neoficialul Minister al Războiului Economic. El reprezenta aripa de stânga a partidului laburist, care se ridicase împotriva conciliatorilor. „Pe neaşteptate, mi-am dat seama că aveam de-a face cu conducătorii haiducilor, îşi aminteşte Dalton. „La banchet, Gubbins mi-a vorbit despre durerea pe care o încercase în Polonia întâlnindu-se cu oameni care, în loc să ne blesteme, îi spuneau: «Bine că există şi englezi!». Mi-a povestit că Ministerul de Finanțe făcuse tot felul de dificultăți în legătură cu plata transportului celor 120 de avioane de vânătoare *Hawker Hurricane* care urmau să fie livrate forțelor aeriene poloneze...

După aceea, Stephenson mi-a spus că era momentul să învățăm să ne batem fără mănuşi, cu ghearele şi cu dinții, lovind pe la spate, pe întuneric. Iar eu, care-l ştiam un mare sportiv amator, un om lipsit de orice răutate, mi-am zis: dacă oameni ca aceştia vor să recurgă la trucuri josnice, înseamnă că lucrurile stau tare prost".

Instruirea „haiducilor" şi a viitorilor ofițeri ai armatei secrete a fost scoasă de sub controlul direct al Ministerului de Război. Colegii lui Gubbins, care ştiau de planurile lui, i-au reproşat:

— Vei pregăti de luptă nişte gangsteri. Cum poate un ofițer de carieră ca tine să facă una ca asta?

Gubbins putea s-o facă deoarece văzuse în Polonia ce urmări catastrofale avuseseră măsurile luate pe jumătate. În ciuda tuturor dovezilor pe care le adusese el despre sălbăticia nazistă în această țară, în anumite cercuri încă mai dăinuia speranța că se va putea încheia un târg cu puternicul acolit al lui Hitler, Hermann Göring, deşi aviația lui organizase raiduri sistematice de teroare împotriva civililor polonezi, lipsiți de apărare. Gubbins asistase la aceste bombardamente. Pe vremea când era încă în Polonia, trimisese pe unul dintre oamenii săi peste linia frontului, cu mărturii despre atrocitățile germane. Dar când curierul său, căpitanul Tommy Davies, a ajuns în Lituania, legația britanică de acolo a refuzat să-i dea orice ajutor. Davies a găsit

un vas cu care să plece în Suedia. Aflând de acest plan, legația britanică din Lituania a telegrafiat ambasadei britanice de la Stockholm, prevenind-o să nu acorde protecție acestui „spion", pentru a nu-i indispune pe suedezi. Mesajul a fost expediat în limbaj clar, punându-l în pericol pe Davies, care şi-a dat repede seama că era un martor ocular inoportun al bestialităților naziste, un martor despre care clica lui Chamberlain prefera să nu ştie nimic.

Dar chiar şi cu această tristă experiență, „haiducii de pe Baker Street" nu îndrăzneau să împingă lucrurile prea departe. În calitate de proiectanți ai războiului secret, ei s-au angajat „să facă ceea ce putea contribui la aplicarea în viață a politicii duse de guvernul Maiestății Sale. Fără a putea fi însă recunoscut în public", aşa cum le cerea jurământul de respectare a secretului de stat. Accentul se punea pe loialitatea față de rege, pe supunerea față de Coroană. După plecarea lui Gubbins din Polonia, un nou guvernator general, numit de naziști, ordonase eliminarea tuturor polonezilor „inutili" şi aducerea celorlalți în stare de robie. De-a lungul acestei prime ierni de război, în Polonia au început să fie asasinați intelectuali, aristocrați, ofițeri, preoți şi evrei. Şi totuşi, în ciuda celor mai evidente probe că Hitler îşi punea în aplicare ferocele sale visuri din *Mein Kampf,* Chamberlain continua să spere într-o soluție paşnică.

Dahlerus, „mediatorul de pace“ suedez, întreținea această speranță. Nu trebuia făcut nimic de natură să-l provoace pe Hitler, îi spunea el lui Chamberlain. În felul acesta, englezii vor putea încheia mai târziu un acord cu o altă căpetenie nazistă, scoțându-l din circulație pe führerul cel nebun. Dahlerus venea la Londra atât de des, încât Halifax şi-a exprimat temerea că „vizitele sale, care nu pot fi ascunse, vor stârni inevitabil neînțelegeri”.

Dar vizitele erau perfect înțelese de „rebelii lui Churchill”. Ei cunoşteau adevărul despre „businessman-ul“ suedez, ştiau că lui îi revine rolul de a duce cu zăhărelul pe cârmuitorii britanici, până ce şovăielile lor îi vor transforma într-o pradă uşoară. Realitatea era că Dahlerus se afla la cheremul lui Göring, deoarece soția lui poseda mari moşii pe teritoriul celui de al treilea Reich, moşii ce puteau fi oricând confiscate printr-o trăsătură de condei. Până acum, Göring avusese grijă ca doamna Dahlerus să-şi păstreze valoroasele proprietăți, în schimbul colaborării pe care o furniza soțul ei. În cursul „misiunilor sale de pace”, Dahlerus a transmis rugămintea regelui Suediei către regele Angliei de „a-l împiedica pe Stephenson” să saboteze transporturile suedeze spre Germania.

Asemenea „pacificatori” exercitau o influență mai mare decât se recunoştea pe atunci. În toți anii războiului, de exemplu, nu s-a aflat că primul

ministru Chamberlain crezuse că există o posibilitate de a-l înlocui pe Hitler cu Göring. „Acest obiectiv urma să fie atins prin diminuarea presiunii britanice asupra Germaniei”, îşi aminteşte Stephenson. „Bineînțeles era o manevră pusă la cale de Hitler şi Göring, care lucrau cot la cot. Ei se bizuiau pe cei slabi de minte din rândurile noastre şi foloseau intermediari ca Dahlerus pentru a ne convinge că, dacă ne vom purta frumos cu Germania, existau mari şanse ca şi naziştii să se poarte frumos cu noi.

Chamberlain îşi închipuia realmente că Göring ar putea prelua puterea în Germania, ca şef al unui guvern de tranziție. Şi cu cât se juca el mai mult cu această idee, cu atât evita Anglia mai cu grijă să între într-o confruntare directă cu inamicul. Lucrul îi convenea de minune lui Hitler.

Dar «pacifiştii» au atins şi un alt țel – acela de a-i trezi pe câțiva oameni politici fermi din Marea Britanie şi Statele Unite la realitatea unui război care nu semăna cu niciun altul. Era un război al trădării, cu arme ale minciunii şi înşelătoriei. Ultimul şi cel mai mare câmp de luptă îl formau Statele Unite. Dacă reuşea să le mențină «neutre de partea lui», folosind o strategie de tip Dahlerus, Hitler putea cuceri întreaga lume”.

Pe la mijlocul lui aprilie 1940, pe când vântul şi ploaia ţineau sub bătaia lor dezolantele cărămidării din Bletchley, localnicii au băgat de seamă că numărul intruşilor care circulau cu bicicleta pe ulițele întortocheate ale târguşorului se împuținase. Într-adevăr, atenția oamenilor de ştiință se concentra asupra puhoiului de informații disparate care soseau la conac. Alte echipe de criptografi se ocupau cu descifrarea codurilor inamice de nivel inferior, reperând unitățile germane şi interpretând informațiile culese din telegramele diplomatice.

Rezolvarea problemelor puse de *Enigma* era o frenetică cursă contra cronometru. Celelalte echipe detectaseră noi mişcări de trupe naziste, dar ordinele militare de mare importanță ale germanilor se transmiteau acum exclusiv prin cele câteva sute de *Enigma* portabile de care dispunea duşmanul. Nici cei mai străluciți matematicieni nu pridideau să prelucreze destul de repede mesajele interceptatei ca să descopere, în primul rând, care anume simboluri reveneau cel mai frecvent. Un computer ar fi făcut aceste calcule într-o fracțiune din timpul care le era lor necesar. Lucrul pare astăzi elementar. Pe atunci însă, puțini şi-au dat seama de el şi încă şi mai puțini au înțeles că operația se putea realiza pe cale electronică.

Stephenson era convins că Statele Unite aveau capacitatea de a produce în masă computerele necesare *Enigmei.* Prototipul unui astfel de

mecanism fusese deja pus la punct. Canadianul dorea însă o serie de computere, conectate la o serie de duplicate ale *Enigmei.* În felul acesta, mesajele cifrate ale inamicului puteau fi prelucrate ceas cu ceas, obținându-se rezultate la timp pentru a se lua contramăsurile indicate.

În paralel, alți cercetători de la Bletchley marcau pe hartă noul dispozitiv al forțelor armate germane. Două puternice escadre aeriene, *Luftflotte II* şi *Luftflotte III,* dispunând de trei mii de avioane, îşi deplasaseră bazele pe un arc orientat spre vest. Unități blindate de paraşutişti şi de infanterie ale inamicului aflate pe poziții de pe care urmau să atace restul Europei libere, în drum spre Canalul Mânecii.

Marea Britanie nu avea aproape niciun mijloc de apărare a teritoriului său metropolitan. Ea trimisese în Franța un corp expediționar, cu acoperire aeriană pentru linia frontului, încă de la începutul războiului. Acum, aceste forțe se găseau într-o mare primejdie. Faptul că se anticipa viitoarea ofensivă a lui Hitler nu era de niciun folos. Chiar dacă comandanții britanici şi francezi acordau crezare unora dintre concluziile trase la Bletchley, ei nu erau dotați nici pe planul material, nici pe cel moral pentru a lua măsuri rapide, care să-l blocheze pe Hitler. În cartea *Anglia, a ta Anglie,* George Orwell scria despre această lipsă de pregătire, datorată unor cârmuitori slabi şi ineficienți:

„După 1934 s-a ştiut că Germania se reînarmează. După 1936 oricine avea ochi de văzut ştia că vine războiul. După München problema se punea numai cât va mai trece până ce va izbucni războiul. În septembrie 1939 războiul a izbucnit. Abia *opt luni mai târziu* s-a descoperit că, în materie de tehnică militară, armata terestră britanică depăşise doar cu puțin nivelul din 1918. Am văzut pe ostaşii noştri croindu-şi cu disperare drum spre coastă, cu un avion al lor împotriva a trei avioane inamice, cu puşti împotriva tancurilor, cu baionete împotriva pistoalelor-mitralieră. Nu existau nici măcar suficiente revolvere pentru a dota pe toți ofițerii. După un an de război, armatei regulate îi lipseau încă 300 000 de căşti metalice. Mai înainte se înregistrase chiar o penurie de uniforme – şi asta într-una din cele mai mari țări producătoare de țesături din lână de pe întregul glob!”

Cu asemenea performanțe, de ce trebuia un preşedinte american să-i scoată pe englezi de la ananghie? Încercând una ca asta, Roosevelt risca o sinucidere politică.

— Avem nevoie de Rockefelleri şi de Rothschilzi, bodogănea Churchill. Avem nevoie de aur. Ştiți că nu ne-a mai rămas deloc?

Churchill se adresa şefilor serviciilor secrete, în Camera 39, de sub cabinetul său de lucru de la Amiralitate. Nu departe se aflau biroul comandorului Jan Fleming şi uşa capitonată a

directorului serviciului de informații navale. Ferestrele înalte, orientate spre vest, erau brăzdate de benzi de hârtie gumată, menite să rețină cioburile provocate de explozia bombelor. Prin romburile formate de fâşiile care se întretăiau, Churchill putea să vadă grădina imobilului de pe Downing Street 10, reşedința primului ministru, care i se părea situată la un milion de kilometri depărtare.

Camera 39 fusese poreclită „grădina zoologică", din cauza ciudățeniilor vestimentare şi de comportare ale neobişnuiților ei locatari. În jurul căminului de marmură şi al ustensilelor de întreținut focul, se strângeau acolo oameni deosebiți şi plini de devotament față de țara lor, oameni pentru care „războiul ciudat" nu existase niciodată.

— Trebuie să aprindem cazanele celei mai mari maşini din istorie, a continuat Churchill, după o dizertație despre politica Statelor Unite, care aducea cu repetiția generală a unui discurs. Spuneți-le că nu ne lipseşte curajul Vom lupta. Cu ajutorul lui Dumnezeu, s-ar putea ca America să fie scutită de încercările şi necazurile care ne stau în față... cu condiția ca noi să putem supraviețui aici, în Anglia.

— Pot să-i găsesc pe Rockefelleri şi ei ne vor sprijini, a spus Stephenson. În schimbul ajutorului căpătat, le putem oferi informațiile noastre secrete. Lucrurile trebuie făcute la nivelul

preşedintelui. În Statele Unite s-au înregistrat progrese în materie de război secret, care ne vor fi de folos în eforturile noastre. Va trebui ca preşedintele să aprobe dezvăluirea lor. În America există condiții pentru producerea complexului echipament de care avem nevoie pentru războiul din umbră. Îi vom spune preşedintelui pentru ce. Ne trebuie acest echipament, astfel că nu va fi necesar să le dăm explicații producătorilor. Dar preşedintele va trebui să fie sigur că informațiile noastre secrete sunt exacte.

Amiralul Hall, care din punct de vedere oficial era în retragere, s-a încruntat. În primul război mondial găsise mijlocul de a-i convinge pe americani că „telegrama Zimmermann" era autentică, fără a dezvălui secretul existenței criptografilor, aşa că putea acum să se pronunțe cu autoritate:

— Sursele adevărate trebuie ascunse tuturor celor care nu sunt direct implicați.

Cu domnul Roosevelt trebuie să facem o excepție, a intervenit Churchill. Lui – şi numai lui – trebuie să i se spună tot adevărul... Să i se transmită, prin F.B.I., rezumatele zilnice ale informațiilor noastre secrete.

Dar, de la izbucnirea războiului în Europa, Biroul federal de investigații nu lucrase în alianță cu serviciul secret britanic. Legăturile dintre cele două organizații fuseseră rupte atunci când politicienii şi Departamentul de Stat aflaseră

despre existența lor. Dacă va răzbate ceva despre restabilirea acestor legături, se va considera că neutralitatea Statelor Unite a fost grav încălcată şi toți izolaționiştii de acolo se vor alătura unei campanii de condamnare a lui Roosevelt. Pentru majoritatea americanilor din acea epocă spionajul străin era o noțiune sinistră. Ideea unei cooperări cu serviciile secrete britanice risca să provoace un mare şoc diplomaților şi, în primul rând, ambasadorului Kennedy. Dar tocmai ambasada lui Kennedy i-a furnizat lui Stephenson un argument în plus în favoarea reînnoirii unei cooperări secrete anglo-americane.

Kennedy tocmai se înapoiase dintr-un concediu petrecut în Statele Unite, concediu pe care, după părerea Ministerului de Externe britanic, şi-l consacrase unei campanii pentru a lua locul lui Roosevelt la Casa Albă. Englezii bănuiau că platforma sa electorală va cuprinde, printre altele, şi angajamentul de a păstra S.U.A. În afara războiului. Kennedy profitase de vizita făcută pentru a declara public concetățenilor săi că Hitler va câştiga războiul împotriva Marii Britanii şi că acest conflict nu implica nicio problemă morală. Acum, se afla din nou la Londra şi ştia că englezii îl dezaprobă şi că *Foreign Office* dăduse instrucțiuni tuturor departamentelor guvernamentale să nu încredințeze secretele lor ambasadorului american. Această măsură anula politica dusă anterior, conform căreia, din dorința

de a-şi manifesta bunele intenții, Oficialitățile britanice transmiteau diplomaților de la ambasada Statelor Unite informațiile lor confidențiale.

În ziua când Stephenson a plecat peste ocean, pentru a se întâlni în taină cu preşedintele Roosevelt, Scotland Yard a făcut, cam în silă, primul pas într-o anchetă asupra activității pronaziste pe care o desfăşura cineva de la ambasada S.U.A. Din Londra.

Stephenson a călătorit cu un paşaport canadian, într-un avion militar, pe hazardata rută nordică, care trecea prin Labrador şi Montreal. Era calea cea mai rapidă, care evita escalele de aprovizionare din apropierea punctelor inamice de observație. Ajuns la Montreal, el a fost scutit de formalitățile de rigoare, fiind luat în primire de lucrători din *M.I.-2, o* secție a serviciului militar canadian de informații, şi de agenții în civil ai poliției canadiene călare. La 24 de ore după ce părăsise Londra se afla la Washington.

Ceea ce Stephenson avea de spus preşedintelui era atât de confidențial şi cu consecințe atât de grave, încât nimic nu putea fi aşternut pe hârtie fără riscul unei reacții politice în lanț.

Guvernul britanic verificase afirmațiile că Otto Hahn şi Fritz Strassmann realizaseră, la Berlin, fisiunea atomului de uraniu. Interesul Germaniei față de furniturile de apă grea din Norvegia

dovedea că naziştii subvenționau toate cercetările posibile în vederea obținerii unei reacții nucleare controlate. Iar în martie 1940, aşa-numitul studiu Frisch-Peieris a adus la cunoştința comandanților militari britanici că se putea construi o bombă atomică folosindu-se izotopul U-235.

Stephenson i-a comunicat lui Roosevelt concluziile englezilor, bazate pe cercetări obiective. Preşedintele fusese sensibilizat pentru asemenea veşti de oameni ca Albert Einstein, care, cu şase luni înainte, îi scrisese confidențial preşedintelui că există posibilitatea de a se construi „bombe extrem de puternice, de un tip nou". Einstein propunea ca preşedintele să numească un om al său de legătură, care să păstreze contactul cu fizicienii ce se ocupau de reacțiile nucleare.

O asemenea legătură, a subliniat Stephenson, va trebui extinsă şi pentru Anglia, unde se desfăşurau cercetări atomice la Londra, Oxford, Cambridge şi Liverpool. Dacă trupele naziste vor captura aceste centre, Reich-ul va face un mare salt înainte spre construirea bombei atomice. Se considera pe atunci că cercetătorii britanici o luaseră mult înainte tuturor celorlalți şi nu se prevedea încă nicio măsură pentru o cooperare sistematică anglo-americană. În schimb, domnea marea primejdie ca Germania să beneficieze de fatala recoltă.

Aceasta a fost prima lovitură de teatru. Dar Stephenson mai avea şi altele în traistă. El a

povestit preşedintelui despre progresele realizate la Bletchley în descifrarea sistemului de codare hitlerist. Canadianul nu a trecut sub tăcere complexitatea serviciilor secrete britanice în timp de război, a vorbit despre „haiducii de pe Baker Street” şi despre hotărârea lor de a lupta împotriva naziştilor, indiferent de târgurile pe care ar fi dorit să le încheie liderii conciliatori. Churchill se afla în fruntea bărbaților şi femeilor care urmau să reziste lui Hitler şi să mobilizeze armate ale umbrei în Europa, ba chiar şi într-o Anglie ocupată eventual de naziști. Arsenalul lor de bază consta în resursele războiului secret şi în tactica războiului de partizani.

— Partizani? a întrebat preşedintele.

— Da. Partizanii ne vor aduce înapoi pe continentul european, a răspuns Stephenson.

— Cum?

Stephenson a luat o portocală de pe masă:

— Dacă aş fi vierme şi aş vrea să pătrund în această portocală, i-aş da ocol până ce aş găsi un orificiu. S-ar putea să fiu nevoit să tot umblu de jur-împrejurul ei, până ce portocala va putrezi şi se va ivi o gaură. Dar, în cele din urmă, voi răzbi în portocală, afară de cazul când voi pieri mai înainte de foame.

Într-un moment de inspirație, Stephenson reuşise să prezinte strategia britanică într-o imagine pe care Churchill avea s-o reia mai târziu, atunci când a reamintit americanilor că furniturile

lor erau cheia acestei strategii: „Dacă nu vom pieri mai întâi de foame... ne vom întoarce pe continentul european”.

În acea zi de început de primăvară a anului 1940, Roosevelt a înțeles imediat despre ce era vorba. Pe atunci, ajutorul îl cereau „haiducii de pe Baker Street”, care încă nu ştiau sigur cine îi va conduce, dar care primeau deocamdată indicații de la Churchill.

Peste câteva ore, Roosevelt a aranjat o întâlnire între Stephenson şi John Edgar Hoover, directorul Biroului federal de investigații. Canadianul i-a relatat acestuia din urmă despre ancheta întreprinsă la ambasada americană. Delicata problemă urma să fie rezolvată în mod discret, dar ea demonstra necesitatea de a se restabili legăturile cu serviciile secrete britanice. Hoover a răspuns că el nu poate fi de acord cu utilizarea de agenți britanici pe teritoriul Statelor Unite, dacă la asta se gândeşte Stephenson. În primul rând, pentru că Departamentul de stat susține morțiş că orice formă de colaborare constituie o încălcare a neutralității S.U.A.

— Nu pot să mă abat de la această politică decât cu aprobarea directă a preşedintelui.

— Şi dacă o capăt? l-a întrebat Stephenson.

Chipul lui Hoover s-a împietrit, luând expresia pe care o cunoşteau atât de bine cititorii ziarelor americane.

— Atunci vom lucra mână în mână. Numai

dumneata şi cu mine. Nimeni altul nu intră în combinație. Nici Departamentul de Stat, nimeni!

Hoover avea pe atunci 45 de ani, cu unul mai mult decât Stephenson. Aşa a început o lungă şi furtunoasă colaborare. Hoover şi-a dat seama că are de-a face cu un egal de-al lui atunci când Stephenson i-a spus:

— Veți căpăta aprobarea preşedintelui.

Promisiunea lui a fost urmată, aproape imediat, de instrucțiuni corespunzătoare din partea lui Roosevelt. Înapoiat la Londra, Stephenson i-a relatat lui Churchill:

— Preşedintele a pus bazele confidențiale ale celei mai strânse cooperări dintre F.B.I. Şi serviciile secrete britanice. Faptul că a fost de acord cu această conlucrare este o dovadă frapantă a clarviziunii lui. Iar faptul că trebuie ținută în umbră, până şi față de Departamentul de Stat, este o dovadă despre ponderea pe care o are neutralitatea americană. Am făcut un prim pas esențial spre contracararea operațiilor inamice, dar nu suficient pentru a răspunde necesităților situației. Încă de pe acum, naziştii din America sunt bine organizați şi bine întăriți. Ei îşi dau seama de măsura în care Anglia depinde de ajutorul material al Statelor Unite, de aceea îşi orientează propaganda subversivă spre consolidarea zidului de izolaționism tradițional care-l înconjură pe preşedinte.

În ziua de luni, 20 mai 1940, câțiva detectivi ai

secției speciale din Scotland Yard au luat grava decizie de a intra în apartamentul din Gloucester Place al unui diplomat de la ambasada americană, în vârstă de 28 de ani – ofițerul de cifru pe nume Tyler Gatewood Kent. În locuința lui s-au găsit copii de pe o mie cinci sute de radiograme, marcate „ultrasecret" şi trimise de la Whitehall la Casa Albă. Printre ele se aflau şi mesajele cifrate dintre „Persoana navală" şi *Potus,* pe care Hitler le căpăta în rezumat la câteva zile după transmiterea lor. Supus unui interogatoriu, Kent a pretins că voia să zădărnicească „complotul secret şi neconstituțional, urzit de preşedintele Roosevelt cu complicitatea lui Churchill, pentru a târî în război Statele Unite".

Cazul a fost dat în vileag după informarea prealabilă a lui Roosevelt. Acum, el trebuia să aştepte rezultatele anchetei. Comportarea ambasadorului Kennedy stârnise îndoieli atât de serioase, încât preşedintele s-a considerat îndrituit să aprobe „cea mai strânsă cooperare între F.B.I. Şi serviciile secrete britanice". Evident, lucrul avea implicații mult mai mari, printre care şi punerea la curent a englezilor cu radiocomunicațiile germane interceptate de monitoarele americane. Deşi aceste mesaje erau în cod, ele au sporit considerabil volumul de materiale puse la dispoziția criptografilor de la Bletchley, oferindu-le mai multe prilejuri de a identifica nume, indicative şi expresii tehnice care

reveneau mereu şi care puteau duce la anumite concluzii. În felul acesta, existau şanse de a se ajunge la descifrarea tuturor codurilor *Enigma.* În schimb, se convenise ca britanicii să comunice descoperirile lor partenerilor americani. Mariajul forțat apropiase Statele Unite şi Marea Britanie în lupta pe frontul secret. Dar cum de nimerise Joseph P. Kennedy într-un păienjeniş de suspiciuni?

13

Mica echipă de la Şcoala de coduri şi cifruri interceptase şi descifrase telegrame diplomatice germane încă înainte de a se muta la Bletchley. Printre aceste telegrame se aflau şi cele ale ambasadorului german în Italia. Acesta se arăta foarte la curent cu o corespondență între Primul Lord al Amiralității. Churchill, şi preşedintele Roosevelt.

După câte ştiau criptanaliştii, Churchill şi Roosevelt nu se cunoşteau. Probabil că ambasadorul german scornea aşa-zisele informații confidențiale şi inventa spioni şi agenți, pentru care pretindea fonduri.

Textele interceptate au ajuns la Ministerul de Externe britanic, împreună cu alte materiale curente. Niciunul dintre cei care au citit informările nu ştia nimic despre corespondența

dintre Churchill şi Roosevelt şi despre pseudonimele „Persoană navală” şi *Potus.* Toată lumea a fost de acord că ingeniosul domn de la Roma născocea o literatură de pe urma căreia profita băneşte.

Stephenson a dat peste mesajele din capitala Italiei în timp ce citea recuperări” ale telecomunicațiilor germane de nivel inferior, în coduri deja descifrate de englezi. Comparându-le, el se străduia să găsească noi indicii pentru felul cum lucra sistemul *Enigma.* În telegramele de la Roma, canadianul a recunoscut rezumate destul de ample ale confidențelor lui Churchill către Roosevelt. De unde le putea avea ambasadorul german în Italia?

La începutul primăverii 1940, pe când se topeau zăpezile lunilor de iarnă. Stephenson s-a lansat într-o anchetă. Pentru ceilalți lucrători ai serviciilor secrete de la Londra, copleşiți de probleme interne, textele emise de la Londra păreau ceva îndepărtat şi lipsit de importanță. Stephenson a perseverat însă. Frunzărind registrul de activități al ambasadei Statelor Unite, a constatat că Churchill apela din ce în ce mai frecvent la acest oficiu diplomatic, pentru a transmite mesajele sale către preşedinte, în codul Departamentului de Stat.

Ambasadorul Kennedy nu era tocmai intermediarul cel mai nimerit. În 1937, el fusese numit în postul atât de râvnit de la Londra. De

atunci încoace se apropiase tot mai mult de Neville Chamberlain, de conciliatorii notorii şi de acei membri ai aristocrației britanice care aveau vederi filonaziste. După capitularea lui Chamberlain la München, Kennedy s-a lăudat chiar pentru „meritul“ de a fi salvat pacea, convingându-l pe primul ministru să aibă încredere în Hitler.

În ultimul an de pace, Kennedy a anunțat că războiul este inevitabil şi că Anglia va suferi o inevitabilă înfrângere. Churchill încercase să repare răul făcut prin asemenea declarații. Unul dintre remediile găsite de el a fost de a-şi canaliza corespondența cu Roosevelt prin ambasadă, în speranța că Kennedy îi va citi, scrisorile şi va trage concluziile de rigoare. O altă metodă era de a sta de vorbă cu cât mai mulți oaspeți americani influenți, de obicei la banchetele neoficiale la care Churchill lua cuvântul.

Stephenson a participat la o astfel de recepție, la care cel vizat era Walter Lippmann.

— Să presupunem că ambasadorul Kennedy are dreptate atunci când face tragicele lui pronosticuri, a spus Churchill. Eu unul, mai bine mi-aş da viața, luptând, decât să capitulez, de teama înfrângerii, în fața amenințării acestor indivizi siniştri. Vouă, americanilor, vă va reveni rolul de a prelua şi păstra marea moştenire a popoarelor de limbă engleză. Vouă vă va reveni sarcina de a gândi la nivel imperial, adică de a gândi la ceva mai presus de interesele propriei tale

țări…

Lui Kennedy nu i-a venit niciodată să creadă că un astfel de idealism poate fi autentic. El i-a spus într-un rând lui Churchill:

— Ah, pentru numele lui Dumnezeu, încetați să mai faceți din acest conflict un război sfânt. Voi nu luptați pentru altceva decât pentru supraviețuirea Imperiului vostru.

Kennedy se silise să justifice sistematic felul cum cel de-al treilea Reich cotropea țară după țară în Europa. Convorbirile lui cu ambasadorul german la Londra erau raportate, aproape cuvânt cu cuvânt, la Berlin. Englezii au interceptat şi descifrat aceste telegrame, aflând cu o indignare crescândă că ambasadorul american dezvăluia germanilor cât de dornic era Chamberlain să ajungă la o înțelegere, ceea ce îl îndemna pe Hitler să aibă pretenții şi mai mari. La 15 iunie 1938 ambasadorul german a transmis părerea lui Kennedy cu privire la evrei: „El mi-a spus că Reich-ul îşi dăunează sie însuşi nu atât pentru că vrea să se descotorosească de evrei, ci mai curând din cauza felului zgomotos în care înțelegem să ne realizăm acest țel. Kennedy mi-a arătat că, de exemplu, la el acasă, la Boston, există cluburi în care, de cincizeci de ani, n-a fost primit niciun evreu… dar că nu se face zarvă pe chestia asta. În ceea ce-l priveşte, el personal înțelege pe deplin politica noastră față de evrei”.

Suspiciunile referitoare la Kennedy nu puteau fi

aduse la cunoştința primului ministru Chamberlain, pe care-l impresionau profund afirmațiile ambasadorului despre invincibilitatea Germaniei. Kennedy l-a adus la Londra până şi pe Charles Lindbergh, care a depănat povestiri înfricoşătoare despre copleşitoarea superioritate a forțelor aeriene ale reich-ului. Ministrul Cehoslovaciei la Londra, Jan Masaryk, nota că Joseph Kennedy îl asigurase că nici nu se punea problema ca țara sa să fie „dezmembrată sau trădată", cu foarte puțin înainte ca tancurile germane să cotropească restul Cehoslovaciei, în martie 1939. Ziarul *New York Post* scria că ambasadorul Kennedy face parte din „clica filogermană" şi că discursurile sale sunt pline de aluzii defetiste, profasciste şi inamicale la adresa lui Roosevelt. Acelaşi cotidian a reprodus un articol al publicistului londonez Claud Cockburn, în care se spunea, printre altele: „Kennedy merge atât de departe încât insinuează că politica democratică a Statelor Unite este rodul influenței evreeşti".

Comportarea lui Kennedy părea de necrezut. Totuşi, multe dintre cele văzute şi auzite de el în Anglia îl îndrituiau să creadă că cercurile guvernamentale ale acestei țări subscriu la aspirațiile naziste. Până şi incursiunile japoneze în China erau tratate „cu înțelegere". Ziarul *Times* din Londra a publicat o scrisoare, în pagina consacrată editorialelor, în care se justifica un

atac japonez asupra suburbiilor Shanghaiului: „Pierderile de vieți omeneşti care s-au produs în rândurile populației civile chineze (printre care se aflau mulți soldați fără uniformă) au fost inevitabile şi sunt convins că nimeni nu le regretă mai mult decât japonezii".

Kennedy avea şi motive de ordin politic intern pentru a merge pe linia pe care o adoptase. „El îşi datora situația faptului că reprezenta o grupare catolică, irlandeză şi antibritanică în America", scria Stephenson. „Pentru ca preşedintele Roosevelt să poată fi reales în noiembrie, această grupare nu trebuia să fie contrariată. Iată de ce Kennedy se manifesta pe placul irlandezilor de pe coasta de Est şi pe placul grupărilor izolaționiste, denumite, cu un termen generic, *America First".*

Cei ce aparțineau organizației *America First* refuzau să se lase târâți de perfidul Albion în războiul european. Cotidianul *Chicago Tribune* reînvia o fantomă de demult, prevenindu-l pe Kennedy „să nu joace rolul băiatului de prăvălie pentru Imperiul britanic" şi amintind cititorilor săi de Walter Hines Page, ambasadorul american la Londra în primul război mondial. Acesta fusese acuzat de trădare de către unii compatrioți ai săi, deoarece îi ajutase pe englezi să aducă Statele Unite în conflict. „A face pe Walter Hines Page" devenise sinonim cu a fi unealta britanicilor şi ambasadorul Kennedy îşi dădea seama cât de periculos ar fi fost pentru ambițiile sale politice să

dea impresia că a căzut în capcana Londrei.

În septembrie 1939, la câteva zile după intrarea Angliei în război, Kennedy a oferit un dineu de rămas bun celor nouă copii ai săi, pe care îi trimitea înapoi în Statele Unite. El a închinat un toast în cinstea germanilor, „care îi vor bate măr pe englezi". Evident, s-a găsit un invitat care a relatat mai departe acest lucru. Aşa s-a inaugurat o serie de informări care s-au adunat la Foreign Office în anii războiului, alcătuind un dosar intitulat „De-ale lui Kennedy". Din dosarul care a rămas nedeschis încă trei decenii şi jumătate reiese că ambasadorul american reprezenta, cel puțin prin declarațiile sale, un pericol pentru Anglia şi un suport pentru moralul nazist. De sărbătorile Crăciunului, în 1939, el a plecat la Boston, unde a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a prooroci prăbuşirea Angliei. Înapoiat la Londra, în martie 1940, s-a apropiat şi mai mult de conciliatori. Printre ei se afla şi ministrul de finanțe, John Simon, care i-a spus că el şi colegii săi ar pleda în Parlament pentru încheierea păcii, dar „aţâţătorii la război din jurul lui Churchill le-ar închide gura cu urletele lor. Atâta vreme cât oameni ca Simon şi nu ca Churchill erau la cârma țării, influența defetistă a lui Kennedy era greu de zăgăzuit.

Cu prilejul primei sale călătorii secrete la Washington, Stephenson nu i-a spus preşedintelui decât că telecomunicațiile cu Londra

nu sunt sigure şi că, la ambasada Statelor Unite, au loc unele „scurgeri”. Mai mult decât atât nu se putea hazarda.

„Dar în mai 1940 Hitler a adus la suprafață lupta dintre simpatizanții lui Churchill şi conciliatori”, scrie Stephenson. „Naziştii au dezlănțuit o brutală şi neaşteptată ofensivă împotriva Belgiei şi Olandei, ocolind prin flanc trupele franceze, care încă mai contemplau placid Rinul, din cazematele liniei Maginot. Grosul forțelor combatante britanice era în pericol să fie capturat pe continentul european. Într-un val de mânie, poporul s-a ridicat în sprijinul lui Churchill”.

Într-adevăr, țara şi-a îndreptat privirile spre Churchill. Acesta era un rebel cu ambiții politice uimitor de modeste. Întrebată înainte de război dacă îi acordă vreo şansă să devină prim-ministru, soția lui a răspuns:

— Numai în cazul când Anglia ar suferi o mare catastrofă şi nimeni nu doreşte una ca asta.

Stephenson notează mai departe: „Laburiştii au fost cei care au simțit venind catastrofa şi l-au adus pe Churchill la putere. Comitetul Executiv al Partidului Laburist s-a declarat gata să între într-un guvern de coaliție – reacție tradițională în vremuri de primejdie –, dar cu condiția ca Churchill să fie în fruntea acestui guvern. În mod destul de bizar, el continua să treacă drept un reacționar înveterat. Până şi Eleanor Roosevelt scria că «Churchill ştie că s-a dus epoca

tradiționalei cârmuiri de clasă, dar vechile sale sentimente îl leagă de vechiul sistem şi, în adâncul sufletului său, se bate pentru acesta, cu tot curajul şi celelalte calități pe care le-a generat vechea orânduire». Dar Churchill ştia bine că vechea orânduire se schimbă şi căuta să facă uz de cele mai bune trăsături ale ei pentru a lupta împotriva noilor pericole. Dictatorii utilizau arme neobişnuite: printre ele, una dintre cele mai nocive era exploatarea slăbiciunilor democrației, inclusiv a unui fel de bună credință nevinovată".

În Anglia, rebelii împotriva complezenței au măturat de la putere pe cei vinovați de această nevinovată bună credință.

— Ne-am descotorosit de adepții lui *mai-bine-nu,* scria Hugh Dalton, numit în fruntea Ministerului Războiului Economic. În ultimul moment, ne-am adresat celor ce vor să lupte cu adevărat.

Unii funcționari de stat din vechea gardă şopteau că Dalton va conduce un „minister al războiului necavaleresc". Ei se temeau că acest minister va deveni un monstru dispunând de fonduri secrete, de care nu va avea de dat socoteală, de arme teribile şi neortodoxe, de dreptul de a face ravagii pe teritorii străine, recurgând chiar la asasinate politice. Bineînțeles, Churchill anticipase toate acestea, dar era convins că va şti să țină în frâu pe cei prea avântați. La sediul ministerului din Berkeley Square s-au adunat, încetul cu încetul, poeți şi profesori,

sportivi şi ziarişti, ea şi alte persoane care nu purtau nici capă, nici spadă. Unul dintre recruți era compozitorul Eric Maschwitz, autorul cântecului de război „O privighetoare a cântat în Berkeley Square”. Cei care lucrau efectiv în Berkeley Square au adoptat cântecul, făcând din el imnul lor de luptă.

Despre venirea la putere a lui Churchill în ceasul al unsprezecelea s-a scris că a fost un miracol care a salvat lumea liberă. Dar Alexander Cadogan, secretarul permanent al Ministerului de Externe, spunea că Churchill va fi o nenorocire. Erau şi alții care împărtăşeau această neîncredere. Trebuie totuşi să subliniem că niciunul dintre aceşti funcționari superiori nu a permis vreodată îndoielilor sale personale să influențeze cu ceva activitatea lui. Primul conte de Cadogan fusese şeful serviciului de informații al ducelui de Marlborough, ilustrul strămoş al lui Churchill. În ajunul unei bătălii, marlborough şi-a aruncat mănuşa la picioarele lui Cadogan, dând impresia că vrea să-l insulte. În aceeaşi noapte, el a spus că intenționează să instaleze o baterie de tunuri pe locul unde-şi aruncase mănuşa. „Bateria se şi află acolo”, i-a răspuns Cadogan. El înțelesese rostul unui gest pe care ceilalți generali îl luaseră drept o jignire. „Nimic nu i-a zdruncinat devotamentul față de comandantul său şi nimic nu a zdruncinat încrederea care domnea între ei doi”, comentează Churchill.

Când a venit la putere, Churchill avea în preajmă şefi ai serviciilor secrete a căror încredere îi era mai necesară ca oricând. Europa se învăluise în bezna unei tiranii fără precedent. Arta gherilei oferea o slabă speranță de organizare a rezistenței, care era de preferat perspectivei degradante şi demoralizante a unei simple lupte pentru supraviețuire. Ingeniozitatea omului şi capacitatea lui de a înfrunta greutățile trebuiau opuse dominației militare, orientată spre o „purificare rasială" care implica exterminarea celor „inferiori", înrobirea celorlalți, procrearea selectivă şi adorarea unui nou tip de supraom.

Nu întâmplător erau demascate la Bletchley punctele slabe ale supremației naziste. Intelectuali evrei şi refugiați de persecuțiile hitleriste se numărau printre cei ce începuseră să pătrundă tainele unor mesaje cifrate germane, transmise prin rețelele *Enigma.* S-a pus la punct un procedeu care permitea unei echipe să se concentreze asupra unui cod anume – cu alte cuvinte asupra unei anumite aşezări a tamburilor maşinii – întrebuințat de o anume rețea nazistă (ca, de exemplu, aviația militară germană din Norvegia), înainte ca emițătorul să treacă la un alt cod. A intrat în funcțiune un complicat sistem de linii telefonice şi telegrafice între Bletchley şi şefii serviciilor secrete de la Londra, luându-se măsurile de precauție necesare împotriva unei interceptări accidentale, atunci când

comunicațiile se făceau prin radio.

Venirea unui nou guvern la cârma Marii Britanii a dat multă încredere oamenilor. Consecințele acestei ridicări a moralului s-au resimțit în mod special pe tărâmul criptografiei. Au dispărut numeroase blocaje mintale. S-a constituit un calculator mecanic, care a uşurat munca matematicienilor. Mai avea să treacă timp până la elucidarea secretelor inamicului, prin descifrarea, într-un ritm suficient de susținut, a ordinelor emise de înaltul comandament german. Dar domnea un sentiment al succesului, care l-a îndemnat pe Stephenson să propună ca informațiile dobândite din surse *Enigma* să poarte denumirea „strict secret *Ultra*". Sub acest titlu se încadrau numai informațiile care veneau de la Bletchley şi din surse atât de confidențiale încât comandanților de unități combatante nu li se puneau la dispoziție decât fragmente în prealabil selecționate şi adesea într-o formă camuflată. Pentru a elimina orice risc de indiscreție, textele *Ultra,* în totalitatea lor, urmau să parvină unui număr cât mai mic de şefi civili sau militari ai Angliei şi unui singur străin – preşedintele Statelor Unite.

14

În Parlamentul de la Londra, un deputat s-a

ridicat, cu degetul întins spre Chamberlain, şi i-a spus, citindu-i pe Cromwell:

— Ai stat prea mult aici… În numele Domnului, pleacă!

Churchill a devenit prim-ministru la 10 mai 1940, doar cu câteva zile înainte ca armatele lui Hitler să năvălească spre Canalul Mânecii, repurtând victorii-fulger una după alta. „În sfârşit", scria Churchill, „puteam acționa cu deplină autoritate în toate direcțiile". Unul dintre primele sale ordine a fost de a strânge laolaltă constatările făcute de diferite servicii în legătură cu „scurgerile" de la ambasada americană. Gravitatea cazului reieşea din prioritatea ce i se acorda într-o perioadă atât de primejdioasă. În ziua în care poliția l-a arestat pe Tyler Gatewood Kent, ofițerul de cifru de la ambasadă, ofițeri superiori ai marinei militare britanice s-au reunit în galeriile adânci de sub falezele Doverului şi şi-au îndreptat privirile spre Canalul Mânecii. Se putea oare strânge o flotă de ambarcațiuni cu pânze şi de vaporaşe ruginite pentru a salva corpul expediționar britanic, încercuit de blindatele germane în Flandra? La Ministerul de Război, un telex imprimator al serviciului militar de informații ciocănea un mesaj, care reflecta parcă incoerența evenimentelor:

„Trupele lui Hotler au invadat Luxemburgul… Hotler anunță prăbuşirea Belgiei şi Olandei. Hotler declară că va zdrobi Anglia".

A urmat o pauză, apoi maşina a prins din nou să ciocănească:

„Rectificare. În loc de Hotler, se va citi Hitler şi sensul va deveni limpede”.

După ce a parcurs repede o copie a telegramei. Stephenson a meditat din nou la cazul Tyler Kent. Mirosea a trădare. Canadianul spera măcar că nu erau implicați şi alți membri ai personalului ambasadei.

Primele suspiciuni le treziseră mesajele trimise de ambasadorul german la Londra, Hans Mackensen, şi descifrate de englezi. Serviciile secrete britanice au raportat că Mackensen deține informațiile de la un ataşat italian la Londra, ducele del Monte. Scotland Yard a constatat că ducele del Monte frecventa o cofetărie din Londra, al cărei patron era un fost amiral țarist. Fiica lui, Anna Wolkoff, participa la reuniuni ale grupărilor filonaziste şi antisemite. Printre admiratorii ei se număra şi ducele de Westminster, cel care se legase de Churchill la hotelul Savoy. Agenții contraspionajului au pus-o sub urmărire pe Anna Wolkoff, care le-a uşurat sarcina, lipind pretutindeni fluturaşi pe care scria: „Acest, război a fost provocat de evrei”. Contraspionajul britanic era preocupat de existența în Anglia a unei „coloane a cincea”. Expresia apăruse cu patru ani în urmă, pe vremea războiului civil din Spania, când se afirma că cele patru coloane de rebeli care se îndreptau spre Madrid se bizuiau pe o „a cincea

coloană” de simpatizanți, care erau gata să li se alăture din interiorul capitalei.

M.I.-5, o secție a serviciului militar secret, care răspundea pe atunci de contraspionaj, ținea de asemenea sub supraveghere apartamentul Annei, deoarece era cunoscută ca membră a Clubului de dreapta, o organizație care difuza manifeste de propagandă hitleristă şi antisemită. Abia acum, când s-au coroborat, informațiile adunate de *M.I.-5* cu constatările celorlalți anchetatori, a devenit limpede că Anna era o verigă de legătură între ambasada Statelor Unite şi Berlin. Ea primea frecvent vizitele nocturne ale lui Tyler Kent. Ofițerul de cifru al ambasadei era cel care transmitea radiogramele secrete adresate Washingtonului şi redactate în aşa-numitul „cod cenuşiu” al Departamentului de stat, despre care se credea că este indescifrabil.

Lucrase oare Kent de unul singur în cadrul ambasadei? Trecutul Annei Wolkoff dezvăluia o lungă perioadă de colaborare cu diplomați filonazişti. Ea trimitea scrisori cuprinzând informații ce putea fi utilizate în emisiunile de propagandă de la Berlin ale trădătorului William Joyce – lordul Ham-Ham. Tot de la ea porneau materiale care ajungeau pe un alt canal diplomatic la Berlin. În sfârşit, prin intermediul Annei, Tyler Kent furniza copiile radiogramelor dintre Churchill şi Roosevelt ataşatului italian, care le trimitea apoi ambasadei germane la Londra.

Fiecare aspect al acestei afaceri fusese cercetat de câte altcineva. Acum, când fragmentele de imagini erau puse alături unul de celălalt, se căpăta un tablou complet.

Chiar în săptămâna de dinaintea arestării lui Kent, copia unui important mesaj al lui Churchill pornise pe ruta Londra-Roma-Berlin. Primul ministru telegrafiase lui Roosevelt că Anglia şi Franța, fostele „învingătoare de la Versailles", pe care Hitler le ura atât de mult, erau acum nu numai înfrânte în luptă, ci şi divizate. Führerul trebuie să se fi delectat citind:

„Către *Potus.* Scena s-a întunecat repede... Țările mici sunt pur şi simplu sfărâmate una câte una, ca nişte beţe de chibrituri. Ne putem aştepta, deşi încă nu este sigur, că Mussolini se va grăbi să ia parte şi el la zdrobirea civilizației noastre. Noi, englezii, ne aşteptăm să fim atacați în viitorul apropiat, atât prin bombardamente aeriene, cât şi prin lansarea de paraşutişti şi trupe aeropurtate... S-ar putea ca Europa să fie complet subjugată şi nazificată mai repede decât vă închipuiți, iar povara ce va cădea pe umerii noştri să fie prea grea pentru noi. Tot ce vă cer acum e să vă proclamați nonbeligeranța, ceea ce ar însemna să ne dați tot ajutorul posibil cu excepția angajării propriu-zise a forțelor dumneavoastră armate".

Mesajul purta semnătura „Fostă persoană navală".

O altă radiogramă a lui Churchill conținea detalii

despre marile pierderi în nave de război pe care le suferise Anglia. Urma apoi o expunere completă asupra urgentei nevoi pe care o avea Marea Britanie de a căpăta 40–50 de distrugătoare vechi americane.

A fost ultima oară când Hitler a primit pe tavă asemenea veşti îmbucurătoare. Stephenson, care era personal implicat în negocierile pentru împrumutul de nave americane, şi-a dat seama că textul transmis de Tyler Kent reproduce, aproape cuvânt cu cuvânt, cererea lui Churchill, redactată în cod. Nu mai încăpea nicio îndoială asupra „scurgerilor" de la ambasada americană: de vină era ofițerul de cifru şi nu ambasadorul Kennedy.

Acesta a trebuit să se desolidarizeze de subalternul lui. În seara când s-a făcut descinderea în apartamentul lui Kent, Kennedy a primit vizita lordului Halifax, în locuința lui, de lângă palatul Kensington, şi a acceptat propunerea ministrului de externe britanic ca prietenul Annei Wolkoff să fie demis din serviciul diplomatic al Statelor Unite, astfel ca autoritățile de la Londra să poată lua măsuri împotriva lui. În aceeaşi noapte, Kennedy a telefonat preşedintelui Roosevelt, anunțându-l:

— Codul nostru cel mai secret a devenit inutilizabil. Exact acum, când Franța se prăbuşeşte, Statele Unite trebuie să pună capăt oricăror comunicații confidențiale cu misiunile lor diplomatice din lumea întreagă.

Ambasadorul a adăugat că, dacă S.U.A. Ar fi fost în război, ar fi recomandat împuşcarea lui Kent ca trădător.

Procesul lui Tyler Kent şi al Annei Wolkoff s-a desfăşurat cu uşile închise. Amândoi au fost condamnați la câțiva ani de închisoare, sub acuzația că se făcuseră vinovați de transmiterea unor documente secrete, capabile să fie de folos inamicului. Cazul a fost trecut sub tăcere din cauza numeroaselor sale implicații. Printre ele, un rol de seamă a jucat faptul că Tyler Kent invocase, drept justificare, argumente patriotice, declarând că vinovat de trădare era Roosevelt. Kent era un tânăr cu educație aleasă, un diplomat de carieră cu o bogată experiență dobândită în străinătate. Oricât de aspru l-ar fi condamnat acum Kennedy, adevărul era că mulți americani împărtăşeau sentimentele lui izolaționiste.

Ambasadorul afirmase că trădarea lui Kent compromitea toate comunicațiile diplomatice americane. El nu ştia că, cu prilejul vizitei sale la Washington, Stephenson pusese bazele unui sistem paralel de transmisiuni. Instrucțiunile date de preşedintele Roosevelt lui John Edgar Hoover de a încheia o alianță cât mai strânsă cu serviciile secrete ale canadianului fusese tradusă în viață cu promptitudinea pe care o permiteau resursele F.B.I.-ului. Toată lumea aştepta ziua când Churchill va ajunge la cârma Angliei. De acum înainte, ambasadorul Kennedy va fi ocolit. Noi

canale de comunicații se vor crea între „haiducii de pe Baker Street” şi omologii lor din Statele Unite.

„Rebelii” de pe ambele țărmuri ale Atlanticului au procedat cu prudență. Ei se temeau de trădare din partea unor oameni care ocupau posturi mult mai înalte decât Tyler Kent – oameni neinformați, care şi ei puteau să-şi justifice acțiunile în numele aceluiaşi patriotism. Culmea era că englezii, care se aflau deja în toiul războiului, aveau motivele cele mai puternice să avanseze cu prudență. Bunul prieten al lui Kennedy, Neville Chamberlain, trebuise să demisioneze, dar ministrul său de externe, lordul Halifax, îşi ducea mai departe activitatea. Exact în ziua când Churchill a devenit prim-ministru, Halifax cântărea consecințele unei prăbuşiri a Franței şi susținea cu căldură o propunere de pace „care ne oferă condiții mai bune astăzi decât peste trei luni”. Mussolini se oferise să medieze cu naziştii un acord care să nu afecteze independența Angliei, cu condiția ca Italia fascistă să capete insula Malta şi să aibă mână liberă în Mediterana. Dacă Marea Britanie va adopta o atitudine rezonabilă şi va permite Germaniei şi Italiei să-şi împartă Africa şi Orientul Mijlociu, pacea putea fi obținută.

Halifax şi Chamberlain au încercat, în repetate rânduri, să determine Cabinetul de război al Angliei să subscrie la această propunere. „Dacă s-ar fi întâmplat aşa, n-ar fi trecut mult şi activitatea

noastră antinazistă ar fi fost considerată o activitate antibritanică", arată Stephenson.

Această ofertă de pace pornise de la Roma exact în perioada când ambasadorul german de acolo transmitea în cod Berlinului ultima informație pe care o căpătase de la ambasada americană din Londra: mesajul prin care Roosevelt expunea cu sinceritate dificultățile care-l împiedicau să dea curs cererii lui Churchill de a-i împrumuta cele 40–50 de distrugătoare vechi. Acum, Stephenson a pledat cu fervoare pentru o colaborare strânsă şi bine coordonată în domeniul războiului secret, care să strângă laolaltă pe toți cei ce se opuneau nazismului, indiferent de naționalitatea lor. Canadianul a invocat ca argument cazul Tyler Kent. E adevărat că ambasadorul Kennedy nu purta nicio răspundere pentru cele întâmplate. Dar depozițiile făcute de el într-o sesiune închisă a comitetelor pentru probleme militare din Senat şi Camera reprezentanților îl puneau în aceeaşi categorie ca şi Halifax. Depoziția avusese loc cu puțin înainte de prima vizită a lui Stephenson la Washington. În cadrul ei, Kennedy declarase categoric de asemenea că Winston Churchill este perfid şi lipsit de scrupule, „gata să arunce în aer ambasada Statelor Unite la Londra şi să dea apoi vina pe germani, doar-doar i-o târî pe americani în război".

În trecut, Churchill se străduise din răsputeri să evite orice acțiune nechibzuită care putea să-i

alarmeze sau să-i indispună pe americani. Acum însă, evenimentele îi forțau mâna. Paul Reynaud, primul ministru al Franței, i-a telefonat şi i-a spus în limba engleză:

— Am fost înfrânți. Suntem bătuți. Am pierdut lupta.

Dacă Anglia mai putea să reziste câteva săptămâni, dacă defetiştii nu-l scoteau pe Roosevelt de la Casa Albă, dacă Statele Unite furnizau arme, cel puțin pentru luptătorii din umbră (începând cu „unitățile auxiliare", care se pregăteau să ducă, la nevoie, un război de partizani împotriva ocupanților nazişti ai Marii Britanii), încă mai dăinuia o speranță pentru libertate. Churchill ordonase „haiducilor de pe Baker Street" să se pregătească pentru operații de gherilă. Trebuia creat un organism „care să coordoneze toate acțiunile de subversiune şi sabotaj, *pentru a da foc Europei".*

Măsurile oficiale au întârziat două luni, în scopul de a da posibilitate lui Stephenson să explice acest proiect preşedintelui Roosevelt. Căci o Europă în flăcări putea include şi o Anglie ocupată, ai cărei partizani vor primi indicații de la New York.

Ceea ce în aprilie părea doar o ipoteză academică devenise acum o probabilitate. Stephenson nu exagerase prevenindu-l pe Roosevelt că Hitler nu va avea nevoie de mult timp pentru a subjuga pe vecinii săi nepregătiți, dar că forțelor eliberatoare

le va trebui un lung interval pentru a scoate aceste țări de sub robia nazistă. „Führerul nu e un nebun pur şi simplu”, a subliniat Stephenson. „E un geniu al răului. Armele din arsenalul său nu au pereche în istorie. Propaganda pe care o face e plină de rafinament. Sistemul său de dominație e abil din punct de vedere tehnologic. Hitler a rupt în bucăți vechile manuale militare şi a redactat altele noi. Strategia sa constă în a răspândi teroarea, deznădejdea şi suspiciunea reciprocă.

Va exista o perioadă de ocupație când va trebui să susținem moralul celor ce nu vor fi internați în lagărele de concentrare şi de exterminare şi să creăm un sistem de informații, care ne va permite să reperăm punctele slabe ale inamicului. Va trebui să ne bizuim pe resursele umane, în convingerea că ele sunt superioare maşinilor”.

Partea A Doua
Lupta Continuă

15

Armatele germane se revărsau asupra Franței. Existau toate indiciile că francezii vor semna o pace separată. Apoi, naziştii vor ocupa Parisul şi centrele industriale, tolerând o administrație franceză „neutră”, în sudul țării.

Churchill făcea naveta între Anglia şi Franța, încercând cu disperare să restabilească moralul

Aliaților. Cu o profundă dezolare, el a constatat că hotărârile le lua de fapt amanta lui Reynaud. Aruncându-se pe pat, în hohote isterice de plâns, şi cerând să fie lăsată în pace, contesa Hélène de Portes. Mina şi puținul curaj care-i mai rămăsese premierului francez.

Stephenson l-a însoțit pe Churchill într-una din cele cinci istovitoare călătorii, făcute de noul prim-ministru, pe care soarta îl distribuise, la şaizeci şi ceva de ani, în rolul de comandant suprem al unor oştiri ce se zbăteau să scape din capcana inamicului. Toate ambarcațiunile disponibile şi capabile să traverseze Canalul Mânecii formau un convoi aproape neîntrerupt între Dover şi plajele bombardate de *Luftwaffe* de la Dunkerque. La Paris, Reynaud habar nu avea de operația de evacuare. El a încuviințat din cap, buimac, atunci când Churchill – care i se părea un bătrânel cu obrajii trandafirii, cu şuvițe rare de păr şi cu mâini delicate de artist – i-a spus:

— Mai bine ca ultimul dintre noi să cadă în luptă, decât să lâncezim mai departe ca sclavi.

Churchill umbla cu paşi grei, de colo până colo, prin dormitorul lui Reynaud.

— Există o mare probabilitate ca Hitler să domine lumea. Trebuie să ne gândim împreună cum să-l izbim şi iar să-l izbim, oricât de scump am plăti şi oricât de mult ar dura încercările care ne aşteaptă.

S-a oprit în fața premierului francez, apoi s-a

aşezat greoi pe un scaun. Pe faţa lui de prunc se perindau, rând pe rând, stările de spirit prin care trecea. Era când posac, când în lacrimi, când violent. Dar în zadar. Drept răspuns, Reynaud îi depăna pomelnicul victoriilor lui Hitler: Polonia în 26 de zile, Norvegia în 28 de zile, Danemarca în 24 de ore, Olanda în 5 zile şi Luxemburgul în 5 ore. Îndreptându-şi ochii trişti şi scăldaţi în lacrimi spre Churchill, Reynaud i-a declarat:

— Belgia e înfrântă. A venit rândul Franţei…

Înapoiat la Londra, Churchill a luat cuvântul în Parlament:

— Nu avem decât o singură ţintă, un singur şi irevocabil obiectiv. Suntem hotărâţi să-l distrugem pe Hitler, să nimicim orice urmă a regimului nazist. Nimeni nu ne va întoarce de pe acest drum – nimeni! Nu vom parlamenta niciodată, nu vom intra niciodată în tratative… Nu vom capitula niciodată.

În timp ce primul ministru vorbea, comandanţii săi militari îşi inventariau pierderile. Anglia rămăsese practic fără apărare. Trupele expediţionare îşi lăsaseră armamentul în Franţa cotropită. Dar ziarul londonez *Daily Mirror* proclama cu litere de o şchioapă: „O minune picată din cer!” În loc de cinci mii de soldaţi, cum se anticipase, flota improvizată evacuase 338.226. A început să se vorbească despre „miracolul de la Dunkerque”. Dar Churchill s-a grăbit să amintească alor săi că „am suferit o înfrângere

catastrofală”.

Primul ministru a anunțat că Hitler nu va reuşi să-şi aducă la îndeplinire planurile subversive în Anglia. Referindu-se la pregătirile pe care le făceau „haiducii de pe Baker Street”, el a făgăduit că dacă „această insulă sau o mare parte din ea vor fi subjugate şi înfometate”, lupta va continua „până ce Lumea Nouă, cu întreaga ei vigoare şi forță, va purcede la eliberarea Lumii Vechi”.

Peste şase zile, preşedintele Roosevelt i-a dat replica, într-o declarație publică:

Vom merge pe două direcții evidente şi simultane: vom oferi celor ce se opun forței brute resursele materiale ale țării noastre; în acelaşi timp, vom mobiliza şi impulsiona folosirea acestor resurse, astfel ca noi, cei din America, să dispunem de echipamentul şi pregătirea necesare pentru a face față oricărei primejdii.

Roosevelt îşi asuma un imens risc personal, angajând fățiş Statele Unite, în ciuda sentimentelor antibelicoase care domneau în această țară.

„A fost prima lui hotărâre de o importanță capitală”, arată Stephenson. „Roosevelt a susținut cauza, în aparență fără speranțe, a Angliei, într-un moment când lumea credea că ea este definitiv pierdută”. Stephenson înțelegea mai bine decât mulți oameni politici dificultățile de care se lovea preşedintele.

Luat pe sus de la Paris, sub nasul nemților, Noël

Coward s-a întâlnit cu măruntul şi zveltul canadian într-unul din curioasele birouri clandestine, care crescuseră peste noapte, ca ciupercile, pe lângă poarta Queen Anne, din Londra. „Când s-a produs dezastrul", îşi amintea scriitorul, care colaborase cu serviciul secret francez, „mi-am dat seama că ne jucasem doar de-a războiul. Ca, de pildă, când avioanele noastre au aruncat manifeste deasupra Berlinului, cu lozinci de genul: «Vedeți că führerul nu poate opri bombardierele britanice?». Când m-am înapoiat în Anglia, situația mi se părea jalnică. Îmi spuneam: vai, vai, o să stăm şi aici cu mâinile în sân, până ce tancurile hitleriste vor ajunge la Westminster. Am primit dispoziții să mă duc, la hotelul St. Ermin, de pe Caxton Street, situat tocmai bine între Camera Lorzilor şi gara Victoria. În hol, urma să iau legătură cu cineva. Am aşteptat în locul acela sordid şi, până la urmă, a apărut un individ care mi-a spus: – Veniți cu mine». Am crezut că vom ieşi în stradă, pentru a ne duce la cine ştie ce adresă conspirativă. Când colo, m-am pomenit că mă urcă într-un lift al hotelului, pe peretele căruia se vedeau butoane doar pentru trei etaje. Spre stupoarea mea, liftul a urcat la etajul IV. Făcea de gardă un colos, înghesuit într-o uniformă de portar, care părea să-l incomodeze cumplit. Am aflat mai târziu că-l chema Cornelius.

Aici era... hm!... *Special Operations Executive* (Directoratul operațiilor speciale). Ulterior, i-am

spus «haiducii de pe Baker Street». Un tip de acolo zicea că preşedintele Roosevelt vrea să luptăm pentru el. Iar Micul Bill era şi el de față, foarte calm, cu ochii lui acoperiți de pleoape grele.

N-a spus decât atât: «Ne-ar fi prins bine un Roosevelt pe aici, în anii ăştia din urmă» “.

Pe atunci, Stephenson era angajat într-o controversă aprigă, în legătură cu felul cum vor trebui folosite informațiile *Ultra* de la Bletchley. *Ultra* dispunea de multe surse de informații, dar principalele rezultate le dădea descifrarea zilnică a ordinelor germane transmise în cod, prin maşina *Enigma.* Comentarii şi analize documentate însoțeau aceste interceptări descifrate. Domnea temerea că germanii vor tortura prizonierii polonezi şi francezii care ştiau despre *Heydrich-Enigma* furată. Vreo doisprezece ofițeri superiori de informații de la Varşovia şi Paris aveau măcar o vagă idee despre captura britanică şi puteau să se dea de gol, fie din neatenție, fie sub presiunea unui interogatoriu sever. Dacă naziştii descopereau că *Enigma* se află deja în mâinile englezilor, nu aveau decât să treacă la alt sistem de cifrare pentru a anula, în cea mai mare parte, utilitatea *Ultrei.* (Investigații oficiale postbelice aveau să demonstreze că nimeni nu trădase secretul; britanicii şi americanii au contractat astfel o mare datorie față de cei ce nu suflaseră un cuvânt, o datorie care, în lumina evenimentelor, era cu neputință de a fi achitată.).

În vreme ce toată lumea era chinuită de neîncredere, Stephenson avea sarcina de neinvidiat de a pleda în favoarea unor noi confidențe care să se facă americanilor, ceea ce mărea riscul de a-l pune la curent pe inamic cu cele realizate de britanici.

Ultra încă mai bâjbâia prin întuneric. Criptografii de la Bletchley aveau de furcă cu zeci de cifruri *Enigma.* Adică cu zeci de combinații ale tambururilor, care funcționau simultan. De exemplu, serviciul german de reparații şi întreținere din Danemarca ocupată transmitea ordine de rutină cotidiene printr-un cifru *Enigma* deosebit de cel utilizat de submarinele hitleriste în Atlantic. În plus, germanii aveau numeroase variante ale cifrurilor de înaltă calitate. La Bletchley a fost necesar să se stabilească o ordine de prioritate în care să fie prelucrate mesajele interceptate, de teamă ca nu cumva un ordin urgent şi cu adevărat semnificativ să fie trecut cu vederea de specialiştii care se ocupau cu ceva ce se va dovedi de importanță minoră. Dar până şi cuvântul „specialist" este înşelător. Toată lumea îşi învăța meseria la locul de muncă. Ceea ce s-a realizat a fost un sistem de fişe, care, pe măsură ce creştea, devenea de neprețuit. Din masa de materiale pe care le primea descifrate, autorul de indexuri sublinia ceea ce i se părea a fi cuvintele-cheie, le nota în fişe şi le indexa multiplu. Această bibliotecă mereu sporită ducea la revelații

neaşteptate. Un cercetător care se chinuia cu un mesaj de rutină putea nimeri peste un cuvânt – poate numele unui carburant solid – care îi sugera ceva. Căutând cuvântul în registre, dădea peste o referire mai veche la carburantul respectiv, în legătură cu experimentarea unor arme. Carburantul era trimis în Danemarca, ceea ce sugera fie o nouă gamă de produse, fie introducerea unei noi arme la bordul unor nave, despre care se ştia că-şi au bazele în Danemarca. Această muncă de detectiv depindea de momentul inițial al asociației de cuvinte, motiv pentru care la Bletchley se preferau cărturari cu o memorie enciclopedică.

În toate acestea intra o doză masivă a factorului şansă. Deşi Stephenson ştia că o parte din activitate putea fi realizată pe cale mecanică, Anglia nu dispunea încă de echipamentul corespunzător. Până una-alta, trebuiau sporite numărul bateriilor de creiere omeneşti. De ce să nu se recurgă şi la experți americani? Nu de profesori simpatici, din îndepărtate localități ale Statelor Unite, avea nevoie Bletchley, ci de ofițeri americani de informații, disponibili douăzeci şi patru de ore pe zi. Concepția părea revoluționară. Dacă *Ultra* era necesară pentru supraviețuirea Angliei, împărtăşirea secretelor ei către americani se dovedea un gest de încredere. Roosevelt afla, la fel de repede ca şi Churchill, tot ceea ce serviciile secrete britanice deduceau în legătură cu intențiile

germanilor. Dar preşedintele era o excepție. Trebuia oare mutată povara unor astfel de cunoştințe pe umerii unor ofițeri neutri? „Se poate vorbi măcar de o făptură, numită ofițer american de informații, în afara serviciilor secrete respective?" întreba un amiral englez, care se opunea ideii. Dacă se aduc în Anglia profesori americani, se vor supune ei asprei discipline a secretului, vor suporta ei greutățile pe care le implică obligația de a trăi izolați?".

Stephenson pleda pentru atragerea de creiere americane şi proiecta să rezolve, pe cale mecanică, problemele de descifrare şi indexare, care epuizau energiile umane de la Bletchley. El a propus ca firma *British Tabulating* să patroneze construirea unui calculator, denumit *Colossus.* Variante de mai bună calitate şi de dimensiuni mai mici puteau fi realizate apoi în Statele Unite, cu concursul experților britanici. Pe atunci, computerele erau o noutate, iar cele care funcționează pe bază de curent electric nici nu existau încă. Stephenson voia ca fabricarea lor, în Statele Unite, să fie încredințată companiei *Internațional Business Machines* (I.B.M.). Cum să se evite însă ca I.B.M. Să afle la ce serveau computerele? În vorbirea curentă, acestora li se spunea *bombes,* poreclă împrumutată din terminologia serviciilor secrete franceze, trist ecou al zilelor – acum curmate brusc – când Parisul era centrul cercetărilor criptografice. Primele modele

de computere construite în Anglia, au fost asamblate lângă Bletchley. Dar s-a ajuns repede la concluzia că producția lor trebuie transferată în Statele Unite, unde li se puteau aduce îmbunătățiri cu ajutorul matematicienilor americani.

Dat fiind că Franța şi restul continentului european erau, după toate probabilitățile, definitiv izolate, de unde se puteau recruta alți specialişti în materie de informații? Stephenson nu vedea altă sursă decât cele două Americi. Printre cetățenii Statelor Unite şi ai țărilor neutre din America Latină existau milioane de imigranți, a căror limbă maternă era cea vorbită într-una sau alta dintre țările ocupate de hitlerişti. Şi mai important, aceşti americani de origine străină aveau cunoştințe de prima mână despre configurația teritoriului local, ca şi despre fabricile şi minele care lucrau acum pentru hitlerişti. Ei ştiau în cine se poate avea încredere pentru a contribui la crearea unor unități secrete în țările cotropite. Pentru a nu încălca legile neutralității, aceşti oameni trebuiau instruiți într-un loc care să nu bată la ochi. Acest loc era zona nelocuită a Canadei.

Iată în ce constau preocupările lui Stephenson în mai 1940. Era luna când luase sfârşit „războiul ciudat". După toate aparențele, evenimentele surprinseseră Anglia nepregătită. „Haiducii de pe Baker Street", experții în războiul de gherilă şi şefii

serviciilor secrete trebuiau să asculte în tăcere sarcasmele la adresa confuziei care domnea în Marea Britanie.

„Făceam într-o săptămână ceea ce în mod normal ar fi necesitat un an", îşi aminteşte Stephenson. „Treceam fără milă peşte primejdioasa rigiditate a birocraților, peste trândavi şi peste dinozaurii militari. Desigur, ne-am atras duşmani cu duiumul..." Canadianul sperase să capete şi el comanda unei unități combatante. Avea 44 de ani, dar pericolul îi insufla o tinerească energie. Churchill l-a poftit la o masă intimă. Invitația era cordială, discretă şi lipsită de formalism: „Dragul meu Bill, avem probleme de discutat. Te rog vino, în ținută de oraş, la locuința lui Beaverbrook, astă-seară la ora 7. W.C."

Era o seară frumoasă, cu cerul senin şi limpede, caracteristic pentru sfârşitul lui mai şi începutul lui iunie. Stephenson s-a decis să meargă pe jos, în tihnă, poate de dragul de a trece pe lângă uriaşul înveşmântat în saci de nisip care era clădirea B.B.C-ului – încă de pe atunci un far radiofonic al speranței pentru milioane de oameni, aflați sub dominația nazistă. Canadianul fredona primele măsuri din simfonia a V-a de Beethoven, traducându-i ritmul în cod Morse; punct-punct-punct-linie... V. Ce muzică emoționantă! Ce dramatic semnal s-ar putea face din ea! V – inițiala Victoriei. Un preludiu pentru emisiunile B.B.C.-ului în toate limbile europene. Semnalul armatelor

secrete. Conducătorii acestora îl vor aştepta şi se vor ralia în jurul simbolicului V. Punct-punct-punct-linie... Trebuia să pomenească de această idee lui Churchill!

Stephenson a trecut pe lângă Yorkshire Grey, o cârciumă străveche, unde se adunau de preferință corespondenții americani. Pe uşa ei atârna un anunț care reproducea cele spuse de regina Victoria: „Vă rugăm să luați act că în această clădire nu domneşte pesimismul şi că pe noi nu ne interesează posibilitățile unei înfrângeri. Asemenea posibilități nu există".

Deasupra Regent's Park-ului se bălăbănea un balon captiv. Semăna cu un elefant pleoştit. Astfel de baloane se înălțau ori de câte ori se anticipa un raid aerian, cablurile lor formând o plasă de oțel în care nimereau bombardierele zburând la înălțime prea mică. Lângă comisariatul de poliție din Mayfair stătea o patrulă de cercetaşi: sarcina lor consta în a duce mesaje de la un post la altul ori de câte ori legăturile telefonice se întrerupeau din cauza bombardamentelor.

„Englezii se simt la largul lor în vremuri de restrişte", reflecta Stephenson. „Lor le place când drumurile sunt întortocheate, trenurile merg încet, telefonul face atingere. Pe timp de pace, sunt în veşnică răzmeriță față de autorități. Pe timp de război, răsuflă uşurați că au revenit la normal. Cel mai mult îi încântă singurătatea. Izolați, redevin insulari".

Scund şi sprinten, canadianul păşea de parcă ar fi avut aripi la picioare. Licărirea frunzelor tinere adăuga o nuanță delicată de verde trunchiurilor pline de funingine ale copacilor Londrei. O florăreasă din Portland Place i-a strigat: „Nu fi trist, frățioare, pân'ce te-ngroapă se cheamă că mai trăieşti!" Din când în când soarele strălucea printre norii ce se alungau pe cer. Stephenson a luat-o pe Regent Street şi a cotit-o pe o alee, mărginită de clădiri masive şi cenuşii, care ducea la Stornoway House, o vilă impozantă şi severă.

Întâmpinându-l la uşă, Churchill l-a luat de braț. Stephenson mai ținea în mâini buchețelul de flori pe care îl cumpărase.

— Întâi mâncăm, i-a spus Churchill. Pe urmă vorbim.

Stăpânul casei era lordul Beaverbrook, tot canadian, tot mic de statură şi tot bătăios. Printre comandanții invitați la masă se aflau şi francezi, care se pregăteau să se înapoieze pe calea aerului în ceea ce mai rămăsese din țara lor. Era de față şi Hugh (Boom) Trenchard, omul care avusese grijă de *Royal Air Force* în harababura din anii conciliatorismului. După părerea lui, se profila o bătălie pentru supremație în văzduh. Cele mai bune avioane ale sale de vânătoare fuseseră doborâte în Franța. Iată de ce, în conversații particulare, mărturisea că nu va putea să reziste mai mult de 48 de ore unei ofensive aeriene de mare anvergură.

Francezii ascultau posomorâți. Churchill, care odinioară schițase „orarul unui coşmar” – anticipând o înaintare a hitleriştilor spre Londra – , pronostica acum un conflict de o sălbăticie fără seamăn, care va antrena femei şi copii şi va folosi, drept arme, trădarea şi tortura.

— Indiferent de ce veți face voi, a declarat Churchill francezilor, noi vom lupta şi vom lupta şi vom lupta într-una.

În cea mai mare parte din timp, Stephenson a păstrat tăcerea. De câte ori deschidea gura, îşi formula ideile în cuvinte puține, cu laconismul unui bătrân. Churchill, în schimb, clocotea entuziast, ca un şcolar. Pentru el, cuvintele erau hrana cea de toate zilele şi, în frazele lui, minuțios pregătite, reveneau aceleaşi refrene: „Vom lupta şi vom lupta şi vom lupta într-una”.

La sfârşitul mesei, când s-au servit țigări de foi şi vin de Porto, Churchill s-a ridicat şi i-a făcut semn lui Stephenson să-l urmeze, lângă ferestrele acoperite cu draperii groase. „Winston a întins un deget spre mine: «Ştii ce ai de făcut. Am abordat problema din toate unghiurile, între noi există o perfectă identitate de vederi. Te numesc reprezentantul meu personal. Te voi sprijini cu toate mijloacele de care dispun»”.

Stephenson căpăta astfel puteri extraordinare şi o independență desăvârşită. El urma să conducă serviciile secrete ale Maiestății Sale, dar nu numai atât. Trebuia să lovească inamicul, oriunde şi

oricând va găsi de cuviință, să procedeze pe cale diplomatică sau prin organizații clandestine, fără a cere în prealabil aprobarea Cabinetului de război. Cu cât mai puțini erau cei care cunoşteau obiectul acțiunilor sale, cu atât putea lucra mai la adăpost.

Nu era câtuşi de puțin ceea ce îşi dorise el. Dar era omul cel mai potrivit pentru a crea, în America, fortăreața invizibilă pe care se va sprijini rezistența împotriva lui Hitler. Logica era ineluctabilă. Anglia depindea acum de o reîntoarcere la romantismul care, odinioară, o salvase de la înfrângeri ce păreau fatale. De arme nu dispunea aproape deloc. Hitler se pregătea să transforme Berlinul într-o capitală mondială.

— Are mari şanse să cucerească lumea, a subliniat Churchill. Singurul lucru care îi mai lipseşte e capitularea insuliței noastre. Spune-i asta preşedintelui!

La început, noua organizație nu a avut un titlu oficial. Inițiații îi spuneau B.S.C. Folosirea numelor de cod, a inițialelor şi a expresiilor familiare – ca „firma“ sau „prietenii noştri“ – făcea conversația posibilă în împrejurări dificile. „Haiducii de pe Baker Street” deveniseră un club. Sub presiunea războiului, nu prea aveai timp să verifici fiecare dosar în parte. Trebuia să pleci de la premisa că orice membru al clubului era demn de încredere, că aderase la anumite idealuri şi că

respecta regulile jocului. În limbaj curent, B.S.C. Însemna *Baker Street Club.* Abia mai târziu, când a trebuit să se înregistreze la Departamentul de Stat, B.S.C. A căpătat galoanele de *British Security Coordination.* Denumirea suna destul de nevinovat.

Astăzi, nu mai sună deloc aşa. B.S.C.-ul şi-a amenajat sediul de la New York în mare grabă. Invazia Angliei părea iminentă. În forma sa definitivă, mandatul lui Stephenson avea sute de pagini, prevăzând acțiuni care mergeau de la operații împotriva americanilor care ajutau pe inamicii Marii Britanii până la organizarea unor măsuri de pază în porturile din Statele Unite şi la răsturnarea unui guvern filonazist. B.S.C. A condus războiul de gherilă de la un cartier general aflat în sanctuarul privilegiat de pe teritoriul Americii neutre. Pe primul loc al priorităților se situau procurarea de arme şi asigurarea unei protecții navale din partea Statelor Unite, ori de câte ori acest lucru era posibil. Mandatul lui Stephenson pornea de la ideea că Anglia putea fi ocupată şi că Roosevelt va permite conducătorilor războiului secret să lupte mai departe, de la bazele din S.U.A., în paralel cu partizanii antinazişti din redutele britanice.

Pe măsură ce *Ultra* devenea tot mai eficientă, la Bletchley se aflau detalii despre planurile germane de a cotropi Anglia şi, ulterior, de a crea un imperiu care să înconjure globul. *Ultra* îşi

demonstrase utilitatea cu prilejul ieşirii forţelor britanice din încercuirea de la Dunkerque. Roosevelt cunoştea acest lucru, ceea ce l-a determinat probabil să tolereze operaţiile lui Stephenson, deşi ele ar fi putut crea dificultăţi politice Casei Albe.

Rolul *Ultrei* la Dunkerque nu fusese de primă mână. După aceea, însă, a avut meritul de a-l convinge pe Roosevelt că în locul armelor care le lipseau, englezii ştiau să facă uz de iscusinţă şi ingeniozitate.

Hitler şi comandanţii săi nu au reuşit să zdrobească trupele britanice împresurate pe continentul european, deoarece *Dynamo* – numele de cod al operaţiei de evacuare de la Dunkerque – îi luase prin surprindere. În anii postbelici, istoricii au încercat să înţeleagă de ce Hitler i-a lăsat pe englezi să scape, în vreme ce nimicirea lor i-ar fi permis să obţină o victorie uşoară, cu consecinţe incalculabile, asupra Marii Britanii.

Adevărul este că criptografii de la Bletchley – familiarizaţi cu modul de a gândi al comandanţilor militari germani, dispunând de unele rezultate, fie ele şi incomplete, ale *Ultrei* şi analizând alte radiocomunicaţii naziste – au putut ghici intenţiile hitleriştilor, ba chiar au prevăzut unele operaţii ale lor, încă înainte de prăbuşirea Franţei. Astfel, de-a lungul celei mai mari părţi a lunii mai, viceamiralul Bertram Ramsay a mobilizat, pentru *Dynamo,* 848 de căpitani de vase, din rândul

pescarilor, al posesorilor de iahturi şi al ofițerilor din marina comercială şi militară. Ramsay a luat măsuri ca fiecare ambarcațiune, oricât de mică ar fi fost, să capete combustibil, provizii şi hărțile necesare pentru a parcurge cei aproape 44 de kilometri dintre Dover şi Dunkerque unde li se indicase forțelor expediționar britanice să se retragă. Restul operației rămânea pe seama fiecărui căpitan.

Dynamo i-a luat prin surprindere pe nazişti, deoarece părea imposibil ca britanicii să improvizeze o astfel de evacuare în toiul unui război-fulger. În plus, Hitler ştia că Chamberlain şi Halifax vor să negocieze pentru pace. Dar Chamberlain nu mai era prim-ministru, iar Halifax rămăsese ministru de externe numai cu numele. Totuşi, propunerile lui Chamberlain şi Halifax de a pune capăt războiului au continuat să-i dea speranțe lui Hitler până la 28 mai 1940 (aşa cum reiese din raportul secret al Cabinetului de război britanic, purtând data respectivă şi devenit accesibil cercetărilor în 1971). Hitler credea că Chamberlain, Halifax şi conciliatorii încă mai dominau politica britanică. La 4 iunie, când forțe masive ale naziştilor au atacat în sfârşit perimetrul tot mai restrâns de la Dunkerque. Hitler şi-a dat seama că fusese păcălit, atât pe câmpul de luptă, cât şi pe plan politic. În consecință, a ordonat vechiului său acolit, Hermann Göring. Distrugerea aviației militare

britanice, ca preludiu la invazia Angliei, Göring a apreciat că *Luftwaffe* va avea nevoie de patru zile pentru a lichida aviația de vânătoare a R.A.F.-ului.

După Dunkerque a urmat o pauză în ofensiva germană. După părerea istoricilor, ea se datorează speranțelor pe care le mai avea führerul că va ajunge la o înțelegere cu Anglia. Preşedintele Roosevelt cunoştea însă adevărul, deoarece, prin intermediul F.B.I.-ului. Primea regulat de la Bletchley un rezumat al acțiunilor efective întreprinse de formațiile militare germane. Trupele naziste se concentrau în diferite porturi, din Norvegia până în Franța, iar escadroanele lor aeriene se mutau la baze care aduceau Anglia în raza de zbor a bombardierelor. Liste lungi, cuprinzând numele ofițerilor trimişi în noile posturi, confirmau că Hitler intenționa să traducă în viață directivele adresate comandanților săi: Marea Britanie trebuia ocupată.

În timpul acestei pauze, Stephenson a trecut la organizarea B.S.C.-ului. New Yorkul fusese ales ca sediu al statului major, pentru că acolo se afla centrul comercial şi de telecomunicații al lumii libere. De acolo se putea dirija orice formă de război secret, nu numai împotriva inamicului de pe teritoriile ocupate, ci şi împotriva coloanei a cincea naziste în cele două Americi, unde exista riscul să se producă noile atacuri. În Statele Unite au început să sosească din Anglia specialişti în războiul secret şi inovații tehnice, care numai în

America puteau fi produse repede şi în mare cantitate. Dacă Anglia se prăbuşea, New Yorkul urma să devină sursa de sprijin moral şi material pentru armatele secrete care, în primele faze, nu aveau mijloace să stabilească contactul între ele. Iar dacă Anglia nu se prăbuşea, New Yorkul rămânea de asemenea necesar, ca un centru nervos al rezistenței.

Istoricii au subliniat că, în perioada de pauză de după Dunkerque, pacea plutea în aer. Dar, chiar dacă ignorau informațiile aduse de *Ultra,* oamenii de rând din Marea Britanie ştiau că lucrurile nu stau aşa. Ca o ironie a soartei, Anglia se bucura de o vară neobişnuit de frumoasă, în cartea ei „Mielul negru şi uliul cenuşiu", Rebecca West, bună cunoscătoare a Balcanilor, ceea ce o adusese alături de „haiducii de pe Baker Street", descria astfel starea de spirit care domnea pe atunci: „Sub cerul nepătat al unei veri minunate, punctat pe alocuri de elefanții argintii ai barajului de baloane, oameni cu chipuri palide şedeau printre trandafiri pe băncile (din Regent's Park)… Unii se plimbau printre brazdele de trandafiri, uitându-se cu o atenție deosebită la florile viu colorate şi trăgând pe nări mirosul lor, ca şi cum şi-ar fi spus: «Iată cum arată trandafirii, iată cum miros ei. Va trebui să ne amintim de asta, acolo jos, în întuneric»… În cea mai mare parte, ei îşi închipuiau – şi pe bună dreptate – că vor fi supuşi la un atac de un fel mai îngrozitor decât oricare altul îndurat vreodată de

omul de rând. Nimeni să nu le aducă jignirea de a pretinde că nu le era teamă. Nefiind nici vite, nici catâri, erau înspăimântați de moarte. Dar buzele lor palide nu s-au întredeschis pentru a rosti cuvintele care le-ar fi adus liniştea şi dezonoarea”.

16

„O manevră care-ți aduce un aliat pe câmpul de luptă este la fel de importantă ca şi cea care duce la câştigarea unei mari bătălii”, scria Churchill în lucrarea sa autobiografică din perioada primului război mondial. Ca prim-ministru în cel de al doilea război mondial, el a precizat că omul care urma să-i aducă în conflict pe americani trebuia să nu ştie ce este teama.

— Neînfricat? s-a întrebat Churchill, căutând cuvântul cel mai potrivit, de față cu Stephenson. Trebuie să fiți… *intrepid, temerar.*

Lui Churchill îi plăceau în mod deosebit numele de cod, dar ele trebuiau să nu fie nici prea bătătoare la ochi, nici banale. Se împăcase cu frivolitatea „haiducilor de pe Baker Street”, deoarece „nemții nu-şi vor închipui niciodată că suntem atât de idioți încât să ne punem adresa reală în titlu”. Desigur, într-un anume fel, Baker Street nu era adresa reală. Acolo se aflau doar organizațiile de la Londra care se ocupau cu restabilirea rețelelor de informații şi cu crearea

armatelor de gherilă în Europa. Dar B.S.C.-ul funcționa la New York, ca o stație de triaj, prin care aveau să treacă toate secretele Aliaților. Din clipa când Stephenson a sosit la New York, ca „ofițer de grăniceri", dosarele B.S.C.-ului au căpătat denumirea *Intrepid.* Mărunta funcție pe care şi-o asuma canadianul era acceptabilă F.B.I.-ului care ştia că aşa se camuflează de obicei agenții britanici din străinătate.

Printre preocupările imediate ale noului „ofițer de grăniceri" intra obținerea de ajutor american pentru perfecționarea armelor cu ajutorul cărora englezii sperau să se salveze pe ei înşişi şi, poate, să salveze civilizația: telecomunicațiile. *Ultra* făcea parte integrantă din această armă. Pentru a o utiliza în scopuri nu numai defensive ci şi ofensive, ordinele inamice trebuiau interceptate şi analizate repede, iar ordinele adresate unităților de partizani trebuiau şi ele transmise repede şi într-un secret absolut. În 1940, Churchill a stabilit că, în cea mai mare parte, lupta va fi dusă de partizani, agenți speciali, revoluționari şi sabotori. Operațiile lor trebuiau dirijate prin radio. Comunicațiile prin eter constituiau un nou factor în război, care nu numai că permitea hitleriştilor să ducă Blitzkrieg-uri, dar putea fi întors împotriva lor, pentru a coordona acțiunile de gherilă prin radio. „Mentalitatea complet defensivă, care i-a pierdut pe francezi, nu trebuie să ne conducă şi pe noi la pasivitate", arăta

Churchill într-o notă confidențială. „Ce minunat ar fi dacă nemții ar ajunge să se întrebe unde vom da noi lovitura viitoare, în loc să ne oblige să ne baricadăm pe insula noastră”

La 21 iunie 1940, când s-a înapoiat la New York, Stephenson s-a angajat din plin în războiul telecomunicațiilor. Cu o zi mai înainte, Churchill declarase într-o sesiune secretă a parlamentului că prăbuşirea Franței era preludiul la invazia Angliei.

— Zi de zi vom avea parte de bombardamente masive şi necontenite, care vor căpăta probabil o intensitate foarte mare. Va fi un examen în care curajul nostru se va măsura cu cel al inamicului.

Dat fiind riscul ca aparatele secrete care se construiau în Marea Britanie să fie distruse de bombardamentele hitleriste, s-au expediat copii ale lor în Statele Unite. Printre dispozitivele reproduse se includeau noi metode de radiolocație. În schimb, li s-a cerut americanilor să-l ajute pe Stephenson să furnizeze celor de la Bletchley date despre submarinele hitleriste, obținute de stațiile de radio-detectare ale Statelor Unite.

Dar nu era decât un început. Înainte ca americanii să-şi joace rolul secret în operațiile de gherilă şi înainte de a avea loc Bătălia Angliei şi Bătălia Atlanticului, Stephenson a trebuit să înfrunte inamicul chiar pe teritoriul Statelor Unite. A fost un aspect ascuns, murdar şi neaşteptat al

războiului, de aceea cronicarii dramei care se desfăşura pe insulele britanice l-au subestimat. A fost cea dintâi dintre numeroasele „lupte de partizani” care au avut loc pe solul american. Înfrângerea englezilor acolo ar fi dus la înfrângerea Angliei în ansamblul ei.

În miercurea de după întoarcerea lui Stephenson, într-un salon particular al hotelului Waldorf Astoria, din Manhattan, s-au celebrat victoriile Germaniei în Europa. Gazdă era un agent al şefului spionajului nazist, Reinhard Heydrich. Oaspeți erau personalități proeminente din S.U.A., industriaşi şi milionari, cărora li se cerea „să pună capăt furniturilor către Anglia”.

Această povață venea din partea doctorului Gerhard Alois Westrick, un agent secret nazist care se dădea drept reprezentant comercial al Germaniei. Westrick slujea la mai mulți stăpâni hitlerişti, dar şeful său suprem era Heydrich. Petrecerea de la Waldorf Astoria o dădea, după spusele lui, în calitate de avocat specializat în dreptul comercial internațional. „Anglia va fi nimicită în trei luni”, a declarat el invitaților săi. „După aceea, perspectivele comerciale cu noul imperiu german vor depăşi visurile dumneavoastră cele mai îndrăznețe”. Stephenson îl cunoştea pe Westrick ca reprezentantul nazist care, în urmă cu câțiva ani, făcuse afaceri cu colonelul Sosthenes Behn, preşedintele Consiliului de administrație al companiei

Internațional Telephone and Telegraph. Aceasta se ocupa cu producția de arme pentru germani şi de contra-arme pentru englezi. Behn a participat la petrecerea dată de Westrick, alături de alți businessmeni americani, care aveau mari interese financiare în cel de al treilea Reich şi pe teritoriile ocupate acum de naziști. James D. Mooney, şeful secției de relații cu străinătatea a trustului *General Motors,* a fost solicitat să exercite presiuni asupra lui Roosevelt, pentru ca acesta să suspende ajutorul acordat Marii Britanii, permițând astfel trustului să-şi ducă mai departe activitatea în Europa. Edsel Ford şi prietenul lui, Ralph Beaver Strassburger, multimilionar din Pennsylvania, făcuseră mari investiții financiare în Germania şi dispuneau de bunuri în Franța, pe care ar fi vrut să le pună la adăpost de hulpavele priviri ale lui Göring. Westrick pleca de la premisa că şi conducători ai altor corporații americane vor fi sensibili la argumentul că Germania a câştigat practic războiul. În ziua când a avut loc recepția, această afirmație nu părea deloc hazardată. În aceeaşi zi de 26 iunie 1940, Cabinetul de război al Angliei a primit vestea că invazia germană va fi precedată de bombardamente masive şi de intervenția unei „arme noi". În aceeaşi zi, ambasadorul britanic la Washington, lordul Lothian, relata într-o „telegramă deznădăjduită" că un val de pesimism copleşise Statele Unite, ceea ce era de natură să afecteze eforturile

preşedintelui de a ajuta Anglia, deoarece majoritatea americanilor socoteau inevitabilă o înfrângere a acesteia. În aceeaşi zi, trupele germane se pregăteau pentru cotropirea celor două insule britanice din Canalul Mânecii, Jersey şi Guernsey. Unde au înlocuit drapelul Angliei cu svastica.

Cumplita situație în care se afla Anglia îl obseda pe Stephenson în timp ce parcurgea o relatare despre sindrofia în cinstea victoriilor germane, ținută la Waldorf Astoria cu participarea magnaților americani. Un mesaj sosit din partea lui Churchill recomanda prudență şi sânge rece în abordarea acestei noi primejdii. Un alt mesaj al primului ministru se adresa ambasadorului Lothian: „Păstrați-vă o stare de spirit calmă şi flegmatică. Pe aici, nimeni nu este demoralizat".

La recepția lui Westrick, una dintre figurile proeminente fusese Torkild Rieber, preşedintele consiliului de administrație al trustului petrolier *Texaco,* ale cărui nave eludau blocada britanică. La intervenția lui Roosevelt, compania primise deja un avertisment în legătură cu violarea legii neutralității. Dar Rieber pusese la punct un sistem complex de expediere a petrolului şi a produselor petroliere prin porturile neutre ale Americii de Sud. Acum, când naziştii se pregăteau să transforme Canalul Mânecii în ceea ce Churchill aprecia că va fi „un fluviu de sânge", alți industriaşi ardeau de dorința de a învăța de la

Texaco cum să facă afaceri şi mai bune cu Hitler.

Nu toți erau însă chiar atât de amatori cum îşi închipuia îngâmfatul Westrick. Dacă ar fi studiat mai bine problema, el ar fi distins anumite simptome ale existenței unui curent antinazist. De exemplu, Nelson Rockefeller, conducătorul firmei *Standard Oil,* al cărei reprezentant fusese şi el invitat la recepție, acorda un ajutor discret lui Stephenson, iar de curând ținuse colaboratorilor săi o prelegere despre răspunderea politică ce revenea companiilor internaționale. Tot în armata particulară şi secretă a lui Stephenson se găsea şi James D. Mooney, care luase parte la sărbătorirea de la Waldorf Astoria. Sub numele de cod *Stallforth,* el i-a relatat lui Stephenson: „Trusturilor americane li se oferă monopoluri comerciale pe cuprinsul imperiului nazist. În schimb, industriaşilor americani li se cere să refuze participarea la orice program de reînarmare a S.U.A.“.

Alți prieteni ai lui Stephenson au îndreptat reflectoarele presei asupra lui Westrick. Unul dintre ei a fost Frank Knox, secretar de stat la Departamentul marinei de război şi proprietar al ziarului *Chicago Daily News.* O alta era Clare Boothe, soția proprietarului revistelor *Time* şi *Life.* O a treia era Helen Ogden Reid, de la *New York Herald Tribune.* Cu toții fuseseră cândva oaspeții lui Mary Stephenson, care acum îşi căuta o locuință la New York. Nu le-a fost greu să dea la

iveală că o căpetenie nazistă poza drept un simplu cetățean particular, pentru a duce o activitate de coloană a cincea. Ştiri apărute în ziare cu titluri mari despre adevărata meserie a lui Westrick au obligat Departamentul de stat să-l expulzeze. Şi astfel, această primejdie a fost înlăturată cu iuțeala fulgerului. Atât de multe evenimente se petreceau în cele douăzeci şi patru de ore ale unei zile, încât Stephenson avea să mărturisească ulterior: „Zilele şi nopțile se succedau fără să le mai pot distinge pe una de cealaltă. Nu puteai măsura timpul cu ceasul. Parcă mă aflam din nou în laboratoare, împreună cu Steinmetz".

Pentru a menține Casa Albă într-un contact neîntrerupt şi la adăpost de indiscreții cu Whitehall, un agent confidențial, ales personal de Roosevelt, trebuia să fie adus în inima secretă a Angliei, dându-i-se posibilitatea de a evalua moralul populației şi de a aprecia combativitatea noului guvern britanic. Mulți americani puteau să aibă obiecții împotriva unui „spion" prezidențial, care să scurtcircuiteze canalele diplomatice şi politice. Mulți englezi puteau să aibă obiecții împotriva dezvăluirii față de un neutru a unor secrete care constituiau singura lor apărare.

„Omul potrivit va trebui să îmbine integritatea cu discreția, compasiunea cu hotărârea", scria Stephenson într-o notă personală de serviciu. „El va veni dintr-o societate bogată şi răsfățată într-una austeră, aflată sub amenințarea unei

iminente anihilări, şi îi va trebui o mare doză de îngăduință față de nervozitatea şi irascibilitatea unor englezi istoviți de război”.

Stephenson se fixase deja în preferințele sale. William Joseph Donovan avea un birou de avocatură pe Wall Street nr. 2, în apropiere de Biroul controlului paşapoartelor. Situat în plin centru financiar şi portuar al New Yorkului, acest birou era prea neîncăpător pentru ceea ce canadianul îşi propunea să facă, dar deocamdată mergea. Colaboratorii săi, veniți din Canada în chip de reprezentanți comerciali, se şi ocupau cu asigurarea condițiilor de securitate a apartamentelor pe care Stephenson îşi pusese ochii la hotelul Dorset, la Hampshire House şi la Rockefeller Centre. El prevăzuse demult o asemenea extindere. Pentru Donovan avea de asemenea planuri îndrăznețe.

17

La prima vedere, Donovan nu prea părea indicat să întreprindă misiuni delicate în Anglia. Era catolic, de obârşie irlandeză, şi membru al partidului republican, aşadar o sinteză a tuturor păcatelor în ochii unei administrații democrate. Dar Roosevelt avea încredere într-însul şi îl trimisese deja în străinătate, cu alte sarcini secrete. După părerea lui Stephenson, era exact

omul care convenea cel mai bine Angliei. Această opinie constituia o mare dovadă de încredere, într-un moment în care un alt irlandez, Joseph P. Kennedy, stârnise britanicilor o mare ostilitate. Revenindu-şi repede după scandalul „scurgerilor" de la ambasada sa, Kennedy se plângea acum că preşedintele îl ocoleşte sistematic.

Stephenson primise împuternicirea de a aborda o serie de probleme cu Donovan. Acesta cunoştea de pe acum o mare parte din ele, deoarece rămăsese în contact cu Stephenson încă din anii primului război mondial, când canadianul îi zugrăvise un tablou atât de viu al realităților de pe câmpul de luptă. Donovan ştia că Stephenson pusese la cale vizita emoționantă şi fără precedent, din 1939, a regelui şi reginei Angliei în S.U.A. Cu acel prilej, Eleanor Roosevelt scrisese: „Se întorceau pentru a înfrunta un război". Iar predicatorul de extremă dreaptă, Charles Coughlin, adresându-se nenumăraților săi radioascultători, declarase că perechea regală forma „pionul menit să răstoarne politica americană de neangajare în conflicte străine".

Donovan mai ştia că soția preşedintelui poartă în poşeta ei o rugăciune pe care i-a dăruit-o Stephenson:

Doamne,
Ca nu cumva
Să duc o viață de trândav,

Nu mă lăsa să uit
Cu pe undeva, departe,
Un om a murit pentru mine.
Şi, cât va ține războiul,
Voi fi nevoit
Să mă-ntreb şi să-mi răspund
Merit eu să moară cineva pentru mine?

Rugăciunea oglindea reacția afectivă a lui Stephenson față de cele ce se întâmplau în Europa. Vorbea rareori despre sentimentele lui, îşi aminteşte Donovan. În schimb, adunase un număr uriaş de documente care dovedeau, fără putință de tăgadă, că Germania se angajase într-o feroce politică de asasinate în masă şi de înrobire. Dispoziții emise încă în 1933 stabileau criterii după care făpturile umane urmau să fie împărțite în categorii, conform teoriilor de puritate rasială ale lui Hitler. Filme „educative" arătau că doctorii trebuie să selecționeze copiii în funcție de culoarea părului şi a ochilor, de lungimea şi forma nasului şi craniului şi că e foarte important ca cei de calitate inferioară să fie înlăturați. Țelul declarat al nazismului era purificarea rasei germanice şi, cu timpul, purificarea întregii omeniri. Germanii selecționați cu grijă urmau să se împerecheze şi să dea naştere unor copii de rasă pură. Pe teritoriile cucerite se aplica un sistem de recrutare a puținilor copii socotiți demni de „germanizare". Ceilalți căpătau o educație rudimentară – bună

doar să facă din ei nişte truditori utili – sau erau lăsați să piară. Proiectele hitleriştilor de a popula globul cu supraoameni germanici nu erau nişte simple teze teoretice. Stephenson a procurat ordinele scrise, filmele de propagandă, manualele şi formularele birocratice grație cărora lumea urma să fie purificată cu o teutonică meticulozitate. După părerea canadianului aceasta era ambiția naziştilor, țelul şi forța lor motrice. Tot restul – campanii militare, bătălii câştigate sau pierdute – cădea pe planul al doilea față de marele şi irezistibilul impuls de a curăți rasa omenească de „sângele spurcat".

Aşa se explica şi neliniştea lui Stephenson, care se temea de fanatismul naziştilor, se temea gândindu-se unde ar putea duce el dacă germanii ar inventa noi arme.

Din Anglia, Stephenson a adus în Statele Unite „primul studiu redactat în vreo țară, care prezenta, cu argumente ştiințifice, posibilitatea practică de a se construi o armă atomică şi ororile pe care le va antrena ea"[2]

Aceste fatidice rânduri evocau spectrul unui imperiu german folosind imensele resurse ale Europei pentru a fabrica o bombă atomică. Se considera că numai un stat totalitar putea mobiliza uriaşa capacitate industrială, mâna de

---

[2] Din studiul oficial „Anglia şi energia atomică, 1939—1945" de Margaret Gowing, publicat ulterior de Editura Macmillan, Londra.

lucru şi materiile prime necesare pentru a produce „arma supremă”. Studiul era rodul câtorva ani de cercetare şi de spionaj din partea englezilor. Toate informațiile cu privire la această problemă trebuiau să rămână într-un cerc cât mai restrâns. Stephenson arăta: „Dacă nemții ocupă Anglia, nimic nu le mai stă în cale pentru a realiza arma cu care Hitler va putea şantaja restul lumii. Führerul are sub controlul său pe decanul fizicienilor atomişti, Niels Bohr, în Danemarca ocupată. Atâta vreme cât pe Hitler îl preocupă probleme militare, s-ar putea ca el să neglijeze posibilitățile unei arme nucleare. Dar dați-i răgazul necesar şi va făuri o adevărată armă a groazei”.

— Am făcut şi noi oarecare progrese în această direcție, i-a spus Donovan lui Stephenson, după ce a citit raportul ştiințific cunoscut sub numele lui Frisch-Peieris. Dar Hitler are o capacitate de a mobiliza oameni şi materiale pe care niciunul dintre noi nu o are. Dacă ocupă Anglia, va putea pune mâna pe oamenii cei mai capabili în acest domeniu.

— Atunci, suntem de acord?

— Fireşte, a răspuns Donovan, surprins.

Era un bărbat spătos, de 57 de ani – cu 13 mai mulți decât Stephenson – şi de două ori mai voinic decât el. Îşi spuneau unul altuia Bill cel Mic şi Bill cel Mare. Discuția de mai sus avea loc în cursul unei plimbări prin New York. Oprindu-se în

dreptul cimitirului bisericii Trinity, de pe Broadway colț cu Wall Street, Stephenson a făcut un semn cu capul spre o lespede de mormânt, datând din 1794.

— De asta avem noi cea mai mare nevoie.

Donovan s-a uitat, printre gratii, la textul cifrat care fusese gravat pe piatră. Severa admonestare „Aminteşte-ți de moarte" era transcrisă într-un cod simplu, de felul celor folosite frecvent pe mormintele vechi.

— Dacă te referi la coduri indescifrabile şi la telecomunicații sigure, îți trebuie automatizare, ofițeri de cifru, spațiu şi transmițătoare. Dar unde şi cum?

— Aici. Cu personal recrutat în Canada. Cu ajutorul F.B.I.-ului.

— Şi Hoover?

— F.B.I.-ul este de partea noastră.

Donovan n-a putut uita niciodată clipa petrecută lângă un cimitir datând din vremea când un monarh britanic încercase să-şi păstreze cu forța coloniile din America. Acolo şi-a dat seama de imensa sarcină care-i stătea în față şi de delicatul echilibru politic pe care trebuia să-l păstreze.

La 15 iulie 1940, *Temerarul* a trimis o telegramă lui Churchill, la Londra:

„Colonelul William J. Donovan, reprezentant personal al preşedintelui, a plecat ieri cu avionul... Ambasada Statelor Unite la Londra nu – repet nu

– este informată despre acest lucru”.

Motivul pentru care ambasada americană nu trebuia să afle despre călătoria lui Donovan era incorigibilul defetism al lui Kennedy. Acesta îi scrisese lui Roosevelt: „Anglia luptă pentru coloniile ei, nu împotriva lui Hitler… Englezii se gândesc tot timpul la modul cum să ne antreneze în război”. Ambasadorul îi prevenea de asemenea pe oamenii de afaceri americani că Marea Britanie e ruinată, lipsindu-i până şi aurul necesar pentru a-şi plăti armele.

Stephenson a trimis regelui George al VI-lea un alt mesaj, purtând tradiționala mențiune: „Exclusiv pentru lectura dumneavoastră”. Mesajul glăsuia:

„Prin însăşi independența sa de opinie şi de acțiune, Donovan este criticat de unii, dar nimeni nu-i contestă capacitatea de a evalua corect situația internațională. Guvernul american dezbate două atitudini posibile în perspectivă: fie de a susține Anglia, oferindu-i furniturile de care are urgentă nevoie, fie de a o socoti pierdută. Donovan este consilierul personal cel mai de încredere al preşedintelui, în ciuda unor divergențe politice, şi vă rog să fiți cât se poate de sincer cu el”.

Donovan a ajuns la Londra prin Lisabona, dându-se drept un simplu businessman american. La câteva ore după sosire, avea audiență la rege, care i-a înmânat ultima

intercepție *Ultra* – o directivă cifrată, transmisă de Hitler prin *Enigma,* cu o zi mai înainte, adică marți 16 iulie 1940: „Deoarece, în pofida situației militare disperate, Anglia nu dă niciun semn că ar fi gata să ajungă la o înțelegere, am hotărât să pregătesc o operație de debarcare împotriva ei… să desființez Anglia ca bază de continuare a războiului împotriva Germaniei". Raportul serviciului secret britanic conchidea că principalul asalt pe mare al inamicului va fi îndreptat asupra unor plaje convenabile unor astfel de operații, pe coastele de sud şi de est ale țării, în vreme ce paraşutiştii vor fi lansați, într-un ritm de 15.000 pe zi, în zone ca Anglia de est şi Kent. Dar führerul ordonase mai întâi ca „aviația militară britanică să fie atât de lovită moralmente şi materialmente încât să nu poată întreprinde nicio acțiune de seamă împotriva forțelor germane venite prin Canalul Mânecii".

În văzduh se desfăşura prima fază a Bătăliei Angliei. George al VI-lea i-a spus în glumă lui Donovan că palatul Buckingham oferea un obiectiv uşor de identificat. O bombă explodase la numai câteva sute de metri de punctul unde se aflau regele şi regina. Donovan şi-a dat seama că cei doi monarhi nu au de gând să se refugieze în străinătate.

Un profesor blajin, cu convingeri marxiste, J. B. Haldane, făcea experiențe pe Tamisa cu mine plutitoare care explodau atunci când apa dizolva

piedica detonatorului o bomboană de tuse. Profesorul Haldane avea ca ajutoare băieți de şcoală care, plini de voioşie, i-au explicat lui Donovan modul cum aceste mine improvizate vor arunca în aer şlepurile de debarcare ale germanilor, în vile părăginite, americanul a asistat la lecții ținute de fete zvelte, în fuste de homespun, care vorbeau despre metodele de interogare ale Gestapoului. Dar Donovan a dat şi peste englezi care luau o atitudine extrem de critică față de cei ce zugrăveau situația în culori romantice, Oameni ca George Orwell, care ataca clasa conducătoare într-un eseu purtând acest titlu, unde cita o tiradă bombastică à la Shakespeare: „Să vie armii din cele patru colțuri ale lumii / Şi noi vom face praf din ele / Nimic să nu ne înspăimânte / Cât Anglia va rămâne sieşi credincioasă". Toate bune şi frumoase, spunea Orwell, dar țara nu putea să-şi rămână credincioasă sie înseşi, decât dacă avea loc o revoluție, Urmaşii lui Nelson şi Cromwell nu se aflau în Camera Lorzilor, ci pe ogoare şi pe străzi, în fabrici şi în rândurile forțelor armate, în crâşma de la colț şi în curticica de la mahala. „Dar aceşti oameni se găsesc şi acum sub dominația unei generații de strigoi – doamne în Rolls-Royce-uri, directori de companii care se pricep cum să se ferească de legile din vreme de război... În comparație cu sarcina de a scoate adevărata Anglie la suprafață, până şi victoria în război, oricât ar fi de necesară, cade pe planul al doilea".

La trei zile după ce Hitler a decis să „desființeze Anglia”, adevărata Anglie şi-a găsit vocea. Churchill a anunțat Cabinetului de război britanic formarea unui organism „care să conducă toate acțiunile de subversiune şi sabotaj împotriva inamicului”. Oficial, organismul a căpătat numele *Special Operations Executive,* dar neoficial i se spunea „haiducii de pe Baker Street”. Identitatea B.S.C.-ului nu a fost dezvăluită până la intrarea în război a Statelor Unite, iar cartierul său general de la New York nu a fost recunoscut niciodată ca atare.

Firește, prezența lui Donovan la Londra era esențială pentru această declarație de război neconvențională. Agentul preşedintelui trebuia să se convingă că de la statul major de la New York al B.S.C.-ului porneau toate operațiile de rezistență armată şi că ele erau dirijate într-un spirit ofensiv. Dar opinia publică avea impresia că Anglia nu putea face altceva decât să sufere loviturile administrate de Hitler, până ce liniile ei de apărare se vor prăbuşi.

Încercarea supremă a început la 10 iulie 1940, când, fără ca victimele de atunci să o ştie, a debutat Bătălia Angliei. Forțele de apărare constau din avioane de vânătoare cu un singur motor, de tip *Hurricane* şi *Spitfire,* pe care naziştii sperau să le uzeze în lupte aeriene de zi cu zi. După aprecierea analiştilor de la Bletchley, principalul asalt german împotriva aviației de

vânătoare britanice era fixat pentru data de 10 august. Hitler a stabilit şi data invaziei – 15 septembrie –, botezând-o operația *Leul de mare.*

În zilele acelea pline de încordare, Donovan a discutat cu „haiducii" despre războiul din umbră. El s-a întâlnit cu Colin Gubbins, pe care-l cunoştea ca autor al unui studiu apărut cu doi ani mai înainte şi bazat pe ideea că „viitorul război cu Germania va trebui dus de forțe neregulate sau de partizani". Acum, Gubbins se ocupa cu instruirea sabotorilor, a agenților şi a conducătorilor de unități secrete. Oamenii lui îşi camuflau activitatea sub paravanul unor firme comerciale, situate între Westminster şi Soho. Unii fuseseră recrutați printre cei douăzeci de mii de polonezi care se refugiaseră din Franța, ca şi printre francezii, norvegienii şi belgienii care scăpaseră peste îngusta panglică a mării, pentru a lupta mai departe împotriva nazismului. Instructorii lor executaseră misiuni secrete în unele țări mari. Ei studiaseră luptele de partizani din războiul cu burii, în Africa de sud, din războiul civil în Spania şi din marşul cel lung al lui Mao Ze-dong, din Shanghai până în Yenan.

În regiunile rurale, vilele şi conacele urmau să servească drept şcoli de spionaj. Existau servicii de război politic şi de operații speciale. Ceva nou, care se numea „propagandă neagră", era definit de şeful acestei secții drept „unicul răspuns la o minciună".

— Dar nu există decât un singur răspuns la o minciună, a remarcat Donovan. Şi anume, adevărul.

— Da, da, da. Adevărul. Exact. Chiar dacă trebuie să-l răsuceşti nițeluş.

Răsucitorul de adevăr era redactorul-şef al unui ziar. Bancheri de vază conduceau secții de război economic. Un profesor de istorie antică, repartizat la Şcoala de coduri şi cifruri, i-a mărturisit lui Donovan că se pierduse cu desăvârşire printre hățişurile operațiilor de capă şi spadă.

— Unii dintre scumpii mei colegi, a bombănit el încruntat, vor mai rătăci ani de zile prin labirintul ăsta.

La câteva zile după sosirea lui Donovan, radioul german a transmis Angliei „ultima propunere de pace“ a lui Hitler: „Mă consider îndrituit să lansez acest apel pentru pace, deoarece nu sunt învinsul care cerşeşte favoruri, ci învingătorul care vorbeşte în numele rațiunii”.

Peste o oră, Berlinul a primit palma unui răspuns insultător. El a venit din partea unui ziarist, fără măcar ca guvernul britanic să fie consultat. Grandioasa ofertă de pace a lui Hitler nici nu a apucat să fie discutată de Cabinetul de război al lui Churchill, care se risipise pe la țară, în conformitate cu ritualul de nezdruncinat al sfârşitului de săptămână. Sarcina de a răspunde führerului cu o tiflă cam vulgară i-a revenit lui Sefton Delmer, de la cotidianul londonez *Daily*

Express, al cărui proprietar era lordul Beaverbrook. Delmer conducea un centru de „trucuri propagandistice” pe moşia ducelui de Bedford, Woburn Abbey, la vreo 16 kilometri est de Bletchley-Park. În acea seară de vineri, 19 iulie, când a luat loc în fața microfonului, Delmer nu primise aprobarea – aşa cum nu o primise nici B.B.C.-ul – de a răspunde discursului lui Hitler. Ceea ce nu l-a împiedicat să se adreseze direct führerului, într-un dialect german: „Dați-mi voie să vă spun ceea ce credem noi, cei din Anglia? Despre apelul dumneavoastră la ceea ce binevoiți să numiți rațiunea şi bunul simț al englezilor. Domnule führer şi cancelar al reich-ului, noi vă aruncăm acest apel înapoi, drept în gura dumneavoastră împuțită!”

Nimeni de la B.B.C. Nu a avut vreo obiecție. Pentru Hitler insulta cea mai gravă a fost faptul că guvernul britanic nu-şi luase nici măcar osteneala să discute propunerea de pace. Tot ce a putut să facă führerul a fost să mârâie amenințător că va trece la „măsuri excepțional de îndrăznețe”, adică la debarcarea în Anglia.

Donovan s-a împrietenit cu o tânără englezoaică, care întruchipa parcă această atitudine sfidătoare față de Hitler. Era Joan Bright, o stenografă, care a devenit o figură de seamă în războiul purtat de Aliați, deşi salariul ei nu s-a ridicat niciodată la mai mult decât echivalentul a douăzeci de dolari pe săptămână. Joan era tipică pentru tinerii

aventuroşi, plini de abnegație şi echilibrați pe plan psihic, care s-au consacrat unor acțiuni primejdioase, fără a aştepta răsplăți sau stimulentul elogiilor publice. Încă de pe vremea adolescenței, Joan Bright căutase o meserie care să-i dea satisfacții sufleteşti şi intelectuale, lucrând ca secretară în diferite puncte ale globului şi căpătând astfel o experiență complet lipsită de conformism. Cu un an înainte de izbucnirea războiului, o prietenă i-a vorbit despre „o treabă care poate că te-ar interesa". I s-a spus să aştepte, cu o garoafă roz prinsă în piept, într-o anumită zi, la ora 11 dimineața, în stația de metro de la St. James's Park, unde o va aborda o femeie. Într-adevăr, femeia a venit, a luat-o cu ea şi a dus-o pe un drum întortocheat, care-şi schimba mereu direcția, până la biroul unde se afla un colonel. După ce a prevenit-o despre schingiuirile la care va fi supusă dacă o va captura inamicul, colonelul i-a dat să semneze că a luat cunoştință de legea secretului de stat, apoi, arătându-i pe fereastră nişte indivizi care se învârteau încoace şi încolo pe stradă, a avertizat-o să se ferească de ei. Dacă indivizii prindeau de veste că Joan are legături cu serviciile secrete, risca să ajungă pe „lista neagră" a naziştilor, cuprinzând numele celor care urmau să fie exterminați după prăbuşirea Angliei.

Donovan şi-a dat seama că afacerea Tyler Kent stârnise puternice suspiciuni în tabăra britanică. Specialiştii în contraspionaj i-au povestit cum se

pusese capăt „scurgerilor” de la ambasada americană din Londra. I s-a mai relatat despre sistemul „trasului pe sfoară”, prin care agenții naziști din Anglia treceau sub controlul serviciului secret britanic, astfel că spionii care se infiltrau ulterior, ca şi şefii lor din Germania, puteau fi orientați pe piste false.

— False pentru ei, bune pentru noi, i-a şoptit un profesor de la Oxford, care răspundea de agenții dubli.

Lângă Bletchley se construia o stație de radio, destinată să transmită în Germania nişte programe extrem de bizare. Le concepuse un berlinez antinazist, Paul Sanders, pe vremuri autor de romane polițiste, acum caporal în armata britanică. Sanders a inventat o conspirație a generalilor germani împotriva lui Hitler, apoi a creat o rețea imaginară a stațiilor de radio aşa-zis ocupate de rebeli. Emițătorul său de lângă Bletchley trebuia să opereze în aşa fel încât să pară că se află pe teritoriul Germaniei. Programele urmau să aibă loc la intervale neregulate, folosind indicative diverse, menite să pună pe frigare poliția nazistă. Caporalul Sanders născocise o galerie de personaje, în care rolul principal îl juca *der Chef,* un general german fictiv, care conducea fictivul complot.

Schimbând mereu orele de emisie şi frecvența de undă, sperăm să dăm de furcă Gestapoului, obligându-l să alerge după cai verzi pe pereți, i-a

spus Sanders lui Donovan. Poate că izbutim chiar să obținem arestarea unor naziști mai de soi.

Desigur, astfel de trucuri erau ingenioase, dar Donovan se întreba dacă inventivitatea britanică era suficientă pentru a face față situației. *Luftwaffe* bombarda navele engleze din Canalul Mânecii, pentru a atrage avioanele de vânătoare britanice în lupte aeriene, în nădejdea că astfel *Royal Air Force* va pierde nu numai prețioasele aparate, ci şi pe piloții respectivi. Sistemul a intrat în funcție la 10 iulie, când şase avioane *Hurricane* s-au văzut încercuite de un număr mult mai mare de *Messerschmitt*-uri 110, cu rază lungă de acțiune, şi *Messerschmitt*-uri 109, cu rază scurtă de acțiune, care escortau bombardiere *Dornier.* Ciocnirea a atras alte escadrile ale R.A.F.-ului, care s-au lăsat angajate şi în alte acțiuni de diversiune. În acea zi, britanicii au efectuat peste şase sute de zboruri, de două ori mai mult decât media cotidiană în timpul evacuării de la Dunkerque. În zilele care au urmat, uzura a sporit şi mai mult. Hitleriştii se năpusteau asupra unor obiective relativ lipsite de importanță, pe care R.A.F-ul se simțea dator să le apere. Bombardierele în picaj germane executau atacuri diversioniste împotriva navelor, în vreme ce rapidele avioane de vânătoare ale *Luftwaffe* pândeau cu soarele în spate, pentru a tăbărî asupra englezilor ademeniți în luptă. „Nici nu aveam timp să luăm înălțime, că ne şi pomeneam

sub focul inamicului", raporta comandantul aviației de vânătoare din *Royal Air Force,* mareşalul aerului Hugh Dowding.

Dar Donovan a constatat că inventivitatea dădea rezultate. Când i s-a povestit despre un om de ştiință care „în 1934 a început să lucreze la o rază a morții", americanul se aştepta să dea peste un farsor. Dar savantul era Robert Watson-Watt, care colaborase într-adevăr, încă din 1934, cu Stephenson la un sistem rudimentar de radiodetecție, botezat „radar". La cererea lui Stephenson, Watson-Watt şi-a luat riscul de a fi arestat de naziști, cu puțin înainte, de invadarea Poloniei, călătorind prin Germania, pentru a vedea dacă şi acolo se realizase ceva în domeniul radiolocației. La data când s-a declanşat Bătălia Angliei, stațiile de radar de pe litoralul Marii Britanii lucrau în strânsă cooperare, folosind un sistem complex de direcționare şi control al avioanelor de vânătoare. Informațiile radar şi vizuale se prelucrau în centre de control subterane din regiunile rurale, care indicau avioanelor de vânătoare britanice direcția luată de formațiile inamice. Pe măsură ce se dobândea experiență, se pierdea din ce în ce mai puțin timp în aer, realizându-se economii de combustibil, de uzură a motoarelor şi de consum nervos al piloților.

Pe atunci, hitleriştii nu dispuneau de radar şi nu înțelegeau cum de reuşesc englezii să distingă tot mai bine atacurile reale de cele simulate. Aceste

rezultate mai aveau şi o altă cauză. *Ultra* căpăta o încredere crescândă în capacitatea sa de a descifra şi interpreta ordinele emise de *Luftwaffe.* Informațiile obținute astfel nu au fost esențiale pentru victoria R.A.F.-ului, dar, alături de radar, dovedeau că iscusința omenească era superioară barbariei mecanizate.

— Am crezut totdeauna în superioritatea minții asupra forței, i-a spus Watson-Watt lui Donovan. Dar, sfinte Dumnezeule, cât am putut suferi noi de pe urma unor conducători fără minte, înainte de război. În anii ’20, Stephenson şi câteva întreprinderi particulare mi-au dat o mână de ajutor. Bill înțelegea problemele care mă preocupau, deoarece se înrudeau cu primele lui încercări pe tărâmul televiziunii. În anii ’30, a putut să-mi acorde o subvenție secretă. Dacă m-aş fi bizuit pe guvernul britanic, n-ar fi existat nici radar, nici avioane *Spitfire.*

În a zecea zi a călătoriei lui Donovan, ziarele din Londra au reprodus un editorial din *New York Times:*

„Este ora 12 la Londra… Oare va trebui ca limba lui Chaucer, a lui Shakespeare, a lui Milton, a Bibliei regelui Iacob, a lui Keats, a lui Shelley să devină, pe insulele britanice, dialectul unui neam înrobit?

Să încercăm să vedem limpede lucrurile. Pentru a descoperi începuturile libertății în Anglia, trebuie să privim înapoi cu multe veacuri. Vedem

cum libertatea a crescut cu trudă şi încăpățânare, făcând să salte pământul de sub stejarii latifundiilor senioriale, o vedem ieşind la lumină în vremea lui Wat Tyler şi a lui Cromwell, şi a lui Iacob al II-lea. O vedem răzbătând grație legii reformei, niciodată desăvârşită, dar niciodată abandonând lupta…

Este ora 12 la Londra. Nu ora 12 pentru imperiu, căci nu mai există imperiu. Nu ora 12 pentru vechea «împărăție a palmierului şi a bradului». E ora 12 pentru oamenii de rând din Anglia, din mijlocul cărora s-au născut totdeauna cele mai mari personalități. Ora 12 pentru tot ce sunt şi ce au fost ei, pentru toate acele lucruri care fac viața celui liber demnă de a fi trăită… Ştim prea puțin – şi o vreme vom mai şti tot prea puțin – despre spectacolul fără seamăn al unui popor care se ridică la luptă, sub un singur imbold".

După toate aparențele, se ridicau la luptă mai curând inimile decât armele. O „gardă metropolitană", formată dintr-un milion de civili, dispunea de 20.000 de arme de sport, pentru a respinge pe invadatori. Churchill calculase că muniția existentă reprezenta un glonte la fiecare 2.000 de germani, judecând după efectivele naziste repartizate invaziei. Din recuzita teatrului Drury Lane, se dezgropaseră vreo cincizeci de carabine Lee-Enfield, iar la grădina zoologică din Manchester se găsiseră câteva puşti străvechi, folosite pentru a reprima răscoala indienilor din

1857. Comitetul american pentru apărarea căminelor britanice a trimis 160 de lăzi cu puşti de vânătoare şi pistoale, care să fie împărțite civililor. „Pierderea acestor arme ar fi un dezastru de mari proporții", a declarat Churchill comandorului de marină căruia îi revenea sarcina de a proteja acest jalnic transport de submarinele hitleriste.

La două săptămâni de la sosirea lui în Anglia, Donovan a trimis o notă lui Stephenson:

„Apărarea Angliei dispune în total de 786 de tunuri de câmp, 167 de tunuri antitanc şi 259 de tancuri de tip vechi, suficient pentru a echipa două divizii, față de cele 40 de divizii germane care, aşteaptă dincolo de Canalul Mânecii. Există doar cu ceva mai mult de o mie de piloți în *Royal Air Force,* care pier treptat în lupte aeriene de uzură. *Royal Navy* arată ca o flotă de căzi vechi de baie, ciuruite de găuri. Pierderea distrugătoarelor în evacuarea trupelor de la Dunkerque a lăsat marina de război într-o situație care nu-i permite să împiedice o invazie. Am văzut *Ordinele referitoare la organizarea şi funcționarea guvernului militar german în Anglia,* care dau indicații gauleiterilor cum să lichideze, pe toți intelectualii şi evreii. Această acțiune urmează să fie întreprinsă sub conducerea fostului decan al facultății de ştiințe politice de la Universitatea din Berlin, dr. Franz Six. Toți ceilalți englezi, în vârstă de 17 până la 45 de ani, vor fi deportați în

Germania ca sclavi. S.S.-ul va alege exemplarele cele mai reuşite din rândurile sale, care îşi vor lua ca partenere femeile din Marea Britanie, pentru a da naştere unei rase noi".

Cele două insule britanice, Guernsey şi Jersey, se aflau acum sub ocupație nazistă. Pentru prima oară de când fusese la Liverpool, ca student sărac, înainte de primul război mondial, Hitler avea sub tălpile, sale pământ englezesc. Puțini sunt cei care ştiu despre şederea lui Hitler la Liverpool, cel mai mare port al imperiului britanic. El a sărbătorit capturarea insulelor din Canalul Mânecii cu prilejul celei de a 52-a aniversări a zilei sale de naştere, cu peste un sfert de secol după primul său contact cu puterea maritimă a Marii Britanii. De pe aceste insule intenționa să trimită ofițeri S.S., cu misiunea de a înființa centre de lichidare la Londra, Bristol, Birmingham, Manchester şi Edinburgh. Ordinele guvernului militar cuprindeau prevederi speciale pentru Liverpool, unde selectarea victimelor urma să fie deosebit de brutală. Era limpede că führerul nu uitase acest port[3].

---

[3] Puțin cunoscuta şedere a lui Hitler în Anglia, între noiembrie 1912 şi aprilie 1913, îşi găseşte confirmarea în documentele B.S.C.-ului şi într-o relatare inedită a lui Bridget Elisabeth Hitler, intitulată „Cumnatul meu, Adolf". Fratele lui Hitler, Alois, s-a căsătorit cu actrița Bridget Elisabeth Dowling la Londră, în 1910. Ei au locuit pe Upper Stanhope Street, nr. 120, în Toxteth Park, Liverpool, având un mic restaurant în apropiere. Când s-a mutat la New York, în 1940, fiul lui Alois, William Patrick Hitler, a dezvăluit amănunte despre perioada de la Liverpool, culese din

Şi totuşi, Churchill a cerut „haiducilor” să dea foc Europei. Pe Baker Street, hărțile continentului erau împestrițate cu nume de cod care reprezentau mari speranțe şi mărunte realități. *Calul Troian* arăta ca o pânză de păianjen, cu centrul la Paris, dar nu consta din nimic altceva decât un agent şi radiotelgrafistul său, care tot mai aşteptau în Anglia. Un tipograf din Leighton Buzzard, recrutat la Bletchley, a declarat că nu poate imprima, la plane o ediție comestibilă („pentru a fi înghițită, în caz de captură”) a „Ghidului partizanilor”. Ministerul Agriculturii a distribuit broşuri despre cultura legumelor, în care se ascundeau recomandări pentru îngroparea de explozive, destinate invadatorilor, pe câmpiile din comitatele Hereford şi Hertfordshire.

Fiecare cătun avea propriul său detaşament de gherilă şi tunele atât de bine camuflate încât unii săteni nu au avut cunoştință de existența lor nici peste treizeci de ani. Donovan s-a bucurat de confidențele pe care i le-a făcut acei extraordinar produs al unei alte epoci, colonelul Eric Bailey, explorator şi fost agent britanic în Asia Centrală

---

scrisorile şi jurnalele zilnice ale mamei sale. Apoi şi-a schimbat numele. B.S.C.-ul îl cunoştea sub pseudonimul *Pearl.* Ca sursă de informații asupra führerului, utilitatea sa a fost limitată, dar ca verigă de legătură cu scurta şedere a lui Hitler în Anglia, el a adăugat istoriei o bizară notă de subsol. Din dosarele B.S.C.-ului reiese că Adolf Hitler şi-a petrecut mare parte din timp privind la uriaşul trafic de nave, care treceau prin Liverpool către cele patru colțuri ale lumii, impresionat fără doar şi poate de această demonstrație de forță maritimă.

(Metropolitan Museum of Art din New York i-a achiziționat ulterior colecția sa de fluturi rari). Bailey avea aproape 60 de ani, dar refuza să-şi recunoască vârsta. Îşi conducea unitatea de gherilă de parcă ar fi fost mai departe trimisul extraordinar şi ministrul plenipotențiar al Maiestății Sale la curtea Nepalului; acesta fusese ultimul său post diplomatic, undeva prin Himalaia, unde comandase odinioară o expediție militară. Bailey nu s-a mirat când l-a văzut pe Donovan venind în sat, însoțit de un general britanic. Cei trei s-au îndreptat spre postul de observație al lui Bailey, pe coasta Norfolkului.

— Să presupunem că vă pomeniți cu paraşutiştii inamici aici, a spus generalul, şi că germanii debarcă acolo, pe plajă. Ce faceți în acest caz?

Bailey şi-a îndreptat privirea în vale:

— Câți anume? Unde exact? În că direcție se deplasează?

La acest potop de întrebări, generalul a răspuns cu detalii improvizate.

Atunci, a răspuns Bailey, ordon băieților de acolo să facă aşa şi pe dincolo; apoi celor din pădure să se ducă în cutare şi cutare loc.

— Dar cum veți transmite ordinele? s-a interesat generalul. Nu dispuneți de niciun post de radioemisie, iar aci vă aflați pe teren deschis, aşa că nu prea văd cum ați putea semnaliza.

— Am şi transmis ordinele, i-a replicat Bailey.

Ridicând pânza de sac care căptuşea tranşeea de

observație el a dat la iveală gura unei conducte. Țeava ajungea până la biserica satului, unde se afla omul însărcinat cu transmisiunile. În tot timpul cât generalul vorbise, Bailey notase ordinele pe petece de hârtie, pe care le vira în nişte mingi vechi de tenis şi le da drumul la vale, prin conductă. Acesta era sistemul său de comunicație.

Donovan şi Bailey s-au împrietenit. Ulterior, Bailey a venit la New York, ca să lucreze pentru Stephenson în calitate de curier, ducând documentele confidențiale ale B.S.C.-ului de-a lungul şi de-a latul globului. „Îi era dor de vremurile mai puțin complicate de odinioară", îşi aminteşte Donovan. „În ochii lui, să trimiți de-a dura mingi de tenis pe o țeavă de canal şi să aştepți, cu furca în mână, pe inamic erau treburi mai de nădejde decât să te înghesui în turela mitraliorului de pe un bombardier şi să te vânturi de colo-colo".

Bailey dorea să participe la operațiuni ofensive. Ideile sale despre sabotajul industrial erau simple şi foarte eficiente. Dar aci avea de-a face cu o concurență serioasă. Gubbins adunase în jurul lui, pe Baker Street, câteva genii autentice. „Să luăm, de pildă, pe inspectorii de asigurări", i-a spus el lui Donovan. „Nişte tipi pe cinste. În vreme de pace se ocupă cu cererile de despăgubiri din partea fabricilor. Aşa că ştiu cum să scoată din uz maşinile – şi încă repede. De exemplu, veriga slabă dintr-un anume proces de producție poate fi

fabrica de acid sulfuric. O scoți din funcție cu un ciocan bine plasat! Dai cu el într-un rezervor mare de argilă, în care se depozitează acidul. Argila crapă. Şi pe timp de război, rezervorul este imposibil de înlocuit."

Lucruri de felul acesta înflăcărau imaginația lui Donovan. Dar mai era oare răgaz suficient? În ultima zi a lunii iulie. Churchill a avertizat Camera Comunelor că luna următoare va fi cumplită pentru Anglia. „S-ar putea ca Hitler să bombardeze şi să arunce gaze asfixiante asupra noastră, înainte de debarcare. Italia şi Japonia vor mârâi şi vor lătră, ca nişte şacali".

Temperamentul irlandez al lui Donovan s-a încins rău de tot, deşi se mândrea că poate să şi-l domine; Roosvelt îl prețuia tocmai pentru că avea un autocontrol de oțel. La un moment dat, s-a gândit să-i facă o vizită lui Kennedy, la ambasada americană. Dar, nefiind sigur că se va putea stăpâni. A rezistat ispitei. „Joe s-a dat de partea căutătorilor de noduri în papură", i-a spus el lui Stephenson. Ambasadorul era foarte nemulțumit de faptul că americanii de la Londra formaseră escadrila 1 americană din cadrul R.A.F.-ului şi că purtau uniformele gărzii metropolitane, cu vulturi roşii în chip de epoleți. Iar telegramele lui Kennedy, mai defetiste ca oricând, țineau isonul celor trimise de William Bullit, ambasadorul S.U.A. În Franța. Acesta considera că înfrângerea materială şi morală a francezilor era atât de

completă, încât ei „s-au împăcat cu gândul să devină o provincie a Germaniei naziste şi speră că Anglia va fi învinsă repede şi total”. Pentru a-i deprinde şi mai bine pe englezi cu dezertările şi trădările, generalul francez Leon Huntziger i-a declarat generalului german Walther von Brauchitsch: „Franța este gata să lupte alături de Germania, împotriva Angliei”.

În ciuda discreției lui Donovan, Kennedy a aflat curând despre prezența în fieful său a agentului special al preşedintelui. „Kennedy a fost furios pe acest intrus şi s-a străduit din răsputeri să-i saboteze misiunea”, spunea Nicholas Bethell, un cronicar al Ministerului de Externe britanic, cu treizeci şi cinci de ani mai târziu, când arhivele au devenit accesibile pentru prima oară. „La sosirea lui Donovan, nici măcar cercurile diplomatice nu ştiau nimic despre el”. Fără să aibă habar de puternica protecție de care se bucura Donovan, Kennedy a încercat să-i limiteze contactele, pretinzând că americanul scrie articole pentru diverse publicații din Statele Unite. Era un argument ingenios, căci cenzura britanică, foarte strictă, putea să-i pună multe bețe în roate lui Donovan, deoarece corespondenții străini erau socotiți drept surse posibile ale unor indiscreții.

Lordul Halifax, pe atunci încă ministru de externe, scria: „Ambasadorul Statelor Unite este cam jenat de prezența lui Donovan aci. Susține că ar fi corespondentul de presă al colonelului Knox,

proprietarul ziarului *Chicago Daily News.* Prin urmare, nici vorbă nu poate fi ca noi să-l tratăm ca pe un înalt funcționar al guvernului american."

Donovan ar fi trebuit să se înapoieze cu concluziile sale la Casa Albă pe la începutul lui august. A mai întârziat însă, deoarece simțea că are multe în comun cu oamenii pentru care confortul şi dichisurile vieții normale dispăruseră pe neaşteptate. Joan Bright, o fată care se afla în miezul evenimentelor, avea să descrie, în cartea sa *Cercul interior,* „uşurarea pe care o încercai, simțind că răspunzi, în limitele tale, de propria ta salvare. Țineam Londra strâns îmbrățişată la piept. Londra era a noastră, din ceasul în care camuflajul nostru îi ascundea frumusețea până ce sirena anunța ziua pe cale de a se naşte…"

Donovan a găsit-o pe Bright în mijlocul unui labirint, format din tuneluri săpate dedesubtul Whitehall-ului şi cunoscut sub numele de Groapa. Păienjenişul de încăperi subterane era format din chilii, în care se depozitaseră în trecut documente vechi şi mucegăite. La capătul de jos al unei scări în spirală se găsea Biroul operativ, unde trona Churchill. El stătea, de obicei, pe un jilț de lemn, în capul mesei de şedințe. Venind acolo, Donovan a dat nas în nas cu primul ministru la cantina subterană. În salopeta lui, care se încheia cu un fermoar în față şi care-l făcea să semene cu un ursuleț de pâslă, Churchill ducea o tavă cu mâncare, urmat de şeful Statului major imperial.

Pe culoare pâlpâiau lumânări înfipte în felinare. Zidurile musteau de umezeală. Prin labirint şerpuiau ţevi urâte, şuierând şi chiţcăind ori de câte ori aerul condensat împingea, cu 50 de kilometri pe oră, cutiile de tablă cu mesaje, de la un minister la altul.

Indiferentă la bocănituri şi ţiuituri, Joan Bright ţinea evidenţele Comisiei mixte de planificare şi Comitetului mixt de informaţii. Deasupra Gropii, bombardiere germane se aflau la mai puţin de o oră de zbor de piscul „Cuibul vulturului", cartierul general de unde Hitler anunţase că va dirija invazia. În Groapă, Joan Bright şi „cucoanele ei de taină" – secretare care se bucurau de deplina încredere a autorităţilor – comentau chicotind zvonurile despre intenţia führerului de a-i înspăimânta pe britanici cu „crocodilii de război" – vehicule cu pereţi de ciment şi cu o capacitate de câte 200 de soldaţi, care urmau să se târască pe fundul Canalului Mânecii, pentru a ajunge în Anglia.

Contraproiectele britanice aveau, dimpotrivă, un aer jalnic. De obicei, ele se limitau la nişte însemnări, scrise frumos de mână pe fişele lui Bright, cu privire la viitoarele acţiuni ofensive. Cartonaşele de mare interes strategic aveau chenare portocalii; cele destinate Europei erau în majoritate albastre; Peninsula Iberică, Africa, şi America Latină erau tivite cu roz deschis, iar cele pentru Asia nu aveau nicio bordură.

Lumea începăea cu uşurinţă într-o cutie de pantofi a lui Joan. A/SPEC OPS/1: planuri pentru acţiuni subversive şi de partizani; B/FOES/1: crearea secţiei de operaţii viitoare (inamic); C/COMB. OPS/1: nave de debarcare... Tonul general era belicos. Nu se pomenea nimic despre evacuarea flotei metropolitane la baze americane. În schimb, fişele colorate se refereau la asalturi şi la capturi, la demolări şi la atacuri, la viitoare expediţii militare, îndreptate împotriva unor puncte care nici măcar nu figurau pe harta Ligii maritime din 1901, atârnată în spatele jilţului lui Churchill. Pe un cartonaş stătea scris B/SOE/1: crearea organizaţiei *Special Operations Executive*. Fişa făcea trimitere la un dosar roşu, marcat *Intrepid* şi la o altă fişă, tivită tot cu roşu, unde se preconiza „instaurarea unei atmosfere de teroare, creată de agenţi special instruiţi şi dublată de spionaj şi subversiune, astfel încât viaţa trupelor germane în Europa ocupată să devină un adevărat iad”.

Toate astea într-o cutie de pantofi, şi-a spus Donovan, să fie ceva real? Lui Stephenson, i-a mărturisit mai târziu: „În chiliile de sub Whitehall, păşeşti parcă într-o piesă shakespeareană, cu indicaţii de regie ca «În depărtare se aude o oştire, răsună trâmbiţele». Ştii precis că nu e vorba de nicio oştire, dar îţi vine greu să fii sigur de asta, acolo, în sala de teatru”.

Pe deplin real era însă un avizier de lângă uşa

camerei de şedinţe a lui Churchill. În deschizătura avizierului, încăpeau patru cartonaşe: Rece, Însorit, Frumos, Vânt.

Pentru bărbaţii şi femeile care lucrau în Groapă, ploaia era o problemă abstractă, deoarece stăteau uneori acolo săptămâni de-a rândul, fără să iasă la suprafaţă. Adesea, avizierul îi informa pe troglodiţi despre intensitatea bombardamentelor de deasupra lor. În pofida unei structuri impozante şi a tunelurilor întărite, Groapa se putea nărui oricând, dacă o bombă o nimerea în plin sau cădea prin apropiere.

Ordinele comandanţilor germani, culese din eter de echipele *Ultra*, îl ţineau la curent pe Donovan cu evoluţia operaţiei *Leul de mare.* În ziua de joi, 1 august, führerul a emis directiva nr. 17: „Realizaţi condiţiile necesare pentru cucerirea definitivă a Angliei". *Luftwaffe* avea ca misiune să nimicească *Royal Air Force* înainte de invazie. „Îmi rezerv dreptul", adăuga Hitler, „de a decide asupra tacticilor de teroare..."

Dar nimic din toate acestea nu avea aerul că terorizează pe vreunul din noii prieteni ai lui Donovan. Dimpotrivă, ei i-au vorbit despre o metodă de incendiere a plajelor de debarcare. Taina care a învăluit acest procedeu a fost atât de perfectă încât mulţi istorici şi-au închipuit, de atunci încoace, că toată povestea nu era decât un truc al britanicilor. Corey Ford. Biograful lui Donovan, scrie des pre „ingenioasele născociri

propagandistice ale englezilor, printre care şi zvonul răspândit cu premeditare despre un sistem de conducte subacvatice, care puteau transforma orice zonă a litoralului într-o mare de petrol în flăcări". Dar sistemul a existat cu adevărat şi a dat naştere lui *Pluto,* conducta submarină care avea să furnizeze aliaților petrol din Anglia, în cursul asaltului împotriva „fortăreței europene" a lui Hitler. Inițial, metoda a fost concepută ca o armă defensivă.

„Stephenson a propus formarea unui departament al războiului petrolier şi al aruncătoarelor de flăcări", i s-a spus lui Donovan. „Acest departament a instalat tuburi perforate în mare şi de-a lungul coastelor. Dacă naziştii debarcau, se putea aprinde întreaga rețea de conducte. Lui Churchill i-a plăcut foarte mult proiectul, căci ştia că Hitler are o teamă superstițioasă de foc".

Donovan s-a hotărât cu greu să părăsească Anglia tocmai atunci când naziştii au dezlănțuit raidurile masive de bombardament care trebuiau să fie preludiul invaziei. Americanul era convins că englezii vor opune ingeniozitatea lor forței brute a inamicului, chiar dacă ar fi trebuit să se îngroape sub pământ vreme de ani în şir. Înapoiat la Washington, el i-a comunicat lui Roosevelt că ajutorul american trebuie sporit şi accelerat, deoarece „acolo se află prima linie a propriei noastre apărări. Dacă Anglia va fi silită să poarte

campanii de gherilă împotriva ocupanților nazişti, americanii vor avea nevoie de o generație întreagă pentru a pune din nou piciorul în Europa. Şi, din cele ce am aflat acolo despre metodele coloanei a cincea naziste, n-ar fi exclus ca noi, americanii, să ne trezim atunci că e prea târziu".

Ambasadorul Kennedy raporta că Marea Britanie este pe ducă. Raidurile germane, spunea el, nu au folosit decât o mică parte din uriaşa flotă aeriană pe care Charles Lindbergh i-o descrisese în detalii atât de precise. Când vor începe adevăratele bombardamente, Londra va fi rasă de pe fața pământului. Kennedy a mai anunțat că va suporta o lună de atacuri aeriene, după care se va întoarce acasă.

Profesorul North Whitehead, expert al Ministerului de Externe britanic în probleme americane, comenta cu îngăduință: „Se pare că ambasadorul s-a speriat de-a binelea şi că şi-a pierdut cumpătul. Dacă se dă curs recomandărilor sale în materie de «politică externă», vom fi lăsați pradă inamicului, ca să ne sfâşie, bucată cu bucată".

18

— Eu sunt cel mai mare agent secret al vostru, i-a spus preşedintele Roosevelt lui Stephenson.

Cei doi avuseseră o discuție sinceră despre

modul cum ar proceda un guvern de marionete în Marea Britanie, pentru a-i feri, pe cât posibil, pe englezi de excesele sanguinare ale lui Hitler. Preşedintele glumea doar pe jumătate. Noii barbari cuceriseră o mare parte din Europa civilizată în intervalul scurs din ziua când el ordonase F.B.I.-ului să lucreze în cooperare cu serviciile secrete britanice, împotriva subversiunii naziste. Acum, la începutul lui iulie 1940, aceeaşi logică îl îndemna să facă un nou şi mare pas spre o implicare şi mai profundă a Statelor Unite.

Alianța secretă apăruse ca necesară chiar pe vremea când imperiile britanic şi francez luptau umăr la umăr. Acum, unul dintre imperii se prăbuşise. Crucea încârligată îşi pusese amprenta asupra Parisului. Iar primul ministru Churchill avertiza în secret că nu răspunde de succesorii săi, în eventualitatea ocupării Angliei. Aceasta risca să devină o parte a Europei nazificate, ale cărei flote unite ar fi dominat oceanele şi ar fi pus un pistol hitlerist la tâmpla Americii.

Îndepărtata garnizoană pe care o comanda Churchill avea şanse să supraviețuiască, dacă legăturile cu Statele Unite se păstrau intacte. Roosevelt era conştient de acest lucru. Dar putea el să-şi convingă poporul? Liniile de comunicații cu Anglia se aflau sub asaltul continuu al submarinelor germane. Agenți naziști din porturile americane destăinuiau inamicului rutele convoaielor. Stephenson se străduia să creeze o

forță de poliție, care să păzească depozitele de alimente şi arme ce se adunau pe cheiurile acestor porturi. Dar el solicita un ajutor mai substanțial din partea stațiilor de radiolocație americane, pentru a vâna submarinele inamice. Duşmanii preşedintelui Roosevelt ar fi definit asemenea măsuri drept „prezența unor polițişti străini pe teritoriul S.U.A. Şi antrenarea americanilor într-un conflict străin". Totuşi, cererile adresate de Londra B.S.C.-ului sporeau necontenit şi Stephenson se străduia să le dea curs, extinzându-şi organizația în toate direcțiile.

Roosevelt îl poreclise cu melancolie pe Donovan „picioarele mele secrete". Țintuit într-un fotoliu cu rotile, preşedintele avea cuvinte mai puțin măgulitoare pentru fostul prim-ministru Chamberlain şi pentru cei care încă mai negociau cu Hitler. Grație lui Stephenson, ştia că lor îl se spune „adepții lui mai-bine-nu". Ceea ce se întâmpla în Anglia putea să prefigureze evenimentele din Statele Unite: cei doritori să lupte cu adevărat de la Londra ajunseseră la putere tocmai bine ca să asiste la înfrângeri.

Roosevelt spera că un asemenea pesimism nu-şi avea temei, dar Unii din consilierii săi militari, deşi ei disprețuiau pe „mai-bine-nu", admirau eficiența forțelor armate germane. Anumiți consilieri particulari, ca William Allen White, împărtăşeau acest punct de vedere: „Ce avalanşă de nerozii a declanşat Anglia peste țările democratice", scria el.

„Bătrânul leu britanic arată ca vai de el, abia mai vede… Nici măcar să ragă nu mai e în stare”. Cu toate acestea, când englezii i-au alungat de la putere pe „adepții lui mai-bine-nu”, White a început să militeze pentru ajutorarea Marii Britanii, căci rezistența opusă de ea oferea americanilor răgazul de a se pregăti în vederea inevitabilei ofensive a naziştilor împotriva lor.

Încă de la începutul războiului, un „adept al lui mai-bine-nu” fusese şi ambasadorul britanic la Washington. Pe blazonul familiei, lordul Lothian avea ca deviză *Sero sed serio* (târziu dar serios). Într-adevăr, sosise în Statele Unite cu o întârziere de câteva luni, mult după anunțarea numirii sale. Era o rămăşiță a clicii de la Cliveden, care credea că lăcomia lui Hitler se poate satisface cu resturi aruncate de la masă. Lothian a avut tactul de a-l lăsa pe Stephenson să-şi ducă diplomația secretă, cerând doar ca acordurile formale să meargă pe filiera ambasadei. În rest, a fost ocolit la fel de bine ca şi ambasadorul Kennedy la Londra.

O problemă nediplomatică, pe care trebuia să şi-o pună Roosevelt, era dacă să mai candideze pentru a treia oară.

După cum i-a spus Stephenson lui Churchill, dacă Anglia ar fi cerut pacea în vara aceea – aşa cum s-ar fi putut întâmpla în eventualitatea că Chamberlain şi conciliatorii ar fi ieşit învingători – , nimic nu l-ar fi determinat pe Roosevelt să înfrunte o nouă campanie electorală. „Dar el ştia

că noi depindem de el, în aceeaşi măsură în care America depinde de noi. Preşedintele era singurul factor care făcea să încline balanța în favoarea noastră. Dar dacă dădea impresia că se prezintă în calitate de candidat al nostru, izolaționiştii l-ar fi acuzat că vrea să aducă din nou Statele Unite în Imperiul britanic. Atunci, ar fi pierdut alegerile şi, odată cu el, am fi pierdut şi noi". Stephenson considera că Roosevelt s-a decis să candideze deoarece Churchill era hotărât să ducă lupta mai departe. Succesele din ce în ce mai mari ale *Ultrei* şi serviciile aduse de Bletchley Casei Albe dovedeau resursele combativității britanice. Dar Stephenson s-a simțit dator să-l prevină pe Churchill în legătură cu presiunile pe care acesta le făcea asupra preşedintelui. „Într-o campanie electorală, orice guvern democratic trebuie să ofere alegătorilor un program de pace, oricât de sumbră ar fi realitatea. Aveți răbdare. Țineți seama că, la americani, predomină bunul simț, generozitatea şi instinctul de a face ceea ce se cuvine să fie făcut".

Era un sfat greu de dat. „Cerea o mare îndrăzneală", observa lordul Louis Mountbatten, vărul regelui Angliei. „Însemna să pretinzi englezilor să aibă răbdare, când nouă ne trebuia o intervenție urgentă, şi să ceri americanilor să intervină, când ei se agățau de orice pretext pentru a avea răbdare".

Stephenson a dovedit şi mult curaj fizic. „Un

incident care a trebuit să fie ascuns preşedintelui a dat sudori reci celor de la F.B.I.”, relata Ian Fleming, care auzise despre acest incident direct din gura lui John Edgar Hoover. „Un marinar britanic vindea inamicului informații despre rutele convoaielor. După ce a citit mesajele interceptate de la un emițător nazist din New York. Micul Bill l-a identificat pe trădător. Textul captat indica submarinelor germane locurile unde să atace cargourile britanice cele mai prețioase din punct de vedere militar. Într-o după-amiază, Bill a plecat de la biroul său, unde nu s-a mai înapoiat decât odată cu căderea nopții. Agentul F.B.I.-ului, care se ocupa de acest caz, i-a spus:

— Ce bine ar fi dacă s-ar găsi cineva să-l lase lat pe ticălosul ăsta!

Stephenson şi-a privit mâna dreaptă. Ridicând-o, a izbit oblic cu muchea ei în tăblia de lemn a mesei sale de lucru.

— S-a găsit, a răspuns el.

F.B.I.-ul a crezut că glumeşte, până ce individul a fost găsit mort, în pivnița unui bloc de locuințe”.

Fleming comenta: „Împotriva marinarului existau dovezi cu duiumul. Uciderea lui rapidă a salvat poate sute de vieți ale altor marinari şi furnituri extrem de valoroase. I s-a făcut şi lui un serviciu, scutindu-l de o călătorie lungă şi de un proces în Anglia, unde, după multe dezbateri, îl aştepta funia călăului. Iar guvernului i-a economisit o grămadă de timp şi bani”. Dar

subsecretarul Departamentului de Stat, Sumner Welles, scria mai târziu că zelul serviciilor secrete britanice era uneori excesiv [4] . De aceea, Stephenson se străduia, pe cât putea, să evite astfel de incidente, pentru a nu pune în încurcătură autoritățile americane. Miza lui era prea mare pentru a-şi periclita relațiile cu preşedintele Roosevelt.

Prima întâlnire oficială dintre acesta şi Stephenson a avut loc în prezența ambasadorului britanic şi s-a limitat la discutarea listei de cumpărături – distrugătoare, avioane, tunuri, oțel şi muniții – de care Anglia avea o disperată nevoie, pentru a înlocui armamentul pierdut în Franța. Apoi Roosevelt şi Stephenson au rămas singuri, pentru a vorbi despre *British Security Coordination.* Dezastrul de la Dunkerque zdruncinase până şi încrederea preşedintelui în englezi. Necontenitele profeții apocaliptice ale ambasadorului său la Londra nu erau de natură să-i diminueze aprehensiunile, iar Donovan nu-i raportase încă nimic. Totuşi, Roosevelt s-a bucurat când Stephenson i-a povestit despre „fiorul rece care i-a trecut pe cei de pe Downing Street 10 când au auzit că Churchill va deveni prim-ministru". Planurile pentru un război de

---

[4] În cartea „Şapte decizii importante" Sumner Welles vorbeşte despre reacția față de „o violare flagrantă a suveranității americane", în legătură cu arestarea la Baltimore, de către serviciul secret britanic, a unor marinari dezertori.

gherilă erau într-o fază avansată. În eventualitatea că Anglia va fi ocupată, această armată secretă urma să se alăture partizanilor de pe continentul european. Dacă Londra va cădea, directivele vor veni de la B.S.C., care îmbina acum trei organe oficiale – serviciile secrete britanice, Directoratul operațiilor speciale şi Directoratul securității – toate având-şi sediul la New York.

Stephenson era deja cunoscut ca un industriaş modest, dar dinamic. Exista riscul ca Washingtonul să-l cunoască şi ca şef al serviciului de informații britanic, depinzând direct de Churchill. Era limpede însă că despre legătura cu Roosevelt nu se putea şti nimic.

Preocupările preşedintelui s-au reflectat într-o scrisoare pe care i-a trimis-o guvernatorului general al Canadei, lordul Tweedsmuir, pe care publicul larg îl cunoştea ca autor de romane de spionaj, sub numele John Buchan. Acesta se oferise să-i facă o vizită lui Roosevelt, la Hyde Park, pentru a discuta despre utilizarea Canadei atât ca teren de instruire a agenților secreți, cât şi pentru alte forme de colaborare „non-neutră". Preşedintele a respins ideea: „În primul rând, pentru că nu veți putea să vă strecurați aici fără ca nimeni să nu bage de seamă… În al doilea rând, pentru că, în clipa de față, eu nu spun nimic, nu văd nimic şi nu aud nimic".

În consecință, întâlnirile lui Stephenson cu Roosevelt au fost discrete şi cât mai rare cu

putință. Amintirile canadianului despre primele contacte cu preşedintele redau impresii generale: rapiditatea şi eficiența personalului de la Casa Albă; silueta familiară a lui Roosevelt în biroul oval; vocea lui caldă şi aristocratică; capul mare, aplecat peste farfuria cu ouă jumări şi ceaşca de cafea de pe o tavă aşezată în dreptul fotoliului cu rotile; dezordinea de pe biroul de alături; uşa învecinată, care ducea la un mic dormitor. Roosevelt avea prestanța omului aflat într-un post de mare răspundere. Cum Stephenson întruchipa un alt gen de autoritate, pe care Roosevelt o recunoştea, ei nu simțeau nevoia să schimbe replici banale, de o falsă bună dispoziție. Chiar aşa, în fotoliu, preşedintele domina pe cei din jur, cu trupul lui vânjos, înveşmântat în haine de fiecare zi, cu ochii înfundați în orbite, vii şi scrutători. Din când în când, privirea îi scânteia şi un surâs palid i se desena pe buze.

Roosevelt dorea să ştie cum se comportă Churchill în calitate de comandant de oşti. Stephenson i-a spus:

— Niciodată opinia publică nu s-a schimbat atât de repede ca în primele douăzeci şi trei de zile dintre numirea lui Winston ca prim-ministru şi evacuarea de la Dunkerque. Niciodată nu s-a pus lumea atât de iute pe treabă. Întreaga maşinărie guvernamentală lucrează într-un ritm şi cu o intensitate fără precedent. Felul cum conduce Churchill creează un sentiment nou, de

invincibilitate, de perseverență. Hotărârile luate în aceste prime zile sunt de o extremă importanță. Ele nu se bazează decât pe nişte resurse foarte slabe, risipite pe întreaga hartă a lumii. Cabinetul de război se află sub o tensiune înspăimântătoare. Numai hârțogăria cere fiecărui ministru să citească zilnic echivalentul a două romane groase. În sânul acestui mic grup, nu e timp pentru fricțiuni personale.

Pe un ton melancolic, Roosevelt a citat din Henric al V-lea de Shakespeare:

— Cel ce nu are destulă îndrăzneală în astă luptă ducă-se.

Peste câteva săptămâni, el a auzit ecoul acestor cuvinte în omagiul adus de Churchill piloților din *Royal Air Force*, care luptau în Bătălia Angliei.

După recuperarea de către *Ultra* a planurilor de invazie a Angliei şi a numelui de cod al operației, *Leul de mare,* Churchill şi-a pregătit o cuvântare. Stephenson i-a arătat lui Roosevelt ciorna scrisă cu creionul. Ca de obicei, primul ministru despărțise frazele cele mai importante în versuri albe. Iată cum suna una din aceste fraze:

…esența apărării
e să ataci duşmanul ce te cotropeşte,
să-i sari de gât
şi să nu-i dai drumul până ce viața nu l-a părăsit.

În felul acesta, oferind preşedintelui imagini ale lui Churchill în acțiune, ştiind că Bill Donovan va vedea realitățile britanice şi va aduce propriile sale argumente, Stephenson se opunea tradiționalului neutralism militar american. Anglia avea neapărată nevoie de cele 50 de distrugătoare vechi. Stephenson demonstra că ele vor asigura, cel puțin, supraviețuirea insulelor britanice ca baze de lansare a atacurilor de gherilă împotriva lui Hitler, chiar dacă insularii vor fi forțați să se retragă în peşteri şi în posturi subterane de luptă.

Gândul că cei ce-l susțineau pe Churchill vor sări de gâtul cotropitorului şi-l vor strânge „până ce viața îl va părăsi" a avut un puternic ecou în mintea preşedintelui. La fel de pozitiv a recepționat el şi tabloul Gropii, despre care Stephenson i-a spus că seamănă cu un post de luptă al unui cuirasat, în care Churchill prezidează şedințele Cabinetului de război. Pentru un îndrăgostit de marină ca Roosevelt, apelurile venite de la Fosta persoană navală, aflată într-un asemenea cadru, deveneau irezistibile.

Şi apelurile curgeau. „Dacă ne lăsăm izolați, dacă pierdem războiul pe mare, nimic altceva nu mai contează!" striga Churchill. Bătălia Atlanticului, campania cea mai crudă şi de cea mai lungă durată, avea o importanță crucială. După căderea Franței, naziştii au putut arunca în această bătălie până şi micile lor submarine de 250 de tone, cu rază mică de acțiune, care navigau

de obicei doar în Marea Baltică şi Marea Nordului. Acum, întreținerea U-Boot-urilor se făcea în porturile franceze, iar torpilele li se aduceau cu camioanele de la Paris. Ofițerii de marină francezi lăsaseră să le scape secretele *asdic*-ului (numit astfel după *Allied Anti-Submarine Detection Investigation Committee* – Comitetul aliat de cercetări pentru detecția antisubmarină). La curent acum cu limitele pe care le avea *asdic*-ul, comandanții submarinelor naziste au devenit mai îndrăzneți. Declarația de război a Italiei împotriva Angliei, la 10 iunie 1940, atunci când înfrângerea Franței devenise inevitabilă, punea în primejdie rutele maritime mediteraneene spre bazele de est ale Angliei şi sporeau mobilitatea generală a *U-Boo*t-urilor. Numărul acestora şi ai navelor-corsar în Atlantic a crescut considerabil, cu 22 la sută numai în luna iunie, iar numărul de nave britanice scufundate s-a mărit de zece ori. În plus, hitlerişti descifraseră codurile navale britanice; abia după alte două luni a descoperit Londra de ce inamicul dovedea o cunoaştere perfectă a dispozitivelor navale ale Angliei. *Ultra* nu descifrase încă codurile întrebuințate de submarinele germane pentru maşinile lor *Enigma*.

Pe marinarii americani i-a zguduit spectacolul unui popor de navigatori, al căror sânge se scurgea în adâncurile reci şi cenuşii ale oceanului. Din cei 145.000 de marinari de pe cargourile britanice, care au plutit pe Atlantic în perioada

aceea primejdioasă, au pierit 32.000. Erau civili care se înapoiaseră pe mare, deoarece erau marinari şi considerau că aşa le dicta datoria. E drept că, la Washington, unii se frământau în legătură cu anumite probleme juridice ale neutralității, dar marinarii britanici au avut parte de gesturi de generozitate ale americanilor, care depăşeau adesea cu mult limitele unei neutralități prieteneşti. Jurnalele de război ale marinei militare britanice sunt pline de însemnări care reflectă promptitudinea marinei militare americane în a da ajutor.

Printre americanii care s-au pomenit că se alătură celor ce duceau războiul în Anglia se număra şi dramaturgul Robert Sherwood, laureat al Premiului Pulitzer, care avea să colaboreze îndeaproape cu Stephenson. Sherwood îşi dobândise reputația ca scriitor antirăzboinic. Dar, când i s-au adus dovezi despre crimele naziste, el a mărturisit cu tristețe că războiul nu este cea mai cumplită tragedie. În haina vară a anului 1940, pe când milita pentru acordarea de ajutoare Angliei, s-a văzut abordat de Harry Hopkins, care a devenit ulterior ambasadorul itinerant al preşedintelui Roosevelt.

— Ce tot complotați voi, aţâţătorii la război? l-a întrebat Hopkins.

Sherwood i-a răspuns că îl ajută pe Stephenson să obțină cele 50 de distrugătoare americane. Hopkins a protestat, spunând că, înainte de

alegeri, asemenea solicitări cu caracter public îi creează dificultăți lui Roosevelt. Dramaturgul a ridicat din umeri şi i-a replicat că unii confrați ai săi se străduiesc să-i convingă pe contracandidații lui Roosevelt să adopte şi ei aceeaşi atitudine. În orice caz, o asemenea poziție era conformă cu linia politică generală a preşedintelui.

— Ce ştiți voi despre linia lui politică? s-a răstit Hopkins. Țara asta este neutră.

Sherwood i-a spus ulterior lui Stephenson cât de rău îl impresionase faptul că cineva din intimitatea preşedintelui putea fi un izolaționist atât de mărginit.

— Toată țara este izolaționistă, cu excepția câtorva filoenglezi fanatici ca dumneata, a continuat Hopkins pe un ton aspru. Dacă cedează cele 50 de distrugătoare, cum îți închipui că o să se mai bucure preşedintele de încrederea oamenilor?

— De ce n-aveți încredere în bunul simț al oamenilor? i-a ripostat cu înflăcărare Sherwood. Oamenii sunt incomparabil mai antinazişti decât vă închipuiți dumneavoastră. E momentul ca Roosevelt să-şi facă curaj şi să vorbească sincer, aşa cum a mai făcut-o.

Pe neaşteptate, un zâmbet a apărut pe chipul lui Hopkins:

— Atunci, de ce-ți pierzi vremea țipând la mine? Spune-le-o asta dumneata însuți oamenilor!

Preşedintele Roosevelt se temea să nu-şi

saboteze propriile țeluri, luând-o prea înaintea opiniei publice. Tom Driberg, om politic şi ziarist britanic, şi-a dat seama de acest lucru când a văzut cum acționează organizația filonazistă *America First*: „Am asistat la un miting, ținut la Madison Square Garden, la care a luat cuvântul Charles Lindbergh. Era o mulțime isterică, la fel ca gloatele hitleriste, dar mult mai dezgustătoare decât acestea. S-a cântat «America înainte de toate şi totdeauna», dar nu şi «Dumnezeu să binecuvânteze America»… Citind textul complet al cuvântării lui Lindbergh, am constatat că nu conținea nici măcar un cuvințel de dezaprobare, cât de blând, față de Hitler, deşi războiul izbucnise de un an, Franța şi multe alte țări civilizate erau înrobite, Londra bombardată şi deportările spre lagărele morții în toi”.

Alți americani adoptau cu fermitate un punct de vedere opus. Amiralul William Standley, fostul şef al operațiilor navale în cursul primei administrații Roosevelt, a semnat un manifest ce recunoştea „realitatea şi logica unei situații, care fac ca, între țara noastră şi Germania, să existe o stare de război”. Grupurile care îl sprijineau pe Churchill au fost atacate de lideri izolaționişti, cu numeroşi adepți. Părintele Coughlin declara: „Arborând aere de sfinți, în cămăşile lor scrobite, procedând cu viclenie, în mod subversiv şi antiamerican, aceşti oameni alcătuiesc cea mai periculoasă coloană a cincea. Ei sunt Iuda Iscariotul în colegiul apostolic

al poporului nostru”. Ca intermediar pe lângă preşedinte, Coughlin îl folosise uneori pe Kennedy, înainte de numirea acestuia ca ambasador la Londra. Acum, predicatorul luneca spre fascism, plin de entuziasm față de statul corporatist, şi spre un antisemitism atât de zgomotos încât, timorați, unii fruntaşi evrei cu influență în Statele Unite se fereau să mai dea glas sentimentelor lor filobritanice. Spre deosebire de ei, fiul unui proeminent bancher evreu a făcut aproape mai mult ca oricine în sprijinul campaniei lui Stephenson pentru ajutorarea Angliei şi, mai ales, pentru obținerea celor 50 de distrugătoare. Era Henry Morgenthau Jr., care s-a alăturat cu elan celor ce duceau de-adevăratelea războiul.

Multă vreme vecin cu Roosevelt, Morgenthau îl slujise cu loialitate, încă de la izbucnirea primului război mondial. Când Roosevelt a devenit guvernator al statului New York, el a lucrat în administrația acestui stat, apoi şi-a urmat prietenul la Casa Albă. Ca secretar al Departamentului Finanțelor, era cel mai bun aliat pe care şi l-ar fi putut dori Stephenson, deoarece avea o mare influență directă ca ministru şi o mai mare influență indirectă ca sfetnic de încredere al preşedintelui. Morgenthau s-a străduit din răsputeri ca relația Stephenson-Roosevelt să nu fie dată în vileag. De aceea, el a orientat acordurile oficiale pe cuvenitele filiere diplomatice sau prin intermediul Misiunii britanice de achiziții, dirijată

de un alt canadian care aparținea tot organizației din ce în ce mai complexe a lui Stephenson la New York.

„După ce Misiunea de achiziții s-a instalat pe Broad Street nr. 15”, îşi aminteşte Morgenthau, „asupra ei au tăbărât roiuri de reprezentanți comerciali ai industriei textile, oferind mostre de lenjerie de damă. Asta nu a stricat la nimic, dimpotrivă, a confirmat impresia că Misiunea nu avea nimic de ascuns”. În fruntea ei se afla Arthur Purvis, „un industriaş canadian de primă mână, om de o integritate desăvârşită, care nu avea duşmani şi nici măcar critici”, arată John Buchan, guvernatorul general al Canadei. Purvis a dat lustrul exterior, sub care se camuflau eforturile economice ale lui Stephenson. În 1941 avionul în care călătorea s-a prăbuşit în timp ce traversa Atlanticul. Aceasta era ruta din umbră, pe care se transportau rapid încărcăturile importante între aliații secreți.

Vânzările directe către Anglia se considerau ilegale, deşi prietenii americani ai lui Stephenson au dezgropat vechi pasaje de legislatură, care arătau cum poate fi ocolită legea neutralității, votată în 1936 pentru a împiedica Statele Unite să mai între într-un război, aşa cum se întâmplase în 1917. „Legea nu avea decât efecte retroactive”, remarcă Stephenson, „dar îl lega realmente de mâini pe Roosevelt”. În dimineața când s-a încheiat evacuarea de la Dunkerque, Edward

Stettinius a demisionat din postul de preşedinte al companiei *United States Steel,* pentru a începe să lucreze la un plan cu privire la livrarea armelor de care, Anglia avea urgentă nevoie. Era un vechi şi statornic prieten al lui Stephenson. Deşi i se reproşa impetuozitatea declarațiilor sale publice, avea simțul gesturilor dramatice, de genul gestului lui Churchill în aşa-zisa lui „cuvântare a sticlelor de bere". Făgăduind că va lupta împotriva invadatorilor germani cu tot ce-i va sta la îndemână, primul ministru a adăugat, cu glas mai scăzut, ceva ce suna cam aşa: „... la nevoie, şi cu nişte nenorocite de sticle de bere".

Stettinius scria după aceea: „Dar, în timp ce el rostea această cuvântare, din arsenalele americane plecau stive după stive de arme pentru apărarea Angliei... S-a ordonat, pe toată filiera, să li se dea cale liberă". Argumentele legale care au contribuit la aceasta au fost părerile ministrului de justiție, Robert Jackson, că armele aflate în proprietatea guvernului Statelor Unite pot fi vândute de secretarul Departamentului de Război, fără publicitate, potrivit unui statut din 1919, încă în vigoare.

Cele 50 de distrugătoare prezentau o problemă diferită, şi Churchill, refuzând să admită dificultățile constituționale care împiedicau transferarea lor, exercita presiuni necurate. Mare bătaie de cap îi dădea, de asemenea, propaganda că Reich-ul va găsi colaboratori în Anglia, ceea ce

putea determina pe americani să creadă că, în ultimă instanță, distrugătoarele vor cădea în mâinile naziştilor. Ştiri despre forțele prohitleriste din Marea Britanie veneau de pretutindeni, inclusiv din partea comuniştilor. Stephenson îşi aminteşte de o scenă petrecută curând după evacuarea de la Dunkerque.

— Acum, când Franța s-a prăbuşit, care va fi strategia dumneavoastră generală? a întrebat Ivan Maiski. Ambasadorul sovietic la Londra.

Churchill a pufăit din țigara lui de foi:

— Strategia mea generală, domnule ambasador? Strategia mea generală va fi să rezist în următoarele trei luni.

Ambasadorul Uniunii Sovietice auzise unele murmure de îndoială printre pălăvrăgelile diplomatice „din Londra. Charles Ritchie, viitor ambasador canadian la Washington, pe atunci la Londra, scria în notele sale zilnice, publicate ulterior sub titlul „Anii sirenei: jurnal nediplomatic 1937–1945”: „Winston Churchill este un pirat bătrân şi, dacă lucrurile ies prost, lumea va afla şi se va întoarce împotriva lui şi el va sfârşi în dizgrație, uitându-se că a fost singurul factor care, până acum, a ferit Anglia de un guvern ca cel de la Vichy”. Ritchie îl admira pe Churchill pentru că îi alungase pe defetişti din posturile înalte pe care le dețineau.

În pofida îndrăznelii pe care o afişa, Churchill însuşi avea îndoieli. „În cazul unei ocupații”, îi

scria el lui Mackenzie King, „nu ştiu ce politică va adopta guvernul filogerman care va lua fără îndoială puterea". Primul ministru îi cerea lui King să vorbească despre acest aspect preşedintelui şi tuturor americanilor care nu luaseră în considerație ce s-ar întâmpla dacă Ro*yal Navy a*r fi capturată.

Flota britanică va fi „singura monedă de schimb în raporturile cu Germania" care va rămâne la dispoziția colaboraționiştilor englezi veniți la putere. Într-un alt mesaj către Roosevelt, Churchill îi atrăgea atenția: „Iertați-mă, domnule preşedinte, că discut pe şleau despre acest coşmar. Evident, nu pot să răspund despre succesorii mişcare, din disperare şi neputință, ar fi nevoiți să se plece în fața voinței lui Hitler". Primul ministru sublinia că împrumutarea celor 50 de distrugătoare va permite marinei de război britanice să împiedice o astfel de capitulare.

După ce alte trei distrugătoare engleze au fost grav avariate. Churchill a ridicat din nou problema, în termenii cei mai dramatici. Allan Kirk, ataşatul naval al Statelor Unite în Marea Britanie, care simpatiza cu cauza englezilor, raportase deja de la Londra că situația devenea disperată, pe măsură ce trupele de invazie se concentrau în porturile recent cucerite, unde „adunau tot felul de nave şi ambarcațiuni mici... Nevoia de distrugătoare, pentru a combate debarcarea germană, este evidentă... *Royal Navy*

nu mai are decât 100 de distrugătoare la toate posturile de luptă". Churchill a formulat un punct de vedere pe care căpitanul Kirk se ferea să-l aştearnă pe hârtie. Dacă invazia reuşeşte, a spus primul ministru, „fără îndoială că se va cere guvernului filogerman să facă pace. El va prezenta unui popor înfrânt şi înfometat argumente aproape irezistibile pentru o supunere totală; față de voința naziştilor". La 15 iunie 1940, Churchill telegrafia lui Roosevelt:

„Soarta flotei britanice va fi hotărâtoare pentru viitorul Statelor Unite, deoarece, dacă ea se va alătura flotelor Japoniei, Franței şi Italiei, precum şi marilor resurse ale industriei germane, Hitler va avea o copleşitoare forță maritimă în mâinile sale... Dacă ne prăbuşim, s-ar putea să aveți de-a face cu Statele Unite ale Europei, sub conducere nazistă, mult mai numeroase, mult mai puternice şi mult mai bine înarmate decât Lumea Nouă".

Stephenson lucra acum cu o echipă, formată de el, din experți juridici şi comerciali americani. Pe baza relatărilor lui Donovan din Anglia, ei l-au ajutat pe preşedintele Roosevelt să găsească o formulă care să facă posibilă împrumutarea distrugătoarelor. În această formulă intra cedarea de baze în schimbul armelor americane, căci Anglia nu mai avea nimic altceva cu care să plătească. În august 1940, ea era în pragul falimentului.

Când Donovan s-a întors la Washington cu

concluziile sale despre capacitatea de luptă a Marii Britanii, resursele acesteia în aur şi dolari aproape că se epuizaseră. De exemplu, o treime din bugetul britanic se cheltuise pentru cumpărarea unui singur tip special de proiectil american. Dar argumentele juriştilor erau logice şi echitabile. Donovan considera că se puteau accepta bazele în schimbul distrugătoarelor, dacă se prezenta acest troc ca avantajos pentru Statele Unite. După părerea lui, târgul trebuia încheiat cât mai repede. În cele două săptămâni precedente, Anglia pierduse nave comerciale cu un deplasament de 135.000 de tone, iar 20 la sută din totalul aviației de vânătoare britanice fuseseră distruse în luptă. Deşi prost dotate pentru operații navele moderne, vechile distrugătoare cu patru coşuri vor contribui la reducerea acestor pierderi intolerabile şi vor escorta cargourile cu avioane noi, expediate acum prin Canada.

La 8 august, Stephenson i-a telegrafiat lui Churchill:

„Donovan profund impresionat de vizită şi de primirea ce i-a fost făcută. A pledat călduros în favoarea acordării distrugătoarelor… Face mult pentru combaterea atitudinii defetiste a Washingtonului, declarând categoric şi convingător că noi vom învinge”.

Dar, chiar de a doua zi, Göring a început să adune numeroase bombardiere germane pentru ceea ce el socotea că va fi adevărata Bătălie a

Angliei – distrugerea sistematică a bazelor aviației de vânătoare din Marea Britanie. Atacurile care au urmat trebuiau să reducă, la un nivel periculos de coborât, rezervele de piloți şi avioane, distrugând totodată aerodromurile aviației de vânătoare şi stațiile de radar. Hitleriştii îşi dădeau acum seama, în mod vag, că aceste stații jucau un rol oarecare în luptele ce se desfăşurau pe cerul albastru al acestei veri clemente.

Încrederea lui Roosevelt în afirmația lui Stephenson că „vom învinge" era profund zdruncinată. Preşedintele urmărea fiecare fază a sălbaticelor lupte din văzduhul Angliei, ştiind că *Royal Air Force* nu era în stare să utilizeze la maximum cele două arme extrem de secrete ale sale: radarul şi *Ultra.* În prima zi a noii ofensive naziste, cinci stații de radar de pe litoral fuseseră bombardate. *Ultra* nu intercepta destul de prompt şi de complet ordinele inamice, pentru a oferi piloților britanici posibilitatea de a înfrunta această nouă amenințare.

În ziua de joi, 15 august, *Luftwaffe* a lansat împotriva Angliei mai multe bombardiere şi avioane de vânătoare decât oricând înainte. Venind din Norvegia, *Luftflotte 5* a atacat nordul Angliei. *Luftflotte 2* şi *Luftflotte 3* şi-au trimis din nou formațiile peste Canalul Mânecii. Göring era convins că *Royal Air Force* pierduse atât de multe avioane de vânătoare încât nu putea face față loviturilor date atât în nordul, cât şi în sudul țării.

În toiul bătăliei era greu să evaluezi pierderile reale de ambele părți. Dar Cabinetul de război al lui Churchill terminase tocmai un studiu despre „risipa de piloți", care prelimina că se vor pierde lunar 746 de tineri piloți din aviația de vânătoare, o cifră catastrofal de ridicată.

În această zi de joi a avut loc un incident tipic: ciocnirea dintre 12 aparate *Spitfire* şi 105 bombardiere inamice, care se apropiau de coasta Northumberlandului. Bombardierele s-au împărțit în două grupuri. Unul a fost interceptat de avioane *Hurricane,* având la bord piloți care ar fi trebuit să se odihnească pe un aerodrom din nordul țării. Celălalt grup german a pierdut opt aparate, în cursul bombardării unei baze situate tot în nord. În sud, escadrilele R.A.F.-ului au încercat cu disperare să fărâmițeze atacurile naziste asupra unor aerodromuri de importanță vitală. Avioanele engleze luptau, aterizau şi iar luptau, toate cele 22 de escadrile ale R.A.F.-ului fiind angajate din plin. Germanii au efectuat 1800 de zboruri, *Royal Air Force* aproape 1000. Gradul de „risipă a piloților" britanici a crescut astronomic. Un *Spitfire* s-a târât înapoi la bază, cu pilotul muribund ținând mâinile încleştate pe comenzi, până ce s-a asigurat că avionul aterizase cu bine. Necesitatea de a cruța aparatele era la fel de imperioasă ca şi nevoia de piloți mai numeroşi. La curent cu criza crescândă de piloți a R.A.F.-ului, unii aviatori naziști mitraliau pe cei ce se salvau cu paraşuta,

în timp ce atârnau neputincioşi de corzile marilor umbrele.

În ziua aceea Churchill s-a dus la statul major al Grupului 11 din aviația de vânătoare şi s-a uitat la gigantica masă cu hărți de acolo, într-o tăcere care nu-i era caracteristică. Toate escadrilele erau angajate. Nu mai rămăsese în rezervă niciun avion de vânătoare. Şi totuşi, flotilele aeriene ale inamicului puteau fi văzute venind, val după val, peste Canalul Mânecii. Relatând această scenă, până şi taciturnul şef al statului major general, Hastings Ismay, scria: „Eram bolnav de teamă. Churchill mi-a spus: «Nu-mi spune nimic... În viața mea n-am fost atât de mişcat». Avea lacrimi în ochi".

După aceea, în Camera Comunelor, Churchill s-a ridicat greoi în picioare. Harold Nicolson relatează: „Nu a încercat să stârnească entuziasmul, ci numai să dea îndrumări". Atunci a rostit primul ministru cuvintele care au fixat pentru totdeauna în memoria oamenilor rolul jucat de piloți în respingerea invadatorilor: „Niciodată, pe tărâmul încleştărilor umane, nu s-au îndatorat atât de mulți cu atât de mult la atât de puțini".

Cuvintele se adresau în egală măsură lui Roosvelt. Ca şi poporului britanic. Primul ministru considera aviația de vânătoare a R.A.F.-ului ca o instituție tipic britanică: în majoritatea lor, piloții erau rezervişti, tineri care studiau la câte o

universitate sau se pregăteau pentru o meserie. Cot la cot cu camarazi din Statele Unite şi Commonwealth, înrolați ca voluntari în *Royal Air Force,* ei născoceau zi de zi noi tactici. Unul din zece provenea din Polonia (polonezii făceau în văzduh ceea ce tovarăşii lor de luptă aveau să facă, fără strălucirea gloriei, în armatele secrete ale Rezistenței).

Pentru Churchill, războiul aerian era esențial în campania sa de dobândire a ajutorului american. La 15 august, când ambele tabere angajate în acest conflict s-au văzut nevoite să-şi tragă răsuflarea, epuizate, primul ministru a vorbit în parlament despre nevoile Americii în materie de aviație şi marină. El a anunțat că, „fără a i se cere şi fără a i se oferi, în schimb, vreo îndemnizație", Anglia îşi propunea să, pună anumite instalații la dispoziția Statelor Unite. Era prima aluzie la târgul cu distrugătoarele. Trebuia să se realizeze o oarecare „împletire" între organizațiile britanice şi cele americane. Acest proces de împletire, arăta primul ministru nu putea fi oprit. „Ca şi fluviul Mississippi, el curge întruna mai departe. Să curgă. Să curgă mai departe – cu ape mari. Inexorabil, irezistibil, binefăcător – spre ținuturi mai întinse şi zile mai bune".

Procesul de împletire, care era deja pe cale de realizare, constituia treaba lui Stephenson. A doua zi după cuvântarea lui Churchill, care evoca o alianță atlantică în curs de înfiripare, Stephenson

i-a telegrafiat:

„După părerea lui Donovan, veți avea peste câteva zile, veşti foarte favorabile… Consideră că a restabilit încrederea în hotărârea şi capacitatea de luptă a Marii Britanii”.

Peste două zile, el a putut să telegrafieze din nou:

„Extrem de urgent. Aseară, s-au aprobat cele 50 de distrugătoare… 44 sunt gata să fie livrate”.

Scoaterea de la naftalină a acestor nave străvechi a reprezentat simbolul angajării lui Roosevelt şi a ridicat considerabil moralul englezilor, deşi puțini îşi dădeau seama că împrumutarea distrugătoarelor marca o nouă etapă spre rezolvarea unor probleme de natură secretă. Acum, englezii puteau conduce din Statele Unite toate agențiile şi operațiile lor clandestine, astfel el nici măcar o ocupație hitleristă a Angliei nu mai era în stare să împiedice continuarea războiului din umbră, purtat de armatele secrete. Pentru prima oară în cei patru sute de ani ai spionajului britanic, exista o organizație centrală, în care se adunau fire multiple, şi o singură persoană căpăta o viziune de ansamblu asupra evenimentelor. De o neprețuită valoare era prezența acestei agenții pe teritoriu neutru. New Yorkul era un centru ideal de comunicații, ferit de hărțuielile şi bombardamentele inamicului, la adăpost de penuriile şi restricțiile războiului. Specialiştii se puteau concentra asupra problemelor într-o

relativă linişte, iar concluziile lor erau expediate la Londra.

Încă înainte de a se naşte oficial, organizația luase proporții enorme. Trebuia să i se găsească un titlu, ca nu cumva americanii să pună întrebări stânjenitoare. Un oro invizibil conducea patru mari departamente secrete britanice – Directoratul operațiilor speciale, serviciile secrete, Directoratul securității şi, acum, *M.I.-5* –, plus o rețea de telecomunicații şi informații, ale căror fire se prelungeau în toate direcțiile spre străinătate, precum şi o poliție clandestină pe teritoriul Statelor Unite. Pentru a crea o bază legală acestei situații fără precedent, la Departamentul de Stat s-a înregistrat o organizație. *British Security Coordination,* cu următoarea justificare oficială „Ca urmare a intereselor vitale şi de mari proporții ale guvernului britanic în legătură cu cumpărarea şi transportul de muniții şi material de război din Statele Unite, ca şi a prezenței în această țară a unui număr de misiuni oficiale britanice, au apărut o serie de probleme de securitate care cer o colaborare foarte strânsă şi prietenească între autoritățile celor două state... Pentru a se coordona legăturile dintre diferitele misiuni britanice şi autoritățile Statelor Unite în toate problemele de securitate ce se nasc din actualele împrejurări neobişnuite, a luat ființă o organizație purtând numele «Biroul de Coordonare a Securității», sub conducerea unui director al

coordonării securității, ajutat de un personal corespunzător".

Numele lui Stephenson nu a fost menționat nicio dată. Chiar şi în 1971, la peste 30 de ani distanță, un fost asistent al secretarului Departamentului de Stat, Spruille Braden, vorbeşte în memoriile sale, „Diplomați şi demagogi" cu o evidentă ezitare despre directorul B.S.C.-ului: „Generalul Donovan m-a întrebat dacă vreau să-l cunosc pe şeful serviciului secret britanic. Am fost de acord şi Donovan mi-a spus: «Bine, domnul Cutare vă va da un telefon». După aceea, am aflat că pe domnul Cutare îl chema cu totul altfel".

În anii '70, discreția lui Braden devenise inutilă, căci identitatea *Temerarului* fusese dezvăluită. Dar, în anul 1940 prudența îşi avea temeiuri depline. Hitler era convins că naziştii vor cuceri America grație propagandei. Una dintre sarcinile lui Stephenson consta în a contracara această propagandă. În mod paradoxal, dacă se dădea de gol sau dacă era prins că violează în vreun fel suveranitatea Statelor Unite, ar fi contribuit la propaganda antibritanică.

Iar propaganda nazistă nu era numai un război al cuvintelor, ci o strategie a terorii. Sângeroasele epurări, pogromurile, liturghiile negre ținute la Nürnberg, pentru a proslăvi forța, lagărele de concentrare hitleriste, coloana a cincea care acționa fățiş pe teritoriul viitoarei victime a reich-ului demonstrau că lăudăroşeniile şi amenințările

naziste erau puse în practică. În Europa, în țară după țară, coloana a cincea punea" pe goană civili înspăimântați; dar panica lor avea motive, căci, în spatele propagandei, se afla forța. Avioanele *Stuka* bombardau în picaj femeile şi copiii care aglomerau drumurile. Propaganda nazistă îşi ținea promisiunile. Hitleriştii apăreau, într-adevăr, ca nişte „supraoameni" şi părea o nebunie să le ții piept.

Hitler voia ca acest mesaj să-i demoralizeze pe americani. Sperând că teama va încuraja izolaționismul. Pe urmă, avea de gând ca cele întâmplate în Europa să le repete în Statele Unite.

După părerea lui Churchill, anglo-americanii nu aveau mai puțini trădători în rândurile lor decât europenii. Primul ministru nu s-a sfiit să vorbească deschis despre riscurile instaurării unui guvern de marionete filonaziste la Londra şi i-a transmis lui Stephenson sarcina de a fi mai abil decât inamicul în America. B.S.C.-ul urma, să-i îndrume pe cei ce preferau să lupte decât să capituleze. Pasul următor consta în crearea unei agenții de spionaj americane, la o scară mai mare, aşa cum permiteau resursele Statelor Unite.

„Anglia era o pepinieră de idei", arăta Stephenson. „Dar semințele trebuiau transplantate. Acest adevăr era valabil atât pentru operațiile secrete, cât şi pentru toate armele noastre noi de distrugere".

„Cel mai prețios transport ajuns vreodată pe meleagurile noastre”. Aşa a definit Biroul Statelor Unite pentru cercetare şi perfecționare neverosimilul pachet de secrete, trimis de Winston Churchill, la 14 august 1940. Custodele acestui transport era Tizard „Vrăjitorul”, cum i se spunea în *Royal Air Force.* La Washington, el a căpătat porecla frivolă şi nu tocmai potrivită de „Uite-l, nu-i”. O travestire eficientă, căci, în realitate, Sir Henry Tizard, care fusese consilier ştiințific al şefului de stat major ai Aerului, avea o fire domoală. În toiul Bătăliei Angliei, după ce Ul*tra a* dezvăluit planurile de invazie ale lui Hitler, care depindeau de rezultatele bătăliilor aeriene în curs, i s-a ordonat să ducă documente confidențiale la Washington, ca nu cumva ele să cadă în mâna inamicului.

„La Washington, Tizard m-a sunat de la hotelul Shoreham”, îşi aminteşte Stephenson. „Stătea într-un apartament ticsit de planuri, calcule ştiințifice, modele şi schițe de lucru, ambalate în lădițe de lemn, aşa încât abia puteai să te mişti printre ele. Când m-am dus la el, ca să discut nişte probleme, mi-a spus, spre uimirea mea: «Tocmai mi-a telefon! Un agent al F.B.I.-ului şi m-a întrebat când ne putem vedea, ca să luăm măsuri pentru a-mi pune bagajele în siguranță».

I-am telefonat imediat lui Hoover. Mi-a spus că

habar nu are de nimic şi că vine numaidecât. Ara descoperit că F.B.I.-ul nu are nicio legătură cu necunoscutul care telefonase. Am trimis pe unul dintre agenții mei de securitate, John Hart, din poliția călare canadiană, să aibă grijă şi de Tizard, şi de lucrurile lui.

Ulterior, Sam Foxforth, care era şeful F.B.I.-ului din New York, mi-a spus că se verificaseră apelurile telefonice făcute de ambasada germană şi de cei care gravitau în jurul ei, dându-se de urma convorbirii cu Tizard: îl sunase un agent nazist, care vorbea cu un accent american convingător".

Tentativa hitleriştilor de a pune mâna pe comorile lui Tizard constituia o dovadă alarmantă despre vigilența inamicului. Stephenson insistase pe lângă Churchill să facă troc, cedând secrete în schimbul ajutorului militar. Comitetul britanic al uraniului elaborase conceptele teoretice pentru fabricarea bombei atomice. Proiectul avea, ca nume de cod, *Tube Alloys*. Sub formă de planuri, modele sau documente de studiu s-au mai oferit radarul, motorul cu reacție, armele chimice şi „cutia neagră cu farmece", care avea să devină cea mai eficientă dintre noile arme inventate în Anglia.

„Cutia neagră cu farmece" era magnetronul cavitar. Acesta genera raze electronice pe unde scurte şi făcea posibil radarul centimetric, care avea dimensiuni suficient de reduse pentru a fi instalat la bordul distrugătoarelor şi avioanelor. În

cele din urmă, magnetronul a fost fabricat în Statele Unite într-o cantitate atât de mare încât a determinat o cotitură în lupta împotriva *U-Boot*-urilor. Utilizarea acestei valve electronice – pe care Tizard o transportase într-o banală cutie neagră de metal, cumpărată în pripă la un magazin universal, de lângă gara Victoria din Londra – a adus nenumărate avantaje. Savantul mai aducea cu el filme despre arme noi în acțiune şi studii despre siguranțe de contact, rachete navale, tunuri: antiaeriene multiple şi alte mostre ale celor mai înaintate creații ştiințifice din Marea Britanie.

Stephenson îşi aminteşte: „În schimbul acestor lucruri, preşedintele a scotocit prin depozitele militare americane, făcându-ne rost de 500.000 de puşti, 80.000 de mitraliere, precum şi obuze, bombe, avioane şi trinitrotoluen. Ne-a procurat şi Fortărețe zburătoare, după ce le-a trecut pe ascuns peste frontiera canadiană, căci, în felul acesta, livrarea lor risca mai puțin să stârnească o reacție ostilă. Ne-a dat sute de mii de tone de metal pentru arsenalele britanice. Toate acestea se realizau într-o atmosferă pe care Robert Sherwood o denumea «întâmple-se ce s-o întâmpla». Era epoca în care intimi ai Casei Albe strigau că asemenea măsuri reprezintă o sinucidere pentru Roosevelt şi poate pentru întreaga țară, iar alții afirmau cu glas tare că Anglia s-a prăbuşit şi că tot acest material va cădea în mâinile lui Hitler!”

Roosevelt nu avea iluzii cu privire la situația

Marii Britanii. Prin intermediul B.S.C-ului, el a căpătat mesajele naziste, decriptate la Bletchley, din care reieşea că valurile de bombardiere germane se vor strădui să desăvârşească distrugerea aviației de vânătoare a R.A.F.-ului până la mijlocul lui septembrie. Potrivit programului, tot sudul Angliei trebuia ocupat până la sfârşitul lunii şi se anticipa o paradă a victoriei la Londra, la începutul lui octombrie. Hitler arunca în foc 1900 de bombardiere şi 1100 de avioane de vânătoare, fața de cele 350 de bombardiere şi 700 de avioane de vânătoare ale englezilor. În ultima lună a Bătăliei Angliei, Tizard şi Stephenson au pus la adăpost, la Washington, toate secretele „de greutate mică şi de importanță mare" pe care Hitler le-ar fi înhățat, dacă ar fi ajuns la Londra.

Ordinele militare germane interceptate confirmau că, dacă Marea Britanie va rezista şi invazia va fi fie respinsă, fie amânată, Hitler avea de gând să comită o agresiune împotriva Uniunii Sovietice. Cu aprobarea preşedintelui, Stephenson şi Donovan au pus la cale un plan menit să provoace o întârziere fatală ofensivei împotriva Moscovei – un plan care avea să erodeze şi mai mult neutralitatea Statelor Unite.

Dar, în primul rând, trebuia câştigată Bătălia Angliei. Stephenson s-a înapoiat în Anglia, în săptămâna care a urmat zilei de sâmbătă, 7 septembrie, când s-a dat alarma de invazie, sub

numele de cod *Cromwell.* Mesajele interceptate dovedeau că escadrilele inamice aveau mult de furcă cu întreținerea mecanică. Aşa cum prevăzuse Stephenson, atunci când îi asculta pe naziști lăudându-se cu tactica Blitzkrieg-ului, unitățile de reparații şi aprovizionare nu făceau față sarcinilor. Prin urmare, în orice moment dat, din cele 3000 de avioane militare destinate Angliei, numai trei sferturi puteau să zboare Era o informație vitală pentru escadrilele de vânătoare ale R.A.F.-ului.

La 15 septembrie, *Ultra,* punând cap, la cap ordinele inamice adresate unităților militare individuale, a închegat o imagine statistică a preparativelor de invazie a Angliei. Pe aerodromurile din Belgia şi Olanda se făceau mari pregătiri pentru îmbarcarea trupelor aeropurtate, în avioane care trebuiau să facă rapid naveta, plecându-se de la premisa că *Royal Air Force* nu va mai fi în stare să opună rezistență. Invazia se putea produce din clipă în clipă.

„Churchill a plecat cu maşina de la Chequers la statul major al Grupului 11 de vânătoare", îşi aminteşte Stephenson. „Dispunând de numai 25 de escadrile, grupul trebuia să acopere cea mai mare parte din sud-estul Angliei. La comanda lui se afla vicemareşalul Aerului Keith Park, care, în ultimele cinci săptămâni, o luase mereu cu un pas înaintea inamicului. Keith îşi petrecuse întreaga dimineață respingând cele mai puternice valuri de

bombardiere care atacaseră până acum Anglia. Winston simțea nevoia să vorbească şi punea întruna întrebări. În cursul după-amiezii, tensiunea a crescut necontenit. Unul după altul, se aprindeau beculețele roşii, care indicau escadrilele în acțiune. La un moment dat, toate avioanele din toate escadrilele erau fie angajate în luptă, fie pe sol, pentru a lua carburant în vederea unui nou zbor.

— Ce rezerve mai avem? a întrebat Winston.

Keith i-a răspuns că niciuna. Şi atunci Winston a înțeles. *Royal Air Force* ajunsese la capătul puterilor sale. Dacă nu se petrecea o minune, Germania dobândea supremația în văzduh, ceea ce, pentru Hitler, însemna condiția prealabilă a invaziei".

Minunea s-a datorat în parte criptanaliştilor de la Bletchley, care au descifrat mesajele inamice. Park a aflat astfel că poate arunca în luptă toate avioanele sale de vânătoare. Inamicul ajunsese şi el la capătul resurselor sale. Churchill s-a dus acasă, pentru a-şi face siesta de după-amiază. Era istovit sufleteşte. Când s-a trezit, secretarul său particular, John Martin, i-a adus la cunoştință obişnuitul pomelnic de veşti proaste, încheind astfel:

— Dar am obținut o mare victorie în văzduh. Am doborât 185 de avioane, pierzând doar 40.

Pentru Roosevelt, această veste prezenta un interes cu totul ieşit din comun. Japonia

reprodusese şi ea modelul inițial al maşinii de cifrat *Enigma,* reconstruită în Anglia pentru a servi *Ultrei.* Criptanaliştii americani fabricaseră de asemenea un aparat, similar versiunii nipone, botezat *Purple* (Purpură). Prin septembrie 1940, serviciul de informații al transmisioniştilor din armata terestră americană a găsit soluția pentru *Purple* şi, de atunci încolo, operația de descifrare a mesajelor japoneze a primit numele de cod *Magic.* Preşedintele a apreciat însă marele volum de mesaje inamice interceptate şi descifrate de serviciile secrete britanice cu o uşurință pe care americanii încă nu o posedau.

Roosevelt trecuse tocmai printr-o alarmă falsă, pe care i-o împărtăşise lui Stephenson, cu puțin înainte ca acesta să plece în Anglia. În ziua de luni, 23 septembrie, Churchill şi-a prevenit miniştrii că o tentativă de invazie pare iminentă. Înaltul comandament german confirmase operația *Leul de mare.* Numai că Churchill nu a spus Cabinetului de război că, în ziua precedentă, primise prin Stephenson un mesaj urgent din partea preşedintelui Roosevelt. Americanii deținеau dovada incontestabilă că invazia nazistă urma să înceapă la ora 3 după-amiază. „Nu se precizează", scria secretarul permanent al *Foreign Office*-ului, Alexander Cadogan, „dacă la 3 va fi plecarea de la Calais sau sosirea la Dover!".

Churchill a telefonat ministrului său de război, Anthony Eden, care îşi petrecea sfârşitul de

săptămână la el acasă, în comitatul Kent. Eden şi-a exprimat un interes politicos faţă de „speculaţiile” lui Roosevelt. Supărat, Churchill i-a spus că nu e vorba de speculaţii şi l-a rugat pe domnul Eden să binevoiască să coboare de pe faleză şi să se uite dacă nu se vede ceva pe mare. Sâcâit, ministrul de război a pornit-o prin vânt şi ploaie, până la coasta Canalului Mânecii. Marea era agitată şi valurile împroşcau stropi de spumă. Eden i-a telefonat lui Churchill:

— Dacă nemţii se încumetă să treacă peste canal pe o vreme ca asta, îi dă gata răul de mare.

S-au scurs câteva zile şi debarcarea nu a avut loc. Totuşi Churchill şi-a păstrat încrederea în Roosevelt. Acesta avusese dreptate în legătură cu invazia, numai că era vorba de o invazie a japonezilor în Indochina franceză. Un ofiţer de cifru confundase numele de cod pentru două puncte geografice diferite.

Preşedintele „intra în materie”, după cum remarca Stephenson, care stabilise ca anumite întrebări de rutină adresate de Churchill B.S.C.-ului să fie rezumate, pentru a da lui Roosevelt o imagine despre presiunea sub care se afla primul ministru britanic. Iată o mostră a tirului de întrebări puse de Churchill într-o singură zi:

„Ştiu americanii ceva despre semnalul

Knickebein?[5] Există un nou sistem de ghidaj pentru bombardierele germane. Ce progrese ați realizat în obținerea dispozitivului american de cătare pentru bombardiere? Se vorbeşte că nemții au intenția să arunce bombe cu gaze asfixiante. Există vreo posibilitate de a răspândi, prin filiere americane, zvonul că englezii vor utiliza, ca represalii, o armă secretă?"

Uluitorul registru de probleme dovedea vaste cunoştințe, o minte fertilă şi o energie de necrezut pentru un om trecut de 65 de ani. Răspunsurile lui Stephenson se întorceau cu aceeaşi rapiditate: „Aci sunt în curs de instruire patrioți francezi ca agenți secreți" sau: „Wendell Willkie se opune războiului, dar este accesibil unor argumente rezonabile". Parcurgând miile de mesaje, ştiind câte temeri şi nenorociri apăsau pe umerii primului ministru, Stephenson a recunoscut după aceea că niciodată nu se simțise mai în formă decât în perioada când îl bombardau întrebările lui Churchill. Nimic nu era dat uitării: Când

---

[5] La 12 iunie 1940, Bletchley a descifrat un mesaj în cod transmis de stațiile de radio germane : „Stabilit Knickebein Cleves..." Era prima indicație în legătură cu documentele găsite la bordul unui bombardier german capturat, referitoare la un sistem de radionavigație Knickebein. Churchill a alcătuit imediat o unitate care să verifice aceste semnale. Maşini goniometrice şi aeroplane vechi au urmărit semnalele de ghidare. Ori de câte ori intrau în emisie, ele indicau cu regularitate obiectivele naziste pentru noaptea respectivă. Deducțiile obținute de pe urma acestei surse — şi înregistrate tot sub titulatura *Ultra* — au contribuit mai mult decât orice altă operație secretă la anticiparea raidurilor de noapte hitleriste.

vizorul ultrasecret Norden a fost refuzat Marii Britanii, pe motiv că această invenție americană, instalată la bordul bombardierelor britanice, s-ar putea să cadă în mâinile inamicului, s-au adus dovezi că spionii naziști furaseră demult planurile de la uzina americană care producea acest dispozitiv. Către sfârşitul „verii *Spitfire”,* Casa Albă şi Whitehallul învățaseră să conlucreze, pe baza transmiterii reciproce a informațiilor.

Într-o asemenea cooperare existau totdeauna pericole politice inerente. De exemplu, puteai face uz de informațiile secrete pentru a te debarasa de adversari supărători. Tentația de a se proceda aşa a fost mare în cazul ambasadorului Kennedy. După ce acesta i-a ținut a nu ştiu câta predică antialcoolică, Churchill, a izbucnit:

— Dumnezeule, dacă v-aş asculta pe dumneavoastră, aş umbla îmbrăcat numai în pânză de sac şi cu cenuşă pe cap!

La rândul său, Kennedy i-a scris preşedintelui că Churchill „se chercheleşte cu coniac încă de la ora 10 dimineața”. *Foreign Office*-ul vedea în Kennedy un eventual viitor preşedinte al Statelor Unite. Încă de pe acum, el amenința că îşi va pune în joc toată influența pentru a-l combate pe Roosevelt, După alegerile din noiembrie 1940, dacă va intra altcineva decât Roosevelt la Casă Albă, ce se va întâmpla cu secretele ştiințifice ale lui Tizard şi cu întreaga aparatură denumită *Intrepid* şi întreținută cu atâta grijă la New York?

Lordul Beaverbrook – grație căruia industria aeronautică britanică a depus eforturi gigantice, reuşind să doteze, tocmai la timp. *Royal Air Force* cu avioane de vânătoare *Spitfire* – îşi păstrase relațiile cu Kennedy, dar îl informa pe Stephenson despre acțiunile diplomațiile Beaverbrook nu a găsit, de cuviință ulterior că are ceva să-şi reproşeze „Fiul meu dobora nemți în văzduh. Eu mă vedeam silit să fiu necruțător la sol". Beaverbrook se decisese „să-l doboare pe Kennedy" după vizita din vară a lui Donovan în Anglia. Când acesta a ajuns la Washington, lordul i-a telegrafiat: „Fii ca o ploaie binefăcătoare pe un ogor secetos".

De altfel, Beaverbrook şi Stephenson aveau multe în comun – amândoi erau canadieni, crescuți într-o strictă tradiție scoțiană, oameni ridicați prin propriile lor merite şi cu o puternică personalitate. Dar magnatul presei nu se remarca printr-un exces de reticență. Iată cum i-a descris el lui Stephenson ultimele săptămâni ale ambasadorului Kennedy la Londra: „Noi am muşamalizat, în mod loial, afacerea trădătorului de la ambasada Statelor Unite. Dar Kennedy nu a vrut să se învețe minte. Cerea garanții necondiționate că, în eventualitatea foarte probabilă a unei capitulări britanice, ne vom trimite flota în porturi americane. Până în ultimul moment l-au preocupat problemele băneşti. După el. Englezii trebuiau siliți să plătească peşin, iar

americanii să confişte acțiunile deținute de cetățeni britanici în Statele Unite şi să le vândă pentru a face rost de bani. Se temea că Roosevelt poartă convorbiri în particular cu dumneata, pentru ca nimic să nu transpară despre cecurile în alb semnate de preşedinte şi despre, lipsa de credit a Angliei. Când Churchill a spus că ne vom apăra insulele cu orice preț. Kennedy a prevenit Washingtonul: «Țineți minte că toate aceste discursuri se rostesc în zile frumoase de vară». Până şi ambasadorul sovietic, Ivan Maiski, se mira de panica ce-l cuprinsese pe Kennedy şi comenta ironic: «Capitalistul Kennedy cere să i se concesioneze lui personal toate importurile în S.U.A. De whisky *Haig Haig* şi de gin *Gordon,* pentru care deține acolo monopolul distribuției, dacă englezii vor ca el să-i sprijine în obținerea de ajutor american – un şantaj grosolan». Revista londoneză *Spectator* consideră că există suficiente personalități eminente în Statele Unite care adoptă poziții izolaționiste şi nu vede de ce trebuie să li se adauge şi ambasadorul american, care ştie bine prin ce încercări grele trecem".

Beaverbrook a declarat fără înconjur că prezența lui Kennedy la Londra periclita strategia britanică, care consta în a face față germanilor într-o perioadă „când, din punct de vedere convențional, ar urma să fim înfrânți pe la mijlocul lui 1941. Hitler a amânat invazia până în primăvara lui 1941, ceea ce ne lasă un răgaz de şase luni pentru

a lansa contraofensive psihologice – mici campanii secrete, menite să exploateze temperamentul führerului, scoțându-l din sărite.

Hitler nu suportă împotrivirea. Sperăm să-l împingem la acțiuni demențiale. El va trebui să-şi vadă supraoamenii batjocoriți de nişte țărani desculți. Gândul că, deşi suntem aşa-zişi învinşi, lovim şi noi în duşman va prinde bine moralului nostru.

Toate aceste planuri depind de rămânerea omului potrivit la Casa Albă. Kennedy pretinde că poate aduce 25 de milioane de voturi lui Wendell Willkie, pentru a-l bate pe Roosevelt".

Convins acum de necesitatea războiului total, lordul Halifax, ministrul de externe, relata că Joseph Kennedy se pregăteşte să publice, în numeroase ziare din Statele Unite, un articol al său, cu cinci zile înainte de alegerile prezidențiale: „Kennedy m-a lăsat să înțeleg că va fi un rechizitoriu la adresa administrației Roosevelt".

Beaverbrook i-a trimis lui Stephenson o informare amănunțită despre declarațiile compromițătoare făcute de ambasador în diferitele sale conversații. Informația a ajuns imediat la Roosevelt. Iată cum descrie Stephenson scena: „M-am rezemat de spătarul scaunului şi m-am uitat la preşedinte, peste biroul lui plin de hârțoage. Avea obiceiul să citească înclinând foaia de hârtie pe care o ținea în mână ba într-o parte, ba în cealaltă. După anumite semne, ştiai când se

înfurie. De data aceasta, semnul a constat într-o accelerare a ritmului în care înclina hârtia. După ce a terminat lectura, a îndoit foaia, foarte calm şi foarte încet, şi a rupt-o, la fel de calm şi de încet, în bucățele mici, pe care le-a aruncat la coş. Apoi, de față cu mine, a redactat o telegramă către Kennedy, care glăsuia în esență:

„Comerțul de spirtoase la Boston este înfloritor, iar fetele de la Hollywood sunt mai apetisante ca oricând. Te aştept aici sâmbătă".

Lyndon B. Johnson povesteşte că, duminică 27 octombrie, era la preşedinte, când Kennedy a sosit la New York şi i-a telefonat.

— A, Joe, prietene, ce bine-mi pare că-ți aud vocea! Abia aştept să stăm de vorbă.

Johnson îşi aminteşte că, după ce a pus telefonul în furcă, Roosevelt a făcut un gest cu degetul arătător, trecându-l ca un cuțit peste gât.

În seara aceea, soții Kennedy au luat cina împreună cu soții Roosevelt. Peste două zile, Joseph P. Kennedy a vorbit, în cadrul unei emisiuni de radio, difuzată în toată țara. Stupefiați, ascultătorii l-au auzit spunând că, după părerea lui, „Franklin D. Roosevelt trebuie reales preşedinte". La o conferință de presă, el a adăugat: „N-am făcut niciodată vreo declarație antibritanică şi n-am susținut, pe cale oficială sau neoficială, că Anglia va pierde războiul". Istoricul britanic Nicholas Bethell scrie: „E un mister cum de l-a determinat Roosevelt să-şi schimbe

atitudinea". Şi un mister a rămas până ce arhivele B.S.C.-ului au dezvăluit că, atunci când preşedintele i-a arătat dovezile de neloialitate pe care le avea din belşug, ambasadorul a hotărât că e mai bine să stea în banca lui.

„Dacă Kennedy ar fi fost rechemat mai devreme", arată Stephenson, „ar fi avut şanse suficiente să ducă o campanie împotriva lui Roosevelt şi să o câştige. L-am reținut la Londra, cât mai mult cu putință, ca să nu mai aibă timp să facă vreun rău în Statele Unite".

Asupra Londrei s-a abătut o nouă serie de bombardamente teroriste. Exact în clipa când *Luftwaffe* era cât pe-aci să nimicească aviația de vânătoare a R.A.F.-ului, atacurile naziste s-au mutat de la bazele aeriene la marile oraşe britanice. Hitler a încetat să mai bombardeze aerodromurile şi s-a năpustit asupra Londrei. A fost un punct de cotitură în Bătălia Angliei şi factorul decisiv care l-a determinat pe Kennedy să plece din capitala fumegândă, în ciuda eforturilor depuse de înalta societate pentru a-l reține.

Sub tensiunea bombardamentelor care se succedau noapte de noapte, consilierul diplomatic principal al lui Churchill şi-a permis un comentariu nediplomatic, care a intrat în dosarul „De-ale lui Kennedy" de la *Foreign Office.* Robert Vansittart scria: „Kennedy este un specimen infect, la care perfidia se îmbină cu defetismul. Nu se gândeşte decât la propriul lui buzunar. Sper că

războiul va duce măcar la eliminarea indivizilor de soiul asta”. S-ar putea obiecta că nu este elegant să dezvăluim asemenea rânduri pline de indignare, la atâția ani distanță. Dar ele conferă o semnificație şi mai profundă generosului gest de căință, făcut de preşedintele John F. Kennedy, după război, când l-a proclamat pe Churchill cetățean de onoare al Statelor Unite, pentru felul cum şi-a condus poporul „în zile întunecate şi în nopți şi mai întunecate, când Marea Britanie rezista singură şi când cea mai mare parte din omenire, cu excepția englezilor, credea că Anglia e pe moarte”.

20

În seara de 5 noiembrie 1940, la câteva zile după câştigarea alegerilor pentru un al treilea mandat, Roosevelt s-a întâlnit cu vecinii săi de la Hyde Park. În recenta campanie electorală, principalul său contracandidat, Wendell Willkie, declarase că o a treia administrație Roosevelt va duce la „dictatură şi război”. Roosevelt ripostase că băieții din America „nu vor fi trimişi într-un război al altora”. Acum se afla, după cum proclama pancarta de pe poarta casei sale, „La cârmă pentru a treia oară”. Ce avea de gând să facă Roosevelt? Să-şi țină promisiunea cu privire la războiul altora? Sau să sporească şi mai mult marea şi

secreta să angajare alături de Anglia?

Iată întrebările care se puneau în Groapă, la cinci mii de kilometri depărtare. Bombele naziste aruncau noi încărcături explozive şi incendiare. Zorile se strecurau printre ruine. La peste zece metri sub pământ, Churchill arunca peste umeri încă un chiştoc de ţigară, în optimista speranţă că va nimeri în găleata cu nisip din spatele lui. În faţă avea cutia roşie a *Ultrei,* cu mesajele interceptate la Bletchley.

Unul dintre aceste mesaje l-a şocat în mod deosebit. După toate aparenţele, bombardamentele teroriste asupra Londrei nu-l satisfăceau pe Hitler. Raidurile urmau să fie îndreptate împotriva altor centre populate. Primejdia invaziei pălise pentru o vreme, dar el anticipa încercări şi mai grele în viitor.

Primul ministru nu îndrăznise să abordeze până acum subiectul alegerilor din S.U.A. „Dar astăzi", i-a scris el lui Roosevelt, „sper că nu mi-o veţi lua în nume de rău dacă vă voi spune că m-am rugat pentru succesul dumneavoastră... Se pun la cale lucruri pe care lumea le va ţine minte atâta vreme cât se va vorbi engleza în vreun colţ al globului".

Această dilemă se pusese cu peste două luni înainte, în cursul pauzei care urmase după atacurile asupra aerodromurilor militare. Dintr-o eroare de calcul, un bombardier german lansase un ciorchine de bombe care lovise palatul Buckingham şi locuinţele din vecinătate. *Royal Air*

Force a adunat de unde a putut toate avioanele capabile să ajungă la Berlin şi, în chip de avertisment, a bombardat capitala Germaniei, în noaptea de 25 august. Turbat de furie, deoarece germanilor li se făgăduise că una ca asta nu li se poate întâmpla, Hitler a ordonat ca *Luftwaffe* să treacă la represalii, atacând acum oraşele britanice. Pentru civilii englezi, schimbarea a însemnat o tragedie, dar aviația de vânătoare a căpătat un răgaz, pentru a-şi repara bazele şi a mai cârpi, pe ici pe colo, şi avioanele, şi pe piloți.

Bineînțeles, obiectivele germane erau indicate în limbaj de cod. Se putea ghici însă unde era situată ținta, dacă se studiau semnalele Knickebein. Care călăuzeau bombardierele. Aceste semnale nu intrau în emisie decât cu o jumătate de oră înainte ca avioanele germane să decoleze. Atunci, comandamentul britanic dădea în grabă de veste ambulanțelor şi pompierilor, ascunzând însă sursa reală a informațiilor sale şi atribuindu-le radarului, recunoaşterilor aeriene şi observatorilor de la sol.

Din când în când, ordinele hitleriste cuprindeau numele real al obiectivului. Aşa s-a întâmplat de pildă la câteva zile după realegerea lui Roosevelt, care, pe atunci, cunoştea dilemele morale ce i se puneau lui Churchill. Asta se datora, printre altele, şi prezenței la Bletchley a lui William Friedman, cel mai mare criptograf al Americii. Împreună cu echipa sa din armata terestră a

Statelor Unite, Friedman lucra la versiunea japoneză a *Enigmei,* realizând echivalentul *Ultrei* în propriile sale laboratoare. Încă din august, când avusese loc transferul de arme şi dispozitive secrete din Anglia în S.U.A., el stabilise o strânsă colaborare cu britanicii. Dintre toate problemele confidențiale care asaltau noul sediu din New York al lui Stephenson, *Ultra* se număra printre cele mai remarcabile. Marea majoritate a publicului nu a ştiut nimic despre ea, aşa cum nu a ştiut de multe alte taine. „Este inexplicabil cât de bine a fost păstrat acest secret", remarca un alt american care lucrase la Bletchley, comentatorul Alfred Friendly, de la ziarul *Washington Post,* în 1974, când s-au publicat primele relatări despre *Ultra.* Stephenson ceruse şi mai înainte detaşarea permanentă a unor specialişti americani la *Bletchley-Park.* Din clipa când a adunat toate firele operațiilor secrete la sediul B.S.C.-ului din New York, a început şi această colaborare.

În a doua săptămână a lunii noiembrie 1940, la Bletchley s-a interceptat ordinul nazist referitor la un raid distrugător asupra oraşului Coventry. În textul mesajului numele localității apărea în limbaj clar. Coventry se află la aproximativ 68 de kilometri nord-est de Bletchley şi unii colegi englezi ai lui Friedman îşi aveau familiile cazate în oraşul sortit nimicirii. Totuşi, ei nu au avut voie să spună nimic. Tot în apropiere se găsea conacul Brownsover Hall, vechi de 300 de ani, unde se

copiau planurile primului motor reuşit cu reacție, pentru a fi trimise în America. Pentru a nu atrage atenția germanilor, clădirea nu era apărată de nicio baterie antiaeriană.

La câteva minute după emiterea ordinului lui Hitler, Churchill avea în mâinile sale numele obiectivului. În încercarea sa de a zdrobi rezistența civililor, führerul se decisese să distrugă obiective nemilitare. Dacă primul ministru evacua Coventry, aşa cum ardea de dorința s-o facă, dezvăluia inamicului că e la curent cu planurile sale şi toată importanța de viitor a echipelor *Ultra* de la Bletchley se irosea. În schimb, în lipsa oricărui avertisment, pe mii de locuitori ai oraşului îi aşteptau moartea şi suferința.

Churchill s-a hotărât să tacă şi nu a pus în gardă pe nimeni. S-a dat numai obişnuita alarmă pentru unitățile de pompieri şi dă prim ajutor, ceea ce reprezenta o procedură normală pentru regiunile despre care se presupunea, în mod firesc, că vor intra pe lista obiectivelor naziste. Germanii au întreprins raidul la data stabilită conform planului: 14 noiembrie; Bombardamentul a avut efecte atât de cumplite încât Berlinul s-a lăudat că toate oraşele Angliei vor fi „coventryzate”.

Roosevelt a discutat cu Stephenson problemele ridicate de fluxul prea mare de informații. „Războiul ne sileşte din ce în ce mai mult să ne jucăm de-a Dumnezeu”, a declarat el. „Nu ştiu ce aş fi făcut într-un asemenea caz…”

Coventry reprezenta prima dintre groaznicele dileme impuse de necesitatea de a ascunde informațiile secrete.

Când trebuiau aduse sacrificii atât de mari pentru a ascunde sursele, era de neconceput ca persoanele care lucrau la Bletchley să se aştepte la o recunoaştere publică a meritelor lor. William Friedman a reținut această lecție. Mult după război, el a dedicat un discret omagiu şefului său de la Bletchley, Alastair Denniston. Ca mulți alții din serviciile secrete britanice, Denniston nu putea primi nici măcar o răsplată bănească, de teamă să nu stârnească curiozitatea, aşa că, la bătrânețe, a trebuit să revină la meseria lui de profesor. Friedman a trimis o scrisoare fiicei lui Denniston, poreclită Y, deoarece fusese o cantitate necunoscută înainte de naştere: „Tatăl dumitale a fost un om mare, căruia toți cei ce vorbesc engleza îi vor rămâne îndatorați multă vreme, ba chiar pentru totdeauna. Ce păcat că atât de puțini ştiu exact ceea ce a făcut el".

Din aceleaşi motive a trebuit să tacă şi Roosevelt. După realegerea sa, ai fi crezut că războiul nu-l mai interesează. În realitate, el implica din ce în ce mai mult Statele Unite în conflict.

Preşedintele a fost pus la curent cu secrete tulburătoare şi profund impresionat de dezvăluirile lui Stephenson, se apropia cu prudență de ceea ce devenise inevitabil. El a aflat despre torturile morale pe care le suferea generalul

de armată Hugh Dowding, comandantul tinerilor piloți din Bătălia Angliei. În jurul lui a luat naştere o vie dezbatere atunci când subalternii l-au criticat pentru refuzul de a trimite mai multe avioane de vânătoare în întâmpinarea primelor valuri de bombardiere germane.

Aceşti ofițeri nu ştiau că duşmanul încerca să-i atragă în luptă unde şi când îi convenea lui, nici nu li se putea spune că Dowding cunoştea intențiile perfide ale lui Hitler, grație mesajelor interceptate şi decodate la Bletchley. Tensiunea necurmată, durerea sufletească provocată de pierderea unor piloți cărora le spunea adesea „fiii mei" l-au adus pe Dowding în pragul unei grave depresiuni nervoase. În anii de după aceea, el îşi închipuia că se află în comuniune spirituală cu piloții morți. Era un om extrem de sensibil, pe care timiditatea îl lăsa fără glas atunci când se găsea în compania altor persoane. Jurnalul său personal cuprinde însemnări despre răspunderea pe care o simțea pentru că trimisese floarea tineretului într-o înfruntare aproape sinucigaşă, ale cărei recompense nu constau decât în arsuri faciale înspăimântătoare, schilodire şi moarte. Criticile ce i s-au adus l-au rănit adânc. Dar Dowding a dus în mormânt secretele de la Bletchley, care-l obligaseră să aplice o tactică atât de dificilă şi care, scoasă la iveală, l-ar fi reabilitat.

Hotărârea lui Stephenson de a transmite aceste secrete preşedintelui Roosevelt şi specialiştilor săi,

aleşi pe sprânceană, era de o mare gravitate. Procedând astfel, el pregătea America pentru victorie, într-o lume ale cărei arme noi puteau conduce pe nevinovați la camerele de gazare sau orașele la pulverizare atomică. Era de pe acum evident că măsurile preconizate – sabotarea industriei naziste sau uciderea unei căpetenii hitleriste – puteau declanşa consecințe de proporțiile oricărui alt masacru intrat în istorie.

Dar nu exista cale de întoarcere. Cu puțin înainte de Coventry, Washingtonul şi Londra schimbaseră numeroase radiograme în legătură cu crearea Axei, alianța oficială a Berlinului cu Roma şi Tokyo.

— Putem angaja convorbiri ale statelor majore militare şi ale serviciilor secrete cu americanii? a întrebat Churchill.

— Dadă se prinde de veste că preşedintele a aprobat elaborarea unei strategii globale anglo-americane, i se va aduce din nou acuzația că târăşte țara în război, a răspuns Stephenson.

Acum, după alegeri, Roosevelt se pregătea pentru astfel de convorbiri strategice. Judecând după aparențe, el se lăfăia sub soarele Caraibelor, pe puntea navei militare *Tuscaloosa.* De fapt, studia o scrisoare de 4000 de cuvinte, trimisă de Churchill şi adusă cu hidroavionul, la 9 decembrie. Era o prezentare de ansamblu a situației războiului, de la Marea Nordului la Singapore, abordând, şi în ansamblu, şi în

amănunte, primejdiile şi problemele. Una din ele era situația financiară a Marii Britanii: balanța dolarului, care, în perioada antebelică, fusese în avantajul Angliei, se răsturnase complet, înghițind până şi bunurile din S.U.A. Ale englezilor particulari. Marea Britanie nu putea supraviețui dacă trebuia să plătească cu bani peşin furniturile. „Cred că veți fi de acord", scria Churchill, „că ar fi greşit în principiu şi reciproc dezavantajos ca efecte, dacă, la apogeul luptei pe care o ducem, Marea Britanie ar fi lipsită de orice activ negociabil, astfel încât, după ce, cu prețul sângelui nostru, vom dobândi victoria, vom salva civilizația şi Statele Unite vor avea răgazul necesar să se înarmeze pentru orice eventualitate, noi să ajungem la sapă de lemn".

Churchill îl consultase pe Stephenson în legătură cu această scrisoare – „cea mai importantă pe care a scris-o vreodată". *Temerarul* constata că primul ministru devenise nervos, irascibil şi de o insistență fără margini. Scrisoarea era un studiu de înaltă ținută, dar nu menționa singurul domeniu în care Churchill putea riposta inamicului: războiul secret. Istoria a înregistrat rezultatele propunerilor şi apelurilor explicite ale acestei scrisori, trecând de la legea împrumutului şi închirierii până la ceea ce Stephenson numea

„concubinaj”[6]. Istoria nu a înregistrat – deoarece secretele de atunci au rămas secrete până astăzi – că hotărârea de a lăsa Coventry să cadă victimă incendiatorilor naziști l-a zguduit într-atât pe Roosevelt încât el a inițiat o suită de măsuri, în majoritatea lor destinate pregătirii, echipării şi extinderii forțelor de gherilă în Europa. Unul după altul, emisari speciali au traversat Atlanticul, împrumutând roluri de ambasadori. Averell Harriman a condus o misiune la Londra, pentru a urgenta livrarea de ajutor militar american; el ținea legătura cu ambasadorul itinerant Harry Hopkins prin sistemul de telecomunicații al Marinei militare, deşi membrii misiunii sale erau găzduiți la ambasada Statelor Unite. Această activitate de suprafață ascundea o şi mai mare operație clandestină, căci acum Roosevelt simțea că împărtăşeşte, alături de Churchill, strivitoarea povară a bombardării oraşului Coventry.

La 48 de ore după sosirea scrisorii lui Churchill, Statele Unite au şi început să trimită un ajutor camuflat, Agentul special al preşedintelui, Bill Donovan, a plecat din nou la Londra, pentru a vedea care sunt necesitățile imediate ale Marii

---

[6] În cartea sa, Robert Sherwood, în calitatea lui de consilier prezidențial, aprecia că definiția concubinajului se aplică perfect alianței anglo-americane: un acord între un bărbat şi o femeie, de a intra în relații maritale, fără ceremonie religioasă sau civila şi fără o recunoaştere ca atare din partea multor jurisdicții („ca de exemplu, Congresul”, i-a spus Sherwood lui Stephenson). Pe vremea când a făcut această comparație, Sherwood lucra la B.S.C.

Britanii. Stephenson i-a telegrafiat lui Churchill:

„Importanța misiunii lui Donovan nu trebuie cu niciun chip subestimată. El poate juca un rol mare, ba chiar vital. Acest rol nu corespunde diplomației convenționale şi nu se limitează la filierele ei", Donovan pleca într-o misiune comparabilă cu cea pe care o avusese Stephenson în cadrul operației *Strike Ox.* Radiograma *Temerarului* relua intenționat cuvintele lui Churchill, care definise această operație ca „folosind metode care nu sunt nici diplomatice, nici militare".

Între timp, preşedintele se întreba ce gest public ar putea face pentru a ridica moralul britanicilor. Stephenson i-a sugerat:

— Ce-ar fi să trimiteți în Anglia pe domnul Wendell Willkie, contracandidatul dumneavoastră din recenta campanie electorală, disputată cu atâta înverşunare?

Lui Roosevelt ideea i-a surâs. Înainte de a pleca la Londra, pe când preşedintele lucra la cea de a treia cuvântare a sa inaugurală, Willkie i-a făcut o vizită. Scoțând din sertar o hârtie cu antetul Casei Albe, preşedintele a transcris un pasaj dintr-o poezie de Longfellow, pentru primul ministru, britanic. Dându-şi imediat seama de semnificația versurilor şi de valoarea lor pentru ridicarea moralului concetățenilor săi, Churchill a citit-o în fața unui miting al locuitorilor City-ului londonez, ținut între două raiduri de bombardament:

Pluteşte înainte, o, corabie a țării!
Pluteşte înainte, o, Uniune, puternică şi măreață!
Omenirea, cu temerile ei toate,
Cu speranțele ei toate pentru anii ce vin,
Îți urmăreşte soarta, cu suflarea tăiată!

Roosevelt nu se temea de moarte. Echilibrul lui sufletesc rezulta tocmai din faptul că se împăcase cu gândul morții. Ceea ce-l înfricoşa era perspectiva de a face un pas greşit, care ar fi putut osândi omenirea. Voia să dea încredere şi curaj Angliei, dar nu îndrăznea să se expună unor atacuri politice, capabile să-i zădărnicească planurile. Serviciului secret britanic de la New York, în plină şi rapidă extindere, i-a revenit răspunderea de a învălui în taină consfătuirile statelor majore anglo-americane, care au început în ianuarie 1941. Ceea ce urmărea Roosevelt era o cooperare care să ofere Statelor Unite cel mai înalt grad de pregătire strategică, atins vreodată de această țară înainte de a intra într-un război. El beneficia la maximum de experiența britanică, convins că generalii şi amiralii săi au un orizont destul de larg, pentru a nu se simți jigniți de această situație. Organizația lui Stephenson avea misiunea de a arunca o perdea de fum în jurul acestor consfătuiri, cu colaborarea F.B.I.-ului. Dar J. Edgar Hoover nu era omul care să accepte un rol de mâna a doua.

21

„Dacă aceste precedente vor rămâne nepedepsite şi vor oferi modele pentru viitoarele guvernări ale Statelor Unite, preşedintele va avea posibilitatea de a anula constituția”, scrie istoricul american Charles A. Beard, în lucrarea „Preşedintele Roosevelt şi intrarea în război – 1941”. Cartea este un rechizitoriu la adresa „obligațiilor” luate față de Anglia înainte de Pearl Harbor.

„Dacă izolaționiştii ar fi cunoscut alianța secretă dintre Statele Unite şi Marea Britanie în toată amploarea ei”, i-a spus Sherwood lui Stephenson, în iarna lui 1940, „toată țara ar fi vuit de strigătele lor ca preşedintele să fie destituit din funcție”.

Conferințele de stat major anglo-americane s-au deschis la Washington, în ianuarie 1941. Generalul George C. Marshall şi amiralul Harold R. Stark i-au avertizat pe participanți că trebuie să păstreze cel mai desăvârşit secret. Dacă planurile lor cădeau în mâinile Axei, nu era nicio nenorocire. Dar dacă presa americană şi Congresul aflau despre ele, trebuia să se pună capăt oricărei pregătiri de război a Statelor Unite. „Secretul cel mai desăvârşit” însemna împiedicarea oricărei dezvăluiri premature către opinia publică americană. „Roosevelt nu a omis niciodată faptul: că acțiunile sale puteau să-l împingă la destituire,

fie pe loc, fie ceva mai târziu", serie Sherwood în „Roosevelt şi Hopkins".

A.B.C.-1 era „concubinajul" sugerat de Stephenson cu aproape şase luni mai înainte, când relatase preşedintelui dezastruoasele consecințe ale retragerii de la Dunkerque. *A.B.C.-1* însemna *American-British Conference Number One* (Consfătuirea anglo-americană nr. 1), nume care dădea de înțeles că vor mai avea loc şi alte asemenea consfătuiri.

Reprezentanții militari britanici la reuniune erau ofițeri de grade superioare, îmbrăcați în haine civile, care le stăteau prost. În trei luni, aceste „convorbiri la nivel mărunt" au dus la redactarea unor planuri operative la scară globală. S-a stabilit că primejdia nazistă trebuia să capete prioritate față de orice eventuală agresiune militară din partea Japoniei. Pentru englezi, asta însemna o mare victorie diplomatică, care a trecut neobservată şi neapreciată, deoarece s-a desfăşurat pe frontul din umbră, unde lupta Stephenson. Acestuia i s-a părut de-a dreptul ciudat că participă la o şedință de consfătuire anglo-americană, în încăperile cenuşii din vechea clădire a Marinei militare, exact în dimineața în care *New York Times* scria despre aprigele dezbateri din Congres în jurul Legii de împrumut şi închiriere – un fapt care nu avea nimic de-a face cu ceea ce se discuta în spatele uşilor închise. După o discuție la secția de planificare a

Ministerului de Război, Stephenson l-a auzit pe Marshall, şeful de stat major al armatei terestre, declarând cu seninătate că nu există „absolut nicio intenție din partea Statelor Unite de a intra în război”. Şi totuşi, în ziua respectivă, se discutase în secret despre armata de uscat americană, care, peste doi ani, urma să aibă un efectiv de două milioane de oameni. Marshall nu îndrăznea să vorbească în public despre acest lucru, iar preşedintele nu putea să anunțe o politică de „prioritate pentru Germania”.

Despre convorbirile privind strategia globală anglo-americană ştiau doar vreo douăzeci de americani şi o mână de comandanți militari britanici. Pe umerii lui Stephenson cădea sarcina de a păstra secretul în jurul negocierilor. Era o situație inevitabil bizară. Desigur, duplicitatea preşedintelui era lipsită de demnitate. Minciunile aveau menirea de a duce de nas Congresul. „Prioritatea pentru Germania” era o politică destinată perioadei de dinaintea intrării Statelor Unite în război. Dacă n-ar fi existat *A.B.C.-1* şi acordul cu privire la priorități, un atac prin surprindere din partea Japoniei ar fi aruncat întreaga maşină de război americană, necorespunzătoare şi prost pregătită, cu fața spre Oceanul Pacific, diminuând considerabil presiunea exercitată împotriva celui de al treilea Reich. Dacă naziştii puneau mâna pe flota franceză, dirijau mai departe treburile guvernului

de la Vichy, dispuneau de resursele de materii prime ale Europei răsăritene şi continuau să beneficieze de bogățiile Uniunii Sovietice, führerul avea posibilitatea să cucerească şi alte. Țări, apoi alte continente. Supremația mondială a hitleriştilor devenea o perspectivă reală şi înspăimântătoare. Naziştii căpătau răgazul şi resursele necesare pentru construirea bombei atomice; de a cărei realizare se apropiaseră deja destul de mult. O astfel de logică rece nu se putea impune, fără riscuri, decât în cadrul negocierilor secrete dintre englezi şi americani.

„Nemții voiau ca Statele Unite să-şi îndrepte atenția asupra Japoniei, pentru a da lui Hitler timp să-şi ducă la capăt prima etapă de cuceriri şi să se asigure că, atunci când vor trece la ofensivă, niponii nu vor înainta prea departe în Asia de sud-est", remarca Stephenson.

Planurile concepute de *A.B.C.-1* erau „gentlemen's agreement"-uri. Nu s-a semnat niciun fel de tratat secret. Operațiile conduse de la Rockefeller Centre de *British Security Coordination* puteau fi curmate în orice moment. Sediul central din Manhattan era încă o improvizație ad-hoc de ofițeri detaşați, maşini de cifrat rudimentare şi un sistem de fişare pe care nu l-ar fi înțeles niciun neinițiat. Era o perioadă crepusculară, în cursul căreia Walter Lippmann, în comentariile sale, exprima părerea sumbră, pe care o împărtăşeau mulți, că atunci când gravele probleme ale

războiului şi păcii cer o decizie, „puterea executivă şi cea judiciară, cu cadrele şi cu tehnicienii lor, pierd capacitatea de a lua hotărâri”.

La conferința *A.B.C.-1,* ofițerii britanici l-au întrebat pe secretarul Departamentului de Război, Stimson, de ce Statele Unite nu intră în conflict într-un moment în care stă în cumpănă supraviețuirea. Stimson a făcut un semn cu capul spre Casa Albă şi a răspuns:

— Puneți această întrebare acolo. Acolo veți da peste cel mai mare izolaționist.

Răspunsul pe care preşedintele l-a dat lui Stephenson suna:

— Nu pot să antrenez în război o țară dezbinată. Am învățat asta în cursul primului război mondial. Pe atunci, eram la fel de grăbit cum sunteți voi astăzi. Dar cele întâmplate cu Wilson mi-au dat o lecție. Voi avea grijă să fiu sigur, foarte sigur că, dacă intrăm în război în mod oficial, vom fi strâns uniți.

Roosevelt ar fi putut adăuga „Pe ascuns, am intrat de pe acum în război”.

Dictatorii erau convinşi că preşedintele nu este în stare să mişte un deget. Aşa reieşea din mesajele diplomatice şi militare ale hitleriştilor, interceptate la Bletchley. Generalul Friedrich von Boetticher, ataşatul militar şi al aerului, care reprezenta cel de al treilea Reich la Washington; raporta la Berlin că o grupare militară filogermană domina America. El i-a spus lui Hitler că Roosevelt

şi Departamentul de Stat se lăsaseră încercuiți de ceea ce Boetticher numea *Generalstab,* denumire care sugera o analogie cu monoliticul comandament militar german. Expresia favorită a ataşatului militar era: „trăgătorii de sfori evrei”. Pe aceştia îi învinuia, în februarie 1941, că ar fi determinat adoptarea Legii de împrumut şi închiriere. Dar, afirma el, nici această lege, nici transferarea distrugătoarelor vechi către Anglia nu reprezentau o primejdie semnificativă, pe plan militar sau politic. Auzind numai ceea ce dorea să audă, Hitler era convins că *Generalstab*-ul american ia în serios victoriile-fulger ale reich-ului şi consideră Marea Britanie ca ieşită din luptă. Despre o intervenție americană nici nu putea fi vorba. Fărâmele de ajutor, acordate de Statele Unite, erau menite doar să astupe gura unei gălăgioase minorități a „iubitorilor de evrei”.

Führerul a ordonat o intensificare a campaniilor de „nazificare” a acestor americani filogermani, pe care îi scornise fantezia lui Boetticher, pentru a se crea, în emisfera occidentală, agenții de infiltrare politică şi economică şi a se consolida terenul în zonele cu puternice tendințe filonaziste din America de Sud, în vederea unor acțiuni militare.

Pe când funcționa ca ataşat militar american la Londra, generalul Raymond Lee a luat cunoştință de problema ce se punea britanicilor în legătură cu modul cum să risipească îndoielile cu privire la capacitatea Angliei de a supraviețui. Misiunea

principală a lui Lee consta în a evalua sistematic forța militară a Marii Britanii şi a furniza filiere pentru contacte secrete. Rapoartele sale adresate Washingtonului i-au oferit lui Stephenson o binevenită imagine despre felul cum vedea un observator obiectiv şi competent situația care se afla într-o perpetuă schimbare. Lee a înțeles că nu mai este decât o chestiune de timp până ce va colabora cu omologul american al B.S.C.-ului, pentru crearea unei baze la Londra. Operațiile concepute în secret la New York trebuiau concretizate în Europa, dar Lee nu putea ghici nici când, nici cum va avea loc această traducere în viață.

Nelson Rockefeller l-a convins pe Roosevelt să aprobe înființarea unei noi agenții pe întinsurile nesupravegheate ale Americii de Sud – „moalele pântecelui nostru", după expresia lui Lee –, unde Stephenson dirija o rețea, care se lovea însă de penuria de bani şi de echipament. Organizația lui Rockefeller, Oficiul de coordonare a treburilor interamericane, acționa pe ascuns, pe baza informațiilor primite de la B.S.C. Despre filonaziştii aflați în posturi importante ale țărilor din America de Sud. Rockefeller a cheltuit milioane de dolari pentru a discredita, a înlătura sau a elimina pe orice altă cale uneltele conspiratorilor fascişti din America de Sud. În această parte a lumii, F.B.I.-ul şi Departamentul de Stat îşi disputau jurisdicțiile; lui Rockefeller îi

venea mai uşor să facă dovadă de inițiativă personală şi să subvină cheltuielilor, decât să rezolve controversele pe tema contraspionajului în străinătate. De asemenea, pe această cale se proteja poziția publică a lui Roosevelt de a nu se implica în conflict până ce americanii nu i-o vor cere.

Hoover avea dreptate să nu se simtă la largul lui. Anvergura clandestină pe care o lua Oficiul de coordonare a treburilor interamericane şi pe care o pusese la punct Rockefeller împreună cu Stephenson prefigura serviciul secret global, pe care avea să-l conducă Donovan. Pe de altă parte, Hoover căpătase acum oarecare experiență în legătură cu subtilele metode de lucru ale preşedintelui Roosevelt.

La începutul lui 1941, Hoover a remarcat un nou simptom – anunțurile care apăreau în presa canadiană. Iată o tipică „ofertă de serviciu", publicată în ziarul *Toronto Telegram*:

„*De lucru pentru Anglia*

Un oficiu depinzând de guvernul britanic, cu sediul la New York. Angajează câteva tinere, perfect calificate pentru munci de secretariat, studente sau cu un nivel şi mai înalt de pregătire. Se caută în special arhiviste, dactilografe şi stenografe cu experiență… Candidatele admise vor lucra pe toată durata războiului".

Hoover ştia ce înseamnă asta. Se recrutau canadieni pentru operațiile „la vedere” ale B.S.C.-ului, evitându-se astfel interdicția pusă cetățenilor americani de a lucra pentru o țară beligerantă, într-un război în care Statele Unite erau neutre. Despre Hoover se spunea că este cel mai puternic polițist din lume, dar acum era silit să închidă ochii în fața unor încălcări ale legii. Ambiția sa personală şi orgoliul său profesional aveau bineînțeles de suferit.

„Condiția colaborării cu Hoover”, arată arhiva B.S.C.-ului, „era satisfacerea permanentă a nemărginitelor sale ambiții cu privire la F.B.I. El ar fi vrut să păstreze un monopol al legăturile cu *British Security Coordination,* dar, pe măsură ce trecea vremea, acest lucru a devenit din ce în ce mai dificil”.

Pentru a transforma F.B.I.-ul într-o agenție internațională, de tipul serviciilor secrete britanice, Hoover avea nevoie de sprijinul Congresului, care însă nu se grăbea să i-l acorde. Hoover nu era împuternicit să folosească agenți în afara teritoriului Statelor Unite. În consecință, el şi-a trimis în taină oamenii în America Latină, luând măsuri de precauțiune foarte complexe pentru ca Departamentul de Stat să nu afle nimic. Biroul său de legătură se afla la Rockefeller Centre, undeva pe la jumătatea drumului între Oficiul de coordonare a treburilor interamericane

şi *British Security Coordination.* Despre felul cum se desfăşurau lucrurile în practică, scrie un agent dublu, cu numele de cod *Tricicleta,* în realitate un iugoslav. „M-am îndreptat încet spre Rockefeller Centre având mereu grijă să verific dacă nu sunt filat. Odată intrat în clădire, am zărit omul cu care trebuia să iau legătura şi care frunzărea o carte de telefon. Am pornit după el, ne-am urcat amândoi într-un lift şi am urcat la etajul 29, fără ca vreunul din noi să scoată o vorbă. Celălalt a dat ocol etajului, apoi a apăsat din nou pe butonul liftului, dar a lăsat să treacă prima cabină, fără să se urce într-însa. Apoi a apăsat a doua oară. În cabina care urma era un civil. Ne-a făcut un mic. Semn din cap şi am urcat până la etajul 44. Acolo am fost identificat şi escortat până la biroul F.B.I.-ului”[7].

Tricicleta se întorsese tocmai din America Latină şi rapoartele sale prezentau interes pentru toate trei organizațiile – Oficiul de coordonare a treburilor interamericane, *British Security Coordination* şi F.B.I. Alții care aveau de-a face cu F.B.I.-ul, mai ales canadienii din serviciul de securitate, nu mai conteneau cu laudele la adresa agenților lui Hoover, pentru discreția şi eficiența lor, ca şi pentru sinceritatea cu care recunoşteau că nu cunosc noile şi uimitoarele tehnici ale

---

[7] „Spioni şi contraspioni: un as al agenților de informații din cel de-al doilea război mondial”.

spionajului.

O imagine complet diferită o furnizează Kim Philby, fost „haiduc de pe Baker Street”. Iată ce scrie el în „Războiul meu din umbră”:

„Activitatea lui Stephenson în Statele Unite nu-i făcea nicio plăcere lui John Edgar Hoover. Pentru un om de o vanitate atât de exacerbată, sugestia implicită că F.B.I.-ul nu e în stare să contracareze sabotajele pe teritoriul american era profund jignitoare. Hoover vedea roşu înaintea ochilor ori de câte ori băieții lui Stephenson luau la bătaie sau îmbătau echipajele navelor care încărcau furnituri destinate țărilor Axei. Dar adevăratul motiv al resentimentelor sale pline de suspiciune, care nu l-au părăsit niciodată, a fost faptul că Stephenson juca un rol politic în propria lui curte – şi îl juca bine. Hoover prevedea că înființarea O.S.S.-ului, condus de Bill Donovan, îl va duce la nesfârşite dispute pe tema jurisdicțiilor. El ştia că noua agenție va concura cu F.B.I.-ul în materie de fonduri guvernamentale şi că va pune capăt monopolului său pe tărâmul investigațiilor. Crearea şi supraviețuirea O.S.S.-ului avea să reprezinte singura înfrângere serioasă suferită vreodată de Hoover în cariera lui politică – iar cariera sa a fost în întregime politică. Nu l-a iertat niciodată pe Stephenson pentru că a fost moaşa şi doica O.S.S.-ului”.

„Hoover are un singur țel în viață – acela de a face să prospere *Federal Bureau of Investigation,* i-

a spus Stephenson lui Churchill. Când a venit în fruntea F.B.I.-ului, Hoover avea 29 de ani; pe atunci, Biroul federal de investigații era o organizație care funcționa târâş-grăpiş. Înainte de a-şi lua slujba în primire, el a pus condiția ca agenția să nu aibă nimic de a face nici cu politica, nici cu birocrația. Încă de la început, Hoover şi-a impus autoritatea absolută. În aproape un sfert de secol a făcut din F.B.I. O instituție națională. Drept urmare, agenția sa nu trebuie să suporte atacurile presei la care, aproape fără nicio excepție, sunt supuse toate celelalte agenții guvernamentale din când în când. Nimic din ce face F.B.I.-ul nu poate fi criticat". Postul pe care-l ocupa era pentru Hoover mândria şi orgoliul său. Fiu al unui funcționar public din Washington, el urmase cursurile serale ale facultății de drept, pe când lucra ca bibliotecar. Stephenson a relevat, în rapoartele sale, aceste aspecte ale biografiei lui Hoover, deoarece le considera „esențiale pentru ca cei de la Londra să înțeleagă o relație care nu totdeauna se desfăşura în mod armonios".

Documentele B.S.C.-ului arată: „Lui Hoover îi trebuia mult curaj şi multă clarviziune pentru a colabora atât de strâns cu englezii. Insistențele sale ca legătura să fie ținută în secret dovedeau cât de bine îşi dădea seama că înfrunta un risc considerabil, în cazul când contactele sale cu serviciile secrete britanice ar fi fost date în vileag şi l-ar fi implicat într-un scandal politic: toți

izolaționiștii şi neintervenționiștii din Statele Unite ar fi tăbărât pe el, făcându-i de petrecanie”.

Stephenson l-a atras pe Hoover de partea lui, asigurându-l că va veni o vreme când opinia publică americană va afla despre succesele F.B.I.-ului. Englezii nu râvneau nici la elogii, nici la recunoştință. Aşa cum reiese din arhiva B.S.C.-ului: „Adevărul este că securitatea internă nu prea e compatibilă cu spionajul în străinătate. F.B.I.-ul a trebuit să fie flancat de echipe de specialişti cu o altă pregătire”.

Flancarea lui Hoover avusese deja loc. Serviciul secret personal al lui Roosevelt a luat ființă în ziua când preşedintele s-a adresat printr-o scrisoare lui Churchill, solicitându-i confidențele care aveau să alcătuiască monumentala corespondență dintre Persoana navală şi *Potus.* La 8 septembrie 1939, după ce coloanele blindate ale lui Hitler au pătruns adânc în Polonia, Statele Unite au proclamat o „stare de urgență limitată”, în cadrul căreia s-a produs o reorganizare a Oficiului executiv prezidențial. Biroul bugetului s-a transferat de la Departamentul Finanțelor la acest Oficiu executiv reorganizat. Agenții Biroului s-au răspândit prin toate ministerele şi informările lor au ajuns direct la preşedinte. Consilierul special al lui. Roosevelt, Harry Hopkins, a devenit un şef de stat major civil, fără nicio autoritate legală şi având un fişier drept masă de lucru. După expresia lui Stephenson, Hopkins reprezenta

„Ministerul de externe personal al preşedintelui”. În timp ce războiul din Europa căpăta amploare, trebuiau luate tot mai multe măsuri pentru a se proteja relațiile legale dar clandestine dintre Londra şi Washington. În noua sferă a războiului secret, preşedintele avea nevoie de un colaborator similar cu Hopkins. Cel care ocupa acest post trebuia să-şi asume riscul de a lua hotărâri pentru care să fie ulterior blamat. Patriotismul şi cinstea sa personală trebuiau să nu dea loc la nicio îndoială. Nimeni nu era mai potrivit pentru această ingrată misiune decât Bill Donovan.

„Iată de ce”, scrie cronica B.S.C.-ului, „Stephenson s-a străduit să întărească autoritatea lui Donovan, fără a neglija legăturile sale speciale cu John Edgar Hoover. Lucrul s-a dovedit tot mai dificil. Din când în când, f.B.I.-ul a încercat efectiv să pună capăt operațiilor întreprinse de *British Security Coordination”.*

Sesizând anumite pericole în perspectivă, Hoover a recurs tot mai mult la argumente legaliste, declarând că B.S.C.-ul încalcă legile americane şi contribuie la ceea ce istoricii aveau să numească mai târziu instaurarea unei autocrații a lui Roosevelt pe tărâmul relațiilor internaționale. Până la urmă, s-a putut birui periculoasa ostilitate a lui Hoover, dar s-au ivit ocazii când Londra i-a redeşteptat gelozia, nedezvăluindu-i anumite informații. Motivele erau de ordin birocratic, dar lui Hoover i s-a părut că

nu se avea încredere într-însul. Parcurgând arhivele B.S.C.-ului, se poate căpăta o idee despre echilibristica pe care trebuia s-o facă *Temerarul*: „Stephenson avea nevoie în Statele Unite de ceva ce nu exista în momentul când a înființat B.S.C.-ul... O agenție cu care să colaboreze pe deplin şi care să aibă aceeaşi structură şi aceeaşi coordonare a funcțiilor ca şi propria lui organizație. În fruntea ei îi trebuia un om mai puțin rigid decât Hoover şi mai puțin temător de concurenți potențiali".

Totuşi, Hoover era un aliat de preț. „Fidel principiului că te faci frate cu dracul până treci puntea, el îi oferea lui Stephenson protecția de care acesta avea nevoie", scrie Ian Fleming, care a venit la New York în 1941, împreună cu directorul Serviciului de informații navale al Marii Britanii. Englezilor li s-a făcut o primire rece. Fleming îl descrie pe Hoover astfel: „Un bărbat scund, îndesat şi enigmatic, cu ochi imobili şi cu o gură de copoi. Ne-a primit politicos, de față cu un martor, ne-a ascultat cu atenție şi a declarat pe un ton ferm. Dar amabil, că misiunea noastră nu-l interesează". Hoover a dat limpede de înțeles că nu avea niciun rost să se stabilească şi alte filiere cu Londra, în afara B.S.C.-ului şi a Oficiului de informații navale al Statelor Unite. Şi-a formulat refuzul pe un ton destul de curtenitor. „Răspunsul lui negativ avea moliciunea unei labe de pisică", scrie Fleming. „Pe urmă, cu aerul că ne face o

favoare, ne-a trimis prin laboratoarele şi arhivele F.B.I.-ului, până la subsolul unde se făcea instrucție de tir. Până în ziua de astăzi mai aud zgomotul asurzitor al pistolului-mitralieră Thompson, cu care, în pivnița întunecoasă, un instructor ne făcea o demonstrație de tragere la țintă, Apoi, cu o strângere de mână puternică şi seacă, ni s-a arătat uşa".

22

În paralel cu ritmul crescând al războiului secret dus de anglo-americani, a crescut şi necesitatea consultărilor transatlantice, Stephenson pleca cu avionul la Londra cel puțin o dată pe lună, pentru a lămuri problemele ce se iveau. Şi în această privință avea nevoie de bunăvoința lui Hoover, deoarece traficul de agenți şi curieri se putea întrerupe oricând, dacă F.B.I.-ul îşi vâra coada.

Între Washington şi Londra existau două rute rapida. Una necesita trecerea pe ascuns a frontierei în Canada, cu ajutorul F.B.I.-ului şi al autorităților canadiene, prevenite de *British Security Coordination.* Călătorul se urca apoi într-un avion, care decola de la Montreal şi ajungea la Londra, prin Labrador. Curierii, savanții atomişti şi chiar spionii de prima mână voiajau pe această cale extrem de inconfortabilă, la bordul unor bombardiere dotate doar cu strictul necesar.

Pasagerii se înghesuiau în turelele mitralierelor, iar corespondența confidențială era îndesată în, compartimentele rezervate bombelor. Domneau primejdii de tot felul. Un celebru iluzionist, Jasper Maskelyne, ale cărui talente serveau la crearea de arme imaginare, a fost cât pe aci să-şi dea duhul din lipsă de oxigen. Compozitorul Eric Maschwitz, recrutat pentru a conduce operația de falsificare a documentelor, a înghețat bocnă când avionul lui a aterizat forțat în Islanda. Crezând că e un *Focke-Wulf Kurier* pornit în urmărirea unui convoi, un pilot englez de vânătoare, decolând de pe un portavion, s-a ascuns într-un nor şi a atacat prin surprindere un avion britanic cu patru motoare, având la bord un număr de personalități importante. Cvadrimotorul a fost doborât în ocean, unde au pierit toți pasagerii. Zboruri ca acestea erau atât de secrete, încât brusca apariție a unui aparat mare şi neindentificat, care păstra o tăcere radiofonică desăvârşită, declanşa cu uşurință astfel de reacții fatale.

Ruta de sud era la fel de periculoasă. Un incident cu o dublă semnificație tragică a fost uciderea lui Leslie Howard, actorul englez pe care mii de americani îl cunoscuseră în rolul blândului Ashley Wilkes, din filmul „Pe aripile vântului”. În cursul unei misiuni pentru Stephenson, el s-a urcat la bordul unui avion neînarmat, pe care germanii, la curent cu acest zbor, l-au doborât. Englezii ştiau dinainte ce vor face naziştii, dar, pentru a nu da

în vileag modul cum aflase acest lucru, Bletchley – care interceptase ordinele *Luftwaffe* – a lăsat avionul să fie doborât. Secretul s-a păstrat atât de bine încât publicul larg nu a cunoscut niciodată culisele reale ale acestei afaceri, despre care s-a ştiut vag doar că este o poveste de spionaj. Leslie Howard s-a prăbuşit în golful Biscaya. Tot acolo, avioanele de vânătoare britanice au atacat, într-un rând, hidroavionul în care călătorea Churchill şi care le fusese semnalat drept „obiect neidentificat şi ostil". Din fericire, pilotul lui Churchill a scăpat de atacatori, strecurându-se într-un strat gros de nori; altfel Anglia ar fi pierdut pe cel mai de seamă conducător al ei. Cele şase aparate *Hurricane* ale R.A.F.-ului s-au năpustit asupra primului ministru, care se întorcea din Bermuda. La Londra, îl aşteptau acuzații în parlament că ar fi comis erori militare în iarna anului 1941. Istoria nu a înregistrat vreun comentariu al lui Churchill asupra tentativei nereuşite de doborâre a avionului în care zbura.

Pe itinerarul de sud peste Atlantic zbura mai ales compania *British Imperial Airways,* ale cărei avioane efectuau traversarea în douăzeci şi patru de ore, decolând de la New York şi ajungând în sudul Angliei, via Bermuda şi Lisabona. Hidroavioanele *Pan American Boeing 314* intrau în categoria navelor comerciale şi nu aveau dreptul să amerizeze în apele țărilor beligerante. La capătul unui zbor secret cu unul din aceste

hidroavioane, Hopkins a ajuns la destinație atât de obosit încât nu şi-a mai putut desface centura de siguranță. Dar chinurile sale nu au luat sfârşit. Bombardierele germane au urmărit trenul cu care călătorea spre Londra şi, la câteva minute după sosirea la gara Waterloo, sute de bombe incendiare blocau şinele peste care abia trecuse vagonul său.

Ca ambasador itinerant, Hopkins a trebuit să constate că un efort de reparații se impunea şi pe tărâm diplomatic, atunci când s-a întâlnit cu Churchill, într-o zi posomorâtă din luna ianuarie 1941. Ajuns la clădirea de pe Downing Street 10, a văzut că suflul unei bombe spărsese mai toate geamurile. Condus la subsol, Hopkins a fost întâmpinat de „un domn rotofei, zâmbitor şi cu obrajii roşii, care mi-a întins o mână grasă, dar convingătoare, şi mi-a urat bun venit în Anglia". Prima întrevedere s-a desfăşurat în condiții bune. Churchill s-a arătat preocupat de faptul că Hopkins mânca atât de puțin la prânz şi s-a declarat încântat de perspectiva unei întâlniri „accidentale" cu preşedintele Roosevelt în Bermuda. Dar fălcile rubicondului gentleman s-au încleştat de furie când Hopkins i-a spus că, în anumite cercuri din Statele Unite, domneşte părerea că primului ministru nu-i plac nici americanii, nici Roosevelt personal. Churchill s-a lansat într-un atac furibund împotriva ambasadorului Kennedy, explicând că acesta îl ponegreşte îngrozitor, dând naştere unor impresii

false.

Primul ministru britanic simțea față de războiul din umbră o atracție fără margini, pe care însă rareori o dădea în vileag. El a intuit darurile lui Donovan pe acest tărâm şi i-a cerut lui Stephenson să-l invite în Anglia cât mai des cu putință. O lumină asupra acestor „rendez-vous“-uri clandestine a aruncat-o agentul secret american Ernest Cuneo, care pe atunci era omul special de legătură al preşedintelui. Venind la Londra împreună cu Stephenson şi Donovan, el şi-a exprimat ambiția secretă de a-l vedea pe primul ministru. A doua zi urma să viziteze o bază militară. Cei doi Bill s-au dus pe Downing Street 10. Tocmai se întorceau la hotelul Claridge, înainte de a se lumina de ziuă, când l-au văzut pe Cuneo la colțul dintre Grosvenor Square şi Brooke Street.

— Hai cu noi, Ernie. Mergem la primul ministru.

— Acum?... E patru dimineața!

Stephenson l-a luat de braț şi i-a spus:

— Da, Ernie. Ora cea mai întunecată, înainte de revărsatul zorilor. E momentul cel mai potrivit...

Cuneo l-a găsit pe Churchill îmbrăcat într-o salopetă şi arătând ca un spion dolofan, care aşteaptă să fie paraşutat în Europa. Pe american l-a impresionat felul dezinvolt în care l-a întâmpinat primul ministru, după ce le-a deschis uşa:

— Pe dumneata te cheamă Cuneo? Eşti vreo

rudă cu navigatorul Cuneo, care a călătorit cu Columb?

— Sunt urmaş direct al lui, i-a răspuns Cuneo.

— Bravo, a spus Churchill. Hai să bem în cinstea lui.

Churchill era impetuos şi lucra până la ore târzii. Roosevelt era cumpătat şi se culca devreme. Făcând naveta de la unul la celălalt, trebuia să treci dintr-o viteză mintală într-alta. Între ei existau tot soiul de deosebiri. Când luna era plină şi strălucitoare, Churchill nu se ducea la Chequers pentru a-şi petrece acolo sfârşitul de săptămână: clădirea era cunoscută germanilor şi oferea o țintă foarte vizibilă. Ori de câte ori respecta ritualul tradițional al weekend-ului, Churchill ducea cu sine cordonul ombilical al cablurilor telefonice şi telegrafice, care îl legau de lumea aflată în război. După părerea lui, inamicul prefera sfârşiturile de săptămână pentru operațiile de mare amploare, deoarece spera să ia prin surprindere Cabinetul de război britanic. În consecință, sâmbetele şi duminicile lui Churchill erau furtunoase. Atunci când, după propria sa expresie, „luna era sus pe cer”, primul ministru se ducea la Ditchley, lângă Oxford. Acolo se afla un conac datând din secolul al XVII-lea şi având trei încăperi maiestuoase la parter, precum şi toată aparatura electronică necesară pentru a duce războiul de la distanță. „Acolo unde se afla Churchill, se afla şi prima linie a frontului”, scris

Stephenson. „Primul ministru era veşnic la punctul de comandă, trăgând rafale de indicații. Roosevelt simțea nevoia de liniște la anumite intervale regulate. Churchill se mulțumea cu puțin somn, deşteptându-se plin de elan către miezul nopții. Roosevelt lucra concentrat de-a lungul întregii zile şi se băga în pat pe la 10 seara".

Stephenson îşi aminteşte de o discuție cu Donovan care a avut loc în camera de baie a primului ministru. Churchill era drapat într-un imens prosop, pe care l-a dat la o parte când a sosit momentul să se îmbrace, dezgolindu-şi trupul său de heruvim dolofan. În cameră a intrat şi şeful statului major imperial, generalul Alan Brooke; oaspeții s-au aşezat pe marginea băii şi pe capacul toaletei, în vreme ce comandantul suprem se lupta cu o cămaşă care refuza să se încheie la gât. Plimbându-se de colo până colo în camera de baie, ca un Statu-palmă uriaş, el l-a dăscălit pe Donovan cum să utilizeze calitatea lui de cetățean ăl unei țări neutre pentru a pătrunde într-o zonă ocupată de naziști din Europa şi a provoca diversiuni acolo. Stephenson i-a atras atenția că această problemă ar trebui discutată mai întâi cu preşedintele. Mustrarea a fost acceptată cu un aer ruşinat. „Am reuşit!" a strigat la un moment dat Churchill, înnodându-şi un papion în jurul gâtului.

Au cinat cu toții, bine dispuşi. Meniul consta din ouă de nagâț, budincă de pasăre şi tortă de

ciocolată, totul stropit cu şampanie, porto, coniac şi, la urmă de tot, whisky. Donovan a remarcat că Churchill ținea seama de obiecțiile celor care îndrăzneau să i se împotrivească şi îi disprețuia pe cei ce se lăsau intimidați de atitudinea lui prietenoasă, „Războiul este o treabă în care presiunile sunt teribile, iar persoanele care participă la un conflict vor eşua dacă nu vor fi în stare să facă față acestor presiuni", scrisese Churchill în lucrarea lui, „Criza mondială". Acum, continua să rupă orice legătură cu cei incapabili să reziste presiunilor exercitate de el.

Stephenson i-a spus primului ministru că stilul preşedintelui Roosevelt este mult mai relaxat, punctat cu momente de bună dispoziție, comportarea sa neavând nimic eroic într-însa. Primul ministru britanic aştepta din ce în ce mai nerăbdător o întâlnire cu preşedintele Statelor Unite. Stephenson i-a descris momentul când Roosevelt iese din dormitor, pentru a începe o zi de lucru: „Se aud sonerii. Colaboratorii se dau la o parte. Roosevelt trece plin de demnitate pe lângă ei, cu bărbia sus, cu portțigaretul strâns între dinți, radiind încredere şi energie. Totuşi, el circulă într-un fotoliu inconfortabil cu rotile, fără perne şi fără rezemătoare pentru brațe. Un valet negru îl împinge repede de la spate. În urma lui, vin agenții serviciului secret, ducând coşuri de sârmă pline cu hârțoage".

Într-o scrisoare adresată feldmareşalului J.C.

Smuts, pe atunci prim-ministru al Africii de Sud, Churchill mărturisea: „Nu cred că, în această fază, ar avea vreun rost să apelez la Roosevelt să între în război… Nu trebuie să subestimăm dificultățile lui de ordin constituțional. El poate lua măsuri în calitate de şef al organului executiv, dar numai Congresul are dreptul să declare război. Roosevelt a mers atât de departe încât mi-a spus: «S-ar putea să nu declar niciodată război; s-ar putea să fac război…» în ultima vreme, opinia publică din Statele Unite a mai progresat, dar, în privința Congresului, totul este problemă de numărătoare a voturilor. Bineînțeles, dacă aş găsi vreun mijloc să contribui la deplasarea acestei situații pe un plan mai înalt, voi face tot ce-mi va sta în putință".

Un colaborator al lui Stephenson a lăsat o relatare colorată despre felul cum *Temerarul* şi B.S.C.-ul acționau în această perioadă dificilă. Roald Dahl a pătruns în cercul de familie al lui Roosevelt. Tânăr şi înalt de statură, Dahl suferise răni grave ca pilot al unui avion de vânătoare şi fusese trimis inițial la Washington ca ataşat britanic al Aerului. Perspectiva de a se găsi din nou într-o țară aflată în condiții de pace l-a înspăimântat. „I-am spus subsecretarului de la Ministerul Aerului: «A nu, vă rog foarte mult, domnule subsecretar, orice, numai asta nu!». Mi-a răspuns că este un ordin şi că slujba e foarte importantă. După părerea mea, era o slujbă cum nu se poate mai lipsită de importanță. Venisem din

plin război. Oamenii erau uciși în jurul meu. Zburasem destul de mult şi văzusem lucruri îngrozitoare. Acum, aproape de pe o zi pe alta, m-am trezit în mijlocul unei mulțimi de musafiri invitați la un cocteil, în America. A trebuit să mă împodobesc cu fireturi şi ceaprazuri. Rezultatul a fost că am vorbit destul de pe şleau şi chiar cam obraznic. Superiorii mei au ajuns la concluzia că nu prea eram tipul potrivit pentru un astfel de mediu. Aşa că un general-colonel din *Royal Air Force* a aranjat să fiu dat afară şi trimis înapoi, în Anglia".

Într-adevăr, Dahl era un pilot din Bătălia Angliei, care nu avea ce să caute în Statele Unite. Nu se putea împiedica să nu compare pe tovarăşii săi de luptă, care încă se mai băteau cu disperare pentru a ține piept noii ofensive a bombardierelor germane, cu „strategii de cafenea" de la Washington. Dar eşecul său ca diplomat a avut şi un efect pozitiv. Americanii care considerau că englezii se joacă de-a războiul (impresie întărită de reprezentanții cam onctuoşi, expediați de la Londra pentru că nu prea erau de folos acolo) l-au apreciat mult mai mult pe Dahl. Ei i-au vorbit deschis despre felul cum ar contribui la efortul de război al Angliei, dacă li s-ar permite să nu țină seama de opreliştile birocratice. Înainte de a se înapoia în țară, reputația lui Dahl ca purtător de cuvânt al cetățenilor britanici de rând, care luptă cu adevărat, a ajuns la urechile lui Stephenson.

„*Temerarul* mi-a trimis vorbă: «Du-te acasă, vei fi contactat şi te vei înapoia aci, ca să lucrezi cu mine». Aşa că, am plecat la Londra cu gradul de căpitan şi m-am înapoiat după o săptămână, cu gradul de maior. M-am dus la o recepție şi, la celălalt capăt al camerei, l-am văzut pe generalul care mă dăduse afară. S-a apropiat de mine şi m-a întrebat: «Ce naiba faci aici?» I-am răspuns: «Domnule general, vă rog să-l întrebați pe Bill Stephenson». S-a făcut şi mai vinețiu şi a întins-o. Era o dovadă despre forța lui Stephenson, Generalul-colonel amuțise cu desăvârşire. N-a mai putut rosti o vorbă. N-a mai putut face nimic”.

Eleanor Roosevelt citise nepoților ei „Spiriduşii”, una din cărțile de mare succes scrise de Dahl pentru copii.

Când a auzit că autorul se găsea la Washington, 4-a invitat la un dineu cu preşedintele.

„Pe vremea aceea, lucram deja din plin pentru Stephenson”, îşi aminteşte Dahl. „Misiunea mea era de a unge bine maşinăria, ca totul să meargă strună între englezi şi americani. După prima cină pe care am luat-o cu preşedintele, am început să merg, în fiecare sfârşit de săptămână, la Hyde Park. Acolo erau familia Roosevelt şi invitații ei, oameni ca Henry Morgenthau. Puteam să pun cele mai indiscrete întrebări şi să capăt răspunsuri la fel de indiscrete, deoarece, în teorie, eram un nimeni.

De exemplu, între Londra şi Washington exista o

dispută oficială pe tema viitoarelor operații. La masă, puteam să-l întreb pe Roosevelt ce părere are despre acest lucru, iar el putea să-mi răspundă deschis, mult mai sincer decât ar fi făcut-o pe cale oficială. Storceam de la americanii de la cel mai înalt nivel tot felul de astfel de informații, dar nu în scopuri necinstite, ci de dragul efortului de război. Tocmai de aceea a introdus Bill tipi ca mine prin diverse cercuri".

Roosevelt ştia că tânărul ofițer de aviație britanic reprezintă încă o filieră de informații pentru Stephenson, dar, respectând regulile jocului, nu recunoştea niciodată acest lucru în mod oficial. „Intram în câte o duminică dimineața în odăița lui Roosevelt de la Hyde Park, unde preşedintele pregătea nişte cocteiluri, ca de obicei, li spuneam «Bună dimineața, domnule preşedinte» şi pălăvrăgeam prieteneşte împreună. Mă trata ca pe un simplu prieten al lui Eleanor. Îmi spunea cu naivitate, de parcă aş fi fost un om cu care vorbeşti vrute şi nevrute: «Am primit astăzi o veste interesantă de la Winston…» ".

În felul acesta se puneau întrebări şi se dădeau răspunsuri care, schimbate pe căi oficiale, ar fi putut provoca necazuri. Nimeni nu se îndoia de deplina securitate a comunicațiilor lui Stephenson. După aprecierea lui Donovan, aceste canale de comunicație erau singurele din acea epocă pe care se putea conta. Iată şi motivul pentru care însuşi Donovan respecta regulile

jocului. La rândul său, el a devenit un om al lui Stephenson, plasat într-un anume loc de nevăzutul coordonator al serviciilor secrete de la New York şi conştient de faptul că preşedintele aproba acest lucru.

23

Oricât de mult crescuse rețeaua *Temerarului* din Manhattan în 1941, Stephenson avea nevoie de baze anexe, pentru a-şi susține operațiile şi pentru a avea unde să se retragă, la caz de nevoie. Cel puțin una dintre baze trebuia să fie controlabilă de la Londra. Alegerea s-a oprit asupra insulelor risipite prin Oceanul Atlantic şi Marea Caraibilor. Cea mai la îndemână era Bermuda. Aflată în linia întâi a dificilului război pe mare, stația de pe Bermuda a devenit o anexă a B.S.C.-ului. Dacă veneai acolo cu avionul de la New York. Aveai impresia că pătrunzi în liniile inamice.

Cu mulți ani mai târziu, Ian Fleming a făcut din Bermuda unul din teatrale de acțiune ale romanelor avându-l ca erou pe James Bond. După moartea lui Fleming, o carte a lui John Pearson, „007 James Bond: o biografie autorizată", care a apărut sub formă de serial în revista londoneză *Sunday Telegraph,* în 1974, afirmă că comandorul Bond a existat cu adevărat şi nu a căpătat un caracter fictiv decât pentru a-i păcăli pe inamicii

săi. Pretinsul Bond a fost „demascat” într-unul din cele mai vechi şi mai luxoase hoteluri ale Bermudei, Hamilton Princess, unde ar fi ocupat un apartament aparținând şefului său, Sir William Stephenson. Cartea a oferit un pasionant subiect de discuție în barul hotelului, unde un perete constă dintr-un gigantic acvariu, amintind de peretele de sticlă care-l despărțea pe Bond de rechinii doctorului No. Turiştii se interesau despre ascensorul particular care ducea la apartamentul lui Stephenson şi pândeau limuzina *Cadillac,* placată cu aur, în care se spunea că circulă. E adevărat că firma *Intrepid-Bermuda* fusese înregistrată la companiile telegrafice de pe întreg cuprinsul lumii. Stephenson păstra numele de cod pe care i-l dăduse Churchill şi locuia cu adevărat în Bermuda, dar în condiții modeste. În rest, toată povestea era născocită şi nu avea nimic de-a face cu o realitate mult mai pasionantă. În cursul celui de al doilea război mondial, Bermuda a fost centrul unor active operații secrete şi hotelul Hamilton Princess era ticsit de agenți aliați.

Pe această insulă, aflată nu departe de continentul american, se interceptau comunicațiile poştale, telegrafice şi radiofonice dintre emisfera occidentală şi teritoriile europene ocupate de inamic. Bermuda constituia o anexă exotică a echipei *Ultra* de la Bletchley. Între pereții colorați în trandafiriu ai hotelului în stil colonial Hamilton Princess, 1200 de specialişti britanici

lucrau în nişte chilii de care americanii nu ştiau nimic. La începutul războiului, dezvoltarea acestui centru s-a datorat interdicției oficiale de colaborare dintre F.B.I. Şi serviciile secrete britanice. Dar, peste câteva luni, Hoover a avut de câştigat de pe urma englezilor din Bermuda, care urmăreau emisiunile stațiilor clandestine de radio puse în slujba spionajului fascist.

Bărbații şi femeile de la „Bletchley la tropice" au dobândit aproape aceeaşi pricepere în descifrarea ordinelor naziste pe tărâmul războiului secret ca şi echipele *Ultrei.* În ciuda curbei când ascendente, când descendente, care marca relația dintre F.B.I. Şi B.S.C., Hoover a ținut totdeauna seama de ajutorul primit atunci şi de perspectiva ca operațiile britanice să progreseze necontenit. El îşi dădea de asemenea seama că, în cazul când colaborarea dintre el şi *Temerarul* ia sfârşit, Stephenson are la dispoziție această insulă mare, pentru a-şi muta acolo organizația de la New York. Hoover ştia destule despre cele ce se întâmplau în Bermuda pentru a fi convins că el avea mai multă nevoia de B.S.C. Decât B.S.C.-ul de el. În plus, Roosevelt spusese F.B.I.-ului că toate comunicațiile cu străinătatea trebuie să treacă prin filtrul britanic stabilit pe această insulă.

Bermuda era o răspântie de telecomunicații, un centru pentru interceptarea mesajelor transmisa de alții. Acolo, materialul era trecut prin sită şi expediat lui Stephenson, la New York. Arhivele

B.S.C.-ului arată: „Unul din cele mai bune rezultate ale colaborării dintre Stephenson şi Hoover s-a dobândit în această sferă... Încă de timpuriu, B.S.C.-ul a furnizat F.B.I.-ului material provenit din diversele sale surse, mai ales corespondență interceptată şi studiată de stațiile cenzurii poştale şi telegrafice imperiale din Bermuda, Trinidad şi Jamaica. În lipsa lor, F.B.I.-ul ar fi fost grav handicapat, deoarece în Statele Unite nu exista cenzură poştală... F.B.I.-ul i-a rămas îndatorat B.S.C.-ului pentru demascarea cu succes a câtorva afaceri de spionaj, în 1940 şi 1941. Hoover şi-a plătit cu generozitate datoria...”

Bermuda nu avea nimic colonial, în ciuda folosirii termenului „imperial”. Insula se mândrea cu cel mai vechi parlament după Anglia şi era pe deplin loială monarhului Britanic. Locuitorii descindeau din coloniştii care, printre miile de emigranți opriți acolo în căutare de hrană şi apă proaspătă, rămăseseră locului, în loc să parcurgă şi rostul de 900 de kilometri, până în locul unde astăzi este Carolina de Nord. În deceniul 1930–1940, Bermuda era o bază de aprovizionare pentru transporturile aeriene şi maritime. Stephenson a considerat-o drept o arteră principală în traficul transatlantic şi, în 1940, a început să strângă şurubul. Americanii au constatat că scrisorile lor cu destinația Europa întârzie în mod inexplicabil. Alții, dându-şi seama treptat de ce se întâmpla acolo, au protestat împotriva imixtiunii în

treburile lor personale şi particulare. Dar Hoover începuse să adune o bogată recoltă de spioni şi contrabandişti, aşa încât F.B.I.-ul l-a susținut pe Stephenson.

Bermuda era de asemenea o stație intermediară pentru agenții britanici care lucrau în cadrul rețelei sud-americane. Radiocomunicațiile lor curente erau veşnic amenințate cu întreruperea. Emițătoarele lor de joasă tensiune nu puteau intra în legătură directă cu Londra. O mare parte din informațiile lor prezenta un interes direct pentru Statale Unite şi declarațiile preşedintelui reflectau volumul crescând de date provenite din această sursă. Unui ambasador filonazist, care minimaliza intențiile expansioniste ale lui Hitler în cele două Americi, Roosevelt i-a spus: „Hitler este cuceritorul cel mai cumplit din ultimii 1000 de ani. După părerea noastră, planurile lui infame nu cunosc nicio limită geografică". Adresându-se, Senatului, Roosevelt a vorbit despre uriaşele proporții ale programului führerului şi despre „sălbăticia obiectivelor sale nemărginite". El a zugrăvit „marşul cotropitor al lui Hitler, de-a lungul şi de-a latul globului, cu zece milioane de soldați şi treizeci de mii de avioane". A prezentat hărți confiscate de la agenți germani, pe care se putea vedea o Americă Latină nazificată, un canal Panama capturat şi bombardierele germane la baze aflate în apropiere de oraşele Statelor Unite.

Materia primă pentru aceste declarații provenea

de la stația de pe Bermuda, care s-a extins pe vremea când Stephenson nu era încă sigur că americanii vor fi de acord cu operații de amploare pe teritoriul lor.

Hotelul Hamilton Princess servea drept cartier general, iar în subsolurile altor hoteluri se găseau laboratoarele. Echipe de specialişti citeau mesajele micropunctate pe care le trimiteau spionii germani, scoteau scrisori din plicuri bine sigilate şi le puneau la loc fără să lase nicio urmă, fabricau cernelurile secrete pe care spionajul Axei le folosea într-o gamă uluitoare, şi, pe toate căile posibile, contribuiau la capturarea agenților inamici şi la zădărnicirea operațiilor întreprinse împotriva liniilor de comunicații britanice. Dat fiind că Bermuda se afla la răscrucea rutelor transatlantice, avioanele care făceau legătura cu Europa luau combustibil aci, în drum spre Lisabona. Acest oraş neutru era cel mai mare cuib de spioni. Tot prin Bermuda treceau şi valizele diplomatice, aflate sub protecția acordurilor internaționale cu privire la inviolabilitatea corespondenței diplomatice; dar nici aceasta din urmă nu rezista mâinilor pricepute ale controlorilor. Pentru a se asigura că o cantitate tot mai mare de curier diplomatic va trece prin aceste puncte de intercepție, Stephenson a furnizat F.B.I.-ului un flux continuu de informații interesante.

Stephenson a arestat în Bermuda pe unul dintre

mesagerii lui Pierre Laval, în noiembrie 1940. Întrebat ce-l determinase să-l suspecteze tocmai pe acest om, *Temerarul* a amintit că Laval îi fusese menționat, înainte de război, ca prieten potențial al reich-ului, de către generalul S.S. Alfred Rosenberg. Orice călător având asupra sa un paşaport eliberat de guvernul de la Vichy putea duce cu sine documente confidențiale între Franța ocupată şi Statele Unite, documente din care se putea anticipa rolul colaboraționiştilor francezi pe continentul american.

Donovan utiliza Bermuda ca escală în cursul frecventelor sale voiajuri peste Atlantic. În iarna anului 1940 i s-a arătat „ceva de o importanță excepțională". Cazul i-a rămas ancorat în memorie ca un exemplu despre ceea ce poate realiza o memorie prodigioasă, capabilă să ajungă la concluzii juste cu o agilitate de neînțeles pentru minți mai lente.

O tânără englezoaică, Nadya Gardner, pescuind prin mulțimea de scrisori, a dat peste una provenită din New York şi adresată numelui de cod sub care se ascundea Reinhard Heydrich. „Heydrich era sinistrul şef al celei mai infame dintre organizațiile teroriste ale lui Hitler", îşi aminteşte Stephenson. „S-a subapreciat forța lui Heydrich ca adversar al nostru în războiul secret. El a fost un monstru care şi-a depăşit magiştrii – «Prințul umbrei», amiralul Canaris, şi «Şeful ordinului S.S.», Heinrich Himmler. Pe vremea când

a trecut Donovan pe aci, nu se ştia că Heydrich se amestecă şi în problemele de spionaj, deşi, în cadrul misiunilor antebelice pe care le avusesem în bazinul ruhr-ului, m-am ciocnit de ei în câteva rânduri".

Dezvăluirea activităților sale reale avea să se dovedească de un mare folos, iar rezultatele finale au fost de o importanță covârşitoare. Heydrich îi spiona pe spionii germani.

„După ce l-am demascat pe agentul său. Doctorul Westrick, Heydrich a început să aibă bănuieli", arată Stephenson. „Suspiciunile sale au crescut şi mai mult când i-am strecurat dovezi care dădeau de înțeles că Westrick fusese trădat de alți agenți naziști din Statele Unite".

Scrisoarea interceptată, purtând adresa „Lothar Frederick, 1, Helgolaender Ufer, Berlin", a fost supusă obişnuitelor analize chimice, în subsolul hotelului, dar rezultatele nu au confirmat prezența vreunei cernele secrete. Totuşi, ceva din felul cum era dactilografiată scrisoarea i-a stârnit bănuieli Nadyei Gardner. Ea nu avea habar despre numele conspirativ al lui Heydrich şi nici despre adresa lui, dar era dotată cu un instinct pentru ciudatele întorsături de frază pe care le folosesc adesea spionii.

Fata a semnalat aceste bizarerii. Scrisoarea era redactată în limba engleză. Din loc în loc, se utilizau cuvinte traduse direct din germană, de parcă autorul distrat ar fi gândit în limba sa

maternă. Mesajul purta semnătura Joe K. Acesta părea un american ca oricare altul, cu excepția ciudatelor întorsături de frază şi a interesului său deosebit față de mişcările navelor aliate.

Echipele de specialişti din Bermuda au studiat scrisul lui Joe K. S-au mai interceptat şi alte scrisori, adresate mai ales unor corespondenți din Spania şi Portugalia şi mai rar celui din Berlin. Adresele expeditorului corespundeau unor firme comerciale de la New York, care nu existau. Chimiştii nu au reuşit să descopere vreo cerneală Simpatică. Convinsă însă că scrisorile conțin elemente secrete, Nadya Gardner a perseverat în căutarea unei scrieri ascunse. Echipa de chimişti, condusă de dr. Enrique Dent, a recurs în cele din urmă la testul cu aburi de iodură, căzut aproape în desuetudine. Într-adevăr, misteriosul Joe K. Întrebuința una dintre cele mai vechi cerneluri invizibile, obținute printr-o topire în apă a prafului de piramidon, care se vindea ca antinevralgic la orice drogherie. În martie 1941, o altă scrisoare a lui Joe K., trimisă în Portugalia, a dezvăluit amănunte despre avioanele americane furnizate Angliei. Rândurile scrise cu cerneală invizibilă arătau că o copie a scrisorii fusese expediată prin China, cu ajutorul unui anume Smith. F.B.I.-ul a reuşit să intercepteze această scrisoare, ca şi o alta, adresată tot domnului Smith, în China, şi care conținea o schemă exactă a instalațiilor

defensive americane de la Pearl Harbor[8]. Totuşi, nimeni nu ştia încă cine era Joe K.

O scrisoare datată 15 aprilie 1941 şi adresată lui Manuel Alonso, la Madrid, conținea două pagini de informații despre transporturile maritime şi părea să provină din aceeaşi sursă. O săptămână mai târziu, o altă scrisoare vorbea despre cei 70.000 de soldați britanici staționați în Islanda şi mulțumea adresantului necunoscut pentru scufundarea cargobotului *Viile de Liège.* De asemenea, mesajul înşira tipurile de avioane americane care se expediau acum în Anglia şi descria sistemul după care se organizau convoaiele plecate din portul canadian Halifax.

Concentrându-se asupra unei alte serii de interceptări din Bermuda, F.B.I.-ul s-a oprit asupra unei scrisori trimise la 20 martie 1941 şi care pomenea despre un anume Phil: acesta fusese călcat de un taxi, pe când traversa Broadway-ul, în Times Square. O altă maşină trecuse de asemenea peste trupul lui. Partea lizibilă a scrisorii avea un ton destul de indiferent. Rândurile scrise cu cerneală simpatică lăsau să se simtă o notă de panică.

Între timp, directorul hotelului Taft din New York

---

[8] Nu este vorba despre chestionarul cu privire la Pearl Harbor, dezvăluit F.B.I.-ului, la indicația englezilor, de către agentul dublu *Tricicleta,* şi care a dus la acuzații false împotriva lui Roosevelt că ar fi ştiut dinainte despre planurile atacului japonez. Incidentul agentului *Tricicleta* este relatat într-un capitol care urmează.

relatase ciudatele împrejurări în care avusese loc accidentul de circulație al unui anume Julio Lopez Lido. Spre uimirea polițiștilor, directorul hotelului le-a spus că Lido fusese călcat de o maşină cu premeditare. Din registrul hotelului reieşea că Lido îşi dăduse ca adresă permanentă oraşul Shanghai şi ca țară de origină Spania. Bazându-se pe informațiile furnizate de interceptările Bermudei, anchetatorii F.B.I.-ului au făcut un sumar al evenimentelor, dar nu au reuşit să ajungă decât la alte întrebări. Să fi fost cel ucis „domnul Smith din China”? Sau însuşi Joe K.? Să se fi aflat un agent britanic la volanul maşinii care îl călcase?

De voie, de nevoie, B.S.C.-ul a arătat că Lido era de fapt un agent german, care folosea numele conspirativ Phil şi care fusese „scos din circulație”... F.B.I.-ul a cerut să-i vadă dosarul. Era vorba de Ulrich von der Osten, căpitan în serviciul secret german, având un frate în oraşul Denver (statul Colorado), pe care F.B.I.-ul îl pusese sub urmărire. Bagajul defunctului conținea o agendă, pe care figura numărul de telefon al unui magazin din New York, Anchetatorii au aflat că magazinul fusese Vândut de curând şi şi-au reamintit de o frază din scrisoarea lui Joe K., în care se relata accidentul lui Lido: „Mătuşa mea şi-a vândut prăvălia”. Scrisoarea îl prevenea pe adresant că „nu mai este indicat să i se trimită corespondență mătuşii mele, dar celelalte rude şi

prieteni ai mei activează mai departe”.

Totuşi, nu exista nicio legătură cu Joe K. Tot ce a putut să afle F.B.I.-ul a fost că „mătuşa care-şi vânduse prăvălia” avea un nepot, pe nume Fred Ludwig. Dar unde locuia acesta? Cartea de telefon era plină de Ludwigi. Deodată, un agent german din Lisabona a trimis o telegramă în limbaj cifrat, pe adresa *Fouzie, New York.* Un om al B.S.C.-ului de la oficiul telegrafic din New York a obținut adresa lui *Fouzie.* Era Fred Ludwig, în vârstă de 48 de ani, născut la Fremont (statul Ohio), cu şcoala făcută în Germania şi înapoiat la New York în martie 1940, pentru a organiza o rețea de spionaj nazistă. El îşi recruta subagenții prin intermediul organizației *German-American Bund* şi căpăta banii de cheltuială de la consulatul german, printr-un intermediar, cu care se întâlnea de obicei la restaurantul Child, pe strada 34. Şeful său era defunctul von der Osten. Joe K. Era Ludwig.

Cineva îl lichidase pe von der Osten, trădătorul născut în Statele Unite, care devenise ofițer în serviciul secret al unui guvern străin. În această perioadă de neutralitate însă, o anchetă mai aprofundată a F.B.I.-ului ar fi dus la o situație foarte penibilă. Întreaga afacere, care a avut loc într-un stadiu incipient al colaborării dintre F.B.I. Şi B.S.C., a devenit un exemplu clasic de tehnică a manipulării. Englezii ştiau mai multe decât îndrăzneau să spună despre operațiile secrete ale

consulatului german. Exista o limită, peste care ei nu puteau trece, în materie de spionaj. B.S.C.-ul nu voia nici să-şi compromită sursele din sânul organizațiilor germane, nici să abuzeze de îngăduința americanilor într-atât încât să stârnească proteste publice. Moartea lui von der Osten şi mințile agere din Bermuda au constituit motive suficiente pentru a determina F.B.I.-ul să între el însuşi în acțiune împotriva spionilor naziști.

Bermuda putea verifica 200 000 de scrisori în cursul unei singure escale a unui avion cu direcția S.U.A.; alte 15.000 de scrisori, de la bordul aceluiaşi aparat, erau supuse unor examene chimice. Bineînțeles, toate urmele acestui control trebuiau eliminate. Întreaga operație ar fi eşuat, dacă inamicul ar fi ghicit că cineva îi verifică corespondența clandestină. Jocul era destul de curios, deoarece jumătate din scrisori – cele provenite de pe teritoriul inamic – lipseau adesea.

Analizele efectuate au confirmat faptul că generalul S.S. Reinhard Heydrich deținea o autoritate copleşitoare în toate ramurile serviciilor de informații naziste, în poliția secretă şi în securitatea internă a partidului hitlerist. El se afla acum deasupra amiralului Canaris, care conducea agenția profesionistă de spionaj a Germaniei. Canaris a fost ulterior spânzurat, sub acuzația că ar fi participat la o tentativă de asasinat împotriva führerului. Dar, încă înainte de

aceasta, el îşi pierduse puterea, care trecuse. În mâinile lui Heydrich. Această informație avea să se dovedească deosebit de fatidică pentru Heydrich.

24

La începutul anului 1941, ofițerii serviciilor de informații navale din Statele Unite şi Marea Britanie s-au întâlnit în Bermuda, pentru a coordona lupta împotriva submarinelor germane, care pândeau de sub oglinda strălucind, sub soare a Atlanticului. Nimicitoarele atacuri ale *U-Boot*-urilor riscau să îngenuncheze Anglia, înainte ca ea să devină trambulina de lansare spre „fortăreața Europei", aşa cum proiectase *A.B.C.-1.* Cu unsprezece luni înainte ca Statele Unite să între oficial în război, comandanții navali americani căutau mijloace noi, pentru a acorda aliaților lor secreți un sprijin discret.

— De bătălia Atlanticului depindea viața sau moartea Marii Britanii, care încă nu-şi revenise de pe urma primejdiilor înfruntate în cursul bătăliei Angliei. Liniile de aprovizionare din America erau aproape complet tăiate. Amiralul Ernest J. King, vigurosul şef al operațiilor navale ale marinei S.U.A., nu ştia cum să se împartă între simpatia lui față de englezi şi răspunderea pe care o avea în Oceanul Pacific, unde japonezii dădeau semne că

se pregătesc pentru o agresiune.

Britanicii ştiau că dacă vor da impresia că foametea îi va face să se prăbuşească, orice strateg cu răspundere din Statele Unite va avea motive să arunce peste bord *A.B.C.-1.* Sosise momentul să se treacă la mărturisiri sincere.

Reuniunea din Bermuda a avut loc la baza navală a marinei militare britanice, din apropierea străvechiului oraş St. George, lângă bătrânul fort ale cărui tunuri se îndreptau tot spre tradiționalii vrăjmaşi din Europa. Englezii s-au străduit să demonstreze că, în ciuda veştilor proaste, obțineau succese în campaniile secrete pe care le duceau. Ei au prezentat americanilor instalațiile de descifrare a mesajelor germane, pe car e le captau stațiile de radio din Bermuda. Serviciul de informații al transmisionişti lor din armata terestră americană le trimisese deja un model al versiunii japoneze a *Enigmei.* Aceasta călătorise, în ianuarie 1941, la bordul celui mai nou şi mai puternic cuirasat britanic, *King George V,* pentru a se instala definitiv la Bletchley.

La întoarcerea sa în Statele Unite, criptograful american William Friedman a vizitat subsolurile hotelurilor din Bermuda, unde lucrau surorile mai mici ale echipelor de la Bletchley. Suferind din cauza supraîncordării nervoase, Friedman primise ordin, în ianuarie 1941, să se înapoieze acasă, pentru o perioadă de convalescență la spitalul *Walter Reed.* El a profitat însă de această afecțiune

vremelnică: la adăpostul diagnosticului de depresiune nervoasă, a putut să lucreze liniştit, în culise, pentru o mai strânsă colaborare între echipele *Ultra* şi serviciile secrete americane, dotate încă cu un personal insuficient şi cu un utilaj rudimentar. La o lună după convorbirile secrete *A.B.C.-1,* Friedman a plecat în Bermuda.

La Bletchley, americanul constatase că informaţii captate şi descifrate la timp puteau zădărnici atacurile *U-Boot*-urilor. Cu extraordinara lui forţă de previziune, Friedman era convins că pericolul reprezentat de submarinele. Germane devenea din ce în ce mai mare. Anul următor, 1942, a dovedit câtă dreptate avea: naziştii au scufundat 1644 de cargoboturi care navigau spre Anglia. Într-o catastrofală luptă, care a durat o noapte întreagă. 21 de nave au fost nimicite. Pierderile ar fi fost cu mult mai mari, dacă americanii n-ar fi intrat în joc mai devreme. În februarie 1941, echipele din Bermuda au început sinteza informaţiilor culese de radiomonitoarele atât din Statele Unite, cât şi din Marea Britanie, reuşind să acopere astfel toată zona patrulată de *U-Boot*-uri.

Submarinele naziste se găseau sub controlul unei baze centrale de operaţii, căreia i se transmiteau prin radio date cu privire la convoaiele britanice. Emanând de la agenţi nazişti şi de la posturi de observaţii, aceste date erau analizate, după care comandanţii de submarine

primeau indicațiile corespunzătoare. Dezvoltarea radiocomunicațiilor a făcut ca *U-Boot*-urile să fie mai flexibile, dar a permis totodată celor ce interceptau mesajele să urmărească deplasările submersibilelor. Pe deplin încrezători în maşinile de cifrat *Enigma,* din care fiecare dintre ei avea un exemplar la bord, comandanții submarinelor uzau fără nicio restricție de radiocomunicații. Naziştii erau convinşi că, chiar în eventualitatea capturării unui submarin, cu *Enigma* intactă, nimeni n-ar fi fost în stare să-şi imagineze cum se modifica dispoziția tambururilor.

În afară de descifrarea unor mesaje transmise prin *Enigma,* englezii detectau poziția submarinelor inamice stabilind coordonatele transmisiunilor lor radiofonice. Această operație a căpătat o amploare uriaşă atunci când stațiile americane au împărtăşit britanicilor propriile lor constatări, prin intermediul B.S.C.-ului şi al Bermudei.

Pentru a-i determina pe matrozii germani căzuți prizonieri să vorbească, englezii le prezentau detalii din dosarele lor militare, fragmente de conversații, numele prietenilor lor, amănunte despre felul cum fuseseră instruiți, ba chiar şi unele probleme familiale. Anchetatorii britanici îşi închipuiau că această masă de informații personale – fără doar şi poate cea mai perfectă reconstituire a vieții de fiecare zi din tabăra inamică – se datora unui sistem complex de

indexare, de interogare a unor prizonieri precedenți şi de spionaj în sânul marinei militare germane. Exista într-adevăr un sistem de indexare, menit să reproducă centrul de documentare de la comandamentul submarinelor germane. Dar, în cea mai mare parte, informațiile proveneau de la *Ultra* şi de la substația din Bermuda. Ceea ce constituia aparent principalul atu al *U-Boot*-urilor – radiocomunicațiile – devenise deficiența lor majoră. Pe când forțele terestre şi aeriene ale naziştilor aveau posibilitatea de a recurge la curieri şi la legături telefonice sau telegrafice, pentru a reduce volumul radiocomunicațiilor în ajunul unei operații importante, forțele navale nu se puteau bizui decât pe undele herțiene. La Bletchley se înregistrau detalii aparent insignifiante, ca de pildă cele două zile de instrucție ale matrozului Schmidt în cursul unei escale la Brest; la câtva timp după aceea, un membru al unei echipe *Ultra* îşi va aminti de acest lucru şi îi va alătura un nou mesaj, semnalând mutarea lui Schmidt pe o navă de aprovizionare din Atlantic. Priceperea lui Schmidt în domeniul unui anumit tip de torpilă, plus prezența „vacii de lapte", care aproviziona *U-Boot*-urile în largul mării, precum şi alte mărunte informații alcătuiau, la un loc, o imagine la zi despre proiectele germane.

Stephenson şi-a dat seama că nu era suficient să dezvăluie rezultatul acestor deducții. Era firesc

ca „clienții” americani să manifeste scepticism, dacă nu cunoşteau metodele prin care se obținuse acest material. Soluția era de a-i lăsa pe Bill Donovan şi pe ofițerii superiori americani să vadă cum lucrează sistemul. În felul acesta se putea ocoli regula conform căreia ofițerii britanici nu aveau voie „să facă troc” de informații navale. Cei însărcinați să transmită informații camarazilor lor americani nu primeau, la rândul lor, nicio informație în schimb, deoarece metodele competitive ar fi putut avea rezultate dezastruoase în ceea ce priveşte securitatea. „Securitatea însemna ținerea la adăpost a conlucrării anglo-americane de privirile ziariştilor”, scrie Donald McLachlan, care lucra în biroul directorului serviciului de informații navale al Marii Britanii. „O publicitate care ar fi provocat reacția rivalilor şi adversarilor lui Roosevelt ar fi dus la o catastrofă”.

În esență, metodele din Bermuda erau identice cu cele de la Bletchley. Se cerea mai întâi să se asculte radiocomunicațiile submarinelor inamice, apoi să se descifreze limbajul codat şi, în cele din urmă, să se analizeze şi să se trieze informațiile utile din aceste mesaje laconice. Cele trei operații erau – distincte: comunicațiile, criptografia, informațiile. În plus, exista cerința absolută ca, ori de câte ori se acționa pe baza unei informații interceptate, să se găsească un paravan pentru a ascunde adevărata sursă a datelor obținute. Naziştii nu trebuiau să ghicească modul cum se

urmarea îndeaproape şi chiar se anticipa fiecare mişcare a haitelor lor de submarine. Dacă un *U-Boot* se ridica la suprafață şi constata că acolo îl aşteaptă un bombardier, trebuia găsită o explicație acceptabilă, oricât de falsă ar fi fost ea, pentru a-l păcăli pe duşman.

Activitatea principală revenea specialiştilor de la Amiralitatea din Londra. Acolo se lucra neîntrerupt, douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, în schimburi. Fiecare din ele avea un şef, care îi prezida pe specialiştii strânşi, în formă de potcoavă, în jurul lui. *Royal Navy* îşi avea de asemenea experții săi în Bermuda şi la Bletchley, deoarece se considera că „pământenii" puteau scăpa din vedere elemente semnificative din radiocomunicațiile inamice. Materialul obținut se tria şi datele cele mai importante erau trimise direct la Londra.

În Bermuda, o unitate specială de legătură, instruită la Bletchley, re formula informațiile în aşa fel încât ele nu mai semănau deloc cu mesajele originale. Şeful unității era singurul împuternicit să transmită această informație „distilată" serviciilor secrete britanice sau americane. De îndată ce s-a demonstrat, spre satisfacția amiralului King, că aceste mesaje secrete reformulate se obțineau direct de la statele majore germane, marina militară americană a intrat prompt în acțiune, într-o strânsă colaborare cu navele de război britanice.

Unul dintre cei mai mari experți din lume în domeniul cernelurilor simpatice, doctorul Stanley W. Collins, din Londra, a inițiat o operație în beciurile încinse şi umezi ale Bermudei, unde ritmul de muncă era atât de intens, încât tinerele englezoaice leşinau din cauza oboselii şi a căldurii. Aceste activități s-au desfăşurat într-o taină atât de completă, încât au trecut peste trei decenii până ce a început să se vorbească în parte despre ele. „Hotărârea Angliei de a intercepta traficul poştal dintre Statele Unite şi Europa a adus prima mare schimbare pe meleagurile noastre", scria în 1973 W. S. Zuill, istoric oficial al Bermudei şi redactor-şef al ziarului *Royal Gazette.* „În port, se îmbulzeau nave. Avioanele aşteptau, în timp ce corespondența era controlată. Un mare număr de experți şi lingvişti s-au instalat la hotelurile Hamilton Princess şi Bermudiana, reuşind să demaşte spioni germani deja implantați în Statele Unite. S-au confiscat tezaure artistice, furate de nazişti în Franța şi transportate prin porturi neutre, pentru a fi vândute la New York, pentru maşina de război a lui Hitler. Într-un rând, cargobotul *Excalibur,* aparținând companiei *American Export Lines,* ducea o serie de tablouri valoroase într-un seif sigilat. Căpitanul navei a refuzat să deschidă seiful, astfel că englezii i-au tăiat uşa cu lampa de sudură, au luat tablourile şi le-au depozitat în subsolul Băncii Bermudei. În cele din urmă, spre marea sa uimire, posesorul lor

de la Paris a primit înapoi toate cele 270 de picturi impresioniste, care erau intacte”.

Ruta comercială aeriană peste Oceanul Atlantic era deservită de hidroavioanele *Boeing 314,* ale companiei *Pan American.* În timp ce aparatele făceau plinul de carburant pe insulă, pasagerii şi mărfurile de la bordul acestora erau supuse unui discret control. Uneori, trebuia examinată încărcătura completă a unui hidroavion, în intervalul cât echipajului i se oferea o recepție la Yacht Club. Pe când „vânătorii” parcurgeau în mare viteză corespondența, trebuiau născocite pretexte după pretexte, pentru a justifica întârzierea provocată hidroavionului.

Pentru a deschide plicuri închise fără a lăsa nicio urmă, era nevoie de multă practică. Femeile dovedeau cea mai mare abilitate în această privință. Iar printr-o ciudată întorsătură a legii probabilităților, fetele care se remarcau în această privință aveau glezne frumoase. „Se poate afirma aproape cu certitudine că o fată cu picioare urâte nu «vânează» bine şi mai mult încurcă treaba”, scria un medic al B.S.C.-ului, într-o notă oficială. „Nimeni nu a descoperit încă ce rol joacă piciorul. Este un domeniu în care se pot întreprinde cercetări fundamentale”. Autorul era un doctor cu o alură atletică şi B.S.C.-ul a ajuns la concluzia că el încerca să-şi creeze un sector propriu, capabil să-i ofere multe satisfacții. Dar candidatele la postul de „vânător” au continuat să se mire de ce

li se cerea să-şi arate gleznele.

Unele din ele proveneau de la *M.I.-5.* Un post în Bermuda avea o rezonanță romantică, dar se dovedea plictisitor şi exigent. Fetele depăşeau ca număr pe bărbați, care, de altfel, erau în majoritate căsătoriți, de vârstă mijlocie sau cufundați în muncă. Dintre comentariile făcute pe atunci, pe această temă, unul din cele mai susceptibile de a vedea lumina tiparului este strofa următoare din „Jeluirea fecioarei”:

Nu-s decât o fată de la M.I.-5
Şi m-aşteaptă un mormânt de fecioară
Picioarele-s de vină că am ajuns aci,
Dar n-am păcătuit nici prima oară.

Urechi lungi, ochi ageri şi glezne bine făcute nu erau suficiente pentru a face față metodelor mai subtile de comunicații ale inamicului. De exemplu, procedeul micropunctului, permițând strecurarea de informații într-o scrisoare obişnuită, consta din reducerea fotografică a unei pagini dactilografiate la dimensiunile unui semn de punctuație obişnuit pentru maşina de scris, Pentru a recupera mesajul, se cerea un microscop capabil să mărească de două sute de ori. Semnele de punctuație împănau scrisoarea ca stafidele din budinca de seu, poreclită în armata britanică *plum duff,* de unde şi porecla metodei – *duff.*

Hoover a apreciat micropunctul drept

„capodopera spionajului inamic”. Substația de la Bermuda a destăinuit F.B.I.-ului punctele hipermicrofotografice şi metoda de realizare a lor, printr-o aparatură neportativă. Pentru a proteja sursele britanice, F.B.I.-ul a atribuit altcuiva această revelație. „Vânătorii” din Bermuda nu puteau spera să găsească micropuncte printr-o cercetare la întâmplare. Era necesar ca ei să fie informați despre persoanele suspecte, ale căror scrisori urmau să fie supuse controlului, despre adresele pe care B.S.C.-ul şi F.B.I.-ul le considerau îndoielnice, ca şi despre categoriile de corespondență care păreau destinate serviciilor secrete germane. Grație informațiilor dobândite în Bermuda, s-au demascat activități clandestine ale naziştilor în America Latină, unde agenții britanici au cules şi mai multe informații pentru cei ce alcătuiau dosarele la New York. Aceste dosare, alcătuite de cărturari care lucrau la B.S.C., constituiau baza de cercetare şi de analiză, care prezenta un interes vital pentru operațiile secrete speciale.

În perioada de neutralitate a Statelor Unite, Bermuda transmitea B.S.C.-ului, la New York, rezumatul mesajelor secrete interceptate de la inamic, detaliile suplimentare provenind din dosarele cercetătorilor. Pentru precizări în legătură cu adresantul, se putea apela la stațiile secrete britanice din Londra şi de pe continentul european. Rezultatul – indiferent dacă consta

dintr-un dosar voluminos sau o singură foaie de hârtie – era transmis F.B.I.-ului, care se remarca prin minuțiozitatea investigațiilor şi analizelor sale. Pentru a identifica un manuscris sau o pagină dactilografiată, trebuiau parcurse mii şi mii de documente, în care s-ar fi putut să apară din nou scrisul suspectului.

Ca etaloane, se foloseau fişe pe care figurau cel puțin zece litere caracteristice, găsite inițial în misiva interceptată.

Informațiile dobândite din scrisorile agenților inamici deja cunoscuți erau supuse unei analize intense. Aci, F.B.I.-ul arunca în luptă tot materialul pe care putea să-l furnizeze B.S.C.-ul. De exemplu, dacă un agent întrebuința cerneală simpatică, era obligat să scrie, cu cerneală vizibilă, o scrisoare oarecare, capabilă să reziste unui control de rutină, făcut de o privire ageră. E greu să întocmeşti o scrisoare banală care să aibă sens, să pară nevinovată şi să abordeze detalii mărunte din viața profesională sau de familie fără să dezvălui, din când în când, un element semnificativ din viața ta personală. Iar când cerneala simpatică lipseşte şi mesajul autentic trebuie încorporat într-o scrisoare aparent nevinovată, sarcina autorului e şi mai grea. Cu cât mai mare era numărul de mesaje interceptate în legătură cu o anume anchetă, cu atât mai mari şanse avea F.B.I.-ul să descopere o urmă.

„Conlucrarea timpurie dintre englezi şi

americani pe acest tărâm ne-a dat posibilitatea să ținem pasul cu progresele tehnologice ale naziştilor", subliniază documentele B.S.C.-ului. „Cutia profesorului Zapp nu ne-a luat prin surprindere. A existat cu adevărat un profesor german, care purta acest nume şi care a simplificat mult procesul de microfotografiere".

Această inovație a oferit agenților germani prilejul de a trimite, prin poşta aeriană, mari cantități de informații tehnice. Reviste comerciale şi ştiințifice, sinteze economice şi alte materiale tipărite ajungeau prin contrabandă în Mexic, unde erau microfotografiate şi trimise, sub formă de puncte, la adresele clandestine din Europa. Până şi diagrame sau formule chimice călătoreau pe această cale, sub forma a douăzeci şi ceva de puncte într-o scrisoare. „Cutia profesorului Zapp" era de fapt un mic laborator pliant. Inițial, microfotografia implica două faze: fotografierea materialului la dimensiunea unei mărci poştale, apoi fotografierea acesteia printr-un microscop ținut invers. Negativul dobândit se scotea din emulsie cu un ac de seringă special adaptat şi se lipea cu colodiu pe o filă de scrisoare. „Cutia lui Zapp" a mecanizat o operație în care micropunctele erau fixate fotografic, dar developarea lor avea loc după primirea scrisorii. Semnele de punctuație deveneau aşadar nişte negative transparente şi puteau fi lipite pe marginea adezivă a plicului. Emulsia utilizată în

acest procedeu era un colorant de anilină, în locul unui compus al argintului, iar imaginea oferea detalii foarte precise. De îndată ce „vânătorii” au aflat despre aceasta, au devenit şi mai atenți cu corespondența.

Bermuda a însemnat mai mult decât o anexă pentru operațiile B.S.C.-ului de la New York. Ea a jucat un rol ofensiv împotriva acțiunilor inamice în cele două Americi, într-o vreme când puțină lume lua în serios pericolul unei coloane a cincea naziste. Din multe motive, nu se putea crea o organizație britanică de contraspionaj propriu-zis pe teritoriul Statelor Unite. Folosirea unor agenți în acest scop ar fi încălcat legea Mekellar. Legăturile strânse şi neoficiale, stabilite de Stephenson, dădeau rezultate mai bune. La aceasta contribuia şi colaborarea legală dintre organele de păstrare a ordinei din Statele Unite şi din Canada: sub pretextul unor acțiuni obişnuite de poliție, se conlucra pe ascuns pentru combaterea spionajului nazist.

Lui Hoover îi convenea să lase Bermuda să-şi vadă de treabă. Acolo, agenții săi puteau participa la operații secrete britanice, fără să fie nevoie să dea socoteală Departamentului de stat, care se împotrivea cu îndârjire extinderii F.B.I.-ului pe meleaguri străine. După ce baza principală a lui Stephenson, de la Rockefeller Centre, s-a dezvoltat, luând o amploare greu de camuflat, mecanismul Bermudei s-a schimbat. Au devenit

evidente avantajele transferării unor activități pe insulă. Roosevelt l-a îndemnat personal pe Hoover să strângă informații secrete despre inițiativele subversive ale naziştilor în toată emisfera occidentală. Preşedintele i-a ordonat să ia din timp măsuri împotriva unor astfel de operații, în cazul intrării în război a Statelor Unite. Dar Hoover se găsea între ciocan şi nicovală – hotărârea preşedintelui de a se pregăti pentru război şi stăruința aproape fanatică a Congresului de a păstra neutralitatea S.U.A. Când şi-a dat seama că Stephenson nu numai că îl va ajuta, dar va atribui F.B.I.-ului toată cinstea pentru succesele repurtate, Hoover s-a grăbit să profite de ocazie pentru a dobândi cunoştințe şi experiențe într-un domeniu inedit pentru el.

Acest domeniu era Tabăra X.

25

Pentru B.S.C., Bletchley şi Bermuda erau importante în materie de detecție. Tabăra X dădea B.S.C.-ului forța pumnului. Această suprafață, bine păzită din zona agricolă a Canadei era despărțită de Statele Unite printr-un şir de lacuri cu apa cea mai neagră şi mai rece din lume, în dramatic contrast cu Bermuda, avanpost într-un ocean răvăşit de înfruntări armate, dar insulă înconjurată de mări calde.

Arhiva B.S.C.-ului spune despre Tabăra X: „Acolo se concentra puterea de lovire, pregătindu-se pentru operații secrete ofensive”.

Acolo se instruiau agenții, se verificau metodele de gherilă. Acolo se construiau uriaşe clădiri de mucava, în stil hollywoodian, „reproducând reşedințe ale naziştilor de frunte, pe care urmau să le atace vânătorii de naziști”, pentru a folosi expresia colorată a lui Stephenson. Dacă Bermuda era brațul întins spre apărare, Tabăra X era pumnul încleştat, pregătindu-se pentru lovitura de grație.

Această apropiere între Tabăra X şi Bermuda s-a întruchipat în cazul generalului S.S. Heydrich. Pe la sfârşitul anului 1940 a devenit clar că Heydrich năzuieşte să-şi aroge o putere inferioară doar celei a lui Hitler. „Vânătorii” din Bermuda interceptaseră proiecte ale sale cu privire la Statele Unite. Pregătirile pentru executarea lui Heydrich s-au desfăşurat la Tabăra X, implicând colaborarea unui producător de filme, a unui decorator de la Hollywood şi a unei actrițe franceze, al cărei amant era un agent dublu german.

Tabăra X se situa în apropiere de autostrada Toronto Kingston, pe malul de nord al lacului Ontario, la ceva mai puțin de 500 de kilometri nord-vest de Manhattan. În parte, alegerea locului se datora faptului că acolo puteau ajunge uşor atât agenții F.B.I.-ului, cât şi oamenii lui Donovan.

Recruții şi utilajele traversau frontiera canadiană fără a atrage atenția, dar vizitatorii nedoriți nu aveau cum să răzbească până acolo. La sud, tabăra era mărginită de lacuri, pe o distanță de 65 de kilometri, iar la nord de o zonă sălbatică de vegetație, adâncă şi deasă. Căile de acces dinspre est şi vest se aflau sub o pază continuă. Puținii privilegiați, care efectuau misiuni speciale, mergeau până la plaja Roosevelt, imediat la răsărit de cascada Niagara, pe teritoriu american, şi traversau apele negre ale lacurilor în cursul nopții. Figurile înnegrite cu funingine ale membrilor comandourilor britanice abia se zăreau prin întuneric. Aceşti veterani ai raidurilor întreprinse pe țărmurile ocupate de inamic în Europa, acum paznicii Taberei X, se pricepeau de minune în mânuirea acului de cap, a firului subțire de sârmă şi a altor arme, la fel de simple, de nezgomotoase şi de ucigătoare, care aveau darul să nu alarmeze inutil pe cei din împrejurimi şi să nu atragă atenția nedorită a poliției locale.

„Terenul a fost achiziționat în loturi mici, potrivit celor mai bune tradiții ale poveştilor cu spioni", scrie Ian Fleming, care a făcut acolo o perioadă de instrucție. „Cu alte cuvinte, Stephenson şi-a pus la dispoziție fondurile, iar titlurile de proprietate au fost transferate ulterior statului britanic. El şi cu Bill Donovan au considerat că locul era ideal pentru țelurile propuse. Până şi atunci, la început, Donovan prevedea că nu va trece mult şi-şi va

trimite propriii lui recruți în Tabăra X“.

Ca şi ruda sa din Manhattan, baza a crescut necontenit. O importantă componentă a Taberei X, stația M, falsifica documente funcționând oficial ca un releu de radiotransmisie. La 160 kilometri spre est, aerodromul *Norman Rogers* servea drept teren de instrucție pentru piloții navali britanici, justificându-şi astfel hangarele bine păzite. În lac se testau submarine cu un singur pasager şi dispozitive de explozie subacvatică. Într-un subteran adânc se afla *Hydra,* stația de radioemisie care lega Tabăra X de centrele serviciilor secrete britanice de pe tot cuprinsul lumii. În 1943 s-a construit *Aspidistra,* cea mai mare unitate de radiocomunicații de pe glob, care şi-a luat numele după un cântec de music-hall din Londra, despre „cea mai mare aspidistră din lume”. Compania canadiană de radio a spus locuitorilor din oraşul învecinat Oshawa că instalează noi antene: explicația era menită să justifice bizarele activități care au început în 1940, când directorul general al Companiei de radio, vechiul prieten al lui Stephenson, Gladstone Murray, fost pilot de vânătoare, a devenit un „haiduc de pe Baker Street”.

„În ciuda aspectului general de oraş al copiilor, complexul avea o semnificație extrem de serioasă”, îşi aminteşte Murray. „Când englezii s-au retras de pe continentul european, serviciile lor secrete şi-au văzut legăturile rupte... Trebuia creat un

sistem nou... Centrul nervos al acestui sistem trebuia să se afle cât mai departe de ochiul inamicului şi totuşi destul de aproape de centrul operativ global al B.S.C.-ului de la New York. Trebuia să poată conlucra cu cetățeni americani, fără a încălca legile Statelor Unite, să răspundă cerințelor mereu crescânde de oameni cu o perfectă cunoaştere a Europei. Trebuia să dispună de spațiu: hărțile şi machetele de mari dimensiuni, reproducerile clădirilor şi obiectivelor, precum şi terenurile de instrucție pentru paraşutişti necesitau spațiu. Era vădit că locul ales trebuia să se găsească undeva în Canada".

Colin Gubbins, şeful „haiducilor de pe Baker Street", îi spusese lui Murray: „Pe primii oameni pe care-i vom trimite în teritoriile ocupate va trebui să-i paraşutăm orbeşte. Aceasta va fi metoda cea mai eficientă de pătrundere. Coastele sunt păzite şi apele minate, aşa că trimiterea de agenți pe mare ne-ar provoca mari pierderi. Preferăm să-i lansăm cu paraşuta. Iar asta presupune o instrucție aeriană foarte complexă, atât pentru piloți cât şi pentru agenți".

Au apărut „fabrici" de documente false, de explozive camuflate şi de alte ustensila din panoplia spionajului. Era vorba nu de jucării romantice, ci de o dotare care însemna viață sau moarte pentru luptătorii din umbră. Participanții la „războiul necavaleresc" erau conştienți de caracterul sălbatic şi înspăimântător al bătăliei

lor, dar şi convinşi că era singura cale pe care se puteau submina regimurile totalitare. Specialiştii din Canada aveau acces la resursele americane. Aceşti experți proveneau din toate păturile sociale. Unii erau personalități atât de proeminente în viața publică, încât nu se poate vorbi despre implicarea lor nici până în ziua de astăzi. Alții erau spărgători de seifuri, falsificatori şi jefuitori de bănci, cu talente pe care nu le puteai găsi în rândul oamenilor cinstiți. Editorul unui anuar antebelic al companiilor germane făcea asociații rapide între diverse frânturi de informații, ca şi cum ar fi avut în cap un index multiplu. Un fabricant de maşini de scris era capabil să reproducă orice model de asemenea maşină din lume. Un refugiat din Europa cutreiera dughenele de amanet, în căutarea de valize uzate, produse şi utilizate pe continent. Un delincvent aflat pe lista de arestări a F.B.I.-ului a fost trecut în Canada şi ținut sub protecție, la câțiva kilometri nord de frontiera cu S.U.A., pentru a-şi consacra extraordinarele sale talente de falsificator contrafacerii de bancnote europene.

Punctele de cenzură britanice furnizau informații stației M, unde materiale falsificate se introduceau în valizele diplomatice şi în pachetele „obişnuite” cu destinația Europa. Numai această treabă necesita un foarte mare număr de lucrători cu priceperea, de a desface şi lipi la loc corespondența, fără a lăsa nicio urmă. „Costul

unei bande de delincvenți, care s-ar ocupa în mod eficient de asemenea treburi, ar fi neeconomic", avertiza Eric Maschwitz. Acest compozitor de muzică uşoară şi comedii muzicale scrie, cu o caracteristică prudență, în autobiografia sa: „Operațiile pe care le-am efectuat, sub conducerea unui geniu cunoscut sub numele de «Bill cel mic» au fost multe şi bizare… Am avut de a face cu un chimist industrial şi cu doi derbedei, care puteau reproduce, în mod ireproşabil. Caracterele oricărei maşini de scris de pe cuprinsul globului. Aici răspundeam de un laborator de chimie, dincolo de un studio fotografic. Am călătorit în Canada, Brazilia şi Bermuda".

Se spunea că inițiala M, din denumirea stației M, venea de la „magie" şi de la Jasper Maskelyne. Înainte de război, acesta fusese idolul copiilor din Anglia – unul dintre cei mai mari prestidigitatori ai epocii sale şi un maestru în arta scamatoriei. Secția lui din Tabăra X purta porecla de „grupul magic" şi se ocupa cu crearea de iluzii optice şi piste false.

Maskelyne era un artist al iluzionismului. Cu prilejul uneia dintre primele sale vizite în tabără, Hoover a rămas uimit, văzând nişte nave de război pe Lacul Ontario. Directorul F.B.I.-ului se afla într-o cabană şi Maskelyne aranjase un sistem de oglinzi, care măreau la dimensiuni naturale nişte jucării reprezentând crucişătoare germane.

„Maskelyne a aruncat în luptă prestidigitația",

arată Murray. „Scopul era să-l faci pe inamic să creadă că vede cu ochii lui ceea ce voiai tu”. Maskelyne a călătorit cu avionul în toate colțurile lumii, creând armate imaginare, tunuri trucate, baze aeriene fictive şi flote false.

O secție a B.S.C.-ului, cenzura călătorilor, trimitea la Toronto anumite articole de care aveau nevoie agenții. În porturile şi pe aeroporturile americane, în apropiere de ghişeele unde se făcea controlul paşapoartelor, tineri şi tinere cu un aer nevinovat scrutau atent pe fiecare călător. Erau în căutarea unor haine de croială europeană şi purtând etichetele unor case de modă din Europa, le trebuiau stilouri şi creioane fabricate în țările ocupate acum de naziști sau mostre de „ustensile epistolare” – pentru a folosi jargonul oficial –, adică hârtie de scris, bloc-notesuri şi ştampile folosite în zonele dominate de Hitler.

Călătorul sosit din Europa era poftit să treacă deoparte. Tremurând, mai ales dacă avea conştiința încărcată, noul venit era dus într-un mic birou, unde i se făcea o amănunțită percheziție personală şi a bagajelor. Temându-se să n-o pățească, victima răsufla uşurată când controlul se termina – atât de uşurată, încât nu băga de seamă că îi lipseşte un mic obiect sau, chiar dacă băga de seamă, prefera să tacă din gură. În Statele Unite, toate departamentele guvernamentale îşi dădeau concursul. Dacă noul venit purta ceva care le trebuia agenților, era pus

sub urmărire şi, mai devreme sau mai târziu, articolul vestimentar respectiv dispărea dintr-o spălătorie sau din prăvălia de haine vechi unde fusese vândut. Dar şi într-un caz, şi în celălalt, omul primea o despăgubire. O fată sosită la New York, cu o garderobă de bună calitate, cusută la Berlin, a trecut prin vamă şi a luat trenul spre Chicago. Pe drum, i s-au pierdut bagajele. Fata s-a mirat de promptitudinea şi generozitatea cu care compania de cale ferată a despăgubit-o, fără a-i pune nicio întrebare. Peste o săptămână. Toaletele ei erau la Toronto şi călătoreau, la bordul unui avion *Liberator,* înapoi spre Europa, împreună cu o tânără evreică. Aceasta petrecuse cele trei luni anterioare la Tabăra X, studiind noua Cancelarie a reich-ului de la Berlin. Fata a fost lansată cu paraşuta în Franța, a luat trenul de la Paris la Berlin şi, în mai puțin de o lună, a ajuns în inima reich-ului, având asupra ei documente şi o garderobă „autentice".

Încă din 1939, conform arhivei B.S.C.-ului, Statele Unite erau considerate drept „cea mai mare sursă potențială de agenți, din cauza numeroşilor americani de origină europeană, vorbind curent limbi europene şi dispuşi să lupte din interior împotriva asupririi". Timp de doi ani, în 1940 şi 1941, guvernul S.U.A. S-a opus oficial folosirii de agenți proveniți din rândurile minorităților străine şi şi-a impus această politică prin intermediul Departamentelor de Stat şi al Justiției, ca şi prin

Biroul de imigrație. Fără permisiunea acestor organe, nimeni nu putea, teoretic, să părăsească țara. Şi totuşi, mulți dintre cei mai buni agenți au plecat din S.U.A. La Toronto.

Recrutarea lor trebuia făcută cu tact. În cazuri excepționale, atunci când birocrația risca să paralizeze acțiunea, Donovan îl ruga pe preşedinte să intervină. Aşa a fost „expediat“ un căpitan de marină, care cunoştea foarte bine apele inamice şi pe care l-au „împrumutat” sabotorii subacvatici, pentru a căpăta de la el coordonatele necesare. Niciodată nu s-au recunoscut oficial astfel de acțiuni; nimic nu s-a trecut pe hârtie cu privire la scopul lor real.

Asta implica aprobări de la nivel foarte înalt. Un viitor prim-ministru al Canadei şi secretar general al Organizației Națiunilor Unite, Lester B. Pearson, era un mărunt diplomat în epoca în care Stephenson l-a solicitat să devină „curier regal”, pentru a transporta documente secrete. Ordinele trebuiau coordonate între Londra, B.S.C. La New York şi Tabăra X. Pearson petrecuse apriga iarnă a anului 1940 la Londra, după care i s-a cerut să transporte, peste Atlantic, materiale ultrasecrete. În autobiografia sa, el notează:

„O să-mi amintesc acea călătorie cât voi trăi. Plecam cu avionul dintr-o țară în plin război spre o Canadă paşnică şi nevătămată, din Londra cea bombardată şi asaltată, în ceasurile ei de suferință şi glorie, spre un oraş îndepărtat şi la adăpost, de

pe râul Ottawa…

Mi s-a cerut să duc un plic cafeniu, ultrasecret, la un anumit etaj al unei clădiri din New York, sediul central al organizației *British Security Coordination.* Am acceptat.

Am părăsit Londra a doua zi după cel mai mare şi cel mai nimicitor raid al războiului. În drumul spre aeroport, am văzut incendii care încă nu fuseseră stinse şi nişte clădiri lovite, la doi paşi de *Canadian House…* Contrastul dintre ultima noapte petrecută la Londra şi primul contact cu un oraş în afara războiului mi s-a părut amețitor. Zburând deasupra Lisabonei, am văzut lumini, lumini de adevăratelea! La aterizare, privirea mi s-a oprit asupra unor avioane germane şi italiene. Ni s-a făcut un control nu militar, ci civil. Magazinele, frumos decorate, aveau fructe, flori şi dulciuri în vitrine. Foarte ciudat! M-a întâmpinat un secretar al ambasadei britanice, care m-a prevenit că hotelul meu foia de spioni naziști şi fasciști. Asta m-a făcut foarte atent la plicul meu cafeniu. Am devenit şi mai grijuliu după o pățanie la intrarea în hotel. Prima persoană pe care mi-au căzut ochii mi s-a părut cunoscută. Brusc, l-am recunoscut: era un neamț, pe care-l întâlnisem cu prilejul conferințelor de dezarmare de la Geneva. Era un tip foarte prietenos. Cât pe-aci a fost să-i spun «Salutare!» şi, după cât se pare, i-a venit şi lui să facă la fel. Dar, pe neaşteptate, mi-am dat seama, ca şi el, de altfel, cine suntem, unde ne aflam şi în

ce moment.

Ne-am îndepărtat unul de celălalt. S-a nimerit bine, căci însoțitorul meu, care cunoştea îndeaproape tot ce se petrecea la Lisabona, mi-a spus că individul e unul dintre cei mai importanți agenți ai serviciului secret german din Spania şi Portugalia.

Cariera mea de curier debuta cam prost, dar alte incidente nu au mai fost. Nicio Mata Hari nu mi-a dat prilejul să-i ridic batista la restaurant sau la cazino. Nimeni n-a încercat să-mi fure plicul noaptea, de sub pernă. L-am păzit cu multă grijă, la escalele din Azore şi Bermuda. După aterizarea la New York, am luat un taxi şi m-am dus glonț la destinație. Am urcat cu un lift la etajul B.S.C.-ului. La ieşirea din cabina ascensorului, mă aşteptam să fiu oprit şi legitimat. Iar dacă nu acolo, măcar înainte de a intra în camera unde urma să predau plicul. Nimeni nu m-a abordat. La uşa biroului pe care-l căutam se afla, într-adevăr, un polițist new-yorkez, care moțăia însă pe un scaun, cu picioarele întinse, şi care nu s-a deranjat când am trecut peste ele. În încăpere, un funcționar şi-a aruncat privirea pe legitimația mea, a semnat de primirea plicului, mi-a mulțumit şi mi-a spus la revedere. Toată treaba părea cam lejeră pentru un serviciu secret şi dădea o impresie de neglijență, care s-a dovedit ulterior a fi înşelătoare”.

Lămurirea a urmat repede. Înainte de a ajunge

în oraşul său natal, Toronto, la 68 km de Tabăra X, Pearson a fost interceptat de anchetatori britanici, având asupra lor un dosar complet cu privire la germanul întâlnit la Lisabona. „Se temeau ca nu cumva să fi identificat vreun nume menționat în plic", îşi aminteşte Pearson. „Le-am răspuns că, pentru asta, spionul nazist ar fi trebuit să fie nu numai telepatic, ci să fie şi criptograf şi făcător de minuni. Unul dintre numele conspirative era al meu: *Mike".*

Pearson a lucrat în continuare la Washington. Memoriile sale, intitulate *Mike,* dezvăluie o amuzată indulgentă față de aspectele mai naive ale spionajului. Dar, în timpul războiului, el a munci, t fără preget, păstrând cu strictețe secretele. Nu ştia însă că numele care trebuia păzit cu atâta sfințenie nu era al său, ci al unei fete.

„Era nevoie de oameni neconformişti", scrie el, „care să înțeleagă că cel de al doilea război mondial avea un caracter ideologic şi se purta împotriva unor terorişti politici. Partizanii şi agenții trebuiau să se lipsească de certitudinile şi tradițiile vieții militare, de semnele exterioare de respect, de uniforme şi de obligația de a te supune fără crâcnire".

Poliția călare canadiană furniza utilaje şi oameni fără a pune întrebări. În plină carieră, de exemplu, comisarul principal Ernest W. Bavin, detaşat la serviciile secrete canadiene, a intrat într-o aventură la care nici măcar polițiştii nu visează.

„Recrutarea de noi agenți”, scrie el, „se făcea printre călătorii care treceau prin Bermuda, în drum din Europa spre Statele Unite, sau printre activiştii sindicali americani. Un recrut provenea dintr-un grup de aviatori peruvieni, aflați la New York, în drum spre casă, după ce urmaseră cursurile unei şcoli de aviație din Italia. Altul era un membru, de origină iugoslavă, al Sindicatului unit al muncitorilor din mine, topitorii şi laminoare. Ceea ce în ochii comandanților militari din alte servicii trecea drept o abatere de la disciplină era privit adesea de Stephenson ca dovada unei voințe puternice şi a unui mod independent de gândire”.

Se calculaseră ştiințific şansele de a duce la îndeplinire o misiune – şi mulți agenți cunoşteau rezultatele acestei socoteli: trei şanse la sută ca omul să pățească ceva înainte chiar de a intra în acțiune; trei şanse la sută de a fi capturat; o şansă din trei ca, odată căzut prizonier, să fie interogat de Gestapo. În realitate, situația se prezenta mult mai rău. Din cei 250 de agenți trimişi în zona relativ liniştită a Belgiei, au fost arestați 105, din care au supraviețuit numai 40. În majoritatea regiunilor, media de viață a „pianiştilor” (operatorii radio) era de şase luni. Bineînțeles, pierderile suferite în cursul instructajului răreau şi ele rândurile. Zi şi noapte se puneau la probă inteligența şi tăria de caracter a agentului. Ian Fleming a urmat un astfel de curs. „Ian era

excepțional de dotat pentru exploziile subacvatice, pe care le organizam pe Lacul Ontario", îşi aminteşte Stephenson. „Acolo apa e rece ca gheața, chiar şi vara. Ian avea un simț special pentru treaba asta. Numai excesul lui de imaginație îi cam dădea de furcă.

La un moment dat, trebuia să se «descotorosească de coadă», adică de agentul inamic care-l fila. I s-a spus că respectivul se înapoiase în camera sa de hotel. Lângă Toronto, exista un pseudohotel pentru asemenea exerciții. Ian trebuia să deschidă repede uşa şi să-l împuşte pe agent – de fapt, un instructor de-al nostru, pe nume Fairbairn, fost polițist la Shanghai. Ian a apărut pe culoar şi eu i-am întins un pistol *Smith and Wesson,* de calibru 45, pe care-l încărcasem. I-am spus: «E în regulă, l-am verificat ieri, la trageri. Acum, ia treaba în serios. Deschide uşa cu piciorul şi trage înainte ca tipul să poată scoate şi el arma. Altfel, eşti un Ian mort». El s-a dus la uşă, a pus mâna pe clanță şi s-a oprit. L-am întrebat: «Ce-i cu tine?». Mi-a răspuns: «Bill, doar ştii că nu pot ucide un om fără apărare!». Fleming avea prea multă imaginație. O imaginație *bună.* Îl şi vedea pe celălalt, într-un lac de sânge, deşi ştia că totul nu e decât un joc".

Pe cei specializați în lupta fără arme Churchill îi numea „leoparzi" – un termen pe care-l născocise în primul război mondial, când îl cunoscuse pe Stephenson, şi pe care-l aplica unor canadieni

angajați în operații de tip comando. Leoparzii predau metode de ucidere fără zgomot, de la lovitura de karate până la înfigerea unui ac obişnuit, într-un punct al cefei, unde provoca moartea pe loc. Tot ei îi instruiau pe recruți în acțiuni de comando: paraşutări, mânuirea armelor şi a explozivelor, cățărarea pe povârnişuri muntoase. Instruirea era dirijată de colonelul John Skinner Wilson, detaşat de la serviciul secret militar. Printre colaboratorii săi se număra şi Mike Calvert, zis „Nebunul", care, după aceea, a luptat în junglă, sub comanda lui Orde Wingate. De la vârsta de 21 până la cea de 25 de ani, Mike „Nebunul" şi-a petrecut practic viața învățând, predând sau practicând meseria de ucigaş.

Tinerele femei lucrau în cadrul Asociației de prim ajutor şi asistență (F.A.N.Y.), ceea ce le dădea o aparență inofensivă, de fete zburdalnice şi nevinovate, făcând parte dintr-un club select, dar nu prea activ. Specialitatea lor o formau radiotransmisiile, de aceea au fost repartizate ulterior în cadrul armatelor secrete. „Execuțiile" unor căpetenii naziste au putut avea loc, de exemplu, deoarece aceste tinere au asigurat comunicații strânse şi neîntrerupte între emițătoarele clandestine şi Londra.

Toți agenții învățau alfabetul Morse „Visam în Morse, povesteşte o fată trimisă în Franța. Ba chiar tricotam în Morse".

Unii agenți cu cunoştințe speciale erau necesari

serviciilor secrete britanice pentru culegerea de informații. Asta nu însemna totdeauna furtul unor secrete inamice. William Deakin era un profesor care a părăsit B.S.C.-ul din New York pentru a conduce o misiune la partizanii iugoslavi. Deakin fusese secretar literar al lui Churchill şi lucrase la catedra de istorie modernă a universității din Oxford. De ce a trebuit să fie paraşutat, în cadrul unei misiuni cu caracter aproape sinucigaş, un om atât de valoros? Pentru că englezii aveau nevoie, pe câmpul de luptă, de cărturari cu calități intelectuale deosebite, capabile să umple anumite goluri în materie de cunoaştere a armatelor secrete. „Mulți dintre oamenii de știință refugiați din Europa nu erau în stare de acțiuni decisive, în pofida vehementelor lor declarații de ostilitate la adresa lui Hitler", arată un raport oficial cu privire la problemele de recrutare. „Intelectualii antifascişti din Europa care şi-au căutat adăpost în emisfera occidentală nu aveau, în general, o fibră morală destul de dură". Unii priveau cu dispreț războiul secret şi manifestau o lipsă de înțelegeri? față de țelurile sale. Definiția pseudoştiințifică a „agentului ideal", elaborată ulterior de un psihiatru american, preia câteva concepții greşite despre asemenea agenți. După părerea psihiatrului, ei „sunt oameni care se angajează în operații primejdioase şi pline de neprevăzut, deoarece sunt nemulțumiți şi vor să confere valoare şi semnificație unei vieți care altfel

li se pare lipsită de rost”.

Englezii abordau altfel problema. Harold Macmillan, editorul care a devenit prim-ministru, a sintetizat astfel concepția britanică, descriind cele încercate de un tovarăş de luptă sub focul inamicului: „Dacă ar fi încăput după aceea pe mâna unui psihiatru, ar fi fost internat într-un ospiciu de nebuni. Aşa însă, s-a întors pe front încă de a doua zi”. Mulți confrați literari ai lui Macmillan lucrau în serviciile secrete şi erau de aceeaşi părere: în această privință, bunul simț avea precădere asupra flecărelilor pseudoştiințifice. Stephenson era în căutare de agenți care credeau în sentimentul omeniei şi apoi le găsea întrebuințări potrivite cu harurile lor. Pentru el, nu era un păcat să-ți placă nici „primejdia dătătoare de roade”, niciun anumit stil bombastic, dacă în spatele lui se ascundea o forță morală. După război, el a găsit următoarea formulare: „Unii dintre agenții cei mai buni sunt cei care, în vreme de pace, reuşesc ca bancheri, medici sau artişti creatori. Ei reacționează pozitiv la pericole. În termeni moderni, aparțin tipului de personalitate A, care, deşi mânată de o mare energie, păstrează un autocontrol perfect. Agentul bun debutează ca un om care preferă acțiunea inacțiunii, dar care învață să-şi domine impulsurile şi să se detaşeze de o realitate pasageră, pentru a reveni la o gândire abstractă”.

Specialiştii serviciilor secrete americane au

conceput mai târziu o „structură a personalității agentului ideal”, încercând astfel să sistematizeze nişte evaluări empirice şi imprecise. Metodele americane ale producției de masă aveau nevoie de o abordare mai clar definită, în care fiecare trăsătură să fie precizată. Fără să vrea, ei au scos în relief subtilele deosebiri dintre englezi şi americani, care dădeau naştere la oarecare fricțiuni. Unii britanici îşi ascundeau tăria de caracter sub o pojghiță de filfizon. Felul lor precipitat de a vorbi pe nas şi cu o voce ascuțită servea la evitarea discutării pe față a unor chestiuni delicate. Tinerilor specialişti din Marea Britanie trebuia să li se atragă atenția să nu-i subestimeze pe agenții F.B.I.-ului şi ai serviciilor secrete americane numai pentru că vorbeau fără înconjur: asta nu însemna că erau guralivi sau superficiali.

Până şi la nivelurile înalte, deosebirile de specific național dădeau loc la unele tensiuni. Iată de ce. Canada şi canadienii, care făceau parte din ambele lumi, erau de o utilitate atât de mare. Nici măcar ofițerii superiori de la conferințele anglo-americane de stat major nu puteau evita uneori să nu se ciondănească, iritându-se reciproc. „Brooke s-a enervat, iar King şi-a ieşit din sărite. King era cât pe-aci să-l ia de gât pe Brooke. Se înfuriase la culme! Bine-i făcea dacă-i trăgea o scatoalcă”. Aşa comenta generalul Joe Stilwell, poreclit „Oțet”, nu o harță dintre, două cete de şcolară, ci o înfruntare

între un general britanic şi un amiral american, scoşi din fire de animozități personale, care se datorau unor mentalități complet diferite.

La Tabăra X, singurul duşman era cel din Europa. Recruților li se spunea că, dacă lupta devenea inevitabilă, arderea era recomandabil „să-l trimiți pe neamț la spital.

Un rănit duce la scoaterea din luptă a altor germani, pe când un mort e îngropat repede şi nu mai încurcă pe nimeni". Elevii învățau să aplice principiul pârghiei în atacul corp la corp şi li se prezentau punctele vulnerabile ale organismului, care sunt mult mai numeroase decât se crede în general. „În buzunar găseşti totdeauna o armă: o pilă de unghii, un ac, un stilou". O cutie cu chibrituri aprinse, aruncată în fața unui agresor prin surprindere, îl putea orbi; dar exista o metodă corectă şi una incorectă de a da foc chibritului.

Detectivii Scotland Yardului s-au trezit, cu durere în suflet, că îi învață pe tineri cum să practice gingaşa artă a contrabandei. Femeile aflau că trupul lor dispune de mai multe ascunzişuri decât cel al bărbaților.

Aşa-numita pilulă L se ținea în gură, având un înveliş insolubil. Dacă purtătorul o înghițea accidental, ea trecea prin organism fără să pricinuiască vreo vătămare. Dacă însă agentul o spărgea între dinți, cianura de potasiu din interior aducea o moarte instantanee.

Primii agenți introduşi în Europa au constatat că

actele lor de identitate erau depăşite sau prost falsificate. Cel mai simplu control îi dădea de gol. În parte, aceste necazuri se datorau penuriei de materiale de care suferea Anglia în anii războiului. În schimb, centrele de documentare din Canada beneficiau de rezervele inepuizabile ale emisferei occidentale. Mostre de formulare ale autorităților germane de ocupație, ştampile şi cerneluri se obțineau prin rețeaua B.S.C.-ului, odată cu articolele casnice pe care le utilizau cetățenii aflați sub dominație nazistă: valize ponosite, pastă de dinți de proastă calitate, şepci ieftine. Toate ofereau ascunzişuri posibile. Un proaspăt sosit din Genova se mira de ce biroul de imigrație de la New York îi confiscă temporar ochelarii. Aceştia erau copiați şi trimişi la Toronto, pentru a fi produşi în serie, astfel ca un agent cu ochelari să poată cândva, în viitor, să ducă cu sine un mesaj micropunctat, sub forma unui fir de praf pe o lentilă.

Peste frontiera dintre Statele Unite şi Canada se făcea un trafic continuu de asemenea piese bizare de echipament. Unele trebuiau trecute prin contrabandă, ceea ce dădea recruților o vagă imagine despre realitățile care, îi aşteptau. De exemplu, unor agenți, pe care B.S.C.-ul îi instruia la New York, li se cerea pe neaşteptate să transporte pe ascuns peste graniță nişte medicamente interzise la export: scoaterea, lor prin contrabandă era mai puțini riscată decât

implicarea vameşilor, cărora ar fi trebuit să li se explice motivele unei astfel de operații.

Se apropia momentul când americanii aveau să se adreseze unor centre de pregătire ca Tabăra X, pentru a le solicita instructori, manuale şi echipament. Trecând în revistă dispozitivele de sabotaj, create de secția de cercetări ştiințifice a B.S.C.-ului, un ofițer american remarca: „Constat că nu există niciun obiect de uz cotidian de care să mă pot atinge fără frică". Pe sub ochii lui trecuseră pâini care săreau în aer, stilouri care împroşcau cianură, buşteni care explodau când erau puşi pe foc, țigări incendiare etc. Din plastic exploziv se făceau grămezi de balegă, zugrăvită în culorile gunoaielor de grajd din diverse părți ale lumii, după indicațiile prof. Julian Huxley, directorul grădinii zoologice din Londra. Deosebit de căutată era balega de elefant pentru Asia, unde imitațiile explozive se puteau amesteca cu excrementele naturale pe drumurile bătute de inamic. „Erau anii când bălegarul te făcea să luneci pe lumea cealaltă", comentează Elder Wills. Unul dintre sloganurile neoficiale ale; Taberei X se rezuma în acronimul B.B.B.: bălegarul bubuie bipezii.

Elder Wills, care lucrase ca pictor scenograf la teatrul *Drury Lane* din Londra, a devenit un specialist în camuflaj. Pe acest tărâm, el era rivalul lui Alexander Korda, care, împreună cu fratele său, Zoltan, reproducea peisaje din teritoriile

ocupate, oferind celor trimişi în misiuni posibilitatea să facă repetiții, ca şi cum ar fi jucat într-un film. Wills se salvase de la Dunkerque. În săptămânile imediat următoare, el construise, în mare grabă, tancuri de carton şi avioane de placaj, pentru a-l păcăli pe inamic şi a-l convinge să renunțe la invazie. Era un maestru al iluziei optice. Înainte de război, făcuse decoruri pentru filmele lui Stephenson, în studiourile de la Shepperton. Nu-i venea deloc greu să creeze aerodromuri fictive şi să le mascheze pe cele reale. Apoi Wills s-a cufundat în lumea de înşelătorii mult mai complexe ale B.S.C.-ului. Aici a aflat, spre oroarea lui, că agenții erau dotați, la început, cu emițătoare de radio scoase direct din depozitele armatei. Atunci, el a organizat procurarea de valize de la refugiații europeni, instalând în ele aparate miniaturizate, care se camuflau uşor. Tot Wills a inventat o cerneală simpatică, lizibilă numai sub lumină infraroşie, precum şi nişte lanterne cu disc infraroşu, care permiteau lectura cernelei respective. Primul său atelier îşi avea lăcaşul la Muzeul *Victoria and Albert,* din Londra.

Pe măsură ce activitatea B.S.C.-ului a crescut, s-au căutat noi sedii în America de Nord. Specialişti în machiaj, garderobiere, prestidigitatori şi actori au început să sosească la New York sau să-i urmeze pe frații Korda la Tabăra X. Unul dintre recruți era dramaturgul Benn Levy, soțul actriței Constance Cummings. „Mi s-a dat un

nume de cod şi un număr de telefon, la care să sun odată sosit la New York. Când am ajuns acolo, mi-am amintit telefonul, dar uitasem numele. Am făcut numărul şi habar nu am avut ce să spun. A urmat o tăcere jenantă. «O clipă», am îngânat eu, «mă căznesc să-mi amintesc ceva!» Până la urmă, fata de la celălalt capăt al firului mi-a zis: «Bine, las-o încurcată, ştiu şi aşa cine eşti d-ta» “.

Până şi piloții care transportau aceste făpturi exotice avuseseră în trecut de a face cu scena şi ecranul. Căpitanul Hughie Green, care ducea avioane peste ocean, de la Montreal în Anglia, jucase în music-hall-uri de la vârsta de 13 ani şi apoi în filme antebelice, alături de vedete ca Freddie Bartholemew (pentru a ajunge una dintre cele mai cunoscute figuri ale televiziunii britanice prin anii ”70). Ca tânăr pilot în *Royal Canadian Air Force,* el a recunoscut pe unii dintre pasagerii săi, care, înfofoliți în scurte vătuite şi cu căştile înfundate pe cap, ocupau turelele mitralierilor şi compartimentele rezervate bombelor. I-a venit greu, de pildă, să pretindă că nu ştie cine este Carol Reed, regizorul care-l distribuise, la 15 ani, în primul lui film, „Domnul locotenent Uşurelu”. Era o situație bizară: cu câțiva ani mai înainte, Green ar fi dat orice să fie luat în seamă de aceşti potentați ai cinematografiei; acum însă, era un pilot oarecare, ținând în mâini viețile lor, iar ei nu aveau dreptul nici măcar să-l recunoască, oricât de bun actor ar fi fost pe vremuri.

După prăbuşirea Franței, Noël Coward a fost trimis la New York, pentru a lucra cu Stephenson. El îşi aminteşte: „Eram teribil de tulburat. Credeam că va trebui s-o fac pe Mata Hari, dar pe urmă mi-am spus: greu de presupus, doar nu o să-mi pot pune un giuvaer în buric, aşa cum mi se pare că proceda ea. Înainte de plecare, avusesem o discuție destul de confuză cu Winston Churchill. El ştia că avusesem ceva de a face cu serviciul secret în Franța, dar nu-i intra în cap că ceea ce doream eu era să-mi pun în joc inteligența. Îi tot spuneam: «Winston, cei de acolo vor să beneficieze de inteligența mea *creatoare*!» Dar el o ținea una şi bună: că Bill Stephenson vrea să mă pună în postură de Mata Hari, drept care îmi repeta întruna: «N-are niciun rost, eşti prea cunoscut!».

«Tocmai», i-am răspuns eu, «sunt aşa de cunoscut încât nimeni nu-şi va închipui că mă ocup de treburi secrete». Dar Winston clătina din cap, susținând că din mine n-o să iasă niciodată un spion.

Până la urmă, am reuşit să-l conving. Vorbeam curent limba spaniolă şi puteam face o treabă bună oriunde în America de Sud, unde nemții se ocupau cu asiduitate de pregătirea campaniilor lor în Statele Unite. Şi uite aşa, am pornit la lucru”.

Cariera lui Coward pe frontul din umbră a fost, probabil, una dintre cele mai bine păstrate taine referitoare la vedetele de renume internațional pe care le folosea Stephenson pentru misiuni secrete.

Înnobilat în anii de după război, Sir Noël a vorbit pentru prima oară despre această parte a vieții sale în 1973, cu puțin înainte de a muri. Cuvintele lui evocă amestecul de bravură glumeață cu autoironie şi discreție, care i-a caracterizat pe aceşti talentați amatori:

„Valoarea mea ca o celebritate reprezenta o minunată acoperire", îşi aminteşte dânsul. „Atât de mulți agenți secreți profesionişti foiau de colo până colo, cu nişte aere teribil de misterioase, purtând cizme înalte şi negre, iar pe buze cu zâmbete sinistre. Nimeni nu mi-a dat vreodată o barbă falsă. Cât despre cerneală simpatică…? Eu nu pot să-mi citesc scrisul nici cu cerneală obişnuită. Singura mea deghizare a fost reputația pe care o aveam de om cam într-o ureche.

În Statele Unite, m-am mulțumit să vorbesc despre Anglia sub bombe. Câte un senator sau altul, care credeau că s-a zis cu noi, m-au acuzat, într-adevăr, că aş fi spion.[9]

Le-am răspuns că nu ar avea niciun rost să-i spionez pe propriii mei compatrioți. Dar pe urmă, din America Latină, unde îmi cântam cântecele şi vorbeam politicos cu gazdele mele, raportam totul direct lui Bill Stephenson. Spionajul constă într-o sumedenie de lucruri mărunte. Detaliile cele mai

---

[9] În convorbirile, înregistrate pe bandă de magnetofon, pe care le-a avut cu autorul, Noël Coward, presimțindu-şi moartea apropiată, dorea să lase o mărturie a activității lui.

mici alcătuiesc un tablou amplu. Uneori te întrebi dacă mai merită să repeți lucrurile pe care le auzi. Am călătorit pretutindeni unde aveam acces – în Asia şi în ceea ce mai rămăsese din Europa. Şi mi-am bătut joc de tot ce avea legătură cu spionajul, căci asta-i cea mai bună metodă – să te iei singur în râs, să spui ce netoți suntem noi, englezii, cum nu putem înțelege ca lumea nişte lucruri simple, chestii dintr-astea.

Pe americani îi socotesc, într-adevăr, compatrioții mei, vorbesc aceeaşi limbă, cred în aceleaşi idei. Dar am impresia că ei n-au înțeles niciodată tactica mea. Am învățat multe de la tehnicienii americani, am devenit eu însumi un expert, aş fi putut face carieră ca spion, numai că, şi aşa, am avut o existență destul de complicată. Dar toată competența tehnică nu face nici două parale, dacă nu ştii cum să-i iei pe oameni. Winston îşi dădea seama de acest lucru, ca şi Roosevelt. Aş fi făcut orice de dragul lui Roosevelt. Cât despre Bill Stephenson, dacă era împotriva ta, nu mai aveai nicio şansă: dar, dacă era de partea ta, te susținea până în pânzele albe. Toți aceştia ei au conducători care înțelegeau câtă forță zace în rândul oamenilor simpli. Tocmai asta făcea Tabăra X: lua oameni simpli şi le arăta cum să dărâme tirania".

Noël Coward a fost unul dintre cele câteva sute de agenți care aveau acces direct la personalități influente din țările „neutre". Stephenson îi trimitea

acolo pentru a înregistra anumite păreri, a adulmeca mirosul „rugurilor politice”, a plasa zvonuri şi a contribui la aşezarea pieselor în mozaicul de activități clandestine antinaziste. Dar principala orientare a operațiilor consta în sprijinirea rezistenței populare împotriva asupritorilor în țările ocupate. Încă din 1901, Churchill avertizase Camera Comunelor că „războaiele popoarelor vor fi mai cumplite decât cele ale regilor”. Prezicerea lui s-a adeverit patruzeci de ani mai târziu.

26

„Războaiele popoarelor au început în Iugoslavia”, arată Stephenson. „Oştile comuniste ale lui Tito au dus campanii de gherilă, umilind, după expresia lui Churchill, «masele amorfe, instruite, docile şi brutale ale soldățimii teutone, care mărşăluiau ca un roi de lăcuste târâtoare». Hitler se vedea în chip de Barbarossa, marele cuceritor medieval. Când am aflat că dăduse: invaziei din Rusia numele de cod *Barbarossa,* ne-am spus că un eşec ar putea dezechilibra mintea lui superstițioasă”.

În cele de mai sus, Stephenson se referă la ceea ce Churchill a numit „cea mai remarcabilă acțiune secretă din vreun război” – crearea unei diversiuni care a întârziat declanşarea operațiunii *Barbarossa,* a prins în capcană trupele germane şi

a dus la înfrângerea lor.

Arhivele B.S.C.-ului menționează: „D-l Churchill i-a cerut d-lui Donovan să facă o vizită prin Balcani, în interesul Angliei. Schema viitoarei agresiuni a reich-ului devenise deja evidentă. D-l Churchill dorea să dea peste cap programul lui Hitler, întârziind atacul împotriva Rusiei. În felul acesta se considera că führerul vă fi învins".

În iarna anului 1940, când Roosevelt făcea băi de soare în Marea Caraibilor, unii observatori se temeau că preşedintele uitase de război. În realitate, el îl trimisese pe Bill Donovan să se întâlnească cu Bill Stephenson în Bermuda. Numai călătoria lui Donovan a devenit cunoscută publicului. El a plecat cu avionul de la Baltimore, sub numele de împrumut Donald Williams. Dar valizele sale purtau revelatoarele inițiale W.J.D., astfel că, peste câteva ore, în ziarele new-yorkeze au apărut titluri mari ca: „Un trimis secret american zboară într-o misterioasă misiune". Apoi, Donovan a dispărut timp de două săptămâni, reținut în Bermuda, sub pretextul unor condiții atmosferice nefavorabile. În timp ce se afla acolo, *Ultra* a interceptat fatidica Directivă 21 a lui Hitler – operațiunea *Barbarossa.* Supusă analizei, ea a confirmat ceea ce se anticipase demult – şi anume că Germania va dezlănțui o agresiune la răsărit, împotriva Rusiei.

Donovan şi-a reluat călătoria şi indiscrețiile

premeditate au început din nou. „Nu faceți din mine un personaj misterios sau important”, s-a rugat el de reporteri la Londra. Firește, asta a dus la şi mai multe speculații. Totodată, a distras atenția de la Bill cel mic, care se găsea ca totdeauna prin apropiere, cu pasul lui elastic, arătând cu mult mai tânăr decât un bărbat de vârstă mijlocie. Omulețul nu a spus nimic şi, ajutat de doi detectivi de la Scotland Yard, s-a strecurat printre punctele de control ale grănicerilor, ieşind pe o poartă laterală.

Ziariştii l-au luat peste picior pe Donovan pentru că, deşi avea acte de identitate false, îşi lăsase inițialele pe geamantane. La urma urmelor, „enigmaticul agent al lui Roosevelt” nu era chiar atât de enigmatic. Reporterul Arthur Krock, de la *New York Times,* a dat glas unei nemulțumiri a Departamentului de Stat: „Donovan este genul de emisar care pricinuieşte necazuri serviciilor diplomatice”. Comentatorul Westbrook Pegler scria ironic că „sălbatecul nostru colonel Bill Donovan dispune, după cât se pare, de un carnet eu 50 de bilete pe hidroavioanele *Pan American,* pe care trebuie să le folosească într-un anumit interval, altfel i se anulează tot restul”.

Grație serviciului lor de presă de la New York, germanii au aflat că agentul prezidențial plecase într-o nouă misiune. Centrul de spionaj transatlantic al naziştilor, de la Hamburg, care, încă din 1937, după călătoriile lui în străinătate,

îl socotea drept „ochii şi urechile lui Roosevelt”, avea un nume de cod pentru Donovan. Hitlerişţii l-au botezat *Mary.* În jargonul lor, cel care fila pe un suspect se chema *Lamm.* De atunci încolo, oriunde mergea *Mary,* mergea şi *Lamm.* Donovan se deplasa, naziştii îl filau şi Hitler a căzut în cursă.

Donovan lăsa urme în dreapta şi în stânga; Stephenson nu lăsa nicio urmă. Când s-a prezentat după aceea în fața lui Churchill, primul ministru l-a întâmpinat cu un surâs rece:

— Te distrezi bine, Bill.

Dar de adevărata distracție – dacă cuvântul e nimerit – avea parte Donovan. El nu a destăinuit niciodată că dinadins se făcuse de râs. Mai târziu, a relatat povestea cu inițialele de pe valize ca un avertisment pentru tinerii agenți americani în curs de instruire, dar nu a mărturisit că greşeala fusese premeditată.

Prima operație secretă anglo-americană a început cu un an înainte de intrarea în război a Statelor Unite. Donovan a căpătat oficial misiunea de a aduce dovezi lui Roosevelt că Anglia va rezista suficient pentru a beneficia de un ajutor suplimentar. Aceasta presupunea o călătorie în Orientul Mijlociu, unde puterea navală britanică se găsea într-o gravă primejdie.

Ziarele scriau că, la un miting al organizației *America First,* Charles Lindberg „a fost răsplătit cu aplauze furtunoase” atunci când a declarat că

pierderile de vase comerciale pun Anglia sub amenințarea foametei, că oraşele sale sunt „devastate de bombe”, că situația ei este disperată şi că America trebuie să aibă alt destin decât Europa. Strategia lui Roosevelt consta acum în a demonstra că prima linie de apărare a Statelor Unite se află de partea cealaltă a Atlanticului. Scopul declarat al lui Donovan era de a confirma importanța întăririi britanicilor în Marea Mediterană. Dar acest obiectiv servea drept acoperire pentru o misiune mai delicată.

În timp ce Donovan discuta cu Churchill despre „darea peste cap a programului lui Hitler” de atacare a Rusiei, Stephenson pregătea o a doua acoperire, capabilă să justifice de ce Donovan face uz de mijloacele puse la dispoziție de englezi şi să explice prezența lui la capătul de răsărit al Mediteranei. Era o anchetă, de genul celor pe care Donovan le mai făcuse pentru preşedinte şi care camuflau bine rolul lui politic, chiar în ochii serviciilor secrete.

Stephenson a dictat un mesaj, transmis prin filiera serviciului britanic de informații navale. Textul, care nu făcea nicio aluzie la ceea ce trebuia ascuns cu orice preț, spunea următoarele:

„De la directorul serviciului de informații navale către comandantul-şef al flotei din Mediterana… Donovan ne-a procurat dispozitive de reglare a tirului, distrugătoare şi alte furnituri de mare necesitate… Prin el, putem obține mai multe decât

prin oricare altă persoană... Donovan poate fi creditat ca un apărător al intereselor noastre în Statele Unite, adresându-se celor în drept, în modul cel mai corespunzător...".

Mesajul îi asigura lui Donovan sprijinul practic de care avea nevoie atunci când se deplasa prin jurul zonelor de ostilități. Pe atunci, nu exista niciuna dintre condițiile favorabile care astăzi ni se par de la sine înțelese. Nu exista o mare escadră navală americană, în sânul căreia Donovan putea să dispară. Nu existau mijloace rapide de transport, la care să se apeleze pentru o călătorie hotărâtă în ultimul moment, Agentul lui Roosevelt trebuia să voiajeze la bordul bombardierelor britanice şi să aterizeze la bazele aeriene britanice. Mesajul avea menirea de a explica necesitățile unei importante personalități civile din Statele Unite, astfel ca serviciile secrete operative, la diverse niveluri, să nu se neliniştească văzând un cetățean al unui stat neutru mişcându-se în voie prin locurile cele mai tainice.

Între timp. Churchill urmărea intrarea într-un nou dispozitiv a diviziilor blindate germane. Ordinele transmise unităților de servicii şi escadrilelor de bombardiere în picaj l-au convins că Hitler va ataca Uniunea Sovietică în mai 1941. Dar Comitetul mixt al serviciilor secrete britanice şi Statul major imperial susțineau cu tărie că führerul nu se va aventura să atace Rusia înainte de a lichida Anglia. Toată lumea era însă de acord

că războiul sovieto-german e inevitabil, dată fiind concepția lui Hitler despre bolşevism ca vrăjmaşul suprem.

Toate informațiile culese de *Temerarul* şi oamenii săi confirmau concluziile lui Churchill. În această privință, el şi Stephenson vedeau lucrurile în acelaşi fel. Amândoi ştiau că Hitler intenționează să atace Rusia. Ei se aflau în posesia textului unui plan pe care führerul îl botezase „cea mai mare stratagemă din istoria războaielor" şi care îi camufla pregătirile. Dar pe Stalin nu l-au putut convinge.

Prima preocupare a lui Churchill consta în a câştiga timp, dând posibilitate sovieticilor să-şi revină după primul atac prin surprindere. Iar locul unde se putea face asta era Peninsula Balcanică. Era nevoie de cineva capabil să se adreseze cu autoritate conducătorilor unor țări tentate de ultima născocire a lui Hitler, un pact tripartit, destinat să aducă Europa de răsărit alături de Germania. Omul cel mai indicat era Donovan şi veritabilul său obiectiv era Belgradul. În Iugoslavia, forțele armate ale reich-ului aveau toate şansele să se împotmolească. Mareşalul Tito, conducătorul partizanilor comunişti, scria după război: „Hitler a încercat să dobândească controlul asupra Europei de sud-est cu ajutorul regimurilor profasciste din Balcani, protejând în felul acesta flancul sudic al trupelor sale, înainte de a angaja lupta cu Uniunea Sovietică." Pe atunci, Tito se afla

în clandestinitate, iar în Iugoslavia domnea monarhia.

Ultra cunoştea de câtăva vreme planurile naziste. Englezii se găseau în exasperanta situație de a nu fi în stare să-şi dezvăluie sursele şi tot ce puteau face era să-l prevină pe Stalin şi să întreprindă unele acțiuni în Balcani. Dacă *Ultra* se dădea de gol, britanicii trebuiau să renunțe la toate avantajele oferite de ea atât forțelor combatante, cât şi serviciilor secrete. Nici sovieticilor, nici conducătorilor țărilor amenințate din Europa de sud-est nu li se putea destăinui interceptarea directivei *Barbarossa*, emisă la 18 decembrie 1940 de Hitler.

Acesta pregătea o surpriză strategică totală. Dacă lucrurile se vor întâmpla aşa, spunea Churchill, atunci naziştii n-au decât să se înece în aceleaşi zăpezi ruseşti care l-au înfrânt pe Napoleon. Dar, după cum s-a dovedit, intervenția lui Donovan a fost încununată de succes. Hitler a fost nevoit să-şi amâne atacul până la data – ziua şi ora exactă – când se aniversa catastrofala invazie a lui Napoleon. Era un semn de rău augur pe care nimeni, cu atât mai puțin Hitler, nu ar fi trebuit să-l treacă cu vederea.

Preşedintele Roosevelt a aflat despre planurile lui Hitler de cotropire a Uniunii Sovietice de la cineva cu totul neaşteptat. Căpitanul Fritz Wiedemann, unul din acoliții führerului în

perioada interbelică, devenise consul general al Germaniei la San Francisco. Potrivit documentelor B.S.C.-ului, Wiedemann fusese „comandantul unității din care făcea parte Hitler spre sfârşitul primului război mondial şi ajunsese omul lui de încredere până la izbucnirea celui de al doilea război mondial”. În aprilie 1940, el a luat contact cu câțiva colegi ai săi, diplomați din San Francisco, cerându-le să-i mijlocească plecarea în Marea Britanie, sub motiv că Hitler îl deziluzionase şi că acum era împotriva nazismului.

Dar trecutul său nu inspira nicio încredere. În 1937, Hitler îl trimisese în Statele Unite pentru a vedea care erau perspectivele de extindere a influenței germane. Numirea lui în postul de consul la San Francisco îi oferea posibilitatea de a coordona spionajul hitlerist cu cel japonez în zona Oceanului Pacific. F.B.I.-ul deținea copii ale rapoartelor sale către führer, în care îl definea pe Roosevelt drept „cel mai primejdios adversar” al reich-ului.

Şi totuşi, acest om complex furnizase Comitetului mixt al serviciilor secrete britanice un rezumat al conferinței de la 22 august 1939, la care Hitler expusese „necesitatea istorică de a cuceri Rusia”. Modul cum Wiedemann pusese mâna pe acest document rămânea la fel de misterios ca şi motivele care-l determinaseră să-l furnizeze englezilor. F.B.I.-ul înclina să creadă că

el oferea occidentalilor date despre politica antisovietică a führerului pentru a face nazismul simpatic celor ce se temeau de Uniunea Sovietică. Dar, dacă era în continuare omul lui Hitler, cum se explica faptul că vorbea despre comploturi menite să-l răstoarne pe dictator?

Nedumerirea F.B.I.-ului a crescut şi mai mult atunci când o prințesă – Alteța Sa Serenissimă de Hohenlohe-Waldenberg-Schillingsfurst, născută Steffi Richter, fiica unui avocat din Viena – s-a alăturat lui Wiedemann la San Francisco. Steffi locuise la Londra până la demascarea ei publică drept „membră notorie a unei rețele naziste de spionaj", apoi trecuse în Statele Unite, unde se întâlnise cu Wiedemann. Agenții britanici de la San Francisco au relatat că Wiedemann se temea să se mai întoarcă în Germania. F.B.I.-ul a confirmat că, după toate aparențele, consulul era în conflict cu naziştii fanatici, dar şi-a exprimat suspiciuni în privința amiciției sale cu prințesa.

Atunci s-a întâmplat ceva cu adevărat stupefiant. În octombrie 1940, Sir William Wiseman, omul care, în primul război mondial, jucase un rol similar cu cel al lui Stephenson, a fost rugat să stabilească un contact discret cu consulul german. Convorbirile, mijlocite de prințesă, s-au purtat în camera 1026 a hotelului Mark Hopkins, adresă ce figurează acum în arhivele F.B.I.-ului, laolaltă cu minutele discuțiilor, transcrise cu acordul lui Wiseman,

Prințesa se oferea să plece la Berlin pentru a-l convinge pe Hitler că va obține o pace trainică dacă se va alia cu Anglia.

Pe neașteptate, Departamentul de Stat a lansat o bombă, cerând expulzarea lui Wiseman, sub motiv că abuzase de neutralitatea Statelor Unite. A urmat o lungă tăcere din partea englezilor, cărora nu le venea să creadă. În primul război mondial, Wiseman jucase un rol esențial ca mediator între ei şi americani. Acum, dintr-odată, Washingtonul amenința cu expulzarea această înaltă personalitate, sub pretext că ar fi încălcat neutralitatea Statelor Unite, ducând tratative cu un beligerant.

Stephenson a apelat la John Edgar Hoover, care a confirmat că întâlnirile consulului general german cu trimisul britanic avuseseră loc cu ştiința şi aprobarea F.B.I.-ului. Asta a sporit şi mai mult ostilitatea Departamentului de Stat. Dar la mijloc nu era numai o fricțiune de ordin birocratic. În discuțiile sale cu Wiseman, fostul acolit al lui Hitler dăduse în vileag numele câtorva membri ai unor influente cercuri anglo-americane, care erau dispuse să-l privească cu simpatie pe Hitler dacă reuşea să se descotorosească de evrei şi să nimicească Rusia comunistă.

Nici Wiseman, nici Stephenson nu se bucurau de un statut oficial. Cazul a trebuit să fie adus direct în fața preşedintelui Roosevelt, care a pus capăt procedurii *as* expulzare.

Wiedemann a explicat că îşi permitea să vorbească atât de liber în Statele Unite, deoarece reprezenta o mişcare monarhistă germană, care voia să-l răstoarne de la putere pe Hitler. Aserțiunile lui coincideau cu cele ale unui informator german, cunoscut sub pseudonimul „Johnny Herwarth" şi considerat de unii istorici de după război ca o persoană misterioasă, a cărei identitate nu poate fi revelată din motive de securitate. În realitate, era vorba de Hans Henrich Herwarth von Bitterfeld, diplomat de carieră, care a devenit în anii postbelici ambasadorul Germaniei occidentale la Londra. Încă din 1936, când se afla în post la Moscova, el a început să pună la curent Statele Unite cu planurile führerului privitoare la Rusia. În 1940, de la Berlin, von Bitterfeld a continuat să țină legătura cu americanii prin intermediul lui San Edison Woods, care transmitea informațiile sale direct lui Roosevelt. „Johnny" reprezenta o bună garanție pentru Wiedemann, care, până la urmă, a fost lăsat să plece din Statele Unite în China, un loc unde măcar nu putea să facă prea mult rău.

Într-una din ultimele sale destăinuiri, datată 3 noiembrie 1940, Wiedemann a prezentat proiectele lui Hitler de închidere a Mediteranei la ambele sale capete. El a precizat, în detalii, cum se vor disloca trupele germane în Balcani, ca preludiu la invadarea Rusiei. Un posibil obstacol îl constituia Iugoslavia, ale cărei forțe armate erau

cele mai mari şi mai bine dotate din Europa rămasă încă „neutră”.

Din fericire, Wiedemann a fost luat în serios în această privință. Destăinuirile lui lăsau să se întrevadă o capcană militară potențială. Dacă naziştii se loveau de rezistență în Balcani, un război prelungit de gherilă era de natură să secătuiască Reich-ul. În aceeaşi lună noiembrie 1940, serviciul secret britanic de la Belgrad a examinat posibilitățile ce se creau. La sfârşitul anului, preşedintele Roosevelt s-a declarat de acord să-l pună pe Bill Donovan la dispoziția lui Churchill, pentru „a da peste cap programul lui Hitler”.

Înainte de a pleca de la Londra spre Europa răsăriteană, Donovan a lăsat să se creadă că obiectivul său îl constituiau problemele întâmpinate de englezi în Mediterana de est. Ştiind că spionii nazişti îi urmăreau fiecare mişcare, el a orientat din nou, cu abilitate, speculațiile gazetăreşti pe o pistă falsă. Drew Pearson a anunțat, în rubrica sa, că Donovan avea în realitate misiunea de a sta de vorbă cu comandanții francezi din Africa de Nord. Ziarul *New York Post* a publicat, „în exclusivitate”, revelația că emisarul încerca să ajungă la o înțelegere cu guvernul de la Vichy. Donovan a declarat cotidianului *New York Times:* „În august, am spus că englezii sunt hotărâți şi curajoşi; acum

aş adăuga că sunt plini de încredere". Astfel, se păstra impresia că singurul lui țel era de a evalua, în numele administrației Roosevelt, gradul de combativitate a britanicilor. Stratagema anglo-americană se desfăşura conform planului şi, ca orice stratagemă bună, pretextul semăna îndeaproape cu realitatea.

Donovan a început prin a vizita fronturile de luptă din Grecia şi Albania, unde forțele lui Mussolini aveau nevoie de ajutorul naziştilor. Apoi, el a plecat brusc la Sofia, ducând cu sine documente secrete – o aşa-zisă combinație de planuri militare britanice de sprijinire a Bulgariei împotriva unei invazii hitleriste şi de proiecte americane de ajutor militar în acelaşi scop. În mod cu totul surprinzător, el nu s-a sfiit să telegrafieze, în limbaj clar, preşedintelui Roosevelt despre convorbirile purtate cu regele Boris al Bulgariei, care dorea, cu orice preț, să evite o ciocnire frontală cu Germania.

Istoricii B.S.C.-ului consemnează: „Donovan nu i-a abătut pe conducătorii bulgari de la politica lor pronazistă, dar le-a strecurat în minte o oarecare îndoială cu privire la oportunitatea acestei politici. Drept urmare, ei au avut ezitări până să accepte alinierea de partea Germaniei şi deci să permită trecerea, fără nicio restricție, a trupelor Wehrmachtului prin țara lor. D-l Churchill dăduse de înțeles că s-ar mulțumi cu o întârziere de 24 de ore. Donovan a provocat o întârziere de opt zile".

El a obținut acest rezultat rugându-l pe regele Boris să se gândească bine înainte de a da liberă trecere nemților, pentru a ataca trupele britanice care apărau Grecia. „Dacă Statele Unite intră în război, ele vor ține seamă de ceea ce faceți acum”, i-a spus el regelui. Boris a şovăit – nu tocmai mult, dar atât cât era nevoie.

La Sofia, agenții nazişti s-au ținut scai de Donovan. Publicitatea ce i se făcea lăsa pe ziarişti să creadă că sunt la curent cu obiectivele lui cele mai secrete. La Berlin, oficinele de propagandă ale naziştilor afirmau că Donovan abuzează de situația sa de reprezentant al unui stat neutru. În timpul ultimei lui audiențe la Boris, agenții germani l-au percheziționat chiar în incinta palatului regal, confiscându-i unele hârtii. Printre ele se găseau şi notele „strict confidențiale”, cuprinzând propunerile americane de intervenție militară în Balcani, dacă Hitler împingea lucrurile prea departe. Ulterior, s-a relatat că Donovan „se îmbătase criță”. Ştirea provenea de la Joseph Goebbels, ministrul propagandei naziste, şi avea darul să sugereze că emisarul pierduse, din neglijență, o parte din documentele sale personale. Adevărul era că Donovan, care era abstinent, acceptase, din politețe, să fie tratat cu băuturi alcoolice de regele Boris. Notele despre „intervenția militară”, aveau exact menirea de a cădea sub ochii nemților.

Documentele personale pe care Donovan le avea

asupra sa încă de la plecarea din New York erau falsuri abile, realizate de un mic atelier pe care Stephenson îl organizase la Toronto. Atelierul îşi avea sediul în subsolurile unor imobile dărăpănate de pe Jarvis Street, în imediata vecinătate a companiei canadiene de radiodifuziune şi în inima cartierului interlop, unde foiau prostituatele, contrabandiştii şi speculanții la bursa neagră cu produsele raționalizate. Documentele ticluite arătau ca nişte note comune anglo-americane, adresate conducătorilor de state din europa de est, şi ca planuri militare pur americane, pentru cazuri de forță majoră. Drept urmare, înaltul comandament german s-a convins că Statele Unite pun ceva la cale, împreună cu serviciile secrete britanice. Hitler privea aceste servicii cu un amestec de teamă şi ură, sub impresia unor relatări foarte exagerate despre geniul englezilor în materie de spionaj. Documentele plăsmuite demonstrau, în aparență, că serviciul secret britanic îl trimisese pe Donovan cu misiunea de a trece în revistă condițiile politice şi militare capabile să provoace o intervenție americană şi o ofensivă diplomatică anglo-americană în Balcani.

Churchill a urmărit pas cu pas, succesele înregistrate de Donovan, grație mesajelor transmise de înaltul comandament german diplomaților nazişti şi de spionii germani lui Hitler. Materialele proveneau, în majoritatea lor, de la Bletchley şi elementele lor principale i se citeau

direct la telefon. Se mai interceptau informații şi dintr-o altă sursă – o rețea comunistă internațională de radio, dirijată de Moscova, cu unele date venind din Iugoslavia.

Când a ajuns la Belgrad, Donovan a constatat că prințul regent Paul se pregătea să se alăture Axei, după o convocare la Hitler. Punându-şi în joc toate talentele de măscărici, acesta îl intimidase pe prinț, făcându-i o expunere despre forța militară a reich-ului şi despre eficiența totalitarismului.

Citind, unul după altul, mesajele căpeteniilor naziste, inclusiv pe cele ale lui Hitler, Churchill i-a spus lui Roosevelt: „Atitudinea prințului Paul aduce cu cea a nefericitului care a intrat în cuşca unui tigru şi care se căzneşte să nu-l asmută, deşi se apropie din ce în ce ora mesei".

Prin filiera *Temerarul,* preşedintele a răspuns că va aplica maximum de contrapresiuni de care era capabil. Poate că Iugoslavia va rezista. Folosind dinadins canalele telegrafice comerciale, pe care ştia că germanii le interceptează, Roosevelt i-a transmis lui Donovan: „Atunci când Statele Unite vor ajunge să tragă concluziile de pe urma războiului, o țară care capitulează de bunăvoie va fi privită cu mai puțină simpatie decât una care se împotriveşte naziştilor". Pus la curent cu acest mesaj, prințul Paul i-a declarat lui Donovan că o mişcare de trupe germane în Iugoslavia nu va avea decât scopul de a asigura flancul lui Hitler în iminentul său atac împotriva Uniunii Sovietice.

Ştia asta direct de la führer.

Era exact genul de raționament de care se temea cel mai mult Churchill. Prințul Paul era anticomunist. Churchill îl prevenise pe Stephenson: „S-ar putea ca patrioții să fie lăsați fără motive pentru a se ralia rezistenței. O ridicare în masă nu se va produce decât în urma unei acțiuni violente din partea naziştilor”.

Nu era decât o singură grupare în Iugoslavia, capabilă să opună rezistență: comuniştii lui Tito. Tito îşi petrecuse ultimele luni pregătindu-se de război. El a acceptat unele sfaturi, primite prin intermediari, de la Donovan. Acesta era de părere că, indiferent de crezul său politic, oricine se opunea fascismului avea să primească ajutor din afară. Iugoslavia nu trebuia să colaboreze cu naziştii. Un târg în această privință l-ar fi scutit pe Hitler de obligația de a menține trupe în Balcani şi astfel, atât Balcanii cât şi Rusia ar fi fost pierdute.

La data când Donovan a părăsit Iugoslavia, nemții erau nervoşi şi puşi pe harță. În această atmosferă tulbure, serviciul secret britanic a exercitat presiuni asupra generalului Duşan Simovici, şeful aviației militare iugoslave, pe care Donovan îl vizitase de asemenea în secret.

Sâmbătă, 22 martie 1941, guvernul iugoslav a primit un ultimatum din partea Germaniei. Hitler îşi încheia acțiunea de intimidare a Belgradului cu o lovitură de bici. În cursul următoarelor două zile, pe când prințul Paul şi consilierii săi găseau

justificări pentru a capitula, un număr de ofițeri superiori au organizat o revoltă de palat, care nu a avut viață lungă. Activând ilegal, lipsit de arme şi neputând să scoată la lumină puternicul său partid, Tito a trebuit să aştepte momentul prielnic pentru a intra în luptă. „Dar detonatorul explodase", a subliniat el. Rebeliunea ofițerilor l-a înlăturat de la putere pe prințul regent.

Donovan, care se înapoiase cu avionul la Washington, a turnat gaz peste foc. Într-o relatare despre misiunea sa, radiodifuzată pe tot cuprinsul Statelor Unite, la 25 martie 1941, el a vorbit pe larg despre curajul celor ce se împotriveau nazismului în Mediterana de est.

Cuvântarea sa avea scopul să-i provoace lui Hitler un acces de furie. Se ştia că, după o criză de nervi spontană, nu înscenată pentru a-şi impresiona interlocutorii, führerul era susceptibil să comită greşeli. Filmată, expunerea lui Donovan a figurat în toate jurnalele cinematografice de actualități care au rulat în Statele Unite şi Marea Britanie, bucurându-se de o publicitate fără precedent, cu atât mai neaşteptată cu cât rolul oficial al emisarului fusese modest. Filmul s-a realizat la o săptămână după ce Roosevelt a luat micul dejun împreună cu Donovan şi Stephenson, ca urmare a unui mesaj primit de la Churchill, care îi mulțumea pentru „admirabila acțiune a lui Donovan în Balcani". Preşedintele a dispus imediat ca navele militare americane să protejeze

vasele de aprovizionare britanice în Mediterana de est. El a mai declarat că legea neutralității nu mai interzicea accesul marinei Statelor Unite în Marea Roşie şi Golful Persic. Meritul acestui semnificativ pas înainte îi revenea lui Stephenson, care demonstrase că măsura poate fi adoptată în mod legal. Savurând încă succesul lui Donovan, preşedintele a fost de acord. Noile sarcini trasate marinei militare americane aveau o imensă importanță pentru englezi, dar ceea ce l-a scos din fire pe Hitler a fost cuvântarea lui Donovan. Caracterul ei provocator reiese limpede din acest citat mai lung, extras dintr-un jurnal de actualități difuzat de Londra:

„Am avut prilejul să urmăresc îndeaproape marile bătălii care se desfăşoară în Atlantic şi în Mediterana, în Africa, în Grecia şi în Albania. Din observațiile făcute şi pe baza unor informații exhaustive, am putut trage unele concluzii. Le voi supune compatrioților mei, pentru a promova o politică de apărare națională, din care o parte integrantă şi esențială o formează ajutorul ce-l acordăm Angliei.

Nu avem de ales dacă vom fi atacați sau nu. Alegerea aparține lui Hitler şi el a şi făcut-o… nu numai pentru Europa, ci şi pentru Africa, Asia şi lumea întreagă. Nouă ne revine doar să alegem dacă ne vom decide să rezistăm sau nu atacului. Şi trebuie să ne decidem din vreme, când rezistența mai este posibilă, când mai există şi alții

care să lupte alături de noi.

Să nu uităm nicio clipă că Germania e un duşman puternic, plin de resurse şi necruțător. Să nu o subapreciem. Procedând aşa, ne înşelăm pe noi înşine... Germania a avut inițiativa la începutul războiului şi şi-a păstrat-o până azi. Dar încă nu a trecut prin încercarea hotărâtoare. Şi, până ce această încercare va veni, e recomandabil să nu supraapreciem Germania. Ea a dobândit cele mai mari succese datorită spaimei – spaimei pe care o inspiră forța maşinii sale de război. Germania a profitat de această spaimă şi recentele sale victorii diplomatice sunt roadele ei.

Dar să ne amintim că, în război, există şi o forță morală care, în ultimă instanță, e mai puternică decât orice maşină. Şi vă asigur, dragi compatrioți, că tot ce v-a spus d-l Churchill despre hotărârea, dârzenia, vitejia şi încrederea poporului său este adevărat".

Expunerea a ajuns sub ochii lui Hitler şi, aşa cum se dorea, i-a stârnit o furie primejdioasă şi, de data aceasta, nepremeditată. Peste o săptămână, la 6 aprilie, în ziua când biserica ortodoxă sărbătorea Vinerea mare, bombardierele germane au atacat Belgradul, deşi acesta fusese proclamat oraş deschis. Nu a existat nicio declarație de război. Avioanele naziste au distrus palatul regal, universități, spitale, biserici, şcoli şi majoritatea imobilelor de locuit. După primele patru zile ale operației pe care hitleriştii o

botezaseră cu numele de cod *Pedeapsa,* 24.000 de cadavre au fost scoase din ruine. Altele, într-un număr incalculabil, nu s-au găsit niciodată.

Această distrugere era rezultatul unor acțiuni secrete, în care avantajele pe termen lung compensau pierderile imediate. După război, Belgradul – deşi în spatele cortinei de fier care separa lumea comunistă de cea capitalistă – a fost „îngemănat" cu Coventry. Oficial, s-a explicat că locuitorii celor două oraşe, care suferiseră atât de mult de pe urma conflagrației, trebuiau să conlucreze în pace, în pofida deosebirilor de regim politic, pentru a împiedica o reeditare a măcelului. Dar adevărata explicație nu a văzut niciodată lumina publicității: ambele oraşe suferiseră ca urmare a unor dileme puse de războiul secret, dileme ce nu puteau fi rezolvate fără jertfe omeneşti.

La 7 aprilie, pe când bombardarea Belgradului era în toi, Ministerul de Externe nazist a anunțat, pe obişnuitul său ton de autocompătimire, că trupele hitleriste trecuseră frontiera pentru a apăra pe civilii germani. După aceasta, totul s-a desfăşurat aşa cum se prevăzuse. Mesajele interceptate de *Ultra* au dezvăluit că forțele naziste invadau Iugoslavia. Comandanții germani au anunțat că armata iugoslavă capitulase, apoi au ordonat împuşcarea tuturor soldaților luați prizonieri.

„Vestea că Iugoslavia îl sfidase pe Hitler a

străbătut, ca o rază de soare, prin toate țările pe care dictatorul le devorase şi le umilise", scria pe atunci autoarea britanică Rebecca West. Era prima rază de speranță, prima dovadă că „supraoamenii" naziști nu erau infailibili, deşi această sfidare se plătea cu suferințe omeneşti de o amploare fără precedent.

Neaşteptată pentru naziști, rezistența iugoslavă i-a silit să-şi dividă forțele şi a stânjenit ofensiva lor în Grecia. Diviziile lor din Bulgaria aveau menirea de a ataca Turcia, ca acțiune preliminară înainte de agresiunea împotriva Uniunii Sovietice. „Va trebui să amânăm operația *Barbarossa* cu săptămâni", s-a plâns feldmareşalului Wilhelm Keitel, şeful înaltului comandament german. În realitate, întârzierea a fost de şase săptămâni. Ordinul lui Hitler de a declanşa operația *Pedeapsa,* „cu o brutalitate necruțătoare" împotriva iugoslavilor, l-a împotmolit într-un război de gherilă care a durat patru ani.

Churchill considera că de aici s-a tras întârzierea invaziei în Rusia. Statele Unite se folosiseră de mijloace operative secrete pentru a lichida o situație politică nedorită pe un teritoriu străin – o reuşită experimentare a ceea ce ulterior se va numi „destabilizarea" unei țări. Cu cinci luni mai înainte, serviciile secrete britanice avuseseră şi ele intenția să răstoarne regimul prințului Paul, dar nu reuşiseră.

Operația *Mariț*a, întreprinsă de naziști împotriva

Greciei, a rămas pe planul al doilea, în comparație cu crâncenul lor asalt împotriva Iugoslaviei. Englezii au plătit scump prăbuşirea rezistenței greceşti: 62.000 de soldați britanici au rămas singuri în fața trupelor germane. La exact trei săptămâni după răscoala de la Belgrad, nici 50.000 de oameni din corpul lor expediționar nu au putut fi evacuați, şi toate tunurile, tancurile şi mijloacele lor de transport au trebuit să fie abandonate. Adăugându-se înfrângerilor înregistrate în deşertul nord-african, această tentativă – în aparență prost concepută – de a veni în ajutorul Greciei a contribuit la diminuarea încrederii în Marea Britanie printre cei ce o criticau la Washington. Din nefericire, acestora nu li se putea spune adevărul, nici despre cele ce spuneau mesajele interceptate de *Ultra.* Nici despre faptul că, chiar dacă intervenția britanică eşuase, ea avusese darul de a-l împinge şi mai mult pe Hitler, dominat de o furie incontrolabilă, în capcana Balcanilor.

„Hotărârea lui Churchill de a da ajutor Greciei nu a fost jocul romantic al unui aventurier", arată Stephenson. „Era absolut necesar ca Anglia să dovedească loialitate față de aliații săi. Efectul asupra opiniei publice americane ar fi fost şi mai negativ dacă nu am fi făcut această încercare".

Roosevelt i-a transmis lui Churchill: „În Grecia ați depus un efort nu numai eroic, ci şi foarte util. Pierderile teritoriale sunt mai mult decât

compensate de faptul că i-ați obligat pe germani să concentreze forțe uriaşe şi că le-ați provocat pierderi enorme, în oameni şi materiale... Ați dus o luptă pe deplin justificată".

Donovan şi Stephenson se aflau împreună la Washington când a avut loc această gigantică diversiune. Dar ei nu încercau un sentiment de triumf. Stalin nu dădea niciun semn că ar fi înțeles cât de scurt era răgazul ce i se acordase Hitler, care voia să realizeze o surpriză tactică împotriva Rusiei, a obținut şi o surpriză *strategică* globală – visul oricărui serviciu secret. Duminică, 22 iunie 1941, la revărsatul zorilor, avioanele sale. Militare au atacat 1400 de aparate sovietice, aflate la sol. Artileria aeriană a naziştilor – a purces înainte, deschizând drum trupelor germane, care au avansat 680 km în patru săptămâni. Dar hitleriştii nu au reuşit să-şi atingă țelul îndepărtat din prima lovitură, înainte. De venirea iernii.

Tito scria mai târziu: „Comandamentul german a trebuit să-şi amâne atacul împotriva Uniunii Sovietice cu 38 de zile... Un iugoslav din nouă şi-a pierdut viața în luptele cu inamicul nazist". După evaluările postbelice ale serviciilor secrete engleze şi americane, intervalul de 38 de zile e inferior realității.

În „Jurnalul lui Goebbels", ministrul propagandei reich-ului confirmă, fără să vrea, succesul misiunii lui Donovan. El atribuie baia de sânge din Balcani „cunoscutului colonel Donovan,

care a înființat ulterior infama rețea O.S.S. Aceasta a adus dezastrul asupra Iugoslaviei, pentru a târî în război şi alte țări, ca Grecia. Aceasta era misiunea lui Donovan. Agentul secret al preşedintelui a apărut pe scenă când totul era pregătit pentru pacificarea Balcanilor, cu ajutorul trupelor noastre. Adolf Hitler a ordonat distrugerea rapidă şi fără milă a Iugoslaviei. Nici nu avea cum să procedeze altfel. Operația *Pedeapsa* a însemnat o lecție pentru cei din Balcani, arătându-le că nimeni nu poate sfida pe führerul nostru. Wehrmachtul a cucerit Iugoslavia în unsprezece zile. Cea mai josnică născocire a duşmanilor noştri este că führerul pierde cel de al doilea război mondial din cauza furiei şi urii sale personale, care l-au determinat să amâne atacarea Rusiei, pentru a se răzbuna pe un vecin mic şi inofensiv. Dar führerul nu a făcut altceva decât să le ceară generalilor săi să-şi dea toată silința".

Generalii şi-au dat atâta silință încât Belgradul a fost transformat într-un morman de ruine. Acum, preşedintele Roosevelt cunoştea şi el povara războiului secret, avându-şi propriul său Coventry.

„Nici Roosevelt, nici Churchill nu aveau cum să anticipeze represaliile teroriste ale naziştilor împotriva Iugoslaviei", scrie Stephenson. „Terorismul era o armă nouă, contra căreia a trebuit să luptăm cu arme improvizate".

Nimeni nu putea să prevadă fiecare consecință a

improvizațiilor B.S.C.-ului, iar presiunea era prea mare pentru a mai lăsa loc şovăielilor. Stephenson a aruncat în joc un pseudoastrolog, pentru a-l irita şi mai mult pe Hitler. Acesta se credea întruchiparea lui Barbarossa, împăratul Sfântului Imperiu roman de națiune germană, aşa că ghicitorii şi prezicătorii puteau să-i întrețină superstițiile. Curând, naziştii aveau să se încleşteze într-o titanică luptă cu sovieticii, şi englezii făureau noi arme psihologice şi politice, menite să demoralizeze inamicul sau să-l împingă la noi greşeli.

Partea A Treia
Păcatele Casei Albe

27

„Să presupunem că *Bismarck* îşi face apariția în Marea Caraibilor. Avem pe acolo nişte submarine. Ce-ar fi să le ordonăm să atace cuirasatul, încercând să-l scufunde? Crezi că lumea va cere să fiu demis de la Casa Albă?”. Aşa s-a exprimat preşedintele Roosevelt la 24 mai 1941, după cum scrie Robert Sherwood. În arhivele B.S.C.-ului se păstrează esența aceleiaşi conversații, cu mențiunea că, în această perioadă, opinia publică din Statele Unite critica extrem de aspru slabele rezultate obținute de Anglia împotriva inamicului, ceea ce făcea şi mai dificil pentru Roosevelt să-şi

manifeste fățiş sprijinul.

Preşedintele nu a destăinuit o gravă încălcare a legii neutralității, care a dus la cea mai celebră victorie din analele navale moderne ale Marii Britanii: scufundarea lui *Bismarck*, cea mai puternică navă de război existentă pe atunci, mândria marinei militare germane, după cea mai lungă cursă de urmărire din istoria luptelor pe mare. Acțiunea a aruncat în foc toate mijloacele războiului, de la agenți secreți până la torpile aeriene. Toate dispozitivele electronice ale epocii au fost folosite. Reflecțiile făcute de preşedinte înainte ca soarta lui *Bismarck* să fie pecetluită erau determinate de teama că cea mai mare epopee maritimă din istorie se va încheia cu o înfrângere groaznică, poate chiar fatală, pentru englezi. *Bismarck* ieşise în larg şi dispăruse. Viitorul Angliei a depins de o ultimă şi disperată recunoaştere aeriană.

Roosevelt s-a implicat în această dramă din clipa când monstrul *Bismarck* a ieşit din Marea Baltică şi a început să facă prăpăd, scufundând cea mai celebră navă din lume, „majestuosul *Hood* al Marii Britanii", cum i se spunea pe atunci. Cuirasatul englez s-a scufundat, împreună cu cei 90 de ofițeri şi 1400 de membri ai echipajului, în apropiere de zona aisbergurilor, la nord-vest de Islanda, victimă a unui proiectil subacvatic, care a lovit magazia de muniții. În niciuna din relatările despre dramaticele angajamente care au urmat, nu se

relevă rolul-cheie jucat de marina şi agenții secreți ai Statelor Unite, deoarece, din punct de vedere oficial, o asemenea intervenție nu a existat. Totuşi, contribuția americanilor a fost esențială pentru a se răzbuna pierderea lui *Hood* şi a se împiedica producerea unui dezastru, cu efecte incalculabile până în ziua de astăzi.

Prima veste despre cele întâmplate a ajuns la urechea preşedintelui de la Odd Starheim, un „haiduc de pe Baker Street", prin intermediul *Temerarului.* Fiul unui armator care avusese relații de afaceri cu Stephenson, Starheim evadase de sub ocupația nazistă şi devenise un membru activ şi cutezător al rezistenței norvegiene. Principala lui sarcină consta în a colabora cu un grup la distrugerea sursei de apă grea pentru cercetările atomice ale naziştilor. Dar, în ziua de 21 mai 1941, el a zărit două nave militare germane în zona Sperr, din largul coastelor norvegiene, o regiune interzisă oricărui vas care nu transporta materiale atomice. Starheim şi-a luat riscul de a transmite un mesaj secției norvegiene a B.S.C.-ului. Sumara lui descriere – „două mari nave inamice" – a fost suficientă pentru ca Amiralitatea de la Londra să-şi dea seama că cei doi giganți dispăruți, *Bismarck* şi *Prim Eugen*, se pregăteau de un raid în Atlantic. Churchill l-a prevenit imediat pe Roosevelt că, dacă reuşeau să facă joncțiunea cu crucişătoarele de bătălie *Scharnhorst* şi *Gneisenau*, cele două nave „puteau modifica întreaga desfăşurare a

războiului”. Până acum numai crucişătoarele de bătălie izbutiseră să scufunde vase comerciale cu un total de 115 622 de tone, într-un raid de două luni. Pierderile erau atât de grave încât Churchill se temea că arterele vitale ale Angliei vor fi tăiate. În acea dimineață de miercuri, primejdia crescuse nu la dublu, ci cu mult mai mult. Cei doi monştri marini, abia scăpați din cuşcă, reprezentau o amenințare imediată pentru unsprezece convoaie britanice aflate în larg şi un pericol viitor pentru liniile de aprovizionare ale Marii Britanii.

A doua zi, *Ultra* a interceptat şi descifrat un mesaj al lui Hitler către amiralul Erich Raeder, prin care ordona marinei militare germane să distrugă comunicațiile maritime ale Angliei. Führerul nu ştia că, încă de pe acum, *Prince of* W*ales,* noul cuirasat britanic, *Hood* şi şase distrugătoare navigau cu toată viteza, pentru a se alătura celor două crucişătoare britanice, aflate deja în apropierea fiordului unde fuseseră văzute *Bismarck* şi *Prânz Eugen.* Până la încheierea acestei ample acțiuni, englezii aveau să angajeze opt cuirasate, două portavioane, unsprezece crucişătoare, douăzeci şi unu de distrugătoare, şase submarine şi câteva escadrile aeriene – precum şi un locotenent american de marină, Leonard Smith.

Originar din zona agricolă a statului Missouri, tânărul locotenent Smith a fost unul dintre cei optzeci de piloți împrumutați de marina militară a

Statelor Unite, împreună cu avioanele amfibii de tip *Catalina P.B.Y.,* ca răspuns la urgenta cerere de ajutor adresată de Stephenson preşedintelui. Avioanele *Catalina,* cu rază lungă de acțiune şi cu multiple întrebuințări, erau pe atunci mijloacele aeriene cele mai eficiente de luptă împotriva navelor germane. Anglia nu avea nimic similar, aşa cum nu avea nici echipaje sau radioaparatură corespunzătoare. Participarea lui Smith la scufundarea lui *Bismarck* a rămas îngropată în arhivele oficiale.

În după-amiaza zilei când Hitler a trimis mesajul său lui Raeder, un avion al marinei britanice a decolat pe vreme proastă, pătrunzând deasupra fiordului unde se credea că se ascundeau *Bismarck* şi *Prânz Eugen.* Riscând să se zdrobească de munți şi de falezele abrupte, din cauza vizibilității pe care ceața, lapoviță şi norii o reduceau adesea la zero, pilotul s-a înapoiat cu o veste cutremurătoare: ambele nave germane dispăruseră.

Joi, 22 mai, Roosevelt a fost informat că Churchill îşi petrece tot timpul la statul major al Amiralității, dirijând urmărirea lui *Bismarck,* cel mai primejdios dintre cei doi corsari. Dar primul ministru nu-şi putea concentra neîntrerupt întreaga atenție asupra acestei probleme. În Mediterana, *Royal Navy* suferise grele pierderi, inclusiv distrugătorul *Kelly,* al cărui comandant, lordul Louis Mountbatten, fusese cu greu salvat

din apele mării. O

nouă amenințare se contura pentru şubreda dominație a englezilor asupra teritoriului din jurul oraşului Cairo.

La Scapa Flow, baza navală de la est de Capul pe bună dreptate numit al Mâniei, comandantul flotei metropolitane s-a hotărât să trimită o puternică escadră, pentru a bloca germanilor toate porțile de ieşire spre Atlantic. Scund, cu o minte ascuțită, amiralul Sir John Tovey, care îi iubea pe americani şi îi ura pe linguşitori, îl cunoştea pe Roosevelt încă din primul război mondial, când comandase un distrugător în bătălia de la Jutland. Acum, drapelul lui de amiral flutura la prova noului cuirasat *King George V.*

„Va fi, probabil, un sfârşit de săptămână plin de griji", anunța Churchill. Pentru el, cel mai încordat sfârşit de săptămână din istoria marinei a început odată cu primele ore ale dimineții de sâmbătă. Din plasa de nave, aruncată pe o mare întindere, *Hood* şi *Prince of Wales* au fost cele care au interceptat şi angajat cuirasatul *Bismarck.* La ora 3,52 a.m., *Hood* a tras prima salvă. *Bismarck* a ripostat. Pe neaşteptate, *Hood* s-a văzut încadrat de trâmbele de apă stârnite de explozia obuzelor de 15 țoli. Tirul inamicului era uimitor de precis. Apoi, o lovitură directă a străpuns blindajul lui *Hood* şi a pătruns într-un depozit de muniții. O violentă explozie a aruncat nava în aer. Peste trei minute, din ea nu au mai rămas decât nişte epave mărunte

şi trei supraviețuitori. La rândul său, *Prince of Wales* a fost lovit şi avariat atât de grav, încât a trebuit să iasă din luptă, pentru a evita să fie distrus. *Bismarck* primise şi el câteva lovituri. Dar rănile sale nu îl scoteau din acțiune. Rezultatul ciocnirii era atât de uluitor încât pe tot cuprinsul globului, de la Berlin până la Washington, s-a cerut repetarea ştirii. „*Hood* a fost scufundat?" se spune că ar fi strigat Roosevelt. „Asta înseamnă sfârşitul supremației maritime a Marii Britanii!".

Acum, *Bismarck* şi *Prânz Eugen* puteau să-şi facă de cap în Atlantic. În plus, veşti sumbre veneau de pe toate câmpurile de luptă. Un comandant din Orientul Mijlociu i-a spus lui Churchill că „situația e disperată", iar un altul că două treimi din flota mediteraneană fuseseră avariate de necruțătoarele bombardamente ale avioanelor Axei, în cursul operațiilor din jurul insulei Creta. Apoi, Tovey a anunțat că *Bismarck* scăpase de urmăritori şi dispărea sub „o perdea de vreme proastă". Tot proastă era şi atmosfera din sânul Cabinetului de război, după spusele lui Alexander Cadogan, ministru adjunct la Ministerul de Externe:

„Winston aproape că s-a dat bătut. Dar în asta intră o doză de cabotinism!".

Cabotinismul îşi găsea locul şi la Casa Albă. „Se făceau tot felul de speculații", relatează Stephenson. „Unii credeau că nemții vor bombarda New Yorkul, pornind apoi spre porturile

sud-americane, pentru a face propagandă. Roosevelt se temea că *Bismarck* va ataca Martinica, posesiunea guvernului de la Vichy în Marea Caraibilor. Atunci i-a venit în minte preşedintelui să ordone submarinelor americane scufundarea cuirasatului".

Iată cum descrie Robert Sherwood acest moment în „Roosevelt şi Hopkins":

„Roosevelt vorbea atât de detaşat, de nepăsător chiar, încât puteai crede că se lasă pradă unei fantezii de genul maşinii timpului: ce-ar fi să ne trezim trăind în plin secol al XIII-lea? Dar eram confruntați cu realitatea unei nave capabile de orice, având o imprevizibilă misiune devastatoare, dirijată de voința unui singur om, care era fie nebun, fie genial, fie şi una şi alta, în stare să transforme un impuls inexplicabil într-un punct de cotitură pentru istorie. Şi iată-l pe preşedintele Statelor Unite, stând la Casa Albă, într-o atmosferă de calm apăsător, întrebându-se ce veste îi va aduce viitoarea radiogramă, întrebându-se cum va putea să reacționeze la ea. Şedea în spatele biroului său din camera ovală; îşi scosese haina. Era o zi foarte călduroasă... Ferestrele erau larg deschise. Afară, în colțul de sud-vest al grădinii, se înălța falnicul arbore de magnolia, pe care se spune că l-a sădit Andrew Jackson. Îl acopereau flori mari şi albe, iar mirosul lor de lămâie pătrundea în încăpere. Prin aceste ferestre, vedeai departe, până în Virginia, care, pe

vremea lui Lincoln, fusese teritoriu inamic. Dar Roosevelt se întreba dacă nu va trebui să plece de la Casa Albă".

Relatările contemporane nu pomenesc nimic despre rolul Statelor Unite în evenimentele care au urmat. Până mult după război, englezii considerau în continuare că oricărui preşedinte american îi va veni greu să colaboreze cu ei pe tărâmul secret, dacă această colaborare va fi în primejdie de a fi dezvăluită ulterior. *Royal Navy* a rupt cu tradiția ei de „armă tăcută", pentru a da neobişnuit de multe detalii despre bătălia în curs – şi pentru a ascunde un adevăr mai profund.

Până în ziua de duminică, 25 mai 1941, Amiralitatea britanică şi-a adunat forțele de pe tot cuprinsul Atlanticului, pentru a țese o plasă în care să-l prindă pe *Bismarck,* oriunde s-ar fi îndreptat el. De la Gibraltar a venit Forța H, formată din crucişătorul de bătălie *Renown,* portavionul *Ark Royal,* un crucişător şi şase distrugătoare, sub comanda viceamiralului Sir James Somerville, aflat la bordul crucişătorului de bătălie. Cuirasatele *Rodney* şi *Ramillies* au părăsit convoiul pe care îl escortau şi s-au îndreptat spre sudul Islandei. Din porturi canadiene şi americane au pornit alte nave militare. Iar portavionul *Victorious,* cu vechile şi greoaiele sale avioane torpiloare *Swordfish,* îl urmărea îndeaproape pe *Bismarck*. *Swordfish*-urile erau nişte uimitoare combinații de lemn şi pânză, carlingi deschise,

sârme întinse şi trenuri de aterizare fixe. Dar ele erau dotate cu primele radaruri instalate la bordul unor avioane şi inamicul nu cunoştea acest lucru. Deşi aceste elemente erau la dispoziția comandanților navali britanici, adunați la Londra ca nişte jucători de şah, şi deşi fiecare mutare a lor pe imensele hărți se traducea imediat printr-o acțiune în depărtare, *Bismarck* rămânea de negăsit.

Forțele britanice au pierdut cuirasatul timp de 30 de ore. Dar, la începutul acestei perioade, *Bismarck* a transmis în Germania un raport de jumătate de ceas. Între timp, Roosevelt ordonase tuturor stațiilor americane de goniometrie să stea la pânda unui astfel de mesaj. Aceste posturi de ascultare, remarcă documentele B.S.C.-ului, se dovediseră extrem de eficiente în detectarea surselor de transmisie. Printre stații, se numărau şi cele ale secției de informații radio a Comitetului federal de telecomunicații, căreia îi revenea în primul rând sarcina de a descoperi posturile clandestine. Dar, în mod neoficial, ele interceptau mesaje din Europa, al căror conținut era transmis apoi B.S.C.ului. Când *Bismarck* a rupt tăcerea, aceste stații au stabilit poziția navei. Amiralitatea de la Londra a primit un flux de informații din astfel de surse, ca şi prin teleimprimatoarele şi telefoanele posturilor britanice de ascultare. Până la ora 8,30 a dimineții de duminică, indiscreția de treizeci de minute a lui *Bismarck* a dat posibilitate

urmăritorilor să calculeze că, după ce fusese văzută ultima dată, nava o pornise spre sud-est.

Dar, după transmiterea acestor date către cuirasatul *King George V,* o greşeală în transpunerea lor pe hartă a determinat flota metropolitană să creadă că inamicul se îndrepta în direcție opusă, înapoi spre Marea Nordului. Duminică seara, eroarea a fost corectată şi urmăritorii şi-au dat seama că *Bismarck* luase capul spre un port francez din Golful Biscaya.

Eroarea britanicilor a costat scump. Patrulând într-o direcție greşită, flota metropolitană a rămas cu foarte puțin combustibil. Situația a fost salvată grație unei vedete aparținând pazei de coastă a Statelor Unite, *Modoc.*

În aparență, *Modoc* avea misiunea de a furniza date meteorologice. În Golful Biscaya? Mă rog, acesta era pretextul pe care echipajul său se pregătise să-l invoce, în eventualitatea că germanii l-ar fi luat la întrebări. *Modoc* aducea de asemenea la îndeplinire ordinul dat de Roosevelt tuturor navelor militare americane de a cerceta întinderile mărilor, căutând supraviețuitori de pe vasele aliate scufundate de naziști. Duminică seara, americanii au trăit extraordinara experiență de a vedea tunurile lui *Bismarck* ridicându-se deasupra orizontului şi apoi dispărând încet. *Modoc* a transmis un mesaj.

Puțin după miezul nopții, un avion *Catalina,* cu rază lungă de acțiune, împrumutat de Statele

Unite aviației britanice de coastă, a decolat din portul nord-irlandez Londonderry, pentru a se alătura vânătorii. Acest bombardier neînarmat de patrulare era pilotat de locotenentul Smith şi avea un echipaj mixt, britanic şi american. Avionul a zburat neîntrerupt spre sud, pe o vreme foarte nefavorabilă, ajungând peste şase ore în zona unde patrula *Modoc.*

Între timp, *Bismarck* pusese statul major al Amiralității în încurcătură şi se descotorosise cu atâta iscusință de urmăritorii săi încât părea cert că va ajunge curând sub protecția avioanelor militare germane de la bazele din Franța. Nu mai avea mult până să între în adăpostul bine apărat al porturilor franceze.

Luni dimineață, la ora 8,30, exact cu 24 de ore după ce prost inspiratul mesaj emis de *Bismarck* dăduse britanicilor posibilitatea să repereze cuirasatul, locotenentul Smith a avut impresia că, printr-o spărtură în plafonul dens de nori, vede o navă de război. Pilotându-şi *Catalina* peste valurile zbuciumate ale oceanului, el a executat un viraj. Lumina era slabă, iar norii se aşterneau în câteva straturi suprapuse. Smith avea de ales – fie să zboare mai sus, pentru a încerca să zărească din nou îndepărtata navă, fie să coboare şi mai mult, şi mai aproape de apă, unde vizibilitatea era considerabil redusă. Pilotul a hotărât să coboare prin norii de furtună, zburând orbeşte şi orientându-se exclusiv după aparatura de la bord.

Pe neaşteptate, s-a pomenit într-o zonă senină. Aproape drept în fața ochilor, înspăimântător de aproape, era *Bismarck*. Bateriile sale au deschis focul. Artileriştii germani țintеau bine şi aveau reacții rapide, deoarece mai trebuiseră să înfrunte atacuri ale avioanelor torpiloare *Swordfish,* în «ursul sălbaticelor ciocniri care avuseseră loc imediat după scufundarea lui *Hood. Swordfish*-urile erau leneşe, dar tunarii germani supraapreciau viteza lor, nevenindu-le să creadă că nişte avioane militare zboară cu mai puțin de 180 km pe oră. Iată de ce, deşi luat prin surprindere după ce reuşise să scape atâta vreme de urmăritori, *Bismarck* era gata de luptă. *Catalina,* care zbura de asemenea cu viteză mică, se zguduia sub impactul exploziilor şi al schijelor.

Smith a făcut un viraj strâns de 180 de grade, intrând din nou în nori. Peste câteva secunde, Centrala operativă de informații de la Londra primea mesajul său, care avea să pecetluiască soarta lui *Bismarck*:

„Cuirasat direcție 240 de grade distanță cinci mile curs 150 de grade poziția mea 49,33 nord 21,47 vest…”

La bordul portavionului *Ark Royal,* 15 *Swordfish*-uri, croite ca din topor, au primit torpilele şi carburantul necesar. La ora prânzului, ele au decolat cu dificultate de pe puntea săltată de valuri şi s-au pierdut imediat în ploaia torențială, în norii joşi şi în ceață. După un zbor

de o durată care li s-a părut piloților a fi cea potrivită, pe radarul lor primitiv a apărut semnalul unui contact. Primul grup de avioane a coborât în picaj, dar echipajele au început să înjure, constatând că torpilele lor explodau de cum atingeau apa. Al doilea grup a trecut şi el la atac şi câteva torpile au pornit-o pe valuri. Dar piloții au constatat cu groază că trăseseră într-una din propriile lor nave, crucişătorul *Sheffield.* Din fericire, acesta a observat torpilele şi a reuşit să le evite.

„Urmărirea lui *Bismarck* a fost o succesiune de catastrofe, gafe şi erori", îşi aminteşte unul dintre piloți. „Dezastrul care a fost cât pe-aci să se producă cu *Sheffield* a arătat cât de primejdios era să te bizui pe primele aparaturi radar şi a scos la iveală deficiențe ale pistoalelor magnetice, cu care fusese dotată o parte din torpile. Flota metropolitană gonise atât de mult în direcție greşită încât toate navele, cu excepția lui *Sheffield* şi a lui *King* George V, îşi epuizaseră combustibilul şi nu mai puteau angaja lupta. Țin minte că mă gândeam pe-atunci ce scandal o să iasă la Centrul operativ de informații".

Dar Centrul de la Londra avea prea multe pe cap. De la Bletchley se raportase o creştere bruscă şi neobişnuită a volumului de telecomunicații în rețeaua navală germană a Grupului Vest, din Franța. Aceste informații, ca şi alte date interceptate, dezvăluiau intențiile lui *Bismarck,*

care îşi căuta un refugiu sigur în Franța, deoarece pierdea carburant de pe urma unei avarii de care nu se ştiuse nimic până atunci. Traficul radio al naziştilor a lăsat să se vadă că forțele lor navale şi aeriene, de pe litoralul francez, se pregăteau să vină în ajutorul cuirasatului.

Comunicarea locotenentului Smith despre poziția lui *Bismarck* a fost recepționată de Flotila 4 de distrugătoare, care escorta un convoi de trupe britanice. Distrugătoarele *Cossack, Maori, Zulu, Sikh* şi cel polonez *Piorun* au virat pentru a intercepta cuirasatul, desfăşurându-se într-un arc de cerc şi deplasându-se cu greu prin furtună, peste nişte valuri uriaşe. Mult în urma lui *Bismarck,* venea *King George V,* singura navă din flota metropolitană capabilă încă de urmărire. Dar şi ea a fost nevoită să anunțe Londra că va trebui să renunțe, din lipsă de combustibil, dacă inamicul nu va fi silit să-şi reducă viteza până la miezul nopții.

La căderea serii, *Ark Royal* şi-a lansat din nou *Swordfish*-urile. Ele l-au reperat pe *Sheffield,* care se afla acum la 12 mile în urma lui *Bismarck* şi care le-a redirecționat spre cuirasat. Vântul foarte puternic şi slaba vizibilitate făceau imposibil un atac grupat. Cunoscute sub porecla „sacoşe de sfoară", pentru că arătau într-adevăr de parcă ar fi fost legate cu sfori, *Swordfish*-urile erau totuşi remarcabil de viguroase. Unul câte unul, au coborât deasupra lui *Bismarck,* atacându-l

separat şi zburând cu mai puțin de 150 km pe oră, viteză pe care o reducea şi mai mult vântul din față şi însăşi mişcarea cuirasatului. În felul acesta, fiecare avion s-a aflat, într-o perioadă a atacului său, în bătaia directă a fioroaselor tunuri de pe *Bismarck*. O torpilă a blocat cele două gigantice cârme ale cuirasatului, i-a avariat elicele şi i-a scos din funcție sistemul de dirijare. Cu trei ore mai înainte de limita pe care şi-o stabilise singur, amiralul Tovey a căpătat ceea ce solicitase – o reducere a vitezei lui *Bismarck*. La căderea întunericului, Flotila 4 de distrugătoare a stabilit contactul cu cuirasatul rănit. În beznă şi pe o mare zbuciumată, distrugătoarele s-au plasat în dispozitiv în jurul uriaşului sortit pieirii şi s-au apropiat pe furiş de el, pentru a-şi lansa torpilele.

De-a lungul înspăimântătoarei nopți care a urmat, *Bismarck* nu s-a putut smulge din strânsoarea furtunii ce bătea dinspre nord-vest, legănându-se neputincios sub suflarea ei. În zori, a apărut pe scenă şi *King George V*. Odată mai mult, Tovey şi-a dat seama că germanii construiseră cuirasate aproape indestructibile sub ploaia de obuze. Unul câte unul, tunurile de pe *Bismarck* amuțiseră, dar nava tot mai plutea. Dornic să pună capăt angajamentului, Tovey a ordonat tuturor navelor britanice aflate încă în posesia unor torpile să atace cuirasatul şi să-l scufunde.

Misiunea i-a revenit altui beneficiar al scurtului

mesaj emis de locotenentul Smith. Crucişătorul *Dorsetshire* escorta un convoi dinspre Africa occidentală atunci când a recepționat indicațiile venite de la bordul *Catalinei.* Potrivit unei legi nescrise, care acordă căpitanului oricărei nave de război privilegiul de „a se îndrepta spre locul unde bubuie tunurile", *Dorsetshire* a luat cursul spre nord, străbătând aproape 1800 de kilometri.

În dimineața de marți, 27 mai, la ora 8,40, *Bismarck* s-a scufundat încet, de pe urma loviturii de grație primite din partea lui *Dorsetshire.* Din cei 2000 de membri ai echipajului marelui cuirasat, nu au supraviețuit decât 107. Iar un total de 4100 de marinari au pierit în cele opt zile ale urmăririi din Baltica până în Arctica şi apoi spre sud, în Golful Biscaya.

Între timp, Churchill a pregătit parlamentul pentru veşti despre bătăliile pe uscat şi pe mare, care mergeau prost pretutindeni. Intrând în Camera Comunelor, el nu ştia decât că s-ar putea ca *Bismarck* să fi fost împresurat. „Se crede că nu va mai trece mult, până ce nava va fi distrusă", tocmai spunea el, când cineva i-a fluturat sub ochi o foaie de hârtie. Primul ministru s-a întrerupt din cuvântare şi s-a lăsat să cadă greoi în scaun. În jurul lui domnea o atmosferă de mare încordare. După ce a citit hârtia ce i se strecurase în mână, el s-a ridicat din nou în picioare. „Vă rog să mă iertați, domnule preşedinte al Camerei Comunelor. Am primit chiar acum ştirea că

Bismarck a fost scufundat”. Un suspin a străbătut Camera Comunelor, ca un vânt proaspăt.

Prin intermediul B.S.C.-ului, Roosevelt a transmis felicitări de la „o fostă persoană navală către o altă fostă persoană navală”, adăugând o sumbră notă de regret că o victorie atât de remarcabilă fusese repurtată într-un moment când Statele Unite rămâneau, din punct de vedere oficial, într-o imobilitate neclintită şi de neînțeles.

Amiralul Raeder a apreciat scufundarea lui *Bismarck* ca având „un efect hotărâtor asupra războiului naval”. Dar nu numai atât: ea a avut un efect hotărâtor asupra preşedintelui Roosevelt, pe plan psihologic. El a ținut o cuvântare, din care reieşea că americanii vor lua măsuri împotriva tentativelor germane de a tăia liniile de aprovizionare ale Angliei. Preşedintele a proclamat o „stare de urgență nelimitată”. Când însă reacția opiniei publice l-a convins că se pripise, a trecut din nou la un sprijin clandestin, prin filierele B.S.C.-ului. A început o adevărată invazie a americanilor în Marea Britanie: erau „consilierii”, care formau nucleul viitoarei forțe expediționare.

Secretul misiunii şi intervenției rapide a locotenentului Smith a fost înmormântat în arhivele britanice care, încă din secolul al XI-lea. Adăpostesc „toate documentele referitoare la acțiunile guvernului central şi ale curților de justiție din Anglia şi Țara Galilor”. Rolul pilotului american a rămas necunoscut vreme de 32 de ani.

Abia după aceea, cercetătorii au găsit o însemnare, formulată cu o caracteristică rezervă, despre participarea locotenentului Smith. Nota menționează momentul crucial al redescoperirii lui *Bismarck* şi curajul manifestat de echipajul avionului american *P.B.Y.* Istoricul oficial care a găsit această însemnare nu ştia nimic despre convenția secretă prin care membri ai forțelor armate ale Statelor Unite participau la operații britanice, călătorind în străinătate pe cheltuiala guvernului de la Washington, pentru a colabora cu organizații britanice. De aceea, istoricul respectiv face un comentariu sec: „Nu mi-e clar motivul pentru care în avion se aflau ofițeri americani. Totuşi, cred că ar fi nimerit ca Amiralitatea să le recunoască meritele".

Dar nici locotenentului Smith, nici altor americani repartizați la unități britanice nu li s-a adus nicio mulțumire, deoarece, pe plan strict juridic, ei călcaseră legea, la îndemnul şi cu ajutorul preşedintelui S.U.A. Istoricul naval american Samuel Eliot Morison a relevat tensiunea sub care trăiau echipajele bastimentelor de război ale Statelor Unite, angajate în operații care „mergeau până în pragul războiului": „Li se interzicea să vorbească despre evenimentele pe care le trăiau... Faptul că moralul s-a păstrat ridicat de-a lungul acestei perioade de lupte aprige, dar care nu era încă război, dovedeşte inteligența, disciplina şi tăria sufletească a

oamenilor din marina militară americană”.

Stephenson îşi aminteşte că, puțin înainte de a fi luat hotărârea să acorde britanicilor maximum de sprijin naval pe care şi-l putea permite, Roosevelt a cerut să i se aducă documentele îngălbenite de vreme care vorbeau despre torpilarea pachebotului *Lusitania,* în mai 1915. Acest eveniment jucase un rol fundamental în intrarea Statelor Unite în primul război mondial. Mult timp s-a pus întrebarea dacă Churchill, pe atunci de asemenea prim lord al Amiralității, nu manipulase cumva situația în aşa fel încât să se creeze impresia că germanii se năpustiseră cu premeditare asupra unui vas de pasageri neutru. Se bănuia că, în cala *Lusitaniei,* se ascundeau arme şi muniții.

Conosamentul original a pierit odată cu pachebotul. Dar preşedintele Woodrow Wilson obținuse copii dactilografiate, pe care le sigilase, scriind pe dosar: „A se deschide numai de către preşedintele Statelor Unite”. Actele din dosar dezvăluiau prezența a 200 de tone de muniții, suficient pentru a face din vas un obiectiv legitim pentru un atac din partea *U-Boot*-urilor. Acest conosament controversat se află acum laolaltă cu documentele personale ale lui Roosevelt. Dacă el era o copie autentică a formularului original, înseamnă că versiunea oficială despre scufundarea *Lusitaniei* omisese să menționeze că pachebotul servea şi la transportul de muniții. În

plus, la indicația lui Churchill, Amiralitatea sfătuise navele comerciale britanice să șteargă de la pupă numele portului de origine. Proprietarii *Lusitaniei* merseseră atât de departe încât o trimiseseră pe mare sub pavilion american, dându-i astfel statut de neutralitate. Distrugerea veritabilului conosament apărea deci ca o încercare de a slăbi opoziția celor care nu voiau să facă din scufundarea pachebotului un motiv de intrare în război.

Oricare ar fi fost adevărul cu privire la *Lusitania,* nu încap îndoieli în legătură cu modul cum privea Churchill pericolul reprezentat de *U-Boot*-uri. Campania dusă de ele în 1914–1918, scria dânsul în lucrarea sa „Criza mondială", a oferit în orice moment posibilitatea de implicare a altor mari puteri în conflict, deoarece submarinele germane se bizuiau tot mai mult pe atacurile efectuate în timp ce erau în imersie, ceea ce crea riscul de a scufunda vase neutre şi de a sacrifica echipaje neutre. Era limpede că, după părerea lui, luându-şi un astfel de risc, Germania şi-a meritat soarta.

Cum o fi privit Roosevelt toate acestea, atunci când a trecut în revistă documentele referitoare la scufundarea *Lusitaniei,* la 26 de ani de la eveniment? La ce s-o fi gândit el? „N-o să ştim niciodată", spune Stephenson. „Urmărirea lui *Bismarck* a acaparat toate preocupările noastre şi dosarul *Lusitaniei* a fost pus din nou la o parte. Dar, timp de o clipă, un preşedinte a restabilit

contactul cu întâmplări care călăuziseră mâna unui alt preşedinte şi vechile documente au aşternut o punte între cele două războaie".

Sfârşitul lui *Bismarck* a marcat debutul unui sprijin sporit, acordat de americani englezilor, în materie de informații captate prin radio. Trecătorii de pe Fifth Avenue, din New York, care citeau în ziarele lor de dimineață despre marea bătălie navală din Atlantic, se găseau mai aproape decât şi-ar fi închipuit de o componentă vitală a conflictului. O secție de telecomunicații a B.S.C.-ului strângea, prin filierele F.B.I.-ului, date primite de la paza de coastă şi de la marina militară a Statelor Unite şi le trimitea serviciilor de securitate radio din Anglia. Nu mai era suficientă o cooperare improvizată. Urmărirea şi scufundarea cuirasatului german, handicapată de defecțiuni şi aprecieri eronate, dovedise cât de multe posibilități oferea analiza sistematică a radiocomunicațiilor interceptate de posturile de ascultare americane şi britanice de pe cuprinsul globului. „Analiza traficului" a devenit o importantă problemă de coordonare pentru B.S.C., ale cărui arhive înregistrează faptul că „descifrarea mesajelor nu e singura cale prin care se pot afla intențiile inamicului... Se mai pot obține informații prețioase prin analiza traficului, adică prin investigarea trăsăturilor exterioare ale unui mesaj".

Urmărirea lui *Bismarck* i-a făcut pe comandanții marinei americane să-şi dea seama de ingeniozitatea englezilor, chiar dacă acestora le lipseau timpul şi utilajele. Ei au mai putut constata că măiestria cu care se făcea analiza traficului avea o deosebită influență asupra războiului naval, deşi specialiştilor le trebuia o masă enormă de materiale asupra cărora să lucreze. Conştientă de amenințarea japoneză, marina americană punea mare preț pe datele colectate de posturile britanice de ascultare răspândite în jurul Pacificului. Deoarece monitoarele din Canada interceptau un mare număr de mesaje cifrate japoneze, nimic nu era mai firesc decât ca Washingtonul să-i ajute pe canadieni să-şi construiască propriile lor forțe navale, în schimbul informațiilor puse la dispoziție de ei.

Comandanții *U-Boot*-urilor s-au mirat de brusca extindere a patrulelor antisubmarine, executate de marina canadiană în jurul Golfului St, Lawrence, o zonă de mare importanță strategică, în realitate, era vorba de o flotă improvizată, constând din vase americane cumpărate de civili canadieni. Propriile lor iahturi fuseseră rechiziționate. În felul acesta, în prima fază a războiului, s-a ocolit legislația americană, care interzicea vânzarea de arme către beligeranți, iar ulterior a continuat să reprezinte o metodă utilă pentru a transfera echipament american forțelor canadiene şi britanice. Germanii

nu au ştiut niciodată cu certitudine cât de puternică este apărarea de coastă a Americii de Nord, Chiar şi atunci când un *U-Boot* a torpilat nava canadiană *Raccoon,* care păzea Golful St. Lawrence, germanii nu şi-au dat seama că ea era de fapt un iaht de lux american, transformat în bastiment militar.

Uneori, până şi noii „proprietari" canadieni nu mai înțelegeau nimic. Din „considerente de camuflaj artistic", li se permitea să folosească o bucată de vreme, vasele cumpărate din Statele Unite, înainte ca ele să fie modificate şi înarmate. Se povesteşte că un canadian, furios la culme după o ultimă excursie pe mare, se plângea: „Propriul meu căpitan m-a evacuat de pe puntea de comandă a propriului meu iaht". Canada a cumpărat 13 asemenea vase, până ce a intervenit birocrația americană, punând capăt acestui comerț.

Cel de-al 14-lea iaht s-a achiziționat grație preşedintelui Roosevelt, ca urmare a unui apel personal din partea lui Hugh Keenlyside, reprezentantul canadian în Comisia permanentă comună americană-canadiană a apărării.

Organizația lui Stephenson descoperise un proiect al hitleriştilor de a pune mâna pe baze în Golful St. Lawrence şi de a ocupa două insule franceze, în largul coastei canadiene. *Royal Canadian Navy*, care dispunea oficial doar de zece nave capabile de luptă, şi-a dublat efectivele peste

noapte. Mobilierul de lux de la bordul noilor vase a fost înlocuit cu aparatură de detecție şi cu posturi de radioemisie, pentru a alerta „adevăratele" nave militare ori de câte ori reperau submarine germane. În forma lor inițială, unele din aceste iahturi americane aveau o înfățişare foarte puțin potrivită pentru război. De pildă, la bordul unuia era instalat un pat circular, cu un diametru de aproape 3 metri: scoaterea lui a lăsat loc suficient pentru montarea instalațiilor de radiogoniometrie. Iahturile mari, care puteau să navigheze pe mare, erau inspectate de canadieni îmbrăcați civil, care vizitau porturile de agrement americane în chip de oameni de afaceri bogați – „o treabă de capă şi spadă" care a scos din sărite pe mulți ofițeri de marină canadieni, oameni nedeprinşi cu asemenea tertipuri. Dar ei şi-au căpătat răsplata: încă înainte de sfârşitul războiului, *Royal Canadian Navy* a ajuns a treia flotă militară din lume. O astfel de flotă, aflată în posesia unei țări vecine şi prietene, era în interesul Statelor Unite şi, de la bun început, s-a lucrat pe baza unui acord de reciprocitate.

Cel mai delicat domeniu de cooperare a fost cel de transmitere reciprocă a informațiilor captate prin radio, căci necesita ca fiecare din parteneri să dezvăluie celuilalt aparatura prin care asculta mesaje cifrate străine, treabă pe care nimeni nu prea era dispus s-o mărturisească. În perioada când şi-au improvizat flota, canadienii au oferit,

prin intermediul B.S.C.-ului, mesaje japoneze transmise prin radio şi interceptate de ei. Unități specializate în această direcție şi staționate în Australia, Noua Guinee şi Singapore, culegeau asemenea mesaje din eter şi trimiteau materialul obținut la Londra şi, în copie, la Washington.

Încă de la început, Stephenson ceruse americanilor ca stațiile lor de radiolocație cu o înaltă frecvență, de pe coasta de est, să colaboreze cu oamenii lui la detectarea submarinelor inamice. Istoricii navali au descris bătălia Atlanticului ca fiind, în esență, un duel între Aliați şi puterile Axei, pe planul obținerii de informații prin radio. A fost o bătălie necurmată, dusă în condiții misterioase, pe care nimeni nu a câştigat-o sau pierdut-o în mod hotărâtor şi care, la intervale regulate, atingea apogee de criză.

Comandanții *U-Boot*-urilor primiseră de la amiralul Karl Dönitz, comandantul lor tactic direct, indicația să trimită un mare volum de informații prin radio la statul major al marinei germane. Lungile lor emisiuni erau o pradă uşoară pentru goniometrişti, care lucrau după un principiu simplu. O antenă direcțională sensibilă, care se rotea până ce recepționa semnalele cu maximum de intensitate reprezenta un fel de deget arătător. Două detectoare, aflate la mare distanță între ele şi orientate spre acelaşi transmițător, furnizau coordonatele poziției. În punctul unde liniile se întretăiau, se găsea postul de emisie.

Dificultatea nu consta în a repera guralivele submarine, ci în a le ataca, deoarece distrugătoarele trebuiau să capete cât mai repede datele referitoare la poziția lor.

În 1940, când naziştii au ajuns la unul din punctele culminante ale succeselor lor în Oceanul Atlantic, Statele Unite dispuneau de un arc de staţii pe uscat, capabile să detecteze submarinele germane. Această rețea, cunoscută sub numele de *Huffduff,* de la *High-Frequency Direction-Finding* (radiogoniometrie de înaltă frecvență), comunica datele căpătate unei centrale de informații radio din statul Maryland, care, la rândul ei, le transmitea statului major al telecomunicațiilor de la Washington, cu sediul pe Nebraska Avenue, nr. 3801. De pe urma fluxului de radiocomunicații, cei ce lucrau acolo cunoşteau amploarea pierderilor suferite de fiecare convoi britanic. La un moment dat, ei şi-au dat seama că englezii introduseseră o inovație – aparatură *Huffduff* la bordul navelor, ceea ce permitea escortei să detecteze submarinele pe plan local. O misiune ştiințifică britanică, în vizită la Washington, furnizase cu câtva timp mai înainte elemente despre magnetronul cavitar, care dădea mai multă flexibilitate radarului. Acum, americanii voiau să ştie ce ameliorări se aduceau sistemului *Huffduff* şi instalațiilor radio de la bordul escortei, ameliorări menite să asigure o bună cooperare între distrugătoare, singurul mijloc capabil să

pună la respect haitele de submarine.

Şi astfel, Statele Unite au intrat în război pe un alt tărâm şi pe nesimțite. Interceptarea telecomunicațiilor a jucat un rol decisiv în zădărnicirea tentativei naziste de a strangula Anglia. Stațiile *Huffduff* britanice au conlucrat îndeaproape cu navele, avioanele şi stațiile de detecție de pe litoralul Atlantic al Statelor Unite, precum şi cu navele militare engleze. De exemplu, atunci când *U-158* a „pălăvrăgit" cu centrul său de control, „neavând ceva mai bun de făcut", stațiile de radiolocație britanice din Marea Caraibilor şi goniometrişti americani de la Georgetown i-au stabilit poziția şi au transmis-o unui avion antisubmarin *V.P.-74,* care zbura prin apropiere. La câteva minute după ce şi-a terminat imprudența flecăreală, *U-158* a fost surprins în timp ce se afla la suprafață şi scufundat, la vest de Bermuda.

Pe la mijlocul anului 1941, factorii de decizie americani în materie de apărare cârteau pe înfundate la Washington că englezii îşi asumă riscuri nejustificate, combătând inamicul pe prea multe fronturi. Harry Hopkins i-a spus lui Churchill: „După părerea noastră, Imperiul britanic face prea multe sacrificii, încercând să apere o poziție imposibil de păstrat în Orientul Mijlociu. În orice clipă, germanii ar putea ocupa Gibraltarul şi închide Mediterana de vest. De asemenea, ei ar putea bloca Canalul de Suez,

înfrângând armatele britanice din Orientul Mijlociu. Şefii noştri de stat major consideră că lupta hotărâtoare trebuie să se desfăşoare în Oceanul Atlantic".

Documentele B.S.C.-ului consemnează reacția lui Churchill: „Primul ministru apreciază că, la Washington, nu se arată suficientă înțelegere față de starea de spirit care i-a determinat pe englezi să lupte în Orientul Mijlociu şi să vină în ajutorul Greciei. Ei au răspuns astfel obligațiilor pe care le aveau față de țări prietene sau dependente. Trimiterea unui număr substanțial de efective şi de arme în Orientul Mijlociu, atunci când ele erau strict necesare pentru apărarea Regatului Unit, a fost o decizie dictată de vechi tradiții. În ultimele opt luni, aproape jumătate din producția de război a Marii Britanii a fost trimisă în Orientul Mijlociu, în cadrul unei politici bine gândite. Ar fi trist dacă americanii ar da de înțeles poporului britanic că Statele Unite se preocupă mai mult de păstrarea insulelor sale, ca o platformă de lansare împotriva Germaniei, pentru eventualitatea că S.U.A. Vor intra în război, decât de sprijinirea țărilor care luptă deja pentru nimicirea tiraniei naziste". În cele din urmă, primul ministru a subliniat că, dacă Statele Unite vor intra în război, „Africa de Nord şi de Vest s-ar putea dovedi zonele de operații cele mai favorabile pentru forțele americane". Remarca primului ministru anticipa *Torch,* prima operație comună secretă şi militară, care avea să

fie, după cum notează documentele B.S.C.-ului, prima licărire de lumină la capătul tunelului, „când am putut să trecem de la defensivă la ofensivă, adică să ne asigurăm o participare totală a americanilor la activitățile secrete îndreptate împotriva duşmanului”.

28

Înainte de a începe urmărirea lui *Bismarck,* Stephenson telegrafiase lui Churchill:

„Am încercat să-l conving pe Donovan să accepte postul de coordonator al tuturor serviciilor secrete americane”.

La câteva zile după scufundarea cuirasatului, el a transmis:

„Donovan s-a întâlnit astăzi cu preşedintele Roosevelt şi, după lungi discuții, în cursul cărora s-a căzut de acord asupra tuturor punctelor, a acceptat numirea în postul de coordonator al tuturor formelor de activitate secretă, inclusiv operațiile ofensive... Va avea gradul de general-maior şi va da socoteală numai – repet, numai – preşedintelui... Donovan mă învinuieşte că aş fi tras sforile şi aş fi provocat numirea lui... După luni de lupte şi manevre la Washington, vă puteți imagina cât de bine îmi pare că omul nostru deține această răspundere”.

Invadarea Uniunii Sovietice, pe care Hitler o

amânase, era acum iminentă. La fel de iminentă era şi noua fază a colaborării neoficiale dintre Donovan şi *Temerarul.* Amândoi intenționau să exploateze cunoştințele pe care le aveau despre intențiile lui Hitler, ceea ce intra în conflict cu setea de publicitate a lui John Edgar Hoover.

Englezii învățaseră că era mai bine să nu faci zgomot în jurul unui succes pe frontul secret, mergând atât de departe încât, uneori, nici nu se foloseau imediat de informațiile dobândite. Un maestru al subterfugiilor sosise tocmai la statul major al *Temerarului,* de la New York. Locotenent-comandorul Ewen Montagu, un tânăr şi strălucit jurist, ştia cum să păcălească pe inamic, beneficiind de pe urma rețelelor lui de spionaj şi nu desființându-le. Hoover prefera să le lichideze şi să se fălească pretutindeni cu isprăvile lui. „Voia cu orice preț să-şi facă publicitate pentru a spori prestigiul F.B.I.-ului". Îşi aminteşte Montagu[10], „De teama indiscrețiilor nu îndrăzneam să-l punem la curent cu anumite proiecte. Metodele noastre se bizuiau pe camuflaj. Asta îi dădea de bănuit lui Hoover. A început o perioadă cumplită..."

---

[10] Montagu a devenit magistrat în marina militară britanică. Dar reputația de care s-a bucurat după război se datora ideii sale de a arunca în mare un cadavru asupra căruia germanii au găsit planuri false ale unei invazii aliate în Sardinia, destinate să ascundă debarcarea efectiv proiectată în Sicilia. Montagu a relatat acest episod în cartea sa „Omul care nu a existat niciodată".

Duminică, 1 iunie 1941, Stephenson a intrat în biroul său din camera 3553, de pe Fifth Avenue, nr. 630. Organizația sa ocupa acum două etaje din imobilul Rockefeller Centre. Colaboratorii se obişnuiseră cu aparenta sa omniprezență. De data aceasta, el a străbătut încăperea şi a ieşit pe o uşă dosnică, mascată de nişte rafturi cu cărți. Ajuns din nou pe stradă, a fost luat de Donovan într-o maşină, cu care au pornit-o spre nord, trecând fără a fi văzuți frontiera canadiană. În aceeaşi seară, amândoi se înghesuiau în turelele unui bombardier, care a zburat până în Scoția. Ultima parte a călătoriei s-a efectuat în expresul de noapte Glasgow-Londra. Alarmele aeriene au silit trenul să se oprească în numeroase rânduri. Când au ajuns în capitala cufundată în bezna camuflajului, hainele lor subțiri se impregnaseră de mirosul fumului de locomotivă. I-a întâmpinat vestea unui uriaş succes german în materie de desanturi aeriene. Naziştii capturaseră insula Creta din Marea Mediterană, provocând din nou mari pierderi englezilor. Hitler a declarat că victoria sa dovedise că „nicio insulă nu este inexpugnabilă", cuvinte pe care Comitetul mixt al serviciilor secrete britanice le-a interpretat ca însemnând că insulele metropolei trebuie să se pregătească pentru acest nou gen de asalt din văzduh.

Ultra vedea altfel lucrurile. Vineri, 6 iunie, Stephenson şi Donovan au plecat cu maşina la

Woburn Abbey, pe moşia ducelui de Bedford. Acest plăcut colț de țară era un loc favorit de întâlnire pentru tinerii îndrăgostiți, care cunoşteau zeci de poteci unde puteau rămâne ceasuri de-a rândul fără să-i deranjeze nimeni. Acum, ținutul deluros şi împădurit era înțesat de sentinele deghizate în gardieni silvici. Comandouri purtând combinezoane peticite circulau cu bicicletele pe cărări înguste sau stăteau la umbra străvechilor stejari, de la marginea ogoarelor de grâu, care ajungeau până la porțile Bletchley Park-ului şi la barăcile din cuprinsul acestuia. Pe drumul dintre Blechley Park şi venerabila mânăstire din apropiere se plimbau cu bicicletele câteva personaje excentrice. Printre ele, Donovan a recunoscut nişte specialişti în războiul psihologic, pe atunci o nouă ramură a operațiilor ofensive secrete. Fără să ştie nimic despre gigantica acțiune de interceptare a mesajelor provenind de la înaltul comandament german, aceşti specialişti primeau unele informații prelucrate de *Ultra,* pentru a le folosi în emisiunile de „propagandă neagră", menite să înşele sau să demoralizeze pe duşman.

Reginald Leeper, şeful serviciului secret politic al Marii Britanii, a ținut o cuvântare în fața acestei ciudate adunături de indivizi, care aduceau cu nişte belferi nu tocmai întregi la minte:

„Domnilor, primul ministru m-a autorizat să vă dezvălui o informație secretă, pe care domnul

Churchill şi şefii de stat major o cunosc de câteva săptămâni. Domnia sa mi-a permis să vă destăinuiesc – dumneavoastră şi numai dumneavoastră, pentru a ne putea coordona planurile – că Hitler va ataca Rusia Sovietică. Se crede că debutul invaziei va avea loc pe la mijlocul lunii iunie. Data prevăzută este duminică, 22 iunie, adică de astăzi în 16 zile. Vă rog să nu scrieți nimic din ceea ce vă spun şi să nu pregătiți nicio măsură anume, până în ziua respectivă. Fiecare din dumneavoastră răspunde de câte o secție, care va intra în acțiune deîndată ce va începe ofensiva germană. Am identificat 29 de divizii, sub comanda lui von Leeb, în Prusia Orientală, care vor înainta pe flancul de nord; 50 de divizii, comandate de von Bock, vor ataca spre sud, de ambele părți ale liniei ferate Minsk-Smolensk-Moscova; 42 de divizii, sub comanda lui von Rundstedt, vor porni de la Lublin spre Kiev…”.

Zilele s-au scurs, una după alta. Donovan anticipa că germanii vor reuşi să obțină o surpriză totală. Englezii nu puteau divulga lui Stalin sursele de netăgăduit ale informațiilor lor, dar au încercat să-i convingă pe sovietici de inevitabilitatea atacului pe baza unor ştiri provenite din alte izvoare. „Dacă britanicii ar fi trimis Kremlinului ordinele autentice ale germanilor, aşa cum fuseseră ele interceptate, Stalin şi-ar fi dat seama de realitatea primejdiei, i-a relatat după aceea Donovan lui Roosevelt. Dar

englezii considerau mult prea secretă întreaga lor organizație de la Bletchley. După părerea lor, informațiile obținute pot fi utilizate pentru a dobândi avantaje pe alte căi".

Vineri, 20 iunie, cu două zile înainte ca Wehrmachtul să declanşeze ofensiva, Churchill a început să lucreze pe un text care urma să fie radiodifuzat în lumea întreagă, atunci când trupele naziste vor cotropi Uniunea Sovietică. Avea să fie una din declarațiile cele mai semnificative pe plan politic din viața lui. Pe istoricii postbelici i-a uimit lungul interval de timp pe care primul ministru l-a consacrat acestui discurs, deoarece nu ştiau de informațiile căpătate de Churchill de la Bletchley. În aparență, el a cheltuit ore prețioase, frământându-se în legătură cu perspectivele unei ofensive germane în Est, în loc să se ocupe de evenimente reale, dramatice şi care priveau mult mai îndeaproape țara lui. Exact la 20 iunie, Hitler proclamase că va intensifica „asediul Angliei". Cabinetul de război britanic era preocupat de noile tehnici germane de invazie pe calea aerului, demonstrate cu atâta eficiență în Creta. Forțele britanice din Orientul Mijlociu sufereau noi înfrângeri. În săptămâna aceea, bătălia Atlanticului înregistrase un număr record de cargoboturi scufundate. Se redusese numărul navelor militare care ar fi trebuit să asigure escorta convoaielor – 11 din ele pieriseră cu prilejul dezastruoasei campanii din Creta. Şi

totuşi, iată-l pe Churchill cugetând la o nouă politică față de Rusia. Bineînțeles, istoricii nu ştiau că primul ministru cunoştea deja ziua şi ora invaziei.

Discursul a fost lung şi redactat cu grijă, plin de teme grave şi de argumente de mare pondere. El a fost scris înainte chiar ca sovieticii să afle că hitleriştii erau pe punctul să încalce pactul de neagresiune. În acea zi de vară, Churchill i-a cizelat frazele în conacul elisabetan de la Chequers, folosind bizarul stil ditirambic care l-a fascinat pe Roosevelt, atunci când Stephenson i-a arătat ciorna:

„Îi văd pe ostaşii ruşi, în
pragul țării lor,
apărând ogoarele pe care
străbunii lor le-au muncit din vremuri imemoriale.
Îi văd apărându-şi căminele unde mamele şi
soțiile se roagă
da, sunt clipe când oricine se roagă –
pentru viața celui drag, pentru întoarcerea
cu bine a aducătorului de pline,
a apărătorului şi
ocrotitorului lor…
Văd cum împotriva acestei țări se îndreaptă mârşavul atac
al maşinii de război naziste, cu spilcuiții ei
ofițeri prusaci, care se pricep atât de bine
să păşească apăsat şi să bată din călcâie,

cu călăii ei, care au cotropit şi terorizat
atâtea ţări ale continentului nostru.
Şi mai văd hoardele soldăţimii barbare,
brutale şi servile,
năpustindu-se ca un stol de lăcuste târâtoare…
Iar în spatele flăcărilor, în spatele uraganului,
văd acea mână de ticăloşi care pun la cale,
pregătesc şi prăvălesc asupra omenirii
cascada grozăviilor de neînchipuit”.

În duminica următoare, aceste cuvinte au zburat în jurul globului, fiind difuzate în toate limbile pământului. Kremlinul fusese luat prin surprindere. În ziua următoare, Churchill a prezidat Cabinetul de război. Pentru a-şi proteja sursele, el s-a scuzat că acționase atât de repede după ce aflase despre invazie, pretinzând că, dacă ar fi avut timp, şi-ar fi consultat colegii. Bineînțeles, primul ministru ştia că o consultare ar fi însemnat o întârziere, dacă nu şi mai rău. „El a ascuns consilierilor lui politici că va ține un discurs, de teamă ca ei să nu-l dilueze”, scrie secretarul său particular, Jock Colville. Churchill voia să dea un maximum de impact declarației că „orice om şi orice stat care luptă împotriva nazismului se va bucura de ajutorul nostru”, exact în ziua când maşina de război germană năvălise peste frontiera sovietică.

Între timp, *Ultra* a identificat pe toți generalii care comandau operația *Barbarossa,* cele 115

divizii germane, 18 finlandeze, 14 italiene, plus celelalte unități. Hitler le-a spus comandanților săi, lucru ce s-a aflat şi la Bletchley: „Numele Moscovei va dispărea pentru totdeauna”. Cucerirea întregii Rusii urma să dureze douăzeci de săptămâni.

Specialiştii militari britanici şi americani au pronosticat că Hitler va zdrobi ceea ce el numea „un uriaş de lut” înainte de venirea iernii. Stephenson nu a fost de acord şi l-a asigurat pe Roosevelt că atragerea forțelor germane în Iugoslavia dusese la câştigarea răgazului necesar.

„Din punct de vedere al blindatelor, al puterii de foc, al flexibilității şi al elanului, Wehrmachtul a atins o culme a perfecțiunii”, relata *Temerarul,* după întoarcerea sa la Washington cu Donovan. „Dar generalii germani erau încă fascinați de Hitler. Dacă el a făcut un calcul greşit, aşa cum credem noi, superstițioasa încredere a naziştilor în infailibilitatea führerului se va spulbera. Prăbuşirea psihologică care va urma va nimici moralul nemților”.

„Preşedintele accepta acum pe de-a-ntregul conceptul de război secret *ofensiv”,* îşi aminteşte Stephenson. „Agresiunea contra Rusiei i-a dat posibilitatea, pe plan politic, să-l numească pe Bill Donovan coordonator al serviciilor secrete, «cu sarcina de a strânge şi analiza toate informațiile şi datele legate de securitatea noastră națională»”.

Ordinul executiv din 11 iulie 1941 dădea

caracter oficial, unei situații care, în fond, era ilegală. „Cu şase luni înainte de Pearl Harbor", notează documentele B.S.C.-ului, obținusem o deplină participare şi colaborare a americanilor în activitățile secrete împotriva inamicului, pe tot cuprinsul globului".

Robert Sherwood, pe atunci ofițer de legătură între Casa Albă şi B.S.C., îi scria lui Stephenson: „Roosevelt nu a trecut nicio clipă cu vederea faptul că acțiunile sale ar fi putut duce la demiterea lui, fie imediat, fie mai târziu. Ştia pe dinafară că jurase nu numai să respecte Constituția, ci şi să o *apere.* Avea aşadar dreptul să aprecieze *cam* să o apere. Putea să se sfătuiască în această privință, dar felul cum se sfătuia cu dumneata şi prin intermediul dumitale îl punea în afara legii. Totuşi, el dispunea de privilegiul independent, atribuit oricărui conducător al executivului, de a apăra țara în modul pe care-l consideră cel mai potrivit. Dar, de fiecare dată când îşi reglementa una dintre acțiunile sale, evenimentele îl sileau să întreprindă o altă acțiune, care putea duce la demiterea lui".

Roosevelt îşi masca starea de spirit sub o imagine publică plină de jovialitate. Stephenson întrezărea adevăratul zbucium din sufletul acestui om atunci când preşedintele dădea glas sentimentelor sale de dezamăgire. Aşa se întâmplase în primele luni ale anului 1941, cu prilejul scandalului iscat de sprijinul militar

acordat Marii Britanii. Legea de împrumut şi închiriere dădea preşedintelui posibilitatea de a extinde ajutorul către orice țară a cărei soartă considera că este vitală pentru apărarea Statelor Unite. Duşmanii săi îl defineau drept un aspirant la dictatură, deoarece îşi asuma astfel de prerogative. Critici ca Robert Hutchins declarau că „suntem pe cale să comitem o sinucidere națională", pentru că se abandonaseră anumite drepturi democratice de dragul securității naționale. Când proiectul de împrumut şi închiriere a devenit în sfârşit lege, în martie 1941. Preşedintele şi-a permis o ieşire, care i-a uluit pe colaboratorii săi. „Roosevelt a declarat că va întoarce foaia", îşi aminteşte Stephenson. „S-au răspândit atâtea minciuni, s-au făcut atâtea încercări de a speria lumea, încât s-au pierdut complet din vedere problemele principale El nu a putut răspunde minciunilor, până ce nu a fost votată legea. Acum voia să plătească cu aceeaşi monedă. Timp de peste o oră, preşedintele a dictat o ripostă vindicativă şi furibundă la atacurile veninoase ale senatorilor, comentatorilor de presă şi propagandiştilor. Consilierii săi s-au îngrozit. Ei nu şi-au dat seama că preşedintele voia pur şi simplu să se răcorească. Roosevelt nu a rostit niciodată discursul respectiv".

Înainte de a declanşa operațiunea *Barbarossa,* naziştii au folosit o stratagemă a cărei importanță nu a fost înțeleasă decât mai târziu. Hitler dăduse

ordin să se distribuie broşura „Directive pentru inducerea în eroare *A* inamicului”, în cincisprezece exemplare numerotate şi purtând mențiunea „numai pentru comandanți” – categoria cea mai secretă de materiale. La Bletchley Park nu s-a aflat de conținutul broşurii. El a fost reconstituit de B.S.C., după o analiză a referirilor indirecte la documentul original.

Stratagema lui Hitler confirma părerea că metodele polițieneşti directe de abordare a contraspionajului nu erau cele mai potrivite. Cu atât mai rău pentru Hoover şi F.B.I., dar chiar şi o lectură superficială a „Directivelor” scotea la iveală cât de rafinate şi ingenioase erau subterfugiile cu care Hitler şi acoliții săi reuşiseră să inducă în eroare până şi Uniunea Sovietică. Zvonuri false, „dezinformări” transmise prin obişnuitele filiere diplomatice şi secrete, minciuni sfruntate şi dislocări simulate de forțe armate îşi găseau locul într-un meticulos program menit să deruteze şi să demoralizeze inamicul.

Statele Unite tolerau libera funcționare a ambasadelor Axei şi permiteau agențiilor germane de propagandă să răspândească versiunile naziste despre evenimentele care aveau loc. Interesele marilor corporații americane se împleteau cu cele ale patronilor din Italia şi Germania. Posibilitățile de infiltrare ale hitleriştilor păreau fără limite.

Englezii învățaseră să folosească aceste filiere germane, în loc să-i aresteze pe spioni şi pe agenții

de propagandă. Prin intermediul lor, Berlinul căpăta informații false. Roosevelt a înțeles că din contraspionaj se putea făuri o armă ofensivă. Dar şeful F.B.I.-ului se încăpățâna să refuze utilizarea agenților dubli. John Edgar Hoover a comis acum o greşeală care, după spusele adversarilor săi, a dus la succesul repurtat de japonezi la Pearl Harbor.

La biroul lui Stephenson de la New York a sosit *Tricicleta,* unul dintre agenții dubli aflat sub control britanic, care tocmai discutase cu şefii săi germani despre Pearl Harbor, cu şase luni înainte ca japonezii să atace această bază. Hoover a refuzat să dea crezare extraordinarei sale relatări. Vorbind despre „perioada cumplită" când F.B.I.-ul a început să pună bețe în roate, locotenent-comandorul Montagu clocotea încă de exasperare în fața eşecului *Tricicletei* de a-l convinge pe Hoover despre valoarea informațiilor referitoare la Pearl Harbor.

Incidentul este semnificativ şi din alte motive. El oferă o lecție importantă celor înclinați să revizuiască istoria mult după evenimentele respective. La orice moment dat, un semnal al serviciului secret, care anticipează o acțiune a inamicului, face parte dintr-un torent de informații. Unele sunt adevărate, multe din ele pot fi false, inclusiv dezinformații strecurate cu premeditare de duşman sau – cu şi mai mare eficiență – de uneltele lui din umbră. Retrospectiv,

s-ar putea crede că avertismentele autentice ar fi trebuit să sară în ochi, ca lumina unui far. Un observator de azi, care priveşte înapoi, nu-şi dă seama de diversiunile, uneori contradictorii, care, la epoca respectivă, păreau la fel de importante. Lucrul se aplică atât diferitelor evaluări ale *Ultrei,* ca şi cazului particular al atacului de la Pearl Harbor.

29

Tricicleta era numele de cod al unui patriot iugoslav pe care îl chema Dusko Popov. Printre multele sale trăsături, care îi displăceau lui J. Edgar Hoover, era şi calitatea de agent dublu. Recrutat iniţial de spionajul german, el s-a oferit să colaboreze cu *Intelligence Service* şi să procure nemţilor informaţii „controlate", în aparenţă importante, dar aprobate în prealabil de britanici. În felul acesta, Popov putea obţine informaţii de la nazişti, de obicei printr-o analiză atentă a întrebărilor la care ei îi cereau să furnizeze răspunsuri.

În funie 1941, după ce şi-a umplut de satisfacţie superiorii de la Berlin cu aşa-zisele sale succese în Anglia, a primit ordin să se stabilească în Statele Unite. Pe drum, s-a întâlnit la Lisabona cu nemţii cărora le era subordonat. Ei i-au spus că japonezii studiau o metodă de atac a bazei de la Pearl

Harbor, cu bombardiere-torpiloare, decolând de pe portavioane, ceva similar cu o operație efectuată de britanici cu câteva luni mai înainte, împotriva flotei italiene. Utilizând un nou tip de torpile aeriene, englezii scufundaseră jumătate din navele lui Mussolini în apele puțin adânci de la Taranto, în sudul Italiei. Baronul Gronau, ataşatul german al aerului la Tokio, se dusese special cu avionul la Taranto, pentru a cerceta modul cum se desfăşurase această acțiune, iar ministrul de externe japonez, Yosuke Matsuoka, venise la Berlin, cu o echipă de specialişti, pentru a căpăta detalii. *Tricicletei* i s-au spus toate acestea şi apoi i s-a dat un chestionar, care se concentra asupra instalațiilor de apărare a bazei de la Pearl Harbor.

Popov a relatat conştiincios că, după părerea naziştilor, marina militară japoneză părea să pună la cale scufundarea unei mari părți a flotei americane din Oceanul Pacific, făcând uz de tactica aviației navale britanice la Taranto. Englezii improvizaseră torpile aeriene pentru apă mică şi le lansaseră contra unui dispozitiv defensiv aparent impenetrabil, adică exact în condițiile de la Pearl Harbor. Ca aviator, pe Stephenson îl durea inima că piloții aeronavali britanici nu dispuneau de aparate moderne: torpilele lor porniseră de la bordul unor biplanuri *Swordfish* învechite. El şi-a intensificat campania de obținere a unor avioane de la marina, militară a Statelor Unite, care avusese înțelepciunea de a-şi păstra propria armă

aeriană în anii de criza. Mulți zburători britanici şi-au datorat viața adoptării ulterioare a utilajelor de la bordul portavioanelor americane, pe atunci mult mai avansate decât cele ale marinei britanice. Promptitudinea cu care americanii au satisfăcut aceste necesități navale ale Angliei a însemnat un transfer de arme din Pacific, unde puternicele escadre de portavioane ale japonezilor le depăşeau pe cele ale Aliaților. Poate că acesta a fost unul din principalele rezultate ale atacului de la Taranto. Indicațiile cu privire la viitorul dezastru de la Pearl Harbor s-a pierdut în mulțimea cotidiană de preocupări mai urgente.

Dat fiind că se afla acum pe teritoriul american, *Tricicleta* trebuia să încapă pe mâinile lui Hoover şi ale F.B.I.-ului care ar fi protestat imediat dacă ar fi avut impresia că nu li se spune totul. Dar personalitatea agentului contrasta violent cu cea a lui Hoover, căruia până şi numele lui de cod i se părea un afront. După spusele lui Hoover, una din amantele lui Popov îşi părăsise domiciliul şi locul de muncă pentru a-l însoți peste tot. „Era un băiat de bani gata din Balcani, trimis aici ca să spioneze proiectele noastre atomice şi să transmită informații, lună de lună, despre ajutorul pe care-l dădeam englezilor".

Popov considera că relațiile sale la nivel înalt, gusturile exotice şi stilul lui extravagant constituiau o acoperire perfectă, F.B.I.-ul privea însă toate acestea cu ochi răi şi nu lua în seamă

pledoaria englezilor că *Tricicleta* prestase o activitate rodnică şi primejdioasă, care îi atrăsese aprecierea şefilor spionajului nazist. Berlinul îl trimisese în Statele Unite pentru a-şi crea propria sa rețea de agenți şi a pune în funcțiune o stație de radio. F.B.I.-ul a instalat un emițător, care a luat legătura cu Germania, dar inamicul a mirosit că ceva nu era în regulă şi a rupt contactul. *Tricicletei* nu i s-a permis să aibă de-a face cu stația.

Londra era dezolată de cele ce se întâmplau. Mai târziu, chiar şi englezii au recunoscut că nu puseseră un accent suficient de puternic pe indicațiile referitoare la Pearl Harbor. Printre contactele avute de Popov cu superiorii săi naziști la Lisabona se număra şi o convorbire cu un ofițer al serviciului secret german, care se dusese la Taranto pentru a raporta despre atacul britanic de acolo. El i-a povestit *Tricicletei:* „Avioanele torpiloare ale englezilor au trecut prin barajul de cabluri ale baloanelor captive şi prin focul puternic al bateriilor de pe şase cuirasate, nouă crucişătoare şi vreo douăzeci de distrugătoare şi nave de escortă. Bombardierele au decolat de pe un portavion şi, dintr-o singură lovitură, au făcut prăpăd în flota italiană. Data de 11 noiembrie 1940 trebuie să între în istorie ca sfârşitul erei cuirasatelor în războiul naval".

Lecția principală de la Taranto nu a fost sesizată de americani, dar japonezii au aplicat-o la Pearl

Harbor. Din moment ce englezii reuşiseră să folosească aparate vechi pentru a lansa torpile aeriene, înfruntând inamicul la el acasă, japonezii nu riscau să aibă dificultăți cu bombardiere-le-torpiloare şi portavioanele lor, mult mai moderne.

Toate străduințele *Tricicletei* de a alerta pe americani, prin mijlocirea F.B.I.-ului, au eşuat, deşi adusese cu el mostre de echipament german de spionaj şi, mai ales, un chestionar, cu un capitol special, intitulat „Baza navală fortificată de la Pearl Harbor". Chestionarul cerea:

1. Detalii exacte şi schițe despre starea cheiurilor, a instalațiilor portuare, a situației bazinului de radub nr. 1 şi a noului bazin de radub, în curs de construire.
2. Detalii despre baza de submarine (planul dispozitivului). Ce instalații portuare există?
3. Unde se află baza formațiilor de culegătoare de mine? Cât de mult a avansat dragarea la intrarea în port şi la ecluzele de est şi sud-est? Care e adâncimea apei?
4. Câte ancoraje sunt?
5. Există vreun doc plutitor la Pearl Harbor sau se intenționează aducerea unui astfel de doc? Sarcini speciale: Informații despre plasele de protecție antitorpile, recent introduse de Anglia şi Statele Unite. În ce măsură sunt dotate cu ele marina militară şi marina comercială? Se folosesc în cursul deplasărilor? Cu cât scade în medie viteza navei, atunci când se utilizează plasele? Detalii de

construcție şi altele.

Chestionarul a ajuns la Hoover, Dar, când s-a constatat că repulsia lui față de excentricitățile noului venit punea în primejdie colaborarea dintre englezi şi americani, a sosit de la Londra Ewen Montagu. El reprezenta aşa-numitul Comitet Douăzeci, care îşi împrumutase titlul de la numeralul 20 în cifre romane – XX, simbolul crucii duble [11] . Montagu s-a străduit zadarnic să convingă F.B.I.-ul să pună la dispoziția *Tricicletei* informații cu care agentul să-şi satisfacă superiorii de la Berlin. Deşi mare maestru în dificila artă de a păcăli pe inamic, Montagu nu a scos-o la capăt cu Hoover. Şeful Comitetului Douăzeci, Sir John Masterman, fost student şi apoi profesor la Universitatea din Oxford, scria despre acest episod în cartea sa *Double-Cross System:* „Este demn de remarcat că *Tricicleta* a adus un chestionar cu caracter mai mult sau mai puțin general sau statistic. Excepție făceau numai întrebările privitoare la Pearl Harbor, care erau speciale şi amănunțite. Prin urmare, se poate deduce cu uşurință rolul chestionarului: el indica foarte limpede că, în eventualitatea intrării în război a Statelor Unite, Pearl Harbor va fi primul obiectiv atacat şi că planurile pentru această

---

[11] Joc de cuvinte intraductibil : în limba engleză, *double cross* înseamnă, în acelaşi timp, „cruce dublă" şi „înşelătorie". - *Nota trad.*

acțiune se aflau într-un stadiu avansat în vara anului 1941. Firește, nu nouă, ci americanilor le revenea sarcina de a evalua chestionarul şi de a trage concluziile corespunzătoare. Totuşi, cunoscând mai bine atât cazul cât şi omul respectiv, ar fi trebuit să subliniem, mai mult decât am făcut-o, importanța informației. Având o mai mare experiență, de pe urma unei activități de câțiva ani în plus, ar fi trebuit să ne luăm riscul de a fi puşi la punct şi să atragem atenția prietenilor noştri din Statele Unite asupra importanței documentului; dar, în 1941, ne exprimam încă cu timiditate opiniile şi nu prea aveam încredere în propriile noastre aprecieri".

F.B.I.-ul nu l-a luat niciodată în serios pe Popov. Ulterior, el a trecut la Tabăra X din Canada. Prin rețeaua secretă nazistă, superiorii săi au continuat să-l bombardeze cu indicații. Comentariile lor erau pe cât de deşucheate, pe atât de revelatorii. *Tricicleta* născocise un pretext acceptabil pentru ei, cu care să-şi justifice trecerea în Canada: o întâlnire cu o femeie excepțional de frumoasă. Din Germania a sosit un mesaj care dovedea cât de bine şi de intim erau la curent naziştii cu slăbiciunile omeneşti. Ceilalți agenți ai lor stabiliseră că doamna respectivă făcuse un tratament pentru o boală venerică. Nemții îi recomandau *Tricicletei* să ia măsuri de precauțiune, oferindu-i chiar o rețetă pentru a evita infecția.

Şefii serviciilor secrete britanice trepidau de nerăbdare, cerând să treacă la ofensivă, dar dependența față de sprijinul material venit din partea Statelor Unite limita libertatea lor de mişcare. Forțele regulate americane, nepregătite încă pentru război, acceptau cu greu transferul de arme, deşi situația grea a Angliei inspira simpatie, mai ales comandanților din marina militară a S.U.A. Amiralul Richmond Kelly Turner a exprimat această preocupare într-o notă adresată lui Roosevelt: „Din cauza tragicelor împrejurări în care se află guvernul britanic, cred că nu este cazul să-l amărâm şi mai mult cu părerile noastre despre seriozitatea situației... îşi dă şi singur seama de ea". Amiralul Emory S. Land, şeful Comisiei maritime, releva cu un ironic laconism că „dacă nu suntem atenți, o să ne pomenim cu Casa Albă navigând spre Anglia şi utilizând monumentul lui Washington în chip de cârmă".

Monumentul lui Washington a rămas pe loc. În schimb, preşedintele Roosevelt a pornit într-adevăr pe mare şi, la 9 august 1941, într-o primă şi dramatică întâlnire cu Churchill, s-a lăsat abătut şi mai mult de la primejdia din Pacific. Cei doi conducători s-au întâlnit la bordul nefericitului cuirasat *Prince of Wales,* care a fost scufundat de bombardierele torpiloare japoneze exact patru luni mai târziu, la câteva zile după Pearl Harbor, şi al crucişătorului american

Augusta, în golful Placentia, din Newfoundland. Convorbirile lor au dus la elaborarea Chartei Atlanticului, care nu numai că a avut darul să ridice imediat moralul englezilor, dar a devenit o piatră de temelie pentru viitoarea Organizație a Națiunilor Unite. Totuşi, acest document nu avea o consistență prea mare. Preşedintele nu voia ceva care să semene cât de departe cu un tratat, căci atunci ar fi trebuit să treacă prin Senat, unde s-ar fi putut împotmoli.

„Iată cât de fragilă era în realitate poziția preşedintelui", subliniază Stephenson. „Sondajele de opinie dezvăluiau o scădere a numărului celor ce se pronunțau în favoarea ajutorării Angliei. În ciuda faptului că sporeau perspectivele de război cu Germania. Marea majoritate a americanilor considera că trimiterea de material de război în Marea Britanie echivala cu aruncarea acestui material la gunoi şi că Europa era în orice caz pierdută".

Drept răspuns, englezii au scos în relief efectele nocive ale activității duse de coloana a cincea nazistă şi de cei care se lăsau înşelați de ea sau aveau interese de afaceri comune cu Reich-ul. Hitler acorda prioritate campaniei de erodare a voinței de luptă a. Viitoarei sale victime, asaltul frontal ulterior fiind doar o continuare a acestei campanii. Argumentele britanicilor l-au silit pe preşedinte să-şi îndrepte din nou atenția asupra pericolului subversiunii în Statele Unite şi asupra

necesității de a se crea un spirit de rezistență împotriva nazismului. „Popoarelor asuprite din Europa li s-a promis suveranitate şi independență”, scrie Stephenson. „Am căutat să unificăm rezistența celor aflați deja sub jugul nazist şi să-i unificăm pe cei încă liberi”.

Rezultatele concrete ale Conferinței din Atlantic aveau să ia forma unui sprijin mai mare din partea englezilor în lupta împotriva influenței naziste în cele două Americi, Bineînțeles, din punct de vedere britanic, adversarii lui Roosevelt erau nişte inamici la fel de primejdioşi ea şi cel de-al treilea Reich.

Churchill a telegrafiat Cabinetului de război de la Londra:

„Preşedintele e vizibil decis ca Statele Unite să între în război. Dare la fel de limpede că se află în relații foarte delicate cu Congresul, pe care nu-l consideră totuşi ca fiind cu adevărat reprezentativ pentru țară”.

Într-o relatare şi mai sinceră, atât de secretă încât a trebuit să fie comunicată doar pe cale verbală, la o reuniune închisă cu colegii săi, Churchill a adăugat: „Preşedintele mi-a spus că vrea să între în război contra Germaniei, dar nu va declara războiul. În schimb, va recurge la provocări tot mai mari. Domnul Roosevelt este în aşteptarea unui incident, care să-i ofere o justificare pentru deschiderea ostilităților”.

Întorcându-se de la convorbirile din Golful

Placentia, Churchill a fost încântat de protecția pe care i-au oferit-o distrugătoarele americane pe o parte din drum. În asta vedea el germenii provocării la care se referise Roosevelt. Primul ministru a ținut un discurs radiodifuzat, adresându-se popoarelor Angliei şi Europei şi dând faptelor anumite subînțelesuri. Făcând aluzie la prietenia frățească dintre englezi şi americani, el spera să-i stârnească furia ui Hitler. „Şi aşa am venit acasă", declara Churchill eu o voce cântătoare. „Cu un moral ridicat, cu o hotărâre şi mai. Fermă. Câteva distrugătoare americane s-au nimerit să aibă acelaşi drum cu noi, astfel că ne-am ținut de urât unii celorlalți pe mare".

Distrugătoarele erau menționate în treacăt, ca şi cum această fericită coincidență ar fi fost ceva de la sine înțeles. Tonul era cel al unei bune dispoziții şi camaraderii generale. Aşteptând plecarea într-o misiune pentru *Temerarul în* America de Sud, Noël Coward relata despre cearta dintre preşedinte şi primul ministru pentru nişte versuri ale unui cântec al său, „în loc să se ocupe de problemele omenirii". Asemenea povestiri creau impresia unei solidarități depline şi a unei voioase încrederi. În realitate, englezii au apreciat că se aleseseră cu mai puțin decât îi lăsase să spere Churchill, iar izolaționiştii americani se temeau că Statele Unite angajaseră protocoluri secrete într-o măsură mai mare decât se recunoştea în mod oficial.

Un alt dramaturg, martor al evenimentelor, Robert Sherwood, a avut" impresia că Roosevelt s-a întors de la întrevedere mai conştient de primejdia pe care o reprezentau bazele Axei în emisfera occidentală. „I s-a atras atenția preşedintelui că filosofia lui Hitler nu avea nimic convențional într-însa", îşi aminteşte Sherwood. „Căpetenia nazistă îşi bătea joc de generalii care voiau să se poarte cavalereşte sau care gândeau în tipare militare rigide.

«Mie nu-mi trebuie cavaleri», scrisese Hitler, «mie îmi trebuie „revoluții"». Acum führerul căuta să provoace «revoluții» în America de Sud, pentru a se strecura în Statele Unite pe uşa din dos.

Pe bună dreptate, englezii au stăruit asupra acestui punct, ca şi asupra necesității de a se preveni noi infiltrații naziste în cele două Americă în Europa avusese loc cea mai mare catastrofă pe care o suferise vreodată omenirea. Churchill i-a reamintit lui Roosevelt, o dată mai mult, că, pe micile sale insule, apărarea unui bastion vital se afla în mâinile a 150.000 de bărbați şi femei, înarmați cu furci, ghioage şi grenade. În fața unui astfel de apel patetic, era inevitabil ca Roosevelt să treacă cu vederea problemele din Oceanul Pacific.

Distrugătoarele americane care l-au condus pe Churchill acasă dovedeau că flota noastră din Atlantic acționa acum, douăzeci şi patru de ore pe zi, în condiții de război.

Flota noastră din Pacific era paralizată de

obsesia neutralității".

Şi astfel, avertismentul *Tricicletei* cu privire la atacul de la Pearl Harbor a fost dat uitării. Churchill a reuşit pe deplin să distragă atenția preşedintelui Roosevelt de la evenimentele din Extremul Orient şi să i-o concentreze asupra necesităților imediate ale Marii Britanii.

Partea A Patra
Strigă „Fără-ndurare!"

30

Întâlnirea dintre Roosevelt şi Churchill pe mare, cu patru luni înainte de Pearl Harbor, a dat glas speranței lor că libertatea va ieşi biruitoare. Pentru a se apăra ceea ce mai rămăsese din libertate, s-au intensificat acțiunile *secrete* comune, dat fiind că opinia publică americană părea mai doritoare ca oricând să evite războiul. După ce-şi dovedise utilitatea, trecând peste opreliştile care limitau posibilitățile F.B.I.-ului de dragul salvgardării libertăților individuale, Hoover făcea acum dificultăți. Stephenson trebuia să se descurce fără să uite de apriga încăpățânare cu care americanii îşi apărau privilegiile. În acelaşi timp, coşmarul pe care-l trăia Europa îl potopea zilnic cu întâmplări de groază.

O cerere urgentă din partea serviciului de informații navale al Angliei l-a pus pe *Temerarul*

într-o dilemă tipică pentru acea epocă. Londra dorea sabotarea imediată a legăturilor dintre Europa şi America de Sud, care devenea primejdios de generoasă în ajutorarea inamicului. Din punctul de vedere al englezilor, orice metodă era bună, cu condiția să nu pericliteze prezența la New York a B.S.C.-ului. Stephenson a trebuit să aleagă metoda cea mai puțin sângeroasă.

În momentul acela, Brazilia constituia zona cea mai supărătoare, deoarece guvernul de acolo îi ajuta pe naziști în operațiile lor împotriva Statelor Unite. Soluția optimă era ori de a-i speria pe conducători, silindu-i să rupă legăturile lor cu naziştii, ori de a-i răsturna de la putere. Una din căi consta în discreditarea lor, pe baza unor documente plăsmuite. Stephenson s-a consultat cu un expert al său, Charles Vining, preşedintele Asociației fabricanților de hârtie de ziar din Canada, care dirijase acolo multe din operațiile B.S.C.-ului.

— Poți să-mi faci rost de o pastă de celuloză ca asta? l-a întrebat Stephenson, arătându-i o foaie de hârtie.

Vining a ridicat foaia la lumină:

— Poate că da.

— Şi antetul?

— E treabă uşoară pentru secția de contrafaceri.

— Dar maşina de scris?

Vining a cercetat caracterul de literă:

— E o maşină italienească?

— Da. Şi încă una veche.

— Va trebui să construim o maşină ca asta, cu toate defectele ei, i-a spus Vining, restituindu-i hârtia. Ăsta e singurul exemplar?

— Fii pe pace, i-a răspuns Stephenson cu un zâmbet cam silit. Punem noi mâna pe original.

— În Statele Unite am avea un utilaj mai bun.

— Nu, acolo trebuie să ne purtăm deocamdată cu mânuşi.

De la Rockefeller Centre a plecat un mesaj cifrat către şeful serviciului secret britanic din Brazilia: „Ne propunem să transmitem guvernului brazilian o scrisoare ca venind de la o personalitate italiană către cineva dintr-un post de conducere din Brazilia. Scopul este de a compromite compania aeriană italiană transatlantică, care transportă agenți inamici, informații secrete şi materiale strategice. Ne trebuie detalii şi mostre de rechizită ale biroului central al companiei L.A.T.I.“.

Un curier a adus o scrisoare furată la Roma. De la generalul Aurelio Liotta, preşedintele companiei. Era un exemplar cu antet personal. De la Rio de Janeiro a venit un mesaj care îi recomanda lui Stephenson ca scrisoarea contrafăcută să fie adresată comandantului Vicenzo Coppola, directorul regionalei din Brazilia. Pe la sfârşitul lunii septembrie se lucra la plăsmuirea unei scrisori. Hârtia era fabricată la stația M, din pastă de paie folosită în mod curent în Europa. Falsificatorii au copiat antetul gravat al

companiei italiene de stat *Linee Aeree Transcontinentali Italiane.* Se construise o maşină de scris, care reproducea fidel pe cea de la Roma. Scrisoarea, adresată lui Coppola şi „semnată" de preşedintele companiei, glăsuia:

„Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea dumitale şi pentru raportul anexat… L-am discutat imediat cu prietenii noştri. Ei îl consideră ca fiind de cea mai mare importanță. În prezența mea, l-au comparat cu informațiile primite mai înainte, de la Prace del Prete. Cele două rapoarte coincid, aproape cuvânt cu cuvânt… Am fost mândru de asta… Nu încape îndoială că americanii îl au în buzunar pe «grăsunul cel scund» şi că numai o acțiune violentă din partea «domnilor verzi» mai poate salva țara. După câte ştiu, o asemenea acțiune a fost pusă la cale de stimații noştri colegi de la Berlin".

Aceasta măsluire iscusită lăsa să se întrevadă existența unui complot, inspirat de fascişti, împotriva preşedintelui Getulio Vargas, „grăsunul cel scund". Sub porecla „domnii verzi" se ascundeau „revoluționarii integralişti", care încercaseră să-l răstoarne de la putere pe Vargas. Ultimele rânduri ale scrisorii conțineau o insultă premeditată: „S-ar putea ca brazilienii să fie, aşa cum ai spus dumneata, «un popor de maimuțe», dar sunt maimuțe care vor dansa aşa cum le dictează cel ce trage sforile! *Saluti fascisti…"*

Unul dintre ginerii preşedintelui Vargas era director tehnic al companiei. Alte personalități braziliene deținеau acțiuni ale acestei linii aeriene. La Rio de Janeiro s-au introdus prin contrabandă microfotografii ale scrisorii. Copii în mărime naturală au ajuns în mâinile amicilor politici ai lui Vargas. Preşedintele s-a făcut foc, a anulat drepturile de aterizare pentru avioanele L.A.T.I. Şi a ordonat arestarea lui Coppola. Cu puțin mai înainte, comandantul sustrăsese echivalentul unui milion de dolari din fondurile companiei, fiind capturat de poliție în timp ce se îndrepta spre frontiera argentiniană.

De fapt, Coppola avusese noroc. Stephenson blocase un proiect de aruncare în aer a unuia dintre avioanele sale, în care călătorea chiar el, împreună cu o încărcătură de diamante industriale. „Nu m-am putut decide să distrug un avion comercial. Fiind aviator eu însumi, ideea că va pieri şi echipajul mi s-a părut odioasă”.

Furios pe italieni şi plin de ranchiună față de nemți, preşedintele Vargas a trecut de partea anglo-americanilor. Aceasta avea să aibă consecințe de mare importanță atunci când Statelor Unite le-au fost necesare bazele şi porturile braziliene, pentru a lansa operații în Africa.

F.B.I.-ul a susținut după aceea că succesul îi aparținea. Dovada măsluită fusese difuzată atât de dibaci încât unul dintre agenții lui Hoover a

adus câteva copii ale scrisorii la ambasada americană de la Rio de Janeiro. Documentele fabricate în Canada au fost luate drept autentice. B.S.C.-ul a distrus falsurile inițiale, ca şi reproducerea maşinii de scris italiene, pe care a demontat-o şi a aruncat-o în lac.

Motivele pentru care se păstra secretul asupra operațiilor britanice erau atât de puternice încât a trecut mult până ce Hoover a aflat adevărul. „În această fază", relevă documentele B.S.C.-ului, „necazul era că americanii tratau anumite informații cu o totală nepăsare față de consecințe. Trâmbițându-şi succesele, ei îl preveneau pe inamic". Deşi noua agenție de informații a lui Donovan se ocupa de această problemă, Hoover era tot mai nemulțumit de operațiile întreprinse de B.S.C. La New York, se proiectau şi se organizau falsificări de documente, menite să lovească în naziști şi în guvernele ostile Marii Britanii. Chiar dacă materialul, utilajele şi echipele de execuție se aflau în Canada, operațiile erau dirijate de la Rockefeller Centre de către o organizație care, părea imună la prevederile legale ale Statelor Unite. Pe drept cuvânt, cetățenii americani pretindeau ca agenții străini să nu profite de pe urma libertății de cuvânt şi de mişcare din S.U.A., aşa că obiecțiile lui Hoover aveau temeiuri morale şi legale. Chiar atunci când putea fi convins că unele încălcări ale drepturilor civile sunt necesare pentru a preîntâmpina pericole şi mai mari, el tot

recurgea la metoda de a face maximum de publicitate succeselor obținute de F.B.I. Acesta devenise un organism incoruptibil, deoarece Hoover îi făcuse pe cei ce lucrau acolo să se simtă membrii unei elite. Stephenson înțelegea acest lucru, dar îi era greu să convingă Londra că autoreclama F.B.I.-ului era justificată, într-un moment când războiul împotriva celui de-al treilea Reich şi a coloanei a cincea impunea o atitudine exact contrarie. Prețul colaborării lui Hoover părea mare atunci când publicitatea putea să pericliteze o operație clandestină, dar prețul ostilității lui Hoover ar fi fost incomparabil mai ridicat.

În cursul unei misiuni efectuate în vara anului 1941, pentru serviciul britanic de informații navale, Ian Fleming a asistat la un incident caracteristic pentru dilemele lui Stephenson. Dat fiind că legile britanice cu privire la secretul de stat nu-i permiteau să vorbească deschis, Fleming a relatat incidentul sub formă beletristică, scriind despre cele două „omoruri justificabile", care au adăugat două zerouri la indicativul de cod al eroului său, James Bond[12], dându-i dreptul să-şi ucidă adversarii, la nevoie.

„Primul omor a avut loc la New York – un specialist japonez în coduri, care descifra mesajele noastre la etajul 36 al clădirii R.C.A., de la

---

[12] În romanele lui Fleming, James Bond, agent al *Intelligence Service*-ului, poartă indicativul 007. - *Nota trad.*

Rockefeller Centre, unde japonezii îşi aveau consulatul. Am închiriat o cameră în clădirea vecină, la etajul 40, de unde mă uitam peste drum şi-l vedeam pe japonez lucrând în odaia lui. Mi s-a alăturat un coleg de la organizația noastră din New York şi am căpătat două carabine Remington 30/30, cu lunetă şi amortizor... Colegul avea sarcina să găurească cu un glonte geamul japonezului, ca să-l pot împuşca pe acolo. La Rockefeller Centre au geamuri groase, pentru a nu lăsa zgomotul străzii să pătrundă înăuntru. A mers foarte bine... L-am nimerit pe japonez drept în gură, tocmai când se întorcea spre fereastră..."[13]

„Adevărul este că pe Fleming l-au pasionat totdeauna trucurile mecanice", îşi aminteşte Stephenson. „Pe atunci, ne construisem o maşină de cifrat. Cu un etaj mai jos, se afla consulul general japonez, despre care ştiam că trimite la Tokio mesaje în cod, printr-un radio-emițător cu unde scurte. Împreună cu doi colegi ai mei şi cu Fleming ca spectator, am pătruns în biroul lui, la ora trei dimineața, am deschis seiful şi am împrumutat dicționarele de cod, pe care le-am ținut cât am avut nevoie pentru a le microfilma".

În ochii lui Stephenson, asta era contraspionaj

---

[13] Stephenson a citit, în manuscris, *Casino Royale,* primul roman de aventuri cu James Bond şi i-a spus lui Fleming : „N-o să ai succes, Ian. Nimeni nu crede adevărul".

pur şi simplu. În ochii lui Fleming, era „spectacolul celor mai grozavi agenți secreți în plină activitate”. În ochii lui Hoover, era ceva admisibil doar dacă *Temerarul* îi împărtăşea toate tainele. Dar logica şi prudența dictau ca F.B.I.-ul să devină o parte dintr-un sistem general, nu factorul dominant al sistemului. Roosevelt voia să pună capăt rivalității fratricide dintre serviciile secrete aparținând armatei terestre, marinei militare, Departamentului de Stat, Biroului de vamă şi imigrație şi Departamentului Finanțelor. Până atunci nu exista o agenție centrală care să supravegheze activitatea lor. Nici măcar Comisia federală de telecomunicații, care urmărea radioemisiunile din străinătate, nu reuşea adesea să trimită materialele interceptate celor ce ar fi avut de beneficiat de pe urma lor. După numirea sa, Bill Donovan s-a străduit să pună rânduială în acest haos, ca şef al Biroului de Coordonare a Informațiilor, care a devenit ulterior Oficiul Serviciilor Strategice (O.S.S.).

„Înființarea organizației lui Donovan, în iulie 1941, l-a nemulțumit profund pe Hoover”, notează documentele B.S.C.-ului. „Se temea că ea va afecta prestigiul F.B.I.-ului, mai ales în America de Sud. Dându-şi seama că cea mai bună cale pentru a ataca agenția lui Donovan era să lovească în principalul său pilon de susținere, *Temerarul,* Hoover a început să-l trateze pe Stephenson cu ostilitate, propunându-şi să pună capăt operațiilor

britanice. În această direcție, se bucura de sprijinul celor din administrația Roosevelt care nutreau sentimente antibritanice. Cu ajutorul subsecretarului Departamentului de Stat, Adolf Berle, Hoover a căutat o procedură juridică, prin care să suprime B.S.C.-ul şi astfel să înăbuşe în faşă agenția lui Donovan".

Pe la mijlocul anului 1941, într-o perioadă crucială conflictul a început să stânjenească operațiile *Temerarului.* Apelând la prevederi legale, Hoover s-a decis să dea în vileag acțiunile întreprinse de B.S.C. De fapt, nu ştia ce urmări ar fi putut avea strădaniile sale, căci nu era pe deplin la curent cu procesul de instruire şi formare a oştirilor secrete din Europa şi nici cu activitatea *Ultrei,* care dădea informații despre intențiile inamicului, fără a-şi divulga sursele. Hoover ştia doar că, între Washington şi Londra, se creaseră multe filiere şi că activitatea B.S.C.-ului se modificase şi luase amploare. Englezii se temeau că, agățându-se de litera legii, el le va cere fie să aştearnă pe hârtie un raport complet despre operațiile lor – raport care ar fi încăput inevitabil pe mâinile inamicului –, fie să-şi mute în altă parte statul major – lucru aproape imposibil, deoarece acolo, la Rockefeller Centre, lucrau zi şi noapte 2000 de specialişti, care dirijau rețele imense.

Exista şi o a treia posibilitate – ca Stephenson să recâştige bunăvoința lui Hoover, încredințându-i verbal, pe baza prieteniei lor personale, un număr

mai mare de taine ale englezilor. Nu era o treabă uşoară. Şefii serviciilor secrete de la Londra se temeau şi ei să facă prea multe confidenţe colegilor lor americani, care încă mai oscilau între pace şi război. Stephenson a pledat pentru o conlucrare la cel mai înalt nivel, de ambele părţi ale Atlanticului. Pe Roosevelt l-a convins că frontul din umbră era prima linie de apărare a Statelor Unite şi că americanii vor trebui să se bizuie o vreme pe priceperea englezilor în această privinţă. Pe Churchill l-a convins că trebuie cultivate relaţii prieteneşti cu F.B.I.-ul, care adusese o neprețuită contribuţie la combaterea forţelor filonaziste din cele două Americi. Hoover îşi depăşise cu mult atribuţiile, pentru a lupta împotriva celui de-al treilea Reich. Pentru a aprecia cât de scump va plăti Anglia adversitatea lui Hoover, trebuia să se cântărească bine aportul lui ca prieten.

Prima operaţie comună a B.S.C.-ului şi F.B.I.-ului fusese lichidarea unui avanpost-cheie al serviciului secret german în Mexic, care dirija activitatea de spionaj şi diversiune în Statele Unite şi coordona acţiuni similare în America Latină.

31

Ca şi în primul război mondial, republica latino-americană a Mexicului era, din nou, în vara anului 1940, o trambulină pentru sabotorii manipulaţi de

la Berlin. Din nefericire pentru serviciile secrete naziste, acestea dădeau multe instrucțiuni şi puțini bani. Avanpostul epuizase toată valuta forte.

„Retrospectiv, pare ceva nostim", îşi aminteşte Stephenson. „Dar, pe atunci, operațiile din Mexic nu erau câtuşi de puțin nostime, căci agenții germani spărgeau blocada economică, trimițând pe ascuns mii de tone de petrol prin porturile mexicane, şi comunicau printr-o imensă rețea de posturi clandestine de radio. Şeful lor regional era un iuncher înalt, cu monoclu, rudă cu imbecilul acela îngâmfat de Franz von Papen, politicianul amator, care eşuase lamentabil ca spion, ca ofițer şi ca diplomat. În primul război mondial, von Papen dirijase spioni şi sabotori în Statele Unite, iar acum țesea intrigi împotriva lui Canaris[14], cel mai în vârstă dintre şefii serviciilor secrete naziste. Canaris a fost cel care l-a trimis în Mexic pe vărul lui von Papen. Colonelul Friedrich Karl von Schleebruegge s-a instalat într-o locuință luxoasă

---

[14] La Ministerul de Externe britanic, amiralul Canaris figura sub inițiala K. *Temerarul* a tratat cu dispreț încercările lui de a trece de partea Aliaților, atunci când soarta lui Hitler a fost pecetluită. Stephenson ținea minte că, înainte de război, agenții lui Canaris se dăduseră drept pacifişti şi antinazişti, pentru a demoraliza personalități influente din Marea Britanie şi Statele Unite. Faptul că Hitler a ordonat executarea lui Canaris a dat naştere, mult după aceea, unor speculații că el nu ar fi fost un adversar chiar atât de înverşunat al Aliaților. Adevărul este că, până la întorsătura pe care au luat-o ostilitățile şi la căderea lui în dizgrația lui Hitler, K a fost considerat tot timpul ca un duşman viclean şi foarte periculos.

de pe bulevardul Donata Guerra nr. 142, la Ciudad de Mexico. Colonelul ştia cum să-şi cheltuiască fondurile – pentru propriile lui distracții. Colaboratorii săi erau specialişti pricepuți, dar aveau nevoie de bani cu nemiluita şi nu căpătau decât cu țârâita. La legația germană lucra şi un anume Joachim Hertslet, care trimitea petrol în Germania, *via* Japonia, sau îl strecura prin blocadă până în Italia, înainte ca această țară să între în război.

„Până ce i s-au epuizat devizele, Hertslet ne-a dat multă bătaie de cap", îşi aminteşte Stephenson. „El a înființat baze secrete de aprovizionare cu carburant a *U-Boot*-urilor, în Marea Caraibilor. Avea prieteni influenți. Când am citit acordurile comerciale semnate de el încă la începutul anului 1938, m-a impresionat cât de ingenios era pe plan economic: de doi ani de zile, cumpăra petrol în schimbul produselor industriale germane.

Pe urmă, mai era acolo şi un expert în sabotaje, care venise în Mexic după ce lucrase pentru compania *H. Bischoll,* din New York. Pe vremea când se aflase acolo, îi învățase pe muncitorii irlandezi să provoace avarii în fabricile şi docurile de unde plecau furnituri pentru Anglia. Îl chema Karl Rekowski şi avea şi el nevoie de valută, pentru a-şi plăti sabotorii din Statele Unite.

Noi instaurasem o blocadă a devizelor. Agenția nazistă din Mexic nu putea acționa în Columbia, Ecuador sau Nicaragua, de exemplu, decât dacă

dispunea de monedă locală. Hoover şi cu mine ne comunicam reciproc informațiile căpătate. Multe din ele le-am obținut interceptând şi descifrând mesajele codate, transmise prin radio. De pildă, aşa-numita rețea «Bolivar» comunica în Germania deplasările de nave, ceea ce echivala cu orientarea *U-Boot*-urilor asupra obiectivelor lor…

Transmisiile secrete prin radio au totdeauna două fețe. Dacă inamicul nu ştie că-l asculți, îți divulgă tot felul de lucruri. Acum ne spunea că, în pofida succeselor obținute de rețeaua din Mexic, ducea o lipsă acută de bani".

Colonelul von Schleebruegge a cerut ajutor ambasadei de la Washington a guvernului fascist italian, care, în octombrie 1940, întreținea încă relații „cordiale" cu Departamentul de Stat. Vestea a fost adusă de Hoover, care a picat într-o seară la restaurantul Stork Club, din New York. De obicei, se mulțumea cu un singur pahar de whisky Jack Daniel's, în compania unui prieten intim şi de încredere, ca ziaristul Walter Winchell. De data aceasta, a rămas singur, până ce a apărut un om al lui Stephenson, pe care l-a interpelat:

— Spune-i lui Bill că am ceva pentru el.

F.B.I.-ul descoperise că diplomații italieni scoteau bani de la băncile newyorkeze. Totalul retras de ei se ridica la 3.850.000 de dolari, care urmau să fie trecuți peste granița mexicană, în bancnote mici.

Hoover nu avea motive legale să intervină şi tot

ce putea face era să acționeze în culise. S-a interesat dacă îi este permis să-i urmărească pe curierii ambasadei italiene care adunau banii, pe considerentul că îi suspectează de utilizare a fondurilor în scopuri subversive. „Da”, i-a răspuns consilierul prezidențial Ernest Cuneo. „Dacă italienii duc banii în Mexic, oamenii lui Stephenson pot să-i confişte imediat după trecerea frontierei”.

Cuneo nu se limita să transmită o părere a preşedintelui. Ca avocat specializat în dreptul internațional, el ştia cât se putea întinde coarda.

F.B.I.-ul a anunțat că trei curieri urmau să transporte banii în valize diplomatice. Un secretar al ambasadei italiene trebuia să ducă 1.400.000 de dolari la Ciudad de Mexico, iar doi consuli plecau cu restul de bani la New Orleans. Dacă acolo ei se îmbarcau pe un pachebot care o pornea spre sud, nu se mai putea face nimic. Guvernul italian avea tot dreptul să transfere fonduri, pentru a preîntâmpina o eventuală blocare a lor din partea guvernului Statelor Unite. Preşedintele Roosevelt dorea să zădărnicească intențiile fasciştilor, dar nu putea să se compromită printr-o încălcare a procedurii diplomatice. Ambasada britanică la Washington se temea şi ea de eventuale repercusiuni. Aşa că F.B.I.-ul a continuat să țină sub urmărire pe membrii ambasadei italiene, iar B.S.C.-ul şi-a prevenit agenții din America Latină să stea cu arma la

picior.

Cei doi curieri italieni au mers până la Brownsville (statul Texas), filați de agenți ai F.B.I.-ului. Secretarul a luat trenul spre Ciudad de Mexico. Stephenson l-a prevenit pe omul pe care-l avea în secția de informații a poliției mexicane, cerându-i să-l supună pe diplomat unui interogatoriu de cum va trece granița. Secretarul de ambasadă nu s-a sfiit să facă uz de privilegiile sale diplomatice. Strigătele sale de indignare, atunci când poliția i-a deschis sacrosanctele valize, se puteau auzi până la Roma. După aceea, guvernul mexican s-a scuzat, dând vina pe un funcționar lipsit le experiență, şi a depus banii pe un cont blocat. Odată cu aceasta, rețeaua germană cu centrul la Ciudad de Mexico s-a prăbuşit.

Astfel s-a volatilizat o treime din fondurile destinate spionilor naziști din Mexic. Suma era excepțional de mare pentru acea perioadă şi pentru acea parte a lumii. Stephenson a luat măsuri pentru a pune mâna pe restul de 2 450 000 de dolari, aflați asupra celor doi consuli, care se îmbarcaseră pe un vapor cu destinația Rio de Janeiro. Agentul B.S.C.-ului de la Rio a smuls ministrului brazilian de externe promisiunea că banilor li se va acorda o „protecție specială”. Dar, pentru orice eventualitate, doi oameni ai lui Stephenson au pornit în graba mare spre portul brazilian Recife, care, pe atunci, purta numele de

Pernambuco, unde vasul urma să acosteze, pentru a încărca marfă.

„Amândoi erau băieți descurcăreți", îşi aminteşte Stephenson. „Aveau de îndeplinit o misiune foarte simplă – să fure banii. Nimeni nu se îndoia că, după aceea, vor face cu conştiinciozitate periculoasa călătorie de înapoiere, vor preda dolarii şi vor da socoteală pentru fiecare cent cheltuit. Când îți alegi un agent, primul criteriu e cinstea. Lumea în care acționezi nu cunoaşte legi, dar în oamenii tăi trebuie să ai încredere. Pregătirea celor doi s-a făcut în cele mai mici amănunte. Ei intenționau să se furişeze la bordul vasului, la Pernambuco, să înşface valizele diplomatice şi s-o tulească cu ele, Dar ministrul de externe al Braziliei ne-a tras pe sfoară, cerând reprezentanților de la Rio de Janeiro ai companiei de navigație să schimbe ruta vaporului. Acesta nu s-a mai oprit la Pernambuco şi, ajunşi la Rio, curierii au primit o escortă care i-a condus până la ambasada lor. Şi astfel, ne-au scăpat printre degete mai bine de două milioane de dolari. O sumă atât de mare în valută forte oferea naziştilor posibilități imense pe vremea aceea. Nu e vorba numai de materiile prime de care ne străduiam să privăm industria germană, ci şi de propagandă şi de agenți informatori. Un comisar de poliție putea fi cumpărat cu câteva sute de dolari". Încă de la prima colaborare în străinătate a F.B.I.-ului cu serviciile secrete britanice, Hoover a tras concluzia

că poate juca un rol dominant în sistemul general de informații al Statelor Unite. Îi plăcea ca lui să-i revină sarcina de a distribui serviciilor de informații ale forțelor armate americane toate materialele obținute de la Stephenson Purtând viza F.B.I.-ului, ele erau acceptate mai uşor, ceea ce corespundea perfect dorințelor lui Stephenson din acea epocă de debut. „Hoover a participat la război încă de la început, îşi aminteşte *Temerarul.* El a difuzat ştiri false, scornite de britanici, în rândul înalților funcționari de la Washington care pălăvrăgeau prea mult. Londra îmi cerea să-l rog să strecoare câte un zvon, ca de pildă cel despre baloanele de sticlă lansate de bombardiere. Baloanele conțineau, pasămite, un nou exploziv, care degaja o căldură atât de mare încât incendiile provocate nu mai puteau fi stinse. În cele din urmă, zvonul a ajuns la urechile nemților şi poate că i-a determinat să renunțe la proiectele lor de a ataca Londra cu gaze asfixiante. Bineînțeles, nici pomeneală nu a fost vreodată de asemenea baloane de sticlă".

În această perioadă crucială războiul pe mare mergea atât de prost încât prezența a 16 vase ale Axei, la adăpostul unor porturi mexicane, reprezenta o amenințare potențială mult mai gravă decât puteau să-şi închipuie observatorii de la Washington, neimplicați în această problemă.

„Existența unor cargouri ale Axei, care uzează cu aroganță de porturile mexicane, poate întări

impresia că Anglia nu are nicio putere în această zonă", informa pe atunci *Temerarul.* „Royal Navy nu are dreptul să patruleze în apele teritoriale ale Mexicului. Vasele inamice au şanse mari să treacă prin blocada noastră, înregistrând astfel o victorie morală care îi va influența pe neutri. Patru dintre vapoare sunt germane şi douăsprezece italiene. Ele sunt ancorate la Veracruz şi Tampico. Acum ar fi un moment nefavorabil pentru ele să iasă în larg. Primim numeroase informații de la prietenii noştri din Mexic, care simpatizează cu Marea Britanie. Mexicul reprezintă o regiune pe care conducătorii filonazişti din America Latină o urmăresc cu mare atenție. În cazul când cargoboturile scapă, prestigiul nostru va avea de suferit în Mexic şi vom pierde anumite privilegii de care ne bucurăm".

„Luați măsurile cuvenite", a replicat Londra.

La sediul de pe Broadway al B.S.C.-ului şi-au făcut apariția doi canadieni. Trecuseră granița în Statele Unite pe Podul Internațional de lângă Watertown (statul New York), unde autoritățile americane de frontieră s-au făcut că nu văd plasticul exploziv şi bucățile de metal din portbagajul maşinii lor. Metalul era magnetizat, iar plasticul fusese produs la „fabrica de spioni" de lângă Toronto. Asamblate, piesele metalice şi plasticul formau „mine cu ventuză", care se prindeau de plăcile de oțel ale carcaselor de nave. Cei doi canadieni, specialişti în explozii

subacvatice, şi-au început călătoria în Mexic printr-un instructaj la Stephenson. Acesta discutase personal cu preşedintele Roosevelt, convingându-l că necesitatea de a face mexicanilor o demonstrație de forță a Statelor Unite, în eventualitatea unui război în Pacific, atârna mai greu în balanță decât teama Departamentului de stat de un scandal diplomatic. În consecință, s-a convenit ca un „consilier naval" britanic să ceară oficial serviciului de informații navale al S.U.A. Ca distrugătoare americane să contribuie la blocarea cargourilor Axei, împiedicându-le să iasă în Atlantic. Participarea lui Roosevelt la această poveste a rămas în umbră, dându-se în schimb impresia că Frank Knox, secretarul Departamentului marinei militare, aprobase recomandarea venită din partea flotei ca patru distrugătoare să patruleze în zonă.

În noaptea de 15 noiembrie 1940, cele patru vapoare germane au încercat să iasă din Golful Mexic. Pe neaşteptate, ele s-au trezit scăldate în lumina orbitoare a unor reflectoare, instalate la bordul unor nave militare care, după toate aparențele, aparțineau britanicilor. Unul din vasele germane, *Phrygia,* a luat foc şi s-a scufundat. Înapoindu-se la Tampico, a doua zi, echipajele celorlalte trei cargouri au povestit că fuseseră interceptate de nave britanice. Ce se întâmplase cu *Phrygia* nu s-a ştiut exact niciodată. În apele respective nu se aflau alte nave

de război, în afara unor distrugătoare americane, ale căror reflectoare îi surprinseseră pe nemți. Mexicanii au tras concluzia că Statele Unite luptau alături de englezi, dar pe ascuns – o concluzie care nu-i displăcea lui Roosevelt, Acesta era alarmat de propaganda nazistă că S.U.A. Nu vor rezista unui atac şi nu vor da ajutor țărilor sud-americane, aflate în primejdie. Incidentul a fost înțeles aşa cum se cuvenea la Berlin, dar semnificația lui a scăpat majorității americanilor, care se opuneau în continuare implicării Statelor Unite în război.

O lună mai târziu, două dintre cargourile germane rămase au mai încercat o dată să iasă în Atlantic. Spionii nazişti identificaseră distrugătoarele americane şi Berlinul voia să demonstreze că Statele Unite se tem de o înfruntare fățişă. Vapoarele au primit ordin să navigheze în plină zi. De data aceasta, distrugătoarele americane s-au mulțumit să le urmărească, semnalându-le poziția oră de oră, până ce câteva nave britanice au putut fi trimise acolo. Englezii le-au capturat, iar americanii au rămas în aparență neutri. Guvernul mexican a confiscat restul de treisprezece vase ale Axei, atât de repede încât echipa canadiană de sabotori nu a mai trebuit să-şi aducă la îndeplinire ordinele primite.

Aceasta l-a dezamăgit pe Hoover, deoarece canadienii trecuseră prin Statele Unite sub

protecția F.B.I.-ului. Faptul că fusese ținut la curent cu cele ce se întâmplau îi mai potolise din nemulțumirile provocate de colaborarea directă dintre serviciul american de informații navale şi *Royal Navy,* prin intermediul lui Stephenson. În ciuda obiecțiilor formulate de către Departamentul de stat, tentaculele contraspionajului, dirijat de F.B.I., se întindeau în America de Sud.

Stephenson înființase o rețea a „observatorilor de vase", formată din câte un membru al fiecărui echipaj care părăsea un port din emisfera occidentală. Omul îi raporta *Temerarului* tot ce i se părea suspect pe drum. Rapoartele erau transmise F.B.I.-ului, ceea ce sporea prestigiul lui Hoover. Lui i s-a atribuit meritul pentru arestarea şi executarea primului trădător englez capturat într-un port american – George Thomas Armstrong, un marinar în vârstă de 32 de ani, care vindea informații despre convoaiele britanice consulului german de la New York. În preț intra şi convenția ca *U-Boot*-urile să nu torpileze vasul pe care naviga el. Armstrong a fost trimis în Anglia, unde l-a preluat Scotland Yard-ul. La 9 iulie 1941, el a fost spânzurat, la închisoarea Wandsworth.

Britanicii nu voiau să facă publicitate vastei lor rețele de contraspionaj, care avea menirea nu numai să demaşte pe trădători, ci şi să împiedice trecerea prin fraudă a documentelor inamicului şi a mărfurilor destinate Axei. Hoover a fost foarte măgulit de mulțumirile pe care i le-a adresat

Scotland Yard, pentru că reuşise să descopere modul cum Armstrong transmitea prin radio, de la New York. Datele şi rutele convoaielor, către centrele naziste de informaţii pentru submarine din Spania şi America Latină.

Altora de teapa lui Armstrong li s-a permis să circule liberi prin Statele Unite, pentru a-şi da de gol complicii. După care cădeau victime unor „accidente". Pentru treburi din astea, F.B.I.-ul nu îşi asuma niciun merit. B.S.C.-ul avea propriile sale echipe de lichidare, care se ocupau cu asemenea îndatoriri dezagreabile. Formula oficială era că respectivul „a plecat în Canada", deşi soarta lui era mult mai definitivă decât se arăta în registrul de poliţie.

32

Prezentând lui Roosevelt strategia nazistă în Statele Unite, Stephenson şi-a început raportul astfel: „Niciodată un om cu ambiţii atât de imense ca ale lui Hitler nu şi-a divulgat, cu anticipaţie şi atât de limpede, procedeele generale şi particulare la care avea de gând să recurgă pentru a-şi realiza planurile de cotropire. Programul nazist de dezintegrare morală a inamicilor ideologici consideră America drept ultimul şi cel mai puternic duşman".

Cu mulţi ani înainte de război, companii

industriale germane, ca *I.G. Farben,* şi *Schering A.G.,* şi-au consolidat sistematic interesele în Statele Unite, conform unui plan de infiltrare, prin intermediul sucursalelor lor americane. Aceste sucursale se camuflau sub patronajul unor fictivi proprietari neutri din Elveția sau Suedia ori încheiau convenții secrete cu centralele lor din Germania.

Când Reich-ul a intrat în război, rețeaua complexă de societăți anonime a sprijinit agențiile de spionaj şi propagandă naziste din emisfera occidentală. „Combaterea şi lichidarea acestei primejdii constituie unul din principalele obiective ale B.S.C.-ului". Scria Stephenson în 1940. Organizația noastră trebuie să-şi atingă țelul fără a leza sensibilitatea opiniei publice din Statele Unite, mai ales aşa cum este ea reprezentată în Congres. Orice pas greşit poate duce la resentimente față de Anglia.

În planul de acțiune al lui Stephenson intra şi furnizarea către F.B.I. De probe capabile să ofere motive juridice de acțiune împotriva companiilor controlate de nemți, pe considerente de ordin tehnic, ca de exemplu încălcarea legilor antitrust. Hoover era receptiv la această idee, căci îl revolta orice manifestare de imoralitate în lumea marii finanțe, lucru probabil de natură să surprindă pe cei ce cred că anticomunismul lui îl făcea să treacă cu vederea păcatele capitalismului.

„Secția de informații secrete a B.S.C.-ului

trebuia mai întâi să obțină probe incontestabile despre existența unor legături directe între Reich şi firmele germane care funcționau sub paravan neutru în Statele Unite", arată documentele *Temerarului.* După aceea, secția de operații speciale demasca aceste legături, în cadrul unor viguroase campanii de propagandă, pentru a convinge opinia publică de faptul că firmele germano-americane pun în pericol securitatea Statelor Unite. Aceasta ducea la presiuni asupra guvernului S.U.A. Uşurând sarcina preşedintelui. F.B.I.-ul furniza Departamentului Finanțelor şi Direcției antitrust din Departamentul Justiției motive de intervenție. Dar toate aceste organisme, deşi dornice să conlucreze, nu au dispus niciodată de un sprijin suficient pentru a înfrunta cu succes pe puternicii oameni de afaceri..."

În schimb, Stephenson se ținea de infractori cu ferocitatea unui fox-terier. Nu a trecut mult şi s-a trezit că latră chiar la proprietarul clădirii în care îşi avea sediul – Nelson Rockefeller.

S-a constatat că firma *Standard Oil,* din New Jersey, avea strânse relații cu Germania nazistă şi, îndeosebi, cu *I.G. Farben.* În afară de faptul că era implicată în organizarea lagărelor de concentrare şi a exterminărilor în masă, această companie germană avea o secție specială de informații, care colabora îndeaproape cu secția economică a serviciului de spionaj german. Relațiile cu *Standard Oil* datau din 1927, când *I.G.*

Farben semnase o serie de acorduri cu firmele americane. Iată cum rezuma *Standard Oil* convenția de bază: „I.G. Farben nu se ocupă de petrol, iar noi nu ne amestecăm în industria chimică.” În 1929, s-a sărbătorit ceea ce ambele corporații au definit drept „o căsătorie în toată regula”. *Standard Oil* avea mână liberă în materie de petrol pe tot cuprinsul globului, abținându-se în schimb de la orice concurență făcută lui I.G. *Farben* pe tărâmul industriei chimice.

În tinerețe, Nelson Rockefeller lucrase la sediul companiei *Standard Oil* de pe Broadway nr. 26, apoi își concentrase toată atenția închirierii de birouri în complexul de imobile proprietate a familiei sale de la Rockefeller Centre. El a renunțat la chiria pe care trebuia să i-o plătească B.S.C.-ul, considerând suma respectivă drept un împrumut nerestituibil către Anglia. Dar bunăvoința sa nu se limita la aspecte financiare. Nu-i era cu putință să rupă legăturile internaționale ale firmei, dar avea posibilitatea să furnizeze detalii despre activitățile ei mai puțin onorabile. De exemplu, după izbucnirea războiului în Europa, un vicepreşedinte al corporației negociase o convenție care, după cum scria chiar el într-o notă, „ne va permite să colaborăm cu germanii, chiar dacă Statele Unite vor intra în război. I.G. *Farben* mi-a încredințat 2 000 de patente internaționale, iar după trei zile de negocieri în Olanda, am ajuns la un *modus vivendi”.*

Rockefeller s-a declarat de acord cu Stephenson că publicitatea constituia cea mai bună armă împotriva mentalității că „afacerile trebuie să meargă mai departe”. El i-a determinat pe alți magnați ai petrolului să-şi asume responsabilități sociale şi politice şi a conlucrat cu B.S.C.-ul. Pentru a stabili exact cât de departe merseseră *Standard Oil* şi alte corporații americane în comerțul cu Axa. După ce Roosevelt l-a numit coordonator al afacerilor interamericane, în 1940, Rockefeller a început să-i combată pe nazişti cu metodele B.S.C.-ului, punând, de exemplu, sub control exportul hârtiei de ziar în America Latină şi exercitând astfel o influență asupra a vreo 1200 de publicații din țările respective.

Culmea ironiei este că şefii companiei *Standard Oil* au oferit o avere în bani gheață, promițând să nu pună niciun fel de întrebări indiscrete celui care va descoperi sursele unei cărți intitulate: „Urmare la Apocalips – Bănuții voştri subvenționează războiul lui Hitler”. Nimeni nu s-a prezentat să ceară răsplata anunțată. Volumul, care descria în amănunțime colaborarea dintre *I.G. Farben* şi *Standard Oil,* fusese tipărit la Tabăra X şi introdus pe ascuns în Statele Unite de B.S.C. Lucrarea dădea în vileag „încâlcitul sistem de conexiuni ale unor corporații” şi demasca legăturile reich-ului cu zeci de societăți fictive din cele două Americi şi cu o serie de mari companii din Statele Unite, printre care şi uzinele *Ford.*

Cartea nu pomenea însă nimic despre faptul că *I.G. Farben* investise importante capitaluri în cercetările cu privire la bomba atomică şi că era principalul acționarul unei fabrici norvegiene care livra Germaniei ingredientele pentru această armă.

În timp ce conducătorii companiei *Standard Oil,* care aparținea familiei sale, bombăneau că vor cere justiției confiscarea cărții, Rockefeller a distribuit-o la ambasadele Statelor Unite din America Latină. Părerea mai veche a lui Stephenson despre lipsa de etică a marilor corporații s-a confirmat cu prilejul sărbătoririi victoriilor germane, la Waldorf Astoria, în iunie 1940, când potentaților americani li s-a spus să nu-şi mai piardă vremea cu Anglia, ale cărei trupe tocmai fuseseră alungate de pe continentul european.

La 14 aprilie 1941, *Temerarul* a trimis un mesaj tipic în această problemă:

„În acest război, compania *Standard Oii* joacă pe ambele tablouri, ba chiar şi pe al treilea. Petrolierele sale, navigând sub pavilion panamez, circulă între Golful Mexic şi Tenerife, în teorie pentru a livra țiței rafinăriei spaniole de acolo, în realitate pentru a aproviziona navele inamice".

În acelaşi timp, Stephenson a acuzat corporația *Internațional Telegraph and Telephone* (I.T.T.) că menține legături de afaceri cu organizația nazistă S.S. Şi cu industria germană de război, ca de

exemplu uzinele *Focke-Wulff,* care construiau bombardiere. *Temerarul* se străduia totodată să pună capăt situației în care I.T.T. Transmitea mesaje ale inamicului din Statele Unite atât prin propriile sale cabluri, cât şi prin cele ale filialelor sale din America Latină: Chile, Cuba, Columbia şi Ecuador. Partea picantă era că I.T.T. Avea şi o companie în Marea Britanie, *Standard Telephones and Cables.* Când patronul cel mare, faimosul Sosthenes Behn, a făcut o vizită muncitorilor săi din Anglia, după prăbuşirea Franței, nimeni nu ştia despre afacerile lui în Germania. Dar tocmai această situație permisese inginerilor I.T.T.-ului să atragă atenția lui Stephenson asupra maşinii de cifrat *Enigma,* a cărei rezolvare era vitală pentru *Ultra.*

„Dacă naziştii ar fi câştigat războiul, unii dintre aceşti realişti oameni de afaceri ar fi fost nişte naziști ireproşabili" subliniază Stephenson. „Dar cum naziştii au fost înfrânți, aceiaşi oameni de afaceri au rămas nişte americani ireproşabili".

Dezvăluiri de acest fel nu conveneau Ministerului Războiului Economic din Anglia, care se temea să nu jignească pe magnații americani, căci legăturile comerciale internaționale ale Marii Britanii nu erau nici ele de o perfectă corectitudine. Răspunzând într-un rând mesajelor din aprilie 1941 ale lui Stephenson. În legătură cu *Standard Oil,* Londra afirma:

„Ministerul Războiului Economic bănuieşte că se

pune la cale o deteriorare a relațiilor dintre informatorii dumneavoastră şi *Standard Oil.* Cât priveşte pretinsele livrări de petrol din partea lui *Standard Oil* către navele inamice, ştirea este lipsită de orice bază reală".

Stephenson a replicat, furnizând nenumărate detalii. El şi-a menținut tirul, până ce un comitet de anchetă al senatului american, condus de Harry Truman, a examinat probele existente. S-a constatat atunci că *Standard Oil* continua să vândă combustibil companiilor de aviație ale Axei, în ciuda protestelor Departamentului de Stat, şi materiale strategice industriei germane. În Venezuela, unde Rockefeller a verificat ce zăcăminte de țiței deține familia sa, s-a stabilit că *Standard Oil* acorda un regim preferențial nemților în materie de control asupra dezvoltării exploatărilor petroliere. Arhivele B.S.C.-ului arată: „*Standard Oil* nu mai putea fi considerat un mecanism economic american, ci o agenție ostilă şi periculoasă a inamicului".

La începutul lui ianuarie 1941, după realegerea lui Roosevelt. Dar înainte de inaugurarea noii sale administrații. Stephenson a prezentat lui Hoover şi F.B.I.-ului un raport de 400 de pagini, unul dintre numeroasele materiale redactate de cei ce formau nucleul noii secții de război politic din *British Security Coordination.* A fost un şoc pentru Hoover. Raportul divulga nu numai legăturile dintre societățile naziste şi oamenii de afaceri

americani, ci şi nume de colaboraţionişti britanici. Textul oferea printre altele, exemplul unui „german preocupat”, care, aşteptând să primească cetăţenia americană, se dusese la un funcţionar al Departamentului de Stat, oferindu-i informaţii despre activităţile naziştilor. Funcţionarul nu a manifestat niciun interes. Până la urmă, Adolf Berle, subsecretarul Departamentului de Stat, a scris un raport confidenţial, care începea astfel: „Dintr-o sursă a cărei seriozitate nu este confirmată, am aflat următoarele…” De fapt, după cum sublinia Stephenson, Departamentul de Stat mărturisea că puţin îi pasă de toată treaba asta. Berle era un american loial, dar concepţia sa despre relaţiile internaţionale era „cea a unui profesor de drept, complet opusă manevrelor la care recurgeau englezii şi ostilă prezenţei la Washington a poliţiei şi agenţilor secreţi britanici”. Berle a avut ulterior ciocniri cu Stephenson, dar, în cele din urmă. A trebuit să dea curs dispoziţiei primite de la preşedintele Roosevelt: „Trebuie să colaborezi, de dragul propriei noastre securităţi naţionale”.

Raportul lui Stephenson a creat posibilităţi pentru noi acţiuni împotriva organizaţiilor naziste care lucrau sub paravanul unor firme comerciale. Textul său analiza situaţia celor cincisprezece mari trusturi germane, care oferiseră baza socială lui Hitler. Cel mai interesant era *I.G. Farben,* ai cărui conducători sprijiniseră pe nazişti pentru că

protejau monopolurile şi creau lagăre de muncă forțată, pentru a face producția mai „eficientă”. În occident, puțini erau cei care dădeau crezare ştirilor despre programul nazist de genocid. Stephenson poseda planuri ale camerelor mobile de gazare şi informații de la *I.G. Farben* despre experiențe cu un derivat al acidului prusic, cunoscut ulterior sub numele de *Zyklon-B,* capabil să extermine pe „suboameni” pe bandă rulantă, repede, prompt şi fără gălăgie, în încăperi care semănau cu săli de duşuri comune.

Raportul *Temerarului* relata în continuare ce se întâmplase cu „germanul preocupat” după întâlnirea cu Berle, care-l primise la Departamentul de Stat. Insul era unul dintre conducătorii firmei de chimicale *Schering A.G.,* din oraşul Bloomfield (statul New Jersey). Aşa-zişii „patroni elvețieni” erau oameni de paie ai companiei *Schering A.G.* Din Berlin, care înființase o rețea de asemenea societăți fictive, în țări neutre, din Scandinavia până în America de Sud. „Omul din Bloomfield”, cum îl numesc arhivele B.S.C.-ului, a intrat în contact cu *British Security Coordination.* Această organizație nu era încă înscrisă oficial la autoritățile americane, iar informatorul se afla într-o situație precară. În ciuda motivelor sale onorabile, el putea fi expulzat în Germania, deoarece colaborase cu o agenție secretă străină. Dar, dacă nu spunea nimic, i se putea respinge cererea de cetățenie americană, în

eventualitatea că Statele Unite intrau în război şi el era socotit părtaş la un complot nazist. Iată de ce, în documentele oficiale, numele său nu este menționat niciodată.

„Omul din Bloomfield“ a conlucrat timp de câteva luni cu agenții britanici. Din arhivele firmei s-au sustras dosare, care au fost fotografiate într-un apartament din hotelul St. Regis, din Manhattan, pe atunci proprietatea unui prieten al lui Stephenson şi colaborator al B.S.C.-ului. S-a dovedit că firma *Schering* lucra pentru Berlin, fiind o sursă de valută forte şi de produse pe care englezii le considerau strategice.

La Departamentul de Stat, mulți s-au supărat atunci când Londra a declarat, în mod public, că anumite companii americane „fac comerț cu inamicul”. În urma raportului de 400 de pagini al lui Stephenson, Ministerul Războiului Economic s-a străduit să determine Washingtonul „să blocheze bunurile inamice, să conlucreze la întocmirea de liste negre ale firmelor inamice şi să refuze carburant vaselor care navighează în interesul inamicului”. Secretarul Departamentului de Stat, Cordell Hull. S-a declarat jignit de învinuirile britanicilor.

B.S.C.-ul a hotărât să „găsească” dovezi cu care să convingă F.B.I.-ul şi chiar Departamentul de Stat. În mod normal, orice material suspect, descoperit de stația de cenzură din Bermuda în corespondența care pleca din Statele Unite spre

Europa, era comunicat şi F.B.I.-ului. *British Security Coordination* a contrafăcut câteva scrisori pe hârtia cu antetul firmei *Schering* din New Jersey şi le-a expediat în Statele Unite din Bermuda. Scrisorile nu l-au surprins pe John Edgar Hoover, care convenise că aceasta era metoda cea mai potrivită pentru a determina Departamentul Justiției să treacă la acțiune. În schimb, reacția agenților F.B.I.-ului, care au informat despre manevrele firmei *Schering,* a fost absolut spontană, căci scrisorile îi surprinseseră cu adevărat şi le stârniseră indignarea.

„Omul din Bloomfield" a furnizat, de asemenea, o amănunțită relatare despre activitățile corporației *Schering.* O parte din aceste materiale – inclusiv fotocopii ale scrisorilor falsificate, „dovedind" că firma încalcă legile antitrust – au fost divulgate biroului de la Washington al agenției de presă *Internațional News Service.* Aceasta l-a contactat pe Joseph Borkin, care lucra la Departamentul Justiției, propunându-i să nu publice deocamdată nimic, cu condiția ca direcția antitrust a departamentului să inițieze o procedură legală şi să pună apoi la dispoziția agenției de presă primele informații cu privire la acest lucru.

Aranjamentul îi convenea lui Borkin. Acesta era unul dintre numeroşii funcționari de rang mijlociu care întâmpinau greutăți în lupta împotriva cartelurilor germane şi a altor trusturi străine,

deşi erau convinşi că ar fi fost moral să fie desfiinţate. Opoziţia de care se loveau ei şi F.B.I.-ul venea din partea Departamentului de Stat şi a prietenilor acestuia cu posturi de conducere în lumea afacerilor.

Arhivele B.S.C.-ului consemnează: „În 1941, după realegerea sa, Roosevelt şi-a propus să spună, într-una din «şuetele la gura sobei», pe care le ţinea periodic la radio, că americani cu situaţii înalte sprijină activitatea agenţiilor naziste. Ciorna trimisă de preşedinte Departamentului de Stat s-a întors cu cuvintele «situaţii înalte» încercuite cu roşu. Roosevelt a întrebat cine făcuse sublinierea. I s-a răspuns că Departamentul de Stat, care consideră că expresia este periculoasă. «Atunci s-o schimbăm», a ripostat preşedintele pe un ton tăios, «şi fraza să sune aşa:…americani cu situaţii înalte, mai ales la Departamentul de Stat»”.

„Avem astfel o imagine despre felul cum arătau lucrurile, chiar într-un stadiu atât de avansat”, subliniază în continuare documentele B.S.C.-ului. „Borkin era unul dintre cei ce se loveau de o misterioasă rezistenţă la nivel superior. Dar dezvăluirea activităţilor subversive desfăşurate de filiala americană a firmei *Schering* nu a putut fi cu desăvârşire ignorată. Departamentul de Stat se dondănea însă mereu cu Hoover, acuzând F.B.I.-ul şi Departamentul Justiţiei că îi încalcă prerogativele, B.S.C.-ul a fost nevoit să conchidă că va trebui să recurgă la o campanie de presă,

prin intermediul agenției *Internațional News Service* şi al altor mijloace de informare”.

În timp ce se făceau pregătiri pentru această campanie, Stephenson a exercitat presiuni politicoase asupra băncii elvețiene care pretindea că deține acțiunile filialei americane a companiei *Schering*. Ulterior, directorul băncii a povestit cum primise, la un moment dat, vizita unui anume „domn Samuel, de la *General Trust,* din Londra”. Se aştepta ca vizitatorul să-i propună un transfer de fonduri prin banca elvețiană. Dar, după ce l-a tratat cu câteva cocteiluri, domnul Samuel l-a anunțat că guvernul de la Washington va confisca bunurile sucursalei americane a companiei de chimicale. Subiectul a fost menționat doar în treacăt şi directorul băncii s-a grăbit să-l readucă pe tapet. Păi da, sigur, s-a mirat domnul Samuel, nu cumva îşi închipuie bancherul că autoritățile americane sunt chiar atât de naive! Şi pentru că veni vorba, cum o să se descurce banca dacă filiala va fi expropriată? După aceea, convorbirea a luat alt curs şi domnul Samuel şi-a exprimat dorința de a se întâlni cu oameni de afaceri elvețieni…

Peste câteva zile, bancherul l-a sunat la telefon pe Samuel, care-i spusese că e canadian, şi l-a întrebat dacă e la curent cu condițiile în care se fac aranjamentele financiare în Canada. Samuel i-a răspuns afirmativ. Cei doi s-au întâlnit din nou. Domnul Samuel i-a sugerat bancherului o ieşire din încurcătura în care se afla: să formeze o

societate canadiană, care să preia acțiunile sucursalei americane a firmei *Schering.* Din beneficii nu se va pierde nimic, autoritățile americane vor şti că guvernul canadian exercită controlul cuvenit, iar banca elvețiană va avea satisfacția să se afle de partea unei cauze drepte.

Jocul acesta a reținut atenția bancherului în toată perioada necesară pentru a se strânge dovezi că banca sa era de fapt proprietate germană. „La 10 aprilie 1941 s-a declanşat o campanie de presă, admirabil orchestrată, care a scos la lumină scandalul firmei din New Jersey, aflată sub controlul naziştilor", îşi aminteşte Cuneo; „O serie de indiscreții bine dozate, făcute prietenilor de la redacțiile de ziare şi de la posturile de radio, au asigurat o lungă prezență a acestui caz în mijloacele de informare în masă".

Operațiile firmei *Schering* au încetat şi Departamentul Finanțelor şi-a putut spune cuvântul. I s-a ordonat băncii elvețiene să cedeze toate acțiunile companiei de chimicale pe care le deținea. Directorul nu a aflat niciodată că amabilul domn Samuel era unul din şefii serviciilor secrete britanice.

„În jurul lui *Standard Oil* s-a creat o atmosferă de jenă şi de suspiciune", notează documentele B.S.C.-ului.

„Comitetul economic de apărare al Statelor Unite s-a văzut nevoit să anuleze o convenție prin care *Standard Oil* vindea Germaniei acțiunile sale în

zăcămintele petrolifere din Ungaria".

Acest război economic s-a purtat împotriva multor întreprinderi din emisfera occidentală. Stephenson s-a specializat în domenii cu totul ieşite din comun ca de exemplu, contrabanda de diamante, prin care Reich-ul voia să contracareze blocada britanică. Colaboratorii naziştilor cumpărau la bursa neagră materiale strategice, plătindu-le cu aur, pietre prețioase şi alte produse „de volum mic şi valoare mare", a căror origine putea fi ascunsă. Afacerea *Standard Oil* arată cât de necruțător lupta Stephenson împotriva complicilor nazismului, fără a ține seama de interesele nimănui. Când investigațiile B.S.C.-ului au scos la iveală abaterile comise de *Standard Oil* – al cărui proprietar era, în ultimă instanță, familia Rockefeller –, nu i s-a cerut nicio favoare şi nu s-a manifestat nicio îngăduință. În dosarele marcate „Campania împotriva firmelor germane", un istoric al B.S.C.-ului notează: „Am contribuit la crearea unei atmosfere în care preşedintele Roosevelt putea să acționeze, ordonând sechestrarea companiilor sau suspendarea activității lor. Convins de dezvăluirile din presă că maşinațiile comerciale germane reprezintă o amenințare pentru propria sa securitate, poporul american a primit aceste ordine ca pe nişte măsuri salutare. Iar marea finanță din Statele Unite, dându-şi seama de orientarea opiniei publice, nu a îndrăznit să li se opună".

B.S.C.-ul a mai dezvăluit şi o bizară alianță încheiată de marii magnați, sindicate şi grupările filonaziste. John L. Lewis, preşedinte atât al sindicatului unit al minerilor din America, cât şi al centralei sindicale *Congress of Industrial Organizations* (C.I.O.), s-a alăturat, la un moment dat, marilor companii petroliere care făceau comerț cu puterile Axei. După cum arată documentele B.S.C.-ului, activitatea lui Lewis a atras atenția deoarece „el nutrea o ură personală împotriva preşedintelui Roosevelt, era un izolaționist virulent şi detesta Marea Britanie".

Pentru a discredita pe adversarii Angliei în S.U.A., B.S.C.-ul a creat asociații, aparent spontane şi formate numai din localnici. Aşa erau, de pildă, Comitetul muncitoresc american pentru ajutorarea muncitorilor din Anglia, Comitetul de luptă pentru libertate şi diverse subcomitete din Federația americană a muncii. În timp ce se pregătea să pună capăt carierei lui Lewis de dictator al mişcării sindicale din Statele Unite, B.S.C.-ul a prezentat lui Hoover un referat despre „clasa muncitoare americană", pe care directorul F.B.I.-ului l-a citit cu mare interes. Referatul arăta că „muncitorii din Statele Unite sunt prost informați şi dezorganizați din punct de vedere politic. Mulți dintre ei provin din rândurile imigranților străini, care, needucați şi lipsiți de tradiții politice (având în plus adesea şi dificultăți de limbă), sunt dezorientați şi pot fi uşor antrenați,

dacă se apelează la sentimentele lor cele mai primitive... Deoarece majoritatea sindicatelor din întreprinderile esențiale pentru apărare sunt afiliate la C.I.O., ideile preconcepute ale lui Lewis reprezintă o primejdie pentru Marea Britanie".

Hoover a trebuit să accepte această evaluare şi F.B.I.-ul a făcut investigații asupra legăturilor dintre liderul sindical şi un petrolist american, care lucra ca subagent pentru spionajul german. Numele acestui straniu potentat era William Rhodes Davis. El îşi avea sediul pe Fifth Avenue nr. 630, la etajul 34, între secția de informații economice a lui Stephenson şi maşina de cifrat a B.S.C.-ului.

Davis era un inginer feroviar, originar din Alabama, care devenise petrolist pe la 24–25 de ani. După ce a lucrat vreo 15 ani ca întreprinzător independent în zona petrolieră din Oklahoma, dr. Horace Greeley Hjalmar Schacht, fiul unui imigrant german în Statele Unite, i-a fluturat marile posibilități pe care i le oferea colaborarea cu cartelurile naziste. Schacht era considerat drept geniul financiar al celui de al treilea Reich. El s-a dovedit un excelent comis-voiajor al lui Hitler, deoarece crea impresia că nazismul seamănă cu sistemul american al liberei întreprinderi.

Schacht vorbea despre o mare alianță economică între Germania şi lumea anglo-saxonă şi filosofia lui expansionistă a avut ecou la petrolistul brutal care era Davis. Acesta şi-a dat seama că, în

iminentul război, Hitler va avea nevoie de imense rezerve de combustibil pentru *U-Boot*-uri şi pentru navele sale corsar. În 1936, când împlinise 47 de ani, Davis se afla în relații foarte strânse cu ministerul nazist al economiei şi cu cartelurile industriale germane, care-şi legaseră soarta de cea a lui Hitler. El a construit o rafinărie la Hamburg, folosind fondurile blocate pe care banca *First Național* din New York le avea în Germania, şi apoi a organizat transportul de țiței brut din cele două Americi pe o rută care să ocolească blocada britanică. Compania sa şi sucursalele ei au început să trimită petrol la depozitul de la Malmö, în Suedia, care stârnise interesul lui Stephenson la începutul lui 1939. La cinci zile după izbucnirea războiului în Europa, Londra a prins de veste că William Rhodes Davis se află într-o „misiune de pace" la Berlin, pretinzând că este reprezentantul preşedintelui Roosevelt.

Într-adevăr, la cererea lui John L. Lewis, Roosevelt stătuse de vorbă cu Davis, ascultând cele ce acesta avea să-i spună şi convenind că „ar fi tragic dacă războiul s-ar extinde". Până să ajungă la Berlin, scurta conversație s-a amplificat considerabil în imaginația lui Davis, care a avut mai multe întâlniri cu Göring. Potrivit informațiilor care au parvenit la Washington, Davis le-a spus nemților că preşedintele Roosevelt se găseşte sub tutela lui John L. Lewis, care, la rândul său. „controlează un bloc de 14 milioane de voturi".

Petrolistul a mai spus că Lewis renunțase la opoziția împotriva nazismului de când cu pactul sovieto-german din 1939 şi era gata să-l oblige pe preşedinte să pună capăt războiului. Iar dacă englezii se încăpățânau să ducă mai departe „războiul lor agresiv" cu ajutorul lui Roosevelt, Lewis intenționa – cu condiția să dispună de fonduri suficiente – să împiedice realegerea preşedintelui.

Pe Davis îl mâna furia provocată de intervenția englezilor, care-l opriseră să mai trimită petrol în Germania după primele 400.000 de tone vândute de rafinăriile sale din Mexic. Britanicii îi confiscaseră alte 33.000 de tone de țiței brut, în drum spre Malmö, de unde urma să fie retrimise în Germania.

La plecarea de la Berlin, Davis a căpătat un indicativ în serviciul militar de spionaj al reich-ului – agentul C. 80 – şi un însoțitor în persoana binecunoscutului expert economic nazist dr. Joachim Hertslet. La Lisabona, *Intelligence Service* i-a interceptat pe cei doi. Hertslet călătorea cu un paşaport suedez, pe numele lui Carl Bluecher, şi englezii au demascat falsul, împiedicându-l să-şi continue călătoria spre America de Sud, unde urma să stabilească legături comerciale. După aceea, Hertslet şi-a asumat o altă identitate falsă şi a plecat cu avionul la New York, fără să ştie că i se permisese dinadins să treacă frontiera, pentru ca F.B.I.-ul să-l poată urmări.

Era perioada când comandantul suprem al aviației militare germane îşi dădea multă osteneală să facă „sondaje de pace”. Făgăduind că se va descotorosi de elementele fanatice din conducerea Germaniei naziste, Göring voia să creeze confuzie şi dezbinare între englezi şi americani. El credea realmente că preşedintele Statelor Unite se află la cheremul lui John L. Lewis. Acesta conducea şi Confederația muncitorilor din Mexic, iar Göring îşi închipuia că Lewis era cel care silise guvernul mexican să asigure livrările de petrol pentru *Luftwaffe.* Şi astfel, Lewis a fost înregistrat în dosarele *Abwehr*-ului ca subagent. Nu a trecut mult şi numele lui a apărut şi în documentele B.S.C.-ului, ca „o primejdie ce trebuie înlăturată”, deşi o acțiune directă împotriva liderului sindical a trebuit să fie amânată până după realegerea lui Roosevelt pentru a treia oară la Casa Albă. Războiul din umbră împotriva lui John L. Lewis s-a declanşat la începutul lui 1940 şi a fost dus de englezi pe teritoriul american. Riscul era să nu capete înfățişarea unei campanii împotriva muncitorimii americane.

„Minerii – ale căror voturi îi asigurau puterea lui Lewis – constituiau o categorie neînchipuit de disprețuită şi asuprită în 1940“, îşi aminteşte Stephenson. „Numai în acel an, aproape 1300 dintre ei au murit în galerii şi alte câteva mii au fost răniți, fără a primi niciun fel de despăgubire.

Dar, în ultimă instanță, cel mai mare duşman al

lor era cel pe care îl combăteam noi şi pe care, adesea fără să-şi dea seama, multe organizații sindicale îl sprijineau: nazismul. Iar simbolul acestuia era Lewis".

Ambasada germană a anunțat, plină de încredere, Berlinului că Lewis va determina pe muncitori să nu-şi dea votul lui Roosevelt. Însărcinatul cu afaceri, Hans Thomsen, a semnat aceste telegrame, pe care Roosevelt le-a citit la fel de repede ca şi cei din capitala reich-ului. Şeful spionajului nazist de la ambasadă lucra mână în mână cu Hertslet, dirijând acțiunile de subversiune în emisfera occidentală. În aprilie 1940. Hertslet s-a întâlnit cu agentul său, C. 80, William Rhodes Davis, în birourile acestuia de la Rockefeller Centre, ca şi la reşedința lui de la Scarsdale, unde venea şi John L. Lewis. Apoi. Hertslet a plecat la Ciudad de Mexico şi, de acolo, i-a cerut lui Lewis să organizeze greve care să saboteze întreprinderile ce lucrau pentru Marea Britanie. Instrucțiunile sale se sincronizau cu campania dusă de nazişti pentru a convinge pe industriaşii americani că Anglia fusese înființă.

Existau mai multe căi pentru a lovi în John L. Lewis. Un atac fățiş ar fi putut da apă la moară celor ce voiau să blocheze măsurile lui Roosevelt. S-a apreciat, aşadar, că era mai indicată compromiterea colaboratorilor lui Lewis sau a celor pe care el îi susținea împotriva lui Roosevelt. Un astfel de adversar era senatorul Burton K.

Wheeler.

Privit cu multă bunăvoință de căpeteniile naziste, Wheeler, membru al organizației *America First,* îşi proclamase convingerea că ajutorarea Angliei echivala cu „înmormântarea unui sfert din băieții americani pe câmpurile de luptă străine, de dragul unui imperiu britanic decadent".

Pe atunci, gruparea *America First* nu era decât unul din rezultatele masivului efort de propagandă al naziştilor. Arhivele B.S.C.-ului consemnează: „Într-un moment când Anglia era la capătul puterilor şi avea nevoie de ajutor de tot felul, inamicul şi-a întețit sforțările pentru a întoarce opinia publică americană împotriva ei. Articole în ziare, discursuri la mitinguri de masă. Şedințe ale unor asociații speciale şi intervenții în Senat şi în Camera reprezentanților făceau propagandă izolaționist» şi antibritanică. Imitând tactica folosită de N.S.D.A.P. (Partidul muncitoresc național-socialist german), forțele naziste din Statele Unite formau «societăți patriotice» care, în aparență, slujeau interesele «americanismului». Exista o sumedenie de asemenea organizații, începând cu mărunte şi ridicole maimuțăreli ale fascismului, gen «cămăşile argintii» ale lui William Dudley Pelley, până la cele puternice şi dispunând de mari fonduri, cum era Comitetul *America First.* Zeci de organizații izolaționiste înrudite țineau întruniri, publicau broşuri, instruiau agitatori de stradă şi organizau şedințe «educative». Eficiența

lor a crescut într-atâta încât, în 1941, era greu de evaluat starea de spirit a opiniei publice, care dădea impresia unei periculoase instabilități".

Maşina de propagandă germană a continuat să funcționeze economicos şi cu bune rezultate şi după realegerea lui Roosevelt. Americanii preocupați de securitatea țării lor se temeau că propaganda totalitară a lui Lewis şi Wheeler o pune în pericol. Ambasada germană de la Washington trimitea mesaje după mesaje, în care numele senatorului şi cel al liderului sindical apăreau în contextul unor informații despre capacitățile de producție ale Statelor Unite şi despre pregătirile în vederea unui conflict. Interceptând mesajele, englezii au dedus că Wheeler avea acces la planurile militare americane cele mai secrete, inclusiv la proiectul, exploziv din punct de vedere politic, *A.B.C.-1,* care dădea prioritate Germaniei.

În vreme ce F.B.I.-ul se străduia să demonstreze că secrete militare încap pe mâini indezirabile, Stephenson căuta alte mijloace pentru a limita influența lui Wheeler. Până la urmă, a găsit o cale care, în arhivele B.S.C.-ului, poartă numele de „afacerea poştală din Congres".

„Senatorii şi membrii Camerei reprezentanților dețin de multă vreme privilegiul de a trimite corespondență în mod gratuit, folosind plicuri «francate» cu semnătura expeditorului", scrie Stephenson. „Unii congressmeni abuzau de acest

privilegiu pentru a distribui gratuit prin poştă nu numai propriile lor discursuri izolaționiste, ci şi producțiile unor scribi nazişti. În plus, aceste materiale ajungeau nu numai în circumscripțiile electorale ale congresmenilor respectivi, ci pe tot cuprinsul Statelor Unite. Congresul s-a transformat astfel într-un oficiu de difuzare a propagandei inamice".

Agenții B.S.C.-ului au întocmit o listă a celor ce primeau aceste ciudate scrisori şi care se numărau cu miile. Numele lor coincideau cu cele de pe listele Bibliotecii germane de la New York. B.S.C.-ul a introdus nume şi adrese noi pe listele bibliotecii. Peste numai câteva zile, persoanele în cauză au început să primească şi corespondența filonazistă şi netimbrată a congresmenilor. Examinând plicurile expediate de senatorul Wheeler, agenții britanici au constatat că adresele erau imprimate de o veche maşină *Elliott.* Asociația germană *Steuben,* o organizație „culturală", care trimitea buletine confidențiale, folosea tot un *Elliott.* B.S.C.-ul a interceptat buletinele ei şi a descoperit că plicurile erau imprimate cu cerneală de acelaşi tip ca şi cea de pe plicurile lui Wheeler. Mai mult decât atât, placa de imprimare purta un număr identic de cod ca şi cea de pe corespondența senatorului.

Învinuit că abuzează de privilegiile conferite de Congres, Wheeler a răspuns atât de evaziv în Senat încât a avut parte de comentarii ostile în

presă şi a pierdut mult din prestigiu. El a trebuit să admită că organizația *America First* îi cumpărase un milion de plicuri „timbrate” cu semnătura lui. Peste o lună, în iunie 1941, un ordin executiv al preşedintelui a închis toate agențiile şi consulatele germane din S.U.A. B.S.C.-ul a pus astfel capăt unei perioade în care 1.173.000 de exemplare ale textelor de propagandă fascistă circulaseră prin poştă, pe socoteala contribuabililor americani, grație unui număr de douăzeci şi patru de congresmeni. Dar cu asta nu s-a încheiat şi cariera senatorului Wheeler, cu care B.S.C.-ul avea să mai aibă de furcă.

Personalități cu influență din conducerea C.I.O.-ului nu aderau la politica izolaționistă a lui Lewis. Acum, pentru prima oară, căpătaseră curaj. B.S.C.-ul le-a venit în ajutor, creând Comitetul de luptă pentru libertate şi având grijă să ascundă legăturile acestuia cu Anglia. În noiembrie 1940, la Conferința națională a C.I.O.-ului, care s-a ținut la Detroit, au asistat şi agenți ai lui Stephenson. Relatarea lor figurează în arhiva B.S.C.-ului:

„Comitetul de luptă pentru libertate a organizat un sondaj de opinie printre delegați, luând din timp toate măsurile necesare pentru ca rezultatul să fie cel dorit. Întrebările erau puse în aşa fel încât să-i stimuleze pe delegați în favoarea sprijinirii Angliei şi a participării la război a Statelor Unite... Nouăzeci şi şase la sută dintre cei

chestionați au răspuns că înfrângerea lui Hitler este mai importantă decât neutralitatea S.U.A.; 95 la sută au declarat că japonezii trebuie împiedicați să ocupe posesiunile britanice din Asia; 90 la sută au afirmat că sunt gata să între imediat în luptă, dacă se iveşte perspectiva ca Hitler să înfrângă Marea Britanie. Lindbergh a fost proclamat fascistul nr. 1 din Statele Unite, iar senatorul Wheeler – fascistul nr. 2... Agenții B.S.C.-ului au discutat cu liderii sindicali despre obiectivele Comitetului de luptă pentru libertate şi le-au explicat rostul sondajului. Campania a fost deosebit de apreciată de câțiva reprezentanți ai administrației Roosevelt, care participau la conferință ca observatori".

Aşadar, printr-un sondaj aparent obiectiv, opinia publică fusese manipulată, ceea ce constituia o răsunătoare înfrângere pentru Lewis. Înainte ca senatorul Wheeler să-şi poată mobiliza resursele ce-i mai rămâneau, un alt membru al acestui trio a sfârşit în chip neaşteptat. William Rhodes Davis îşi pusese compania la dispoziția amicilor săi naziști. În țări neutre ca Spania, rețelele de spioni hitlerişti conlucrau cu reprezentanții săi comerciali. Vicepreşedintele companiei, Henry Waren Wilson, care se ocupa cu operațiile în străinătate, transmitea informații de la Londra rețelelor de spioni germani din capitale neutre ca Madrid şi Ciudad de Mexico. Davis însuşi avea relații excelente în Anglia, inclusiv cu

lordul Inverforth, care ştia multe despre industria de armament din Marea Britanie. Inverforth i-a oferit lui Davis date dinadins falsificate, aşa că atunci când ele au apărut în mesajele interceptate ale naziştilor, nu mai încăpea nicio îndoială asupra sursei. De exemplu, în mai 1940, la reşedința sa din Hampstead, Inverforth i-a comunicat lui Davis că *Royal Navy* dispune de un aparat capabil să detecteze submarinele până la o adâncime de 17 metri. Era o născocire pe care nimeni altcineva nu o mai ştia. Puțin după aceea, *Ultra* a interceptat instrucțiuni ale comandamentului marinei germane către *U-Boot*-uri, prin care li se recomanda să rămână în imersiune la mai mult de 17 metri, pentru a evita distrugătoarele utilate cu noul dispozitiv. Era limpede de unde provenea informația.

În vara anului 1941, asemenea deducții nici măcar nu mai erau necesare. Compania lui Davis se afla demult sub supraveghere, pretutindeni în lume unde apărea un reprezentant al ei. Din ce în ce mai implicat în proiectul german de creare a unor baze aeriene navale în apropiere de coastele Statelor Unite, Davis primea de asemenea fonduri mari pentru campanii politice menite să țină S.U.A. În afara războiului.

În floarea vârstei, la 52 de ani, William Rhodes Davis a murit subit. Decesul a fost atribuit unui „brusc atac cardiac” şi, la cererea B.S.C.-ului, F.B.I.-ul a obținut ca poliția să nu întreprindă

cercetări mai amănunțite. Au circulat totuşi zvonuri că moartea n-ar fi avut cauze naturale. Arhivele B.S.C.-ului înregistrează doar faptul că, printre numeroasele combinații de afaceri ale petrolistului cu cel de al treilea Reich, intra şi „proiectul de a transporta petrol, cu vase închiriate în Mexic, până la depozitele de carburant ascunse pe insule mai izolate, din Oceanul Atlantic şi din Marea Caraibilor. În felul acesta, *U-Boot*-urile ar fi căpătat posibilitatea de a ataca cargoboturile aliate în largul coastei de est a Statelor Unite, fără a mai trebui să se înapoieze în Europa pentru a se aproviziona cu combustibil. Cea mai rapidă cale de a pune capăt acestui proiect era de a-l înlătura pe Davis însuşi".

33

Senatorul Wheeler mirosea ceva necurat. Era convins că serviciul secret britanic manipulează noua agenție de informații a Statelor Unite, de sub conducerea lui Donovan, şi că ambele servicii acționează din plin, sub paravanul unor organizații americane.

La 27 octombrie 1941, preşedintele Roosevelt a ținut o cuvântare care a întărit bănuielile senatorului: „... În repetate rânduri, Hitler a afirmat că planurile sale de cucerire nu se extind dincolo de Oceanul Atlantic... Dar am în posesia

mea o hartă secretă, întocmită în Germania de cei ce pregătesc «noua ordine în lume», adică de guvernul lui Hitler... Este o hartă a Americii de Sud, aşa cum Hitler îşi propune s-o reorganizeze... Astăzi, în această zonă, sunt 14 țări distincte. Experții geografi de la Berlin au desființat fără milă toate liniile de graniță, aducând întregul continent sub dominația germană... Această hartă dezvăluie clar intențiile naziştilor nu numai împotriva Americii de Sud, ci şi împotriva Statelor Unite..."

Harta înfățişa continentul sud-american divizat în patru regiuni guvernate de germani şi o colonie germană. Strategia Axei consta în a distruge una dintre ultimele rezerve de forță ale economiei britanice, dând pradă America de Sud unor răzmeriție naziste. „Hitler putea pune mâna, în felul acesta, pe mari cantități de petrol şi alte materii prime", subliniază Stephenson. „Obiectivul final îl formau Statele Unite".

Wheeler a aflat că Roosevelt căpătase harta de la Stephenson. Încă mai dinainte, senatorul bănuia că se falsificaseră unele documente pentru a se lovi în duşmanii Angliei. Cu această convingere, el a declarat prietenilor săi că harta era contrafăcută.

În realitate, ea fusese confiscată de la un curier german de către agenții britanici din America de Sud, care organizau acolo grupuri menite să devină nuclee ale rezistenței antinaziste în orice punct gr fi predominat influența inamicului. Un

fost ataşat al ambasadei germane din Argentina, Gottfried Sandstede, făcuse o copie a originalului aflat în posesia ambasadorului. De obicei, asemenea detalii nu se transmiteau mai departe. În cazul de față însă, deoarece se considera necesar să se înlăture bănuielile despre autenticitatea hărții, Roosevelt a căpătat informațiile necesare, ceea ce a avut urmări nefericite pentru Sandstede. Agenții Gestapoului de la Buenos Aires au aflat că de la el provenea harta şi l-au ucis în cursul unuia dintre numeroasele „accidente" care au jalonat războiul secret.

La douăsprezece zile după ce preşedintele a prezentat harta la un banchet de Ziua marinei, Wheeler a întrebat în Senat: „Unde a luat naştere acest document? El a luat naştere în biroul colonelului Donovan, în biroul celui care coordonează serviciile de informații ale Statelor Unite. Sau poate ar trebui să spun că a luat naştere la New York, în capetele unor domni care conlucrează îndeaproape cu guvernul britanic..."

Hotărât să demaşte operațiile secrete ale unei puteri străine, Wheeler a pus mâna pe un raport de 350 de pagini al Departamentului de Război, care purta clar indicația „ultrasecret". Documentul îi fusese pus la îndemână în împrejurări care ar fi trebuit să-i stârnească suspiciunile. Denumit „Programul victoriei" şi constând dintr-un aşa-zis plan de intrare în război

a Statelor Unite, el promova teza că trebuie să se acorde prioritate luptei împotriva celui de al treilea Reich şi evalua efectivele şi tehnica militară necesare pentru a declanşa ofensive în Europa şi Africa.

Wheeler a transmis raportul ziarului *Chicago Tribune,* care l-a publicat sub titluri de o şchioapă. Articolul respectiv debuta cu fraza: „Un document confidențial, redactat de înaltele comandamente ale armatei terestre şi marinei militare, la indicațiile preşedintelui Roosevelt... reprezintă proiectul unui război total".

Presa ostilă lui Roosevelt a exploatat subiectul în ultimele zile de pace pentru Statele Unite. La 3 decembrie 1941, o copie a parvenit ambasadei germane de la Washington, care a transmis prin radio un rezumat la Berlin. Mesajul a fost descifrat în Anglia. Înaltul comandament german a salutat „acest fantastic succes al serviciului secret". În realitate, „Programul victoriei" era un fals.

Agenții de contraspionaj ai F.B.I.-ului îl urmăreau pe senatorul Wheeler, căruia i se părea că pregătirile de război contravin voinței poporului american. Secția de război politic a B.S.C.-ului a încropit „Programul victoriei" din materiale despre care se ştia deja că ajunseseră fragmentar la cunoştința inamicului şi la care s-au adăugat unele date fictive. Cu o lună înainte, se ivise prilejul de a pune documentul la dispoziția senatorului. Stephenson îşi avea oamenii săi la

oficiile diplomatice şi comerciale ale Japoniei în Statele Unite. Unul dintre ei făcea parte din „misiunea de pace”, condusă de Saburo Kurusu la Washington. Englezii divulgau zi de zi lui Roosevelt adevăratele sentimente ale lui Kurusu. Pentru o deplină securitate, preşedintele îl folosea pe fiul său, James, în chip de curier între B.S.C. Şi Casa Albă. La 26 noiembrie, colonelul James Roosevelt i-a comunicat lui Stephenson că, după părerea preşedintelui, negocierile cu japonezii au intrat într-un impas. *Temerarul* a trimis câte o radiogramă lui Churchill şi la statul major de la Londra al „haiducilor de pe Baker Street”:

„Tratativele cu Japonia au eşuat. Se aşteaptă izbucnirea ostilităților în maximum două săptămâni”.

Acest istoric mesaj a sosit la Londra la 27 noiembrie 1941, cu zece zile înainte de Pearl Harbor.

Tot atunci a avut loc şi operația de tragere pe sfoară a lui Wheeler. Un tânăr căpitan din armata de uscat americană a prezentat senatorului falsul „Program al victoriei”, pretinzând că procedează aşa din grijă pentru poporul american, care trebuie să fie prevenit de duplicitatea preşedintelui.

Principalul obiectiv al acestei stratageme era de a folosi filierele izolaționiste pentru a divulga lui Hitler un „plan secret”, menit să-l împingă la o declarație de război. Englezii se temeau că, chiar

dacă japonezii vor ataca pe neaşteptate bazele britanice şi americane, Statele Unite tot nu vor declara război Germaniei.

În al doilea rând, se urmărea să se acrediteze ideea că anglo-americanii proiectează un asalt masiv al Europei, începând cu ziua de 1 iulie 1943. Această dată îi punea pe nemți în fața unei primejdii militare verosimile, obligându-i să rețină forțe importante pe coasta Atlanticului şi a Canalului Mânecii şi să reducă presiunea împotriva Uniunii Sovietice.

Atacul de la Pearl Harbor a silit Statele Unite să între în război cu Japonia. Dar consilierii militari şi politici îl convinseseră pe Hitler că nici măcar o agresiune japoneză nu-i va determina pe americani să între de bunăvoie în conflict cu Reich-ul.

Führerul şi-a schimbat brusc atitudinea atunci când i-a căzut sub ochi „Programul victoriei", care i s-a părut o dezvăluire senzațională a intențiilor americane. La 11 decembrie, Hitler a declarat război Statelor Unite. Decizia lui i-a şocat pe diplomații naziști. „Führerul considera că numai el are dreptul să-şi ia victimele prin surprindere", comenta Stephenson. „Acum, Statele Unite puneau cu aroganță în practică această tactică împotriva lui însuşi. Furios, amețit de viziunea victoriei, Hitler s-a felicitat că i-o luase înainte lui Roosevelt.

Führerul ne-a ajutat să obținem ceva ce

Congresul ar fi refuzat să ne dea sau ne-ar fi dat cu mare întârziere. Conform constituției Statelor Unite, numai Congresul poate să declare război. Şi, în ciuda imensei sale influențe personale şi a prestigiului său de preşedinte, Roosevelt nu reuşise să modifice părerile masivului grup izolaționist din Congres".

Cel mai brutal dintre izolaționişti, senatorul Wheeler, fârtatul petrolistului Davis şi al liderului sindical Lewis, se transformase într-un instrument al justiției imanente. Dezvăluind un pretins plan secret de război, fel a provocat o explozie pe câmpul de mine din creierul lui Hitler.

Amintindu-şi cu mulți ani mai târziu despre aceste fatidice zile ale lui decembrie 1941, Stephenson nota:

„Cu o zi înainte de Pearl Harbor, de la Londra a plecat un mesaj, precedat de trei avertismente: *Triplă prioritate, Extrem de urgent* şi, în cele din urmă, *Personal şi secret către preşedinte.* Mesajul glăsuia: «Amiralitatea britanică anunță că azi dimineață, la 3,00, ora Londrei, două escadre japoneze au fost văzute îndreptându-se dinspre Cambodgia spre Peninsula Malacca şi Thailanda... Prima escadră este formată din 25 de nave de transport, 6 crucişătoare şi 10 distrugătoare. A doua escadră cuprinde 10 nave de transport, 2 crucişătoare, 10 distrugătoare...».

Aceasta nu făcea decât să confirme ceea ce criptografii americani presupuneau de câtăva

vreme – că japonezii pregătesc o ofensivă. Stația de interceptare americană de pe insula Bainbridge, din strâmtoarea Puget, urmărea mesajele cifrate dintre Tokio şi ambasada japoneză de la Washington. În noaptea de 7 decembrie 1941, la ora 1,28, guvernul japonez a transmis instrucțiuni ambasadorului său să comunice Statelor Unite că negocierile vor fi rupte la 13,00, ora Washingtonului. Textul ca atare nu căpăta semnificație decât în corelație cu mesajele precedente. Locotenent-comandorul Alvin D. Kramer, traducător de japoneză la Departamentul Marinei, se familiarizase cu aceste mesaje şi, după ce l-a citit pe ultimul, a dat o fugă pe Constitution Avenue, până la Departamentul de Stat, pentru a-şi exprima convingerea că războiul în Pacific era pe cale să izbucnească.

Americanii ştiau că vor fi atacați, dar nu ştiau unde. Trecerea unor puternice forțe prin largul Indochinei a confirmat opinia generală că niponii vor căuta o pradă uşoară în coloniile țărilor europene, aflate deja sau pe punctul să ajungă sub dominația naziştilor. Până la sfârşitul lui noiembrie, gruparea operativă de portavioane care se pregătea să atace Pearl Harbor se ascunsese în radele reci şi secrete ale porturilor din insulele Kurile. Păstrând tăcerea prin radio, portavioanele nu au fost detectate atunci când s-au pus în dispozitiv de atac. O ironie a soartei le-a oferit acest neaşteptat avantaj. Preocupați de

interceptarea mesajelor diplomatice dintre Tokio şi Washington şi a unui volum neobişnuit de mare de transmisiuni radio de pe navele din Asia de sud-est, americanii nu au acordat atenția cuvenită pericolului principal. Japonezii au atacat Pearl Harbor prin surprindere, distrugând în două ore 349 de avioane, omorând 3700 de militari şi avariind sau scufundând 18 nave americane.

Această lovitură nimicitoare s-a înscris pentru totdeauna în istoria războiului convențional. Dar, pe tărâmul războiului secret, limitele dintre încordare şi ostilități fățişe sunt mult mai puțin precise.

Numele bazei de la Pearl Harbor şi data de 7 decembrie 1941 formează o piatră de hotar. Dar, încă înainte da această zi a infamiei, preşedintele Roosevelt scăpase din lanț copoii războiului într-un fel mult mai puțin spectaculos.

Istoricii postbelici apreciază că Hitler a făcut o prostie declarând război Statelor Unite, căci Congresul S.U.A. Nu avea pe atunci intenția de a angaja țara în luptă împotriva nazismului. O distinsă personalitate americană, George Ball, ulterior el: însuşi consilier prezidențial, arată: «Dacă Hitler nu ar fi luat această hotărâre şi dacă s-ar fi mulțumit să nu facă niciun gest, în Statele Unite ar fi predominat sentimentul că războiul nostru este cel din Pacific şi că războiul din Europa aparține europenilor, noi urmând să ne concentrăm toate eforturile împotriva japonezilor».

Dar, bineînțeles, Hitler declarase demult – pe cale secretă şi neoficială – război Americii, obiectivul său final. Căci führerul scrisese: «Strategia noastră constă în a nimici din interior pe inamic. Țelul nostru este să înfrângem duşmanul cu ajutorul lui însuşi».

A fost pericolul cel mai greu de combătut şi a rămas aşa şi astăzi. El reprezintă o amenințare pentru securitatea națională, într-un moment când nu există o stare evidentă de război.

În cel mai rău sens cu putință, este traducerea în viață a strigătului «Fără-ndurare!» “.

La trei zile după inutila declarație de război a lui Hitler, Churchill s-a urcat la bordul cuirasatului *Duke of York,* împreună cu şefii săi de stat major şi cu o serie de propuneri ce urmau să fie discutate la primul consiliu de război cu americanii. Primul ministru se aşteptase la accesul de furie al lui Hitler şi la consecințele lui. Demonstrația de forță (un mare cuirasat) şi de elasticitate (rapida traversare a Atlanticului prin furtună şi pe sub nasul *U-Boot*-urilor), ca şi preluarea inițiativei în aceste împrejurări se integrau într-o campanie pregătită cu grijă de un veteran al bătăliilor militare şi politice. Churchill dădea buzna la Washington, înarmat cu un plan grandios de câştigare a războiului.

„Aflat încă sub şocul celor întâmplate la Pearl Harbor şi nepregătit să dezbată problemele în

amănunțime, Departamentul de Război al Statelor Unite nu a apucat să-şi mobilizeze forțele pentru a rezista neaşteptatului asalt al lui Churchill, deşi nutrea vagi bănuieli că el era menit să servească în primul rând interesele Angliei", relevă documentele B.S.C.-ului. Pentru a respecta însă adevărul, trebuie spus că, încă în noaptea când japonezii au declanşat fatidicul lor atac şi *înainte* ca Hitler să reacționeze aşa cum spera Stephenson, englezii nu au şovăit să sară în ajutorul americanilor. „Vom declara război Japoniei", a spus Churchill ambasadorului Statelor Unite, John G. Winant, care i-a replicat: „Pentru Dumnezeu, doar nu puteți declara război pe baza unor ştiri venite prin radio". La ora aceea, crainicul B.B.C.-ului încă mai dădea primele detalii despre Pearl Harbor. Churchill i-a transmis lui Roosevelt şi *Temerarului* că „ambasadorul guvernului Maiestății Sale la Tokio a primit instrucțiuni să informeze guvernul imperial japonez, în numele guvernului Maiestății Sale din Regatul Unit, că, între țările noastre, există o stare de război". Primul ministru a trimis ambasadorului japonez la Londra un mesaj similar, care se încheia cu formula: „Cu o profundă considerație, am onoarea să fiu, domnule ambasador, sluga dumneavoastră prea-plecată, Winston S. Churchill".

Primul ministru comenta: „Când e vorba să ucizi un om, nu te costă nimic să fii politicos". Adevărul

e însă că nu prea avea motive să fie atât de ghiduş. Europa intrase într-un nou ev mediu. Sovieticii erau în plină retragere. Japonia deținea supremația pe imensele întinderi de apă, de la Oceanul Indian până în Pacific. În ciuda faptului că o mare parte din forțele de primă linie ale Angliei luptau în Orientul Mijlociu, prioritatea de bază a lui Churchill rămânea „apărarea insulelor britanice şi războiul submarin". Totuşi, primul ministru manifesta o irepresibilă bună dispoziție, căci i se luase o mare piatră de pe inimă. Statele Unite deveniseră aliatul deplin al Angliei, luându-şi angajamente aproape de necrezut – acordul asupra politicii de prioritate pentru Germania –, angajamente care ar fi arătat cu totul altfel dacă preşedintele ar fi trebuit să pledeze în fața Congresului şi să se târguiască cu acesta pentru o declarație de război. Luând inițiativa, Hitler legitima toate pregătirile lui Roosevelt. După cum apreciază Ball, dacă nu ar fi existat impulsiva declarație de război a naziştilor, lipsită de orice sens pe plan militar, americanii ar fi decis, în covârşitoare majoritate, să se consacre luptei împotriva japonezilor şi să lase Europa pe mâinile altora.

„Instinctul îl avertiza pe Churchill de riscul ca prietenul său, preşedintele Statelor Unite, să-şi îndrepte atenția şi energia spre Pacific", notează un cronicar al B.S.C.-ului. „În ce măsură «Programul victoriei» a înclinat balanța de cealaltă

parte e o problemă în care nu putem să ne pronunțăm cu certitudine”.

Dar Churchill avea idei bine definite în această privință. „Manevra prin care aduci un aliat în luptă e la fel de utilă ca şi cea care duce la dobândirea unei victorii”, scrisese el cu mult înainte, şi această concepție merită să fie reamintită. După nebunesca şi pătimaşa sfidare aruncată de Hitler Statelor Unite, primul ministru nota în jurnalul său intim: „Aşadar, am câştigat până la urmă!... Eu am studiat războiul civil din Statele Unite... în vinele mele curge sânge american. Mi-am amintit de o comparație... că S.U.A. Sunt ca un «cazan uriaş. Din clipa din care sub el se aprinde focul, forța pe care o generează nu mai cunoaşte limite». Copleşit de emoții şi de senzații, m-am dus la culcare şi am dormit somnul celui mântuit şi recunoscător”.

Stephenson nu avea timp de somn. Războiul din umbră se intensifica. Când era vorba de armate regulate, inamicul putea fi recunoscut după uniforme şi însemne. Dar, pentru cei ce conduceau luptele de gherilă, duşmanul putea să ia chipul unui prieten.

— Am considerat dintotdeauna acest război ca unul maritim şi global, a declarat *Temerarul* unui mic grup de ascultători la Tabăra X, unde se aflau câțiva americani aleşi pe sprânceană de Donovan, pentru a ocupa posturi de conducere în O.S.S.

Întorcându-se spre o hartă agățată de peretele

barăcii, el a continuat:

— Acum, întreaga Americă de Nord a intrat oficial în conflict şi putem lupta mai pe față... Inamicul se află răspândit pretutindeni, în adâncul oceanelor şi pe masa continentală a emisferei occidentale. *U-Boot*-urile lui le putem scufunda. Dar pe aliații săi din cele două Americi ne e mai greu să-i identificăm. Cei mai ticăloşi aparțin guvernului francez de la Vichy. Dacă-i împiedicăm să acționeze aici, îl lipsim de ochi şi urechi pe duşman.

Arătătorul său s-a oprit asupra unui mic punct, care indica posesiunile coloniale franceze în Marea Caraibilor şi în Atlanticul de vest.

— Dar francezii lui Petain de pe continentul american oferă filiere prin care putem trimite inamicului informații false... Când îşi voi pierde acest avantaj limitat, când îi vom nimici în sfârşit pe naziştii francezi din emisfera occidentală, va fi momentul să intervenim în posesiunile franceze de aici...

Degetul său arătător a trecut de la America de Nord la Africa, s-a oprit o clipă, apoi s-a mutat spre Mediterana de vest:

— De îndată ce ne vom afla în Africa de Nord franceză, îi vom putea strânge laolaltă pe patrioții francezi de pretutindeni. După aceea, Franța însăşi se va răscula. Procesul de erodare a dominației naziste, se va întinde peste tot.

La Washington, Churchill şi-a prezentat planul

de acțiune.

La câteva colțuri de stradă mai departe de Casa Albă, unde se afla Churchill, se făceau pregătiri. Un agent al B.S.C.-ului la ambasada franceză declanşase un proces de erodare care avea să submineze „fortăreața europeană”.

Partea A Cincea
O Notă Originală Și Sinistră

34

Guvernul de la Vichy avea propriul său Gestapo şi propriile sale servicii secrete la ambasada franceză de la Washington, demonstrând astfel cât de eficienți erau naziştii. Insulele franceze din largul coastelor Americii de Nord serveau la aprovizionarea cu combustibil a submarinelor inamice, care cutreierau Atlanticul în căutare de cargouri neînarmate. În decembrie 1941, Gestapoul francez şantaja un tehnician pentru a-l sili să intercepteze mesajele transmise prin cablul vital care unea Statele Unite cu Marea Britanie, trecând prin insulele de pescari St. Pierre şi Miquelon. Insulele din interiorul Golfului St. Lawrence erau legate geografic de Canada, dar primeau ordine de la Vichy. Se puneau la cale planuri pentru a transmite, de pe aceste insule, detaliile cele mai recente asupra convoaielor care se formau în portul din apropiere, Halifax.

Agenții lui Stephenson au raportat că majoritatea locuitorilor insulelor sprijineau pe francezii liberi ai generalului Charles de Gaulle. La zece zile după Pearl Harbor, francezii liberi au strâns o mică flotă de debarcare, în ciuda opoziției diplomaților canadieni şi americani. La 24 decembrie 1941, ei au ocupat cele două insule. S-a iscat un tărăboi cumplit. Cordell Hull a adoptat aceleaşi argumente legaliste ca şi Ministerul de Externe al Canadei: dacă Hitler profita de acțiunea lui de Gaulle pentru a justifica un atac asupra altor teritorii franceze?

„Mai auzisem şi înainte asemenea strigăte de alarmă", remarcă Stephenson. Înainte ca Hitler să ocupe Austria, regiunea Sudeților, Polonia... Era aceeaşi teamă de a-l provoca pe Hitler şi aceeaşi veche iluzie că, dacă faci pe placul tiranului, te va lăsa în pace".

La originea tărăboiului diplomatic stătea constatarea primului ministru al Canadei, Mackenzie King, şi a Departamentului de Stat că forțele clandestine duceau o politică susceptibilă de a afecta relațiile internaționale. În Canada, ea putea provoca o criză între populația francofonă şi restul țării. Dar preşedintele Roosevelt a definit incidentul drept o furtună într-un pahar cu apă. În taină, el aproba această politică. Roosevelt luase măsura – calculată, dar controversată – de a recunoaşte guvernul de la Vichy, deoarece deschidea o fereastră spre Europa ocupată de

naziști. El primise o informare de la Stephenson cu privire la ambasada franceză, în care se formula suspiciunea că membrii ei fuseseră trimiși la Washington pentru a sluji Germania, nu Franța. Unul dintre agenții B.S.C.-ului, care a reușit să se infiltreze în ambasadă, relata că un proaspăt venit de la Vichy mărturisea: „Obiectivul nostru primordial este de a dovedi că Anglia, care a trădat Franța, e veritabilul dușman. Trebuie să punem în joc toate mijloacele aflate la dispoziția noastră, pentru a convinge oficialitățile și opinia publică din Statele Unite că acesta e adevărul".

La început, guvernul de la Vichy s-a bucurat de anumite avantaje. „Exista deja, în Statele Unite și Canada, o poliție secretă, a cărei misiune era de a ține sub observație pe sprijinitorii lui de Gaulle și ai fostelor guverne franceze", arată documentele B.S.C.-ului. Acești agenți ai Vichyului pătrundeau prin efracție în birouri și locuințe, în căutare de liste ale antifasciștilor, și făceau tot ce le stătea în putință pentru a-i împiedica pe compatrioții lor să formeze nuclee de rezistență. Potrivit stilului nazist, aceștia erau amenințați cu represalii împotriva familiilor lor atât din Franța ocupată de germani, cât și din zona controlată de guvernul de la Vichy. Agenții răpeau de asemenea pe marinarii care voiau să se alăture forțelor franceze libere și întâmpinau pe toți francezii recent debarcați în America de Nord cu amenințări croite după fiecare împrejurare în parte... Penetrarea ambasadei

înseşi de către agenții B.S.C.-ului a contribuit la slăbirea eficienței acestei formidabile coloane a cincea”.

Există documente care dovedesc cât de amplă era activitatea reprezentanților guvernului de la Vichy în favoarea celui de al treilea Reich. Se aprecia că el foloseşte anumiți diplomați, trimişi oficiali şi familiile lor drept curieri la Washington. Toți aceştia îşi arogau imunitate diplomatică atunci când treceau punctele de frontieră, ceea ce înseamnă că valizele lor nu erau controlate. Era un vădit avantaj pentru cei ce voiau să transporte documente Ultrasecrete.

Vichyul crease un serviciu secret cu legături în Canada. În noiembrie 1940, unul dintre curierii săi s-a dus la New York, unde s-a îmbarcat pe un hidroavion *Pan Am 314.* Încă în timp ce aparatul decola, B.S.C.-ul a înştiințat Bermuda că omul transportă hârtii în pachete care mai purtau antetul vechiului Minister de Externe al Franței. Această măsură de economie a costat scump guvernul de la Vichy.

Ajuns în Bermuda, curierul a fost invitat să coboare, împreună cu ceilalți pasageri, pe durata realimentării cu carburant a hidroavionului. Controlorii britanici au scos la iveală pachetele şi au declarat că le vor confisca, dat fiind că aveau ca destinație Parisul, un oraş ocupat de inamic. Curierul a protestat: destinatar era guvernul de la Vichy.

— Dar Quai d'Orsay nu e la Vichy, a spus unul din controlori, arătând un plic care purta antetul Ministerului de Externe francez de la Paris.

— Ştiți cine sunt eu? a întrebat curierul.

— Da.

— E o încălcare a protocolului diplomatic…

În timp ce discuția se prelungea, britanicii au răscolit prin compartimentul de bagaje al hidroavionului. Documentele diplomatice ale curierului au fost deschise şi fotografiate, apoi puse la loc. Hidroavionul a fost reținut peste noapte. A doua zi, la plecare, curierul şi-a căpătat hârtiile, iar oficialitățile i-au cerut scuze, dar stația din Bermuda pusese mâna pe probele care îi trebuiau lui Stephenson pentru a dovedi duplicitatea Vichyului.

„Convins că Anglia era înfrântă şi că marea finanță americană era dispusă să conlucreze cu cartelurile naziste, pentru exploatarea noilor şi imenselor piețe europene, guvernul de la Vichy propunea metode prin care francezii să participe la împărțirea prăzii, alături de Reich", îşi aminteşte Stephenson. „El oferea nemților sursele de materii prime şi bazele militare din coloniile franceze. Industria franceză urma să se subordoneze maşinii de război germane din bazinul ruhr-ului.

Dacă Franța trecea de partea Germaniei, forța şi influența ei erau capabile să ne provoace un rău imens. Pe americanii pragmatici îi puteau

impresiona flota militară franceză – a doua din Europa ca mărime –, rezervele industriale şi militare ale Franței, numărul avioanelor şi piloților săi, bogatele ei colonii, care se întindeau din Africa până în Indochina. Dacă toate acestea se raliau celui de al treilea Reich, afacerile cu acesta din urmă deveneau şi mai interesante. Vichyul propunea ca piloții săi să participe la bombardarea Angliei. Francezii executaseră deja raiduri de bombardament asupra bazei britanice de la Gibraltar. Pe insula Martinica, în largul coastelor americane, se depozitaseră enorme cantități de aur – grosul tezaurului francez, valorând astăzi 150 de miliarde de dolari –, cu care se puteau cumpăra în Statele Unite produse pentru Germania".

Potrivit documentelor pe care le ducea curierul amintit, atracțiile de natură economică ale Vichyului fuseseră prezentate unor personalități americane influente. Dacă Franța se alătura Germaniei într-un sens pur economic, se deschideau posibilități nebănuite pentru oamenii de afaceri din Statele Unite. „Numai în domeniul aluminiului, demonstra unul din referate, Franța este furnizorul principal pentru industria aeronautică".

Curierul Vichyului ducea de asemenea o scrisoare, de la Jean-Louis Musa, cetățean american, către cel mai important neamț de la Paris, Otto Abetz. Spion al lui Ribbentrop înainte

de ocupație, el era acum reprezentantul Ministerului de Externe pe lângă autoritățile militare germane. Poziția deținută de Abetz la Paris avea scopul de a menaja amorul propriu al guvernului de la Vichy, oferindu-i mijlocul de a negocia la nivel cvasidiplomatic, ca între puteri egale şi nu ca între cotropitor şi victimă.

Musa lucra pentru Abetz. La Washington, el era colaboratorul unui diplomat al Vichyului, dar avea şi misiunea de a conduce serviciul secret francez. Calitatea sa de cetățean american îi permitea să se deplaseze în America de Nord cu o uşurință care n-ar fi fost la îndemâna unui reprezentant diplomatic. Musa supraveghea construirea unui puternic emițător pe insula St. Pierre, sub paravanul unei întreprinderi comerciale. O anchetă a B.S.C.-ului a dezvăluit că el se înapoiase în Statele Unite cu puțin înainte de ocuparea Parisului, pentru a încheia tranzacții, în numele unor firme franceze, dirijate din culise de cartelurile germane. Musa îl ținea la curent pe Abetz cu procesul de pregătire a opiniei publice americane în vederea intrării Franței într-o „Europă consolidată" – eufemism sub care se ascundea dominația fascistă asupra continentului.

Guvernul de la Vichy constituia o gravă primejdie pentru emisfera occidentală. Distinşi intelectuali francezi pledau cauza Germaniei cu abilitate şi într-un mod susceptibil să creeze

confuzii. Oamenii de afaceri ai Vichyului dădeau prestigiu propunerilor comerciale naziste, contribuind la scăderea încrederii americanilor în posibilitățile micii piețe britanice, care se îngusta din ce în ce mai mult. O mare parte din populația Canadei era de origine franceză şi unii dintre locuitorii de această naționalitate nu erau de acord „să ducă război pentru Anglia".

„O agentă aflată sub îndrumarea B.S.C.-ului din New York a adus o importantă contribuție la acțiunea menită să ne permită întoarcerea în Franța şi pe urmă în Germania", arată arhivele B.S.C.-ului. „Avea o voce dulce şi domoală, care îndemna la confidențe. Îşi atrăgea victimele mai ales pe plan intelectual, descoperirea farmecelor ei fizice venind de abia după aceea, ca o încântătoare revelație.

Desigur, atracția sexuală juca un mare rol în puterea pe care o exercita asupra unor bărbați cu experiență, cărora voia să le afle secretele. Dar avea şi multe alte calități. Călătorise mult şi cunoştea psihologia europenilor. Avea o minte ascuțită şi rapoartele ei erau foarte precise. Era extrem de curajoasă, asumându-şi adesea riscuri mult prea mari pentru ea. I se plătea doar ceva peste cheltuielile sale curente, deşi avea o valoare incalculabilă pentru Anglia şi, în ultimă instanță, pentru Statele Unite. Cel mult trei persoane cunoşteau numele ei de cod *Cynthia".*

Această exotică spioană se născuse la Minneapolis, ca fiică a unui maior din corpul de puşcaşi maritimi ai Statelor Unite. Bunicul din partea mamei – Cora Wells – fusese senator al statului Minnesota. Ea a atras prima oară atenția lui Stephenson în iarna anului 1937, când avea 27 de ani şi era căsătorită cu Arthur Pack, un diplomat britanic în post la Varşovia. Anul următor, *Cynthia* a avut un şir de aventuri cu membri suspuşi ai serviciului diplomatic polonez. Soțul ei călătorea mult şi era adesea bolnav. În ajunul războiului, nicio tânără soție nu ducea lipsă de distracții, iar *Cynthia* avea adoratori cu duiumul. Era izbitor de frumoasă, cu părul castaniu deschis, ochii mari şi verzi, o frunte arcuită şi provocatoare, o gropiță încăpățânată în bărbie şi o siluetă zveltă, dar voluptuoasă. Ofițerii polonezi care o vedeau la recepții nu discutau decât despre americanca plină de temperament? care se plictisea cu soțul ei, un englez obtuz. Se spunea că ea dovedise un mare curaj în cursul războiului civil din Spania, ajutând refugiații politici din ambele tabere. Se mai pretindea că, înainte de a se lăsa sedusă, servea mâncăruri şi băuturi delicioase, urmate de câteva ore de conversație intelectuală, dintre cele mai elevate.

Bârfitorii nici nu bănuiau că principalul beneficiar al farmecelor *Cynthiei* era serviciul secret britanic. Într-un moment crucial al istoriei, ea dăduse o mână de ajutor *Intelligence Service*-

ului, ale cărui efective erau descompletate. Serviciul polonez de informații se pregătea pentru un război pe care politicienii săi credeau că-l vor putea evita. Viitorii conducători ai *Ultrei* aveau nevoie de detalii cu privire la maşina de cifrat *Enigma,* pe care naziştii o adaptaseră necesităților serviciului lor de securitate. Inginerii polonezi lucrau la noi modele ale *Enigmei,* de care se spunea că se interesează şi ministrul de externe al Varşoviei, Józef Beck. Colonelul Beck era în bune raporturi cu naziştii de la Berlin, iar secretarul său particular era unul dintre amanții *Cynthiei.*

Aplicând un procedeu care avea să-i devină familiar, ea l-a convins mai întâi să-i facă confidențe, apoi să-i aducă, din cabinetul lui Beck, documente pe care tânăra femeie le copia şi le restituia. *Cynthia* nu a ştiut niciodată ce contribuție adusese la succesul *Ultrei* de la Bletchley. La drept vorbind, ea a murit fără a afla nimic despre echipele care lucrau pentru *Ultra.* Într-un rând, *Cynthia* nota: „Am descoperit cât de uşor este să-i faci pe bărbați – chiar pe cei mai bine pregătiți, pe cei mai deprinşi să-şi țină gura – să destăinuie secretele lor în pat. Am jurat să-mi astup urechile în privința propriilor noastre secrete. Nu există bucurie mai mare, pentru un bărbat şi o femeie, decât dragostea. Ea provoacă descătuşarea gândurilor celor mai intime, pe care le-ai adunat cu vremea. În acest torent aşteptat, totul se dezvăluie. Totul! Dar niciodată nu am

îndrăznit să aflu propriile noastre taine…”

Secretarul particular al ministrului de externe Beck a luat-o pe *Cynthia* cu el în misiuni confidențiale la Praga şi la Berlin. Ea a descoperit că *Bióro Szyfrów* (Biroul de cifru al Poloniei) deținea anumite chei pentru criptogramele armatei germane. Aceasta confirma o informație mai veche că trei matematicieni polonezi, Jerzy Rózycki, Henryk Zagalski şi domnişoara Marian Rejewski, lucrau la maşinile *Heydrich-Enigma.* Desigur, o parte din materialele furnizate de *Cynthia* coincideau cu detalii provenite din alte surse. Dar, după părerea lui Stephenson, ca a contribuit din plin la dobândirea datelor vitale, necesare unei maşini care, devenită ulterior parte integrantă a sistemului *Ultra,* s-a transformat în primul computer modern, botezat *Colossus.* Fiind vorba de un progres în sfera electronicii, el aparținea domeniului ştiințific al lui Stephenson. Dar, în vara anului 1939, când viitorul criptograf-şef de la Bletchley a plecat cu avionul la Varşovia, pentru a face rost de un exemplar al maşinii *Heydrich-Enigma, Cynthia* fusese scoasă din joc. Aventurile ei ieşiseră la iveală şi englezii au trebuit să pună capăt tuturor investigațiilor, oricât ar fi fost ele de particulare şi personale. S-a pus dinadins în circulație zvonul că *Cynthia* fusese trimisă înapoi la Londra, deoarece ambasada Angliei o bănuia că dezvăluie secrete britanice unor diplomați filonazişti.

În Europa, complicațiile de ordin sexual erau monedă curentă pe planul relațiilor internaționale. Soțul *Cynthiei,* îndrăgostit de o altă femeie, a fost numit într-un post în America de Sud. Nu se ştie dacă el a ghicit vreodată că numirea se datora mai curând meritelor soției, decât calităților sale personale. În anul când a izbucnit războiul în Europa, *Cynthia* şi-a găsit utilitatea printre politicienii filonazişti din emisfera occidentală. Cea mai puternică influență germană se exercita în Chile, unde *Cynthia* locuise în tinerețe, vreme de patru ani. Ea vorbea curent spaniola şi dialectele locale, aşa cum de fapt, vorbea şi germana şi franceza. În cartea sa „Decriptorii „, David Kahn arată că Cy*nthia „a* restabilit contactul cu serviciile secrete britanice la sosirea sa în America de Sud şi cu puțin înainte de izbucnirea războiului în Europa”[15]. Adevărul este că, încă de pe vremea Enig*mei, ea* se afla sub ordinele lui Stephenson. Complezentul ei soț nu ascundea că o găseşte folositoare pentru propria lui carieră. Ministerul de Externe britanic se simțea cam stânjenit, ori de câte ori avea de-a face cu Inte*lligence Service sau*, mai târziu, cu „haiducii de pe Baker Street”. Dar,

---

[15] David Kahn, care se autodefineşte drept un „criptolog amator”, are un doctorat în filozofie de la Oxford, a fost gazetar, iar acum este profesor de ziaristică la Universitatea din New York. Fost preşedinte al Asociației criptografilor americani şi al Societății de cifru de la New York, Kahn a scris numeroase articole şi o carte celebră. în 1975, *Temerarul* scria că „lucrarea lui Kahn «Decriptorii», e indispensabilă oricărui om care studiază serios criptologia”.

atunci când intervenea o autoritate mai sus-pusă, cei mai neînsemnați diplomați se puteau trezi într-un post avantajos, unde alte talente sau relații de-ale lor slujeau unor scopuri nebănuite. Aşa s-a întâmplat cu Arthur Pack, care apoi a dispărut grațios de pe scenă. Căderea Franței, în vara lui 1940, făcuse din supraviețuirea Angliei o problemă mai importantă decât respectarea convenienței. I s-a ordonat Cynt*hiei să* se prezinte la New York.

Stephenson avea nevoie de cineva care să lucreze cu diplomații italieni şi francezi de la Washington. Avea posibilitatea să mobilizeze pe cei mai buni agenți de oriunde – şi i-a şi mobilizat. Dar *Temerarul* îi prefera pe amatorii entuziaşti. Aceştia nu riscau să figureze în dosarele inamicului şi nu sufereau de timiditatea carieriştilor. *Cynthia* se descurcase de minune la Varşovia şi dovedise realism, dând ascultare ordinului de rechemare înainte de a fi demascată, lucru care arăta că are încredere în sine (mulți agenți se tem să nu treacă drept fricoşi, de aceea îşi asumă riscuri inutile). *Cynthia* avea un spectaculos palmares de cuceriri printre bărbații cu posturi înalte, printre care şi un amiral, actualmente ataşat naval italian la Washington. Ea se mişca cu degajare în atmosfera ireală a capitalei americane, aflată încă în stare de pace. Ambasadele străine se înşirau, față în față, pe străzi neutre, deşi şefii celor ce lucrau acolo se

înfruntau ca inamici. Cocteilurile constituiau câmpuri de luptă în miniatură, iar sufrageriile deveneau focare de intrigi. Sub numele de Elizabeth Thorpe, *Cynthia* pretindea că lucrează pentru nişte publicaţii britanice şi nu-şi ascundea simpatiile. Se ştia că plecase din Chile în august 1940 şi că mama ei, care era văduvă, locuia la Washington. Elizabeth Thorpe avea ca misiune să ademenească atât pe duşmani, cât şi pe eventualii dezertori din tabăra inamică.

Ea s-a instalat într-o casă discretă cu etaj, închiriată de B.S.C. Printr-un intermediar. Îşi alesese strada O, nr. 3327, în confortabila suburbie Georgetown, care îmbina un anume farmec cu o impresie de bunăstare, fără a fi inaccesibilă unui ziarist independent. După ce a făcut „exerciţii de digitaţie" cu câţiva politicieni locali destul de şterşi, l-a prins din nou în plasă pe vechiul ei admirator, amiralul Alberto Lais, pe care-l cunoscuse la Paris, înainte de război.

Lais era un bărbat între două vârste, scund, frumuşel, cu familie mare şi speranţe tot mai mici de a face noi cuceriri. Era decis să trăiască bine cât îi mai rămăsese din viaţă. Primul telefon al *Cynthiei,* care i-a reamintit de vechea lor prietenie, l-a cam alarmat. Dar, câteva zile mai târziu, poate ca reacţie la vocea ei persuasivă, aproape hipnotică, a sunat-o dânsul la telefon: era încă vădit sub vraja ei şi au început să se întâlnească în taină. *Cynthia* i-a spus că se despărţise de soţ

şi că îşi reluase numele de fată. El i-a mărturisit că avea în grijă un set complet de cifruri navale italiene şi că se îndoia de viitorul Italiei ca parteneră a Germaniei. *Cynthia* i-a declarat fățiş că avea relații cu serviciul naval de informații al Statelor Unite şi i-a vorbit despre planurile anglo-americane privind Europa. Oricât de ciudat ar părea, Lais s-a lăsat convins să-i încredințeze codurile şi cifrurile sale, pentru a îi microfilmate – un gest pentru care i s-au dat asigurări că marina americană îi va fi veşnic recunoscătoare. Până şi prozaicii cronicari ai B.S.C.-ului, care participaseră la multe asemenea operații, exclamau, pe un ton aproape ultragiat: „Pare de necrezut ca un om cu atâta experiență, cu un grad atât de înalt, un ofițer superior care era patriot din instinct, din convingere şi prin educația, să se lase târât în aşa măsură de pasiune…”

Cifrurile italiene au ajutat marina britanică să ghicească intențiile flotei lui Mussolini din Mediterana şi, până la urmă, să o domine, deşi aceasta îi era superioară. După ce a obținut ceea ce dorea de la amiralul Lais, *Cynthia* i-a făcut vânt: americanii l-au declarat *persona non grata* şi l-au trimis acasă. *Cynthia* a adus la cunoştința F.B.I.-ului detalii despre modul cum ambasada italiană dirijase activități subversive, pentru nazişti, în porturile din Statele Unite.

Într-o după-amiază de mai 1941, *Cynthia* se

odihnea, când camerista i-a anunțat o vizită. Oaspetele se afla în încăperea care-i servea drept bibliotecă şi se uita pe fereastră la lumea care trecea pe strada O. „S-a prezentat drept domnul Williams", îşi aminteşte ea. „A luat loc pe un scaun şi m-a urmărit cu privirea în timp ce pregăteam nişte cocteiluri… M-am uitat de vreo două ori la el, pe furiş. Avea nişte ochi deosebiți, care parcă îşi schimbau culoarea. Am încercat să fac conversație, dar el abia de-mi răspundea. Se mişca cu grijă, făcând parcă economie de energie şi dădea senzația că, în spatele surâsului politicos, ascunde o forță uriaşă. Pentru prima oară în viață nu mă simțeam chiar atât de sigură de mine în prezența unui bărbat.

Mi-a spus că vine «de la biroul din New York». Asta m-a făcut să fiu prudentă. Mergeam la New York o dată pe săptămână şi, de fiecare dată, programul era acelaşi. Stăteam la acelaşi hotel de pe Madison Avenue şi îi aşteptam pe *Marion* sau pe domnul *Howard.* Lor le spuneam tot ce aflasem şi de la ei primeam bani şi instrucțiuni. Erau singurele mele legături, aşa că n-aş fi putut spune cine era acest domn «Williams».

Mă temeam de agenți provocatori. F.B.I.-ul devenea tot mai curios şi începuse să-mi ghicească jocul. Nu ştiam nimic despre frecuşurile dintre serviciile secrete şi dintre diverşii lor şefi. Nici nu voiam să ştiu. Mi-era destul să am de-a face cu cei doi reprezentanți ai B.S.C.-ului şi, din când în

când, cu persoanele la care mă trimiteau ei.

M-am lămurit repede că domnul Williams nu era un ins oarecare. Părea să aibă vreo 45 de ani şi avea frumusețea aceea virilă pe care o accentuează un mic defect – în cazul de față, o cicatrice care-i trăgea în sus un colț al gurii, ceea ce îl făcea să aibă un zâmbet cam strâmb.

Nu şi-a pierdut timpul. A evocat câteva acțiuni de-ale mele, într-un fel care m-a convins că venea, într-adevăr, de la biroul din New York. Nişte aluzii, strecurate în treacăt, mi-au arătat că-mi cunoştea *tot* trecutul – țin minte că una o privea pe mama mea, Cora, pe vremea când era la Paris, ca studentă la Sorbona. Îmi dădea discret de înțeles că fusesem verificată pe toate fețele.

Îți mai aduci aminte cum a fost în copilărie, când ai bănuit prima oară că Moş Gerilă e de fapt tata? Aşa m-am simțit eu în acea după-amiază umedă, peste care se lăsa întunericul. Am început să-l iscodesc nițeluş. Când mi-a spus cât de apreciată era activitatea mea, l-am întrebat dacă asta e părerea lui sau a şefului.

— A, şeful! mi-a răspuns el, clipind din ochi.

— Ce fel de om e şeful?

— Un tip îngrozitor.

Şi mai ştii cum e: după ce-ai ghicit cine e Moş Gerilă, te mai joci un timp, făcându-te că în continuare crezi într-însul. Ei bine, el ştia că eu ştiam că el ghicise că eu ghicisem că domnul Williams este Bill Stephenson. Dar jocul cerea să

nu spunem pe nume lucrurilor delicate. Atâta vreme cât nu le-ai spus, aparențele sunt salvate. Poate că pare ceva copilăros, dar are o reală valoare psihologică. De pildă, mulți agenți sunt profund cinstiți şi motivele care-i fac să acționeze sunt dintre cele mai onorabile, dar, dacă pot să se înşele într-o oarecare măsură pe ei înşişi, le vine mai uşor.

Stephenson se pricepea de minune să nu te pună într-o situație jenantă, evitând să arate că ştie prea multe. Şi totuşi, când îți spunea ceva, ştiai că are un scop precis şi, mai ales, că are încredere în tine.

Mi-a spus că-mi va încredința o misiune deosebit de grea... S-a exprimat cam aşa: «Biroul de la New York are nevoie să afle nişte treburi». Şi am înțeles că de treburile astea au nevoie Londra, Churchill, armatele secrete. Era vorba de întreaga corespondență dintre diplomații Vichyului la Washington şi din Europa, inclusiv de scrisorile lor personale şi de telegramele în limbaj clar.

Stephenson îşi dădea seama de anumite imposibilități, dar le făcea să pară posibile. Acum înțeleg că era o calitate a lui care-i speria pe fricoşi şi îi stimula pe cei îndrăzneți. Procedând aşa, scăpa de cei care n-ar fi scos-o la capăt niciodată. Ori corespundeai aşteptărilor lui, ori dădeai înapoi în fața primejdiilor pe care ți le sugera conversația. Stephenson îți oferea această opțiune. Nu recurgea la declarații melodramatice, nu făcea

apel la voluntari – nimic din toate astea. Avea o voce caldă, domoală şi vorbea atât de indirect, încât cineva care ar fi tras cu urechea n-ar fi avut nicio dovadă concretă împotriva lui, în faţa unui tribunal, de exemplu. Iar tu, ducând mai departe conversaţia, îi dădeai de înţeles că eşti de acord cu misiunea încredinţată. Dacă te speriai şi preferai să renunţi, aveai prilejuri cu duiumul să apuci un fir care să te scoată din labirintul discuţiei".

Stephenson venise pentru a se convinge că *Cynthia* era în stare să ducă la capăt o lungă misiune la Washington, unde bârfele făceau ravagii. A constatat că dăduse peste o tânără americancă ingenioasă, plină de talent şi de resurse, cu o etică personală ireproşabilă. Avea ceea ce se numeşte „autoaprindere", adică era capabilă să acţioneze şi fără ordine venite de sus, gata să rişte unele improvizaţii. Nu suferea de reticenţele caracteristice femeilor tinere şi inteligente din oraşele mari, unde bărbaţii aveau cuvântul hotărâtor. Cei ce o criticau pentru promiscuitatea în care trăia s-ar fi mirat dacă i-ar fi cunoscut codul personal de onoare şi devotamentul faţă de cauză. În mai 1941, când a început să lucreze cu reprezentanţii Vichyului, îşi asuma riscuri mari. Era americancă, ţara ei nu intrase în război, aşa că nu putea apela la protecţia poliţiei dacă inamicul ar fi vrut s-o ucidă.

Cynthia căpătase sarcina de a se ocupa de două probleme esenţiale: soarta flotei militare franceze,

care putea schimba în mod dramatic echilibrul de forțe navale, şi fondurile secrete ale Vichyului, care finanțau operații naziste în cele două Americi. A început prin a solicita o audiență unui diplomat cu funcție de răspundere. Secretar cu presa, căpitanul Charles Brousse, fost pilot de vânătoare în aviația marină, i-a propus o întâlnire prealabilă, desigur pentru a o verifica. Brousse i s-a părut amabil şi simpatic. Aproape scuzându-se, i-a spus imediat că, înainte de ocupația germană, lucrase la Biroul anglo-francez de informații al aerului.

Cynthia a avut inteligența de a reține acest element din noianul de amănunte pe care i le-a furnizat Brousse despre el însuşi şi, cu prilejul primei sale „călătorii de afaceri" la New York, i l-a transmis lui Stephenson, prin *Marion*. În douăzeci şi patru de ore s-a confirmat că Brousse lucrase la serviciul de informații de la Paris al aviației franceze. Era interesant de aflat dacă mai nutreşte aceleaşi sentimente de prietenie față de vechii săi camarazi din Anglia.

După o întrevedere cu un purtător de cuvânt al ambasadei Vichyului, care se întorcea de la o audiență la Departamentul de Stat, *Cynthia* a raportat B.S.C.-ului: „Omul era plin de dispreț față de vulgaritatea şi lipsa de maniere a americanilor. Ei nu înțeleg subtilitățile politicii europene. Cum îşi permit să judece Franța, când n-au suferit niciodată o invazie?"

Diplomatul a găsit-o pe *Cynthia* încântătoare.

Fără îndoială, era americancă, dar suferise influența culturii franceze chiar în Franța, aşa că putea înțelege rafinamentul politicii duse de Vichy. Nu era *colaborare,* ci supraviețuire. „Dacă nimereşti cu maşina într-un şanț, te adresezi celui care te poate ajuta s-o scoți din nou la şosea. Viitorul nostru necesită o astfel de cooperare cu Germania". Pe măsură ce vorbea, individul se înflăcăra tot mai mult. La urma urmelor, Franța e o țară pe care o călăuzeşte rațiunea, nu sentimentele primitive. Aranjamentul ei cu Germania nu înseamnă capitulare. În Europa are loc un mare proces de consolidare. Fireşte, unele persoane de calitate inferioară vor avea de suferit. Englezii sunt invidioşi, bineînțeles, şi continuă războiul numai pentru a face în ciudă Franței şi a-şi păstra imperiul.

Diplomatul a ținut-o aşa vreo două ore şi jumătate şi, la despărțire, şi-a exprimat dorința s-o revadă p*e Cynthia,* care cochetase puțin cu el. Cu o politețe plină de eleganță, a condus-o prin curtea ambasadei. În fața acestei concurențe, căpitanul Brousse a copleşit-o cu şi mai multe complimente decât superiorul său şi a rămas în urma ei, pe treptele clădirii.

A doua zi, Brousse i-a trimis un buchet de trandafiri roşii, iar diplomatul un cartonaş discret. Florile erau o invitație la dejun, iar cartonaşul o invitație la o recepție a ambasadei.

Dejunul a durat mult şi s-a încheiat în locuința

de pe strada O. Charles Brousse fusese căsătorit de trei ori şi prezența la Washington a celei de a treia soții dădea aventurii un gust picant şi oferea *Cynthiei* garanția unui secret desăvârşit. Ea şi-a jucat rolul de amantă cu atâta convingere, încât Brousse i-a adus cel mai înalt omagiu: ce ideală soție de ambasador ar putea deveni ea, cu condiția ca Brousse să fie ambasadorul respectiv. Nu-i aşa că el are calități culturale şi sociale cu mult deasupra celor ale superiorilor săi? Nici vorbă că da, i-a răspuns *Cynthia.*

35

Pe bună dreptate, căpitanul Brousse purta pică englezilor pentru atacul lor preventiv împotriva flotei franceze de la Oran, în 1940. Amiralul Sir James Sommerville, comandantul Forței H, care scufundase navele franceze, scria după aceea:

„A fost cea mai mare gafă politică din epoca modernă... Francezii erau furioşi pe noi, pentru că-i bănuisem că îşi vor da flota pe mâinile nemților... În ce mă priveşte, aş fi preferat chiar una ca asta, decât să fiu nevoit să ucid atâția foşti aliați. Ne era tuturor o ruşine groaznică..."

Cum se ajunsese la această acțiune drastică? Tot încercând să-l ademenească pe Brousse, *Cynthia* a simțit nevoia unor instrucțiuni care s-o lămurească mai bine. În notele sale personale,

care au intrat în arhiva B.S.C.-ului, ea scrie:

„Când s-a prăbuşit Franța, mă aflam în America de Sud. Fireşte, ştiam cum se desfăşuraseră în general evenimentele. Dar, până ce n-am căpătat explicații de la B.S.C., nu am înțeles disperarea cu care se zbătuse Churchill pentru a-i determina pe francezi să lupte mai departe. Tocmai fusese numit prim-ministru, când nemții au cotropit teritoriul Franței. În şedințele din 27 şi 28 mai 1940 ale Cabinetului de Război, Churchill a aflat că lordul Halifax, pe atunci încă ministru de externe, sonda posibilități de pace, printr-o mediere a italienilor[16]. Această încăpățânare în prostie îi înspăimânta mai mult ca orice pe Churchill şi Stephenson. De mult avuseseră ei de furcă cu jalnica părere că se putea ajunge la o pace cu Hitler. Un guvern francez de marionete risca să-i convingă pe englezi şi pe americani că o colaborare cu Reich-ul nu era imposibilă.

A urmat o perioadă frenetică, în care Churchill a

---

[16] Churchill a fost acuzat că. pentru a trage spuza pe turta sa, a folosit procedee de *suggestio falsi* (sugerarea unui neadevăr) şi de *suppresio veri* (suprimarea unui adevăr) în lucrarea lui despre cel de-al doilea război mondial. în realitate, el a procedat exact invers, trecând sub tăcere elemente care-i erau favorabile, pentru a proteja pe foştii săi adversari. Astfel, primul ministru a evitat cu grijă orice referire la cvasisabotarea de către lordul Halifax a efortului de război, lucru de care publicul larg a luat cunoştință abia cu mulți ani mai târziu, după ce documentele din arhivele de stat au devenit accesibile. Dosarele B.S.C.-ului, ca şi amintirile lui Stephenson dau o imagine despre amploarea mişcării de conciliere din Anglia. în 1941, Halifax l-a înlocuit pe lordul Lothian ca ambasador în Statele Unite şi, din clipa când zarurile au fost aruncate, i-a acordat tot sprijinul lui Stephenson.

recurs la toate mijloacele imaginabile pentru a împiedica Franța să încheie o pace separată, nedându-se înapoi să-l manipuleze până şi pe Roosevelt şi să prezinte declarații ale acestuia ca dovezi ale unei iminente intervenții americane.

Într-un rând, de pildă, Stephenson a obținut de la preşedinte un mesaj prudent, în care spunea cât de mult îl impresionaseră declarațiile francezilor că vor continua lupta (asta se întâmpla cu puțin înainte de demisia premierului Paul Reynaud). Churchill s-a agățat de acest mesaj, a vrut să-l publice, i-a chemat la telefon pe francezi şi i-a asigurat că era ceva foarte apropiat de o declarație de război din partea americanilor. Totodată, i-a împărtăşit lui Roosevelt convingerea sa că «acest magnific mesaj va juca un rol hotărâtor, determinând o cotitură în istorie».

Preşedintele a bătut în retragere, căci ştia că impulsivitatea lui Churchill putea să strice totul – să-l scoată pe el de la Casa Albă şi să dea apă la moară izolaționiştilor. I-a telefonat primului ministru, anunțându-l că refuză categoric să permită publicarea vreunui pasaj din corespondența sa personală. Cabinetul de Război a fost consternat de această atitudine şi Stephenson a trebuit să explice englezilor, pe capul cărora se prăbuşea cerul, complexitățile vieții politice americane. Nu i-o fi fost deloc uşor!

Şi nu l-a ajutat nici ambasadorul american în Franța, William Bullitt, care raporta la

Washington că Marea Britanie nu participa la luptă cu toate forțele ei, pentru a-şi păstra unele atuuri la negocierile de pace. După ce Franța a semnat armistițiul, Bullitt a scris că «înfrângerea morală şi materială a noilor conducători francezi este atât de completă, încât ei acceptă ideea de a deveni o provincie a Germaniei naziste… şi speră că Anglia va fi învinsă repede şi cu desăvârşire».

Tocmai faptul că ştia cât de mult îi urăşte guvernul de la Vichy pe englezi îl îmboldea pe Stephenson la acțiune. Îl auzise pe Churchill implorându-l pe mareşalul Petain să nu dea flota pe mâinile nemților. A fost cea mai violentă discuție pe care a purtat-o vreodată primul ministru. Nu a avut niciun succes şi i-a spus lui Stephenson: «Trebuie să ne resemnăm cu ideea unei prăbuşiri totale a Franței. Iar prăbuşirea totală a civilizației este inevitabilă, dacă nu reuşim să organizăm apărarea insulelor noastre».

Dar conciliatorii subminau această apărare. E ceea ce voia el să-i facă pe americani să înțeleagă. Reprezentanții Vichyului puteau să ne distrugă pe toți, încurajând pe «vânătorii de pace cu Hitler» – cum îi numea Churchill pe episcopii ignoranți şi pe quakeri, pe capitalişti, pe laşi şi pe pungaşi, pe lorzi şi pe cei înguşti la minte".

Abilele argumente ale noii sale amante l-au convins pe căpitanul Brousse: da, a convenit el, englezii avuseseră într-adevăr motive să atace navele franceze. Chiar şi acum, această flotă putea

deveni o armă în mâinile nemților. Nu întâmplător, un amiral francez, Georges Robert, guverna insula Martinica, în numele Vichyului. Insula se afla în colțul de nord-est al continentului latino-american, în perimetrul exterior al Mării Caraibilor. Dincolo de utilitatea ei pentru *U-Boot*-uri şi ca stație-releu pentru spionajul german, Martinica servea agenților care aparțineau Organizației din străinătate a Partidului național-socialist *(Ausland Organisation N.S.D.A.P.),* condusă de gauleiterul Ernest Wilhelm Bohle. Principala sa activitate se desfăşura acum printre nemții din America de Sud.

Brousse a mai dezvăluit şi un alt motiv pentru care Martinica era atât de prețioasă: într-un fort de acolo se aflau ascunse 50 de milioane de uncii de aur din tezaurul Franței. Aurul aparținea de drept poporului francez, dar, dacă guvernul de la Vichy continua să dicteze ce era drept pentru popor, tezaurul putea servi la promovarea intereselor naziste în cele două Americi.

Cu aurul acesta se mai puteau cumpăra materii prime necesare industriei de război hitleriste. Dacă gauleiterul Bohle punea mâna pe el, dobândea mijlocul să beneficieze de bogatele resurse minerale ale Americii de Sud. Pe de altă parte, armatele secrete şi furnizorii lor aveau nevoie de fonduri mari, în valută străină, adesea în dolari, care trebuiau procurați în Statele Unite. Dar cu ce? Aurul din Martinica oferea o soluție

ideală Angliei falimentare. De la New York a plecat spre Londra un mesaj cifrat: „S-a ivit prilejul de a se organiza, conform planului modificat, o acțiune pentru obținerea aurului din Martinica. De acord?”

Răspunsul a sunat la fel de laconic:

„Luați măsuri, cu condiția ca orice implicare a Marii Britanii să fie evitată”.

Goldfinger [17] îi spunea lui James Bond, în legătură cu planurile sale de a jefui Fort Knox:

„Domnule Bond, toată viața mea am fost un îndrăgostit. Un îndrăgostit de aur. Iubesc culoarea lui, strălucirea lui, divina lui greutate. Iubesc carnea aurului, pielea lui moale, pe care m-am deprins atât de bine s-o judec după pipăit, încât pot să apreciez puritatea unui lingou cu aproximație de maximum un carat. Şi iubesc aroma caldă pe care o răspândeşte, atunci când îl topesc într-un sirop cu adevărat auriu. Dar, mai presus de toate, domnule Bond. Iubesc puterea pe care aurul o dă celui ce-l posedă – magica forță prin care poate să dirijeze energii, să pretindă eforturi, să-ți îndeplinească orice dorință şi toană, iar atunci când se iveşte nevoia, să cumpere trupuri, minți şi chiar suflete”.

Ca multe din scrierile lui Fleming, *Goldfinger* nu

---

[17] Principalul personaj negativ al romanului cu acelaşi nume, semnat de Ian Fleming. La Fort Knox este depozitată rezerva de aur a trezoreriei americane. - *Nota trad.*

este o pură născocire. Romanul i-a fost inspirat de planul lui Stephenson de a dobândi din Martinica aurul capabil să dea B.S.C.-ului puterea de a activa ridicarea la luptă a Europei.

Un francez patriot a traversat înot canalul, plin cu peşti baracuda, dintre Martinica şi insula St. Lucia, posesiune britanică, cu intenția de a intra în forțele libere ale generalului de Gaulle. El a povestit cum a sosit aurul, la bordul crucişătorului *Emile Bertin,* până la Port-de-France, capitala Martinicăi. De acolo, macaralele pentru muniții ale vechiului fort din apropiere l-au coborât în beciurile unde se depozitau obuzele. Englezii cunoşteau bine fortăreața, căci duseseră lupte cu francezii pentru stăpânirea acestor insule, atât de strategic plasate, pe vremea când se războiau pentru bogățiile Lumii Noi.

S-a pus la punct un plan pentru furtul aurului. Jacques Vauzanges, un martinican de la Biroul II (serviciul militar de informații) al Franței, se alăturase B.S.C.-ului, la New York. Era un tip cam fanfaron, care propunea să se înapoieze în Martinica şi să organizeze o rebeliune împotriva Vichyului. Englezii i-au dat un aparat de radio şi coduri pentru transmiterea mesajelor, iar reprezentanții Vichyului i-au eliberat un paşaport, pe baza fostei sale funcții şi a faptului că acum se dădea drept om de afaceri.

Stephenson avea motive puternice pentru a sprijini o rebeliune. Insula adăpostea o escadră a

flotei franceze, care cuprindea portavionul *Béarn* şi căreia i se adăugau 120 de avioane – cea mai puternică forță combinată de luptă din zonă. Chiar neținând seama de unitățile franceze, exista argumentul că germanii folosesc din plin Martinica. Într-o singură lună, în jurul insulei, *U-Boot*-urile scufundaseră 20 de cargouri britanice. Dacă Reich-ul prelua controlul complet asupra Martinicăi, se contura pericolul ca aurul de acolo să finanțeze operațiile naziste şi să slujească la cumpărarea de produse strategice în America de Sud.

Vauzanges se bucura de oarecare simpatie printre comandanții flotei franceze din Martinica. El a convins şi pe alți francezi să treacă de partea lui şi să fugă la bordul vaselor, în portul canadian Halifax. Aurul urma să fie transportat pe una din nave. Dar înfrângerile suferite de englezi, împreună cu resentimentele stârnite de atacul britanic împotriva flotei franceze de la Oran, au zdruncinat hotărârea complotiştilor. Pe la mijlocul anului 1941, Martinica urma cu fidelitate politica guvernului de la Vichy, iar Vauzanges a renunțat la planurile sale, după ce s-a certat cu rebelii potențiali, care se temeau să nu se facă vinovați de trădare şi dezertare.

Churchill a întrebat B.S.C.-ul: se mai află în Martinica cele 50 de milioane de uncii de aur?

Stephenson a dat sarcină unui expert al său să facă o evaluare. Colonelul Louis Franck, unul

dintre cei mai mari specialişti din lume în materie de metale prețioase şi de arbitraj, cobora dintr-o veche familie de bancheri belgieni. De la New York, el urmărea toate tranzacțiile financiare de pe urma cărora putea să beneficieze inamicul. Nu avea nicio dovadă că aurul din Martinica începuse să se infiltreze pe piețele libere. În acelaşi timp însă, el a calculat că acest tezaur avea o putere reală de cumpărare de aproximativ o sută de ori mai mare decât prețul ce figura în registrul de cont – trei miliarde de dolari, o cifră nereală.

Exista vreun mijloc de a scoate aurul de acolo? Belgianul şi-a dat seama că valoarea lui era suficientă pentru a finanța armatele secrete care, într-o zi, aveau să alunge pe cotropitorii patriei sale.

Franck a propus o soluție:

— Luați-l în custodie şi pe urmă folosiți-i ca garanție pentru împrumuturile cu care să cumpărați arme din Statele Unite.

— Ideea nu e rea, i-a răspuns Stephenson. Nu mai rămâne decât mica problemă de a-l lua în custodie.

Stăteau amândoi în biroul *Temerarului,* din Manhattan. În acest cadru izolat, orice idee părea posibilă.

— Neutralizați-l pe guvernatorul Indiilor occidentale franceze, a sugerat Franck. Apoi împiedicați ieşirea oricărui vas din Martinica. Practic, asta ar pune aurul sub controlul nostru.

Belgianul a continuat, cu un argument perfect rezonabil:

— La urma urmelor, nu ceri să ți se arate toate lingourile de la Fort Knox, ori de câte ori cumperi nişte dolari americani.

Stephenson s-a aplecat spre interlocutorul său:

— Cred că aici ai nimerit-o! Ne asigurăm că aurul rămâne în Martinica, dar demonstrăm că avem capacitatea să punem oricând mâna pe el. În aceste condiții, cei de la Departamentul de Stat sunt în stare să ne plătească numai să nu ne atingem de el. Apăsând pe butonul unei sonerii, Stephenson i-a spus lui Franck: Ieşi pe uşa din spate. Am pe cineva care poate face o treabă ca asta, e mai bine să nu dai ochi cu el.

Noul venit era astrologul Louis de Wohl, adus de la Londra pentru a deveni un „scamator" al B.S.C.-ului, în lumea de iluzii a lui Jasper Maskelyne. Celebru ca urmare a ştirilor despre el, apărute în presă, şi a rubricii sale, „Stelele prezic", Wohl primea de la englezi o serie de informații corecte, astfel ca profețiile sale despre mersul războiului să fie confirmate. Un număr cât mai mare de cititori se convingea de puterile sale supranaturale. După un turneu întreprins în oraşele americane, în chip de „faimosul astrolog ungur", se afla acum din nou la New York. Era un tip scund, cu un cap țuguiat, purtând ochelari cu ramă groasă.

— Anulează orice alt angajament, i-a spus Stephenson. Fă puțină ghicitorie cinstită. Păstrăm

legătura.

B.S.C.-ul a acordat o şi mai mare atenție rapoartelor *Cynthiei* de la Washington, mai ales celor care reproduceau comentariile Vichyului despre situația în Indiile occidentale franceze. După care, Wohl a scris în rubrica sa că o importantă personalitate, care lucra pentru Vichy într-o insulă tropicală, va suferi curând o insolație şi se va „țicni”.

O săptămână mai târziu, un ofițer superior al marinei franceze a evadat de pe Martinica şi a relatat ziarelor din Miami că amiralul Robert, guvernatorul insulei, înnebunise. Într-adevăr, el suferea din cauza unei insolații. Creditul lui Wohl a sporit şi mai mult. „Fabrica de zvonuri” a B.S.C.-ului a pus în circulație vestea, căreia mulți i-au dat crezare, că forțele franceze libere se pregătesc să ocupe insula. Aurul era acum ca şi în custodia britanicilor, căci *Royal Navy* şi B.S.C.-ul țineau Martinica sub o permanentă supraveghere. Pentru a spori presiunea, amiralul american John W. Greenslade a plecat cu avionul pe insulă, unde s-a întâlnit cu Robert. Deşi Statelor Unite nici nu le trecea prin minte să se amestece, Washingtonul urmărea cu atenție ce se întâmpla cu baza, navele şi avioanele militare din Martinica. Înapoiat la Casa Albă, Greenslade a raportat că, chiar dacă Banca Angliei ar da faliment, britanicii tot şi-ar putea plăti datoriile „într-un fel sau altul”.

Din când în când, se mai întâmpla ca un birocrat

de la Washington să se intereseze cum îşi propun englezii să acopere împrumuturile pe care le fac. Stephenson se pregătise pentru asemenea eventualități, întocmind un plan detailat şi convingător de ocupare a Martinicăi, cu ajutorul agenților săi de acolo. Ori de câte ori se evoca posibilitatea unei astfel de operații, Departamentul de Stat ridica vehemente obiecții, amintind de felul cum de Gaulle ocupase insulele St. Pierre şi Miquelon şi de zarva care urmase. Atunci, amabil, B.S.C.-ul dădea înapoi, cu noul împrumut în buzunar. După cum comentează un istoric al acestei organizații: „A fost un exemplu de şantaj constructiv".

36

Telegramele Vichyului, transmise în limbaj clar şi copiate de *Cynthia,* au contribuit la succesul manevrelor legate de Martinica. Căpitanul Charles Brousse, omul de la care le avea, trebuie să fi fost prada unei chinuitoare nehotărâri. Ca fost membru al serviciului anglo-francez de informații al aerului, înainte de prăbuşirea Franței, şi fiind un admirator al rezistenței englezilor, e lesne de închipuit cât de zguduit a fost când a citit telegrama nr. 4093, din 15 iunie 1941, semnată de amiralul François Darlan, ministrul marinei militare de la Vichy. Mesajul, unul din sutele

inspirate de spionajul german, cerea detalii despre reparațiile efectuate de navele britanice în şantierele americane.

Diplomații Vichyului aveau acum posibilitatea să ducă la pieire mari nave de război. Deşi, în vreme de pace, rolul lor în această privință ar fi fost la fel de neînsemnat ca cel al unui primar de târguşor, care vâsleşte pe un eleşteu cu prilejul iarmarocului, acum ei puteau pricinui pierderi imense. Mai pornit împotriva englezilor decât majoritatea colegilor săi, Darlan transmitea germanilor informații extrem de prețioase, provenite de la ambasada Vichyului din Washington. Telegramele nr. 1236 şi 1237 de la această ambasadă arătau că portavionul britanic *Illustrious* se afla la Norfolk pentru reparații, cuirasatul *Repulse.* La Philadelphia, iar crucişătorul *Malaya* la New York. Ulterior, *Repulse* a fost scufundat, ceea ce a reprezentat pentru Churchill „cel mai direct şoc pe care l-am suferit vreodată".

Încă de pe atunci, telegramele trebuie să i se fi părut destul de revoltătoare căpitanului Brousse. Conştiința lui torturată îi dezvăluia lui Stephenson genul de frământări psihologice care aveau să zguduie curând toată Europa, în ciuda controlului exercitat de dictatori. Era Brousse un trădător pentru că se opunea cererilor de informații ale Vichyului? El suferea de pe urma aceleiaşi confuzii în materie de loialitate ca şi

garnizoana franceză din Martinica. Întreaga „fortăreață europeană” era plină de astfel de oameni, care îşi revizuiau fidelitățile.

În iulie, Vichyul a hotărât să renunțe la serviciile lui Brousse ca ataşat de presă, dar l-a păstrat ca auxiliar, plătit din fondurile secrete, ceea ce a dus la o scădere a salariului său. A fost momentul cel mai potrivit pentru ca *Cynthia* să-i propună o cale pentru a-şi spori veniturile. Brousse a convenit ca, în schimbul unei remunerații săptămânale, să raporteze *zilnic* despre cele ce se întâmplau la ambasadă. Aceasta a permis să se descopere o mulțime de noi indicii. La New York, B.S.C.-ul abia mai pridideа cu investigațiile pe care trebuia să le facă. Un exemplu ilustrează creşterea bruscă pe care a înregistrat-o activitatea *Temerarului.*

Fondurile Vichyului erau urmărite îndeaproape, deoarece serveau scopurilor naziste. Contabilii şi casierii de la ambasadă şi de la organizațiile comerciale franceze din Statele Unite plăteau pe agenții secreți şi pe cei care le procurau informații economice utile Berlinului. Ataşatul financiar de la consulatul francez din New York era deosebit de activ. Deşi căsătorită, tinerei şi isteței lui secretare nu-i displăceau aventurile amoroase. Ea mai trăieşte şi astăzi, fiind tot căsătorită şi având o familie numeroasă, aşa că-i vom spune în continuare doamna Cadet, după cum figurează în dosarele B.S.C.-ului. Un agent al *Temerarului* a căpătat plăcuta misiune de a o seduce. Nu a trecut

mult şi ea a început să-i aducă copii după o corespondență care confirma că în provincia Quebec activau simpatizanți naziști. Era o problemă explozivă pentru Canada, al cărei guvern federal ținea cu orice preț să se arate independent față de Anglia, făcând adesea eforturi groteşti pentru a demonstra acest lucru. Iată de ce, un apel direct la guvernul de la Ottawa nu avea şanse să fie luat în seamă. Ca şi Roosevelt, primul ministru canadian trebuia să pună unitatea țării mai presus de orice. Stephenson a înființat aşadar o secție specială a B.S.C.-ului, care să colaboreze cu serviciul canadian de securitate, pentru a face față primejdiei create de coloana a cincea. Mai târziu, doamna Cadet a fost transferată la Washington, unde a furnizat altui om al B.S.C.-ului documente, ştampile şi paşapoarte în alb, care aveau o imensă valoare pentru falsificarea hârtiilor de identitate ale agenților secreți. Ea a salvat mute vieți, dezvăluind că, pe vizele acordate de guvernul de la Vichy, se treceau mențiuni cifrate, indicând valabilitatea vizei şi gradul de încredere pe care-l inspira deținătorul. Specialiştii în falsuri de la stația M, de lângă Toronto, i-au fost profund recunoscători.

Cynthia s-a mutat de la casa ei din Georgetown, luând o cameră la hotelul Wardman Park, unde locuiau Brousse şi soția lui. „Asta a mai limpezit situația", îşi amintea ea. „Era o perioadă când F.B.I.-ul se interesa prea mult de mine. Fără să-şi

dea seama, căci nu ştia că lucrez pentru B.S.C., Biroul de investigații putea să-mi încurce ițele".

Cynthia a trebuit să renunțe la contactul cu Jean-Louis Musa, deoarece fusese înştiințată că americanul de origine franceză, care conducea Gestapoul Vichyului, intrase sub urmărirea F.B.I.-ului. Neavând habar despre adevăratul rol al *Cynthiei,* oamenii lui Hoover riscau s-o ia drept o agentă nazistă.

Ambasada Vichyului îi dădea lui Musa un salariu lunar de 300 de dolari, la care se adăugau alți 200 de dolari pentru cheltuieli – o sumă mare, dar nu exorbitantă, pentru acea vreme. Tot fondurile Vichyului finanțau şi activitățile lui economice. A intrat în joc un agent francez al B.S.C.-ului, căruia i s-a creat un birou internațional de comerț la New York, dotat cu un mic sediu, o firmă de alamă pe uşă şi un impresionant dosar cu corespondență, alcătuit şi contrafăcut cu migală de stația M. O întâlnire „întâmplătoare", câteva pahare la un bar şi o serie de indiscreții i-au deschis lui Musa perspectiva unei interesante afaceri particulare. Într-un acces de sinceritate „alcoolică", omul B.S.C.-ului i-a mărturisit că-i detestă pe americani, că-i plac nemții şi că ar fi preferat de o mie de ori să fi rămas în Franța, pentru a servi cauza fascismului.

La rândul său, Musa s-a declarat încântat de cele auzite. Atunci, l-a întrebat agentul B.S.C.-ului, n-ar vrea să se asocieze cu el? Dispunea de

un birou şi de o secretară – avantaje greu de procurat la New York. Crezând că avea prilejul să-şi extindă activitățile clandestine, Musa a acceptat.

La fel de îngâmfat pe cât era de lacom, Musa a dat crezare linguşelilor agentului, care-şi exprima bucuria că nimerise peste un partener atât de capabil. Musa i-a vorbit despre regimul de la Vichy, despre necesitatea de a adopta o atitudine realistă față de Hitler şi despre importanța faptului că era francez.

— La urma urmelor, a spus el, oi fi eu cetățean american, dar în fundul sufletului tot francez am rămas.

Pe Musa l-a măgulit, fără să-l surprindă, că noul său prieten i-a mulțumit pentru că îl ajutase să-şi clarifice ghidurile şi l-a asigurat că e gata să propovăduiască evanghelia Vichyului. Şi astfel, Musa a adus în lagărul său un om al B.S.C.-ului, cu rezultate care s-au dovedit catastrofale pentru dânsul. Biroul i-a fost împânzit cu microfoane, din tavan până în podea. Toate convorbirile sale telefonice, scrisorile, discuțiile prin viu grai şi întâlnirile pe care le avea se aflau sub supraveghere, douăzeci şi patru de ore pe zi. Aşa a ieşit la iveală, printre altele, tentativa Vichyului de a face uz de insula St. Pierre.

La început, totul părea o simplă afacere. Guvernul de la Vichy oferea companiei telegrafice *Western Union o* concesie pe termen lung şi o

suprafață de teren în colonia franceză din insula St. Pierre, pe care să construiască o stație de radio, capabilă să ajungă cu emisiunile sale în toate punctele globului. Cele 34 de mii de oficii din Statele Unite ale companiei urmau să fie legate prin cabluri cu stația, ceea ce însemna că *Western Union* putea să comunice cu întreaga lume, fără să mai depindă de companiile telegrafice rivale. Dar, pentru asupritorii naziști ai Europei, treaba prezenta o importanță mult mai mare, aşa cum i-a explicat Stephenson lui Vincent Astor, numit de Roosevelt agent special de legătură cu B.S.C.-ul. Astor era un om deosebit de prețios, căci familia sa avea interese de afaceri în ramuri care furnizau britanicilor un ajutor camuflat. De pildă, ea deținea majoritatea acțiunilor la hotelul St. Regis, care a devenit locul de întâlnire dintre Stephenson şi personalități distinse, ca Albert Einstein. Legătura acestuia cu serviciile secrete britanice, oricât de periferică ar fi fost, nu putea vedea lumina publicității. Culmea era că lady Astor, aparținând ramurii britanice a familiei, jucase un rol important în conducerea clicii de la Cliveden, care exercitase o puternică influență conciliatoare. Vincent a dirijat câteva operații britanice împotriva sabotorilor, devenind apoi căpitan în marina militară a Statelor Unite.

Vincent Astor era, de asemenea, unul dintre directorii companiei *Western Union* şi, în aprilie 1941, a recomandat anularea contractului, în

aparență inocent, cu guvernul de la Vichy. Ceilalți directori, care ştiau că este consilierul confidențial al lui Roosevelt, s-au lăsat convinşi de asigurările lui că la mijloc era o problemă de securitate națională. Hotărârea a avut ca urmare că *Western Union* a pierdut prilejul de a-şi extinde serviciile şi, mai ales, de a-şi mări beneficiile. Dar Stephenson reuşise să demonstreze că stația de pe insula St. Pierre va fi utilizată de agenții nazişti pentru a comunica cu Vichyul, ocolind cenzura. Însăşi corespondența lui Musa dezvăluia adevăratele țeluri ale stației.

Musa a încercat să achiziționeze pistoale-mitralieră americane *Bren* cu fonduri germane, a cumpărat paşapoarte şi vize false pentru agenții germani, l-a plătit pe Paul Seguin, fost membru al Comisiei britanice de achiziții, pentru a publica o fițuică filonazistă. Tot Musa a reorganizat agenția franceză de ştiri *Havas,* care difuza propagandă hitleristă transparentă în toată emisfera occidentală. Eforturile sale de a influența mijloacele de informare în masă s-au extins până la Montreal, unde a determinat ziare de limbă franceză să nu angajeze gazetari francezi refugiați, cu vederi antinaziste. Musa era un manipulator de oameni, a cărui amoralitate îşi găsise în fascism un patron cum nu se poate mai potrivit. Ştia cum să se descurce în probleme valutare şi se ocupa, printre altele, şi cu proxenetismul, folosind tinere franțuzoaice dispuse să procure informații utile

spionajului economic al Vichyului. Musa proiecta să închirieze câteva cargouri care să aducă refugiați din Europa în Mexic, de unde să se întoarcă în porturile Franței neocupate cu mărfuri care nu puteau fi trimise direct în Germania, din cauza blocadei economice. Ghinionul lui Musa a fost că s-a crezut prea şmecher.

În vara anului 1941, înarmat cu dovezi împotriva lui şi cu copii ale câtorva mii de documente, provenite din alte surse şi dovedind caracterul operațiilor întreprinse de Vichy, Stephenson s-a prezentat la Churchill, pe care l-a întrebat dacă nu crede că a sosit momentul să demaşte perfidia guvernanților francezi. Statele Unite nu se arătau deosebit de entuziaste în eforturile lor de reînarmare. Țara era prost pregătită pentru război şi exista riscul ca transformarea ei într-un arsenal al democrațiilor, după cum o definise Roosevelt, să aibă loc prea târziu. Activități filantropice în sprijinul celor ce sufereau de pe urma conflagrației dădeau americanilor de bună credință sentimentul reconfortant că fac ceva, deşi nu făceau nimic. Programul producției de armament era haotic şi forțele armate ale Statelor Unite duceau lipsă de tehnică militară. Soldații se simțeau de prisos. Dacă ambasada Vichyului era demascată ca paravanul sub care se ascundeau eforturile susținute ale naziştilor de a submina S.U.A., poate că americanii, şocați, ar fi adoptat o atitudine mai belicoasă.

Lucrul îi convenea de minune lui Churchill care, pe atunci, se pregătea pentru Conferința Cartei Atlanticului cu Roosevelt. Primul ministru a apreciat că „ar fi bine ca preşedintele să vadă fotocopiile şi reproducerile documentelor legate de acest caz".

Roosevelt le-a căpătat şi i-a spus lui Stephenson: „Dacă în jurul lor se va face publicitate, concetățenii noştri îşi vor da seama de pericolele care ne pândesc aici, în țară".

Secția de război politic a lui Stephenson pregătea tocmai o campanie de propagandă, când francezii liberi au creat o diversiune. În timp ce Roosevelt se întâlnea cu Churchill pe Atlantic, generalul de Gaulle se afla la Cairo. Orgoliul său rănit şi bănuielile pe care i le stârneau hotărâri luate fără cunoştința lui l-au făcut să creadă, pare-se, că englezii sunt gata să cedeze posesiunile franceze, în schimbul unor avantaje pentru ei. De Gaulle a amenințat atunci că va retrage forțele sale libere de sub comanda britanicilor. Din nou, insulele franceze din largul coastelor răsăritene ale Americii au iscat controverse.

La o săptămână după ce Roosevelt s-a înapoiat de la semnarea Cartei Atlanticului cu Churchill, datele obținute de serviciile secrete britanice asupra guvernului de la Vichy au parvenit ziarului *New York Herald Tribune.* Agenția de presă *Overseas News Agency* (inițial o filială a lui *Jewish Telegraph Agency),* subvenționată de B.S.C., a

distribuit aceste ştiri abonaților săi – 45 de ziare din Statele Unite şi un mare număr de organe de presă ale minorităților naționale din această țară[18]. O serie de articole au acuzat ambasada franceză de la Washington de complot împotriva orânduirii de stat americane şi în favoarea ambițiilor expansioniste germane. Deşi era vorba de o campanie de presă bine orchestrată, faptele erau indiscutabile şi au stârnit o profundă indignare în rândul întregii opinii publice. La 9 septembrie 1941, *New York Herald Tribune* a publicat un material sub titlul: „Agenți ai Vichyului, în căutare de planuri secrete, au încercat să pună mâna pe schema unei arme cu care Anglia se apără de invazie". Iritat, un purtător de cuvânt al Vichyului a declarat că întreaga afacere nu era decât „o înscenare, pusă la cale de gaullişti, evrei, F.B.I. Şi englezi". Dacă evenimentele din Pacific nu ar fi culminat cu atacul de la Pearl Harbor, poate că acesta ar fi fost incidentul pe care Roosevelt îl aştepta, aşa cum îi

---

[18] După negocieri purtate de Stephenson cu proprietarii agenției în aprilie 1941, *Overseas News Agency* a trimis 15 noi corespondenți în posturi cheie din străinătate. Toți erau agenți ai B.S.C.-ului. La Rockefeller Centre îşi avea sediul şi o altă agenție, *Overseas Features,* care dispunea de teleimprimatoare. O a treia agenție de ştiri, *Britanova,* care se ocupa de operații similare, îşi publica informațiile, furnizate de B.S.C., în ziarele americane. Birouri speciale, publicând buletine în cehă, italiană, poloneză şi spaniolă, transmiteau ştiri zecilor de ziare în limbi străine care apăreau în Statele Unite şi în America Latină. Deşi serveau ca acoperire pentru agenții B.S.C.-ului, aceste birouri aveau dispoziție să ofere materiale de presă spre publicare.

spusese lui Churchill, pentru „a împinge Statele Unite într-un război fățiș”.

37

Cynthia şi-a continuat activitatea. Campania de presă nu a dus la ruperea relațiilor diplomatice între Washington şi Vichy. Jean Louis Musa a fost arestat de F.B.I., pentru că nu se înregistrase la tribunal ca reprezentant al unei puteri străine. Agenții B.S.C.-ului au informat că ambasada Vichyului îşi redusese activitățile clandestine. Căpitanul Charles Brousse a continuat să împărtăşească amantei sale secretele acestui oficiu diplomatic.

Pearl Harbor a provocat o dramatică schimbare în opinia publică americană, dar reprezentanții Vichyului au supraviețuit la Washington. În martie 1942, *Cynthia* a primit ordin să plece cu avionul la New York, unde s-a instalat la hotelul Ritz-Chariton, situat pe atunci pe Madison Avenue. Tocmai despacheta, când cineva a bătut la uşă. Era *Howard,* care i-a pus o întrebare foarte succintă:

— Poți să ne procuri noul criptosistem al marinei franceze?

Era o misiune extrem de grea. Pentru a o îndeplini, trebuia să pătrunzi în camera de cifru a ambasadei, unde aveau acces numai ofițerul-şef

de cifru şi adjunctul său, şi să furi din casa de fier cifrurile, dicționarele de cod şi echipamentul de supracifrare. Ministerul de Externe al Vichyului ordonase ca încăperea respectivă să fie păzită zi şi noapte. Chiar dacă reuşea să se strecoare fără a declanşa soneriile de alarmă, chiar dacă răzbea în cameră şi deschidea uşa seifului, *Cynthiei* tot îi mai rămânea problema de a lua cu sine voluminoasele coduri. Părea ceva imposibil. Să fi fost oare cifrurile mai importante decât păstrarea ei ca sursă de informații a B.S.C.-ului asupra traficului de telegrame cu Vichyul?

Cynthiei nu i se putea spune că dobândirea cifrurilor reprezenta o condiție esențială pentru succesul operației de eliminare din Africa de Nord a forțelor Axei, ca prim pas spre asaltarea Europei. Aceasta însemna o debarcare în Africa de Nord franceză. În ochii englezilor, era aproape singura posibilitate pentru a-şi demonstra eficient capacitatea militară şi combativitatea, într-o perioadă de dezastre pe toate teatrele de luptă.

Cynthia ştia că naziştii puteau lua măsuri pentru a tăia definitiv liniile de comunicații maritime ale Angliei. *Kriegsmarine* spera să obțină baze pentru *U-Boot*-urile sale la Casablanca şi Dakar, porturi de pe coasta occidentală a Africii, controlate de Vichy, şi să-şi extindă operațiile în Oceanul Indian, grație insulei Madagascar, aflată de asemenea sub controlul Vichyului. Înainte de a lua hotărârea să-i lichideze definitiv pe evreii din

Europa, Hitler avusese intenția de a-i deporta în Madagascar. În sfârşit, guvernul de la Vichy propusese nemților să între în Spania, pentru a închide Aliaților accesul în Mediterana. *Cynthia* mai cunoştea, de asemenea, apelul personal al lui Churchill către Roosevelt: „Când mă gândesc cât am dorit şi cât m-am rugat pentru intrarea Statelor Unite în război, mi-e greu să mai apreciez cât de mult s-a înrăutățit situația Marii Britanii". Noua misiune pe care o căpătase agenta era de natură să ia o piatră de pe inima primului ministru, al cărui om la Foreign Office, Alexander Cadogan, i-a scris lui Stephenson: „Bietul Winston, tare îl mai amărăşte situația de acum... Perspectivele sunt al naibii de sumbre".

La 10 martie, *Cynthia* a plecat de la New York, cu instrucțiunile pe care i le dăduse *Howard.* Amiralul Harold Stark, şeful operațiilor navale din marina militară americană, tocmai îşi dăduse prestigiosul său acord pentru proiectul operației din Africa de Nord, deoarece forțele navale franceze fidele guvernului de la Vichy şi staționate în coloniile franceze din zonă puteau fi neutralizate. După părerea lui Stark, Africa de Nord deținea cheia Orientului Mijlociu, „a cărui pierdere ar afecta mult mai rău Statele Unite decât pierderea Extremului Orient".

De cum s-a înapoiat la Washington, *Cynthia* i-a telefonat lui Brousse şi întâlnirea a avut loc în camera ei de la hotel. Tânăra femeie a intrat direct

în subiect:

— Am nevoie de cifrurile navale.

Diplomatul francez s-a lăsat să cadă pe un scaun:

— Cu neputință!

— Poate. Dar trebuie să încerci.

— Eu? a întrebat Brousse, ridicând capul.

— Cu sprijinul meu.

— Dar singurul membru al ambasadei care are acces la camera de cifru e moş Benoit, ofițerul-şef de cifru. Ăsta suferă de boala birocratică a loialității cu orice preț.

— Dă-mi răgaz să mă ocup de el.

Brousse a izbucnit în râs:

— Să te ocupi de Benoit? A uitat ce-i aia dragostea. Nici măcar tu n-ai să fii în stare să-l trezeşti suficient ca să treacă peste blestematul lui simț al datoriei.

Totuşi, *Cynthia* i-a făcut lui Benoit o vizită la el acasă. Ofițerul de cifru vorbea ca toți francezii patrioți de pe vremea aceea: mareşalul Petain este şeful statului, indiferent de ticăloşiile pe care le face Laval. Nu e de căderea lui Benoit să-şi dea cu părerea în probleme politice sau să-l pună la îndoială pe şefii săi. Poate că e ceva de modă veche, dar unde am ajunge dacă guvernele nu s-ar mai putea bizui pe loialitatea deplină a slujbaşilor lor? La anarhie, fără doar şi poate.

Cynthia a încuviințat din cap. Ştia şi ea ce înseamnă să fii loial – loial unui principiu de

dreptate care trece dincolo de naționalism şi de canoanele rigide ale disciplinei. I-a spus lui Benoit că nu-i cere să-şi trădeze țara. Dimpotrivă, apelează la simțul lui de umanitate. Zi de zi, patrioți francezi îşi jertfesc viața, luptând în rândurile armatelor secrete. Benoit a ascultat-o, politicos, apoi i-a răspuns:

— Eu răspund de cifruri şi, din principiu, nu pot să le trădez. Nu e vorba aici de probleme mai mari. Mie îmi revine sarcina de a proteja secretele ambasadei. Chiar dacă nu sunt de acord cu politica în slujba căreia s-a pus ambasada, prima şi singura mea obligație este față de mine însumi, ca om de onoare. Nu pot să înstrăinez acum ceea ce am păzit cu atâta sfințenie mai înainte.

Cynthia a trecut din nou la presiuni asupra lui Brousse, care a recurs la veşnicul său argument: nu are dreptul să pătrundă în camera de cifru. De ce nu renunță ea la acest plan nesăbuit? *Cynthia* nu a mai insistat. Exista oricând riscul ca, în ciuda dezacordului său afirmat cu Vichyul, Brousse să-şi prevină ambasadorul despre acest brusc interes față de cifrurile navale, ceea ce ar fi determinat pe guvernanții francezi să tragă anumite concluzii.

Puțin după aceea, bătrânul Benoit a ieşit la pensie şi contele de la Grandville i-a luat locul. *Cynthia* a descoperit că proaspătul diplomat era prost plătit şi că sursele sale de venituri din Franța îi fuseseră tăiate. Tânăra lui soție, care aştepta al

doilea copil, era o femeie irascibilă, nemulțumită de faptul că Grandville nu primise un post cu salariu mare, aşa cum se aşteptase ea când îl luase de bărbat. Contesa avea aerul unei ființe practice, pentru care banii contau mai mult decât fidelitatea, iar situația socială mai mult decât aventurile extraconjugale. La un sfârşit de săptămână, când complezenta soție era plecată din Washington, *Cynthia* i-a telefonat contelui acasă şi, vorbindu-i în limba franceză, i-a spus că are ceva de discutat cu dânsul. Vocea ei mângâioasă i-a flatat vanitatea şi Grandville a invitat-o să-i facă o vizită. *Cynthia* a sosit în mai puțin de o oră. Diplomatul, care se resemnase să petreacă o seară plicticoasă de unul singur, s-a luminat la față, văzând pe această fascinantă femeie care avea nevoie de ajutor. *Cynthia* i-a promis că nu-l va reține mult, dar el a asigurat-o că dispune de timp berechet.

— Mi-e îngrozitor de ruşine, a spus fata, lăsând capul în jos. E un lucru atât de mărunt…

— Nimic nu-i mărunt, când eşti tânăr.

— Nu mă mai ții minte?

Contele, care turna o băutură în pahare, s-a oprit surprins:

— *Mais non…*

— Am fost într-un rând la ambasada franceză. Am discutat despre Vichy. Politica guvernului de la Vichy mă neliniştește.

— Nu eşti singura în această situație, i-a

răspuns contele de la Grandville, aşezându-se lângă ea.

— Atunci, de ce faci munca pe care o faci?

— Sunt diplomat de carieră şi am învățat să-mi fac datoria. Şi să nu discut ordinele primite de la mai marii mei.

— Dar dumneata trebuie să-ți faci datoria față de țara dumitale… Față de Franța.

El a privit-o lung:

— De asta ai venit la mine?

Ea a clătinat din cap:

— Ştii doar că Washingtonul e plin de francezi liberi, care-l urmează pe de Gaulle. Ei au o grămadă de bani, cu care-şi procură ajutoare pentru Rezistență. Mie nu-mi trebuie banii lor, dar vreau să-i ajut.

— Cum?

— Mă pregătesc pentru o paraşutare în Franța ocupată…

— Asta-i curată sinucidere, i-a replicat contele, punându-şi mâna pe brațul ei. N-ai să realizezi nimic. Absolut nimic.

— Crezi?

— Sunt sigur. Să nu faci una ca asta. Nu pentru că ar fi o cauză nedreaptă. Ci pentru că e păcat de o femeie atât de frumoasă şi de inteligentă ca dumneata.

Cynthia şi-a plimbat privirea prin jur:

— Cred că-ți vine greu să duci o viață interesantă cu un salariu mic.

— A, banii nu-s chiar atât de importanți, i-a răspuns el, zâmbind. Există o trăire a spiritului, a inteligenței, a dragostei.

În seara aceea, contele a condus-o până la hotel. Subiectul banilor a revenit, în treacăt şi pe fugă, ca un element de neluat în seamă.

A doua zi, *Cynthia* a trebuit să plece la New York, cu obişnuita ei colecție săptămânală de telegrame furate de la ambasadă. La înapoiere, în aceeaşi seară, contele de la Grandville o aştepta la hotel, lucru care nu i-a făcut fetei nicio plăcere. Probabil că F.B.I.-ul tot o mai urmărea, iar noul ei prieten nu prea se dovedea discret. Şi pe deasupra, Charles Brousse îi putea vedea împreună şi *Cynthia* nu-i spusese nimic despre relațiile pe care le înfiripase cu ofițerul de cifru. Dacă Brousse dădea peste ei, exista riscul ca Grandville să remarce că *Cynthia* avea legături mult mai strânse cu ambasada franceză şi că nu era o simplă tânără zăpăcită, care făcuse acolo o singură vizită. Drept care s-a decis să-l invite pe conte în camera ei.

La un moment dat, a sunat telefonul. Era Brousse, care anunța că vine la dânsa. *Cynthia* l-a expediat imediat pe conte. Peste câteva minute, a apărut şi căpitanul, furios la culme, căci îi urmărise pe ascuns şi îşi zărise rivalul. A urmat o ceartă cumplită. În cele din urmă, când Brousse s-a mai potolit, *Cynthia* i-a declarat că numai el e de vină.

— Dacă m-ai fi ajutat de la bun început, n-aş fi

încercat să intru în grațiile contelui.

— Pot să te iert, dar nu pot să te ajut cu nimic, s-a încăpățânat Brousse.

— De ce nu? O să-i spun lui Grandville că lucrez pentru serviciul american de informații navale. O să-i ofer bani, zicându-i că-i am de la francezii liberi, pe care-i subvenționează americanii. Probabil că o să povestească toate astea şefului lui.

— O, doamne! a gemut Brousse.

— Lasă pe mine! Cunosc eu genul ăsta de bărbați, care vor să se pună bine cu şefii. Preferă să fie bătuți pe umăr şi avansați în grad, decât să-şi sacrifice cariera de dragul unei cauze.

Peste o săptămână, contele de la Grandville şi-a anunțat superiorul, cu un rânjet virtuos, că refuzase o mare sumă de bani şi că nu cedase farmecelor unei frumoase spioane, care-i ceruse să trădeze guvernul de la Vichy. Numai că, între timp, Brousse fusese dăscălit cum să-şi joace rolul. El l-a luat pe şeful său de o parte şi i-a destăinuit că Grandville umpluse tot Washingtonul cu povestea asta. Mai mult decât atât, contele bârfea şi pe seama unui diplomat cu post de răspundere la ambasada franceză, pretinzând că ar avea legături amoroase cu o doamnă din înalta societate a capitalei.

Şeful lui Brousse a încremenit. El era cel cu legătura amoroasă, pe care credea însă că nu o ştie nimeni. Habar nu avea că *Cynthia,* care

căpătase toate amănuntele necesare, era sursa tuturor bârfelilor. În ochii superiorului său, aşadar, contele de la Grandville apărea acum ca un intrigant ambiţios. În consecinţă, prima măsură pe care a luat-o şeful a fost de a-l suspenda pe conte din funcţia de ofiţer de cifru.

Cynthia a anunţat B.S.C.-ului că, paza camerei de cifru fiind neutralizată, se putea organiza o spargere la ambasada Vichyului.

— Cum rămâne cu Brousse? a întrebat-o *Howard.*

— Poate fi utilizat, dar numai ca acoperire. Va trebui să pătrund în ambasadă, să scot codurile şi să am pe cineva afară, care să le ducă la un laborator foto. Ne va rămâne în jur de o oră pentru a le reproduce. E posibil?

— Partea asta, da. Mai greu e cu dumneata. Va trebui să forţezi broaşte şi să deschizi o uşă de seif. Cât te pricepi dumneata la chestii din astea?

— Pot să învăţ. Uite! Am făcut un plan al cancelariei ambasadei.

Peste o săptămână, *Cynthia* a fost rechemată la New York, unde a făcut cunoştinţă cu „domnul Hunter", pe care-l împrumutase O.S.S.-ul. Acesta urma să fie ofiţerul ei de legătură. Cu alte cuvinte, domnul Hunter urma s-o scoată din orice încurcătură judiciară, în cazul când ar fi fost prinsă. Totodată, asta însemna că F.B.I.-ul nu-şi va băga nasul. *Cynthia* a mai făcut cunoştinţă şi cu un alt agent al O.S.S.-ului: exterminatorul.

După cum povestea mai târziu, ea a tras o spaimă soră cu moartea atunci când s-a trezit în camera de hotel cu un individ, care s-a prezentat:

— Eu sunt exterminatorul.

De fapt, era o meserie foarte răspândită pe atunci la Washington. Companiile de dezinsectizare şi deratizare făceau afaceri strălucite de pe urma invaziei de gândaci şi şobolani. Iar exterminatorii, care aparţineau în realitate O.S.S.-ului, aveau un pretext admirabil pentru a scotoci pe după lambriurile de pe pereţi, pe sub scândurile podelelor şi prin toate ungherele, căutând insecte de alt soi[19].

După ce s-a convins că încăperea respectivă nu avea nicio instalaţie de ascultare, domnul Hunter şi spărgătorul s-au instalat într-o cameră, în acelaşi hotel cu *Cynthia.* Spărgătorul era canadian şi aparţinea acelei categorii de delincvenţi care, înrolându-se ca voluntari pentru misiuni periculoase, fuseseră eliberaţi din puşcărie. Unii din ei, specialişti în manipularea de explozive, au fost trimişi în Europa ocupată de nazişti. Spărgătorul era expert în deschiderea caselor de fier, având cunoştinţe cu adevărat enciclopedice în materie de broaşte. În timp ce el studia planul ambasadei, *Cynthia* continua să pledeze la Brousse, care acum era atât de implicat în complot

---

[19] Joc de cuvinte intraductibil : în limba engleză, *bug* înseamnă „insectă”, dar şi, în limbaj colocvial, „microfon camuflat”. - *Nota trad.*

încât cu greu ar mai fi putut să dea înapoi. Căpitanul a căpătat sarcina de a mărturisi paznicului de noapte al ambasadei că se loveşte de o mare dificultate cu iubita lui: nu are curaj nici s-o ducă la un hotel şi nici să lipsească de acasă fără motiv. Soluția era să „lucreze” târziu în localul ambasadei, unde soția lui îl putea găsi, dacă-i venea ideea să-i telefoneze. Ar fi de acord paznicul să dea drumul fetei înăuntru? Un bacşiş a asigurat complicitatea celui solicitat. Câteva nopți la rând, el s-a făcut că nu bagă de seamă că Brousse şi amanta lui petrec ore întregi pe o elegantă canapea din salonul de recepție. După ce paznicul s-a obişnuit cu această situație ilicită, *Cynthia* a adus, de la farmacia B.S.C.-ului, un somnifer uşor şi imposibil de detectat, care nu lăsa niciun fel de consecințe dezagreabile. Brousse avea obiceiul să bea un pahar împreună cu paznicul; într-o seară, el şi-a îndemnat victima să tragă vârtos la măsea, ceea ce avea să explice de ce adormise atât de greu.

Spărgătorul s-a strecurat în ambasadă. A trecut o oră şi el tot mai lucra la seif, bodogănind nemulțumit că modelul era atât de vechi încât îi venea greu să găsească combinația de cifre de pe cadranul broaştei, care permitea descuierea uşii. Abia cu puțin înainte de revărsatul zorilor, infractorul, pe care îl treceau năduşelile, a reuşit să deschisă casa de bani. Voluminoasele coduri de cifruri, legate în plăci metalice, se aflau într-

adevăr acolo, dar era prea târziu pentru a mai putea fi luate. Spărgătorul a notat combinația pe o foaie de hârtie, pe care i-a dat-o *Cynthiei,* şi a închis la loc seiful.

Se lumina de zi când cei trei au părăsit ambasada. Ducându-se la lucru ca de obicei, Brousse nu a constatat nimic anormal. În după-amiaza respectivă, ataşatul naval a intrat în camera de cifru şi a ieşit de acolo fără să aibă aerul că remarcase ceva. Nimeni nu bănuia nimic, dar Brousse i-a declarat *Cynthiei* că ar fi prea riscant să-l drogheze a doua oară pe paznic. *Cynthia* i-a răspuns:

— Am combinația de la uşa seifului, iar spărgătorul mi-a făcut chei duble pentru camera de cifru. Ne întâlnim ca de obicei la ambasadă şi, dacă paznicul îşi face rondul şi constată lipsa mea, îi spui că m-am dus până la baie.

Exact aşa s-a şi întâmplat. Numai că *Cynthia* nu a putut deschide casa de fier. În zadar a tot încercat ea combinația scrisă de canadian pe petecul de hârtie. Enervată, l-a luat pe bietul Brousse, care asudase de unul singur pe canapea, şi au ieşit împreună din ambasadă.

Fără să-şi piardă răbdarea, B.S.C.-ul a invitat-o pe fată să ia primul avion spre New York. Acolo, a întâmpinat-o *Howard* care a dus-o cu un taxi până pe Wall Street, apoi îndărăt pe Broadway, până la colțul cu strada 55, unde a oprit taxiul.

— Vezi Fordul ăla negru de-acolo? Urcă într-

însul. După ce termini treaba, vino la mine la birou.

Cynthia a traversat strada şi s-a urcat în Ford, la volanul căruia se afla spărgătorul.

— N-a mers, ai? a întrebat-o el, pornind maşina. Broaştele astea vechi sunt tare păcătoase.

— Eşti sigur că ai găsit combinația exactă?

— Nici vorbă! Dar dumneata n-ai exercițiu.

Exercițiul a avut loc în partea din spate a maşinii, undeva, într-un loc izolat. Ghemuiți sub nişte ziare, fata şi spărgătorul s-au apucat să deschidă broasca de la un seif care reproducea întocmai pe cel de la ambasadă.

— Fă exact ce-ai făcut aseară, i-a spus fostul puşcăriaş râzând. Adică ce-ai făcut cu casa de bani.

Cynthia a răsucit cadranul, în ordinea cifrelor notate pe hârtie. Uşa s-a deschis.

— Atunci, ce s-a întâmplat aseară? a întrebat fata.

Spărgătorul a ridicat din umeri:

— Ăi fi fost nervoasă.

— Câtuşi de puțin!

— Să fi schimbat ăia broasca?

— N-aş crede.

— Atunci, mai exersează.

Înapoiată la Washington, *Cynthia* a mai făcut o încercare. Dar, în ciuda lecției predate de specialist, ea nu a reuşit nici de data aceasta să deschidă seiful.

Brousse era istovit atât fizic cât şi nervos. În zori, când au plecat de la ambasadă, ea l-a rugat:

— Mai încercăm o dată!

— Pentru dragoste, nu zic nu, a răspuns Brousse. Dar nu pe canapea. Şi nu cu gândul la deschiderea seifului.

— Trebuie să încercăm. Îl aducem pe spărgător.

— Nu. L-am mai adus o dată.

— Lasă-l în stradă. Dacă nu iese treaba, îl aducem înăuntru. Te rog, Charles!

— Mă simt de parcă m-aş fi amorezat de o casă de bani, a bombănit el.

Cynthia s-a grăbit să-i demonstreze că nu are dreptate. Peste două săptămâni, Brousse a luat-o din nou la ambasadă. Au parcat maşina pe o stradă din apropiere, lăsându-l pe spărgător înăuntru. *Cynthia* a observat, la colțul vecin, un automobil negru, cu doi bărbați.

Paznicul nu se vedea nicăieri. Brousse şi *Cynthia* au intrat în cancelarie şi s-au lungit pe canapea.

— Draga mea, a început căpitanul, nu mai merge aşa…

Deodată, fata a sărit în picioare. Brousse a protestat, dar ea l-a făcut să tacă. În lumina care venea de afară, căpitanul a văzut-o cum se dezbracă cu o grabă frenetică, aruncându-şi lucrurile pe jos. Întinzându-se goală, alături de el, i-a şoptit:

— E rândul tău!

— Cum?

— Dezbracă-te, i-a şuierat ea, văzându-l că şovăie. Înseamnă că facem dragoste. De data asta, e bine să ne vadă.

Ud leoarcă de spaimă, Brousse a început să se dezbrace. Un zgomot de paşi l-a întrerupt. Snopul de raze al unei lanterne s-a oprit asupra fetei goale. Lumina s-a plimbat peste trupul ei, apoi s-a mutat asupra lui Brousse, desculț, cu mâna încleştată pe cămaşa pe care se pregătea să o scoată.

— Mii de scuze, *m'sieu,* a răsunat vocea paznicului şi lanterna s-a stins. Mă… Mă temeam că… Vă rog să mă iertați.

Cu un aer încurcat, paznicul s-a făcut nevăzut. Brousse s-a prăbuşit pe canapea.

— Dumnezeule!

— Cred că afară era F.B.I.-ul. Stai pe loc! Aşa cum eşti.

— Şi tu…?

Ea şi-a pus repede slipul.

— Mă duc să-i dau drumul înăuntru spărgătorului.

Canadianul se afla acum lângă o fereastră care dădea în curtea ambasadei. *Cynthia* l-a ajutat să între în clădire.

— Era o maşină afară, a anunțat-o el. Paznicul a vorbit cu unul din tipi şi au întins-o.

— Bravo!

Cynthia şi-a dat seama că agenții F.B.I.-ului se convinseseră că era vorba de un rendez-vous

amoros. Se întreba numai cum va arăta noul raport care va intra în dosarul ei.

Spărgătorul, care se ocupa de seif, a mârâit:

— N-au schimbat nicio broască. Numai că n-o ung niciodată.

S-au auzit culbutoarele clincănind şi uşa casei de fier s-a deschis.

A fost nevoie de cinci ore pentru a scoate dicționarele de cod, a le transmite unui om al B.S.C.-ului, care aştepta lângă localul ambasadei, a detaşa fiecare pagină, pentru a fi fotografiată într-un laborator, şi a repune în seif volumele reasamblate în aşa fel încât să nu rămână nicio urmă. A doua zi, la amiază, copiile cifrurilor erau gata. Un curier le-a dus la Bletchley, unde aveau să servească la decodarea unor mesaje transmise prin noul tip de *Enigma.* Colaționarea textelor descifrate ale Vichyului cu aceleaşi mesaje transmise prin maşinile *Enigma* germane, care lucrau după un sistem modificat de cifrare, a permis *Ultrei* să capete date suplimentare despre situația din „fortăreața europeană".

Aceasta a fost adevărata semnificație a succesului *Cynthiei,* pe care nu l-au apreciat la justa lui valoare decât cei mai competenți lucrători ai *Ultrei.* Echipele de la Bletchley aveau mereu de rezolvat probleme noi. Deşi dispuneau de propriile lor reproduceri după *Enigma* şi de o serie de computere, cei de acolo trebuiau să se adapteze bruştelor schimbări pe care operatorii germani le

aduceau în dispozitivul tambururilor, conform unor dicționare mereu împrospătate. Fiecare dicționar trebuia să fie reconstituit la Bletchley din fragmente de informații recente. Dobândirea codurilor Vichyului a fost o veritabilă mană cerească.

Peste câteva săptămâni, la 12 august 1942, în cabinetul lui Stalin, Churchill a desfăşurat o hartă înfățişând sudul Franței şi Africa de Nord franceză. Desenând peste ea un crocodil nazist, ale cărui contururi marcau Europa ocupată, primul ministru a spus că forțele aliate îl vor lovi „în pântecele lui moale şi peste botul țepăn".

Churchill vorbea despre *Torch* – prima operație amfibie anglo-americană, care a asigurat bazele necesare pentru înapoierea Aliaților în Europa şi care a devenit posibilă grație faptului că *Cynthia* pusese mâna pe cripto-sistemul Vichyului. *Torch* a „dat foc Europei". Desigur, s-au comis numeroase greşeli. Coordonarea forțelor regulate cu cele de gherilă s-a lovit de dificultăți nebănuite. Dar operația a dat francezilor prilejul să-şi redobândească respectul de sine.

Cynthia a rămas la Washington. F.B.I.-ul încă o mai privea cu rezervă, deşi i se dăduseră asigurări că soțul ei, diplomatul britanic Arthur Pack, intentase acțiune de divorț. Ea şi-a păstrat identitatea Elizabethei Thorpe şi a continuat să

activeze. Astfel, fata dădea o mână de ajutor agenților B.S.C.-ului în trecere prin Statele Unite, cărora le venea greu să se descurce. Un englez, de pildă, a sărit ca ars când a văzut insigna „Serviciul secret" şi *Cynthia* a trebuit să-i explice că aşa se numeşte în S.U.A. Garda personală a preşedintelui.

Iată cum descrie ea, în notele sale, reacția unui expert britanic în sfera producției de război:

„Reputația de care se bucura eficiența F.B.I.-ului îi intimida pe toți cei ce veneau în Statele Unite cu treburi care nu puteau să fie date publicității. Londra îl trimisese pe profesorul R. H. Tawney ca specialist în relațiile cu muncitorii. Lui Tawney i-a intrat bine în cap că trebuie să păstreze o discreție deplină, de aceea nu folosea agende, ci învăța pe dinafară datele şi orele întâlnirilor sale. Într-un rând, trebuind să ia prânzul cu un milionar din Washington, a greşit ziua. Cu o politețe tipic americană, amfitrionul l-a întâmpinat ca şi cum ar fi venit la data stabilită. În timp ce îşi luau dejunul, milionarul i-a arătat un tablou atârnat pe perete, spunându-i: «Domnule profesor, cred că veți fi de acord cu mine că acesta este cel mai frumos Manet care a trecut Atlanticul». A doua zi, i s-a reamintit specialistului britanic că e invitat la prânz de un om de afaceri proeminent şi o maşină l-a adus la locuința aceluiaşi milionar. Din nou, gazda a dat dovadă de tact şi nu a pomenit nimic despre dejunul din ziua precedentă. Ritualul cu

tabloul lui Manet s-a repetat: «… Cel mai frumos care a trecut Atlanticul». Profesorul Tawney s-a oprit din mâncat, a chibzuit îndelung şi a ripostat: «A, nu, cred că vă înşelaţi. Cel mai frumos Manet din America mi-a fost arătat ieri, la un dejun» “.

Dar *Cynthia* ar fi vrut să participe la acţiuni mai îndrăzneţe. Ea era bine informată despre condiţiile create în Europa de decretul lui Hitler, *Nacht und Nebel,* în urma căruia oamenii piereau fără urmă. Identitatea lor era pur şi simplu desfiinţată, iar familiile nu aflau nimic. Victimele dispăreau, fie în temniţă, fie pe eşafod, fie în lagăre de exterminare. Cruzimea consta tocmai în nesiguranţa în care se zbăteau atât victimele, cât şi familiile lor. Pe deţinuţi îi chinuia îndoiala, căci nu mai aveau nicio posibilitate de a comunica cu cei dragi. Pe cei lăsaţi în urmă îi tortura coşmarul unor nesfârşite presupuneri.

„Hitler ştia bine ce face”, scrie *Cynthia.* „Aici era vorba de un terorism psihologic în cel mai înalt grad. Întreaga Europă se cufunda în noaptea şi negura care-i paralizau voinţa”.

Pentru a regenera energia celor capabili de luptă, era nevoie de acţiuni violente. Până la *Torch* mai era încă mult; o debarcare pe scară mare în Europa nu se putea realiza înainte ca armatele secrete să-şi sporească efectivele şi să devină mai hotărâte. În 1942, cei mai mulţi dintre oamenii aflaţi sub tirania lui Hitler şi Mussolini erau atât de terorizaţi şi de istoviţi de lipsa de hrană şi de

adăpost, încât nu mai aveau putere să opună rezistență. Ei cădeau lesne victime unor păsări de pradă ca doctorul Gerhard Alois Westrick.

După ce Stephenson îi demascase tentativa de a extinde legăturile oamenilor de afaceri americani cu cartelurile naziste, Westrick fusese expulzat din Statele Unite. Activitatea lui data de pe vremea când I.T.T. Era partenerul industriaşilor germani care îl sprijineau pe Hitler, în anii '30. Acum, acționa într-un mod similar în rândul industriaşilor francezi. În telegramele Vichyului, *Cynthia* dăduse peste numeroase referiri la Westrick.

B.S.C.-ul trimitea echipe de execuție în Europa.

Cynthia i-a propus lui Stephenson să-l lichideze pe Westrick. Ştia că acesta se află la castelul Langestein, în Germania, proprietate a unui industriaş suedez. Şi cine era suedezul? Nimeni altul decât Birger Dahlerus, cel care, odinioară, îi aiurise pe oamenii de stat britanici şi americani cu propunerile sale de pace. La ce servea castelul? Ca loc de întâlnire, unde Westrick îi ospăta pe aristocrații şi bogătaşii din Franța guvernului de la Vichy şi din alte zone „neutre", ale căror avuții erau necesare industriei naziste.

Propunerea de a-l executa pe Westrick, în chip de avertisment, era ispititoare. Dar prezenta el oare suficientă importanță pentru a sluji ca exemplu public? Pentru orice eventualitate, *Cynthia* a plecat în Canada, unde a învățat

meşteşugul asasinilor. Apoi, a sosit cu avionul la Londra. Aici, şi-a făcut un stagiu într-o modestă căsuță din Dorset Square, nr. 1, în cartierul Marylebone, unde înainte de război fusese sediul central al unei instituții celebre în toată Europa: circul Bertram Mills: Acum, dispunând de cunoştințe vaste şi neconformiste despre întregul continent, circul servea drept rezervor de experți, cărora li se adresau, pentru informații, „haiduci de pe Baker Street" aleşi pe sprânceană.

Cynthia a studiat dosarele unor proeminenți colaboraționişti ai Vichyului, comparându-le cu datele pe care le obținuse la Washington. Ea a informat B.S.C.-ul că, încă în deceniul 1930–1940, când atrăsese atenția lui Stephenson, Westrick se afla în subordinea lui Heydrich, favoritul lui Hitler pe tărâmul războiului secret.

Cynthia a plecat de la Dorset Square cu convingerea că era preferabil ca Westrick să fie ținut sub observație, până la eliberarea Franței. Oameni ca el erau necesari pentru a reconstitui ruşinoasa cronică a colaboraționismului la nivelul cel mai înalt. Necesitatea clarificării acestui episod a fost recunoscută în mod oficial atunci când, pe casa din Marylebone, s-a instalat după război o placă comemorativă, ceea ce constituia o încălcare rarisimă a secretului păstrat până atunci:

ÎN AMINTIREA
FAPTELOR SĂVÂRŞITE DE BĂRBAȚII ŞI

FEMEILE
DIN FORȚELE FRANCEZE LIBERE...
CARE AU PLECAT DIN ACEASTĂ CASĂ,
AVÂND MISIUNI SPECIALE
ÎN FRANȚA OCUPATĂ DE INAMIC,
ŞI ÎN ONOAREA
CELOR CE NU S-AU MAI ÎNTORS

Cynthia s-ar fi putut număra printre cei ce nu se mai întorseseră, dacă Stephenson n-ar fi convins-o să-şi pună mintea ei ascuțită în slujba investigațiilor; în loc de a risca să fie recunoscută, încercând să-l execute pe Westrick.

38

La începutul lui august 1941, s-au inițiat la New York proiectele de executare a lui Heydrich. Ele au fost puse în aplicare în perioada de după Pearl Harbor, când evenimentele din Pacific distrăgeau atenția opiniei publice de la soarta civililor lipsiți de apărare din Europa.

Planul nazist de masacrare a unor victime nevinovate a ieşit la iveală atunci când *Ultra* a interceptat şi a transmis B.S.C.-ului un ordin emis de Hermann Göring, care era şi Reichskommissar pentru problemele evreieşti. Decodat şi debarasat de toate formulele de supracifrare, ordinul, care a parvenit la New York în ultima vară de pace a

Statelor Unite, îi cerea lui Heydrich să ducă la capăt misiunea ce i-a fost încredințată, şi anume de a face toate pregătirile organizatorice, practice şi materiale, pentru a rezolva definitiv problema evreiască".

Specialiştii convocați la o şedință în camera 3553 nu ştiau nimic despre ordin, aşa cum nu cunoşteau dosarul lui Heydrich, pe care Stephenson îl avea în față. Printre ei se aflau bărbați şi femei cu diverse talente, ca Alexander Korda, fratele său, Zoltan, Louis de Wohl, un profesor de la Oxford, specialist în spectacole de sunet şi lumină care evocau Roma antică, şi tot soiul de excentrici, inclusiv un filolog al cărui domeniu de cercetare, slava apuseană, putea fi ghicit după îmbrăcăminte şi înfățişare – o jachetă lungă de piele şi o barbă stufoasă.

Fiecare participant la şedință a căpătat anumite texte şi desene, conținând informații deosebite. Căpitanul Herbert Rowland, administratorul şef al B.S.C.-ului, a avut grijă ca cei de față să nu-şi transmită documentele unul celuilalt. Acelaşi ofițer canadian, cu numele de cod *Bizon,* trecuse prin vama Statelor Unite o şarjă de vaccin împotriva febrei galbene.

După încheierea discuțiilor, când ceilalți au părăsit încăperea, Rowland a fost rugat să mai rămână. El îşi. Aminteşte:

„Stephenson abia de a deschis gura în timpul şedinței. Organizația crescuse repede, presiunile

sporiseră şi luaseră proporţii enorme. Dar, văzându-l pe *Temerarul,* n-ai fi bănuit nimic. Era veşnic elegant îmbrăcat şi proaspăt ras, deşi părea că nu doarme niciodată. Auzind o uşă care se deschisese, el a întors puțin capul. A intrat un tip cu figură de profesor, cu părul cărunt şi vâlvoi, purtând o haină veche de sport, cu buzunarele umflate şi pantaloni de catifea reiată, pătați cu un noroi care puteam să jur că provine de la Bletchley Park. A luat loc pe un scaun şi a început să înşire nişte cifre. Până la urmă, am înțeles că vorbea despre oameni şi despre lagăre de muncă forțată".

Stephenson l-a întrebat:

— De ce să ne descotorosim de Heydrich acum? Ce argumente aduceți?

— Va fi un avertisment pentru neguțătorii de sclavi, a răspuns oaspetele. Şi va insufla speranță oamenilor.

— Hitler se va răzbuna pe cei de al căror sprijin avem nevoie.

— Va sosi momentul când va trebui să ne asumăm riscuri, a spus profesorul cel hirsut. Să răspundem cu teroare la teroare.

Stephenson s-a uitat la el ca prin sticlă.

— Va trebui să devenim monştri, pentru a-i nimici pe monştri, a continuat vizitatorul.

— Nu!

Stephenson clătina din cap. Avea aerul că se află la mii de kilometri depărtare. Deodată, ochii i s-au aprins. Rowland a simțit la el, ca şi în alte

împrejurări, un flux de energie care țâşnea brusc.

— Ai grijă, te rog, de musafirul nostru.

Rowland s-a executat. Se pricepea să găsească, pentru astfel de vizitatori, câte un locşor liniştit. Noul venit era „genul de agent englez care molfăie cuvintele, abia mişcându-şi buzele şi abia făcându-se auzit. Pentru a urmări de la distanță pe suspecți, contraspionajul german utiliza surdo-muți, care desluşeau cele spuse după mişcarea buzelor. Un englez ca ăsta, care-şi înghițea vorbele, i-ar fi scos din minți şi pe surdo-muți. Dar, la New York, străinii care bolboroseau ininteligibil stârneau curiozitate, aşa că trebuia să-i ascundem".

Profesorul născocise o tehnică de asamblare a informațiilor, care a intrat în practica secției de cercetare şi analiză a O.S.S.-ului[20]. Folosit aşa cum se cuvine, acest sistem devenea o armă eficientă. El consta din reunirea tuturor detaliilor mărunte privitoare la o persoană absentă, până ce aproape că o vedeai înaintea ochilor şi o auzeai vorbind. Fireşte, Stephenson îl cunoştea pe Heydrich încă din anii de dinaintea războiului. Ceva mai târziu, scrisorile spionului Joe K.,

---

[20] În cartea sa *O.S.S.: Istoria secretă a primei agenții centrale de informații a Statelor Unite,* R. Harris Smith, fost lucrător la C.I.A., descrie cercetarea şi analiza drept „primul efort concertat din partea unei mari puteri de a folosi talentele oamenilor săi de ştiință pentru a studia probleme de relații internaționale". Scriindu-şi lucrarea în 1972, Smith nu a avut probabil acces la arhivele britanice, unde dosarele respective erau pe atunci încă secrete.

interceptate în Bermuda, au dezvăluit că Heydrich răspunde nu numai de securitatea internă a partidului nazist, ci şi de spionajul practicat de acest partid în străinătate. „Acum, el a reunit Gestapoul şi S.S.-ul într-un singur serviciu”, informa Stephenson, „deținând controlul asupra tuturor mijloacelor de spionaj şi informații, de interogare şi execuții”.

Străduindu-se să nu abuzeze de ospitalitatea Statelor Unite, căpitanul Rowland a recurs la multe stratageme. Iată de ce, la scurtă vreme după şedința de la Stephenson, fratele său, William, un tânăr medic la policlinica de lângă Madison Square Garden, a luat-o pe o stradă mizeră, până ce a ajuns la o prăvălie. Conform instrucțiunilor pe care le primise, s-a oprit acolo şi s-a uitat prin vitrina întunecată. Era o seară fierbinte de vară şi doctorului Rowland nu-i făcea nicio plăcere toată treaba asta: la serviciul său de urgență, avusese de-a face cu multe victime ale unor agresiuni comise în acest cartier, supranumit „Bucătăria iadului”. O umbră s-a strecurat pe lângă el. Şi-a adus dom’ doctor şi trusa? Sigur că da, a răspuns el, enervat. Atunci să poftească pe aici.

Medicul a pornit după jegoasa lui călăuză. În calitatea sa de canadian şi de consultant al unui spital din New York, cu cât ştia mai puțin în materie de capă şi spadă, cu atât era mai bine pentru el. Avea încredere în fratele său şi nu simțea nevoia să afle care sunt țelurile B.S.C.-ului.

Le îngrijea pe secretarele venite din Canada când se îmbolnăveau, mirându-se uneori de rapiditatea cu care creştea numărul lor. Dacă era chemat la căpătâiul unui „om de afaceri”, nu punea nicio întrebare, chiar atunci când vedea că e numai piele şi oase sau că are cicatrici proaspete ori o febră tropicală. Acum însă, i s-a părut niţeluş cam ridicol că a trebuit să ajungă într-un apartament care, cu siguranţă, fusese închiriat special pentru această împrejurare, unde a dat peste nouă vlăjgani, stând cu capul întors, într-o cameră fără lumină şi i-a făcut fiecăruia câte o injecţie împotriva febrei galbene. Ştia că vaccinul nu poate veni decât de la laboratoarele Connaught, din Toronto, singura sursă pe atunci. A mai ghicit că „pacienţii” săi plecau pe teritoriul inamic. Dar de ce vaccin împotriva febrei galbene? Doctorul Rowland nu avea de unde să ştie că naziştii foloseau adesea pretextul unor „epidemii”, pentru a deporta familii întregi în lagărele morţii. Epidemiile puteau fi reale sau imaginare, dar B.S.C.-ul nu avea voie să-şi ia niciun risc.

„Toţi agenţii au fost înscrişi în evidenţele militare canadiene, pentru a se bucura de o oarecare protecţie în eventualitatea că erau prinşi”, îşi aminteşte căpitanul Rowland. „În felul acesta, ei puteau să afirme că sunt ofiţeri şi să ceară să fie trataţi conform convenţiilor internaţionale”.

Artistul new-yorkez Clayton Knight, care zburase şi el cu Stephenson în primul război

mondial, a inventat un sistem de a ocoli legea neutralității a S.U.A. În 1940, el organizase un comitet, pentru a-i ajuta pe tinerii americani să ajungă în Canada, unde se înrolau în forțele aeriene, canadiene sau britanice. Un alt camarad al lui Knight din primul război mondial era căpitanul Fiorello Laguardia, primar al New-York-ului pe vremea când B.C.S.-ul se afla acolo. Laguardia a protejat organizația *Temerarului* suspendând controalele de rutină care i-ar fi dat în vileag adevărată ei natură – de exemplu, inspecțiile regulate în materie de ascensoare sau de pază contra incendiilor. Fostul consilier juridic al lui Laguardia, Ernest Cuneo, era acum „împrumutat" preşedintelui Roosevelt, ca ofițer de legătură cu B.S.C.-ul. Una din sarcinile lui Cuneo a constat în lansarea astrologului Louis de Wohl într-o nouă carieră. Arhivele B.S.C.-ului notează că Wohl „a avut misiunea de a zdruncina încrederea publicului în invincibilitatea lui Hitler şi a unor terorişti ca Heydrich".

Ținând o conferință de presă cu prilejul sosirii sale la New York, Louis de Wohl a declarat că horoscopul lui Hitler arată că planeta Neptun intră în Casa morții. Câteva zile mai târziu, un ziar din Cairo a reprodus cu fidelitate cele spuse de faimosul prezicător Şeicul Youssef Afifi: „Peste patru luni, o planetă roşie se va înălța la orizontul răsăritului. Un primejdios răufăcător, care a înecat lumea în sânge, va muri". Conform planului

B.S.C.-ului, această prorocire a apărut în multe alte publicații. La timpul cuvenit, un preot nigerian a avut o viziune: „Un grup de cinci bărbați pe o stâncă… Unul scund, cu părul lung, unul gras ca fructul arborelui de pâine, unul schilod şi cu chip de maimuță”. Cititorii din lumea întreagă au recunoscut în cei cinci pe Hitler şi pe acoliții săi. Preotul nigerian a prorocit că bărbatul cel înalt, cu ochi albaştri şi păr blond, încălțat cu cizme, va cădea de pe stâncă.

Prevestiri asemănătoare au făcut şi muezinii din minaretele Malayei, preoții chinezi din pagodele Hong Kong-ului şi mulți alții, peste tot unde propaganda britanică putea să orchestreze profeții care să confirme competența lui Wohl în acest domeniu. În septembrie 1941, agenția de ştiri *Associated Press* a transmis că, la conferința anuală de la Cleveland a Federației americane a astrologilor ştiințifici, delegații au convenit că steaua führerului era pe cale să apună. Ar fi fost de mirare să ajungă la altă concluzie, deoarece Federația era o creație a B.S.C.-ului. Principala sa vedetă era „distinsul astro-filozof ungur Louis de Wohl”. Ziarul *Cleveland News* a publicat o serie de fotografii ale lui, sub titlul: „Sunt prea mulți escroci în astrologie, afirmă Louis de Wohl”.

Şi aşa şi era. Cel mai mare din toți, Wohl însuşi, locuia acum într-un modest hotel din Manhattan. Dramaturgul britanic Benn Levy avea sarcina să urce, în fiecare săptămână, pe scara de incendiu a

hotelului, şi să-i ducă escrocului ungur salariul său în dolari. Levy strecura banii printr-o fereastră dosnică, împreună cu informațiile pe care Wohl le introducea apoi în rubrica sa. Aceasta se bucură acum de un imens succes. Singurele stele pe care le-a consultat vreodată astrologul au fost cele ale B.S.C.-ului.

Pe când Louis de Wohl, care era în realitate căpitan în armata britanică, îşi pregătea una din cele mai teribile profeții, stația M, de lângă Toronto, falsifica documentele necesare, iar la Tabăra X se reproducea ambianța în care se aflase că trăia Heydrich. Dar, în septembrie 1941, când Hitler l-a numit Reichsprotektor al Boemiei şi Moraviei, soția sa, Lina, şi cei trei copii ai lor s-au instalat în castelul Hradćany, de la Praga. Aici, omul care avea să piară peste câteva luni ținea chiolhanuri amintind mereu subalternilor săi omagiul pe care i-l adusese Hitler: „Ai toate calitățile pentru a deveni führerul celui de al treilea Reich”.

Hitler i-a scris Reichsprotektorului: „Sunt de acord cu planul dumitale de lichidare a poporului ceh. În esență, el se va orienta pe trei direcții: germanizarea unui număr cât mai mare cu putință de cehi; deportarea şi exterminarea acelor cehi care nu pot fi absorbiți şi a intelectualilor ostili reich-ului; recolonizarea spațiilor eliberate prin aceste măsuri cu populație de sânge german veritabil. La aceasta, adaug următorul ordin: cehii

în legătură cu care există îndoieli din punct de vedere rasial sau care sunt împotriva reich-ului trebuie excluşi de la asimilare. *Această categorie* – sublinia Hitler – *trebuie să fie exterminată”.*

Sinistrul mesaj, interceptat la Bletchley, a avut darul să confirme verdictul pronunțat de îndepărtații judecători ai lui Heydrich, de la New York. Acolo, astrologul Wohl transcrisese deja sentința de moarte în rubrica sa de prorociri: „Şacalul numărul unu al lui Hitler intră în casa violenței”.

În dimineața de miercuri 27 mai 1942, cu o mapă plină cu planuri pentru punerea în aplicare a ordinelor lui Hitler de exterminare în masă, Heydrich urma să plece la Berlin, după ce se oprise mai întâi, ca de obicei, la biroul său. La o curbă foarte strânsă a şoselei din valea Vltavei, care ducea din satul Jungfern-Breschen la podul de peste râul din Praga, îl aşteptau cinci dintre cei nouă „vlăjgani”, cu fluiere de cercetaşi în buzunare. Unul ținea în mâini un pistol-mitralieră *Sten,* un altul avea o grenadă. Instructorul lor de pe Baker Street, *Țurțurele,* îi prevenise: „Oricât de scurtă va fi aşteptarea, vouă vi se va părea lungă. Mai țineți minte ce a spus Georges Jean Nathan despre *Parsifal*? E o operă care începe la ora cinci şi jumătate. Peste trei ore, te uiți la ceas. Şi constați că nu e decât şase fără douăzeci”.

Pentru frații Zoltan şi Alexander Korda, o altă aşteptare s-a dovedit lungă şi decepționantă.

Zoltan se specializase în reconstituirea obiectivelor naziste la Tabăra X, în plină sălbăticie a Canadei. El studia planuri şi fotografii, apoi reproducea punctele de intrare şi de ieşire din locurile respective. Pe aceste duplicate la scară, agenții B.S.C.-ului îşi exersau talentele de spărgători. Dar Zoltan se simțea mult mai la largul lui la Hollywood. Acolo, crea decoruri pentru bătălii şi aparatul de filmat le dădea proporții de 1/1. Eforturile sale stăruitoare şi migăloase în tabăra izolată de la est de Toronto dădeau rezultate şi mai iluzorii. Un ordin venit de sus, de la cineva invizibil, putea face praf din totul. Iar Zoltan nu avea la îndemână producători de filme pe care să-şi verse focul.

„Arăta ca Groucho Marx", îşi aminteşte Stephenson. „Când se renunța la câte o inițiativă, se plimba de colo până colo, cu spinarea încovoiată, uitându-se la mine peste mustățile lui enorme şi fără să scoată o vorbă, căci, bineînțeles, oricât s-ar fi dat de ceasul morții, tot n-ar fi putut schimba hotărârea luată".

Alexander Korda cunoştea pe dinafară toate colțişoarele Europei şi avea un talent extraordinar de a descoperi fragmente din filme şi din jurnale de actualități vechi, care te ajutau să-ți faci o imagine despre locurile aflate acum sub dominație nazistă.

„Din punct de vedere oficial", îşi aminteşte Zoltan, „nu am ştiut niciodată exact ce face. Dar –

adăugă el, înălțând din umeri – nu degeaba mă trag eu din Europa Centrală. Cunoşteam binişor localitatea. Fireşte a fost una din multele treburi pe care le-am făcut. Unele au dat rezultate. De altele, nici n-am mai auzit vreodată. Asta, însă, era ceva cu totul special. Ştiam *unde* va avea loc acțiunea, dar eram foarte curios să aflu despre *cine* e vorba. Luni în şir, am ascultat buletinele de ştiri la radio, tot sperând să aflu…”

La Montreal, într-un rând, fratele său aştepta avionul care trebuia să-l ducă la Londra. Alexander Korda terminase filmul *Lady Hamilton* în şase săptămâni. Avea o mare valoare propagandistică. Churchill l-a văzut de opt ori şi, de fiecare dată, a izbucnit în plâns. După cum spune actrița Merle Oberon, soția regizorului, când nu făcea filme, Korda „țopăia încoace şi încolo, prin bombardiere *Liberator* neîncălzite, punând la cale tot soiul de lucruri cu Bill Stephenson”. Acum, în aşteptarea avionului, i se arăta pentru a nu ştiu câtă oară cum să-şi pună vesta de salvare. Pilotul i-a explicat că această vestă îi va permite să plutească la suprafața mării, timp de douăzeci de ore.

— Dar eu nu vreau să plutesc pe mare douăzeci de ore, a răspuns Korda, pe un ton plângător.

Cineva l-a sunat la telefonul aeroportului. Era Zoltan, care chema de La Tabăra X.

— Ai auzit? De Heydrich era vorba…

— De cine?

— De măcelarul din Praga.

Korda a pus receptorul în furcă. De ce Heydrich?

B.S.C.-ul a pus la punct o metodă de sinteză a modului de comportare şi a psihologiei unui individ, pe baza informațiilor culese întâmplător despre el. Stephenson a botezat aceste analize neconvenționale prosoprofile. Gilbert Highet, unul dintre oamenii B.S.C.-ului de la New York, arăta după război că prosopografia se bazează pe lucrările profesorului Ronald Syme despre revoluția de la Roma. „Vă întrebați ce înseamnă revoluția de la Roma? E cea în care Octavian August, moştenitorul lui Iuliu Cezar, a preluat puterea şi a instaurat o nouă monarhie, în persoana sa şi a familiei sale. Syme a supus analizei pe acoliții lui August, familiile lor, trecutul şi situația lor socială, demonstrând că de fapt împăratul i-a înlocuit pe senatori şi negustători cu sprijinitori ai săi, aleşi cu grijă pentru a forma o nouă clasă dominantă. În epoca modernă, poți proceda la fel cu un dictator, examinându-i personalitatea şi cercetându-i prietenii. Din datele pe care ai reuşit să le dobândeşti, tragi concluziile necesare”[21].

---

[21] Scoțian de origină, Gilbert Highet era profesor de literatură clasică la Universitatea Columbia, când s-a alăturat B.S.C.-ului în 1941. în 1943, a devenit ofițer în armata britanică. Demobilizat în 1946, cu gradul de locotenent-colonel, el şi-a reluat catedra de la Columbia şi şi-a dobândit

Puțini auziseră de Heydrich atunci când B.S.C.-ul a început să se ocupe de el. Iată cum îl zugrăveşte analiza finală:

Era protejatul lui Heinrich Himmler. Reichskommissar pentru consolidarea rasei germane. Având el însuşi sânge evreiesc, Heydrich nutrea o ură fanatică împotriva evreilor. Din această cauză, Himmler considera că poate fi sigur de el. În Germania hitleristă era totdeauna recomandabil să-ți poți şantaja cu ceva colegii… în graba sa de a se cocoța cât mai repede în vârful piramidei, Heydrich declara: „Nimeni nu-i disprețuieşte pe evrei mai mult decât mine. Am de gând să stârpesc acest neam".

Soarta „suboamenilor", îngrămădiți în noile centre de exterminare din Germania, unde omorârea lor nu necesita decât simpla declarație a unui medic că victima nu este utilă societății; pregătirile destinate să reorganizeze întregul sistem de căi ferate ale Europei, pentru a deservi viitoarele lagăre ale morții; toate aceste monstruozități antebelice au fost suportabile grației pretextului că, din moment ce nu se vedeau ca atare, nici nu existau realmente. În această atmosferă, Heydrich a acționat cu tenacitate, ajungând să ocupe o poziție atât de apropiată de führer încât nimeni nu îndrăznea să se atingă de

---

reputație ca educator, savant, autor, traducător şi poet. în 1951 a căpătat cetățenia americană.

el, cu excepția poate a amiralului Canaris, şeful *Abwehr*-ului, serviciul secret al înaltului comandament german. Dar până şi Canaris şi-a pierdut controlul asupra tânărului Heydrich. Amiralul deținea un dosar asupra practicilor homosexuale ale lui Heydrich, după excluderea acestuia din marina militară. Heydrich s-a specializat însă şi el în obținerea de informații compromițătoare pe seama colegilor şi superiorilor, recurgând şi la falsuri, într-un singur scop: satisfacerea fanteziilor lui Hitler. El a contrafăcut dovezile împotriva lui Werner von Fritsch, comandantul-şef al armatei terestre germane, care se opunea nazismului, într-un mod care a corespuns din nou imaginației maladive a lui Hitler: victima a fost lichidată sub acuzația de perversiuni sexuale.

În noiembrie 1938 [22] , ziarul S.S.-ului, *Der Schwarze Korps,* a cerut „exterminarea prin foc şi sabie, lichidarea definitivă a evreimii din Germania". În aceeaşi lună, Hitler a ținut cuvântări în care îi ataca pe evrei, prevestind anihilarea lor. În noaptea de 9 noiembrie sinagogile au fost incendiate în toată Germania. S-a dat foc locuințelor evreilor, s-au jefuit magazine

---

[22] Anul e semnificativ. în Germania, în țările democratice din Europa şi America şi în Uniunea Sovietică, se ştia despre exterminarea sistematică a evreilor. După cum remarca ulterior Stephenson : „E cu neputință de tăgăduit că se cunoştea faptul că Hitler îşi pusese în aplicare planurile de lichidare a evreilor, chiar în perioada când conciliatorii îi făceau concesii".

evreieşti şi au fost arestați aproximativ 20 000 de evrei. Pretextul acestui val de teroare a fost împuşcarea unui diplomat german de la ambasada din Paris, Ernst von Rath, de către un tânăr emigrant evreu, care răzbuna astfel suferințele familiei sale din Reich. Hitler a dat o mare amploare incidentului, ordonând ținerea de servicii comemorative în toată țara şi aţâțând sistematic, pretutindeni în Germania, o ură frenetică împotriva „evreimii mondiale".

Regizorul acestui pogrom a fost Heydrich, care a difuzat prin teleimprimator instrucțiunile sale tuturor secțiilor Gestapoului:

1. Se vor lua numai măsuri de natură să nu pericliteze vieți sau bunuri germane... Sinagogile vor fi incendiate acolo unde nu există primejdia ca locul să se întindă la locuințele vecine.
2. Magazinele şi locuințele evreilor vor fi distruse, dar nu jefuite.
3. Demonstrațiile ce vor avea loc nu vor fi stânjenite în niciun fel de poliție.
4. Se vor aresta cât mai mulți evrei, îndeosebi bogați, în măsura locurilor disponibile din închisori. Imediat după arestare, se va lua contact cu lagărele de concentrare, pentru a fi internați acolo cât mai repede cu putință.

În fața acestei „admirabile competențe şi capacități organizatorice", Hitler a declarat că Heydrich este „geniul tuturor forțelor de poliție şi de securitate ale reich-ului", apreciind că era cazul

să-i încredințeze postul de guvernator al unui stat satelit. Cel mai mult l-a încântat pe führer felul cum Heydrich a organizat „Noaptea geamurilor sparte", fără să uite şi de consecințele ei, ca de exemplu de problema polițelor de asigurare. În raportul său din 11 noiembrie 1938, adresat lui Hitler, Heydrich recomanda: „Satisfaceți în întregime cererile de despăgubiri ale evreilor, apoi confiscați-le banii. Numai sumele pentru geamuri sparte se vor ridica la cinci milioane de mărci... Cât despre problema curățirii străzilor; evreii vor fi eliberați provizoriu din lagărele de concentrare pentru a înlătura, sub supraveghere polițienească, urmele celor întâmplate. Tribunalele îi vor condamna la o amendă colectivă de un miliard de mărci, care va fi plătită din vânzarea bunurilor lor confiscate. Heil Hitler!"

Prin urmare, cu un an înainte de a oferi un pretext pentru izbucnirea celui de al doilea război mondial, prin atacul simulat împotriva Germaniei la granița cu Polonia, în ziua de 10 august 1939, Heydrich declanşase deja primele operații pe scară mare, pentru a nimici „scursoarea rasială", în conformitate cu planurile lui Hitler.

Pe la mijlocul lui 1941, el dispunea de puteri discreționare. Era simbolul „noului tip de căpetenie nazistă – tânăr, sigur de sine, neîmpovărat de nici. O tradiție şi atât de crud încât îi făcea pe oameni să pălească de groază... guvernând prin teroare, cu ochii strălucitori de

trufie şi cu libertatea de mişcare a unei fiare de pradă”.

Cât de mare era imperiul în care Heydrich îşi impunea teroarea se poate vedea din eforturile depuse de agenții B.S.C.-ului pentru a da înconjur acestui imperiu. Dosarul lui cuprindea informații provenite de la posturile *Intelligence Service*-ului din lumea întreagă. Printre cele mai active se număra cel de la Stockholm, condus de Ronald Turnbull. Pentru a ajunge de la Londra în Suedia, în 1941, el a călătorit până în Africa de Sud, a luat avionul spre Cairo, apoi vaporul până în Turcia şi, în cele din urmă, un tren care l-a dus la Moscova şi apoi la Leningrad. A trecut cu feribotul în Finlanda şi astfel a ajuns la Stockholm prin uşa din dos. Pentru a sosi într-un oraş situat la 1500 de kilometri de punctul de plecare, el a trebuit să străbată 16.000 de kilometri.

În perimetrul trasat de călătoriile lui Turnbull, se afla domeniul lui Heydrich. De la un capăt la celălalt al lui, trenurile morții se deplasau spre noile lagăre. După spusele lui Heydrich, acestea fuseseră construite „cu maximum de rapiditate, pentru a găzdui pe toți cei ce nu înțelegeau țelurile celui de al treilea Reich, țeluri care se află pe un plan mult mai înalt decât orice doctrină religioasă”. Trenurile parcurgeau Europa cu încărcătura lor de oameni. Paznicii intonau, monoton: *Schnell, Schnell!* Victimele mărşăluiau în

grupuri bine rânduite, pentru a ajunge adesea în camerele de gazare. Până la sfârşitul vieţii sale, dirijarea „soluţiei finale" a rămas principala misiune a lui Heydrich.

Predecesorul lui Heydrich în postul de guvernator al Cehoslovaciei ocupate reuşise să câştige încrederea conducătorilor locali. Guvernul ceh în exil la Londra – care menţinea un contact zilnic cu serviciile de informaţii cehoslovace, ca Sparta I şi Sparta II, şi cu armata secretă U.V.O.D. (Comitetul Central pentru rezistenţa în interior) – se temea că împotrivirea faţă de nazişti va fi subminată de colaboraţionişti.

Când Heydrich a anunţat, printr-o proclamaţie publică, numirea sa ca Reichsprotektor, conducătorii armatei secrete hotărâseră deja să suprime pe un important colaboraţionist ceh, purtând numele de cod *Iuda.*

Folosind informaţii selecţionate dintr-un prosoprofil, staţia M a plăsmuit trei scrisori pentru *Iuda.* Un curier le-a dus personal din Canada până în Chile, de unde au fost trimise prin poştă, la anumite intervale, lui *Iuda,* la Praga. Ţară aflată pe atunci sub dominaţia agenţilor politici şi economici germani, Chile era locul firesc unde se putea duce amanta lui *Iuda* şi scrisorile contrafăcute purtau semnătura acestei amante – Anna. În realitate, ea era rodul imaginaţiei B.S.C.-ului.

Scrisorile Annei se bazau pe ciornele pregătite de o fată de obârşie slovacă, care locuia la New York. Cel ce-i dicta textele era un expert al B.S.C.-ului, care nu ştia nimic despre omul de la Praga, dispunând doar de studiul unui profesor care analiza personalitățile inamice. Se cunoşteau destule lucruri despre *Iuda* pentru a se redacta o serie de scrisori verosimile, care lăsau impresia că Anna e la curent cu viața personală a adresantului. Hârtia scrisorilor fusese fabricată de canadieni specializați în industria papetăriei, care se inspiraseră din mostre provenite din Chile. Nici ei nu ştiau mai mult decât era strict necesar pentru a-şi duce la îndeplinire treaba. Falsificatorii aveau la îndemână cerneală, stilou şi plicuri, menite să confirme falsa imagine a unei amante a lui *Iuda* la Santiago.

Iuda era de fapt generalul Alois Elias, prim-ministru al guvernului-marionetă de la Praga. După toate probabilitățile, doar trei dintre persoanele implicate în lichidarea lui i-au cunoscut adevărata identitate.

Controlând scrisorile care veneau periodic de la Santiago, cenzorii germani s-au convins că generalul Elias păstra contacte cu duşmanii nazismului. Corespondența cuprindea cuvinte şi cifre care păreau împrumutate dintr-un cod. De exemplu: „Tata a prins miercuri 17 un număr de 75 de peşti. Fratele meu nu s-a simțit bine, dar a prins 82”.

Interogat de Gestapo, Elias nu a putut să explice fraze misterioase ca: „Ai grijă de mărcile germane şi nu te ocupa de zloții polonezi”. Scrisorile au căzut ca un trăsnet din senin, dovedind, după spusele nemților, că primul ministru comunică prin limbaj cifrat. Cum altfel s-ar fi putut interpreta nişte rânduri ca: „I-am tricotat lui Karl un pulovăr, folosind 14 sculuri de lână, fiecare lung de 20 metri, deşi două aveau numai 9 metri”?

Elias nu ştia ce să răspundă. Bineînțeles, a negat că o cunoştea pe Anna. Gestapoul i-a ripostat, nu fără dreptate, că *ea* avea aerul că-l cunoaşte foarte bine. Altfel, cum i-ar fi scris despre deprinderile fostei sale soții sau despre împrejurările neobişnuite în care murise fratele lui?

Procesul primului ministru Elias a marcat, de fapt, preluarea de către Heydrich a puterii absolute în țara cotropită. La 1 octombrie 1941, Elias a compărut în fața secției I a aşa-zisului „Tribunal al poporului”, fiind judecat, condamnat la moarte şi executat în ziua de 2 octombrie, pentru acțiuni în favoarea inamicului.

Măcelarul din Praga şi-a inaugurat astfel o domnie a terorii, suprimând pe singurul om care l-ar fi putut ajuta să supraviețuiască. „S-au dus zilele democrației, care nu face decât să pună bețe în roate măsurilor practice de conducere”. A declarat Heydrich guvernului de la Praga. „Să vă iasă din cap că o să vă mai meargă cu trucurile

voastre de politicieni democrați". Reichsprotektorul a epurat organele administrative, apoi a anunțat: „Vom încheia socotelile şi cu mişcarea de rezistență cehă". Şi s-a ținut de cuvânt. Instalat în camera cu tapiserii a castelului, el a urmărit, de la fereastră, execuțiile în masă ale „intelectualilor", care aveau loc în curte.

Aşadar, se reuşise ca Heydrich să ia o inițiativă contrară propriilor sale interese: putea el oare să fie manipulat şi mai departe? Omul dispunea de o mare autoritate, chiar dincolo de granițele satrapiei sale. Făcând naveta între Praga şi Berlin, el îşi cultiva cu grijă şi celelalte loturi care-i fuseseră repartizate. În decembrie 1941, Heydrich a anunțat o şedință a înalților funcționari ai partidului nazist, pentru a discuta „soluția finală" şi a găsit metode practice pentru „a grebla Europa din Est până în Vest". Şedința avea să se țină la sediul Comitetului internațional al poliției criminale de la Berlin. Făcând uz de această ambițioasă instituție, Heydrich, mereu în căutare de victime pentru viitoarea etapă a operației hitleriste de „purificare a rasei umane", şi-a întins ghearele spre cele două Americi.

În această lună de decembrie a atacului de la Pearl Harbor, s-a luat hotărârea definitivă ca Heydrich să fie suprimat. Sentința de condamnare la moarte a căpătat un temei legal din partea curajosului episcop al Münchenului, contele

Clemens von Galen. Într-o predică țintind la căpeteniile naziste vinovate de masacre în teritoriile de care răspundeau, episcopul a reamintit autorităților că. În conformitate cu codul penal german, încă în vigoare, „orice individ care ucide este pasibil de pedeapsa cu moartea”. La Londra, guvernul în exil prezidat de Beneš, a convenit că Heydrich merită condamnarea la moarte, fiind unul dintre „pivoții regimului nazist şi făuritorul mecanismului de asasinare în masă”.

Şedința convocată de Heydrich s-a ținut la 20 ianuarie 1942 şi s-a redus la un singur ordin: toți adversarii trupelor de ocupație germane trebuie surghiuniți în „noapte şi negură”.

După ocuparea Varşoviei, Heydrich concepuse o metodă de sprijinire a propagandei naziste. Explicând necesitatea de a cuceri noi teritorii, autoritățile germane au afirmat că național-socialismul reprezintă soluția pentru haosul economic. Principala victimă a haosului economic fiind poporul, orice adversar al nazismului este un duşman al poporului. Poleind astfel realitatea, Gestapoul putea să-şi recruteze susținători pretutindeni unde Hitler îşi instaura dominația. Trădătorii au ieşit la lumină: Quisling în Norvegia, Clausen în Danemarca, Mussert în Olanda, Sima în România, Szálasi în Ungaria şi Pavelici în Croația. Marele muftiu al Ierusalimului emitea, de la Berlin, apeluri înflăcărate pentru o mişcare națională, deoarece afirmațiile naziste îl

convinseseră că venea în ajutorul victimelor imperialiştilor evrei, americani şi ale altor imperialişti. Cei ce se împotriveau acestor colaboratori ai hitlerismului, travestiți în „naționaliști”, deveneau *ipso facto* dușmani ai poporului şi intrau în categoria evreilor, țiganilor şi slavilor, pe listele celor condamnați.

Acum, Gestapoul şi S.S.-ul au căpătat permisiunea de a merge dincolo de exterminarea în masă a „raselor inferioare”. Heydrich i-a anunțat: „După o matură chibzuință, führerul a ajuns la convingerea că trebuie modificate măsurile luate împotriva celor vinovați de acțiuni dăunătoare reich-ului. Führerul este de părere că, în asemenea cazuri, sentințele de condamnare la închisoare sau la muncă silnică pe viață vor fi privite ca semne de slăbiciune. Nu se poate obține o prevenire mai eficientă a unor astfel de crime decât prin aplicarea fie a pedepsei cu moartea, fie a unor măsuri care vor crea, în familiile respective şi în ansamblul populației, o stare de incertitudine cu privire la soarta infractorului…”

Decretul „Noapte şi negură” a intrat în vigoare la un an după ce primul „haiduc de pe Baker Street” fusese paraşutat deasupra teritoriului inamic şi la 18 luni după ce Stephenson organizase prima livrare de armament american către mişcările de rezistență. „Noapte şi negură” a fost riposta la războiul de gherilă, reacția defensivă a lui Heydrich față de un fenomen pe care încă nu-l

înțelegea.

În curând avea să-l înțeleagă. Doi dintre agenții aleşi pentru a-l suprima se numeau Josef Gabcik şi Jan Kubris. Înainte de a se lua hotărârea definitivă, nouă oameni făcuseră instrucție, fiecare devenind un specialist în domeniul lui. La început, ca şi falsificatorii care-l duseseră la pierzanie pe *Iuda*, ei nu au ştiut care le va fi obiectivul. Dar a venit şi clipa să afle natura misiunii ce li se încredințase. În dimineața de 27 mai, cu un pistol-mitralieră *Sten* ascuns sub impermeabilul purtat pe braț, Gabcik aştepta într-o suburbie a Pragăi, la curba pe care o făcea şoseaua. Kubris avea o grenadă în buzunarul adânc al jachetei sale. La mai puțin de o sută de metri depărtare, în susul dealului care ducea spre satul Jungfern-Breschen, se afla un al treilea bărbat, pe nume Valcik. Iar la o sută şi ceva de metri mai departe, Jemelik aştepta de cealaltă parte a şoselei. El era cel ce urma să zărească, primul, Mercedes-ul verde, decapotabil, în care călătorea Reichsprotektorul.

Punerea în dispozitiv a atentatorilor a necesitat o serie de manevre mult mai complicate decât trimiterea primilor oameni pe Lună. Cel puțin Luna urmează un traseu stabil, ceea ce nu se întâmpla cu Heydrich. Cei patru agenți fuseseră paraşutați lângă frontiera cu Polonia, dintr-un avion al cărui echipaj trebuia să se acomodeze mereu condițiilor schimbătoare din văzduhul

dominat de inamic, aşa că, până în ultimul moment, nimeni nu ştia unde vor fi lansați oamenii. Deoarece se ajunsese la concluzia că ar fi fost prea greu să se pătrundă în castelul lui Heydrich, la Tabăra X s-a construit o replică a Mercedes-ului verde pe care-l folosea Reichsprotektorul, atunci când nu pleca la Berlin cu avionul pilotat de el însuşi. Dar cine putea fi sigur că maşina nu fusese schimbată sau că ea nu mergea pe alt drum?

Cotitura la care aştepta Gabcik cu pistolul-mitralieră *Sten* era foarte pronunțată. Tramvaie şi două troleibuze cuplate, conectate la cablurile care treceau pe deasupra, scârțâiau îngrozitor de fiecare dată când luau curba. Strada era foarte aglomerată. În pădurea din apropiere făceau instrucție soldați germani. Valcik şi Jemelik, care stăteau la pândă, abia izbuteau să nu se piardă din ochi unul pe celălalt, sau pe ceilalți doi atentatori, şi în acelaşi timp să nu atragă atenția nimănui. Prin fața lor treceau mereu camioane şi vehicule militare germane. Aşteptarea a durat 45 de minute – o aşteptare grea şi primejdioasă. În orice clipă, un neamț cu privirea ageră s-ar fi putut întreba de ce tândălesc pe acolo patru bărbați în toată firea.

La ora 10,25, Gabcik a auzit semnalul: patru fluierături ascuțite – litera H, în cod Morse. Peste câteva secunde, un Mercedes decapotabil a început să coboare panta. Pentru a lua curba,

şoferul Klein a schimbat viteza. Lângă el stătea Heydrich, în uniforma brodată cu argint a S.S.-ului, cu aripi pe braţe şi trese împletite pe umăr. Ţinta era atât de accesibilă, încât lui Gabcik i s-a tăiat răsuflarea. Heydrich ţinea capul în jos, răsfoind nişte hârtii. Klein îşi concentrase atenţia asupra şoselei. Din spate, veneau huruind două troleibuze, iar un tramvai urca anevoie panta din direcţia opusă. Aşa cum făcuse de zeci de ori în cursul instrucţiei, Gabcik şi-a aruncat impermeabilul, care purta etichete false; în buzunare erau documente contrafăcute. Gabcik a ridicat arma şi a apăsat pe trăgaci. Nu s-a întâmplat nimic. Cu un pistol-mitralieră *Sten* nu trebuie să ţinteşti, ci să împroşti obiectivul cu gloanţe. Dar şuvoiul de gloanţe refuza să iasă pe ţeavă. La nici treizeci de metri distanţă, Heydrich a ridicat capul, a văzut arma îndreptată spre el, şi-a scos revolverul şi a strigat ceva. Klein a răsucit volanul, făcând Mercedesul să derapeze.

Maşina s-a oprit, cu un scrâşnet, de-a curmezişul liniilor de tramvai. Troleibuzele care veneau din urmă au derapat şi ele, frânând atât de puternic încât ieşeau scântei din roţi şi oprindu-se la câţiva paşi de Mercedes. Heydrich s-a ridicai în picioare, încercând să deschidă portiera. Tramvaiul care urca dealul s-a angajat zăngănind în curbă. Văzând că tovarăşul său se luptă să deblocheze *Stenul,* Kubris şi-a aruncat grenada lângă maşină. S-a produs o explozie. Din

uriaşul nor de fum, a apărut Heydrich, care a sărit peste portiera înțepenită, trăgând în atentator. Gabcik şi Kubris, care nimeriseră între cele două troleibuze oprite, au luat-o la fugă.

Heydrich a ajuns, clătinându-se, până la trotuar. Pasagerii troleibuzelor şi tramvaiului s-au dat jos, mai mult nedumeriți decât speriați.

— Chemați o ambulanță, a spus o femeie. E Reichsprotektorul.

Peste o oră, o dubă de brutărie rechiziționată l-a depus la spitalul Bulovka. Directorul acestuia a telefonat la castelul Hradćany, sediul oficial al Reichsprotektorului, dar şi reşedința personală a lui şi a familiei sale. Nimeni de acolo nu înțelegea ce se întâmplase. Reichsprotektorul era în drum spre Berlin. Nu, secretarul de stat dr. Karl Frank nu putea veni la telefon, în niciun caz.

— Foarte rău, a spus directorul spitalului. Anunțați-l că Obergruppenführerul[23] a fost adus aici şi că nu are şanse să scape cu viață. E ciuruit de schije.

Evenimentele care au urmat se cunosc din relatările făcute armatei secrete cehoslovace de atentatori înainte de a fi prinşi în capcană şi ucişi, şi din declarațiile doctorului Frank, ale martorilor şi ale chirurgului Dietrich Hohibaum: Acesta s-a confruntat cu o problemă insolubilă, trebuind să extragă din organele vitale ale lui Heydrich bucăți

---

[23] Grad echivalent cu cel de general, în ierarhia S.S.-ului. - *nota trad.*

de metal, sârmă, sticlă şi păr de cal, pe care le împrăştiase explozia grenadei. Operația s-a desfăşurat în spitalul împresurat de trupe S.S. Ceilalți bolnavi au fost evacuați. În săptămâna următoare, Hitler a apelat la cei mai buni medici din Europa. Au sosit cu avionul specialişti din numeroase capitale. De la cartierul său general de pe frontul de est, führerul a ordonat „să se extirpe, fără milă, gangrena din inima protectoratului".

Amploarea represaliilor urma să atingă un maximum posibil, fără a dăuna însă producției de război naziste. Aceasta dovedea că nemții recunoşteau cât de importante erau pentru ei întreprinderi ca gigantica uzină de muniții Skoda. În calitatea sa de şef al forțelor de poliție ale protectoratului, Karl Frank a blocat toate drumurile spre Praga, a oprit toate transporturile publice şi nu a permis decât trecerea trenurilor care aduceau întăriri pentru trupele S.S. De la Berlin şi din alte părți ale Europei răsăritene. Toate localurile publice au fost închise. Tuturor cetățenilor li s-a ordonat să se ducă la casele lor şi să aştepte acolo vizita Gestapoului, excepție făcând doar cei care puteau dovedi că ocupă un post important în producția de război. Camionete înzestrate cu difuzoare au străbătut capitala, anunțând o recompensă de un milion de coroane cehe pentru cei ce vor contribui la prinderea făptaşilor.

Înainte de atentat se elaborase un plan de

salvare a echipei, în colaborare cu rezistența locală. Cei patru oameni au fost duşi în cripta bisericii Karel Borromaeus, unde şi-au schimbat hainele şi au primit acte noi de identitate, dovedind că lucrau ca barcagii pe Vltava. Intenția era ca ei să fie trimişi pe râu în jos, înafară de orice pericol, atunci când se va potoli agitația. Între timp, ei s-au ascuns în criptă, în care se pătrundea printr-un chepeng acoperit de o lespede mobilă, care aparținea aşa-zisului mormânt al unui cavaler din Boemia. Biserica era de rit grec-ortodox, iar S.S.-ul şi Gestapoul aveau indicații să evite, din motive politice, incidente cu credincioşii. Ca toate clădirile, lăcaşul a fost pus sub supraveghere, dar nu percheziționat. În următoarele câteva zile, preoții au adus pe ascuns în criptă peste 80 de membri ai rezistenței. În oraş zece mii de ostateci au fost mânați spre locurile de execuție. Începând cu ziua atentatului, câte o sută de oameni au fost împuşcați în fiecare seară. La 13 zile după atentat, Frank a anunțat că asasinii fuseseră paraşutați de britanici în satul Lidice, la vreo 35 de kilometri nord-vest de Praga. În noaptea de 8 iunie, echipe speciale ale Oficiului central de securitate a reich-ului, au împresurat satul. Toți locuitorii au fost evacuați din casele lor. Când s-au întors de la lucru, muncitorii de la minele din apropiere au fost strânşi în piața satului, unde se aflau femeile şi copiii. Pruncii fuseseră smulşi din brațele mamelor şi înecați în

troacele unde se adăpau vitele. În cursul nopții, tații au fost despărțiți de familiile lor, mamele au fost închise în localul şcolii, iar copiii au fost aduşi la primărie. În zori, naziştii au scos bărbații, în grupuri de câte zece, şi i-au împuşcat la zidul cârciumii, sub ochii celorlalți. După ce a executat 189 de prizonieri, căpitanul Max Rostock, care comanda operația, a socotit că ea dura prea mult. Restul de bărbați şi adolescenți au fost siliți să între în hambarul unui țăran, căruia i s-a dat foc, aşa încât cei dinăuntru au ars de vii. Toate femeile, cu excepția gravidelor, au ajuns în camerele de gazare ale lagărului de la Ravensbrück. Cele însărcinate au fost trimise la spitalul Bulovka, unde Heydrich murise la o săptămână după atentat. Acolo, aceiaşi medici care încercaseră să-l salveze pe Reichsprotektor le-au provocat avorturi. Apoi, femeile au fost expediate la Berlin, unde „experți rasiali" au efectuat tot soiul de experiențe asupra lor. În cele din urmă, hitleriştii au incendiat satul Lidice cu aruncătoare de flăcări.

Acțiunea de pedepsire a fost filmată. Realizatorii acestui film au căpătat o medalie, care avea gravate pe ea profilul lui Heydrich şi cuvântul *Rache* (Răzbunare). Pretutindeni în Europa, hitleriştii au aplicat represalii după acelaşi calapod. De la un sat din Norvegia până la Oradoursur-Glane, în Franța, naziştii au ars de vii familii întregi în hambarele incendiate şi au

secerat cu mitraliera pe cei care încercau să scape.

Cât despre atentatori, planul de salvare a lor nu s-a putut realiza. Acționând pe baza informațiilor obținute de la un denunțător, soldați ai diviziei S.S. *Das Reich* au scotocit, de sus până jos, biserica în care se refugiaseră ei şi, aşa cum era şi de aşteptat, au descoperit falsul mormânt. În criptă au fost coborâte două mitraliere şi toți cei dinăuntru au pierit, răpuşi fie de gloanțe, fie de focul pricinuit de aprinderea benzinei turnate peste cadavre.

Hitler a plecat cu avionul la funeraliile Reichsprotektorului, unde a declarat: „A fost unul dintre cei mai mari apărători ai concepției noastre despre Germania Mare".

În Statele Unite, cetățenii din Stern Park Gardens (statul Illinois) şi din Bohemia (Long Island, New York) au aprobat, prin vot. Ca localitățile lor să capete numele de Lidice.

Karl Frank, autorul masacrului, a fost până la urmă spânzurat. Dar după război, un deputat laburist din parlamentul britanic a ridicat problema dacă nu se procedase greşit, oferindu-se asasinilor un pretext provocator. Deputatul, Robert Paget, a pus sub semnul întrebării metoda B.S.C.-ului de a trimite agenți în misiuni care-i făceau pe nazişti să răspundă cu represalii, care, la rândul lor, sporeau şi mai mult ura localnicilor împotriva cotropitorilor. „Am avut în vedere o asemenea reacție. Mişcarea de rezistență din

Cehoslovacia a fost în mare parte o consecință directă a represaliilor exercitate de S.S.”, sublinia Paget.

Merita oare să se jertfească atâtea vieți de oameni nevinovați? Aşa suna întrebarea pusă de Paget. O voce din trecut i-a răspuns: „Uciderea lui Heydrich a fost un act de dreptate, care a adus lumină în întunericul nostru şi ne-a redat încrederea”.

Acest martor neaşteptat lucrase ca grădinar la Karl Frank. Era un englez, pe nume Richard Pinder, un „haiduc de pe Baker Street”.

Ca mulți alții, Pinder şi-ar fi dus secretul în mormânt. Dar el a renunțat la anonimat pentru a lua apărarea unor acțiuni din timpul războiului, deoarece întrebarea pusă de deputat declanşase o discretă anchetă parlamentară. Pinder instruise luptători cehi din rezistență, învățându-i cum să comită sabotaje, până ce a fost capturat, în cadrul unor razii efectuate de nemți pentru lagărele de muncă forțată. Actele sale false de identitate erau întocmite pe numele unui francez, de meserie *horticulteur*. Adjunctul Reiehsprotektorului, Frank, abuzând de postul său, confiscase întinsele moşii ale unei bogate familii evreieşti şi avea nevoie de un grădinar profesionist. Pinder a obținut slujba, devenind apoi martorul tăcut al carierei de gangster-tiran a lui Frank.

„E adevărat că Frank a răzbunat asasinarea lui Heydrich”, declara el cu mulți ani după război.

„Dar, în toate țările ocupate, naziştii lichidau comunitățile umane din clipa în care ele deveneau inutile. Din punct de vedere industrial, Cehoslovacia prezenta o foarte mare importanță pentru maşina de război germană. Oamenii furnizau hrana pentru tunuri, până ce le venea şi lor rândul să moară”.

În lume, predomina o nouă formă de război, şi mai înspăimântătoare. De dragul salvării câtorva, piereau milioane. Merita oare? „Problema nu s-a prezentat niciodată numai în alb şi negru”, comenta într-un rând Stephenson. „Omenirea a creat condițiile şi omenirea a reacționat la teroarea căreia tot ea îi dăduse naştere. Mergeam pe un făgaş croit de noi înşine.

Pe la mijlocul lui 1942, în zilele când Heydrich a murit, Uniunea Sovietică a exercitat presiuni asupra lui Roosevelt pentru a lansa o debarcare peste Canalul Mânecii. Cabinetul de război britanic a răspuns că, la acea dată, deschiderea unui al doilea front ar fi fost sinucidere curată. În interiorul «fortăreței europene» trebuia să se pregătească moralul populației civile, astfel ca majoritatea ei să sprijine forțele noastre de gherilă. Nu exista decât o singură cale pentru a obține un sprijin de masă al rezistenței – şi anume de a organiza acțiuni şi mai dramatice de împotrivire şi antiteroriste”.

Pe când în Europa se purtau aceste sângeroase campanii, Stephenson trebuia să facă politicianism. Era un preludiu la problemele cu care se confruntă orice serviciu secret într-o societate liberă. Chestiuni de viață şi de moarte la periferia rețelei tind să îşi piardă din arzătoarea lor importanță la centru. Pur şi simplu pentru a supraviețui, conducătorii serviciilor respective trebuie să se pună la adăpost de atacuri, chiar în sânul societății pe care o apără.

La o lună după Pearl Harbor, în clădirea de la Rockefeller Centre, în camera 3663, s-a instalat Allen W. Dulles, viitorul şef al C.I.A. *(Central Intelligence Agency)*. Pe drumurile de țară din jurul Bletchley-ului au început să apară personalități ştiințifice americane. Astfel, cu timpul, au lucrat pentru *Ultra* Telford Taylor, ulterior un distins profesor la universitatea Columbia; William Bundy, viitor subsecretar al Departamentului de Stat şi redactor-şef al influentei reviste *Foreign Affairs*; Lewis Powell, viitor membru al Curții supreme de justiție a S.U.A.

Încet-încet şi fără prea multă tragere de inimă, englezii destăinuiau tot mai multe detalii despre organizațiile lor secrete. La fel de şovăielnic, americanii au pătruns într-o lume interlopă care, în vreme de pace, ar fi stârnit indignarea celor ce

apărau libertatea cuvântului şi societatea democratică.

Înainte ca Dulles să-şi ocupe postul. B.S.C.-ul şi-a dat seama că va trebui să lupte pentru a-şi continua activitatea la New York. Relațiile sale cu americanii deveneau la fel de complicate ca şi încâlceala de țevi pneumatice, care şerpuiau prin localul de pe Fifth Avenue nr. 630, de la un birou al B.S.C.-ului la altul, şi prin care treceau în viteză micile canistre, cu mesaje secrete despre cine şi unde lucrează. Până la urmă, Dulles a plecat în Elveția, într-un post-cheie. El dorea să extindă sistemul coordonat de informații al Statelor Unite. Îl cunoştea pe Donovan, de pe vremea când fusese adjunct al ministrului de justiție la Washington şi considera că, dacă cineva putea să-i ajungă din urmă pe britanici, acela era Donovan.

La B.S.C., Dulles a avut drept colaboratori o serie de germani proeminenți, smulşi de englezi din ghearele Gestapoului: un fost cancelar şi lider al Partidului Catolic de Centru din Germania, un fost ministru în cabinetul Prusiei şi numeroşi diplomați. Toți aceştia formau un grup pestriț, dar aveau țeluri comune şi i-au recomandat lui Dulles să facă uz de forțele antinaziste din interiorul Germaniei. Lupta *lor* politică pentru supraviețuire se ducea împotriva profesioniştilor din serviciile secrete britanice, care refuzau să dea crezare relatărilor lor cu privire la o mişcare germană de rezistență.

Englezii deveniseră cinici față de informațiile din sursă germană despre opoziția antihitleristă. Amiralul Canaris, cel mai competent dintre şefii serviciilor secrete ale reich-ului, semănase discordie între guvernele europene, difuzând astfel de informații mincinoase. Atunci când Canaris a încercat cu adevărat să găsească o scăpare din naufragiul imperiului nazist, dosarul său de la Londra, notat cu litera K, i-a determinat pe englezi să-l lase să fiarbă în propria lui zeamă. Aceasta a dus la dispute cu Dulles şi cu O.S.S.-ul, care se simțeau datori să păstreze asemenea contacte. „Atlanticul îi despărțea pe cei doi aliați, atât în timp. Cât şi în spațiu", comenta ulterior Stephenson. „Fiecare din ei ajunsese la o etapă diferită de experiență".

Pentru cei care încercau să-şi imagineze cum arată grupările antinaziste din Europa, New York-ul nu oferea o imagine reală. Agenți ai serviciilor secrete aliate, care făcuseră dovadă de eroism pe câmpul de luptă, deveneau mojici, certăreți şi nevricoşi când ajungeau la cartierul general din New York; cei ce lucrau acolo păreau să nu aibă habar despre ce înseamnă o luptă sângeroasă. Dificultățile erau noțiuni relative. Acolo necesitatea de paraşute se situa pe acelaşi plan cu penuria de ciorapi de nylon. Secretarele care treceau pe porțile imobilului de la Rockefeller. Centre purtau fuste scurte sau pantaloni, pentru a face economii vestimentare, dar puteau să-şi

procure dulciuri şi fructe, pe care copiii din Anglia fie că le uitaseră, fie că nu gustaseră niciodată din ele.

Realitatea era mai lesne de sesizat în fluxul de mesaje cifrate care se scurgea spre Rockefeller Centre. Când armata poloneză clandestină din interiorul țării l-a condamnat la moarte pe generalul Franz Kutschera, comandantul S.S.-ului din Varşovia, B.S.C.-ul a trebuit să studieze aspectele practice ale acțiunii. Tabăra X a adunat elemente cu privire la locul unde îşi avea el sediul, la înfățişarea şi deprinderile sale, pe baza informațiilor furnizate de Baker Street, care cuprindeau până şi orarul deplasărilor generalului, transmis prin radio de trei fete care-i urmăreau fiecare mişcare. Armata secretă poloneză pornea de la principiul ca naziştii vinovați de terorism să fie pedepsiți într-un mod cât mai public cu putință. Kutschera a fost ucis de nouă oameni, înarmați cu mitraliere uşoare şi cu grenade, într-o operație care a durat 60 de secunde. Stephenson arată: „Chiar dacă răsculații de la Varşovia nu ar fi primit niciun sprijin, oraşul tot ar fi fost ras de pe fața pământului. Deciziile cele mai dificile aparțineau acelor adversari ai celui de al treilea Reich care părăseau teritoriile ocupate, pentru a contribui la întocmirea planurilor unor operații secrete ce puneau în pericol înseşi viețile tovarăşilor lor de luptă".

Comandamentele militare aliate nu cunoşteau

aritmetica războiului secret. Le mai rămăsese încă de învățat lecția că metode aparent primitive de luptă se puteau îmbina cu tehnica cea mai modernă; că, după înfrângerea armatelor regulate, mişcările de rezistență puteau juca un rol important în cadrul strategiei defensive, până la reconstituirea forțelor convenționale, când partizanii putea trece la sprijinirea acțiunilor ofensive.

„Degeaba susțineam noi că o brigadă de partizani face cât 30 de brigăzi din trupele obişnuite, cei cu mentalitate militară conformistă nu se lăsau convinşi", îşi aminteşte Bickham Sweet-Escott, fost „haiduc de pe Baker Street", recrutat din înaltele sfere financiare ale industriei petroliere. În plus, toate discuțiile de acest fel sufereau de pe urma obsesiei secretului. Iată de ce B.S.C.-ul socotea atât de importantă cooperarea cu Dulles.

Dulles şi colegii săi se aflau sub o presiune politică la fel de mare ca şi Roosevelt. Iar preşedintele simțea, la rândul său, formidabila presiune exercitată de Uniunea Sovietică. Pe la mijlocul lui 1942, Viaceslav Molotov, comisar pentru afacerile externe, i-a făcut o vizită, trimis de Stalin, pentru a-i cere o cât mai rapidă debarcare în Europa. La Londra, i se spusese că un asalt peste Canalul Mânecii nu este posibil în cursul anului. Dar, în ultima zi din martie 1942, Stephenson a aflat, spre stupoarea sa, că, luându-

l gura pe dinainte, Roosevelt îi spusese lui Molotov că „ne pregătim să deschidem un al doilea front anul acesta”.

Molotov a considerat aceste cuvinte drept un angajament categoric, ceea ce a pus Anglia într-o situație dificilă. Micile raiduri secrete şi sporadicele acțiuni de partizani nu făceau nicio impresie asupra politicienilor, presei şi comandanților cu o mentalitate conformistă. Toți aceştia aşteptau victorii spectaculoase pe câmpul de luptă, mari ciocniri navale şi bombardamente masive asupra oraşelor inamice. Această din urmă acțiune purta un titlu pompos: ofensiva aeriană strategică. Stephenson i s-a opus de la început şi dreptatea s-a dovedit de partea lui: după primul an de ofensivă aeriană strategică, s-a constatat că pierderile suferite de nemți erau inferioare numărului de aviatori aliați căzuți în luptă. Din instinct, Stephenson acorda preferință războiului de partizani, care punea accentul pe conducerea personală, pe inventivitate şi pe curaj individual.

Dar războiul secret nu oferea ştiri senzaționale pentru presă şi nici eroi tineri şi fascinanți, pentru pagina întâi a ziarelor. Dificultățile întâmpinate de B.S.C, în finanțarea agenților şi a armatelor secrete au sporit exact în perioada când Hoover şi F.B.I.-ul au devenit mai recalcitranți şi când au început să se ivească zâzanii între conducătorii de la Londra ai războiului secret şi recent înființata agenție americană de informații, condusă de Bill

Donovan.

Arhivele B.S.C.-ului consemnează: „Hoover s-a arătat extrem de ostil organizației lui Donovan, încă de la crearea sa. Deoarece se temea că ea va ştirbi autoritatea F.B.I.-ului, mai ales în America Latină. Resentimentele lui s-au extins şi asupra B.S.C.-ului. Mai precis, dându-şi seama că cel mai eficient mod de a lovi în agenția lui Donovan era de a ataca principalul său punct de sprijin, cu puțin înainte de atacul de la Pearl Harbor, Hoover a început să trateze B.S.C.-ul cu o rea voință abia deghizată. Devenise evident că, în măsura în care aceasta îi era cu putință, voia să desființeze organizația *Temerarului.* În această privință, el se bucura de sprijinul celor din administrația Roosevelt, care nutreau o antipatie ascunsă față de Anglia. Printre ei se număra şi Adolf Berle. Subsecretar al Departamentului de Stat.

Imediat după ianuarie 1942 (când Allen Dulles s-a instalat la sediul B.S.C.-ului), a luat ființă un comitet mixt pentru coordonarea tuturor acțiunilor secrete ale anglo-americanilor. La prima sa şedință, la care, printre alții, au participai Hoover, Berle şi Stephenson, Berle a propus ca B.S.C.-ul să nu păstreze contactul decât cu F.B.I. Stephenson s-a împotrivit acestei sugestii. Apoi. El a abordat proiectul de lege Mekellar (care interzicea tuturor serviciilor străine de informații să-şi desfăşoare activitatea în Statele Unite). *Temerarul* a subliniat că, în actuala sa formulare,

proiectul de lege ar fi dus la lichidarea organizației sale, deoarece textul prevedea că «toate arhivele serviciilor străine vor sta la dispoziția autorităților americane, putând fi controlate în orice moment».

Zâmbind, Berle a ripostat că regretă, dar e prea târziu pentru a se mai aduce vreo modificare proiectului de lege, care se află pe biroul preşedintelui, aşteptând semnătura lui.

Stephenson a ieşit din şedință înainte ca aceasta să ia sfârşit. Cu ajutorul lui Donovan, el l-a convins pe preşedintele Roosevelt să nu semneze proiectul decât dacă şi atunci când va fi modificat astfel ca interesele legitime ale B.S.C.-ului să fie salvgardate".

După socoteala lui Sweet-Escott, „mi-am petrecut patruzeci la sută din timp luptând cu inamicul şi şaizeci la sută din timp luptând cu prietenii noştri".

Problema cea mai dificilă consta în a face față cheltuielilor din ce în ce mai mari pe care le necesitau operațiile B.S.C.-ului. Furniturile americane trebuiau plătite imediat, iar mişcările de rezistență din teritoriile ocupate de naziști aveau nevoie de bani – nu pentru salarii, ci pentru a cumpăra mâncare, a mitui autoritățile, a plăti călătoriile şi diversele produse achiziționate. B.S.C.-ul îşi cheltuia fondurile în ambele direcții. Când ducea lipsă de bani peşin, organizația îşi oferea serviciile. Mai exista, de asemenea, garanția pe care o reprezenta aurul din Martinica. În

general, s-a extins sistemul de a se contracta împrumuturi de război în Statele Unite pe baza bogățiilor naturale pe care blocada economică britanică le împiedica să iasă din emisfera occidentală. Pentru B.S.C., a devenit tot mai important să-şi demonstreze, cât mai convingător, utilitatea pentru Statele Unite.

Din fericire, *Temerarul* a putut dovedi acest lucru, pe plan economic, în America de Sud, unde abia acum S.U.A. Începeau să se neliniştească de primejdia pe care o reprezentau uneltirile atât ale naziştilor, cât şi ale japonezilor, şi unde s-a constatat, dintr-odată, că englezii puteau sabota sursele de materii prime.

În America Latină existau zăcăminte de minerale necesare industriei de război şi tot felul de materii prime care se bucurau de mare căutare pentru noile şi complicatele arme intrate în uz: vanadiu, mercur, tungsten şi cositor; mică, bauxită, crom şi antimoniu. B.S.C.-ul proteja zonele de unde proveneau aceste minerale. Specialişti în materie inventariau bogățiile existente în această parte a lumii. Valoarea unora dintre ele nu a fost recunoscută ca atare decât mai târziu. Lemnul de cinchona, din Brazilia, de exemplu, era necesar pentru o serie de medicamente şi droguri, de care aveau nevoie armatele secrete.

Lemnul de balsa, din Ecuador, se folosea în cantități tot mai mari pentru avioanele „haiducilor de pe Baker Street", avioane care, în structura lor,

nu aveau nicio piesă metalică. Dacă furnizorii sau mijlocitorii încercau, sub influența naziştilor, să saboteze livrările, manualele B.S.C.-ului recomandau să se riposteze prin incendierea punctelor-cheie sau prin crearea de conflicte de muncă, cu sprijinul liderilor sindicali dirijați de britanici.

Bogățiile ascunse în „casele de fier" ale Americii Latine aveau, pentru „banca" B.S.C.-ului, valoarea unor acțiuni şi titluri de proprietate, servind drept garanții pentru împrumuturile contractate. Ce-i drept, banca era mică şi slabă, dar avea neobişnuitul privilegiu de a conduce o bandă de spărgători potențiali. În fruntea secțiilor B.S.C.-ului se găseau experți în materie de război economic. Una dintre secții se numea „Securitatea fizică a livrărilor de materii prime din America Latină" şi se diviza în şase zone distincte de securitate. În fiecare zonă, B.S.C.-ul controla un aparat ale cărui ramuri pătrundeau în tot sistemul de poliție existent.

La dosarele pe care B.S.C.-ul le avea la New York colaboraseră generații de exploratori britanici. Ei au catalogat metodele prin care agenții secreți şi colaboratorii lor puteau exercita presiuni, atât în domeniul economic cât şi în cel politic, asupra a zece țări aşa-zis neutre din America Latină. De exemplu, dosarele etichetate „Vulnerabilitate la sabotaje" analizau punctele slabe din structura social-economică a fiecărei republici, astfel că

agenții ştiau unde să lovească dacă un guvern sau o întreprindere industrială nu se conforma liniei politice a Marii Britanii.

Înainte de Pearl Harbor, oamenii de stat americani au avut un şoc constatând că un serviciu secret străin, acționând pe teritoriul Statelor Unite, se angajase cu premeditare într-o politică de presiuni asupra guvernelor din cele două Americi, mergând până la răsturnarea lor de la putere. Dar, după intrarea S.U.A. În război, comploturile organizate de B.S.C. S-au dovedit a fi mai curând prudente măsuri de siguranță.

Forța britanicilor consta în precizia datelor aflate în posesia lor, de la dosarele personale ale japonezilor şi germanilor din fruntea unor întreprinderi-cheie şi până la rețetele unor substanțe toxice, compuse din ingrediente încă şi mai greu de procurat decât curara venezueleană, atât de solicitată de agenții din Europa. Medicul canadian William Rowland, fratele colaboratorului lui Stephenson, experimenta la New York noi droguri, căutând unul care să nu poată fi descoperit în nicio băutură alcoolică. Stricnina era uşor de detectat. Deşi mult mai greu de găsit decât curara, gallamina acționa mai prompt decât aceasta. Herbert şi William Rowland au petrecut multe ore vesele, sorbind cocteiluri cu diverse amestecuri. Până la urmă, formula la care au ajuns ei, mult superioară combinației curente, denumită „Mickey Finn”, a fost transmisă

agenților americani.

Mişcările de rezistență aveau nevoie de valută străină, pe care Stephenson o cumpăra cu ajutorul lui Donovan şi al bancherilor din New York. Sume în valoare de milioane de dolari soseau la Londra, pentru a fi paraşutate în Europa. Dar moneda de bază nu o formau nici dolarii, nici lirele sterline, ci încrederea care domnea pe tot cuprinsul rețelei, de la americanii cărora li se explica de ce se iveau bruştele nevoi de bani, până la conducătorii grupurilor de partizani, al căror cuvânt valora cât aurul. S-au transportat pe ascuns în Canada saci întregi, plini cu franci francezi, zloți polonezi, guldeni olandezi, coroane norvegiene şi lire italiene, care au ajuns apoi, pe calea aerului, în Europa.

Secția financiară de pe Baker Street a încheiat convenții, prin care bancheri şi oameni de afaceri din țările ocupate împrumutau sumele solicitate, pe baza promisiunii că datoriile le vor fi achitate după război. Tranzacția era foarte complicată. Având o urgentă nevoie de bani, de exemplu, şeful unei rețele de rezistență de la Paris apela la un bancher. De unde să ştie acesta că solicitantul aparține cu adevărat mişcării de rezistență? I se spunea să-şi aleagă o frază oarecare. Apoi, agentul transmitea prin radio fraza respectivă la Londra. În clipa când B.B.C.-ul difuza această frază, în programul său obişnuit, bancherul se convingea că solicitantul nu este un escroc care profită de

împrejurări. Numeroşi oameni de afaceri au dat astfel sume importante de bani, fără a cere nicio chitanță şi lucrând exclusiv pe încredere.

Banca *Landenburg Thalman Co.,* din New York, colabora direct cu Stephenson. Orice indiscreție putea pune în primejdie un agent sau o întreagă grupare. Tranzacțiile se încheiau pe o bază strict personală, Donovan intervenind ori de câte ori era necesar. Într-un rând. A fost nevoie de o sumă uriaşă în dolari pentru nişte operații atât de secrete încât obiectivul lor nu i s-a putut destăinui nici măcar lui Donovan. Fără să vrea, un imperturbabil înalt funcționar al trezoreriei Statelor Unite a fost cât pe aci să dea peste cap tranzacția, necesară pentru a subvenționa mari forțe de gherilă. După o serie de manevre, cu care erau la curent numai Stephenson. Un casier de pe Baker Street. Donovan şi doi dintre principalii săi colaboratori, suma a fost transferată în bancnote mari, Preşedintele Roosevelt şi primul ministru Churchill nu ştiau nici ei decât că la mijloc era vorba de fonduri secrete importante. Iată cum sintetizează un raport al B.S.C.-ului dificultățile întâmpinate: „Dolarii vor fi utilizați în Franța ocupată, unde trebuie să cadă, până la urmă, în mâinile nemților, lucru pe care atât trezoreria americană, cât şi Banca Federală de Rezerve refuză să-l aprobe. Trezoreria britanică nu poate achiziționa dolarii de la trezoreria Statelor Unite emițând un cec, deoarece acesta va circula prin

întreaga maşinărie a finanțelor S.U.A., dând la iveală toată combinația”.

Atunci. Donovan a obținui mai întâi de la trezoreria americană trei milioane de dolari în bancnote mari, care erau cele mai convenabile pentru zonele ocupate de germani. Banii au fost trimişi la Londra. După un timp, aceasta urma să restituie împrumutul, în bancnote mici. Dar, pentru a fi transportate, bancnotele mici necesitau un număr enorm de saci, care ocupau un spațiu uriaş, într-un moment când spațiul era la mare preț. De aceea, s-a întârziat cu achitarea împrumutului. Donovan a vrut să scoată alte două milioane de dolari, dar trezoreria l-a întrebat când are de gând să restituie suma primită anterior. La această întrebare nu s-a putut da un răspuns prompt. Cei de pe Baker Street îl presau totuşi pe Stephenson să capete banii înainte de ultima perioadă lunară a iernii, când avioanele profitau de lungimea nopților pentru a lansa sacii lor cu bani deasupra teritoriului celui de al treilea Reich.

Stephenson a trebuit să apeleze la propriile lui rezerve de bani gheață şi de bunăvoință. Şi-a dat cuvântul că suma va fi restituită şi i-a dezvăluit preşedintelui în ce consta esența problemei. Roosevelt a discutat-o cu Henry Morgenthau, secretarul Departamentului Finanțelor şi *Temerarul* a căpătat cele două milioane de dolari. Un avion S.T.S. *Mosquito,* din escadrila „Luna” a R.A.F-ului, a dus suma respectivă armatei secrete

poloneze, aterizând pe un câmp unde trei lanterne oarbe delimitau o suprafață triunghiulară.

Nimeni nu prevăzuse o problemă de natură statistică. Un milion de dolari, în hârtii de câte o sută, încăpea perfect într-un singur sac, care traversa Atlanticul de la Vest la Est. Dar a fost nevoie de aproape două sute de saci, atunci când Anglia a restituit cele cinci milioane de dolari, în bancnote mici. Banii au sosit în cele din urmă, după o chinuitoare aşteptare, care a provocat noi şi jenante întrebări din partea vigilenților funcționari ai trezoreriei. Însuşi contabilul-şef al lui Donovan aproape că a sabotat ultima tranzacție, întrebându-l, cât se poate de politicos, pe superiorul său dacă aceşti bani se cheltuiau şi în ce mod, sau dacă se depuneau la o bancă. Donovan i-a răspuns că „bancnotele de 100 şi de 50 de dolari sunt necesare, în cantități mari, armatelor secrete organizate de Baker Street. Conducătorii grupărilor de partizani se bizuie pe discreția Londrei, care nu trebuie să dezvăluie nimic. Uriaşele fonduri subvenționează pregătiri pentru răscoala finală împotriva lui Hitler".

Geniul financiar care l-a ajutat pe Stephenson să iasă din aceste încurcături a fost Henry Morgenthau. În primăvara anului 1939, Hitler declarase că „Roosevelt şi trezorierul său evreu" au atâtea probleme de politică internă, încât Germania poate conta că vor trece cel puțin şapte luni până ce industria americană se va mobiliza

sau până ce va fi trimisă o forță expediționară. Pentru a păstra intactă această perioadă de grație, Hitler a ordonat propagandei sale să nu comită excese în sprijinul izolaționiştilor americani. Dar succesele primului război-fulger – invadarea Poloniei – li s-au urcat la cap naziştilor. Punând mâna pe arhivele Ministerului de Externe polonez, ei le-au falsificat conținutul, pentru a „dovedi" că înalte personalități americane unelteau împotriva reich-ului, laolaltă cu „evreii şi ambasadorii siniştri". Biblioteca germană de la New York a dat la iveală documente care demonstrau, în cele mai mici amănunte, „atrocitățile comise de polonezi împotriva germanilor". Fotografii „prea înspăimântătoare pentru a fi larg difuzate" au fost expuse la sediul bibliotecii, din Battery Place, nr. 17. S-au prezentat imagini despre „măceluri în masă, asasinate individuale şi violuri", ale căror victime ar fi fost cică de naționalitate germană.

Mulți americani împărtăşeau indignarea lui Morgenthau. Pe măsură ce războiul din Europa lua amploare, secretarul Departamentului Finanțelor acționa tot mai intens în favoarea Angliei. Influența pe care o avea el asupra lui Roosevelt i-a atras adesea reproşuri pentru unele deficiențe în situația militară. Astfel, când au descoperit că munițiile puse la dispoziția recruților se reduseseră cu patruzeci la sută, din cauza furniturilor destinate Angliei, comandanții armatei terestre au dat vina pe Morgenthau.

În 1942, până şi blajinul Henry Morgenthau se angajase serios în operaţii clandestine. Partizanii din Europa aveau nevoie nu numai de bani autentici, ci şi de bani falşi, pe care guvernul american îi cumpăra pentru Anglia. „Legile Statelor Unite interzic contrafacerea de bancnote pe teritoriul american", arată Cuneo, „aşa că am lăsat B.S.C.-ul să le fabrice în ateliere particulare, specializate în acest gen de activitate. Erau firme britanice, care lucrau în condiţii de securitate maximă: în timp de pace, ele tipăriseră bancnote pentru diverse state străine, aşa că ştiau cum să-şi ia cuvenitele măsuri de protecţie. Trebuia să plătim al naibii de scump banii falşi – cam şaizeci la sută din valoarea lor reală. Aşa că i-am întrebat pe englezi: ce-ar fi să vă plătim în lire sterline false?

Nu, mulţumim, ne-au răspuns ei. Avem şi aşa destule lire sterline false".

Aceste încălcări ale legii au devenit mai puţin amuzante din clipa când Hoover a început să preseze pentru a pune capăt activităţii B.S.C.-ului. În aprilie 1942 a devenit necesară convocarea unei conferinţe a serviciilor secrete, din emisfera occidentală. Stephenson voia să le demonstreze lui Hoover şi şefilor de stat major americani ce consecinţe nefaste ar fi avut ieşirea de pe scenă a B.S.C.-ului. Americanii continuau să-l suspecteze pe *Temerarul* că se pricepe să manipuleze la fel de bine Casa Albă ca şi pe agenţii Axei. Stephenson a

ripostat, dovedind cu exemple cât de păgubitoare era lipsa de coordonare a Aliaților în acest domeniu.

Britanicii făceau tot ce le stătea în putință pentru a împiedica inamicul să afle că mesajele sale secrete erau interceptate şi decriptate. De aceea, ei nu dezvăluiau nici măcar agenților *Intelligence Service*-ului din America Latină textele germane descifrate, de teamă ca o eventuală indiscreție să nu pericliteze munca celor de la Bletchley.

Americanii procedau exact invers, distribuind mai pretutindeni copii ale mesajelor interceptate. De pildă, textele captate la Departamentul de Stat ajungeau la ambasadorul american în Uruguay; cele provenite de la Departamentul de Război – la ataşatul militar al Statelor Unite în Venezuela; cele de la Departamentul marinei militare la observatorii navali în Brazilia. Până şi agenția *Associated Press* transmitea materiale obținute de la ambasada S.U.A. Din Rio de Janeiro şi provenind din texte inamice descifrate; într-un rând, agenția a reprodus ca atare o frază completă din transcripția originală.

Criza a atins un punct culminant în martie 1942, când poliția braziliană a arestat câteva zeci de nemți, despre care Stephenson ştia că sunt membri ai unor rețele de spionaj.

Identificarea lor se realizase grație analizei efectuate de către englezi asupra mesajelor

germane decriptate. Pentru a păstra secretul şi a continua să-i urmărească pe spionii inamici, britanicii nu luaseră nicio măsură. Totuşi, era limpede că brazilienii primiseră un rezumat al investigațiilor făcute de B.S.C. Nimeni din subordinea lui Stephenson nu furnizase acest rezumat. Suspiciunile se îndreptau, aşadar, asupra celor de la Washington, care primeau rapoartele B.S.C.-ului. Din nou, Stephenson a trebuit să se ducă la Casa Albă. Ei îşi pusese în joc reputația personală şi tot creditul de care se bucura, mizând pe seriozitatea americanilor. Un astfel de incident nu-i mai lăsa aproape nicio posibilitate de a-i convinge pe şefii serviciilor secrete britanice să împărtăşească americanilor toate informațiile lor. Roosevelt a fost de acord cu el, a impus deschiderea unei anchete şi a trebuit să constate că inocentul vinovat era propriul său ambasador în Brazilia, care prezentase o notă, cerând arestarea agenților germani. Poliția braziliană a căpătat de la el lista spionilor şi citate din textele interceptate, pe care acuzarea le-a folosit în cursul procesului. Numai norocul a făcut ca Berlinul să nu prindă de veste că cifrul său fusese decriptat.

La conferința din aprilie 1942 – la care au participat reprezentanți ai B.S.C.-ului. Ai F.B.I.-ului. Ai Departamentului de Stat şi ai forțelor armate americane – Stephenson şi-a propus să elimine toate frecuşurile şi să obțină o colaborare

cât mai armonioasă. El s-a izbit însă din nou de mentalitatea legalistă a lui Hoover, atunci când a susținut că agenții străini trebuie lăsați să-şi continue activitatea, ca să-şi demaşte legăturile. Hoover nu se împăca deloc cu tinerea sub obroc a probelor, iar Stephenson voia ca justiția să nu intervină până ce nu se descopereau sursele de informații ale suspectului, cine-l plătea, ce complici şi ce mijloace de comunicații avea. El a invocat cazul unui agent nazist din Columbia, căruia i se interceptase o scrisoare: „Neamțul se plângea într-însa că Ministerul Comunicațiilor îi confiscase aparatul de radio. Identitatea lui se ascundea sub un nume fals, dar guvernul columbian a avut amabilitatea să consulte registrele, constatând că numai doi germani trebuiseră să-şi predea aparatele de radio. Pe urmă. Agentul a fost simplu de reperat. Aşadar, un spion pricepui se dăduse de gol scriind o scrisoare. Dar, lăsându-l să-şi vadă în continuare de treabă, s-au aflat multe despre livrările de platină, de care Reich-ul avea nevoie pentru magnetourile motoarelor sale de avion. Agentul german plătea prețuri de trei până la zece ori mai mari decât cele de pe piața oficială a Americii pentru platina pe care o transporta apoi pe ascuns, fie la bordul avioanelor companiei italiene L.A.T.I., fie pe ocean, până la Lisabona. Această descoperire a permis luarea de noi măsuri împotriva livrărilor de materiale din Americă

Latină către Germania”.

Dezavantajele secretului au ieşit în evidență în cadrul discuțiilor purtate la Washington de reprezentanții Statelor Unite şi Marii Britanii, în probleme curente de interceptare a traficului radio. Nici unii, nici ceilalți nu prea ştiau multe despre operațiile B.S.C.-ului. Puțini erau cei care cunoşteau cât de multe informații furniza *Ultra* Casei Albe. „Colaborarea criptografică cu Statele Unite fusese până atunci limitată şi clandestină”, arată arhivele B.S.C.-ului. „Acum putea să iasă la lumină şi să cuprindă atât domeniul operativ, cât şi cel al codurilor şi cifrurilor diplomatice”.

Această constatare optimistă trece destul de repede peste fricțiunile existente între cele două arme ale Statelor Unite. „Între Departamentul de Război[24] şi cel al marinei militare, nu domnea o prietenie prea mare”, remarca discret documentele B.S.C.-ului. „Oficiul de comunicații navale se considera o agenție profesionistă, capabilă să-şi ducă la capăt misiunile fără ajutor dinafară. Corpul de transmisionişti al armatei de uscat pus în fața unui program de amplă şi rapidă extindere, era conştient de propriile sale deficiențe, dar purta pică marinei pentru aroganța pe care o afişa”.

În cele din urmă, la conferință, s-au discutat

---

[24] Departamentul de Război tutela pe atunci numai forțele armate terestre. - *nota trad.*

probleme pasionante, ca de pildă tehnica „radioamprentelor digitale”, prin care se putea identifica fiecare telegrafist. Obiectivul discuțiilor a fost de a se obține un schimb de informații radio între Aliați. Pe măsură ce convorbirile au progresat, delegații au manifestat, vrând-nevrând, un respect tot mai mare unii față de ceilalți.

Ofițerii superiori cunoşteau vag B.S.C.-ul ca o organizație de amatori. Înainte de a părăsi Londra, reprezentantul Amiralității britanice a fost prevenit că Stephenson se află într-o „zonă specială”, din cauza rolului deosebit de delicat pe care-l juca el pe teritoriul Statelor Unite. Dar rețeaua de comunicații a *Temerarului* era imposibil de ascuns, deoarece pe făgaşul ei se scurgea un trafic interaliat tot mai mare, la început pe o bază neoficială şi temporară, apoi în mod oficial şi permanent.

Pare de necrezut ca un grup de specialişti în materie de informații să nu aibă habar de activitatea altui grup. Dar B.S.C.-ul se născuse într-o perioadă când existența lui trebuia ținută într-o taină deplină. Relațiile sale cu agențiile americane, deşi păreau întâmplătoare, erau rezultatul unor îndelungate şi prudente negocieri diplomatice. În această situație, compartimentarea normală a serviciilor secrete nu putea decât să sporească şi mai mult ignoranța generală cu privire la obiectivele B.S.C.-ului. Bineînțeles, acesta era cel mai puternic motiv al

Temerarului de a păstra raporturi bune cu Hoover şi cu F.B.I.-ul.

Într-adevăr, ori de câte ori Hoover şi Stephenson lucrau în tandem, operațiile mergeau de minune, ceea ce, inevitabil, indispunea pe anumiți înalți funcționari ai Departamentului de Stat, care vegheau la „apărarea suveranității naționale". De fiecare dată, Stephenson avea de făcut o opțiune dificilă: să calce pe cineva pe bătătură sau să lase pe inamic să-i scape printre degete.

Cazul agentului dublu William Sebold a dat naştere unui scandal, a dovedit că Germania intrase în posesia unui important secret militar, a adus în fața justiției pe cei 33 de membri ai unei rețele naziste de spionaj în S.U.A. Şi a consolidat reputația lui Hoover în materie de operații secrete – cel puțin în ochii opiniei publice, dacă nu şi în cei ai Departamentului de Stat. Dar această afacere a mai dus şi la transmiterea către *Royal Air Force* a unei arme secrete americane, după ce Washingtonul a descoperit, spre marea sa încurcătură, că naziştii căpătaseră planurile armei care fusese refuzată în prealabil englezilor, din motive de securitate.

Sebold era un cetățean american, imigrat din Germania. În 1939, *Abwehr*-ul i-a făcut un instructaj, învățându-l cum să lucreze cu coduri şi cifruri, cu aparate de radioemisie clandestine şi cu microfotografii. Sebold a adus toate acestea la

cunoştința autorităților americane. Conform indicațiilor F.B.I.-ului, el şi-a stabilit centrul de spionaj, sub paravanul firmei *Diesel Research, Company,* în imobilul Knickerbocker, de pe strada 42 din Manhattan, instalând totodată postul de radioemisie la Centerport, în Long Island. Sebold a intrat în contact cu alți agenți germani. Când F.B.I.-ul a considerat că îşi încheiase misiunea, el a dispărut, pentru a nu mai ieşi la suprafață decât ca martor al acuzării, în procesul intentat altor americani de obârşie germană, acuzați că trădaseră reich-ului secrete militare, inclusiv planurile dispozitivului de vizare Norden.

În fața tribunalului, procurorul a definit dispozitivul Norden drept „arma aeriană americană păzită cu cea mai mare străşnicie". Stephenson i-o solicitase lui Roosevelt, fără succes. Acum se dovedea că Germania căpătase, încă din 1938, elemente vitale din structura vizorului, ceea ce a permis naziştilor să construiască un duplicat identic cu originalul.

Nici la proces, nici după aceea, nu s-a dezvăluit că, încă cu un an mai înainte, englezii interceptaseră şi decriptaseră o serie de mesaje secrete, destinate reich-ului. Stephenson a adus la Casa Albă dovezi că schemele aparatelor de navigație şi de vizare Norden şi Sperry ajunseseră deja în mâinile nemților. Peste trei decenii, *Temerarul* îşi amintea: „Preşedintele a ordonat ca R.A.F.-ul să capete componentele esențiale ale

dispozitivelor, încă în cursul Bătăliei Angliei – o hotărâre curajoasă, luată de unul singur şi ignorată până în ziua de astăzi”.

Folosind radioemițătorul lui Sebold şi păstrând mai departe contactul cu spionajul german, F.B.I.-ul a rezolvat misterul unui nou sistem de comunicații al naziştilor – micropunctul. Încă din noiembrie 1941, stația din Bermuda fusese prevenită să caute micropuncte în corespondența interceptată. În lunile următoare, adică exact în perioada în care Hoover tot se mai certa cu britanicii, s-au descoperit 21 de scrisori cu micropuncte, în corespondența care pleca din Mexic sau sosea acolo.

Rămânând în culise, dar punând toate resursele B.S.C.-ului la dispoziția F.B.I.-ului, Stephenson l-a convins o dată mai mult pe Hoover că nu ar avea decât de pierdut dacă ar interzice britanicilor să-şi continue operațiile. Omul B.S.C.-ului în Mexic a determinat poliția locală să aresteze câțiva „străini indezirabili”, toți germani, care au fost expulzați via Statele Unite. În felul acesta, F.B.I.-ul a putut să-i investigheze în voie. Foarte scrupulos față de convențiile internaționale, Departamentul de Stat s-a angajat să le acorde liberă trecere până la New York, de unde urmau să se repatrieze, la bordul unui vapor. Înainte de plecarea acestuia, s-a descoperit că unul din nemți, Georg Nicolaus, avea microfilme despre producția de război a Statelor Unite, ascunse în încălțămintea pe care o purta.

Vinovatul a fost internat.

Bermuda a interceptat apoi o altă scrisoare, conținând 30 de micropuncte. Misiva era trimisă de Y-2983 pe adresa unui anume Guseck, din Berlin. Verificându-se conturile bancare ale lui Nicolaus în Mexic, s-a constatat că el efectuase anumite plăți către Y-2983, B.S.C.-ul a propus să se ia un interogatoriu lui Nicolaus, la locul său de internare.

Dar Departamentul de Stat, ținând morțiș să-şi respecte cuvântul dat mexicanilor că Nicolaus va fi tratat doar ca cetățean străin, nu a permis să fie deranjat cu nicio întrebare. Altfel spus, Departamentul de Stat apăra singura persoană care cunoştea adevărata identitate a lui Y-2983 de inamicii săi de la F.B.I.

S-au mai interceptat şi alte scrisori cu micropuncte, trimise de Y-2983. Între timp, Statele Unite intraseră în război. Cenzura militară americană a oprit scrisorile, deoarece nimeni nu cunoştea codul utilizat de micropuncte.

— Dar dacă nu dați drumul scrisorilor, nemții vor prinde de veste că Y-2983 este ținut sub observație, a insistat Stephenson.

În cele din urmă, după ce micropunctele au fost acoperite cu cerneală ca să nu poată fi citite, câteva scrisori au plecat spre Germania. Apoi stația din Bermuda a dat peste o scrisoare venită din Europa şi adresată unei căsuțe poştale din Ciudad de Mexico. Agenții locali ai *Intelligence*

Service-ului, făcând o investigație la oficiul poştal respectiv, au scos la iveală numele lui Joachim Ruge. F.B.I.-ul a descoperit că o scrisoare, semnată de un anume Joachim Ruge, plecase din Honolulu cu peste doi ani înainte. Scrisoarea era adresată Clarei Ruge, Schaefferstrasse 22, Wannsee, Berlin, şi începea cu cuvintele: „Dragă mamă". Din scrisorile de până acum, reieşea că autorul o cunoaşte pe Clara Ruge. Cei de la Londra au răsfoit vechile registre de adrese ale Berlinului şi au constatat că, pe Schaefferstrasse 22, se găsea o pensiune, proprietatea Clarei Ruge, care avea un fiu, pe nume Joachim.

Aşa a fost demascat Y—2983. Inițial rețeaua de spioni din Mexic îşi transmitea mesajele adresate Hamburgului prin releul de la New York, condus de agentul dublu Sebold. De îndată ce s-a descoperit filiera Sebold, restul a mers simplu. Toate informațiile respective au ajuns în mâna procurorului general al Mexicului, un aliat fidel al lui Stephenson. Grație lui şi unui raport de 47 de pagini, redactat de F.B.I., mexicanii au luat măsurile corespunzătoare. F.B.I.-ul a verificat încă o dată o serie de mesaje mai vechi şi a trimis copii după ele B.S.C.-ului. Unele conțineau referiri la misterioasa companie Franco. Saunders şi Fernandez. Fernandez era noul nume de cod al unui agent german. Edgar Hilgert, venit din Japonia. Recitind vechile mesaje, anchetatorii şi-au dat seama că F.B.I.-ul decriptase greşit

materialul recuperat de la agentul lor dublu Sebold. Rețeaua de spionaj despre care se credea că fusese lichidată continua să opereze, supraviețuitorii purtând noi nume de cod. Fapt e că agenții germani nu au încetat niciodată să constituie o problemă în Mexic. În ciuda celor afirmate de maşina publicitară a lui Hoover despre succesul răsunător şi definitiv al F.B.I.-ului.

„Hoover trăia din reclamă", comentează Rowland. „Stephenson evita cu orice preț publicitatea. Inevitabil, toate meritele reveneau F.B.I.-ului. Nu ne-a păsat niciodată de asta. În relațiile de muncă de zi cu zi, oamenii F.B.I.-ului s-au dovedit extrem de utili. Abia când a văzut că Roosevelt dă curs cererii lui Stephenson de a se crea o agenție de informații independentă şi coordonată. Hoover a poruncit şefilor săi de secție să nu mai coopereze cu noi".

Tensiunea a crescut şi mai mult datorită scepticismului cu care a fost întâmpinată afirmația britanicilor că un al doilea front exista *în spatele* liniilor inamice, deoarece armatele secrete reținеau deja importante forțe germane. Churchill a declarat atât sovieticilor, cât şi lui Roosevelt, că, în 1942, nu se putea efectua o debarcare peste Canalul Mânecii decât în acele puține puncte cărora R.A.F.-ul era capabil să le asigure o acoperire aeriană. Se studiau planuri de debarcare a unor valuri succesive de asalt, pentru a provoca bătălii aeriene care să ducă practic la nimicirea

aviației inamice în Europa occidentală, reducând astfel presiunea exercitată asupra Uniunii Sovietice. Dar, insista Churchill, aceste planuri nu trebuiau să fie puse în aplicare prematur.

„Ne luptăm cu fantomele de pe râul Somme", i-a explicat Stephenson generalului George C. Marshall, şeful de stat major al armatei terestre americane, ca răspuns la mirarea acestuia că englezii ezită să declanşeze o debarcare masivă în Europa. Luptele de pe Somme erau un Simbol al măcelului din primul război mondial şi Churchill nu a scăpat niciodată de teama că acest măcel s-ar putea repeta.

„Primul ministru privea cu reținere răfuiala finală", spune Stephenson. „Îi plăceau acțiunea, mobilitatea, loviturile şi contraloviturile rapide. Dar o debarcare prematură risca să se transforme într-o încleştare prelungită şi sângeroasă, într-un masacru fără sfârşit".

Se mai păstra, de asemenea, speranța că tirania fascistă va fi doborâtă fără să fie nevoie de un măcel masiv; că micile operații clandestine, atentatele şi sabotajele vor submina temeliile „fortăreței europene".

„Chiar dacă am fi anticipat unde duceau toate acestea, tot n-am fi avut o altă soluție", arată Stephenson. „Stratagemele acționează la fel ca bombele atomice – nu mai poți să le dezamorsezi. Rezistența pasivă i-a reuşit lui Gandhi împotriva britanicilor. Dar țăranii francezi nu aveau cum s-

o practice împotriva Gestapoului. Istoria războiului secret este cea a trecerii de la o extremă la cealaltă – o continuă escaladare".

Cea mai ambițioasă operație secretă, *Jubilee,* a scos în evidență toate aceste aspecte. Ea a fost impusă britanicilor de necesitatea de a demonstra atât Aliaților, cât şi inamicului, că încă nu se putea deschide un al doilea front peste Canalul Mânecii. *Jubilee* a însemnat un sacrificiu premeditat, menit să salveze mult mai multe vieți atunci când a sosit cu adevărat temuta zi a debarcării. Beneficiind la maximum de pe urma acestei acțiuni, şefii serviciilor secrete au folosit-o ca acoperire pentru 16 operații secrete. La Tabăra X, unde se pregăteau să participe pentru prima oară la „operații secrete ofensive", americanii au lucrat cot la cot un refugiat evreu, care se înapoia de bunăvoie în infernul european. El avea de îndeplinit o misiune camuflată sub paravanul celei mai ciudate debarcări – una destinată să eşueze.

40

Operația *Jubilee* l-a determinat mai întâi pe inamic să creadă că se apropie ziua când sclavii nazismului vor fi eliberați. După ce a dat greş *Jubilee* l-a păcălit pe inamic în privința felului cum se va deschide cel de al doilea front. Suferind pierderile cele mai mari, soldații canadieni au fost

convinşi că operaţia nu era decât o groaznică greşeală. Iar sergentul Peretz Rose a considerat-o drept o operaţie clasică de gherilă, având scopuri politice şi militare.

Unul dintre numeroasele mistere pe care *Jubilee* îşi propunea să le elucideze era: cât de bine funcţionează radarul german?

Un răspuns parţial l-a furnizat expertul în comunicaţii Rose. Originar din Germania, el interogase un specialist neamţ în radiogoniometrie, deducând – din răspunsurile lui şi din alte date disponibile – că reţeaua inamică de radar se întindea de-a lungul zidului occidental al „fortăreţei europene". Cele mai moderne instalaţii se găseau la Dieppe, un port francez situat la vreo 120 de kilometri de Newhaven, peste Canalul Mânecii. Înainte de război, feribotul Newhaven-Dieppe fusese o rută turistică pentru europeni; acum, britanicilor li se oferea şansa să-i convingă pe nazişti că aceasta va fi şi ruta forţelor de debarcare.

Doi experţi britanici în materie de radar au sosit la Tabăra X, pentru o instrucţie specială. Acolo, ei au făcut cunoştinţă cu agentul F.B.I.-ului care urma să-i însoţească în expediţia de verificare a instalaţiilor inamice de la Dieppe. Sarcina lui era de a împuşca fie pe unul dintre experţi, fie pe celălalt, fie pe amândoi, dacă se ivea vreun pericol de a fi capturaţi de duşmani. Sergentul Rose trebuia să participe şi el, pentru a distruge radarul

nazist, după ce cei doi specialişti britanici vor fi scos piesele lor esențiale. Cei patru oameni urmau să se bucure de o protecție aeriană şi de sprijinul unei flote, improvizată la iuțeală şi alcătuită din peste 230 de nave. La acțiune a participat un efectiv total de 16 000 de soldați, marinari şi aviatori. Mulți dintre ei au căzut într-o operație care a lăsat impresia unei tentative, prost concepută şi prost organizată, de debarcare în Europa. La multă vreme după aceea, deşi obiectivul raidului a continuat să rămână învăluit în obscuritate, Churchill scria: „Dieppe ocupă un loc aparte în istoria războiului şi marele număr de pierderi nu trebuie să-l aşeze în categoria eşecurilor". Lordul Louis Mountbatten, care deținea postul de comandant-şef al operațiilor combinate, a dezvăluit la 32 de ani distanță: „Dieppe a fost una dintre cele mai importante operații din tot cursul celui de al doilea război mondial… A fost Marea Înşelătorie".

F.B.I.-ul îşi trimitea agenți în Tabăra X, aşteptând momentul când instalații similare din Statele Unite aveau să permită instruirea bărbaților şi femeilor pentru operații secrete pe teritorii străine. În 1942, noua organizație a lui Bill Donovan, O.S.S.-ul, a preluat această răspundere.

Fost agent al F.B.I.-ului, James Callaghan, care lucra acum pentru Donovan, se considera el însuşi aproape canadian. Părinții lui se născuseră

la Windsor (provincia Ontario), lângă frontieră statului Michigan. Callaghan colaborase îndeaproape cu poliția călare canadiană, contribuind la înlăturarea piedicilor birocratice şi ajutându-l pe Stephenson să transporte persoane şi aparatură între Canada şi New York. În 1942 avea 30 de ani, era un ochitor de primă mână şi un om matur, echilibrat şi deprins să gândească cu propriul lui cap, în aprilie el a început să conlucreze cu poliția din Toronto, în organizarea examenelor la care erau supuşi recruții de la Tabăra X*. Unora dintre ei li se dădea misiunea de a „ataca" obiective din oraş, „păzite" de polițişti care jucau rolul sentinelelor germane şi al echipelor naziste de contraspionaj. Dar nimeni nu ştia că face repetiție în vederea furtului unor secrete militare ale reich-ului.

În aceeaşi lună aprilie, doisprezece conducători ai mişcării de rezistență franceză au fost duşi la sediul Gestapoului de la Dieppe.

La secția de cercetare şi analiză a B.S.C.-ului din New York. Un refugiat politic din Germania a discutat cu Allen Dulles despre posibilitatea unei eventuale revolte militare împotriva lui Hitler. După spusele lui, perspectivele nu prea erau promițătoare, mai ales dacă nu se stabilea contactul cu anumiți ofițeri din Wehrmacht. Pentru un agent originar din Germania, o

înapoiere în țară prin punctele, obişnuite de graniță era primejdioasă. Trenurile, şoselele şi zborurile comerciale spre Reich se aflau sub un control foarte strict. Paraşutările prezentau riscuri, capturarea celor lansați astfel periclitând situația ofițerilor care plănuiau asasinarea lui Hitler. O cale de pătrundere putea fi debarcarea, pe un punct oarecare al litoralului. În cadrul unui raid.

„Haiducii de pe Baker Street" adunau informații despre instalațiile defensive şi despre efectivele şi calitatea trupelor germane de la Dieppe. Tinere femei, îmbrăcate civil, cutreierau Anglia cu liste ale celor care călătoriseră în Franța înainte de război. Băteau la câte o uşă şi îl întrebau pe locatarul surprins dacă nu cumva are fotografii făcute în stațiuni turistice. Un instantaneu, cu mama sau tata jucându-se pe plajă cu copiii, contribuia la evaluarea gradului de înclinare a litoralului, densitatea pietrişului oferea indicații despre capacitatea solului de a suporta greutatea unui tanc. La Denesfield Hall, în comitatul Buckinghamshire, nu departe de Bletchley Park, un tânăr colonel din *Royal Air Force,* Douglas Kendall, superviza analiza imaginilor aeriene, luate de avioane *Spitfire,* cărora li se înlocuiseră mitralierele cu camere de fotografiat.

Serviciul de informații al operațiilor combinate alcătuia un volum, pentru a sluji drept ghid unui

nou gen de turist înarmat.

Ideea unui raid se născuse pe la începutul lui 1942 şi avea în vedere atingerea câtorva obiective secrete limitate. Dar, în luna aprilie a aceluiaşi an, maşina militară a Statelor Unite şi-a revenit, cu o remarcabilă energie, după dezastrul suferit la Pearl Harbor. Pentru prima oară în istorie, bombardiere grele, concepute pentru operații bazate la sol, au decolat de pe puntea legănată de valuri a unui portavion şi au atacat oraşul Tokio. Această manifestare de combativitate din partea americanilor i-a pus dintr-o dată pe britanici în postura unor oameni lipsiți de vlagă şi de curaj. Churchill a ordonat efectuarea unor raiduri-fulger împotriva litoralului inamic. Dar aceste acțiuni nu aduceau nici pe departe cu masivul asalt pe care mulți americani îl socoteau posibil şi necesar pentru a mai slăbi din presiunea. Wehrmachtului asupra Uniunii Sovietice. Primele şase luni ale anului 1942 fuseseră catastrofale pentru Anglia. *Royal Navy* nu reuşise să convingă marina Statelor Unite că sistemul său de convoaie, bine pus la punct, avea avantaje considerabile, astfel că americanii nu au profitat de experiența ce li se punea la dispoziție. „Eram jalnic de prost pregătiți, atât pe plan material, cât şi pe plan spiritual", scrie istoricul naval american Samuel Eliot Morison în legătură cu cele ce se întâmplau în Oceanul Atlantic. În Pacific, S.U.A. Concentrau

forțe importante şi dacă englezii continuau să stea pe tuşă, nu era exclus ca Washingtonul să opteze pentru o altă linie strategică, acordând prioritate Japoniei.

Expediția de la Dieppe a început să se transforme în Marea Înşelătorie.

Din punctul de vedere al diplomației britanice, Franța şi teritoriile sale de peste mări se cufundaseră în beznă. După căderea Parisului, diplomații americani deveniseră ochii şi urechile Londrei în Franța; Washingtonul transmitea informațiile primite de la ei guvernului britanic, prin intermediul lui Stephenson.

Începând cu şase luni înainte de Pearl Harbor şi până la sfârşitul primăverii 1942, specialiştii serviciilor secrete americane, sub conducerea lui Donovan, se pregătiseră pentru o debarcare anglo-americană în Africa de Nord franceză – operația *Torch.* Dar acum, şefii de stat major ai S.U.A. Cereau un atac direct în Franța, care să se desfăşoare imediat în iunie 1942, la Washington, a avut loc o şedință strategică la nivel înalt. Au participat consilierii militari ai preşedintelui şi lordul Mountbatten, şeful operațiilor combinate. Şedința a pus în lumină conflictul care se născuse. „A fost cea mai importantă misiune a mea din tot cursul războiului", îşi aminteşte Mountbatten. „A trebuit să conving pe şefii de stat major ai lui Roosevelt că întreaga noastră concepție strategică

trebuie reconsiderată". Lordul era purtătorul unei veşti proaste: englezii nu credeau în posibilitatea unui asalt frontal în Franța, nici în 1942 şi, probabil, nici în anul următor. Toate eforturile trebuiau să se concentreze în cadrul operației *Torch.*

Preludiul la *Torch* a fost raidul de la Dieppe – operația *Jubilee.* Din motive de securitate, britanicii nu au comunicat nici măcar primului lord al Amiralității planurile în legătură cu Dieppe decât după ce totul s-a terminat. Cu fiecare zi ce trecea, importanța expediției creştea tot mai mult. Preşedintele Roosevelt a înțeles acest lucru şi nu s-a simțit îndrituit să dezvăluie şefilor săi de stat major o operație a britanicilor cu care aceştia nu îşi puneau la curent nici pe propriii lor comandanți superiori, decât dacă erau direct implicați.

„Mountbatten l-a dus de nas pe preşedinte". Aşa a sunat verdictul pronunțat de Henry Stimson, secretarul Departamentului de război, când a aflat că „marea debarcare" fusese amânată. Comandamentul american îi împărtăşea mânia. Roosevelt trecuse din nou de partea operației *Torch,* fără alt motiv aparent decât forța de convingere a unui lord în vârstă de 41 de ani, văr primar cu regele George ale VI-lea.

Fireşte, Mountbatten era mult mai mult decât un simplu văr al regelui. Luptase pe mare, timp de doi ani, înălțându-se treptat pe dificila scară

ierarhică din *Royal Navy*, care nu făcea rabat nimănui, oricât de sus-puse ar fi fost rudele lui de pe uscat. Dar la Washington domnea o cumplită ignoranță în privința britanicilor. În parte, era chiar vina Angliei, care se zbătea să facă prea multe lucruri, în prea multe locuri, fără să-şi ia osteneala de a da cuiva vreo explicație.

Stephenson a plecat cu avionul la Londra, pentru a-i arăta primului ministru cât de critică era situația. A doua zi dimineața, *Temerarul* stătea pe marginea patului lui Churchill. Acolo a aflat că se ivise o nouă încurcătură. Ministrul de externe sovietic Molotov scosese la lumină textul unui comunicat nepublicat, pe care-l concepuse primul ministru britanic şi care arăta că „s-a ajuns la un acord deplin cu privire la urgenta necesitate de a se crea un al doilea front în Europa în 1942“. De data aceasta, Churchill se vedea încolțit de promisiunea pe care o făcuse el însuşi şi pe care o popularizau acum sovieticii. Primul ministru avea de ales: ori să confirme declarația, ori să o contrazică, provocând astfel satisfacția inamicului. Până la urmă, i-a înmânat lui Molotov un *aide-mémoire,* arătând că se făceau pregătiri pentru debarcări peste Canalul Mânecii în august sau septembrie, dar că amploarea lor va fi limitată, din cauza penuriei de nave. Churchill a declarat categoric că „dacă, de dragul acțiunii cu orice preț, ne vom angaja într-o operație care se va solda cu un dezastru, nu vom servi cu nimic nici cauza

sovieticilor nici pe cea a Aliaților în general”.

În această atmosferă de suspiciune reciprocă, evidentă încă pe la mijlocul lui 1942, Stephenson i-a propus lui Churchill să discute problemele direct cu Roosevelt. Primul ministru, care traversa o perioadă de depresiune, s-a înviorat la gândul că va întreprinde o acțiune şi a fost de acord să plece la Washington. La 15 iunie, Cabinetul de război ținuse o sumbră şedință: pe frontul de est nemții lansau ofensive noi, în timp. Ce generalul Erwin Rommel repurta un şir de misterioase victorii în Africa de Nord. În Europa, represaliile naziste de după atentatul împotriva lui Heydrich luau o amploare tot mai mare şi lui Churchill i s-a adus la cunoştință că până şi copiii erau deportați în lagăre pentru a fi supuşi unor experiențe.

La 17 iunie, Churchill a trimis o notă regelui George al VI-lea: „Majestate, în caz că-mi voi pierde viața în călătoria pe care mă pregătesc s-o întreprind, îmi îngădui să cer permisiunea Majestății Voastre de a vă recomanda să-l însărcinați pe d-l Anthony Eden cu formarea unui nou guvern...”

Primul ministru a voiajat pe scaunul copilotului din cabina unui hidroavion, purtând obişnuitul său combinezon şi pe cap cu o pălărie tare, dată pe ceafă. Stephenson i-o luase înainte, cu alt avion, ducând cu sine copii ale unor documente secrete privitoare la fabricarea armelor atomice şi la pregătirea raidului de la Dieppe.

În zilele următoare, Churchill şi-a păstrat chipul mohorât la toate întâlnirile cu Roosevelt, fie în mica şi înăbuşitoarea încăpere de la Hyde Park, fie în saloanele Casei Albe. „Arăta cam mototolit în şpilhosenul lui şi avea o figură încruntată”, relata unul din generalii britanici de aviație. „Domnul Roosevelt arăta şi el destul de răvăşit”. Niciunul din cei doi conducători nu a manifestat vreun interes deosebit pentru vitalele probleme de logistică ce se puneau. Nici nu-i de mirare. La 21 iunie, preşedintele a întins primului ministru un petec de hârtie roz, pe care scria doar atât: „Tobruk a căzut în mâinile nemților”.

Pierderea Tobrukului era o veritabilă catastrofă. Portul avea o valoare simbolică pentru marile bătălii care se desfăşurau în deşertul de la vest de Cairo. Germanii lansaseră o ofensivă în Crimeea, menită să ducă la o joncțiune cu trupele din *Afrikakorps* de sub comanda lui Rommel, în Orientul Mijlociu. S-au trimis în grabă întăriri din Anglia, pe drumul cel lung care ocolea Capul Bunei Speranțe.

Tragedia despre care nu se pomenea nimic, în contextul căderii Tobrukului, o constituia ajutorul involuntar pe care i-l dăduse lui Rommel ataşatul militar american la Cairo, colonelul Bonner Fellers. Acesta transmitea toate amănuntele despre operațiile britanice serviciului de informații al armatei, la Washington. Naziştii decriptaseră „Codul negru”, utilizat de Departamentul de Stat.

În fiecare dimineață, la micul dejun, generalul Rommel căpăta un rezumat al planurilor de luptă ale adversarului său, cu date precise despre dislocarea unităților, efectivele lor şi moralul soldaților. Începând din ianuarie 1942, Rommel primise exact informațiile de care avea nevoie pentru, a răsturna situația în favoarea lui. În anul precedent, *Afrikakorps* trebuise să bată în retragere, dar, la 21 ianuarie 1942, Rommel avusese o revenire atât de elastică, încât îi pusese pe englezi pe fugă, timp de 17 zile de-a rândul. Churchill era uluit. „Vulpea deşertului" părea să ghicească toate modificările tactice ale britanicilor. În mai 1942, el manevra pentru a înconjura Tobrukul, cu o siguranță de sine izvorâtă parcă dintr-un fel de preştiință. După ce rezistase mai înainte unui asediu de 230 de zile, Tobrukul, deşi dădea impresia unei citadele inexpugnabile, suferea în realitate de deficiențe/de care Rommel n-ar fi trebuit să ştie nimic. Analizând mesajele inamice, englezii au ajuns la concluzia că generalul nazist îşi dobândea informațiile chiar din tabăra britanică de la Cairo.

Între timp, ofensiva germană a putut fi oprită, gâtuindu-se liniile sale de aprovizionare cu carburant: convoaiele Axei în Marea Mediterană erau vulnerabile la atacurile pornite de pe insula-bastion Malta. Deoarece numai ea avea posibilitatea să încetinească înaintarea lui Rommel, bombardierele şi submarinele Axei s-au

năpustit asupra Maltei în repetate rânduri, încercând să împiedice navele britanice s-o aprovizioneze. Pentru a mai reduce din intensitatea acestor lovituri, britanicii au conceput o operație pe scară mare, pentru zilele de 12 şi 13 iunie: paraşutişti şi trupe de asalt trebuiau să distrugă nouă baze aeriene italo-germane, de pe care porneau raidurile împotriva Maltei. La 11 iunie, căpătând toate detaliile, colonelul Fellers le-a transmis, de bună credință, la Washington, într-o telegramă cifrată conform „Codului negru" şi expediată prin Compania telegrafică egipteană, de la Cairo. Peste câteva ore, datele se aflau în mâna inamicului. Unitățile de sabotaj şi trupele de asalt ale britanicilor au căzut în brațele deschise ale nemților. A doua zi, bombardierele Axei, pe care englezii ar fi trebuit să le distrugă, au atacat un convoi britanic de aprovizionare, care a suferit pierderi atât de mari încât a trebuit să facă cale întoarsă. Au trecut câteva luni până ce un alt convoi a reuşit să răzbată la Malta.

La data când a avut loc dezastrul, englezii dăduseră de firul indiscrețiilor: el ducea la ataşatul militar american de la Cairo, care avea o încredere oarbă în presupusa impenetrabilitate a „Codului negru".

Ascultând criticile americanilor la adresa Angliei, care luptase cu dârzenie timp de trei ani în diferite puncte ale globului, Churchill a izbucnit în plâns. Aflând despre noul eşec suferit în

deşertul Africii, înainte de a se stabili vina ataşatului militar american, primul ministru a strigat: „Una este să fii înfrânt şi altceva este să te faci de ruşine”. După clarificarea cazului Fellers, ruşinea trebuia împărțită cu americanii, lucru de care Churchill a profitat din plin. El a cerut tancuri şi tunuri autotractate pentru forțele britanice din Africa de Nord şi a stăruit ca Roosevelt să-şi dea din nou girul pentru operația *Torch.* Apoi a dezvăluit planul raidului care urma să înlocuiască debarcarea pe scară mare în nordul Franței. Pendula revenise la punctul favorabil acțiunilor de gherilă.

Jubilee avea obiective secrete. Dar, în ochii comandanților americani, obiectivele sale oficiale au părut mărunte şi lipsite de îndrăzneală. Auzind despre raid, şeful operațiilor navale ale marinei S.U.A., amiralul Ernest King, a declarat: „Puțin îmi pasă de ce fac englezii, din moment ce pot să-mi duc din nou cuirasatele în Pacific”.

La începutul lui iulie se prevăzuse o repetiție pentru *Jubilee*/ Stephenson i-a propus lui Churchill să-l însoțească, pe drumul de întoarcere, luându-l cu el şi pe Donovan. „Ne-ar prinde bine ca Donovan să-şi trimită câțiva oameni de-ai lui în raid, pentru a putea relata despre ce e vorba în realitate”.

Roosevelt tocmai emisese „ordinul militar prezidențial” de înființare a O.S.S.-ului.

Recomandarea lui Stephenson constituia prima referire la noua organizație. Şi iată că, într-un mod cu totul lipsit de solemnitate, precursorul Agenției centrale de informații a intrat în istorie. Data ordinului prezidențial, 13 iunie 1942, a coincis cu cea la care englezii au descoperit la Cairo sursa informațiilor parvenite nemților – lucru care a scos în evidență necesitatea de a se coordona serviciile secrete aliate.

La 7 iulie, Donovan şi Stephenson au asistat la atacul întreprins de naziști împotriva unei forțe navale britanice, care traversa Canalul Mânecii pentru a „sonda" zidul de apus al „fortăreței europene". Avioanele germane au reperat şi atacat mica escadră încă înainte ca ea să pornească la drum, silind-o să renunțe la raid. O profundă tristețe s-a abătut asupra „grupurilor de vânătoare", care îşi trăgeau numele dintr-un ordin al lui Churchill de a se da contralovituri inamicului. Comandanții grupurilor s-au reunit la sediul lor neoficial, de pe Richmond Terrace, o arteră londoneză ciuruită de bombe.

„Resimțeau o adâncă decepție", relata Donovan după aceea. „Erau cu adevărat vânători şi ardeau de dorința de a lupta. Stăteau în încăperea goală, din casa pustiită de suflul bombelor – toți nişte tineri care trecuseră prin proba focului – şi părerile de rău le măcinau sufletele".

Marea înşelătorie trebuia să reprezinte ceva mai de amploare decât un simplu raid pe litoral, dar

germanii dovediseră acum cât de prost pregătiți erau englezii pentru a lansa până şi un astfel de raid. După căderea Franței, primul ministru semnase un ordin cutezător de la care nu mai putea să dea înapoi: „Unități de asalt autonome, bine dotate cu tehnică militară, alcătuite din forțe instruite special pentru acțiuni de vânătoare vor semăna teroare de-a lungul coastelor ocupate de inamic". Churchill prevăzuse că aceste raiduri vor oferi experiența necesară pentru debarcarea finală; iar ca urmare a ordinului său, au luat naştere „operațiile combinate", de sub comanda lordului Mountbatten, având drept misiune specială „punerea la punct a procedeelor de desanturi maritime, precum şi crearea şi procurarea tehnicii militare corespunzătoare".

Proiectarea „tehnicii militare corespunzătoare" avea loc în Anglia, dar producția ei de masă trebuia lăsată pe seama americanilor. Aceştia nu erau însă dispuşi să furnizeze arme. Până ce nu se convingeau că englezii sunt decişi să lupte. Pe la mijlocul lunii iulie, preşedintele Roosevelt a trimis pe amiralul King şi pe şeful de stat major al armatei terestre, generalul Marshall, la Londra, pentru a dezbate ei înşişi această problemă cu Churchill. Cei doi au stăruit mai departe pentru o debarcare masivă peste Canalul Mânecii. Churchill a răspuns în doi peri. Două săptămâni mai târziu, a început concentrarea forțelor pentru *Jubilee*.

La 12 august, primul ministru a plecat cu avionul la Moscova, unde Stalin a făcut numeroase observații critice la adresa combativității britanicilor. Stalin vorbea încet şi hotărât, fără să se uite la Churchill, care se posomora tot mai mult. Pe neaşteptate, primul ministru britanic a izbit cu pumnul în masă şi a dezlănțuit un tir de fraze furioase, care a durat cinci minute.

— Nu înțeleg ce spuneți, l-a întrerupt Stalin. Dar zău că admir înflăcărarea dumneavoastră!

A urmat un mesaj adresat lui Stephenson la New York: „După părerea mea, Consiliul comisarilor poporului nu a primit ştirile aduse de mine la fel de bine ca Stalin. În fond, acesta îşi dă seama că dreptatea e de partea noastră".

Churchill îi spusese lui Stalin că britanicii nu aveau nimic să-şi reproşeze în privința combativității, dar că, în schimb, orice încercare de a deschide acum un al doilea front în Franța era sortită eşecului. Peste o săptămână. *Jubilee* a dovedit câtă dreptate avea.

Sergentul Rose a sosit cu avionul de la Tabăra X în comitatul englez Sussex, unde trupelor canadiene le revenea aparent sarcina de a apăra această parte a țării de o eventuală invazie. În realitate, ele se pregăteau pentru *Jubilee.* Împreună cu Rose, a sosit şi James Callaghan, fostul agent al F.B.I.-ului. Amândoi au fost

încadrați în unități regulate ale armatei, fără a stârni vreo bănuială despre rolul lor secret.

Cei doi specialişti în radar care urmau să meargă la Dieppe şi-au petrecut ultimele zile ale preparativelor studiind hărți ale reliefului local şi cronometrând fiecare fază a propriei lor misiuni. Ei aveau asupra lor ordine scrise, adresate „comandanților de plaje", prin care li se dădea prioritate absolută în utilizarea mijloacelor de transport. Un sergent din securitatea de campanie canadiană primise în taină dispoziția de a-l seconda pe Callaghan. Sub pretextul că se ocupă de paza personală a celor doi savanți, el avea indicații să-i ucidă, dacă Callaghan nu reuşea să evite capturarea lor de către inamic.

Doi „haiduci de pe Baker Street" au fost ataşați fiecare câte unei unități militare canadiene regulate. Ei învățaseră pe dinafară planul închisorii Gestapoului, unde erau deținuți cei doisprezece conducători din Rezistența franceză. „Haiducii" erau dotați cu aparate de radioemisie şi recepție de fabricație recentă, care funcționau pe o lungime de undă specială, denumită în cod *Phantom.* Stația de releu era un transmițător mobil de tip nou. Tot acest echipament provenea din depozitele armatei, americane. Îl adusese pe ascuns Donovan, care, de teamă ca nu cumva să compromită expediția, pretinsese că era necesar oamenilor săi. De fapt, doi agenți ai O.S.S.-ului au participat la acțiune ca observatori, încadrați

temporar într-o unitate americană – faimosul Batalion 1 de cavalerie[25], care făcuse instrucție în creierii munților Scoției. Erau primii ostaşi americani care se pregătiseră de luptă conform programului aplicat de comandourile britanice; din rândurile lor au fost selecționați 6 ofițeri şi 44 de soldați.

În dimineața de marți, 18 august, la ora 10. Comandanții operației *Jubilee* au trimis un scurt mesaj în partea de sud-est a Angliei: „Spectacolul începe *acum!"* O activitate frenetică a cuprins mii de oameni din bivuacurile militare şi porturile de îmbarcare dintre Southampton şi Newhaven. Peste şase ore, toate batalioanele se aflau la bordul navelor. Cea mai mare flotă engleză din Canalul Mânecii de la izbucnirea războiului se pregătea de plecare, sub protecția întunericului. Cifrele statistice erau impresionante: 5000 de soldați canadieni de elită urmau să ducă greul luptelor, sprijiniți de forțe navale şi aeriene cu echipaje totalizând 10.000 de oameni. Forțe separate de comando trebuiau să atace puncte de pe litoral de ambele părți ale obiectivului principal: Dieppe.

Dar „flota de debarcare" consta din mici ambarcațiuni dotate cu arme uşoare, inclusiv patru canoniere de apă dulce şi un barcaz de 700 de tone, cu un tun de 4 țoli. În cursul traversării

---

[25] Denumire veche şi păstrată în mod tradițional de armata americană, deşi caii acestei „cavalerii" nu mai există demult. - *nota trad.*

nocturne, câteva nave s-au ciocnit de vedete rapide inamice. Când primii soldați şi primele tancuri au ajuns pe litoral, în zorii zilei de miercuri, germanii îi aşteptau, gata de luptă. Trei sferturi din efectivele canadiene erau condamnate încă din clipa când au părăsit navele de debarcare.

Conform primelor versiuni oficiale, raidul a fost prezentat drept o reuşită acțiune de sondaj, menită să găsească „cheia de aur a victoriei", care să deschidă poarta „fortăreței europene". Ulterior, această interpretare s-a adâncit în formula: „Fără raid, n-ar fi existat debarcarea". Cu alte cuvinte, concepția masivului asalt de la 6 iunie 1944 s-a bizuit în exclusivitate pe concluziile trase de pe urma operației *Jubilee.* Formula corespundea adevărului. Înaltul comandament american şi-a dat seama de consecințele nefaste ale acțiunilor întreprinse în pripă de forțe neadecvate. Cavalerişti americani care au asistat la masacru au pus diagnosticul eşecului: „Lipsă de tehnică militară".

Lecția apare şi într-o notă manuscrisă, expediată printr-un porumbel călător de la bordul unei nave:

„Către Corpul 1 canadian

De la nava militară Fernie Data: 19 august 1942

Vă transmitem părerea noastră acum, pentru eventualitatea că vom întâmpina dificultăți mai târziu. Efectul de surpriză s-a pierdut probabil ca urmare a ciocnirilor navale de la începutul

dimineții. Forța inamicului pare să fi crescut. După aprecierea tuturor ofițerilor... aviația de bombardament trebuie să ofere un sprijin mult mai puternic viitoarelor operații combinate.

Oamenii noştri s-au comportat admirabil – nici urmă de panică în transmisiile radio... pierderile s-au raportat prin semnale luminoase.

Ne pare rău că am dat greş..."

Aproape toți supraviețuitorii au considerat raidul de la Dieppe drept un eşec. Guvernul britanic a luat dura decizie de a nu le spune nimic care să le schimbe părerea. În realitate. *Jubilee* a fost un succes excepțional, deşi în afara canoanelor obişnuite.

Printre cei care au văzut operația în această lumină se numără şi Frank Koons, originar din statul Iowa, primul ostaş american care a ucis un soldat german în cel de al doilea război mondial şi primul care a fost decorat cu Medalia militară britanică pentru vitejie. El a debarcat în rândurile comandoului nr. 4, sub comanda lordului Lovat, şeful clanului scoțian Fraser. Înalt şi zvelt, purtând pantaloni de catifea reiată şi un pulovăr tricotat, Lovat îşi mânjise fața cu cremă de ghete neagră, ca şi cei 250 de oameni ai săi. Koons era unul din cei şase americani picați, în plină beznă, într-un punct situat la oarecare depărtare de Dieppe. Deasupra lor se ridicau tunurile giganticei baterii Hess, cocoțată pe o faleză înaltă şi aparent inaccesibilă. O cazemată germană a deschis focul

asupra navei de debarcare, care se îndepărta de țărm. Comandoul a intrat în acțiune cu o precizie de ceasornic. Un grup a atacat cazemata cu grenade de mână, un altul a aruncat peste coama dealului cârligele de fier ale scărilor de asalt. Vâlceaua de la capătul plajei era minată. Lovat şi-a condus oamenii prin câmpul de mine, luminând cu lanterna indicatoarele puse de nemți pentru propria lor orientare. Un pluton dotat cu aruncătoare de flăcări s-a târât, pe teren descoperit, până la gardul de sârmă ghimpată care înconjura bateria Hess, aşteptând atacul aerian. Acesta s-a produs peste câteva secunde, când au apărut avioanele *Hawker-Hurricane,* zburând la mică înălțime deasupra mării.

Din interiorul slab luminat al unei case. Koons a văzut ieşind o sentinelă germană. Americanul a ridicat puşca şi a tras, în timp ce alți patru cavalerişti au dat năvala în casă. Ei şi-au croit drum prin luptă până pe acoperiş, de unde au putut contempla gropile bateriei, în lumina zorilor care inunda acest colțişor paşnic al Franței.

Cei din grupul de lângă baterie şi-au pus baionetele la armă. *Hurricane*-urile s-au năpustit din văzduh, trăgând din tunuri şi lansând rachete, apoi au dispărut în câteva secunde. Koons a auzit vuietul unui corn de vânătoare. Era semnalul lui Lovat pentru atacul la baionetă. Oamenii au trebuit să străbată în fugă peste 200 de metri, sub focul mitralierelor inamice, care trăgeau din

cazemate de beton. Sărind prin găurile făcute în sârma ghimpată, unii au căzut, loviți de gloanțe, ceilalți au trecut mai departe, peste trupurile lor. La un moment dat, au încremenit o fracțiune de secundă, văzând un ofițer nazist, care zdrobea sub cizme capul unui atacator rănit şi căzut la pământ. Apoi baionetele şi cuțitele s-au înfipt în gâtlej şi în pântece, au retezat mâini şi picioare. Din cei 112 servanți ai uriaşelor tunuri, numai patru au scăpat cu viață.

Alte grupuri de comando au efectuat asalturi similare de-a lungul coastei. Ca şi cel al lui Lovat, unele au avut dublul obiectiv de a diviza apărarea inamică şi de a-i distrage atenția de la activitatea agenților. Tuturor acestora, operația le-a apărut ca încununată de succes.

Rose şi Callaghan au ajuns la puternica stație de radiodetecție de deasupra portului, împreună cu specialiştii în radar şi cu sergentul din securitatea canadiană de campanie. Între timp, tancurile canadiene răzbiseră pe străzile oraşului. „Cum de au ajuns acolo, numai Dumnezeu ştie", spunea Callaghan după aceea. Ascultând cele transmise prin rețeaua de radio *Phantom,* el ştia că majoritatea forțelor de asalt fuseseră imobilizate şi masacrate pe plaja principală. În afara pistolului cu care trebuia să-i ucidă pe cei doi savanți pentru a nu-i lăsa să cadă în mâna inamicului, Callaghan nu avea nicio armă. În schimb, ducea cu el singurul aparat de radioemisie şi recepție cu înaltă

frecvență care păstra legătura dintre grupul său şi Baker Street. Drept releu servea masiva *Motorola,* de fabricație americană, pe atunci cel mai modern retransmițător mobil, instalat la bordul unei nave ancorate în larg.

„Grație instrucțiunilor primite de la Watsen-Watt, am lucrat ca la carte", povesteşte Rose. Inventatorul radarului dorise să participe personal la raid. Înlocuitorii lui au fost precedați de doi colegi ai lui Callaghan de la Tabăra X. Ei au luat sentinelele prin surprindere, tăindu-le gâtul cu cuțitul şi cu sârmă subțire de cupru. Rose s-a repezit la cabana cea mică, unde spera să găsească dispozitivele de control ale radarului.

Simultan, unul din specialişti a dat o fugă până la stația cea mare de radar, care domina litoralul. Era Jack Nissenthall, un coleg mai tânăr al lui Watson-Watt, înrolat temporar ca sergent în *Royal Air Force.* Fusese ales pentru că îmbina calitățile unui bun ostaş cu cunoştințele necesare unui expert, care ştie ce anume să caute într-o stație radar. Nissenthall era fiul unui croitor evreu din Polonia, care se refugiase la Londra. Îl însoțeau nouă trăgători de elită din regimentul canadian Saskatchewanul de sud. Misiunea lui Nissenthall era de a verifica dacă nemții dispun de un echivalent al magnetronului cavitar britanic. „cutia neagră fermecată" care dădea radarului un plus de flexibilitate. Canadienii aveau ca sarcină de a-l ucide pe sergent, dacă se ivea pericolul ca

inamicul să-l ia prizonier.

Nissenthall a constatat că stația de radar era atât de bine protejată încât devenise practic inaccesibilă. În timp ce se străduia totuşi să găsească o cale prin care să *răzbească* înăuntru, a avut loc atacul primului val de *Hurricane,* sincronizat în aşa fel încât să distragă atenția inamicului de la treaba pe care o făcea Rose. Acesta a luat aparatura care i se părea interesantă, apoi a aruncat cabana în aer, folosind explozive plastice. Dat fiind bombardamentul efectuat de R.A.F., era puțin probabil ca nemții să-şi mai dea seama că cineva le inspectase radarul, subtilizând instalațiile sale cele mai de preț.

După încheierea raidului aerian, Nissenthall s-a ridicat de jos, unde se trântise, şi a tăiat cablurile care legau stația principală de radar cu oraşul Dieppe. Acum, de îndată ce aveau să repună în funcțiune radarul, germanii trebuiau să transmită informațiile prin radio. De partea cealaltă a Canalului Mânecii, monitoarele britanice căpătau astfel posibilitatea să intercepteze mesajele şi, comparând datele obținute cu cele ale radarului britanic, specialiştii puteau să tragă concluziile necesare cu privire la progresele ştiințifice ale inamicului[26].

---

[26] Participanții la „operațiile speciale", organizate de „haiducii de pe Baker Street" nu au fost decorați, iar activitatea lor nu a fost dată publicității, nici măcar după război. De teama represaliilor germane, s-a recomandat lui Nissenthall să-şi schimbe numele. Ulterior, el s-a stabilit

La cealaltă extremitate a oraşului, oameni ai Directoratului operațiilor speciale au pătruns cu forța în închisoarea locală, care fusese transformată într-un centru de interogare al Gestapoului, şi i-au eliberat pe conducătorii din Rezistența franceză. Trei germani sudeți, în uniforme naziste, s-au grăbit să dea mâna cu atacatorii, dispărând apoi în interiorul clădirii şi răsuflând uşurați, fără doar şi poate, că „haiducii" nu găsiseră de cuviință să-i împuşte.

Conform orarului pe care-l avea lordul Lovat şi pe care-l respecta cu o rece strictețe, reîmbarcarea trebuia să aibă loc la ora 7,30 dimineața. Cu câteva secunde înainte ca termenul să expire, el a inspectat scena masacrului de la bateria Hess. Cu carabina sa de sport *Winchester* sub braț, avea aerul unui nobil ieşit la vânătoare de potârnichi. Masivele tunuri ale inamicului fuseseră scoase din uz. De jur-împrejur, zăceau trupurile celor căzuți în luptă.

— Dați foc! a ordonat Lovat. Incendiați totul!

Cazematele bateriei s-au aprins, iar cadavrele au fost îngrămădite lângă tunurile înnegrite de explozii.

Când îmbarcarea a luat sfârşit, Lovat a întrerupt tăcerea pe care o păstrase până atunci prin radio:

— Toți servanții bateriei au fost lichidați la

în Africa de Sud, ca director al unei companii de aparatură electronică la Johannesburg.

baionetă. Sunteți satisfăcuți?

În văzduh s-a declanşat o serie de bătălii aeriene. Sub acoperirea lor, s-au retras luptând cavalerişti americani, comandourile britanice şi infanterişti canadieni. Echipele de „haiduci de pe Baker Street" s-au urcat la bordul vedetei torpiloare rapide, care i-a dus la Newhaven, împreună cu informațiile culese despre noile instalații germane de radar. Realizarea lor cea mai importantă o constituia furtul unei aparaturi care avea să dezvăluie detalii despre stațiile inamice de radar de pe litoral. Aceasta a permis luarea de contramăsuri care, au uşurat accesul bombardierelor aliate spre teritoriile celui de al treilea, Reich. De asemenea, eliberarea conducătorilor din Rezistența franceză şi implantarea unor agenți germani antinazişti au avut consecințe pe termen lung. Până şi unii canadieni căzuți prizonieri au găsit mijlocul să continue lupta. Printre evadații de mai târziu se afla şi un canadian de naționalitate franceză, Lucien Dumais. Vorbind curent franțuzeşte, el şi-a croit drum prin Franța ocupată, înapoindu-se în cele din urmă la Londra. Acolo i s-a cerut să se ocupe de „o treabă specială". El s-a reîntors pe continent, organizând rețeaua *Sheridan,* care a ajutat 307 aviatori aliați, doborâți în luptă, să scape din mâinile naziştilor.

Era esențial însă ca nemții să creadă că *Jubilee* dăduse greş. Acest mit a fost păstrat cu atâta

scrupulozitate încât nici măcar Mountbatten – care luase cel puțin apărarea raidului, ca repetiție a debarcării şi ca Mare Înşelătorie – nu a cunoscut toate operațiile secrete, desfăşurate sub acoperirea lui. Cu treizeci de ani mai târziu, lordul a avut o întâlnire cu supraviețuitorii şi cu familiile celor căzuți, asigurându-i că nu se jertfiseră vieți din lipsă de răspundere. Întrebat despre ordinul ca specialiştii să fie împuşcați pentru a nu fi luați prizonieri, el a răspuns:

— Dacă aş fi ştiut de acest ordin. L-aş fi contramandat pe loc!

Întrezărim aici un aspect al tensiunii ce domnea între comandanții forțelor regulate şi „haiducii de pe Baker Street", care nu puteau să respecte regulile general acceptate ale jocului. Cei care au dus la îndeplinire misiunile secrete s-au topit cu toții, fără nicio răsplată, în ceața anonimatului. Cecil Merritt, comandantul regimentului Saskatchewanul de sud, a căpătat cea mai înaltă decorație pentru vitejie – Crucea Victoria. Ca ofițer activ din forțele regulate, el putea primi în mod public această distincție, ceea ce nu l-a împiedicat să declare că socoteşte medalia drept o recompensă pentru cei al căror curaj nu poate fi omagiat oficial.

La conferința de presă confidențială, ținută la Londra, după efectuarea raidului, ziariştilor li s-a atras atenția: „Nu atribuiți aceste informații unor surse oficiale... Anumite date. Care, din motive

bine întemeiate, nu puteau fi dezvăluite în prealabil, v-au fost oferite spre orientarea dvs. Raidul de operații combinate de la Dieppe marchează un important pas înainte în programul nostru de acțiuni ofensive…”

Țelul global al operației *Jubilee* a fost, aşa cum a declarat Churchill în parlament, „de a înşela inamicul”. Declarația primului ministru nu s-a dat niciodată publicității, deoarece înşelătoria continua să-şi exercite efectul: la sfârşitul anului 1942, Hitler ținea 33 de divizii la „zidul Atlanticului”, pentru a apăra, în principal, micile porturi din zona Calais-Boulogne, unde credea că britanicii vor ataca din nou. Declarația lui Churchill, într-o şedință secretă a parlamentului, a ajuns la Roosevelt, prin intermediul B.S.C.-ului: „Atacul care va avea loc, la momentul potrivit, peste Canalul Mânecii sau Marea Nordului, necesită o mulțime de pregătiri, un mare număr de nave de desant şi o puternică forță de infanterie, instruită, divizie cu divizie, în operații amfibii… Am fi dovedit o imprudență de neiertat, dacă ne-am fi angajat într-o astfel de acțiune înainte de a pune la punct toate pregătirile… Un comunicat comun menționa crearea unui al doilea front în Europa în 1942, deoarece era extrem de important pentru Rusia ca inamicul să creadă că eram pregătiți şi decişi pentru o asemenea operație”.

Analizându-se pierderile suferite de atacatori, s-

a constatat că 3367 de canadieni căzuseră morți, răniți sau prizonieri, din totalul de 4963 care luptaseră pe uscat. Majoritatea rănirilor se produseseră cu prilejul debarcării şi al reîmbarcării. Cele mai vulnerabile părți ale trupului s-au dovedit, în ordine: membrele inferioare, membrele superioare, toracele, gâtul, capul şi abdomenul.

Aceste sinistre studii au dus la crearea de blindaje, vehicule şi tehnici, care, la 6 iunie 1944, au contribuit la reducerea pierderilor. Noile nave de desant, de tip L.C.T. (R.)[27], puteau trage 1080 de rachete grele, în 26 de secunde, asupra unei singure porțiuni de litoral, ceea ce echivala cu un bombardament efectuat simultan de 80 de crucişătoare. Campania dusă din insulă în insulă, în Oceanul Pacific, de forțele de desant americane s-a bazat pe lecțiile dezastrului de la Dieppe şi pe echipamentul realizat după aceea.

În cursul raidului s-au schimbat peste o mie de mesaje cu radio-operatorii din Franța ocupată. Din ele, B.S.C.-ul şi secția de cercetare şi analiză a O.S.S.-ului au tras concluzia că armatele secrete din Europa nu erau încă gata de luptă. „Marea de oameni, în care partizanii puteau să înoate ca peştele în apă, nu se crease încă", arată Stephenson, parafrazându-l pe Mao Ze-dong.

---

[27] *Landing Craft Tanks (Rockets)* navă de desant pentru tancuri, dotată cu rachete. - *nota trad.*

Chiar şi nişte critici severi, ca amiralul King şi generalul Marshall, şi-au pus semnăturile pe o scrisoare adresată lui Mountbatten. În ziua marii debarcări, din iunie 1944:

„Astăzi am inspectat forțele britanice şi americane de pe solul Franței. Am trecut printre escadre uriaşe, cu nave de desant din care se revărsau oameni, vehicule şi provizii... Ne-am împărtăşit secretele unii celorlalți şi ne-am ajutat, după puterile noastre, unii pe ceilalți. Vrem să vă spunem, în clipa de față, că ne dăm seama că o mare parte din această tehnică militară – şi, implicit, o mare parte din succesul acțiunii – se datoreşte realizărilor dumneavoastră şi ale colaboratorilor dumneavoastră din operațiile combinate".

Secretele raidului au fost atât de bine păstrate încât, mult timp după război, s-a judecat un celebru proces de calomnie, în legătură cu o afirmație a publicistului Quentin Reynolds. Acesta susținea că „un om de ştiință, pe nume profesorul Wendell", a fost trimis la Dieppe într-o „misiune sinucigaşă". Comentatorul Westbrook Pegler, care l-a zugrăvit pe Reynolds drept un mincinos, un fanfaron şi un corespondent de război absent de pe teatrele de luptă, afirma că povestea cu „savantul nebun" fusese scornită de publicist. Reynolds l-a dat în judecată. Procesul a avut loc în 1955. Jock Laurence, din statul major al lordului Mountbatten, a depus ca martor, declarând că

autorul relatase corect despre participarea unor oameni de ştiinţă la o misiune primejdioasă. Dar, nici măcar după o perioadă atât de lungă, nu se puteau furniza amănunte din dosarele secrete. Magistratul a acceptat să trateze informaţia în mod confidenţial, rugându-l pe martor să scrie numele respective pe o foaie de hârtie, pe care apoi a rupt-o. Reynolds a câştigat procesul şi i s-au acordat 175.000 de dolari ca despăgubire. Au mai trebuit să treacă alţi douăzeci de ani, până ce Mountbatten, vorbind în calitatea sa de şef al operaţiilor combinate, a făcut dezvăluiri suplimentare.

Jubilee, arăta Mountbatten în 1974, i-a convins pe nemţi că debarcarea pe scară mare nu se va produce pe un ţărm deschis. „Noi însă am ajuns la concluzia fermă că putem face acest lucru, dacă vom folosi porturi mobile prefabricate", relata lordul. „Astfel s-au născut «Agudele» – porturile artificiale, pe care le-am transportat peste Canalul Mânecii, pentru a servi drept adăposturi pe coastele deschise, pe care inamicul credea că le poate apăra cu forţe reduse. Şi astfel *Jubilee* a devenit Marea Înşelătorie".

Mountbatten nu ştia nimic despre prăzile dobândite de agenţii secreţi aliaţi, cu excepţia celor care afectau propriile sale proiecte de viitor. Unul din agenţi a adus B.S.C.-ului un raport sigilat şi marcat „Extrem de secret". În conţinut se menţiona că „în Germania se fabrică bombe cu aer

lichid… de o teribilă forță destructivă”. Stephenson a apreciat că era vorba probabil de rachete cu încărcătură atomică.

Raportul a declanşat o serie de evenimente. Dar, în lunile imediat următoare, ele au fost lăsate în umbră de acțiunile pentru importanta operație de desant *Torch,* care pregătea debarcarea cea mare în Europa.

Partea A Şasea
Sfârşitul Începutului

41

5 septembrie 1942.: Roosevelt către Churchill „Ura!”

6 septembrie 1942: Fosta persoană navală către Roosevelt: „O.K., cu toată viteza înainte!

Multe lucruri au mers prost în cursul operației *Torch,* masivul asalt împotriva Africii de Nord franceze, pe care îl anunțau cele două mesaje de mai sus. Roosevelt şi Churchill ei înşişi se cam pripeau, felicitându-se reciproc pentru decizia de a declanşa acțiunea, în ciuda opoziției manifestate chiar de unii comandanți militari ai lor. Obstacole după obstacole au întârziat debarcarea. S-au comis greşeli. Dar, la numai trei săptămâni după Dieppe, nou-născutul O.S.S. Era gata să se apuce de treabă. Îl aştepta angajarea deplină a Statelor

Unite într-un gen de conflict care avea să dea naştere unor gigantice organizații, dispunând de bugete în afara oricărui control, şi care astăzi se numesc Agenția centrală de informații şi Organizația națională de securitate. Istoria va consemna, de asemenea, că *Torch* a duş la un divorț fatal între serviciile secrete britanice şi americane, spulberând visul lui Stephenson despre o singură agenție coordonată şi controlată în mod democratic, fără riscul de a cădea pradă subversiunii.

Realizabilă ca urmare a faptului că B.S.C.-ul procurase codurile navale franceze, operația *Torch* a scăpărat scânteia care a tradus în viață viziunea lui Churchill despre o Europă în flăcări. După *Torch* B.S.C. A devenit partenerul secund al americanilor. Colaborarea a funcționat satisfăcător pentru obținerea primei bombe atomice. Dar pe tărâmul războiului secret, ea a depins din ce în ce mai mult de prietenia personală dintre oameni ca Stephenson şi Donovan. Uneori, nici măcar ei nu mai puteau atenua asperitățile, mai ales în primele zile ale prezenței O.S.S.-ului la Londra. Fără să vrea, un viitor cadru al C.I.A., Miles Copeland, a dat multă bătaie de cap englezilor, încă de la sosirea lui, pe la mijlocul lui 1942.

Descriind starea de spirit a O.S.S.-ului în acea perioadă, Copeland o sintetizează astfel: „Lasă că le arătăm noi englezilor cum să deretice prin casă”.

În 1974, când a putut în sfârşit să vorbească în voie despre cele întâmplate, el a scris în săptămânalul londonez *Spectator*: „Noi, americanii, o ţineam una şi bună – că englezii se amestecă mereu în iniţiativele noastre –, până ne lămuream că, de fapt, ei se ocupau demult cu treaba respectivă şi că noi nu făceam decât să le punem bețe în roate... în *jocurile* pe care le concepeam noi, ofițeri americani bine informați despre situația pe front se puneau în locul Înaltului comandament german şi încercau să-şi imagineze cum va reacționa acesta la fiecare dintre variantele operative pe care le avea în vedere Statul major britanic. Când comandanții noştri nu țineau seama de concluziile la care ajungeam, îi socoteam proşti şi incompetenți. Abia târziu am aflat că ei ştiau exact pe baza căror informații vor acționa nemții – pentru simplul motiv că informațiile proveneau de la englezi, conform sistemului „dublei cruci", dezvăluit de John Masterman cu treizeci de ani mai târziu. Nu ni s-a spus că Statul major general britanic cunoştea şi contramăsurile pe cale să fie luate de nemți: englezii citeau ordinele strict secrete ale naziştilor, adesea înainte chiar ca ele să ajungă sub ochii comandanților germani de pe front. Doar vreo douăzeci şi ceva de ofițeri americani aveau acces la *Ultra.* Noi, ceilalți, deşi verificați şi socotiți vrednici de a fi puşi la curent cu cele mai stricte secrete, am trecut prin război judecându-i pe

comandanții noştri aşa cum îi vedeam – de obicei, cu epitete nu tocmai măgulitoare".

În iulie 1942 Copeland a arestat un neamț suspect la Londra, ajutat de Frank Kearns, care ulterior a devenit un binecunoscut crainic la televiziune. Ei şi-au dus prizonierul până în Grosvenor Square, unde se afla pe atunci cartierul general al forțelor americane. Acolo, i-a oprit un colonel britanic, furios la culme.

„Neamțul nostru se afla deja sub urmărirea Scotland Yardului", povesteşte Copeland. „Englezii voiau să facă din el un agent dublu, care să trimită şefilor săi de la Berlin numai ceea ce dorea Statul major britanic să le parvină... S-au mai ivit şi alte câteva incidente de felul ăsta şi numai Dumnezeu ştie ce daune au provocat ele..."

Oricât de mult s-ar fi străduit, Stephenson nu reuşea totdeauna să convingă Londra că O.S.S.-ul nu trebuie tratat ca un prunc în faşă. În cele din urmă, el a trimis lui Donovan o notă, cuprinzând un citat din Hamlet":

Iar ție însuşi, credincios de-ți eşti,
Atunci, aşa cum ziua îi urmează nopții,
Pe nimeni altul nu poți să înşeli[28].

Aceasta este filosofia celor de la conducerea Angliei, arăta Stephenson. Aşa cum este şi filosofia

---

[28] Shakespeare : *Opere,* vol, VII, Bucureşti, 1959, p. 634. - *nota trad.*

lui Donovan şi a colegilor săi. Dacă vor fi în stare să-şi amintească de ea şi să se trateze reciproc ca nişte oameni de bună credinţă, se va putea evita o ruptură fatală.

Disensiunile de bază au început în cursul pregătirilor pentru *Torch.* Operaţii pe scară mare ale O.S.S.-ului au precedat debarcarea anglo-americană în Africa de Nord franceză. Bill Donovan şi B.S.C.-ul au convenit să extindă coordonarea în zona Mediteranei.

Dar de la Londra au venit dispoziţii ca operaţiile secrete să se desfăşoare separat. Această „aparentă perfidie" a stârnit „furia fără margini" a lui Donovan, după cum afirmă Bickham Sweet-Escott, principalul reprezentat la Washington al „haiducilor de pe Baker Street". „Donovan era convins că fusese tras pe sfoară".

Precipitarea evenimentelor în toamna anului 1942 le-a permis lui Stephenson şi Donovan să păstreze controlul asupra unei alianţe care s-ar fi putut dezintegra. Donovan i-a propus lui Roosevelt ca activitatea de pregătire în coloniile franceze să se intensifice. El voia să obţină „sprijinul conducătorilor populaţiei autohtone, să cultive loialitatea locuitorilor, să implanteze şi să organizeze grupuri de sabotori, să înfiinţeze depozite de carburant şi să creeze unităţi de gherilă, alcătuite din oameni îndrăzneţi". Toate acestea urmau să cadă pe umerii O.S.S.-ului. Francezii îi expulzaseră din teritoriile lor de peste

mări pe britanici, care, din punct de vedere diplomatic, erau acum „orbi” acolo. Se ivea pericolul unei dominații a O.S.S.-ului asupra unei zone importante pe plan strategic.

În timp ce englezii se ciondăneau mai departe cu aliații lor de peste ocean, comandantul Armatei 5 americane, generalul Mark Clark, purtând numele de cod *Mark,* şi un „haiduc de pe Baker Street” se aflau la bordul submarinului britanic *Seraph.* Acesta se furişa în adâncurile Mediteranei, în drum spre un punct din apele inamice. Echipajul se pregătise special pentru operații clandestine. Pe o plajă, la 135 km de Alger, *Mark* era aşteptat de acelaşi Robert Murphy care fusese consilierul ambasadei Statelor Unite la Vichy şi acordase o atenție deosebită politicianului filonazist Pierre Laval.

„Era genul de colaborare la care năzuiam”, comentează Stephenson. „O oştire uriaşă aştepta să plece la drum. Navigând pe ape inamice, spre coloniile franceze. Englezii nu aveau posibilitatea să aprecieze starea de spirit a comandanților francezi din Algeria şi Maroc. De acest aspect se ocupaseră americanii. Generalul Clark urma acum să poarte discuții extrem de delicate, pentru a vedea în ce măsură debarcarea va întâmpina rezistență. Noi doream ca imperiul francez să participe din nou la războiul împotriva Axei şi *Torch* trebuia să-i uşureze această întoarcere în rândurile Aliaților”.

La 22 octombrie, submarinul lui Clark a ieşit la suprafață. Un agent al O.S.S.-ului, Ridgeway Knight, cutreiera de aproape trei ore plaja pustie, în aşteptarea generalului. În apropiere, Murphy aştepta şi el, într-o vilă cu fereastra luminată de un bec fără abajur. În vilă se mai afla şi generalul francez Charles Mast.

La miezul nopții, o barcă de cauciuc, manevrată de un comando britanic, a ajuns la mal. În urma ei, au venit alte trei, care transportau pe Clark şi pe colaboratorii săi. *Seraph* a intrat din nou în imersiune, rămânând pe fundul mării până în noaptea următoare. În acest interval generalii francezi şi americani au stat de vorbă.

Misiunea de ultim moment a lui Mark Clark avea drept scop să-i convingă pe comandanții francezi că operația *Torch* este iminentă; că succesul ei va asigura eliberarea Franței; şi că guvernul american garanta corectitudinea intențiilor britanice.

Comandantul trupelor franceze din Algeria era generalul Alphonse Juin, care, doar cu unsprezece luni în urmă, negociase cu Göring la Berlin în legătură cu folosirea Africii de Nord franceze de către trupele lui Rommel. În ziua când Clark se afla în Algeria, bătăliile ce se desfăşurau în deşert, la răsărit de coloniile franceze, păreau că evoluează defavorabil pentru englezi. Juin şi ai lui – care nu ştiau nimic despre înfrângerea morală a lui Rommel – credeau că nemții vor trece de

piramide, pentru a face joncțiunea cu forțele naziste care înaintau în Caucaz. Nu era deloc probabil ca Juin şi acoliții săi să renunțe la atitudinea lor de expectativă, pentru a veni în sprijinul unei inoportune expediții anglo-americane. De asemenea, Juin era în strânse relații cu şeful misiunii militare germane la Casablanca, generalul Theodor Auer, şi îndoielnica lui neutralitate putea fi fatală operației *Torch.* În momentul acela, 107.000 de soldați aliați se pregăteau să debarce în câteva puncte situate de-a lungul celor 3200 km ai coastei nord-africane. Nu departe de Cairo, Armata 8 britanica ținea, în sfârşit, piept atacului inamic şi se pregătea şi ea de ofensivă. Toate acestea stăteau sub semnul riscului. La căderea nopții, Clark a ajuns la capătul negocierilor cu francezii şi discuțiile erau pe punctul de a se încheia. Deodată, a apărut pe bicicletă un localnic care stătuse de pază, anunțând că poliția făcea o razie şi se apropia de vilă.

„Ne-am precipitat cu toții în pivniță, de parcă în încăpere ar fi dat năvală cincizeci de dihori", îşi aminteşte Clark, Generalul francez şi aghiotanții săi au coborât cu americanii, în vreme ce Murphy şi Knight au târât o masă peste chepeng, şi-au suflecat mânecile şi au început o partidă de pocher. Polițiştii au sosit, într-adevăr, au verificat actele de identitate diplomatice ale lui Murphy şi ale viceconsulului Knight, şi-au cerut scuze şi au

plecat.

Generalul Clark a debarcat de pe *Seraph* în dimineața de luni la Gibraltar, după un sfârşit de săptămână plin de emoții. Churchill a telegrafiat la Cairo, „Clark a vizitat zona *Torch* şi a dus lungi convorbiri cu generali francezi care ne sunt favorabili. Avem motive să credem nu numai că nu vom întâmpina o împotrivire prea mare, dar şi că ne vom bucura de un sprijin substanțial, S-ar putea, aşadar, ca evenimentele să se desfăşoare mai repede poate chiar mult *mai* repede decât s-a anticipat…"

Succesul lui Clark a reprezentat apogeul unui luni de pregătire. *Cynthia* procurase codurile care au elucidat misterele navale ale Vichyului şi au permis *Ultrei* să decripteze noile cifruri germano-franceze şi să cunoască contramăsurile prevăzute în eventualitatea unei debarcări. Raidul de la Dieppe furnizase informații de ordin practic. Echipele de cercetare şi analiză ale lui Donovan studiaseră Africa de Nord franceză, căile ei de comunicații maritime şi feroviare, relieful terenului, orarul fluxului şi refluxului. Hărțile recifurilor şi canalelor navigabile. Doi viceconsuli americani scoseseră pe furiş, de la Casablanca, un pilot francez, care putea conduce o flotă întreagă printre epavele scufundate şi recifurile submarine.

O rețea de stații de radio clandestine se întindea de-a lungul Africii de Nord: *Lincoln* la Casablanca, *Franklin* la Oran, Y*ankee* la Alger, *Pilgrim* la Tunis.

S-au recrutat şefi de triburi, care să pătrundă în fortărețele inamice, să escorteze pe agenții aliați şi să ducă explozive plastice, arme şi alte utilaje în interiorul coloniilor. Pescarii reperau bazele de *U-Boot*-uri. Agenți aliați s-au infiltrat în oficiile telegrafice. Funcționari ai companiilor aeriene şi maritime au fost mituiți pentru a furniza informații despre deplasările reprezentanților Axei. Centrul întregii rețele îl forma zona internațională a portului Tanger, unde era posibil contactul între americani şi britanici, care aveau acolo o legație singuratică într-o mare de dușmani.

În acest stadiu, *Ultra* a jucat un rol limitat. Generalul Clark îi acorda o importanță egală cu cea pe care o aveau informațiile culese cu multă răbdare pe teren. În general, şefii de stat major americani nu erau încă pe deplin la curent cu activitatea de la Bletchley Park în materie de interceptare, decriptare şi analiză a mesajelor germane. În afară de preşedintele Roosevelt şi de Bill Donovan, englezii le spuneau americanilor – ca şi propriilor lor comandanți militari, de altfel – numai atât cât găseau de cuviință. Americanii aflați la Bletchley nu cunoşteau decât o mică parte din amplele operații care se efectuau acolo. Drept rezultat, comandanții militari americani, ca şi mulți dintre colegii lor britanici, nu beneficiau de analizele situaționale întocmite de *Ultra.* Nava specială de legătură a *Ultrei,* trimisă la Gibraltar înainte de *Torch,* nu extrăgea decât prea puține

informații utile din traficul radio al germanilor. Ulterior, generalul Clark, a declarat că *Ultra* a devenit o armă secretă de importanță vitală abia după ce i s-a înțeles valoarea. Dar a persistat o problemă: când să se rişte pierderea unei bătălii de dragul de a se proteja un secret?

La o săptămână după raidul de la Dieppe, generalul Dwight D. Eisenhower a devenit comandantul suprem al forței expediționare aliate şi s-a instalat la Londra, într-o clădire mohorâtă şi dărăpănată, Norfolk House. De îndată, el s-a cufundat în planurile unei operații de desant maritime, care a făcut ca *Jubilee* să pară, prin comparație, un joc de copii. O forță aliată, cu efective de 35.000 de oameni, sub comanda generalului Georges S. Patton, a debarcat în Africa la 5400 km depărtare de punctul de plecare de la Norfolk (statul Virginia). Alți 39.000 de infanterişti americani au plecat din Anglia. O a treia forță, îmbarcată tot în Anglia, consta din 33.000 de soldați britanici şi americani. Aceste oştiri au trebuit să ajungă pe litoralul Africii de Nord, în puncte situate la mare distanță unul de celălalt şi la intervale foarte mici de timp.

Chiar şi în vreme de pace, sincronizarea unor astfel de acțiuni terestre, maritime şi aeriene ar fi însemnat un veritabil triumf. Pe bună dreptate, Eisenhower avea îndoieli în privința succesului final. Dificultățile întâmpinate la Dieppe persistau: penuria vaselor de transport, insuficiența navelor

de escortă, carențele navelor de desant. Şi dacă informațiile se dovedeau a fi la fel de şubrede?

La 23 august 1942, Eisenhower i-a prevenit pe şefii de stat major aliați: „După părerea mea, această expediție... nu este suficient de puternică pentru a atinge obiectivul stabilit, în eventualitatea că va întâmpina o împotrivire serioasă".

Riscurile cele mai grave i s-au părut rezervate debarcării de la Casablanca. Acolo urmau să sosească divizii plecate direct din Statele Unite şi formate din soldați lipsiți de experiența războiului. Pe drum, ei erau expuşi atacurilor din partea submarinelor inamice şi sufereau de pe urma răului de mare, ceea ce le diminua capacitatea de luptă. Distanțele în spațiu şi timp sporeau şi mai mult riscurile prezentate de factorii imponderabili. Trei obiective – la Bone, Alger şi Oran – trebuiau atacate simultan, perspectivă plină de incertitudini dat fiind că depindea de întrebarea: va exista sau nu o împotrivire organizată din partea francezilor şi germanilor?

„*Torch* a fost rodul unor hotărâri capitale, care au adus, până la urmă, mai bine de un milion de ostaşi americani pe teatrul de luptă mediteranean", notează Stephenson în analele B.S.C.-ului. „Cu excepția debarcărilor în Guadalcanal, era prima acțiune de desant maritim a Statelor Unite în 45 de ani. Şi – judecând după orice criteriu – cea mai îndrăzneață din toate,

prezentând cele mai complicate probleme de securitate. Pe parcurs, navele trebuiau să se aprovizioneze de două ori cu combustibil. La bordul celor americane, nimeni nu participase vreodată la o astfel de operație şi foarte puțini participaseră la lupte. Numai grupul aerian al marinei militare a S.U.A. Avea de scos. Cinci portavioane din porturile Bermudei. Nu era decât una dintre sutele de dislocări de forțe care necesitau nu numai o perfectă coordonare, ci şi măsuri de protecție împotriva unui inamic care, de săptămâni întregi, asculta comunicațiile prin radio ale Aliaților". Londra era preocupată. Stephenson a anunțat că şi Washingtonul devenise cam neîncrezător. Se exprimau îndoieli cu privire la capacitatea britanicilor de a apăra Egiptul; o victorie germană acolo ar fi diminuat considerabil şansele de succes ale operației *Torch.*

„Dacă *Torch* eşuează sau dacă se renunță la debarcare", comunica Churchill, „mă voi afla într-o situație foarte jenantă, date fiind promisiunile pe care le-am făcut lui Stalin, cu aprobarea preşedintelui".

La Washington, amiralul King declara că britanicii subestimează pericolele expediției, după ce au supraestimat primejdiile unei debarcări peste Canalul Mânecii. Considerând că o acțiune în Franța merita să se ia unele riscuri, americanii aveau acum crize de nervi în legătură cu Africa de Nord. Churchill a calificat perioada drept „un

moment de grea încercare pentru relațiile anglo-americane-sovietice". Primul ministru se afla sub o mare presiune şi trebuia să recurgă la protecția lui Stephenson, care se afla în contact permanent cu Roosevelt. Acesta aprecia că cererile sovietice de furnituri dădeau mult de furcă primului ministru britanic. *Torch* constituia o amenințare pentru convoaiele din categoria P.Q.[29], care plecau din Anglia spre Rusia. În urma protestelor sovietice față de suspendarea acestor livrări, pe ruta extrem de periculoasă a Oceanului Înghețat de Nord, convoiul P.Q. 18 pornise la drum. La 14 septembrie, Cabinetul de război de la Londra a aflat că, deşi convoiul suferise o serie de atacuri aeriene fără precedent din partea naziştilor, „27 din cele 40 de cargouri au sosit la Arhanghelsk". Se stabilise ca acest sistem de transport să continue atâta vreme cât cel puțin jumătate din numărul vaselor comerciale ajungea la destinație. Conform acestei norme, Stalin ştia că englezii trebuie să trimită mai departe convoaiele. Dar dificultățile întâmpinate de *Torch* afectau livrările de ajutoare, provocând astfel întârzieri în plecarea acestor convoaie: englezii nu dispuneau, pur şi simplu, de suficiente cargobotul şi nave de escortă pentru a face față ambelor obligații.

---

[29] Convoaiele P.Q. Cu furnituri țineau la curent B.S.C.-ul cu tot ce li se întâmpla. *Temerarul* l-a informat pe Roosevelt că ultimul convoi ajuns la destinație pierduse 25 din cele 35 de cargouri ale sale, împreună cu 430 de tancuri, 210 avioane şi 3350 de vehicule.

În toiul acestei crize, Churchill a fost confruntat şi cu o problemă de politică internă. Stephenson a adus la cunoştința preşedintelui în ce consta esența ei, cuprinsă într-o minută a Cabinetului de război, purtând mențiunea: „Confidențial: a nu se difuza”.

„Necazul porneşte de la Stafford Cripps, fostul ambasador britanic la Moscova, actualmente lord al Sigiliului privat. Churchill nu-l vede cu ochi buni. Până la atacarea Uniunii Sovietice, Cripps a fost un pacifist. Ca lider al Partidului laburist, el participă la guvernul de concentrare națională. Cripps şi-a exprimat nemulțumirea față de modul centralizat cum se duce războiul şi a amenințat cu demisia. Asta ar fi un dezastru. Churchill i-a scris: «Sunt iminente operații de mare amploare, care corespund pe deplin concepțiilor dumneavoastră şi asupra cărora ne-am declarat cu toții de acord… Trebuie să dovedim dârzenie şi curaj»”.

Dar lordul Sigiliului privat a continuat să se amestece unde nu-i fierbea oala. Bolnav şi exasperat, Churchill vedea ceva machiavelic în atitudinea lui Cripps. În cele din urmă, acesta a fost prevenit că intervențiile aveau un aspect periculos de diversionist. „Dacă *Torch* eşuează”, a repetat Churchill, „ne dăm cu toții la fund”.

Odată cu tensiunea care sporea pretutindeni, creştea şi îngrijorarea în legătură cu starea sănătății lui Churchill.

— Îi merge rău de tot, i-a spus Stephenson lui

Roosevelt.

— Da, pe el lipsa de acțiune îl afectează mai grav decât pe mine, a răspuns preşedintele, uitându-se la picioarele lui paralizate.

Dar până şi Roosevelt îşi manifesta acum nervozitatea. În unele cazuri, trupele americane şi tehnica lor militară urmau să fie transportate în Africa de Nord la bordul unor nave britanice, retrase din convoaiele destinate Uniunii Sovietice. Aceste vase nu puteau fi gata de drum înainte de 8 noiembrie. Roosevelt le cerea pentru *Torch,* dar voia, în acelaşi timp, să se reia convoaiele pentru sovietici – o pretenție contradictorie, pe care Londra a primit-o în tăcere. Pe baza calculelor făcute, guvernul britanic ajunsese la o concluzie foarte simplă: din moment ce dorea ca presiunea inamicului să scadă, Uniunea Sovietică avea de ales între un ajutor pe termen scurt – livrările de arme şi muniții – sau un ajutor pe termen lung, de pe urma lui *Torch,* Prin acțiunile sale secrete, debarcarea în Africa de Nord constituia o repetiție generală a insurecțiilor masive, proiectate pentru Europa. Dacă *Torch* reuşea, se declanşa procesul de subminare a inamicului. Partea proastă era că pregătirile pentru *Torch* rămăseseră în urmă față de plan.

În ziua de miercuri, 23 septembrie, *Ultra* a interceptat un mesaj german, care anunța că Rommel părăsise frontul din Africa, deoarece suferea de difterie, de o afecțiune gastrică cronică

şi de tulburări ale circulației sangvine. A doua zi, Mussolini l-a primit în audiență, exprimându-şi după aceea părerea că boala lui Rommel trebuie să fie de natură psihică. *Ultra* a luat notă de acest lucru şi vestea a ajuns la Roosevelt, prin intermediul lui Stephenson. Preşedintele a apreciat că Rommel suferă de o demoralizare cu atât mai gravă, cu cât se obişnuise cu un regim de victorii, „bazându-se pe informații care proveneau din tabăra britanică şi cărora, slavă Domnului, le-am pus capăt".

Stephenson a transmis Londrei aceste observații ale preşedintelui, împreună cu cererea lui de a se lua din nou în considerare problema convoaielor către Uniunea Sovietică. Roosevelt sublinia că ruşii luptă admirabil la Stalingrad şi că nu ar fi just ca tocmai acum să i se spună lui Stalin că englezii nu-i mai trimit ajutoare. În încheierea mesajului său, preşedintele scria: „Mi-aş permite să sugerez o metodă nouă: convoiul P.Q. 19 să se deplaseze în grupuri succesive".

Churchill a răspuns fără menajamente: „Convoiul *nu* pleacă şi nu avem de ce să ascundem acest lucru. Ne pregătim să trimitem acolo zece nave, una câte una, în cursul lunii octombrie, când ziua este mai scurtă. Toate sunt nave britanice, iar echipajele lor vor fi formate exclusiv din voluntari, deoarece primejdiile sunt uriaşe şi singura speranță de supraviețuire a celor scufundați o oferă îmbrăcămintea de tip polar.

Şansele celor ce se urcă în bărci de salvare deschise sunt minime".

Sovieticii au acuzat din nou Anglia că a suspendat convoaiele către U.R.S.S. Învinuirile se bazau pe straniul zbor pe care îl efectuase în Marea Britanie locțiitorul lui Hitler, Rudolf Hess[30]. Roosevelt l-a întrebat pe Stephenson dacă se mai ştie ceva despre Hess. „Doar că e nebun de legat", i-a replicat *Temerarul.*

A doua zi, generalul Mark Clark a întreprins călătoria lui secretă în Africa. Eisenhower şi-a mutat cartierul general la Gibraltar, adoptând numele de cod *Howe. A* început concentrarea în porturi a vaselor rapide pentru transportul trupelor spre zonele prevăzute de *Torch.* Înainte de a pleca la Londra, Stephenson l-a vizitat din nou pe Roosevelt. Bine dispus, acesta i-a spus cât de bucuros este că vechea firmă *Mark, Howe Torch* s-a instalat la Gibraltar, „simbolul permanenței pentru o binecunoscută companie de asigurări din Statele Unite".

La mai puțin de 320 kilometri depărtare de *Torch,* Armata 8 britanică a declanşat ofensiva. „Bătălia care începe acum va fi una dintre cele mai decisive ale istoriei", a declarat generalul Bernard Law Montgomery la Cairo.

Simultan, în mai toate restaurantele şi barurile

---

[30] Hess s-a lansat cu paraşuta, din avionul pe care-l pilota el însuşi, în ziua de 10 mai 1941. - *nota trad.*

dintre Marsilia şi Casablanca a început o campanie de dezinformare. Agenți aliați au lansat zvonul că o flotă de debarcare anglo-americană se îndreaptă spre Dakar, pe litoralul de la Atlantic al Africii franceze. Munca răbdătoare a lui Murphy dădea acum roade. El îşi păstrase o fereastră diplomatică spre cel de al treilea Reich, pentru a studia metodele de spionaj naziste. La şcolile germane de agenți secreți funcționau instructori francezi, care îi inițiau pe cursanți în limbile şi moravurile triburilor africane. Murphy îi detectase pe aceşti „specialişti" şi asupra lor s-a îndreptat un torent de „indiscreții". Analizând rapoartele pline de date false, înaltul comandament german de la Wiesbaden a ajuns la concluzia că escadra aliată se îndreaptă spre Dakar, la 3 200 kilometri de locul real al operației. Flota germană din Mediterana, avioanele Axei cu rază lungă de acțiune, haitele de *U-Boot*-uri şi navele-corsar au fost trimise într-o direcție greşită, departe de teatrul de luptă. Până şi trecerea a 151 de nave aliate prin strâmtoarea Gibraltar a fost interpretată în mod greşit, ca urmare a difuzării de informații false: agenți dubli au declarat nemților cu care erau în legătură că navele veneau în ajutorul Maltei înfometate.

La 5 noiembrie, când băieţaşii din Anglia

sărbătoresc „complotul prafului de puşcă”[31], care urmărea aruncarea în aer a clădirii parlamentului, Churchill scria ostaşilor britanici care luptau la apus de Cairo: „Propun ca, pentru prima oară în acest război, să răsune clopotele pretutindeni în Marea Britanie. Căutați să-mi indicați momentul în următoarele câteva zile. Ar fi necesari cel puțin 20.000 de prizonieri”.

Primul ministru a trimis lui Roosevelt un mesaj în care-şi ascundea cu greu mândria. „Prea mult îl înțepaseră criticii din toate părțile”, îşi aminteşte Stephenson. „Îl revolta învinuirea că lui sau poporului său i-ar lipsi curajul şi vitalitatea, pentru că ştia cât de puțin corespunde ea adevărului. Acum venea ziua revanşei. M-a rugat să comunic preşedintelui vestea că, după douăsprezece zile de lupte grele şi înverşunate, forțele britanice din deşert provocau inamicului o înfrângere hotărâtoare. Aşa înțelegea Churchill să răspundă celor ce-i acuzau pe englezi că se feresc să între în foc. Iar Armata 3 repurta acest succes *înainte* de a sosi ajutoarele aduse de *Torch”*.

Flota aliată a străbătut neatinsă apele inamice. La fiecare punct de debarcare, radio-operatori clandestini stabiliseră contactul cu vasele de transport şi cu navele de escortă, aducându-le la

---

[31] Conspirație nereuşită, care a avut loc în 1605, împotriva regelui Iacob I Stuart al Angliei. Aniversarea ei a devenit o sărbătoare populară, marcată de jocuri de artificii şi focuri în aer liber. - *nota trad.*

cunoştinţă dispozitivele unităţilor franceze filonaziste din armata terestră, marină şi aviaţie. Mişcarea de rezistenţă a iniţiat o serie de sabotaje, menite să reducă împotrivirea opusă Aliaţilor. La Londra, oamenii *Intelligence Service*-ului au adus studiourilor B.B.C.-ului un mesaj care trebuia inserat în programele transmise în mod obişnuit pentru teritoriile ocupate de duşmani: „Robert a sosit”.

În acea zi de joi, copiii din cartierul londonez Strand cântau: „Ţineţi minte ziua de 5 noiembrie… Praf de puşcă, trădare, complot”. Între timp, Stephenson se îndrepta spre Downing Street. Nu se vedeau obişnuitele focuri în aer liber, cu excepţia celor aprinse de bombardierele germane, şi nici jocuri de artificii, în afara gloanţelor trasoare ale artileriei antiaeriene. Dar nu lipseau puştii cu momâi umplute cu paie, întruchipându-l pe Guy Fawkes, omul care nu reuşise să arunce în aer cel mai vechi parlament din lume. Cu cinci minute înainte de miezul nopţii, pe când Stephenson stătea de vorbă cu Churchill, B.B.C.-ul a întrerupt transmisia unui recital de pian, pentru a difuza un comunicat de la Cairo: „Germanii se retrag în debandadă”. Şi, ca prin minune, despre *Torch* nimeni nu ştia încă nimic.

Vineri, punctele-cheie din Alger au fost înconjurate, pe nesimţite, de tineri luptători din rezistenţă. Francezi credincioşi generalului Mast, căruia avea să-i revină în mod legal conducerea, s-

au infiltrat în oficiile poştale, în clădirile guvernamentale şi în centrele de transport. Odinioară reprezentant tipic al absolvenților Academiei militare de la Saint-Cyr. Mast se convertise la stilul lipsit de eleganță al războiului de gherilă în noaptea când se precipitase, împreună cu generalul Clark. În pivnița vilei de pe litoral.

A trecut şi ziua de sâmbătă. Churchill radia de bucurie citind un mesaj sosit de la Cairo: „Trageți clopotele... Armata 8 înaintează". Dar primul ministru aştepta confirmarea capturării celor 20.000 de prizonieri.

În dimineața de duminică minutele secrete ale Cabinetului de război consemnează: „8 noiembrie 1942, ora 7,00. Africa de Nord franceză. În zorii zilei de astăzi au început operații pentru ocuparea Marocului şi Algeriei, în vederea creării de baze pentru o înaintare în Tunisia".

La Casa Albă, preşedintele a primit ştirea care marca încheierea primei faze din istoria B.S.C.-ului: „Au loc debarcări la Alger şi Oran... Debarcări la Casablanca... Informații provenind de la forțele britanice şi americane arată că s-au înregistrat succese inițiale... În Egipt, continuă urmărirea inamicului".

La consulatul Statelor Unite din Gibraltar, generalii Clark şi Eisenhower ascultau corul de anunțuri radio, adresându-se oştirilor din umbră şi repetând mesajul B.B.C.-ului: „Atenție *Yankee.*

Pilgrim, Falcoln, Lincoln… Robert a sosit. Robert a sosit”.

Stephenson s-a înapoiat la New York, pe ruta obişnuită, ducând cu el veşti despre *Torch* şi despre bătălia de la El-Alamein. B.S.C.-ul îşi atinsese țelul propus în denumirea sa: coordonarea securității. De acum înainte, *Temerarul* trebuia să rămână şi mai retras în culise. Lui Bill Donovan îi revenea sarcina de a convinge Comitetul mixt al şefilor de stat major că integrarea şi cooperarea în materie de servicii secrete dădea rezultate; că englezii aduceau o contribuție prețioasă; că grupările de partizani aveau o valoare mai mare decât s-ar fi crezut, judecându-se după lipsa lor de armament.

Veneau timpuri grele. Nimeni nu pretindea că mişcările de rezistență pot face mai mult decât să deschidă drumul armatelor regulate. Viitorul rezerva noi disensiuni în legătură cu operațiile secrete din Africa de Nord şi noi îndoieli cu privire la intimitatea relațiilor dintre preşedintele Statelor Unite şi primul ministru al Marii Britanii. Dar nu s-a putut contesta că *Torch* a provocat americanilor pierderi puține din cauză că, la El-Alamein, englezii au distrus, până la urmă, „nouă zecimi din tancurile inamicului şi trei sferturi din tunurile sale”. Şi nici nu se putea tăgădui că operațiilor secrete de la Dieppe li se datora acest succes. La auzul propoziției în cod „Robert a sosit”,

un val de speranță a ridicat moralul luptătorilor din Rezistența europeană.

Trecuseră optsprezece luni de când Stephenson îi transmisese lui Churchill: „M-am străduit să-l determin pe Donovan să coordoneze toate serviciile secrete ale Statelor Unite". Acum, Donovan era pe punctul de a dobândi autoritatea supremă pe tărâmul informațiilor, al sabotajelor şi al contraspionajului, dirijând şi operații de gherilă.

În ziua de duminică, 15 noiembrie 1942, Churchill a primit confirmarea că britanicii luaseră 40 000 de prizonieri, de două ori mai mulți decât ceruse el. Pentru prima oară în mai bine de trei ani de război, clopotele bisericilor au răsunat în toată Anglia.

„Acesta nu este sfârşitul", a scris Churchill lui Roosevelt şi *Temerarului.* Nu este nici măcar începutul sfârşitului. Dar este sfârşitul începutului".

Atât pentru Churchill, cât şi pentru Roosevelt, era începutul sfârşitului pe două planuri de luptă, care nu puteau fi discutate pe față. „La prima vedere", scrie Stephenson, „bomba atomică şi războiul de partizani păreau că se situează la polurile opuse ale unui registru care mergea de la complex la primitiv. Adevărul era altul. Toți agenții, sabotorii şi partizanii trebuiau coordonați în cadrul unui mecanism extrem de bine pus la punct, menit să dea naştere exploziei finale a Victoriei, în exact aceeaşi măsură în care trebuia

să se jongleze precis cu particulele atomice. Arma nucleară şi haiducul de pe Baker Street mergeau mână în mână şi această bizară relație dintre fizician şi luptătorul din rezistență a schimbat echilibrul mondial în secolul nostru”.

42

În cea de a doua parte a marii conflagrații, Stephenson şi-a pus tot talentul său diplomatic în slujba unui dublu țel; să-i implice în continuare pe americani în războiul secret şi să facă față rapidei dezvoltări a mişcărilor de rezistență antifasciste. Noile cartiere suburbane de la Bletchley, cu clădiri din plăci prefabricate, care găzduiau tot mai numeroasele echipe *Ultra,* constituiau un simbol al proporției luate de operațiile secrete şi al metodelor pe care Stephenson le folosea ca monedă de schimb pentru ajutorul american. Şapte mii de „pitulici” – experți într-o serie de tainice meşteşuguri – furnizau informații vitale. Ele continuau să-i parvină lui Roosevelt, demonstrându-i eficiența britanicilor în această activitate şi necesitatea ca ea să continue. La *Ultra* lucrau oameni excepționali: savanți de o scăpărătoare inteligență, profesori năbădăioşi; excentrici care nu se împăcau cu monotonia rutinei şi cu piedicile puse de obligația de a păstra secretul. La un capăt al

gamei de talente se găsea Felix Fetterlein, pe vremuri criptograf al țarului Rusiei. La celălalt capăt era un fost operator radio din marina comercială, care avea un dar aproape telepatic de a recepționa cele mai slabe şi mai bruiate mesaje ale unui agent îndepărtat.

În acest timp, serviciile secrete profesioniste se pregăteau pentru perioada postbelică, revenind la vechile lor preocupări cu privire la grade, salarii, avansări şi alte avantaje ale confreriei.

În noiembrie 1942, Stephenson ştia că Londra sabotase acordurile încheiate de el cu Donovan. Planul ca englezii şi americanii să ducă războiul secret împreună fusese îngropat într-un sertar.

„Asta ne-a lăsat tuturor un gust îngrozitor de amar", îşi aminteşte Sweet-Escott. „Donovan şi-a pierdut orice încredere în noi. Am fi putut amâna ziua fatală când drumurile B.S.C.-ului şi O.S.S.-ului s-au despărțit. Am fi putut organiza acțiuni comune, în loc să ne săpăm unii pe ceilalți".

Sciziunea a început în Orientul Mijlociu şi s-a extins la Extremul Orient. În Europa, Stephenson s-a dovedit în stare să mențină colaborarea dintre B.S.C. Şi O.S.S. La nivelul cel mai înalt. În cursa pentru fabricarea bombei atomice această cooperare era o necesitate.

„Stephenson considera că stârpise viermele îndoielii", relatează Donovan. „Şi lucrul era adevărat pentru cercul nostru restrâns. L-am

trimis pe David Bruce [32] să conducă agenția O.S.S.-ului de la Londra şi să aplaneze divergențele. La asemenea nivel, ca şi între Roosevelt şi Churchill, conlucrarea a continuat. Dar dacă între Stephenson şi Hoover nu ar fi existat o prietenie personală atât de strânsă, şeful F.B.I.-ului nu ar mai fi pus atâta suflet în colaborarea pe care o reluase cu englezii".

Unul din motivele care îi determinau pe Aliați să-şi împărtăşească reciproc secretele era faptul că, în 1942, britanicii aveau sub controlul lor atât pe Niels Bohr, „decanul" fizicienilor atomişti, cât şi accesul la principala sursă de apă grea pentru experimentele nucleare. Din păcate, Bohr şi apa grea se aflau pe teritoriile ocupate de nazişti. Nimeni nu putea şti cu certitudine dacă Hitler va exploata sau nu acest avantaj. El dispunea de toate piesele necesare pentru a construi o bombă atomică. După părerea englezilor, aceste piese i se puteau lua, cu ajutorul americanilor.

În cursul convorbirilor care au precedat *Torch,* Churchill şi Roosevelt au discutat şi despre *Tube Alloys,* numele de cod al cercetărilor britanice în domeniul fisiunii nucleare. Comitetul ştiințific

---

[32] După o remarcabilă activitate în cadrul O.S.S.-ului, David Bruce a fost numit reprezentant al Planului Marshall în Franța, apoi ambasador la Paris şi pe urmă la Londra. Delegat al S.U.A., la conferința de pace pentru Vietnam, el a devenit primul şef al unei misiuni diplomatice permanente a Statelor Unite în Republica Populară Chineză. Înapoiat în Europa, a fost reprezentantul permanent al S.U.A. în Consiliul N.A.T.O.

consultativ al primului ministru recomanda construirea unei uzine în Canada, unde să se fabrice o bombă atomică de o imensă forță distructivă. Stephenson a prezentat problema lui Roosevelt şi Churchill, aflați împreună la Washington.

— Văd că vă țineți la curent cu știința atomică, a comentat Roosevelt.

— Păstrez contactul cu cei care se ocupă de ea, l-a corectat Stephenson. Cel mai important dintre ei este doctorul Bohr, din Danemarca.

Deodată, Churchill şi-a concentrat toată atenția asupra țigării sale de foi.

— Bohr e o primejdie pentru noi?

— Fără voie, da.

— Puteți să-l scoateți de acolo?

— Avem în studiu câteva proiecte în acest sens, i-a replicat Stephenson.

Conlucrarea anglo-americană în această sferă a provocat multe reacții negative. Ea a stârnit, de exemplu, resentimente în rândul intelectualilor britanici, cărora le-a dat glas mai târziu economistul John Maynard Keynes: „Pentru a obține ajutorul americanilor, care ne era necesar pentru a construi bomba atomică, a trebuit să lichidăm toate rezervele noastre de aur şi toate investițiile pe care le aveam în Statele Unite. Dar ne-am salvat…”

Din cauza secretului care învăluia proiectul *Tube Alloys* şi apoi activitatea americanilor pentru

construirea bombei, nemulțumirile au mocnit sub cenuşă. Minciunile şi jumătățile de adevăruri denaturau realitatea, ieşind la suprafață prea târziu pentru a mai fi rectificate. Încă în 1974, un distins istoric britanic, A.J.P. Taylor, îşi însuşea o versiune negativă, scriind în numărul din 28 aprilie al ziarului *New York Times*: „Roosevelt i-a promis categoric lui Churchill că, deoarece dezvăluise Statelor Unite procedeul prin care se poate controla o reacție atomică, Anglia va căpăta, în schimb, toate informațiile cu privire la noile progrese pe tărâm nuclear. Preşedintele Roosevelt nu şi-a ținut făgăduiala... Churchill se bizuia pe «relațiile speciale» dintre cele două țări şi a avut încredere în generozitatea americanilor. Încrederea lui nu s-a justificat".

Stephenson a jucat un rol esențial în lupta pentru dobândirea şi protejarea secretelor nucleare. El nu s-a îndoit niciodată că Roosevelt şi Churchill îşi dădeau seama perfect de importanța cooperării anglo-americane. „Fermitatea lui Roosevelt ne-a salvat pe toți", subliniază *Temerarul.* „Pretutindeni în lume se lucra la bombe atomice. Noi o luasem înaintea celorlalți. Am fi putut duce treaba până la capăt undeva, într-o regiune nepopulată a Canadei... Dar era rațional să solicităm colaborarea americanilor, încă de la început... Fără ei, poate că am fi ajuns prea târziu la capăt... Nemții intraseră deja în cursă".

Acesta era apocalipticul secret pe care Churchill i l-a împărtăşit lui Roosevelt încă de prima dată când Stephenson a plecat de la Londra la Washington. La 15 iunie 1940, preşedintele a trimis o scrisoare cu caracter particular, cu privire la „posibila legătură a unor recente descoperiri în domeniul fizicii atomice cu problemele de apărare națională… Metodele şi mecanismele războiului s-au schimbat considerabil…”[33] În felul acesta, el a dus mai departe mingea pe care i-o aruncase Stephenson, în perioada dramei de la Dunkerque, când naziştii îi izgoniseră pe englezi de pe continentul european şi lumea credea că civilizația se prăbuşeşte.

Reacția în lanț a evenimentelor a dovedit că, într-adevăr, „metodele şi mecanismele războiului” se schimbaseră. Dilemele iscate, pe de o parte, de explozia bombelor atomice şi, pe de altă parte, de lupta mişcărilor de partizani semănau foarte mult între ele. Bătălia clandestină pentru dobândirea tuturor secretelor războiului nuclear a acaparat toate ramurile organizației *Temerarului.* Caracteristică pentru deciziile dificile pe care trebuiau să le ia oameni ca Stephenson este reacția lui Churchill la vehementele obiecții ale lui Herbert Morisson față de măsurile preconizate

---

[33] Scrisoarea, adresată doctorului Vannevar Bush, directorul Institutului *Carnegie,* din Washington, cerea ca savanții să reia studiul fisiunii uraniului. Textul ei a fost publicat de Robert Sherwood, după ce a devenit director al Serviciului american de informații în străinătate.

pentru a preîntâmpina eventualul pericol al unor rachete germane dotate cu exploziv atomic.

„Bombele zburătoare” ale nemților au căzut în sudul Angliei, dar inamicul nu putea calcula precis decât *momentul,* nu şi locul, când se producea impactul. Britanicii s-au gândit să-i înşele pe naziști, anunțând că bombele explodau la vest de Londra, atunci când ele nimereau de fapt în capitală sau chiar la est de ea. Nemții îşi tot reglau tirul, mutând punctul mediu de impact spre est cu peste 3 km pe săptămână şi dirijând bombele spre regiuni mai puțin populate.

În calitatea sa de membru laburist al Cabinetului de război britanic, Morrison a protestat împotriva hotărârii luate de specialiştii războiului secret ca londonezii să fie cruțați şi victimele să se recruteze printre locuitorii comitatelor Kent sau Essex.

— Războiul este ceva îngrozitor, a declarat Churchill la o şedință secretă a Cabinetului de război. Vreți ca noi să capitulăm, domnule Morrison?

Morrison a scuturat furios din cap.

— Atunci, domnule, a continuat Churchill, lăsând capul în jos, tare mi-e teamă că, pentru a putea supraviețui, va trebui să jucăm rolul lui Dumnezeu.

„Cea mai mare operație din cadrul războiului secret a fost bătălia pentru prima bombă atomică", arată arhivele B.S.C.-ului. „Germanii dispuneau de omul care pusese bazele teoretice ale bombei. Noi am avut în schimb cutezanța de a o construi. Mii de fire tainice s-au împletit pentru a-i împiedica pe naziști să doteze cu explozive atomice rachetele cu care bombardau Londra..." În 1945, Churchill declara: „Slavă Domnului, știința britanică şi cea americană au luat-o înaintea celei germane".

În anii primului război mondial, un profesor ținea lecții, la o universitate britanică, despre structura atomului. El a fost cel care, fără să-şi dea seama, a deschis calea spre arma atomică, atunci când naziştii i-au invadat patria. Danezul Niels Bohr era un strălucit om de știință, dar suferea de primejdioasa tendință de a împărtăşi tuturor cunoştințele sale[34]. Gestapoul l-a lăsat să-şi ducă mai departe cercetările. Fizicienii germani îi făceau vizite, afişând o mare simpatie pentru el,

---

[34] Convingerea lui Bohr că fizicienii atomişti nu trebuie să ascundă nici un secret şi-a găsit expresia în apelul său pentru *„o lume deschisă...,* unde fiecare popor să se afirme doar în măsura in care le ajută pe celelalte cu experiența şi resursele sale..., cu liberul acces la informații şi cu posibilitatea nelimitată de a face schimb de idei". Apelul a fost adresat Organizației Națiunilor Unite în 1950, multă vreme după ce Bohr îşi adusese contribuția la construirea primelor arme atomice. Filosofia sa rămăsese aceeaşi.

în speranța că le va rezolva problemele. După cum se ştie, naziştii puseseră mâna în Norvegia pe sursa de apă grea, substanța cu nucleu dublu de hidrogen, cu rol de moderator al neutronilor în cursul fisiunii nucleare. Cârmuitorii celui de al treilea Reich au ordonat *Institutului Kaiser Wilhelm* să se concentreze exclusiv asupra studiului proprietăților explozive ale izotopului U. 235. Specialiştii intuiau că devenise posibilă fabricarea unei bombe cu U. 235 şi că Bohr lucra la o reacție în lanț care, prin comparație, făcea din explozivele convenționale un joc de copii. Când Hitler a atacat Uniunea Sovietică, Stephenson ştia că, dincolo de mistica infailibilitate nazistă, generalii führerului aveau şi motive mai concrete de a spera în victorie: convingerea că Germania va fabrica o bombă atomică.

Niels Bohr a atras atenția lui Stephenson în 1922, când fizicianul danez a primit premiul Nobel pentru cercetările sale. Printre fizicienii care activau în domenii similare se numărau Steinmetz, care a devenit mai târziu colaboratorul lui Stephenson, şi savantul polonez Stefan Rozental, care a trebuit să părăsească, din motive politice, Cracovia sa natală şi a intrat în laboratoarele lui Bohr, de la Copenhaga. Steinmetz, care conlucrase îndeaproape cu Rozental, i-a atras atenția lui Stephenson asupra cercetărilor întreprinse la Copenhaga. Pe plan internațional, cooperarea ştiințifică în sfera

atomică avea în frunte pe Albert Einstein şi Chaim Weizmann. Serviciile aduse de acesta din urmă Angliei şi Aliaților, în materie de armament, în primul război mondial, îi permiteau să se mişte cu uşurință în cercurile ştiințifice europene. Weizmann l-a pus şi el la curent pe Stephenson cu progresele înregistrate în cercetarea atomică. În 1932, neutronul a fost descoperit de James Chandwick, prieten de o viață întreagă cu Bohr. El avea să joace un rol esențial în lupta pentru a-i priva pe nemți de bomba atomică.

Bineînțeles, toate aceste informații îi parveniseră lui Churchill grație lui Stephenson şi altor membri ai echipei ştiințifice alcătuite de Frederick Lindemann în anii ’20, când reînarmarea Germaniei a început să dea de gândit.

„Anul când a izbucnit războiul în Europa s-a nimerit să fie un punct de cotitură pentru cercetarea atomică de pretutindeni”, arată Stephenson. „În mințile fizicienilor din Statele Unite, Marea Britanie, Uniunea Sovietică şi alte țări din Europa, exista deja embrionul bombei atomice. În 1939, cercurile militare considerau că țara cu cele mai mari şanse de fabricare a noii arme era Germania. Hitler avea posibilitatea să impună condițiile necesare – disciplina, sacrificiile şi mobilizarea resurselor, inclusiv a muncii forțate. Autor al unei descoperiri fundamentale cu privire la reacția în lanț, Otto Hahn aprecia că fisiunea nucleului implică eforturi gigantice. Avea dreptate.

Iar pe vremea aceea, condiția de bază o oferea statul totalitar, dirijat de un dictator. Fără să dea nicio explicație, acesta putea să canalizeze o mare parte din avutul şi energia societății spre uriaşul mecanism, necesar pe atunci, pentru producerea bombei. Hitler corespundea cel mai bine acestor condiții şi nu exista decât o foarte mică şansă ca el să rateze ocazia".

Preocupările englezilor s-au concentrat asupra lui Bohr şi a fabricii de apă grea *Norsk Hydro* din Norvegia. Dar, după părerea lui Stephenson, orice s-ar fi întreprins împotriva vreunuia dintre aceste obiective putea să stârnească interesul lui Hitler. Se spera că el le trecuse cu vederea.

Oamenii de ştiință germani *nu* le treceau cu vederea. Dar Hitler nu acorda prioritate activității lor, căci nu ştia nimic despre cele ce se făceau, pe acest plan, în tabăra inamică. Fizicianul german Hans Süss avea nevoie de un moderator pentru a controla o reacție atomică şi folosise cu succes apa grea în experiențe la scară mică. Înaltul comandament evalua la 5 tone cantitatea necesară unui reactor de dimensiuni capabile să dea rezultate practice. La începutul lui 1939, *Norsk Hydro* era singura fabrică de apă grea din lume şi producția ei nu se ridica decât la o cantitate, relativ neînsemnată, de 10 litri pe lună.

Studiind operațiile financiare ale lui *I.G. Farben* în 1939, Stephenson a remarcat că giganticul complex chimic german făcea masive investiții în

fabrica norvegiană, cerând în schimb să i se vândă toată cantitatea de apă grea, pe o perioadă nelimitată, şi să se sporească producția cu 1000 la sută. La o lună după ce *I.G. Farben* a ridicat această pretenție, în decembrie 1939, serviciul secret francez l-a trimis pe Jacques Allier, un bancher prieten cu Stephenson, să comunice doctorului Axel Aubert, directorul general al lui *Norsk Hydro*, că Frédéric Joliot-Curie şi echipa sa experimentează un reactor atomic. În februarie 1940, Parisul a căpătat prima tranşă de apă grea. Peste trei luni, când au pus mâna pe fabrică, nemții au constatat că toată producția ei dispăruse.

Cu puțin înainte de invazia germană, Stephenson efectuase o recunoaştere pe Muntele Pleşuv, din Norvegia, care ridica o barieră naturală în calea cotropitorilor. El a recomandat o rută clandestină până la Londra, pe care s-o folosească eventual cei ce lucrau la *Norsk Hydro* şi simpatizau cu cauza Aliaților. Printre aceştia se găsea şi profesorul Leif Tronstad, un chimist în vârstă de 36 de ani, care avea să devină unul dintre protagoniştii „haiducilor de pe Baker Street“ într-o serie de „misiuni atomice”. Tronstad cunoştea planul fabricii de apă grea.

În perioada plină de tensiune care a precedat invazia germană, *Norsk Hydro* a mai primit un vizitator: doctorul Niels Bohr, care avea nevoie de moderatorul de neutroni pentru propriile sale

experiențe. Înainte de a se înapoia în Danemarca, Bohr a discutat cu regele Haakon al Norvegiei despre politica pe care trebuiau s-o ducă țările neutre, amenințate de o ocupație nazistă. Bohr avea o viziune foarte naivă despre politică, mizând pe metodele lui Gandhi, de luptă nonviolentă împotriva asupririi. Întoarcerea sa la Copenhaga, în aprilie 1940, a coincis cu apariția bombardierelor germane, care au pus capăt discuțiilor academice despre rezistența pasivă. Danemarca şi Norvegia au fost ocupate. Pe neaşteptate, Comitetul secret al uraniului de la Londra s-a trezit în fața a două probleme deosebit de grave. Mai întâi, unul din cei mai mari savanți atomişti ai lumii se afla acum în „fortăreața" nazistă. În al doilea rând, producția de apă grea a fabricii *Norsk Hydro*, capturată de nemți, urma să ajungă la peste 1300 de litri pe an. Conform ordinelor militare germane interceptate, această cantitate corespundea celei necesare pentru experimente atomice. Dar secția norvegiană a „haiducilor de pe Baker Street" deținea, în seifurile ei, un studiu ştiințific care arăta că vor trebui să treacă cel puțin doi ani până ce se vor putea fabrica arme atomice. Copleşiți de nenumărate alte probleme care le solicitau atenția, „haiducii" nu mai aveau posibilitatea să pretindă avioane şi alte „ustensile", necesare pentru a distruge fabrica de apă grea din Norvegia şi a-l elibera pe Bohr din Danemarca.

Între timp, Niels Bohr discuta – fără nicio reticență, într-o țară ocupată de naziști – diversele aspecte ale teoriei nucleare. „Pentru a-şi dezvolta ideile, simțea nevoia să le dezbată cu alții", arată Stephenson. „Din nefericire, nu aveam niciun control asupra celor cu care stătea el de vorbă". Printre interlocutorii săi se aflau şi fizicieni germani. În fața lor, Bohr a zugrăvit fenomenul de descătuşare a energiei nucleare, în cursul procesului de fisiune, relevând înspăimântătoarele perspective pe care le deschidea pentru folosirea acestei energii în scopuri distructive. Şi astfel, într-un spirit de investigație ştiințifică, Bohr discuta despre bomba atomică tocmai cu cei care voiau să o utilizeze pentru a cuceri lumea. În plus, colegii săi din Anglia ştiau că el practică sistemul de a-şi dicta lucrările, ceea ce sporea şi mai mult riscul ca Reich-ul să profite de pe urma lor.

Sub numele de cod *Tube Alloys,* britanicii se lansaseră într-o intensă cercetare pentru a obține bomba atomică. Laboratoarele lor, risipite prin diferite sate, aveau un centru coordonator pe Old Queen Street, în apropiere de White Hall, într-o clădire desprinsă parcă dintr-un roman al lui Dickens. Roadele eforturilor lor parveneau în Statele Unite, căci devenise limpede că valorificarea practică a investigației necesita resurse imense – 20 000 de oameni, 500.000 de kilowați şi vreo 150 de milioane de dolari pentru a

produce un kilogram de uraniu 235 pe zi – şi o deplină securitate. Englezii au ajuns la concluzia că o țară mică, ca a lor, nu era capabilă de asemenea eforturi, care, în schimb, nu puneau dificultăți unei dictaturi, ca Germania nazistă.

Faptul că fiecare pas înainte pe care-l făcea Bohr în cercetările sale ajungea la cunoştința nemților îi îngrijora pe britanici. Prin filierele rezistenței daneze, i s-au trimis savantului avertismente voalate. Drept urmare, el a ascuns textele dictate în mape şi dosare purtând etichete menite să-i inducă în eroare pe agenții germani. Această tentativă puerilă de camuflaj era tipică pentru viziunea simplistă a lui Bohr despre lumea înconjurătoare. La Londra, inițiații aşteptau desfăşurarea evenimentelor cu răsuflarea tăiată.

Ca şi la Washington, de altfel, unde Roosevelt îşi avea propriile lui surse de informare. Primele date despre folosirea apei grele de către nazişti au sosit prin Sam Woods. Mutat, de la Berlin la Zürich, unde a funcționat în calitate de consul-general al Statelor Unite până la sfârşitul războiului, Woods şi-a păstrat contactul cu o serie de personalități germane. Prin intermediul lui, Weizmann a putut sta de vorbă cu un fizician antifascist german, profesorul Willstatter, pe teritoriul neutru al Elveției. Willstatter se temea pe de o parte că o inițiativă britanică în legătură cu Bohr sau cu *Norsk Hydro* l-ar determina pe Hitler să ia măsuri; pe de altă parte însă, se temea parcă şi mai mult

de lipsa de inițiativă a englezilor.

După aceea, Weizmann i-a mărturisit lui Stephenson cât de mult îl speria ideea că Aliații nu luau în serios primejdia bombei atomice. Herbert Rowland îşi aminteşte: „Stephenson şi Weizmann ieşeau din aglomerația Manhattanului şi făceau lungi plimbări prin Central Park, pentru a se uita la veverițe – sau, cel puțin, aşa credeam noi. N-am auzit niciodată, n-am bănuit niciodată că, deasupra capetelor noastre, atârna o armă apocaliptică".

Weizmann relata cum poposise, împreună cu Stephenson, în fața magazinului cu jucării Schwarz, de pe Fifth Avenue. „Pe un raft al vitrinei, am văzut un set de construcție pentru şcolari. Bill mi-a spus: «Din clipa când vor şti cum să procedeze, nemții vor construi bomba ca pe o macara din astea de jucărie, asamblând-o cu migală până la capăt şi cufundându-se cu totul în această treabă, fără să le pese, aşa cum nu le pasă copiilor, de prăpădul pe care-l aduc celorlalți».

I-am atras atenția că nu toți savanții germani erau chiar atât de indiferenți. I l-am dat ea exemplu pe profesorul Willstatter, la acea epocă cel mai mare chimist al Germaniei, care refuzase să participe la cercetările nucleare.

Uitându-se în vitrina magazinului, Stephenson a ridicat din umeri. «Nu a refuzat. A fugit din țară. Asta nu-i împiedică pe ceilalți să se joace mai departe»".

Aprecierea era aspră, dar justă. Hitler se lăudase cu o armă împotriva căreia nu exista mijloc de apărare, o armă pe care adversarii săi nu o aveau. Savanții germani care nu acceptau această prevestire a activității trebuiau fie să părăsească Reich-ul, fie să demisioneze din posturile lor.

Dintre cei care ar fi putut opune o rezistență surdă, unii, ca Werner Heisenberg şi C. F. Von Weizsächer, l-au vizitat pe Bohr la Copenhaga. S-a afirmat că ei ar fi conceput un plan secret pentru a preveni fabricarea bombei, încheind o convenție clandestină cu fizicienii aliați. „Aceste versiuni nu corespund adevărului", arată Aage Bohr, fiul lui Niels. „Fiecare contact cu oamenii de ştiință germani nu făcea decât să confirme impresia că autoritățile naziste atribuiau o mare importanță militară energiei atomice"[35].

Hitler lansase atâtea amenințări în legătură cu armele lui secrete încât nimeni nu ştia cât de gravă era situația. La scurtă vreme după izbucnirea războiului în Europa, Hitler le spusese Aliaților: „Nu vă faceți iluzii. S-ar putea să vină momentul când vom folosi o armă nouă, cu care nimeni nu

---

[35] Bohr a dezmințit existenta vreunui plan de „interzicere a bombei atomice". Dar, în lucrarea sa „Mai strălucitor decât o mie de sori", Robert Jungk afirmă că Heisenberg şi von Weizsächer ar fi propus un acord între oamenii de ştiință britanici şi germani, pentru a împiedica producerea bombei. Se spune că fizicianul german Hans Jensen ar fi avansat o sugestie similară, dar Bohr a dezmințit şi această versiune. (Traducerea română a acestei lucrări a apărut la Editura politică, Bucureşti, 1965 - *nota trad.)*

va fi în stare să ne atace pe noi". Lordul Halifax, pe atunci ministru de externe al Marii Britanii, nota: „Cu alte cuvinte... Hitler e decis să recurgă la orice grozăvie". Peste o lună, în octombrie 1939, subcomitetul mixt al serviciilor secrete din Anglia a luat în considerare o serie de „arme experimentate de naziști", începând cu torpilele-planor și sfârșind cu rachetele și „utilizarea energiei atomice ca exploziv de mare capacitate distructivă". Hitler voia să îngenuncheze Anglia, au conchis șefii serviciilor secrete, atacând-o cu forțele sale aeriene și „poate cu bombe dotate cu un exploziv nou și necunoscut".

Când primele bombe convenționale au căzut asupra Londrei, șefii de stat major britanici au primit știrea că producția de apă grea creștea din nou în Norvegia. Leif Tronstad, pe care un trădător avea să-l ucidă peste câtva timp, a început să se gândească serios la distrugerea fabricii *Norsk Hydro.* Mulți alții aveau să-și piardă viața în cursul repetatelor încercări de a sabota aceste instalații, aparent inaccesibile.

Se elaboraseră câteva proiecte secrete. La Copenhaga.

sub ochii nemților, Bohr se lăsa târât de propriul său entuziasm spre un țel care, în ochii lui, nu însemna decât elucidarea unor taine științifice. Pentru naziști însă, aceasta echivala cu găsirea formulei pentru energia atomică. La Stockholm, oamenii B.S.C.-ului și ai *Intelligence Service*-ului

adunau informații despre Bohr şi despre *Norsk Hydro.* Copiile rapoartelor lor îi parveneau lui Stephenson, care dirija instruirea agenților, înființând o nouă „şcoală a primejdiei” într-o zonă pustie din Canada. Acolo, sabotorii se pregăteau pentru misiuni de unde nu mai exista întoarcere.

„Din cauza conturului său atât de zimțuit, coasta occidentală a Norvegiei era greu de păzit”, arată Stephenson. „Miile de fiorduri făceau ca lungimea efectivă a litoralului să se ridice la peste 16.000 km. De aceea, nemții s-au mulțumit să instaleze un cordon de patrule în jurul apelor teritoriale. Pentru a străpunge blocada, mi-am procurat şalupe rapide americane. Încetul cu încetul, acestea au stabilit o legătură regulată între teritoriul inamic şi insulele Shetland. Un unchi ai marelui scriitor Robert Louis Stevenson construise acolo farul după care se ghidau acum ambarcațiunile noastre. Ele îşi respectau orarul cu atâta precizie încât le-am poreclit «autobuzul de Shetland»”.

Înainte ca acest „autobuz” să între în funcțiune, s-a înapoiat în țara sa Odd Starheim, fiul unui armator norvegian, care se refugiase cu o bărcuță în Scoția. Instruit ca agent, el primise misiunea, denumită în limbaj de cod *Cheese* („Brânză”), de a transmite informații despre operațiile navale ale inamicului şi de a pândi momentul când va putea pătrunde în fabrica *Norsk Hydro,* înşelând vigilența sentinelelor naziste. După ce a reperat pe

Bismarck şi *Prânz Eugen*, înainte de ieşirea lor în Atlantic, Starheim a fost detectat de posturile germane de radiogoniometrie. Nemții au împresurat căsuța de țară în care se ascundea el, la aproape o sută de kilometri de baza navală germană de Kristiansand. Curiera sa, Sofie Rorvig, o fată de o izbitoare frumusețe, s-a strecurat printre patrulele S.S. Pentru a-l preveni, apoi şi-a asumat riscul de a înfrunta din nou aceste patrule, trecând braț la braț cu Odd. S.S.-iştii, care scotoceau prin hambare şi prin şurele de paie, nu s-au legat de cei doi „tineri îndrăgostiți”. Starheim a făcut, de unul singur, o lungă şi primejdioasă călătorie până în Suedia neutră, unde a luat contact cu oamenii lui Stephenson. Sofie a rămas în țară, continuând să lucreze în rețeaua *Cheese,* care se lărgea tot mai mult în vederea viitoarelor misiuni de mare importanță.

După ce a comunicat Londrei ultimele detalii despre paza germană de la *Norsk Hydro,* Starheim a fost din nou paraşutat în Norvegia, pentru a aduce în Anglia un inginer de la fabrica de apă grea. Dar, înainte de a apuca să-şi reia activitatea, Gestapoul l-a surprins în locuința unui prieten. Luptându-se cu naziştii, el a ieşit pe un culoar, de unde a dat buzna în dormitorul bunicii gazdei, sărind apoi pe fereastră, sub privirea uimită a bătrânei doamne. Urcându-se la iuțeală într-un camion, Odd a dispărut înainte ca urmăritorii lui să se dezmeticească. A doua zi, el s-a prezentat la

sediul fostului post de radio al rețelei *Cheese.* Pe la sfârşitul lui 1941, Starheim s-a instalat într-o cabană părăsită de pe Muntele Pleşuv, undeva deasupra atelierelor şi laboratoarelor de la *Norsk Hydro.* La 10 martie 1942, la Bletchley a sosit un mesaj: „Am furat un vas şi mă îndrept spre Scoția. Vă rog, asigurați-mi protecție aeriană. Cheese". Starheim coborâse panta unui ghețar, înalt de 2000 de metri, împreună cu Einar Skinnarland, inginerul care cunoştea cel mai bine planul fabricii. Apoi, el a pus mâna pe *Galtesund,* o navă de sabotaj cu un deplasament de 620 de tone. După o săptămână, cei doi norvegieni, escortați de un bombardier al R.A.F.-ului, intrau în portul scoțian Aberdeen. De acolo, şi-au continuat imediat drumul la Londra, unde Skinnarland a fost luat în primire de şefii serviciilor secrete şi de savanții atomişti.

După un curs intensiv de 11 zile în domeniul războiului secret, Skinnarland a fost paraşutat pe Muntele Pleşuv, la exact trei săptămâni de la dispariția lui din fabrică. Inginerul a pretins că fusese bolnav şi nemții din conducerea întreprinderii s-au lăsat convinşi. „A fost cel mai scurt stagiu şi cea mai importantă instruire pe care am făcut-o vreodată", relatează John Skinner Wilson, şeful secției norvegiene a „haiducilor de pe Baker Street". „La Londra, doar trei persoane ştiau despre ce era vorba".

Skinnarland avea acum o misiune atât de

secretă pe Muntele Pleşuv încât mesajele sale nu puteau fi transmise prin radio, ci printr-un complex sistem de cifrare şi micropunctare, via Suedia. Iată un exemplu tipic de informație provenită de la el: „Nemții se bizuie prea mult pe obstacolele naturale… În interiorul uzinei garda se schimbă la ora 18… Sentinele pe podul suspendat dintre Vemork şi Rjukan… În caz de alarmă, reflectoarele nu funcționează decât pe calea de acces… Paznicii sunt încartiruiți între atelierul de electroliză şi sălile de maşini…”

Riscurile erau înspăimântătoare. „Aveam ordin… hm!… să distrugem *Norsk Hydro”,* arată Colin Gubbins, şeful „haiducilor”. „Era misiunea căreia i se acorda prioritate maximă”.

Caracterul presant al situației îşi avea originea în aventuroasa călătorie de peste 7 000 kilometri, făcută de Churchill în iunie 1942, la bordul unui hidroavion, pentru a discuta cu Roosevelt perspectivele armamentului atomic. „Englezii nu mai aveau mult până să realizeze bomba cu uraniu”, spune Stephenson. „Dar, din motive multiple, fabricarea ei trebuia să aibă loc în Canada sau în Statele Unite. Comitetul ştiințific consultativ recomandase construirea unei stații-pilot în Anglia şi a unei uzine în Canada. Dar asta însemna un paralelism al eforturilor. Roosevelt a propus o colaborare în producție şi înființarea de uzine atomice în Statele Unite, totul desfăşurându-se pe baza valorificării reciproce şi

depline a rezultatelor, ca între doi parteneri egali. După ce au studiat rapoartele ştiinţifice, preşedintele şi primul ministru au ajuns la concluzia că trebuie făcut totul pentru a-i împiedica pe nazişti să dobândească arma. Un mare număr de fizicieni germani, refugiaţi în Anglia şi S.U.A., lucrau în acest domeniu, aşa că nu se putea exclude eventualitatea ca, pe teritoriul celui de al treilea Reich, confraţii lor să înregistreze şi ei anumite succese".

Stephenson a plecat în Canada, unde se pregăteau agenţi secreţi norvegieni, luând legătura cu Colin Gubbins şi John Wilson. În calitatea sa de director şi şef de tabără al Organizaţiei internaţionale de cercetăşie, Wilson avea posibilitatea să stabilească unele contacte neoficiale. Cei trei au cutreierat o zonă din apropierea oraşului Toronto, cunoscută sub numele de „Norvegia cea mică", unde sute de tineri şi tinere se pregăteau pentru a lupta în desanturi aeriene. Din rândurile lor, trebuia ales un mic grup, care să ajungă pe Muntele Pleşuv. Cu cât echipa era mai restrânsă, eu atât se micşora şi riscul de a fi reperată.

Wilson nu-şi făcea nicio iluzie în privinţa pericolelor. „Condiţiile atmosferice sunt groaznice în cea mai mare parte a anului", scria el. „Valuri bruşte de ceaţă, vijelii imprevizibile, puternici curenţi de aer ascendenţi. Relieful este alcătuit din piscuri muntoase, cu sute de gheţari primejdioşi,

prăpăstii, mlaştini, mocirle şi torente de apă peste care nu se poate trece". Terenul nu era propice pentru paraşutişti sau planoare. Wilson avea sarcina de a selecționa oameni pentru o misiune practic imposibil de realizat. „Ştiam că orice norvegian căruia mă voi adresa se va oferi să participe la ea". Cei patru aleşi, absolvenți ai „şcolii de spionaj", s-au călit şi mai mult, făcând instrucție cu comandourile britanice. În Canada s-au confecționat de mână schiuri speciale. În septembrie 1942, oamenii erau gata. De două ori au plecat cu avionul din estul Scoției spre punctul de lansare şi de două ori au făcut cale întoarsă, din cauza vremii proaste. A treia oară, au fost paraşutați pe un platou; dincolo de piscuri şi ghețari se afla *Norsk Hydro.* Peste câteva zile, *Cheese* a transmis:

„Nemții urmează să transporte pe mare tot stocul de apă grea, o cantitate considerată suficientă pentru a satisface actualele cerințe ale Berlinului".

La Londra, mesajul a stârnit oarecare panică. Timpul se scurgea repede. Stephenson a fost din nou convocat în mare grabă. Cabinetul de război s-a întrunit într-o şedință specială. „Haiducii de pe Baker Street" au avut din nou de furcă cu comandanții forțelor regulate, care nutreau o tradițională aversiune față de războiul neconvențional.

„Soarta întregii lumi părea că depinde de cei

patru tineri agenți", îşi aminteşte Stephenson. „Din moment ce aveau nevoie de toată apa grea, însemna că nemții se apropie de o soluție. S-a hotărât să se angajeze un atac pe scară mare, trimițându-se pe Muntele Pleşuv planoare cu un grup de desant al armatei terestre".

Temerarul s-a înapoiat la New York fără a fi deloc convins că o astfel de operație avea vreo şansă de reuşită. El a început să caute echipament american pentru o altă misiune secretă. În noiembrie, din Norvegia a sosit un nou mesaj laconic: „Trei elefanți roz". Asta însemna că cei patru agenți ajunseseră în apropierea obiectivului lor. Simultan, două bombardiere au decolat de pe marea bază de operații speciale de la Wick, pe coasta de nord-est a Scoției, pentru a remorca două planoare *Horsa,* ducând un comando de 34 de ostaşi.

Peste 24 de ore, la Bletchley s-a interceptat un comunicat german local: „Ieri, două bombardiere britanice, având la remorcă planoare cu sabotori şi zburând deasupra zonei de sud a Norvegiei, au fost doborâte de avioanele de vânătoare ale *Luftwaffen.* Echipajele bombardierelor şi ale planoarelor au pierit în cursul luptelor aeriene".

Era o minciună. Unul din planoare s-a prăbuşit, deoarece cablul de remorcă se rupsese sub greutatea gheții. Opt din cei şaisprezece ostaşi în uniformă ai comandoului au reuşit să iasă vii din epavă. Patru au fost ucişi într-un spital de

campanie nazist, unde li s-au injectat bule de aer în vene. Ceilalți patru au fost executați. Cel de al doilea planor a aterizat forțat după ce bombardierul care îl remorca s-a ciocnit de un perete muntos. Cei patrusprezece supraviețuitori au fost împuşcați, începând cu răniții, pe care naziştii i-au proptit de un zid, sub ochii camarazilor lor.

Baker Street a trimis, pe mare şi prin aer, alți nouăsprezece agenți în Norvegia. Unul din ei, Arne Vaerum, purtând numele de cod *Penguin,* aparținea unei rețele de comunicații clandestine prin radio. S.S.-iştii l-au surprins în plină activitate, cu degetul pe manipulatorul morse. Mesajul transmis de el a ajuns, prin noapte, până la o tânără telegrafistă din Anglia. Aceasta nu numai că îi cunoştea bine „tuşeul", dar era bună prietenă cu el. Fata făcea parte din Asociația voluntară de prim ajutor. În noaptea când Arne a murit, s-a născut o eroină. Telegrafista a înțeles conținutul mesajului întrerupt şi a cerut să fie paraşutată în teritoriul inamic, pentru a-şi îneca durerea sufletească într-o acțiune primejdioasă. Instruită special pentru misiuni în Danemarca, ea a devenit curiera cunoscută sub numele de Tr*udi* şi a jucat un rol de seamă în evadarea lui Niels Bohr.

Iarna lui 1942 a fost cea mai grea pe care au trăit-o norvegienii. Cei patru „elefanți roz", denumiți în cod *Swallow* („Rândunica"), se aflau

în acelaşi dispozitiv, pe muntele care domina fabrica No*rsk Hydro, d*ar sufereau cu toții de foame şi frig. Londra a decis atunci să le trimită, ca întăriri, alți şase „haiduci de pe Baker Street", care făcuseră o instrucție încă şi mai dură la aşa-numita „şcoală a gangsterilor", de lângă Southampton. Unul din ei era Knut Haukelid, fratele geamăn al vedetei de cinema Siegrid Gurie.

„Knut este, mai presus de orice, un vânător", scria Gubbins. Dar el este şi un filosof, care are o scară proprie a valorilor… Am petrecut două zile cu Knut, într-o vale a Muntelui Pleşuv – o râpă atât de adâncă şi de abruptă încât iarna soarele nu răzbate niciodată până jos şi cei ce lucrează acolo trebuie duşi pe culme, cu telefericul, ca să-şi soarbă porția zilnică de lumină".

În timp ce Haukelid se pregătea să se înapoieze în Norvegia, la Washington se preconizau noi măsuri. Sub titlul generic *Manhattan Engineer District – Priority A.A.A.* Se îmbinau eforturile, depuse de savanții refugiați din Europa şi de fizicienii atomişti din Anglia şi Statele Unite, pentru a construi bomba înaintea nemților. În laboratoarele Universității din Chicago, sub terenul de fotbal Stagg Field, erau în curs experiențe de fisiune a atomului. Fizicienii operau acum o reacție în lanț care se multiplica rapid şi care urma să dea naştere unei arme cu o incredibilă forță de distrugere.

Roosevelt era cel care „asamblase" giganticul

proiect *Manhattan.* Preşedintele ştia că undeva, departe, în Europa, primejdia potențială cea mai mare o reprezenta Niels Bohr. În laboratoarele sale din Danemarca, el desprinsese atomul de uraniu, generând o energie de un milion de ori mai mare decât cea provocată de o cantitate corespunzătoare de exploziv.

— Poate fi răpit Bohr de sub nasul naziştilor şi adus să lucreze la proiectul *Manhattan?* l-a întrebat Roosevelt pe Stephenson.

— Va trebui ca operația să o întreprindă englezii, i-a răspuns *Temerarul.* Bohr este un pacifist consecvent. El nu vrea să creadă că, de pe urma cercetărilor sale de la Copenhaga, va profita casta militară germană. Şi e puțin probabil că va colabora la un proiect care are drept țel construirea unei bombe. Dar Bohr păstrează contactul cu colegii săi din Anglia, despre a căror integritate nu se îndoieşte.

Din clipa aceea, Roosevelt a fost ținut la curent cu toate episoadele dramei care se desfăşura, pe măsură ce ele parveneau B.S.C.-ului, la New York.

La 16 februarie 1943, Knut Haukelid a fost paraşutat, împreună cu alți cinci tovarăşi de luptă, în Norvegia. În acelaşi timp, James Chadwick i-a trimis lui Niels Bohr un mesaj redactat cu grijă, invitându-l la Londra, unde „niciun savant din lume nu ar fi mai binevenit”. Chadwick se mulțumea să facă aluzie la nişte

„probleme speciale”, în care se solicita colaborarea lui Bohr. Scrisoarea a fost redusă la dimensiunile unui punct şi ascunsă într-o legătură de chei.

La 23 februarie, grupul lui Haukelid a întărit echipa *Swallow*. Mai toți sufereau de degerături. Cei zece agenți dispuneau de suficiente explozive pentru a arunca în aer *Norsk Hydro,* dar nu aveau decât puțină hrană şi încă şi mai puține medicamente. Ordinul final de luptă suna astfel: „Toți oamenii vor purta uniformă. Se va intra în dispozitiv la miezul nopții, la o distanță de 500 m de gardul împrejmuitor. Atacul va avea loc la ora 3 a.m., după schimbarea gărzii. Dacă se dă alarma, grupul de acoperire va ataca sentinelele, în vreme ce grupul de sabotaj îşi va continua acțiunea. Grupul de sabotaj va distruge instalația de înaltă concentrare din subsolul laboratorului de electroliză. Fiecare membru al grupului de sabotaj va fi protejat de un om înarmat cu un pistol de 45 mm. Dacă angajamentul va începe înainte ca obiectivul să fie atins, cei din grupul de acoperire vor proceda, dacă va fi necesar, la amplasarea explozivelor. Fiecare om va avea asupra sa două tablete L, de cianură de potasiu. Oricine se va afla în pericol de a cădea prizonier îşi va lua viața”.

Acest ordin neîndurător a fost scris pe un ghețar bătut de vânt, în toiul unui viscol. Distrugerea fabricii fusese hotărâtă cu aproape un an în urmă, dar tentativele eşuaseră, una după alta. „Dacă

naziştii capturează de viu pe vreunul din membrii echipei *Swallow,* s-ar putea ca ei să tragă concluzia că Aliații consideră bomba atomică drept o posibilitate practică", îi scria *Temerarul* lui Roosevelt.

La două luni după ce americanii au realizat fisiunea atomului la Chicago, „rândunicile" au coborât în abrupta prăpastie unde soarele de iarnă nu pătrundea niciodată. Oamenii cunoşteau complexul *Norsk Hydro* în cele mai mici amănunte, grație unei machete noi, construită sub îndrumarea profesorului Jonar Brun, fostul inginer-şef, care fugise în Anglia cu planurile fabricii. Ca nişte năluci ale nopții, agenții s-au târât prin tunelul de cabluri care ducea spre laboratorul de electroliză, strecurându-se prin încâlceala de țevi acoperite de gheață, într-o beznă deplină. Ca parole, îşi aleseseră pasaje din cântecul soldățesc „Lung e drumul până la Tipperary". Dacă survenea vreun atac sau dacă se pierdeau prin labirint, trebuiau să strige „Piccadilly". Replica era „Leicester Square".

După o oră, grupul de sabotaj s-a înapoiat. Explozivele fuseseră amplasate şi fitilele aprinse. Scoțând şase grenade din buzunarele scurtei sale, Haukelid a acoperit retragerea. Peste câteva minute, din clădirea principală, care avea şapte etaje, a răsunat un țiuit, urmat de un uruit surd şi profund. „O nimica toată de bubuitură", după expresia lui Haukelid. Peste câteva ore, ajunşi la

adăpostul lor de pe Muntele Pleşuv, „rândunicile” deplângeau eşecul misiunii ce le fusese încredințată. A trecut mult până ce ei să afle că reuşiseră să distrugă complet instalațiile de înaltă concentrare. Între timp, cinci agenți, în uniforme britanice, străbătuseră mai bine de 560 kilometri, prin viroage şi coclauri, până în Suedia. Ceilalți au rămas în Norvegia, pentru a-şi continua operațiile, deşi naziştii, furioşi la culme, trimiseseră în zona respectivă unități de schiori ale Gestapoului şi S.S.-ului, precum şi fascişti norvegieni din „batalioanele de asalt” ale lui Quisling.

Când *Norsk Hydro* a reintrat în producție, *Royal Air Force* a încercat s-o bombardeze, dar, în ciuda unei serii de raiduri masive, nu a obținut rezultate deosebite. Un eşec similar au înregistrat şi forțele aeriene americane. Operația *Swallow* dovedise importanța războiului de partizani, dar comandanții militari aliați învățau greu lecția. La un an după sabotajul condus de Haukelid, fabrica producea din nou aceeaşi cantitate de apă grea. De data aceasta, Knut s-a declarat împotriva unei noi tentative de sabotaj, recomandând în schimb un atac asupra liniilor de comunicații. O cantitate de aproape 2500 de litri de apă grea – producția pe vreo şase luni – urma să fie transportată în Germania. Punctul cel mai vulnerabil al traseului îl constituia bacul de transbordare a trenului. Haukelid şi alți doi agenți s-au urcat pe bac şi au pus încărcături destinate să explodeze a doua zi,

la amiază, în largul mării. Într-adevăr, vasul a sărit în aer la momentul prevăzut, nimicind prețioasa apă grea pe care o ducea la bord. În explozie, au pierit şi patru membri ai echipajului norvegian. Pentru Haukelid a fost o mare durere – una dintre numeroasele hotărâri necruțătoare impuse de război. El ştia că moartea compatrioților săi survenea după ce, în operațiile precedente, îşi pierduseră viața 83 de ostaşi aliați. Plin de modestie, Haukelid scria, după război: „Apa grea nu forma ea însăşi o parte componentă a bombei atomice, dar era un factor important în experiențele cu substanțele necesare bombei". Trei ani fuseseră necesari pentru a nimici, în sfârşit, această sursă de material pentru cercetările atomice ale naziştilor – trei ani de când Stephenson investigase prima oară liniile de comunicație ale Norvegiei. Sprijinul acordat de preşedintele Roosevelt războiului secret se datora, în bună parte, informării lui Stephenson, din aprilie 1940, despre apa grea şi despre faptul că bomba atomică păşise în domeniul realizabilului.

În arhivele B.S.C.-ului figurează un scurt comentariu al lui Stephenson: „Fără nestrămutata energie a lui Haukelid, naziştii ar fi avut posibilitatea să distrugă lumea civilizată. La ora aceasta, fie nu am mai trăi, fie am trăi sub cizma fanaticilor adepți ai lui Hitler".

La Copenhaga, doctorul Niels Bohr trudea mai departe, vegheat de şefii grupărilor daneze de rezistență. Regele Christian al X-lea şi fizicianul-filozof încă mai sperau că-şi vor salva poporul, evitând o confruntare fățişă cu Gestapoul. Dar zelul său îl împingea pe Bohr spre descoperiri de care putea să profite Germania, în strădania ei de a construi bomba atomică. Laboratoarele sale de la Institutul de fizică teoretică se înmulțeau parcă prin sciziparitate, dobândind încăperi noi pentru experiențe noi, pe măsură ce se iveau noi şi misterioase resurse financiare. Pentru orice eventualitate, sabotorii din rezistența daneză puneau, pe tăcute, încărcături explozive sub laboratoare, în țevile care duceau la ciclotronul cu apă grea.

Stephenson i-a spus lui Roosevelt: „Cele întâmplate pe Muntele Pleşuv şi alte operații în Norvegia distrag atenția inamicului de la persoana care ne dă cea mai mare bătaie de cap – Niels Bohr. Acesta lucrează pe o linie periculos de similară cu proiectele atomice în curs de desfăşurare în Statele Unite. Trebuie să evaluăm care risc e mai mare: ca rezultatele cercetărilor lui să cadă în mâinile nemților sau ca distrugerea ciclotronului lui Bohr să dea loc la represalii sălbatice”.

Cel mai în măsură să cântărească riscurile era

Sven Truelsen, unul din şefii serviciului secret al armatei daneze, care făcea naveta între Londra şi Europa ocupată de naziști. Curierii săi duceau o corespondență explozivă între Baker Street şi Bohr.

Sir James Chadwick, eminentul şi imperturbabilul fizician britanic, a trimis un apel voalat, precedat de instrucțiunile următoare:

Către: „Peter”

De la: Jarlen

„În viitorul apropiat intenționăm să trimitem pentru *Justitsraaden* o legătură de chei cu un foarte important mesaj, adresat de guvernul britanic profesorului Niels Bohr. Vă rugăm să luați măsuri pentru ca profesorul Bohr să ajungă în posesia cheilor şi ca dumneavoastră sau cineva desemnat de dumneavoastră să-i explice cum să găsească mesajul.

Diagrama anexată indică poziția mesajului în cheile A şi A.l. Cheia A.1 este cea care poartă numărul 229 iar cheia A este cheia cea lungă, de lângă ea.

În cele două chei s-a perforat câte un mic orificiu, adânc de 4 mm. Găurile au fost astupate şi mascate, după introducerea mesajului. Profesorul Bohr trebuie să pileasca uşurel cheile în punctele indicate, până ce apar orificiile. Mesajele pot fi scoase cu o siringă sau aspirate pe o microlamelă. Textul este imprimat pe un microfilm de dimensiuni foarte reduse şi fiecare

cheie conține o copie a lui. Trebuie manipulat cu multă grijă.

Personal, nu cunosc conținutul mesajului. Tot ce ştiu e că prezintă o *importanță extrem de mare*. Vă rog să-l anunțați pe *Justitsraaden* că îi va sosi legătura de chei. Îi vom trimite cheile prin curier special, de îndată ce vom şti că v-a parvenit această scrisoare şi că ați avut răgazul să-l înştiințați pe *Justitsraaden”*.

Cheile au ajuns în acea iarnă aspră a anului 1942, chiar în zilele când *Swallow* ataca fabrica de apă grea. Bohr s-a încuiat în laborator şi a extras mesajul cât o gămălie de ac. La New York, B.S.C.-ul a fost cuprins de groază, citind răspunsul savantului: „În disperata situație în care ne aflăm, consider de datoria mea să contribui la apărarea libertății instituțiilor noastre şi la protejarea oamenilor de ştiință care s-au refugiat în Danemarca... Orice utilizare practică imediată a minunatelor descoperiri de fizică atomică este exclusă”.

Cu alte cuvinte, Bohr respingea invitația, delicat formulată, de a-şi înceta activitatea la Copenhaga şi refuza oferta de a-şi continua cercetările în Anglia. Chadwick nu îndrăznise să-i pomenească despre participarea lui la eforturile anglo-americane de construire a bombei atomice, căci Bohr era un adversar al violenței. În Danemarca, el se bucura de un prestigiu imens: era preşedintele Academiei Regale Daneze şi prieten

intim cu regele, care avea 73 de ani şi era suferind. La început, naziştii s-au purtat cu mănuşi faţă de amândoi. Regele stătea în castelul său, străduindu-se să-şi ocrotească poporul. Profesorul îşi asuma obligaţii faţă de ştiinţă şi de omenire în general. Dar el a continuat să poarte periculoasa corespondenţă cu Chadwick, avertizându-l, la începutul anului 1943, că nemţii erau în căutare de cantităţi mai mari de uraniu metalic şi apă grea, necesare fabricării de bombe atomice.

La Londra şi New York s-au convocat şedinţe urgente.

La Rockefeller Centre, B.S.C.-ul avea fişele lui Bohr şi ale savanţilor refugiaţi pe care îi proteja el.

Stephenson îl înţelegea pe Niels Bohr şi îşi dădea seama cât de delicată era problema de a-l convinge să părăsească Danemarca. Pe Churchill însă îl exasperau savanţii de felul lui Bohr, pe care îl acuza că a ajuns la un punct vecin cu „crima". În cadrul unei politici de răzbunare aproape personală împotriva naziştilor, profesorul Lindemann aprecia că, în ultimă instanţă, luptătorii din rezistenţa daneză vor trebui să detoneze explozivele de sub institutul lui Bohr, deoarece Germania „îşi sporeşte cerinţele de apă grea şi de uraniu metalic, iar savanţii de acolo îşi propun să utilizeze reacţiile în lanţ cu neutroni lenţi pentru fabricarea de bombe".

Stephenson a sosit la Londra cu avionul, pentru

a pleda în favoarea scoaterii lui Bohr din Danemarca. „Germania beneficiază enorm de pe urma evitării de conflicte între ocupanți şi ocupați în Danemarca. Dar situația nu poate dura. Reprezentantul special al führerului la Copenhaga este doctorul Werner Best, care vorbeşte cu glas dulce şi agită un ciomag gros. Dar, din clipa când la Copenhaga se va dezlănțui teroarea, putem conta pe Bohr că va proceda aşa cum se cuvine. Important acum e să organizăm evadarea lui“[36].

---

[36] Un exemplu concludent despre cât de puține menajamente dovedea Churchill față de cei angajați în războiul secret ni-i oferă generalul Alan Brooke, după o discuție în care se propusese un raid aerian. „Churchill şi-a săltat agresiv bărbia şi mi-a spus:

— Ți-am ordonat să-mi pregăteşti un plan detaliat de acțiune... Dumneata ce-ai făcut? Mi-ai prezentat un veritabil tratat despre dificultățile operației...

Apoi m-a bombardat cu întrebări, timp de aproape două ore, mai ales asupra unor aspecte secundare”.

Principalul motiv pe baza căruia se respinsese operația era lipsa de acoperire aeriană. Dar Churchill a evitat subiectul, alegându-şi argumentele care îi conveneau:

— Afirmi că te vei lovi de înghețuri şi dezghețuri, care vor îngreuna deplasările. Pe ce se bizuie afirmația dumitale?

Brooke i-a ripostat mai întâi că problema nu prezenta o importanță deosebită, apoi că îşi luase datele din Indicatorul meteorologic, o sursă vitală de informații. Primul ministru a cerut să i se aducă volumul respectiv, a constatat că Brooke avea perfectă dreptate şi şi-a modificat direcția atacului:

— Susții că, pentru a ajunge de la punctul A la punctul B, îți vor trebui aproximativ 24 de ore. Te rog să-mi spui exact ce se va întâmpla în fiecare din aceste 24 de ore.

Nu i-a fost deloc uşor lui Brooke să prezinte o imagine precisă a fiecăreia din cele 24 de ore, deoarece intervalul prevăzut implica frângerea rezistenței opuse de inamic, înlăturarea obstacolelor care blocau şoselele, repararea podurilor şi apeductelor etc. Brooke şi-a dat toată silința să fie la înălțime. „Expunerea mea a stârnit noi întrebări, presărate cu critici şi

Nemții semănau în mod deliberat confuzie în rândul celor pe care îi cotropeau. În Danemarca, în paralel cu Reichskomissarul, acționa şi forța paramilitară a S.S.-ului *(Schutzstajjel).,* alcătuită din naziști fanatici. Autoritățile daneze nu prea se lămuriseră cine este adevăratul stăpân şi aveau tendința să ignore S.S.-ul şi să conlucreze cu administratorii germani, care se purtau mai politicos. Până la urmă, S.S.-ul s-a dovedit pumnul de fier din mănuşa de catifea. Confruntarea a avut loc în august, protagonistul fiind regele Christian, care a soluționat dintr-o dată conflictele interioare ale prietenului său, Niels Bohr.

„Nu există naziști danezi", a declarat într-un rând regele Christian Berlinului, care îi sugerase ca liderii partidului nazist local să între în guvern. Hitler nu a remarcat insulta voalată din răspunsul regelui, dar ea nu i-a scăpat Oberführerului Werner Best. El a propus superiorilor săi din capitala reich-ului să se ia măsuri de neutralizare a regelui şi de trecere a cercetărilor efectuate de profesorul Bohr sub conducerea directă a nemților. Tribunalele improvizate ale S.S.-ului au supus pe „terorişti" unor judecăți sumare. Pentru a-l încolți pe Christian, Best i-a cerut ca poliția daneză să colaboreze cu Gestapoul. Regele a

---

ironii. A fost un examen neplăcut şi istovitor, pe care a trebuit să-l trec într-o cameră plină de oameni. Dar a fost şi o excelentă lecție..."

răspuns: „Niciodată!”. Peste câteva zile, palatul său a fost luat cu asalt de trupe germane, sub comanda unui general. Christian al X-lea l-a întâmpinat, plin de sarcasm: „Bună dimineața, domnule general. Ce viteaz sunteți! Ați repurtat o victorie splendidă”. Nemții trimiseseră o mie de soldați, înarmați cu grenade şi mitraliere, pentru a birui rezistența celor cincizeci de ostaşi din garda regală, care dispuneau numai de săbii şi halebarde. Înfuriat de disprețul pe care i-l arăta monarhul, generalul a plecat, tropăind zgomotos din cizme pe culoarele palatului, şi s-a urcat în maşina sa blindată. Asta dorea şi regele. El a scris în grabă un bilet lui Bohr, sfătuindu-i să plece în Suedia: nu se mai putea face nimic pentru a stăvili dezastrul. Regele îi cerea savantului să stea de vorbă cu principesa Ingeborg, la Stockholm, pentru ca ea să-l roage pe regele Gustav să intervină în favoarea câtorva mii de cetățeni danezi.

Căci naziştii dezlănțuiseră hăituirea evreilor. Nu mai era de actualitate protejarea unor oameni de ştiință ca Ştefan Rozental – fostul coleg al lui Steinmetz, prietenul lui Stephenson – care acum lucra cu Bohr la cercetările atomice. „Bohr m-a chemat la vila lui din Carlsberg”, îşi aminteşte Rozental. „Mi-a spus ce am de făcut ca să fug în Anglia şi mi-a încredințat toate însemnările lui referitoare la trecerea particulelor încărcate prin materie – un manuscris care nu trebuia să cadă,

în niciun caz, în mâinile naziştilor. Mi-a dat şi nişte bani şi mi-a spus că ne vom reîntâlni curând. Dar, în sinea lui, era convins că nu va apuca să fugă şi va fi deportat în Germania. De aceea, mi-a dat mesaje pentru Ingeborg, sora regelui Christian, şi pentru regele Suediei".

Copii ale întregii corespondențe duse de Bohr – inclusiv informările sale despre pregătirile nemților pentru sporirea producției de uraniu şi de apă. Grea – au fost ascunse într-un tub de metal sigilat şi apoi îngropate în grădina vilei de la Carlsberg. Era dovada că Bohr rămăsese fidel crezului său democratic. O lungă bucată de vreme, el îşi închipuise că nemții vor păstra măcar o urmă de comportare civilizată față de cineva care îşi consideră semenii drept nişte ființe raționale. Evenimentele dovedeau că savantul se înşelase în această privință.

Mişcarea de rezistență daneză a organizat trasee de evadare spre Suedia: refugiații traversau strâmtoarea Öresund, până la portul suedez neutru Landskrona. Era pe la mijlocul lunii septembrie: ordinul de arestare a lui Bohr sosise la sediul Gestapoului din Copenhaga, iar Rozental plutea într-o barcă cu vâsle, în drum spre Suedia. În zăpăceala îmbarcării pe litoralul danez, el a pierdut manuscrisul cu teoriile lui Bohr, care nu a mai fost regăsit niciodată.

În zilele următoare, un val de teroare s-a abătut asupra Danemarcei. Începutul l-au făcut

deportările în masă ale evreilor. Stephenson se temea că Niels Bohr lăsase lucrurile să ajungă prea departe. Trecuseră cinci luni de când *Temerarul* întrebase Washingtonul dacă-i poate pune la dispoziție trei nave rapide, pentru operații clandestine între Scandinavia şi Anglia. Parametrii fuseseră specificați cu multă precizie: rază minimă de acțiune – 5400 km, viteză maximă – 16 noduri, un spațiu de 4 tone pentru încărcătură şi un armament adecvat. În septembrie, marina Statelor Unite a livrat trei distrugătoare prin intermediul lui Bill Donovan, care nu a suflat un cuvânt despre destinația lor finală. Ele urmau să transporte, din Suedia, materiale strategice şi personalități de seamă: unul din pasageri trebuia să fie profesorul Bohr.

În ultima zi a lunii septembrie, cu puțin înainte ca Gestapoul să opereze un mare număr de arestări, Bohr a debarcat pe coasta suedeză. În aceeaşi noapte, el s-a întâlnit cu principesa Ingeborg, sora regelui Christian, o femeie seducătoare, care lucra în serviciul lui Stephenson.

Bohr a rugat-o pe principesă să ia măsuri de urgență pentru salvarea evreilor din Danemarca: cu începere din dimineața de 30 septembrie, naziştii îi îmbarcau pe vase de transportat vite şi îi duceau în Germania. Ingeborg a mers, împreună cu Bohr, la regele Gustav. Acesta şi-a exprimat îndoieli cu privire la eficiența unui demers. Bohr i-

a sugerat regelui să ceară nemților trimiterea vaselor cu evrei în Suedia. Gustav i-a răspuns că făcuse Berlinului o propunere similară, odată cu deportarea evreilor din Norvegia, şi că naziştii îl refuzaseră cu brutalitate. Bohr a insistat şi, până la urmă, regele a acceptat să trimită un mesaj personal lui Hitler.

Ieşind de la palatul regal, principesa Ingeborg i-a spus cu tristețe lui Bohr:

— Sunteți cu desăvârşire rupt de realitate. Ați trăit practic în cel de al treilea Reich, dar n-ați înțeles deloc ce se petrece acolo.

Bohr a privit-o, mirat:

— Dar un apel către Hitler cu siguranță că…

— Pentru numele lui Dumnezeu! a izbucnit principesa. Un apel către Hitler e un apel către diavol. Dacă-i atragem atenția asupra evreilor din Danemarca, e în stare să-i extermine pe toți, numai ca să ne facă în ciudă… Ați trăit în laboratorul dumneavoastră ca într-un rai al ignoranței.

Fără să ştie, Bohr se bucurase de un tratament special. Chiar după semnarea primului ordin pentru arestarea sa, o autoritate sus-pusă de la Berlin intervenise în favoarea lui, izolându-l astfel şi mai mult de ticăloşiile care se comiteau zi de zi. Acum, când era cu adevărat liber, lucrurile pe care le afla îi torturau conştiința.

În cele din urmă, regele Suediei a comunicat Danemarcei că țara sa oferă adăpost refugiaților.

Vasele suedeze au fost trimise până la limita apelor teritoriale, pentru a-i lua la bord pe cei scăpați pe mare. Drept urmare, printre țările aflate sub cizma S.S.-ului, Danemarca a avut de plâns mai puțini morți în lagărele de exterminare.

Oamenii de pază, trimişi de Baker Street, l-au întrebat pe Bohr dacă e de acord să întreprindă periculoasa călătorie până la Londra, trecând prin blocada germană. Savantul ghicise că englezii colaborau acum cu americanii la construirea bombei atomice şi îi repugna ideea unei arme cu o capacitate distructivă atât de mare. Dar el îşi dădea seama că, din moment ce războiul avea perspectiva să se încheie cu un gigantic prăpăd, era preferabil ca arma să aparțină taberei care lupta împotriva dictaturii fasciste. Da, a răspuns el, e gata să meargă în Anglia. Dar pe ce cale?

„Haiducii de pe Baker Street" au ajuns la concluzia că nu era indicată folosirea celor trei distrugătoare: le-ar fi fost greu să navigheze, în nopțile lungi de iarnă, şi ar fi riscat, în orice clipă, să fie interceptate de navele hitleriste. Era o rută prea periculoasă pentru aducerea prețiosului savant danez. Aşa că lui Bohr i s-a pus întrebarea dacă acceptă să zboare în lăcaşul de bombe al unui avion fără arme, din escadrila „Luna", destinată misiunilor speciale.

Desigur, zborul de mare altitudine era primejdios. Dar şi mai primejdioase erau celelalte soluții. Bohr a întrebat un singur lucru: ce fel de

avion va fi?

O mare taină învăluia operațiile escadrilei „Luna”. Secretul se păstrează şi astăzi. Avioanele „Lunei“ aterizau pe aerodromuri neutre, cu acordul unor reprezentanți ai autorităților, dar fără nicio aprobare oficială. State ca Suedia făceau o adevărată echilibristică pe sârmă. Cel mai mărunt gest în favoarea Aliaților putea să declanşeze represaliile reich-ului.

Pentru a se da un răspuns întrebării pe care o pusese, profesorul Bohr a fost dus pe un teren de aviație, în aparență părăsit, din vecinătatea Stockholmului. Acolo, el a văzut un aparat construit din placaj, pe care englezii îl porecleau fie „Delicatesa termitelor”, fie „Minunea de lemn”. Motoarele lui primitive încă mai duduiau, după lungul şi îngrozitorul drum din Anglia până în Suedia. În cabina de pilotaj se găsea o siluetă anonimă, înveşmântată în negru, aparținând escadrilei „Luna”.

Această escadrilă zbura acum deasupra teritoriului inamic la mari depărtări, ajungând până în nordul Uniunii Sovietice. Aparatul preferat era *Mosquito*-ul cu două motoare, construit aproape în întregime din lemn, pentru a nu fi reperat de radarul german. Acest avion de vânătoare-bombardament suferise modificările necesare pentru a transporta oameni în loc de bombe. Niciun zbor nu se efectua fără „pasageri”. De data aceasta, la bordul lui sosise o fată,

înfofolită într-un combinezon vătuit, cu glugă.

Bohr a înțeles ce înseamnă o călătorie în pântecele unui *Mosquito.* El a ascultat politicos instructajul făcut de tânăra femeie, abia venită din Anglia. Numele ei de cod era *Trudi.* Fostă telegrafistă la secția de telecomunicații a Asociației de prim-ajutor, era verişoara regelui George al VI-lea. Utilizarea ei ca agentă întâmpinase obiecții serioase, deoarece domnea temerea că, dacă ar fi căzut în mâinile lor, naziştii ar fi tratat-o aşa cum îi tratau pe toți ostaticii, supunând-o torturilor. În acest caz, repercusiunile politice ar fi fost mari, dacă adevărul ar fi ieşit ulterior la iveală. Veritabila identitate a lui *Trudi* a rămas un mister până în ziua de astăzi. Nemții au capturat-o în Danemarca, o țară pe care ea o cunoştea bine. Ultima oară, a fost văzută la sediul Gestapoului din Copenhaga. Probabil că s-a sinucis, înghițind o tabletă L, de cianură de potasiu, în timp ce era interogată.

Trudi i-a vorbit lui Bohr fără menajamente, explicându-i că va fi izolat de pilot, care nu-l va putea ajuta cu nimic dacă avionul – lipsit de arme şi de escortă – va fi atacat de duşman. În eventualitatea unei răniri, Bohr trebuia să rabde până ce *Mosquito*-ul va ajunge în Anglia. I se pusese la îndemână o mică trusă cu morfină şi cu alte analgetice, dar abia dacă putea să facă vreo mişcare în spațiul pe care-l avea la dispoziție şi care se mula aproape exact pe conturul unui trup

de om. Dacă avionul cădea în Marea Nordului, Bohr nimerea într-o apă atât de rece încât, după toate calculele, nu putea supraviețui mai mult de nouăzeci de secunde.

Savantul a aruncat o privire spre avion, care era vopsit în negru şi nu purta niciun indicativ.

— Dar soția şi copiii mei?

— Se va avea grijă de ei aici... în Suedia... Noi... cineva le va asigura securitatea. Nu sunt în primejdie.

— Îi veți aduce şi pe ei, ceva mai târziu, în Anglia?

Fata a scuturat din cap:

— Asta ar fi, într-adevăr, periculos. Inamicul le va urmări fiecare mişcare. Aici, putem să-i păzim bine. Dar, pe drumul între Suedia şi Anglia, nu avem niciun mijloc de a-i apăra.

Fata a arătat cu mâna spre cerul nordic şi Bohr i-a urmărit gestul cu privirea. Apoi *Trudi* şi-a scos combinezonul vătuit în care voiajase, spunând:

— Luați-l! Dacă mai vreți să plecați.

— Da, a. Răspuns Bohr. N-am încotro!

Şi astfel, la 7 octombrie 1943, cu câteva zile după împlinirea celui de-al 58-lea an de viață, profesorul Niels Bohr, unul dintre cei mai mari fizicieni atomişti ai lumii, a îmbrăcat un fel de costum de scafandru, care mai păstra căldura trupului unei tinere agente. I s-a pus casca şi masca de oxigen şi a fost introdus în lăcaşul de bombe, între două masive motoare *Rolls-Royce,*

atârnând de un cadru de placaj. Începea călătoria cea lungă spre prima bombă atomică.

Cu un şuierat, uşile compartimentului s-au închis, ca valvele unei scoici. Cei ce-l însoțiseră pe Bohr au lăsat liberă pista, retrăgându-se spre gardul viu al aerodromului. Acolo, au aşteptat până ce au auzit urletul motoarelor care se încălzeau şi scrâşnetul frânelor puse de pilotul care aducea avionul în poziție de decolare. Apoi, după ce au văzut flăcările lungi şi albastre lăsate în urmă de eşapamentele *Mosquito*-ului, care se înălța în cerul întunecat al nopții, s-au îmbulzit cu toții în camionul de brutărie care îi ducea spre Stockholm şi spre alte probleme. Soarta procesorului Bohr era acum în mâinile zeilor. Şi poate că tot de ei depindea viitorul ştiinței atomice.

Avionul a urcat până la înălțimea la care devenea necesară masca de oxigen. Vorbind prin interfon, pilotul i-a spus lui Bohr:

— Vă rog să inhalați oxigen.

Niciun răspuns. Pilotul a verificat dispozitivul care îi indica dacă oxigenul ajunge până la masca pasagerului: pe cadranul divizat în pătrate albe şi negre, acul nu se mişca. Pilotul i s-a adresat din nou lui Bohr prin interfon, dar tot nu a primit răspuns.

Mosquito-ul mai avea de zburat două ore şi singurul mod în care îşi putea asigura protecția era să ajungă la o altitudine cât mai mare, unde inamicului îi venea greu să-l intercepteze. Dar,

dacă rămânea prea mult la asemenea înălțime, Bohr risca să moară. După cât se părea, îşi pierduse deja cunoştința. Pe de altă parte, coborând mai jos, savantul avea şanse să-şi vină în fire, dar avionul risca să fie doborât de duşman.

O înapoiere în capitala Suediei ar fi dus la internarea lui Bohr. Baza de la care decolase *Mosquito*-ul era din nou abandonată. Pentru ca savantul să capete asistență medicală de urgență, pilotul trebuia să aterizeze imediat la Stockholm. Sub presiunea naziştilor, suedezii nu l-ar mai fi lăsat să plece a doua oară.

Înălțând din umeri, pilotul a împins manşa înainte. Din moment ce tot trebuia să zboare la mică altitudine, cu cât mai devreme cu atât mai bine. Imprimând avionului viteza maximă – în ciuda unui semnal de pe tabloul de bord care-l avertiza să nu atingă viteza picajului, capabilă să-i rupă aripile – pilotul a luat direcția mării, virând totodată spre nord. Cu un ochi pe cadranele bordului, el urmărea eu celălalt calculatorul *Dalton,* fixat cu o curea de coapsă. Zburând în linie dreaptă, la nivelul mării, avea suficient carburant pentru a urca şi mai spre nord şi a ajunge în Scoția pe o rută ce ieşea din rază de acțiune a avioanelor de vânătoare germane. Pilotul trebuia să păstreze un delicat echilibru între viteza ridicată, cu consum mare de combustibil, şi perspectiva de a ateriza cu rezervoarele aproape goale.

La nord-est de posomorâtele insule Orkney, el a

trecut pe dispozitivul *Iffy*, procedeu de identificare care semnala radariştilor din Anglia că avionul e britanic. La 18 kilometri de baza de la Scapa Flow, pilotul a întrerupt tăcerea radio pe care o păstrase până atunci, cerând permisiunea să aterizeze. Profesorul Bohr tot nu dădea semne de viață.

45

În apropiere de Edinburgh, pe aerodromul în paragină al unei escadrile „Luna", aştepta Bill Stephenson – omul care putea să-l convingă pe profesorul Bohr să participe la efortul Aliaților de a construi o bombă atomică.

O dubiță a R.A.F.-ului a străbătut în goană pista, ieşind în întâmpinarea *Mosquito*-ului. Medici, infirmieri şi mecanici au dat năvală spre pântecele ermetic închis al fragilului avion. Pentru ultima oară, flăcările albastre ale țevilor de eşapament au perforat întunericul. Cu un şuierat, uşile lăcaşului de bombe s-au deschis. Trupul fără vlagă al profesorului Bohr a fost întins pe o targă.

Pilotul s-a lăsat să lunece pe aripa avionului!

— Asta-i tot ce-am putut face…

Bărbatul cel scund, în haine civile, l-a strâns de braț:

— Avem noi grijă de el!

Pilotul şi-a petrecut privirea peste ceilalți civili, care stăteau tăcuți, formând un semicerc:

— Eu…

— E în regulă! a răsunat din întuneric vocea poruncitoare. Dumneata ți-ai făcut datoria.

Pilotul a dat din cap. În lumea ciudată în care trăia el, nu era voie să spui nimic şi nu era voie să întrebi nimic. Aruncându-şi paraşuta peste umăr, el a ieşit din lumina farurilor, care inunda pista. În memoria lui, această misiune solitară şi primejdioasă avea să rămână gravată ca un eşec.

Întorcându-se spre doctorul trimis de Baker Street.

Stephenson l-a întrebat:

— Are vreo şansă?

Tânărul medic se agita, manipulând ace şi tuburi:

— Pulsul e cam slab. Dar îl salvăm noi!

Stephenson abia s-a abținut să nu-i spună: „Neapărat!” Apoi, a pornit spre hangarul de la capătul aerodromului. Peste câmp, în satul Elmdon, luceau lanternele fermierilor care se pregăteau pentru o nouă zi de lucru.

— Va trebui să-l aducem cu un avion şi pe fiul lui Bohr, i-a spus *Temerarul* tânărului ofițer care îl însoțea. Aage e la curent cu lucrările tatălui său.

— Am înțeles!

Peste câteva zile, Aage Bohr a fost adus din Suedia. Între timp, tatăl său s-a restabilit. Ce se întâmplase? La decolarea de pe aerodromul din Stockholm, fişa interfonului lui Bohr ieşise din mufă. Nevăzând nimic, abia putând să se mişte, el

nu îşi dăduse seama de defecțiunea produsă. Masca sa cu gaze nu era conectată la rezervorul cu oxigen. Neauzind ce-i spunea pilotul, Bohr nu şi-a fixat-o pe față şi nu a reglat fluxul de oxigen. Numai norocului îi datora faptul că scăpase cu viață.

Tatăl şi fiul s-au instalat, pentru scurtă vreme, într-un hotel mohorât din apropierea parlamentului, căpătând şi un birou la sediul, de pe Old Queen Street, al proiectului britanic de cercetări atomice *Tube Alloys.* „Ne-a uimit câți excentrici veneau să ne viziteze", scrie Aage. „Iar informațiile aflate în posesia lor ni se păreau uluitoare… La Copenhaga, văzusem Europa printr-o mică crăpătură în perete".

„Profesorul Bohr avea o fire blândă", arată Stephenson. El credea efectiv în filosofia lui Gandhi, că răului trebuie să i te opui cu umilință şi că violenței trebuie să-i rezişti cu armele minții. Abia după ce a ieşit din mediul nazist în care trăise, a sesizat, în toată amploarea lor, ticăloşiile hitlerismului cu care aveam noi de a face".

La zece zile după aventurosul lui zbor spre Londra, savantul a fost primit de Churchill, al cărui consilier de politică externă, Alexander Cadogan, nota în jurnalul său intim: „Nils (sic!) Bohr. Ce om! A vorbit, într-un murmur aproape de neauzit, vreme de trei sferturi de ceas. Despre ce – n-am nici cea mai vagă idee… Se răspândeşte, tot mai mult, deprinderea lenevoasă de a boscorodi

ceva talmeş-balmeş". Cadogan nu ştia nimic despre felul cum ajunsese Bohr la Londra. Deşi mai bine informat, nici Churchill nu avea răbdare să-şi piardă timpul cu politeţuri.

Savantului danez i s-au pus o serie de întrebări în legătură cu planul lui Hitler de a bombarda cu 5 000 de rachete V-1 (de la *Vergeltung* – „Răzbunare"). Cum se poate corela acest proiect cu informaţiile referitoare la rachetele atomice? Erau capabile aceste rachete, intrate în fabricaţie, să poarte o încărcătură nucleară?

I s-au arătat detalii despre V-1, de a cărei existenţă nu ştia nimic. I s-a spus că experienţele cu această armă a „răzbunării" se efectuează într-un loc numit Peenemünde, la nici 200 km depărtare de laboratoarele sale din Copenhaga, în condiţiile unui secret atât de strict, încât pentru fiecare din cei 40 000 de locuitori ai regiunii se afla câte un S.S.-ist.

În cele din urmă, Bohr a fost solicitat să plece în Statele Unite, pentru „a lucra la construirea bombei".

— Dar nu putem lupta împotriva barbariei cu mijloace barbare, a obiectat el.

— Dacă nu ne vom ocupa de această armă nouă, nu vom mai apuca să trăim pentru a lupta împotriva barbariei, i-a ripostat unul dintre cercetătorii principali.

— Nu pot fi de acord cu violenţa, a declarat Bohr.

— A nu te opune violenţei înseamnă a da pradă

unei ideologii violente toate valorile civilizației noastre, create prin strădania unui lung şir de generații.

— Dar o comportare civilizată nu e compatibilă cu violența.

— Trebuie să apărăm dreptul de a ne comporta civilizat, chiar dacă asta înseamnă uneori folosirea violenței.

Era vechea dilemă. Teoreticianul Bohr trebuia coborât din turnul lui de fildeş. Până la urmă, el a convenit să colaboreze cu echipa care, într-o cursă contra cronometru, voia să construiască prima bombă atomică, dar a insistat ca, mai târziu, să i se permită să reconsidere problema de pe o poziție mai elevată. La sfârşitul lui 1943, când Anglia intra în cea de a patra iarnă a războiului, Bohr şi fiul său au plecat la New York. Călătoreau amândoi cu acte de identitate false, pe numele de Baker. Era singurul nume pe care savantul şi-i putea aminti în orice clipă: Baker – de la Baker Street. La Stockholm şi Londra i se mai dăduse şi alte nume false, dar el le uita mereu, răspunzând la telefon, ca de obicei:

— Aici e Bohr…

Acum era şi el un „haiduc de pe Baker Street". În chip de „unchiul Nick Baker", el şi fiul său, „Jim Baker", au început să lucreze la proiectul *Manhattan.* Au urmat şaisprezece luni de muncă intensă până ce, în martie 1945, după cum arată arhiva B.S.C.-ului, „profilul noii arme a fost

definitivat. Dar, chiar şi după aceea, la Los Alamos, a continuat o activitate febrilă, până ce arma a fost gata".

Într-o notă adresată consilierului său ştiințific, profesorul Lindemann (înnobilat între timp, sub numele de lord Cherwell), Churchill îşi exprima părerea că Bohr fusese cât pe-aci să-l slujească pe inamic: „Dacă ar fi după mine, Bohr ar trebui să fie închis. În orice caz, s-ar cuveni să i se arate că a comis aproape o crimă".

Vorbind despre înapoierea tatălui său de la o întrevedere cu Churchill, Aage scrie că era „... foarte deprimat. Primul ministru îl muştruluise. Tata s-a apucat imediat să dicteze o scrisoare, enunțând principiile energiei atomice şi ridicându-se împotriva planurilor de construire a bombei".

De fapt, îndoielile şi suspiciunile lui Churchill se bazau pe o tristă experiență. În opinia lui, nazismul şi celelalte forme ale tiraniei erau posibile deoarece oamenii ca Bohr se încăpățânau să creadă că rațiunea dirijează toate făpturile umane. Din cauza acestei convingeri, Bohr se lăsase înşelat de linguşirile hitleriştilor. Nici măcar atunci când S.S.-ul sfâşiase vălul prefăcătoriei, Bohr nu încetase să-şi proclame încrederea în oameni, pledând pentru împărtăşirea secretelor atomice, pentru a evita o nouă cursă a înarmărilor.

Poate că savantul danez avea dreptate, dar Churchill era de altă părere. Lui îi era suficient să-

şi amintească de septembrie 1938: gruparea *Focus* se întrunise la hotelul Savoy, pentru a redacta o telegramă către Chamberlain, cerându-i să nu mai facă concesii lui Hitler. Dar, unul după altul, membrii micului cerc şi-au mărturisit neputința de a-i face pe conciliatori să-şi schimbe optica şi să privească în față realitatea. „Winston a rămas singur, cu lacrimi în ochi", îşi aminteşte Stephenson. „Simțea ca un pumnal în inimă. Tentativa sa de a salva ceea ce mai rămăsese din onoare şi bună credință dăduse greş".

La patru ani după ce Anglia jucase totul pe cartea transmiterii secretelor sale ştiințifice la Washington, viața i-a dat dreptate lui Stephenson. În cursul verii lui 1944, nemții au declanşat împotriva Londrei o ofensivă cu bombe zburătoare, într-o serie de salve de câte şase ore, lansând 672–840 de proiectile cu fiecare salvă. Comandantul regimentului de bombe zburătoare, colonelul Ulrich Wachtel, nu trebuia să afle că americanii puseseră la punct un sistem de radar antiaerian. Era răsplata pentru „lăzile cu scamatorii", aduse de Stephenson după prima sa convorbire cu Roosevelt. Magnetronul cavitar britanic, fitilul de vecinătate şi alte daruri aduse de Sir Henry Tizard au dus la construirea dispozitivului american S.C.R. 584, care conecta radarul cu tunurile antiaeriene şi care a apărut tocmai la timp pentru a contribui la contracararea înspăimântătoarelor atacuri cu V-1.

La mai puțin de 160 km de Londra, 5 000 de genişti germani au ridicat imense construcții de beton, menite să ascundă baterii cu guri de foc lungi de aproape 13 m fiecare, capabile să trimită deasupra capitalei britanice şase proiectile pe minut. Rampele de lansare pentru V-1 şi V-2 se adăposteau, risipite în diferite puncte, în spatele zidului de vest al „fortăreței europene". Asaltul promitea să aibă o amploare gigantică.

„El a eşuat din cauza unor oameni care nu s-au întâlnit niciodată unul cu celălalt, care nu au jucat un rol direct şi care totuşi au conlucrat într-o simbioză cu implicații cărora ar trebui să le acordăm cea mai mare atenție", scria Stephenson într-o evaluare redactată ulterior. Armele V-1 şi V-2 au capotat datorită tehnologiei americane şi felului competent în care Baker Street a ştiut să valorifice potențialul luptătorilor din rezistență.

Contraofensiva aliată care a răspuns bombardamentelor cu V-1 şi V-2 a marcat debutul strategiei rachetelor într-o lume care se afla la marginea prăpastiei nucleare. Am zădărnicit eforturile naziste în materie de atomistică şi rachete înainte ca ele să-şi dea roadele. Dar le-am zădărnicit datorită bravurii pe care au dovedit-o mii de oameni, din Polonia – unde partizanii au reasamblat piesele unei bombe zburătoare germane, pentru a o trimite la Londra şi New York –, până la Paris – unde savanți evrei şi-au asumat riscuri înspăimântătoare, pentru a obține date

asupra creierelor electronice care dirijau noile proiectile spre capitala Angliei”.

Fiecare grupare de luptători a acționat independent şi fiecare din ele şi-a atribuit meritul de a fi spulberat planurile lui Hitler de a nimici micile insule britanice cu „armele răzbunării”.

46

Pretutindeni în Europa ocupată de naziști „individul trebuia să înfrunte maşina totalitară şi tehnologia ei. Mişcările de rezistență acționau independent, partizanii nu purtau de obicei uniforme, nu prea respectau rangurile ofițereşti şi nu executau orbeşte orice ordin. Misiuni de o importanță vitală depindeau de acte personale de bravură, care nu erau răsplătite nici de elogii, nici cu decorații.

În Europa occidentală, luptătorii din rezistență vedeau în Londra un izvor de speranță. Acum însă, capitala Angliei era amenințată de bombele V-1. Acolo se afla cartierul general al lui Eisenhower, iar operațiile secrete britanice trecuseră sub conducerea americanilor. Londra devenise o bază înaintată a O.S.S.-ului, ai cărui agenți erau paraşutați pe teritoriul inamic, pentru a stabili contactul cu oştirile secrete. Dar, pentru luptătorii din rezistență, care nu recunoşteau un comandament unic, Londra rămânea un simbol

afectiv. În grupuri de câte doi sau câte trei – norvegieni, francezi, belgieni, olandezi, băbuțe din Pomerania şi adolescente din Zagreb –, se străduiau să înlăture primejdia ce plutea deasupra unui oraş pe care cei mai mulți nu-l văzuseră niciodată. Toți îl cunoşteau însă ca pe o voce răsunând în întuneric. „Aici e Londra", urmată de primele note din Simfonia a V-a de Beethoven – semnalul morse al literei V, de la Victorie.

Agenți din Danemarca au trimis în Anglia fotografii ale rachetelor şi ale mecanismelor lor de control. În Polonia, o echipă de partizani a adunat piesele unei bombe V-1 explodate şi a reuşit să le expedieze la Londra. Niciun grup nu ştia nimic despre ce făceau Celelalte. Fiecare din ele credea, cu o legitimă mândrie, că rezolvase enigmele ştiințifice ale noilor arme. Despre acestea, Stephenson aflase câte ceva încă înainte de război, grație agenției secrete *Friends* („Prietenii"), ai cărei membri lucrau în secția de cercetări pentru apărarea națională de la marele stat major francez. Unul din cei care îi furnizaseră primele informații era doctorul Alfred Eskenasy, specialist într-o nouă ramură ştiințifică – dirijarea electronică a avioanelor fără pilot. Un altul era profesorul Andre Hellbroner, expert în domeniul carburanților pentru rachete. Ca evrei, amândoi înfruntau riscuri enorme rămânând la Paris, sub ocupația germană. Ei au intrat în rețeaua de

rezistență *Marco Polo,* ai cărei membri îşi luau nume de cod din literatura ştiințifico-fantastică. Unul din conducători, *Verne,* a informat Londra că nemții experimentau „rachetele atomice", promise de Hitler, la Peenemunde, în Golful Pomeraniei, o regiune izolată de pe coasta Mării Baltice. După cât se părea, rachetele se lansau în direcția mării, sub control radio, de pe o insulă daneză, situată la numai 45 km de Suedia. Unele rachete experimentale cădeau pe teritoriul Poloniei. Pe măsură ce experimentele naziştilor s-au extins de la o țară ocupată la alta, tot mai multe rețele independente şi separate de rezistență au intrat în luptă.

„Primul şi incredibilul nostru noroc a fost că Hitler s-a decis să-şi lanseze V-urile deasupra Londrei", îşi aminteşte Stephenson. „Dictatorul le botezase «armele răzbunării». Atacul concertat a început după debarcarea anglo-americană în Normandia. Führerul ar fi trebuit să-şi îndrepte bombele zburătoare împotriva porturilor britanice de la Canalul Mânecii, pentru a bloca întăririle trimise de Aliați la capetele lor de pod din nordul Franței. În loc să procedeze aşa, el şi-a vărsat focul asupra civililor".

Operații secrete efectuate de Aliați, în mod separat dar coordonat, au provocat o întârziere strategică în declanşarea campaniei cu arme V-1 şi V-2. La Bletchley Park, *Ultra* păstra contactul prin eter cu stațiile clandestine de radio ale

mişcărilor de rezistență. Sarcina de a procura aparatura necesară din Statele Unite revenea organizației *Temerarului* din New York, care trebuia să solicite fabricanților americani dispozitive noi şi complexe, fără să le dezvăluie în ce scop vor fi utilizate. Existența grupărilor de luptători de pe teritoriile sub ocupație nazistă atârna adesea de câte un astfel de fir subțire – contactul prin radio cu Bletchley şi astfel cu B.S.C.-ul, la New York. Bill Donovan, care cunoştea adevăratele motive ale solicitărilor, aparent excesive, ale lui Stephenson, avea de furcă cu o birocrație atât de exasperantă încât arhiva B.S.C.-ului are o secție specială, denumită „Pericolul disputelor interdepartamentale în Statele Unite".

Când serviciul de informații al aviației americane a desemnat Peenemünde ca obiectiv pentru zboruri de recunoaştere şi de bombardament, englezii au trebuit să furnizeze o explicație verosimilă pentru felul cum reperaseră locul unde se fabricau armele secrete germane. Versiunea difuzată afirma că frumoasa Constance Babington-Smith, ofițer în corpul auxiliar feminin al R.A.F.-ului, a descoperit în mai 1943 rampele de lansare a rachetelor, pe nişte fotografii aeriene pe care le examina. Până atunci însă, rețeaua *Marco Polo* de la Paris şi alte grupări clandestine transmiseseră numeroase informații în legătură cu această problemă. Constance era tânără şi

fotogenică şi, ce-i drept, identificase rampele în formă de T pe sute de fotografii aeriene. Ea se pricepea să evalueze dimensiunile obiectelor, raportându-le la o serie de factori, cum ar fi lungimea umbrelor la ora la care fusese luată fotografia respectivă. Dar şi mai important a fost că publicitatea făcută în jurul succesului său i-a păcălit pe nemți în privința adevăratelor surse de unde proveneau informațiile.

Ştirile despre Babington-Smith nu erau singurele care apăreau sub titluri mari în presa mondială. Din China până în Italia, se desfăşurau bătălii sângeroase. Allen Dulles, şeful O.S.S.-ului din Elveția, ducea tratative pentru capitularea trupelor germane din nordul Italiei. În Pacific, O.S.S.-ul folosea Australia ca trambulină pentru operații împotriva garnizoanelor japoneze, de la Singapore până la Shanghai. La Washington, carieriştii scrutau viitorul, intuind pericolul pe care-l reprezenta O.S.S.-ul pentru serviciile tradiționale de informații. G agenție secretă centrală putea să priveze pe şefii unor servicii de anumite pârghii ale puterii şi să răpească diplomaților o parte din autoritatea lor.

Englezii însă, amenințați cu anihilarea totală, nu se gândeau decât la ziua de azi. Adusă de bombele zburătoare, moartea pica din cer, pe neanunțate. Vulnerabilitatea Londrei îi preocupa serios şi pe americani, care îşi instalaseră acolo cartierul general. Experții tehnici din Statele Unite apreciau

că ar putea găsi un mijloc de apărare, dacă ar dispune de o informație mai bogată. Dar până şi cea mai primitivă dintre noile arme ale naziştilor, V-l – pe care londonezii o porecliseră „bondarul” – , era compusă din 25 000 de piese. Când bomba zburătoare exploda, piesele se împrăştiau care încotro. După ce convinsese Washingtonul că V-l reprezenta un real pericol pentru Anglia, Stephenson a trebuit să convingă Londra că americanii au nevoie de o bombă intactă, pentru a putea s-o studieze. Baker Street s-a adresat prin radio armatei clandestine poloneze şi a trimis, prin curier, instrucțiuni pentru defectarea sistemului de ghidare al câtorva bombe zburătoare. Puțin după aceea, un proiectil V-l, lansat de la Peenemünde, s-a abătut de pe traseu şi a căzut în mlaştinile din apropierea râului Bug, în Polonia. Țăranii din partea locului au îngropat în mâl aripile cioturoase ale „bondarului”, astfel că echipele trimise de nemți în căutarea lui nu l-au găsit.

Partizanii polonezi au anunțat Londra că vor demonta bomba. Au urmat veşti, unele mai chinuitoare decât celelalte. Un mesaj glăsuia: „Regretăm, dar încărcătura explozivă a dispărut”. La Londra s-a lăsat o tăcere încordată. Să fi explodat? Să se fi rătăcit? Din fericire, mesajul următor a fost mai explicit: focosul se scufundase într-o apă adâncă. Toate aceste operații se desfăşurau sub nasul celor mai feroce forțe de

ocupație naziste din Europa. Şi totuşi, până la urmă, întreaga bombă a fost reasamblată. Pentru a o transporta în Anglia, s-a trimis un avion *DC-3 Dakota,* cu două motoare, care a aterizat în condiții destul de bune. În noaptea de 25 iulie 1944, avionul a decolat, cu bomba la bord, de pe aerodromul improvizat din Polonia ocupată. Acțiunea a fost cât pe-aci să eşueze, căci roțile trenului de aterizare s-au împotmolit în noroi. Dornici să ducă treaba la capăt cât mai repede, cei câțiva partizani au tras şi au împins cât au putut. Cele două motoare urlau atât de tare încât părea cu neputință ca S.S.-iştii din satele învecinate să nu le audă. Dar, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, avionul, care aparținea unei escadrile „Luna", a reuşit să ia înălțime.

„Convins că acum vom putea lua contramăsuri, Churchill a anunțat, a doua zi, amploarea distrugerilor provocate de V-l", îşi aminteşte Stephenson. „Oamenii trebuiau să afle, dar, până în acea clipă, nu le putusem oferi vreo speranță de ameliorare a situației. Pentru fiecare bombă zburătoare care cădea la Londra sau în sudul Angliei se înregistra câte o victimă în rândul populației civile. Churchill a prezentat şi statisticile: până la 26 iulie fuseseră lansate 2 754 de V-l, iar numărul victimelor se ridica la 2 752. Într-o singură zi au căzut la Londra două sute de bombe. Acestea nu erau influențate de nimic – ceață, lună, lumină sau întuneric – şi oamenii se

simțeau lipsiți de apărare împotriva lor. Atunci când am văzut că există o perspectivă de a le opri, am dat publicității faptele. În august, numai una din câte şase bombe V-1 lansate a trecut prin barajul nostru de apărare. La 7 septembrie, Londra a aflat că primejdia trecuse. Pe urmă, au început să cadă marile rachete V-2…“

Riscurile pe care şi le luase armata secretă poloneză pentru a salva Londra au fost ținute cu strictețe în secret. Un partizan polonez anonim a făcut experiențe cu aparatură de transmisiuni, pentru a verifica informația că „bondarii“ pot fi deviați de pe traseu prin semnale radio pe o anumită lungime de undă. Reuşind, el a adus un V-l în râul Bug. Omul lucra într-un pod al unei clădiri în care erau încartiruiți aviatori germani. Un inginer care lucra într-o organizație nazistă de construcții militare a copiat planurile unei rampe de lansare. Agenții B.S.C.-ului şi-au procurat cifrele referitoare la viteza şi raza de acțiune a bombelor zburătoare. Cunoscându-le, piloții din *Royal Air Force* au putut să intercepteze „bondarii” şi să-i doboare, strecurând aripa avionului sub un stabilizator al proiectilului şi ridicându-l uşurel, pentru a-i imprima un unghi abrupt descendent. Spre deosebire de V-l, rachetele V-2, mult mai mari, cădeau aproape vertical din cer, de la o înălțime mult mai mare. Singura ripostă ce li s-a putut da a fost bombardarea bazelor şi rampelor lor de lansare. Raidurile au fost efectuate de

bombardierele britanice şi americane, care acționau pe baza informațiilor amănunțite acumulate în cursul unei lungi perioade de luptătorii din mişcările de rezistență europene.

„Atât de numeroase erau rețelele şi grupările care contribuiseră la acest rezultat încât fiecare dintre ele îşi închipuia că ei i se datoreşte totul", arată Stephenson. „Dar abia atunci când armatele aliate au traversat Rinul s-a pus capăt lansărilor de V-l şi V-2.

De ce nu ne-au dat ele lovitura fatală? Printre altele şi pentru că agenților dubli germani li s-au furnizat date false despre locul unde cădeau proiectilele. Comitetul Douăzeci a reuşit treptat să deplaseze punctele de impact spre zonele rurale, transmițând naziştilor informații eronate cu privire la corectitudinea tirului lor, prin filierele germane de spionaj aflate sub controlul britanicilor.

Atunci ni s-a adresat acuzația că «ne jucăm de-a Dumnezeu»".

O adevărată minune a fost că V-l şi V-2 nu aveau decât o încărcătură explozivă convențională. La sfârşitul anului 1944, Roosevelt a primit de la Stephenson studiile întreprinse asupra „armelor răzbunării". Germanii intenționau să trimită rachete şi bombardiere asupra unor obiective americane. B.S.C.-ul a interceptat planuri naziste de adaptare a submarinelor, pentru a putea lansa rachete împotriva New York-ului, şi de organizare

a unor raiduri în sens unic, efectuate de avioane *Focke-Wulf Condor,* pentru a bombarda coasta răsăriteană a Statelor Unite. Oamenii de ştiinţă germani erau la curent cu principiile de bază ale bombei atomice. Dacă cel de al treilea Reich ar fi Supravieţuit, dacă locul lui Hitler l-ar fi luat un alt führer, la fel de crud dar mai puţin istovit, noua eră a războaielor nucleare s-ar fi inaugurat şi încheiat prin nimicirea civilizaţiei occidentale.

Nimeni nu sesiza atât de bine această problemă ca preşedintele Roosevelt. În aprilie 1945, el şi-a pregătit o cuvântare pe care urma să o rostească de ziua lui Jefferson. Stephenson a primit şi ei o copie a discursului, pe marginea căruia a notat, cu tristeţe, comentariu: „O mare cuvântare a celui mai mare preşedinte, care a rămas nerostită…”

Preşedintele Roosevelt a murit la 12 aprilie 1945, în ajunul deschiderii unei dezbateri în jurul marilor probleme morale ridicate de rapida dezvoltare a armelor secrete. Aceste probleme îl obsedau pe *Temerarul.* Declanşarea necontrolată a reacţiei atomice era considerată la fel de primejdioasă ca şi forţa explozivă a celor instruiţi, pentru războiul de gherilă, în noile metode de sabotaje şi atentate.

Roosevelt dorise să arate sincer lumii că există „pericolul ca politicienii să accepte drept inevitabilă pieirea unor persoane nevinovate pentru a-şi atinge ţelurile şi ca savanţii să se concentreze asupra mijloacelor, şi nu a scopurilor

cercetărilor lor”.

Un simbol al noii forțe şi al noii răspunderi pe care le dobândea omenirea îl constituia ciclotronul cu apă grea pe care Bohr îl lăsase în urma lui, în Danemarca.

Problemele morale care îi frământau pe Roosevelt şi Stephenson şi-au găsit o dramatică exemplificare, la scară mică, cu trei săptămâni înainte de moartea preşedintelui. Ea a avut loc tot în Danemarca. Acest eveniment zguduitor, trecut cu vederea de restul lumii şi ale cărui țeluri secrete nu erau ştiute decât de puțini, a devenit simbolic pentru teribila dilemă pusă tuturor celor ce trebuiau să ia hotărâi de viață şi de moarte. E vorba de raidul întreprins de R.A.F. Împotriva sediului Gestapoului de la Copenhaga.

47

„Ce crude sunt vremurile când, pentru a salva valorile fundamentale ale unui popor, trebuie să nu mai dăm ascultare autorităților de stat”, i-a spus Bohr lui Stephenson.

Pentru danezi o astfel de vreme a început chiar din ziua evadării lui Bohr. După invazia nazistă din 1940, regele Christian al X-lea îi îndemnase să-şi ducă mai departe viața lor de zi cu zi. Respectând legea, cetățenii îşi vor păstra monarhia şi guvernul. Dar acesta din urmă a

constatat, la un moment dat, că nu mai poate da curs ordinelor celui de-al treilea Reich. Gestapoul a arestat mii de locuitori. Violența rezolva conflictele de conştiință, căci devenise necesară nesupunerea față de autorități. Veniseră vremurile cele crude. Şi ele au ajuns la punctul culminant atunci când luptătorii de gherilă din Danemarca s-au văzut nevoiți să ceară Aliaților ta sediul Gestapoului de la Copenhaga să fie distrus, cu riscul ca astfel să piară conducători ai mişcării de rezistență şi sute de copii nevinovați.

Bohr a sosit la New York, în noiembrie 1943, nu numai cu secretele atomice pe care le ascundea în mintea sa. El a dezvăluit B.S.C.-ului felul cum opera Gestapoul, sub paravanul unei administrații germane „corecte" semănând astfel confuzie în rândurile populației. Ocupanții naziști pretindeau că acționează cu deplinul acord al regelui Christian, de care supuşii săi se simțeau ataşați. La rândul său, monarhul colabora cu nemții, în speranța că îşi va cruța poporul de încercări tragice. El nu ştia că, de o bună bucată de vreme, cei ce se opuneau activ presiunilor hitleriste erau arestați şi duşi în clădirile Universității din Aarhus, în peninsula Jutlanda, pentru a fi schingiuiți şi ucişi, fără ca opinia publică să prindă de veste. Convins acum că această conducere germană bicefală submina treptat independența țării, Bohr a contribuit cu o serie de detalii referitoare la sediile ocupanților

germani din Copenhaga, astfel că, la Tabăra X, s-au putut construi machete pentru instruirea luptătorilor din clandestinitate.

Bohr a cerut doar ca laboratoarele sale şi maşina Van de Groaf, în care utilizase apă grea pentru accelerarea deuteronilor, să fie cruțate. El ştia că mişcarea de rezistență daneză pusese explozive în subsoluri, dar se temea că aruncarea în aer a laboratoarelor va constitui un argument hotărâtor pentru specialiştii germani care susțineau că experiențele lui atomice au o reală valoare practică.

Între savanții care lucrau la proiectul *Manhattan* şi cei ce se mai aflau încă la Copenhaga, sub dominație nazistă, s-a iscat o bizară controversă: să se acționeze sau nu pentru distrugerea laboratoarelor? Disputa s-a purtat pe filiere secrete, prin mesaje cifrate, transmise prin curieri. În cele din urmă, a plecat spre Copenhaga următorul ordin:

„Nu – repetăm nu – detonați explozivele".

— Ciclotronul a scăpat nevătămat. Sabotarea lui risca să atragă atenția lui Hitler asupra lucrărilor lui Bohr.

Pe urmă a trebuit să se ia o hotărâre mai dureroasă. Gestapoul arestase luptători din rezistența daneză care ştiau că mişcarea va sabota industria şi va ataca forțele germane pentru a deschide calea Aliaților după debarcare. Deținuții cunoşteau de asemenea importanța cercetărilor

lui Niels Bohr. Manuscrisul cuprinzând rezumatul lor se pierduse cu prilejul evadării lui Rozental. Documentele conțineau date care, interpretate corect, i-ar fi putut ajuta pe nemți la construirea bombei atomice. Chiar dacă importanța lor ar fi scăpat polițiştilor care efectuaseră arestările, ea putea fi dezvăluită de prizonierii supuşi torturilor. Baker Street pleca totdeauna de la premisa că, până la urmă, nimeni nu rezistă interogatoriilor naziste.

Cei arestați nu aveau asupra lor tablete cu cianură de potasiu. Erau conducătorii a cinci grupări regionale, care primiseră indicații de la Londra, prin filiera Stockholm. Nemții îi întemnițaseră la sediul central al Gestapoului, în inima Copenhagăi. Manipulați abil, ei riscau să le dea un ajutor involuntar hitleriştilor, în exploatarea unei țări sfâşiate între dorința de autoconservare şi răzvrătirea fățişă. Ministerul de Externe britanic nu privea cu ochi buni pe liderii politici danezi care, la îndemnul regelui, ascultaseră de ordinele ocupanților. „Danemarca nu este nici aliata reich-ului, nici măcar un stat beligerant, ci o țară care acceptă dictatul reich-ului", scria un consilier diplomatic. Dar Churchill nu era de acord cu acest punct de vedere: „Autoritățile daneze sunt răspunzătoare, în primul rând, față de propriul lor popor, deoarece ocupantul este gata să ia ostatici şi să pedepsească colectivități întregi în caz de

nesupunere. *A executa nişte ordine nu este totuna cu a colabora, chiar dacă linia de demarcaţie dintre cele două activităţi nu poate fi trasată precis”.*

În toate teritoriile cotropite, unde nemţii guvernau prin intermediul autorităţilor locale, se punea aceeaşi chinuitoare dilemă. De pildă, unui primar i se cerea să furnizeze mână de lucru pentru industria germană, fără să aibă dreptul de a pune vreo întrebare. Unui ministru i se poruncea să-i interneze pe evrei într-un lagăr. Ce se întâmpla cu ei mai departe nu era totdeauna treaba ministrului. Un rege putea să patroneze lichidarea propriului său popor, în convingerea că-l ţine la adăpost de primejdie.

Din punct de vedere formal, Danemarca era un stat neutru, sub ocupaţie germană, dar aflat, în teorie, sub conducerea regelui şi a unui guvern propriu. Alături de suveran şi miniştri, se afla monstrul cu două capete: administratorii „corecţi” trimişi de la Berlin şi S.S.-iştii cei muţi, din umbră. Atâta vreme cât regele îşi păstra tronul, cetăţenii loiali nu prea ştiau dacă e de datoria lor să ajute mişcarea de rezistenţă. Christian al X-lea îşi dădea bine seama cât de ştearsă este deosebirea dintre o simplă supunere şi conlucrarea activă cu cotropitorii. Chiar atunci când pretenţiile ocupanţilor au ajuns la culme, bătrânul monarh ştia ce îngrozitoare consecinţe ar fi putut avea o izbucnire de mânie din partea lui. „Asta i-ar satisface amorul propriu, dar ar costa multe vieţi”,

i-a explicat Sven Truelsen lui Stephenson. „Pe acest front, rolul cel mai greu revine celui din fruntea țării, care riscă să i se interpreteze greşit orice gest”.

După debarcarea aliată în Franța, regele Christian a trebuit să facă față unei cumplite realități: dacă nu lua armele împotriva naziştilor, poporul său risca o exterminare treptată, pe măsură ce nemții se vedeau tot mai încolțiți. Prin intermediul lui Truelsen, el a transmis un mesaj la Londra: „Studiem trupele germane cu lupa. Cunoaştem dispozitivele lor de luptă, până la ultimul pluton. Ştim fiecare navă militară în ce port se află şi de ce armament dispune. Cunoaştem aerodromurile naziste, ştim câte avioane au şi de ce tip... Am pierdut pe cei mai buni conducători ai mişcării de rezistență, pe care Gestapoul i-a închis în celulele sale”.

Într-o bună zi, conform obiceiului său, Truelsen şi-a făcut apariția la Londra, picând ca din senin. *Royal Air Force* tocmai efectuase un raid împotriva unui lagăr de concentrare şi echipajele îşi sărbătoreau succesul: deținuții danezi reuşiseră să evadeze din clădirile năruite de bombe. „Petrecerea era în toi”, îşi aminteşte Stephenson. „Pe neaşteptate, un civil cu înfățişare modestă a intrat în încăpere. Era Truelsen, care sosea de pe alte meleaguri”.

Generalul de aviație Sir Basil Embry, comandantul operațiilor speciale ale R.A.F.-ului,

relatează: „Truelsen mi-a cerut să bombardez o clădire de beton armat din centrul Copenhagăi. Ştiind câte riscuri îşi luase Truelsen pentru a ajunge la Londra, a trebuit să-l ascult. Totuşi, planul lui mi s-a părut nebunesc”.

Legendarul danez se adresa tânărului general deoarece piloții acestuia izbutiseră deja să bombardeze sediul Gestapoului din Jutlanda, eliberându-i pe deținuți. Dar ceea ce Truelsen propunea acum a făcut să se ridice părul pe capetele îngrijit pieptănate ale celor de la Ministerul Aerului.

„Truelsen cerea ca o escadrilă de bombardiere britanice să atace imobilul Shell din Copenhaga, astfel încât cei vreo patruzeci de prizonieri, închişi la etajul de sus, să poată evada”, relatează Stephenson. „Arhiva Gestapoului, situată în partea de jos a clădirii, trebuia distrusă înainte ca nemții să-şi înceapă interogatoriile. Cabinetul de război a declarat că este ceva imposibil. Eu am spus că americanii dispun de un nou sistem radar, pe care O.S.S.-ul ni l-ar putea procura. Chiar şi aşa, obiectivul se situa la limita extremă a razei de acțiune a *Mosquito*-urilor dotate cu bombe speciale. Avioanele trebuiau să zboare la mică înălțime deasupra mării, pentru a nu fi detectate de radarul inamic şi apoi să urce în foarte mare viteză, peste străzile Copenhagăi, făcând slalom printre acoperişuri, pentru a-şi lansa bombele... Toată lumea s-a pronunțat

împotrivă. Dar pe urmă, generalul Sir Basil Emry a ascultat şi celelalte argumente. Dacă raidul nu avea loc, Gestapoul căpăta răgazul să cerceteze atent documentele pe care abia le adunase şi să-i interogheze pe danezii arestați. În cazul acesta, nu mai era decât o chestiune de timp până ce naziştii puteau lichida întreaga mişcare de rezistență din Danemarca, în cadrul unei singure operații. Or, atâta vreme cât patrioții aveau posibilitatea să ducă lupte de gherilă, nemții erau nevoiți să țină 200.000 de soldați în această țară. Dacă mişcarea era zdrobită, soldații puteau fi trimişi împotriva forțelor aliate. Sir Basil i-a spus lui Churchill că va conduce personal raidul, sub un nume de împrumut, şi a obținut aprobarea primului ministru, astfel că ordinul operativ a venit de foarte de sus".

Pentru rezolvarea problemelor de navigație, alegerea s-a oprit asupra lui Ted Sisley, un as al dificilelor raiduri la mică înălțime. El i-a spus lui Truelsen:

— Tare bine ne-ar prinde dacă ne-ai face rost de o fotografie a clădirii, luată dinspre mare.

Peste două săptămâni, Truelsen s-a înființat din nou la Sisley. „Avea exact fotografia pe care i-o cerusem. Se dusese în Danemarca, şterpelise o şalupă pentru a lua imaginea din unghiul necesar, apoi o tulise din nou spre Anglia. Era fotografia ideală pentru noi, reprezentând clădirea exact aşa cum aveam s-o vedem, venind de la nivelul mării".

S-au dezgropat ilustrate vechi şi broşuri turistice, pentru a se construi o machetă la scară destul de mare a Copenhagăi. Ted Sismore a stabilit ruta. „Am pus macheta pe o masă, aşa că echipajele au putut s-o studieze, aplecându-se asupra ei. În felul acesta, vedeau oraşul aşa cum avea el să le apară în fața ochilor – pe neaşteptate şi teribil de repede”.

S-a discutat mult despre efectivele formației. Comandantul tactic al operației, colonelul Robert Bateson, aprecia că şase *Mosquito*-uri vor fi suficiente: „Cu cât sunt mai numeroase, cu atât sunt mai greu de condus”.

Embry a stăruit însă pentru cel puțin 18 avioane. „Din moment ce te-ai angajat într-o operație, nu-ți poți permite să dai greş şi să o iei de la capăt. A doua oară, nemții ştiu despre ce e vorba şi te aşteaptă”.

Gestapoul adusese între timp noi deținuți la etajul VI al imobilului Shell. Printre ei se numărau doctorul Mogens Fog, membru fondator al Consiliului libertății şi conducătorul politic al acțiunilor antinaziste, şi profesorul Brandt Rehberg, fost colaborator ştiințific al lui Bohr.

Avea vreo justificare un raid care punea în pericol viețile unor astfel de oameni? În plus, lângă clădirea Shell, se afla o şcoală de maici, plină cu copii. După calculele specialiştilor din *Royal Air Force*, chiar dacă *Mosquito*-urile îşi nimereau ținta, chiar dacă niciun avion nu se prăbuşea peste vreo

stradă, tot se înregistrau victime printre locuitorii capitalei.

Ce părere avea Bohr? Cam ce ar fi spus în această privință vechiul său coleg Rehberg? Iată întrebările pe care Stephenson le-a pus savantului danez. Răspunsul a fost că Rehberg s-ar fi declarat probabil de acord cu raidul. Dar cel mai bine era să se trimită un emisar în Danemarca, pentru a lua fatidica hotărâre.

Veteran la numai 28 de ani, Ole Lippmann era omul cel mai potrivit pentru o astfel de misiune. „Plecasem de şase luni din Danemarca", povesteşte el. „Între timp, Gestapoul făcuse ravagii. Întors la Copenhaga, am început să dau telefoane membrilor rețelei noastre. De fiecare dată, la capătul firului era un nazist. Am luat trenul până la Parcul Cerbilor şi am făcut o lungă plimbare pe jos. Situația nu era cu totul nouă pentru mine. Cu câtva timp mai înainte, încercasem să trimitem tablete cu cianură de potasiu tovarăşilor noştri închişi, ca o *favoare* pe care le-o făceam. Atunci mi-am spus: dacă otrava e o favoare, de ce n-ar fi la fel şi bombardamentul? La etajul de sus al clădirii se aflau vreo şaptezeci de conducători ai mişcării de rezistență. Ştiam cum privesc ei perspectiva unor noi torturi şi ştiam că gândesc la fel ca şi predecesorii lor, preferând moartea.

Am dat din nou ocol imobilului Shell. Îmi dădeam seama că locuințele de o parte şi de alta a

clădirii vor fi lovite de bombe, că şcoala de peste drum va fi lovită şi ea. Dar, indiferent de asta, indiferent de soarta prietenilor mei din spatele gratiilor, am ajuns la concluzia că trebuia să cer ca raidul să aibă loc".

Basil Embry a primit această hotărâre cu un sentiment de groază. „Dar promisesem că voi întreprinde raidul, dacă Lippmann îl va recomanda".

De pe fronturile de luptă din Europa s-au recrutat cele 18 *Mosquito*-uri. „Avioanele şi echipajele nu aveau la dispoziție decât exact 48 de ore", povesteşte Robert Bateson, comandantul raidului. „Primul instructaj s-a ținut în dimineața imediat următoare zilei în care *Mosquito*-urile au aterizat pe un aerodrom de operații speciale din comitatul Norfolk. Truelsen era şi el acolo. Țineam neapărat ca echipajele mele să înțeleagă şi aspectul uman al misiunii. Nu era vorba doar de distrugerea clădirii Shell. Acolo se aflau oameni care trebuiau ajutați să scape".

Treizeci şi şase de tineri aviatori l-au privit pe danez cu o curiozitate abia voalată. Sven Truelsen venea dintr-o lume pe care ei nu o cunoşteau. Războiul secret se ducea pe nevăzute. Excepție făceau doar operațiile speciale, când echipajelor li se spunea doar atât cât se considera necesar. Rareori vedea vreunul dintre aviatori pe un luptător din rezistența europeană. Mulți îşi închipuiau că astfel de oameni nici nu există.

Misiunile lipsite de rezultate vizibile şi comportând riscuri foarte mari nu erau pe placul echipajelor. Ele trebuiau să aştepte, pe piste noroioase, în spatele liniilor inamice, apariția unor siluete fantomatice, care nu scoteau niciodată o vorbă şi care, adesea, nici nu se materializau. Zburând jos, deasupra unor lacuri strălucind sub lumina înşelătoare a lunii, piloții trebuiau să treacă printr-un puternic baraj de artilerie antiaeriană, pentru a arunca în gol nişte străini anonimi sau nişte baloturi misterioase. Întorşi din astfel da misiuni solitare şi epuizante, ei nu aveau nimic de raportat, nu aduceau nicio dovadă concretă că răbdarea şi priceperea lor dusese la vreun rezultat palpabil. Acum, în sfârşit, aveau în fața lor un reprezentant al lumii de umbre, un om care avea să se înapoieze curând pe acel tărâm enigmatic, aproape mitologic, al războiului secret.

„Le-am spus că, dacă nu vor pieri în cursul bombardamentului, cei închişi vor muri în orice caz, de o moarte înceată şi cu mult mai groaznică", relatează Truelsen. „Le-am mai spus că, dacă vor reuşi să scape, deținuții vor aduce o contribuție extrem de prețioasă luptei noastre comune. Iar dacă arhiva Gestapoului va fi distrusă, înseamnă că, în Danemarca, va continua să existe o armată secretă, de care nemții nu vor şti nimic".

La 21 martie 1945, cu puțin înainte de a se crăpa de ziuă, *Mosquito*-urile au decolat de pe coasta Angliei, ducând la bord bombe cu o explozie

întârziată de 11 secunde. Asta însemna că fiecare avion va avea la dispoziție unsprezece secunde pentru a ieşi din raza de suflu a propriei sale bombe şi de acelaşi interval între un atac şi cel următor. Primul şi al treilea val de avioane duceau bombe incendiare, pentru a transforma clădirea lovită într-un rug aprins. Pe un vânt foarte puternic, care bătea peste Marea Nordului, avioanele au zburat aproape la nivelul apei. „Piloții păstrau cu greu direcția", povesteşte Sismore, navigatorul-şef al raidului. „Şi eu abia țineam harta şi nici pomeneală nu putea fi de calcule cu creion şi hârtie. Sarea apei de mare acoperea parbrizele, ceea ce reprezenta un serios handicap, deoarece pe un *Mosquito* te orientezi, în mare măsură, după repere vizuale".

Bateson trebuia să-şi conducă formația fără a recurge la comunicații radio, fiecare avion ghidându-se după semnalele prestabilite pe care i le făcea avionul din fața lui. În poziția a treia, la babordul lui Bateson. Zbura un anume „Smith". Era comandantul grupului de operații speciale, generalul Sir Basil Embry. Superiorii săi imediați îi interziseseră să participe la astfel de misiuni. Pierderea lui ar fi fost de neînlocuit, căci ştia prea multe despre *Ultra.* Dar fiind genul de aventură în care s-ar fi angajat cu mare plăcere el însuşi, Churchill i-a acordat aprobarea necesară. De aceea Sir Basil zbura sub numele de „Smith". Dacă îl doborau şi îi aflau adevărata identitate, nemții l-

ar fi supus cu siguranță unor interogatorii, injectându-i „serul adevărului”, despre care se credea că nu are antidot. În consecință, „Smith” ducea şi el cu sine tablete cu cianură.

„A ținut cu orice preț să participe la raid”, îşi aminteşte Bateson. „A trebuit să accept, doar era superiorul meu. Dar odată ce ne-am aflat în văzduh, a intrat sub comanda mea. Şi trebuia să uit cine e, să nu-mi fac griji în privința soartei lui”.

Embry concepuse acțiunea în aşa fel încât să ajungă deasupra Copenhagăi în momentul când, conform datelor furnizate de Truelsen, în imobilul Shell se afla numărul maxim de agenți ai Gestapoului. „Voiam să ucid cât mai mulți cu putință”.

Întreaga formație a luat direcția peninsulei Jutlanda, păstrându-se într-un grup compact, dar uşor de manevrat. Exact la ora prevăzută, piloții au zărit primul reper de pe coasta Danemarcei. „Ne-a crescut imediat moralul”, povesteşte Embry. „Dedesubtul nostru, toți danezii ne făceau semne cu mâna. Avioanele şerpuiau printre copaci, ridicându-se doar pentru a trece peste liniile de înaltă tensiune”.

Bombardierele erau protejate de o escortă de treizeci de avioane de vânătoare *Mustang,* sub comanda baronului belgian Michel Donnet. Acesta îşi aminteşte: „A fost un zbor destul de agreabil. Țopăiam peste turle de biserici, cu un ochi ațintit înainte, ca să nu ne agățăm aripa de vreun cablu,

şi cu celălalt ochi pândind pe de lături, să nu apară inamicul. Am luat Copenhaga cu totul prin surprindere”.

Bateson a condus primul val. Culmea era că, din dorința de a camufla imobilul Shell, nemții îl făcuseră şi mai vizibil: era singura clădire zugrăvită în verde şi cafeniu. „Trebuia să ne năpustim asupra ei, să lansăm bombele în ultima clipă şi să facem apoi un viraj strâns, peste o stradă laterală”.

Venind în urma lui Bateson, „Smith” a văzut primele bombe căzând drept la baza edificiului. Ridicându-se deasupra unui acoperiş, era cât pe-aci să între în fuzelajul unui alt *Mosquito,* la doi paşi de el. „Am coborât brusc peste o alee, îngrozit la gândul că lovesc cu o aripă fațada unei case”.

Raidul a survenit în cea de a unsprezecea zi de interogatoriu pentru Paul Bruun, unul dintre şefii mişcării de rezistență deținuți în imobilul Shell. „Simțeam că mult nu o mai duc. Deodată, de undeva, a răsunat o bubuitură. Apoi o alta. O bucată de tavan s-a prăbuşit şi, în locul ei, a rămas o gaură. Zidurile au început să se năruie peste mine”.

Doctorul Mogens Fog îşi aminteşte: „Am tras o spaimă soră cu moartea. Uşa celulei a căzut, blocându-mi ieşirea. Bombele explodau, una după alta. În celulele Gestapoului se aflau, de fapt, treizeci şi opt de deținuți. Unul din noi a pus mâna pe cheile unui gardian, care leşinase după prima

explozie”.

Mosquito-ul pilotat de comandorul Kleobo s-a încurcat în îngrămădeala de avioane iscată atunci când, derutat de incendiile izbucnite, cel de-al doilea val a hotărât să atace şi el obiectivul. Aripa lui Kleobo s-a izbit de un stâlp şi avionul s-a prăbuşit peste şcoala catolică „Jeanne d’Arc”, omorând copii şi călugărițe.

Doctorul Fog s-a trezit pe stradă, abia ținându-se pe picioare şi fără să-şi dea prea bine seama că miraculoasa lui eliberare se datora unui atac aerian de mare precizie. Apoi a zărit o fată. „Traversa o curte, prin fum, şi întâi am crezut că naziştii o împuşcaseră din spate. Dar pe urmă a căzut cu fața înainte şi atunci am văzut că avea o rană mare în moalele capului. Nici atunci însă noi nu am înțeles cât de scump costase eliberarea noastră”.

La celălalt capăt al curții, maica Gertrud strigase, la începutul raidului:

— Ia uitați-vă, copii! Englezii!

Ea a văzut foarte clar însemnele R.A.F.-ului şi apoi cum unul din avioane se înclină brusc în direcția şcolii. „S-a prăbuşit şi a fost cuprins de flăcări”.

Comandantul raidului, Robert Bateson, a reconstituit ulterior cele întâmplate. „Marea nenorocire a fost căderea lui Kleobo. Bombele lui au explodat odată cu avionul, exact în cursul ultimului atac. Piloții veniți după el nu au mai

ştiut care din incendii marchează imobilul Shell. Unii au avut răgazul să vadă şcoala arzând, şi-au dat seama că trâmba de fum ascunde obiectivul veritabil şi nu şi-au mai lansat bombele. Alții, confundând coloana neagră de fum cu un indicator de țintă, au bombardat şcoala".

Salvarea armatei secrete daneze a costat viețile a zece membri ai echipajelor, 27 de profesori şi 87 de copii. Numeroşi alți civili au fost grav răniți. Iată prețul plătit pentru distrugerea arhivei Gestapoului, înainte ca acesta să poată acționa împotriva mişcării daneze de rezistență. Treizeci de conducători ai mişcării au fost eliberați din celulele lor.

Roosevelt ştia despre raid, dar opinia publică americană nu a aflat nimic. Preşedintele a înțeles imediat că operația va ridica probleme morale, ceea ce s-a şi întâmplat sub administrația lui Harry Truman. Roosevelt i-a cerut lui Stephenson să prezinte o evaluare a raidului, dar moartea l-a surprins înainte ca raportul să-i fi parvenit.

La câțiva ani după aceea, Ted Sismore a făcut, de unul singur, un pelerinaj la şcoala bombardată, pentru a da explicații despre cele ce se întâmplaseră. Spre uimirea lui, părinții copiilor ucişi l-au îmbărbătat. „Țineau să-mi spună că raidul fusese necesar".

La data atacului, Merete Jansen era o fetiță de doisprezece ani. „La vederea prietenilor care veneau dinspre mare, ne-am bucurat cu toții. Pe

urmă s-a auzit o explozie îngrozitoare, totul s-a cufundat în întuneric şi, după aceea, s-a lăsat o lungă tăcere. Am crezut că poate murisem. Aşa că am aşteptat. Pe urmă, am auzit copii țipând şi rugându-se şi iar țipând. Şi pe urmă, dintr-odată, am simțit din nou mirosul primăverii. Ştiți, era o zi minunată! Prima zi de primăvară…”

Epilog
Privind De Pe Alt Ostrov

48

— Nu e ceva neobişnuit să încheiem cartea cu visul primăvăratec spulberat al unei fetițe? am întrebat eu.

— Nu, mi-a răspuns Stephenson şi a tăcut îndelung.

Manuscrisul se afla pe o masă de lângă noi.

— Nu, a repetat el. E un prilej bun, nu pentru a încheia, ci pentru a întrerupe. Războaiele nu se câştigă niciodată pe de-a-ntregul. Încă mai avem de înfruntat consecințele ultimei conflagrații. Primăvara speranțelor noastre a fost în 1945. Dacă lumea ar fi înțeles pe deplin esența cutremurătoarei experiențe prin care trecuse, astăzi nu am mai avea nevoie de servicii secrete şi nu am mai făuri arme înspăimântătoare.

S-a oprit din nou. Cufundat în ghiduri, apoi a continuat.

— În ultimul său an de viață, Roosevelt a văzut cum se ascute o contradicție. Pe de o parte, accentul tot mai mare pus pe tehnologie, pe experții ştiințifici. Pe de altă parte, războiul secret, care depindea de intuiție, de individ. Ambele au fost necesare pentru a doborî colosul nazist. Dar serviciile de informații au reprezentat sistemul nervos, creierul forței aliate. În viitor, pacea va depinde de modul cum se vor îmbina cei doi factori.

După moartea lui Roosevelt, guvernele occidentale au făcut mari investiții în tehnologie. Mao Ze-dong şi Ho Şi Mân au ştiut să aplice lecțiile războiului de partizani.

Stăteam în cabinetul lui din Bermuda. *Temerarul* era acum *Sir* William şi numele lui figura în catastiful nobiliar al Angliei, inaugurat în urmă cu o mie de ani. Recomandându-l regelui pentru distincție, Churchill adăugase o mențiune personală, cu totul ieşită din comun: „Pe omul acesta îl am la inimă". La rândul său, preşedintele Harry Truman i-a conferit Medalia de Merit, Stephenson devenind astfel primul cetățean al unei alta țări decât S.U.A. Care căpăta cea mai înaltă decorație americană acordată civililor. Cu acel prilej, Truman scria: „Într-o zi, totul va trebui povestit".

S-a întâmplat oare aşa? Totul nu se putea povesti. Existau goluri şi ele vor rămâne totdeauna misterioase. Iar cronica, în măsura în care poate fi

măcar parțial reconstituită, este uriaşă. Cartea mea nu e decât un început.

Mi-am amintit de *Overlord,* ultima debarcare aliată în „fortăreața europeană". Nici cei mai înalți comandanți militari ai Statelor Unite şi Marii Britanii nu au cunoscut, la acea epocă, rolul jucat de *Ultra* în protejarea forțelor care au debarcat în Normandia, la 6 iunie 1944. Numai Churchill, Roosevelt şi câțiva şefi ai serviciilor secrete, care dirijau aceste operații, au fost la curent cu stratagemele utilizate. Aceste stratageme s-au putut aplica grație datelor dobândite cu prilejul raidului *Jubilee,* de la Dieppe.

Interceptând şi analizând reacțiile nemților la perspectiva debarcării, *Ultra* a furnizat informații false, prin rețeaua de comunicații radio de la Bletchley, speculând eroarea generalului von Rundstedt. Expediția de la Dieppe şi „indiscrețiile" care i-au parvenit ulterior îl convinseseră pe comandantul-şef al trupelor germane din Europa occidentală că acțiunea de desant a Aliaților va avea loc în zona Calais, unde e partea cea mai îngustă a Canalului Mânecii. Nici măcar după 6 iunie 1944, naziştii nu şi-au trimis toate forțele disponibile pentru a lichida capul de pod aliat din Normandia.

Hitler şi generalii săi (cu excepția lui Rommel, a cărui părere a fost respinsă de la bun început) au crezut că Normandia nu reprezintă decât o diversiune şi că alte 30 de divizii aliate vor debarca

la Calais, de îndată ce nemții se vor lăsa atraşi în jurul peninsulei Cotentin. Dar cele 30 de divizii nu existau decât în fertila imaginație a echipelor de la Bletchley şi în falsele mesaje radio transmise unor aşa-zişi agenți aliați în Europa.

La un moment dat, *Ultra* a constatat că Hitler ezita între Rundstedt şi cei care, asemenea lui Rommel, începuseră să ghicească adevărul. Acționând cu promptitudine de fracțiuni de secundă, Bletchley a dublat torentul de informații false, pentru a-l confirma pe Rundstedt în iluziile sale. Drept urmare, Hitler a întârziat dislocarea rezervelor care i-ar fi putut arunca pe Aliați în mare.

Mi-am mai amintit şi de conferința de la Quebec, din 1943, când Roosevelt şi Churchill au căzut de acord în privința operației *Overlord.* Acolo se aflau şi două secretare ale lui Stephenson, Grace Garner şi Eleanor Fleming, două tinere canadiene care au păstrat, timp de aproape încă un ah. Teribilul secret al debarcării de la 6 iunie 1944. În caietele stenografice ale lui Grace şi Eleanor se ascunde un zguduitor capitol de istorie, capitol care, la rândul său, nu reprezintă decât o minusculă fracțiune din întreaga istorie. Numai cuvântul *Jedburgh,* apărut în treacăt printre milioane de mesaje, închide o dramă într-însul. Ales la întâmplare, dintr-un manual de şcoală, numele aparține unei mănăstiri, unde s-a adăpostit odinioară regina Maria Stuart a Scoției.

Semnificația lui de cod se referea la agenții paraşutați în spatele liniilor inamice înainte de *Overlord*. Fiecare echipă *Jedburgh* era formată din câte un american, un britanic şi un reprezentant al grupărilor clandestine de pe continent, toți depinzând de statul major al forțelor speciale, aflat sub comanda lui Eisenhower. Aceste echipe au lucrat mână în mână cu mişcările de rezistență, ale căror acțiuni au blocat mecanismele interne ale „fortăreței europene", în vreme ce *Overlord* îi asalta parapetele.

Stephenson a participat la debarcarea din Normandia, ca mitralior pe un bombardier aliat, apoi s-a înapoiat la sediul B.S.C.-ului. Acum, îşi împărțea preocupările între Europa şi teatrul de război din Pacific, prin intermediul celui mai complex sistem de telecomunicații care a susținut vreodată frontul invizibil. Frații Alsop, cei doi ziarişti din Washington care s-au înrolat ca voluntari pentru operații secrete, au putut măsura amploarea acestui sistem. Stewart Alsop a fost paraşutat în spatele liniilor germane, iar Joseph, care lucra împreună cu un alt agent al B.S.C.-ului, bancherul englez John Cheswick, se afla în China. Au trecut ani până ce frații Alsop au reconstituit adevărul, punând cap la cap propriile lor experiențe şi constatând că toate firele duceau la B.S.C., în New York. Aveau material suficient pentru o carte, dar cei doi Alsop nu au scris-o, respectând sensibilitatea britanicilor în materie de

servicii secrete (deşi Stewart Alsop, în colaborare cu Thomas Braden, s-a ocupat de un alt aspect, în lucrarea sa *Pe ascuns*: *O.S.S. Şi spionajul american).* Filosofia britanicilor pe acest tărâm se rezuma într-o maximă – „Decât să dezvălui jumătate de adevăr, mai bine să nu spui nimic" –, conform teoriei lordului cancelar William Jowitt că, dacă nu cuprinde toate mărturiile existente, o cronică nu poate fi decât părtinitoare. Dar, pentru a cuprinde toate mărturiile existente, ar fi nevoie de o grămadă de cărți.

A doua zi după declanşarea operației *Overlord, o* singură divizie blindată S.S. A fost trimisă să contraatace forțele aliate debarcate în Normandia. Dar i-au trebuit douăzeci şi trei de zile acestei divizii ca să iasă din ambuscadele rețelei de rezistență *David,* condusă de Claude de Baissac, care, împreună eu sora sa Lise, fuseseră paraşutați în zonă. Contribuția lor a văzut, în sfârşit, lumina tiparului în necrologul publicat de cotidianul londonez *Times,* în 1975, la moartea lui Claude. Pe măsură ce se scurgea perioada de treizeci de ani, impusă de legile britanice pentru păstrarea secretelor de război, necrologurile deveneau principala sursă a acestui gen de revelații.

Şi totuşi secretul s-a păstrat, şi mai departe, fără nicio motivație rațională. Un argument era că, odată dezvăluite, amănuntele ar putea fi

exploatate de o putere ostilă. Rețeaua *David* se încadra în planul general de ridicare la luptă a Europei. Or, indicațiile date oştirilor de cetățeni pentru a transforma, de la o zi la alta, oraşele ocupate de naziști în câmpuri de bătălie ar risca, cică, să se dovedească utile inamicilor postbelici. S-a afirmat că mici grupuri ale unor fanatici ar fi în stare să reediteze, împotriva guvernelor occidentale, cele petrecute pe teritoriile cotropite de hitlerişti. S-a susținut că, întrerupând comunicațiile telefonice, blocând circulația trenurilor şi declarând greve generale, anarhia ar avea şanse să triumfe.

Defectul fundamental al acestei pledoarii în favoarea păstrării secretului asupra războiului secret constă în faptul că mulți dintre luptătorii din Rezistență, care cunoşteau deja aceste metode, erau, încă de pe atunci, adversari ireconciliabili ai vechii orânduiri. Aşa că ce fel de secrete se mai puteau păstra față de ei?

„Războiul din umbră a fost dus de amatori", arată Stephenson. „Dar locul lor l-au luat treptat carieriştii, care aveau tot interesul să țină faptele sub obroc. Iar generalii şi amiralii din forțele convenționale, grijulii față de propriul lor viitor, aveau şi ei toate motivele să minimalizeze sau să ignore cu desăvârşire rolul mişcărilor de rezistență. Ei s-au agățat de pretextul securității, pentru a bara accesul opiniei publice la informația corespunzătoare".

La o lună după moartea lui Roosevelt, s-a cerut B.S.C.-ului să părăsească teritoriul Statelor Unite. Pe măsură ce campaniile militare din Europa şi Asia se apropiau de deznodământ, operațiile dirijate de *Temerarul* îşi pierdeau din amploare. Neaşteptata somație de a suspenda orice activitate i-ar fi putut stârni lui Stephenson resentimente, dar el a refuzat, din loialitate, să discute frecuşurile dintre diferitele agenții americane. Lor li s-au datorat atât ruptura dintre B.S.C. Şi O.S.S., cât şi desființarea ulterioară a O.S.S.-ului. Preşedintele Truman considera că nu mai are nevoie de o agenție care să coordoneze informațiile; i se dăduseră asigurări că ar fi un paralelism inutil cu ceea ce făceau serviciile secrete militare, Departamentul de Stat şi F.B.I.-ul, fiecare pe contul lui. La 20 septembrie 1945, Truman a semnat ordinul de dizolvare a O.S.S.-ului. Arhiva B.S.C.-ului a fost transportată la Tabăra X, în Canada.

Secretul devenise aliatul serviciilor de informații rivale. Odată cu încetarea comunicațiilor prin radio ale puterilor Axei, *Ultra* a fost şi ea dizolvată. La Bletchley Park s-a pogorât tăcerea. Treizeci de ani mai târziu, când am vizitat aşezarea, secretul era încă atât de trainic încât localnicii fie că nu ştiau, fie că nu voiau să spună nimic.

În 1947, războiul din umbră, dus de *Temerarul,* era îngropat sub mormanul de relatări ale companiilor militare convenționale. Contribuția

englezilor la noile arme – atât la bomba atomică, cât şi la mişcarea de rezistență – era practic dată uitării.

Stephenson s-a retras în Bermuda din rațiuni practice, dictate de nevoia sa de anonimat şi de dorința de a reflecta. Trecutul său a ieşit fugitiv din anonimat în 1962, când autorul britanic H. Montgomery Hyde a publicat un revelator portret al „canadianului liniştit" în cartea sa, *Camera 3603*. În legătură cu ea, Ian Fleming scria: „Bill Stephenson a muncit ca un rob pentru a duce la capăt operații clandestine şi atât de periculoase, încât nici nu pot fi evocate…"

Pe atunci, Stephenson locuia într-un apartament din New York, cu vedere spre East Riven După evacuarea ultimelor dosare ale B.S.C.-ului, a părăsit şi el oraşul, fără a face niciun comentariu asupra sumarei schițe biografice pe care i-o creionase Montgomery Hyde. În Bermuda, el se luptă cu grelele suferințe fizice pe care i le-au lăsat cele două războaie. Locuința sa modernă de aici nu prea oferă indicii cu privire la caracterul lui. S-ar zice că e casa unui profesor pensionar, pasionat de ştiințe naturale. Zadarnic ai căuta jurnale intime, fotografii sau alte amintiri care îi consolează pe cei retraşi din viața activă. Stephenson şi-a distrus toate documentele personale cu aceeaşi necruțătoare fermitate cu care, pe la mijlocul deceniului 1930–1940, îşi

lichidase trecutul. Şi-a păstrat, în schimb, o memorie fenomenală. Şi o are pe soția lui, Mary, cu uimitoarea ei capacitate de a-şi aminti tot felul de lucruri.

Scriind cartea de față, am făcut frecvente vizite celor doi Stephenson. Mary îmi ieşea în întâmpinare, apoi „dispărea pe undeva", un truc pe care-l cunoştea la perfecție. Îmbrăcat cu un pantalon de sport şi o cămaşă în carouri, stând în picioare într-un colț al austerului său cabinet, Bill îmi strângea mâna, ca într-o menghine de fier.

— E cartea dumitale, îmi repeta el. Scrie-o aşa cum găseşti de cuviință.

Dar s-a luptat ca un leu pentru ca această carte să nu devină biografia sa. Voia ca ea să ofere cititorului posibilitatea de a înțelege ce înseamnă esența războiului secret. Venise vremea să se spună adevărul şi Bill era custodele faptelor. Se mândrea, fără ostentație, cu titlul nobiliar ce i se decernase, deoarece era o recunoaştere a serviciilor aduse de el poporului britanic. În rest, aşa cum am aflat de la Hugh Dalton, fostul ministru al războiului economic, Stephenson nu a primit niciun salariu în cursul războiului, ba dimpotrivă, a cheltuit o mare parte din averea sa pentru dobândirea victoriei.

Mary şi Bill şi-au restrâns viața la un nivel confortabil, fără lux, aşa cum trăiseră în copilărie. Ceea ce atrage atenția în cabinetul său este manipulatorul morse, uzat şi lustruit de mâna lui,

la care se exersa periodic încă de pe când era şcolar.

Odată pe an, cei ce au lucrat în rândurile B.S.C.-ului şi O.S.S.-ului îşi trimit urări pe o ilustrată care înfățișează un paraşutist, lansat deasupra arsenalelor infernului. Jos sunt tipărite cuvintele „Spiritul Rezistenței". Ilustratele trec de la o țară la alta, peste granițele care le despart. Adesea, ele cuprind câteva cuvinte dintr-un cântec al mişcării de rezistență franceze:

Prietene, atunci când vei cădea,
Un alt prieten se va ivi
Din umbră,
Pentru a-ți lua locul.

„S-ar putea obiecta că ne-am rezemat încrederea de un suport cam şubred", îmi spunea omul numit *Temerarul.* Dar atât am avut la dispoziție în acele vremuri grele".

Îl ascultam pe acest brav bărbat şi mă gândeam, o dată mai mult, cât de inspirat fusese Churchill atunci când îi alesese numele de cod:

Temerarul.